

פרשת

בראשית

עם אונקלוס ורע"י

פרשת בראשית

בראשית פרק-א

א בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת

הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:

בְּקֶדֶם מִן בָּרָא יי יְיָ שָׁמַיָא וְיָת אָרְעָא:

בראשית אמר רבי יצחק, לא היה צריך

להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה

לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו

ישראל, ומה טעם פתח בבראשית, משום

כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת
גוים, שאם יאמרו אומות העולם לישראל,
ליסטים אתם, שכבשתם ארצות שבעה
גוים, הם אומרים להם, כל הארץ של
הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר
בעיניו, ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה
מהם ונתנה לנו: בראשית ברא. אין
המקרא הזה אומר אלא דורשני, כמו
שאמרו חז"ל בשביל התורה שנקראת
ראשית דרכו, ובשביל ישרים שנקראו
ראשית תבואתו. ואם באת לפרש כפשוטו

כך פרשהו, בראשית בריאת שמים וארץ,
והארץ היתה תוהו ובהו וחושך וגו',
ויאמר אלהים יהי אור. ולא בא המקרא
להורות סדר הבריאה לומר שאלו קדמו,
שאם בא להורות, כך היה לו לכתוב,
בראשונה ברא את השמים וגו', שאין לך
ראשית במקרא שאינו דבוק לתיבה
שלאחריו, כמו בראשית ממלכת יהויקים,
ראשית ממלכתו, ראשית דגנך, אף כאן
אתה אומר בראשית ברא אלהים וגו' כמו
בראשית ברוא, ודומה לו תחלת דבר ה'

בהושע, כלומר תחלת דבורו של הקב"ה
בהושע ויאמר ה' אל הושע וגו'. ואם
תאמר להורות בא שאלו תחלה נבראו,
ופירושו בראשית הכל ברא אלו, ויש לך
מקראות שמקצרים לשונם וממעטים
תיבה אחת, כמו כי לא סגר דלתי בטני,
ולא פירש מי הסוגר, וכמו ישא את חיל
דמשק, ולא פירש מי ישאנו, וכמו אם
יחרוש בבקרים, ולא פירש אם יחרוש
אדם בבקרים, וכמו מגיד מראשית
אחרית, ולא פירש מגיד מראשית דבר

אחרית דבר. אם כן תמה על עצמך, שהרי
המים קדמו, שהרי כתיב ורוח אלהים
מרחפת על פני המים, ועדיין לא גלה
בריית המים מתי היתה, הא למדת,
שקדמו המים לארץ, ועוד שהשמים
מאש וממים נבראו, על כרחך לא לימד
המקרא בסדר המוקדמים והמאוחרים
כלום: ברא אלהים. ולא אמר ברא ה',
שבתחלה עלה במחשבה לבראותו במדת
הדין, וראה שאין העולם מתקיים,
והקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין,

והיינו דכתיב ביום עשות ה' אלהים ארץ
ושמים:

ב וְהָאָרֶץ הִיְתָה תָהוּ וּבָהוּ
וְחָשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ
אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם:
וְאֶרֶץ הוּת צְדִיָּא וְרִיקְנִיָּא וְחֲשׁוּכָא
פֶּרֶשׁ עַל אִפִּי תְהוֹמָא וְרוּחָא מִן קֳדָם
יְיָ מְנַשְׁבָּא עַל אִפִּי מֵיָא:

תהו ובהו. תהו לשון תמה ושממון.

שָׂאֵם תּוֹהָה וּמִשְׁתּוֹמֵם עַל בְּהוּ שְׁבָה:

תָּהוּ. אֲשַׁטּוּרְדִי שִׁין בִּלְע"ז: בְּהוּ. לְשׁוֹן

רִיקוֹת וְצָדוֹ: עַל פְּנֵי תְהוֹם. עַל פְּנֵי הַמֵּיִם

שֶׁעַל הָאָרֶץ: וְרוּחַ אֱלֹהִים מֵרַחֶפֶת. כִּסָּא

כְּבוֹד עֹזֵמֵד בְּאוֹיֵר, וּמֵרַחֵף עַל פְּנֵי הַמֵּיִם

בְּרוּחַ פִּיּוֹ שֶׁל הַקַּב"ה וּבִמְאֻמְרוֹ, כִּיּוֹנָה

הַמֵּרַחֶפֶת עַל הַקֵּן, אֶקוּבְטִי"ר בִּלְע"ז:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי

אוֹר:

וַאֲמַר יי יְהִי נְהוֹרָא וְהָיָה נְהוֹרָא:

ד וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאֹר כִּי

טוֹב וַיְבַדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר

וּבֵין הַחֹשֶׁךְ:

וַחֲזָא יי ית נהורא ארי טב ואפרש יי

בין נהורא ובין חשוכא:

וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל. אף

בזה אנו צריכין לדברי אגדה, ראהו שאינו

כדאי להשתמש בו רשעים, והבדילו

לצדיקים לעתיד לבא. ולפי פשוטו כך

פרשהו, ראהו כי טוב, ואין נאה לו ולחשך

שיהיו משתמשיך בערבוביא, וקבע לזה

תחומו ביום ולזה תחומו בלילה:

ה וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאֹר יוֹם

וְלַחֲשֹׁךְ קָרָא לַיְלָה וַיְהִי עֶרֶב

וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד:

וַיִּקְרָא יי לְנֶהוֹרָא יִמָּמָא וְלַחֲשׁוּכָא קָרָא

לַיְלָא וַהֲוָה רִמְשׁ וַהֲוָה צֶפֶר יוֹמָא חָד:

יום אחד. לפי סדר לשון הפרשה היה לו

לכתוב יום ראשון, כמו שכתוב בשאר

הימים, שני, ושלישי, רביעי, למה כתב

אחד, לפי שהיה הקב"ה יחיד בעולמו,
שלא נבראו המלאכים עד יום שני, כך
מפורש בבראשית רבה:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ
בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מִבְדִּיל בֵּין
מַיִם לַמַּיִם:

וַיֹּאמֶר יי יְהִי רָקִיעַ בְּמַצִּיעוֹת מַיִם
וַיְהִי מִפְרִישׁ בֵּין מַיִם לַמַּיִם:

יהי רקיע. יתחזק הרקיע, שאף על פי
שנבראו שמים ביום הראשון, עדיין לחים

היו, וקרשו בשני מגערת הקב"ה באומרו
יהי רקיע, וזהו שנאמר עמודי שמים
ירופפו, כל יום ראשון, ובשני יתמהו
מגערותו, כאדם שמשותומם ועומד מגערות
המאיים עליו: בתוך המים. באמצע
המים, שיש הפרש בין מים העליונים
לרקיע כמו בין הרקיע למים שעל הארץ,
הא למדת, שהם תלויים במאמרו של מלך:
וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרָקִיעַ
וַיְבַדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת

לְרִקְיָע וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל

לְרִקְיָע וַיְהִי כֵן:

וַעֲבַד יְיָ יְתֹרֶת רִקְיָעָא וְאַפְרִישׁ בֵּין מַיָּא

דִּי מַלְרַע לְרִקְיָעָא וּבֵין מַיָּא דִּי מֵעַל

לְרִקְיָעָא וַהֲוָה כֵּן:

וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרְקִיעַ. תִּקְנוּ עַל

עַמְדוֹ, וְהוּא עֲשִׂיתוּ, כִּמּוֹ וַעֲשֵׂתָה אֶת

צַפְרָנִיָּה: מֵעַל לְרִקְיָעָא. עַל הָרְקִיעַ לֹא

נֶאמַר, אֲלֹא מֵעַל לְרִקְיָעָא, לְפִי שֶׁהֵן תְּלוּיִים

בְּאוֹיֵר. וּמִפְּנֵי מָה לֹא נֶאמַר כִּי טוֹב בְּיוֹם

שני, לפי שלא היה נגמר מלאכת המים
עד יום השלישי, והרי התחיל בה בשני,
ודבר שלא נגמר אינו במלואו וטובו,
ובשלישי שנגמרה מלאכת המים והתחיל
וגמר מלאכה אחרת, ככל בו כי טוב שני
פעמים, אחת לגמר מלאכת השני, ואחת
לגמר מלאכת היום:

ח וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְרְקִיעַ שָׁמַיִם
וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי:
וַיִּקְרָא יְיָ לְרְקִיעַ שָׁמַיָא וַהֲוָה רִמְשׁ

וְהָיָה צֶפֶר יוֹם תְּנִינִן:

וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְרִקְיעַ שָׁמַיִם. שֵׁשׁ מֵיִם,

שֵׁשׁ מֵיִם, אֵשׁ וּמַיִם, שֶׁעֶרְבָן זֶה בָּזָה וַעֲשֵׂה

מֵהֶם שָׁמַיִם:

ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְוּ הַמַּיִם

מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל מָקוֹם אֶחָד

וַתֵּרָאֵה הַיַּבֵּשָׁה וַיְהִי כֵן:

וַאֲמַר יי יִתְכַנְּשׁוּן מֵי־אֶרֶץ מִתַּחַת שָׁמַיִם

לְאַתֵּר חָד וַתִּתְחַזֵּי יַבֵּשֶׁתָּא וַהֲיָה כֵן:

יִקְוּ הַמַּיִם. שְׁטוּחֵיהֶן הָיוּ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ.

וְהַקּוֹז בְּאוֹקֵינוֹם הוּא הַיָּם הַגָּדוֹל שֶׁבְּכָל

הַיָּמִים:

וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבָּשָׁה אֶרֶץ

וְלַמָּקוֹה הַמַּיִם קָרָא יָמִים וַיִּרָא

אֱלֹהִים כִּי טוֹב:

וַיִּקְרָא יי לַיַּבָּשָׁתָא אֶרֶץ וְלַבַּיִת

כְּנִישׁוֹת מֵיָא קָרָא יַמִּי וַחֲזָא יי אֶרֶץ

טב:

קרא ימים. והלא ים אחד הוא, אלא אינו

דומה טעם דג העולה מן הים בעכו לדג

העולה מן הים באספמיא:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תְּדַשָּׁא הָאָרֶץ

דְּשָׂא עֵשֶׂב מִזֵּרִיעַ זֶרַע עֵץ

פֶּרִי עֹשֶׂה פֶּרִי לְמִינֹו אֲשֶׁר

זֶרַעֹו בּוֹ עַל הָאָרֶץ וַיְהִי כֵן:

וַאֲמַר יי תְּדַאִית אֲרָעָא דִּיתָאָה עֲסָבָא

דְּבַר זֶרַעָה מִזְדָּרַע אֵילָן פִּירִין עֶבֶד

פִּירִין לְזֵנָה דִּי בַר זִרְעָה בֵּיה עַל אֲרָעָא

וְהָוָה כֵּן:

**תדשא הארץ דשא עשב. לא דשא לשון
עשב ולא עשב לשון דשא, ולא היה לשון
המקרא לומר תעשיב הארץ, שמיני
דשאים מחולקין, כל אחד לעצמו נקרא
עשב פלוני, ואין לשון למדבר לומר דשא
פלוני, שלשון דשא הוא לבישת הארץ
כשהיא מתמלאת בדשאים: תדשא
הארץ. תתמלא ותתכסה לבוש עשבים,
בלשון לע"ז נקרא דשא ארבריי"ץ, כולן**

בערבוביא, וכל שורש לעצמו נקרא עשב:
מזריע זרע. שיגדל בו זרע לזרוע ממנו
במקום אחר: עץ פרי. שיהא טעם העץ
כטעם הפרי. והיא לא עשתה כן, אלא
ותוצא הארץ וגו' ועץ עושה פרי, ולא
העץ פרי, לפיכך כשנתקלל אדם על עונו
נפקדה גם היא על עוניה: אשר זרעו בו.
הן גרעיני כל פרי, שמחן האיכלן צומח
כשנוטעין אותן:

יב וְתוֹצֵא הָאֲרֶץ יִשָּׂא עֵשֶׂב

מִזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֵשָׂה

פְּרִי אֲשֶׁר זָרַעוּ בּוֹ לְמִינֵהוּ

וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב:

וַאֲפַקַת אֲרָעָא דִּיתָאָה עֲסָבָא דְבַר

זֶרַעַה מְזַדְרַע לְזִנּוּהִי וְאֵילָן עֶבֶד פִּירִין

דְּבַר זֶרַעַה בֵּה לְזִנּוּהִי וַחֲזָא יי אֲרִי

טב:

וַחֲזָא הָאֲרֵץ וְגו'. אָה עַל כִּי שְׁלָא נֵאמַר

לְמִינֵהוּ בְּדִשְׁאִין בְּצִיּוּיָהֶן, שְׁמַעוּ שְׁנַצְטוּ

האילנות על כד, ונשאו כל וחומר בעצמן,

כדמפורש באגדה בשחיטת חולין:

יג וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם

שְׁלִשִּׁי:

וַהֲוָה רִמֵּשׁ וַהֲוָה צֶפֶר יוֹם תְּלִיתָא:

יד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מֵאֲרֹת

בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְחִבְדִּיל בֵּין

הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וַהֲיוּ לְאֹתֹת

וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים:

וַאֲמַר ייִ יְהוֹן נְהוֹרִין בְּרִקְיעָא דְשָׁמַיָא
לְאַפְרָשָׁא בֵּין יַמָּא וּבֵין לִילְיָא וִיהוֹן
לְאַתִּין וּלְזַמִּין וּלְמִימֵי בְּהוֹן יוֹמִין
וְשָׁנִין:

יְהִי מֵאֲרַת וְגו'. מִיּוֹם רֵאשֹׁן נִבְרָאוּ,
וּבִרְבִּיעֵי צוּה עֲלֵיהֶם לְהַתְּלוֹת בִּרְקִיעַ, וְכֹן
כָּל תּוֹלְדוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ נִבְרָאוּ בִּיּוֹם
רֵאשֹׁן, וְכָל אֶחָד וָאֶחָד נִקְבַּע בִּיּוֹם שְׁנֵגֶזֶר
עֲלִיו, הוּא שְׁכַתוֹב אֶת הַשָּׁמַיִם, לְרַבּוֹת
תּוֹלְדוֹתֵיהֶם, וְאֵת הָאָרֶץ, לְרַבּוֹת

תולדותיה: יהי מארת. חסר וי"ו כתיב,
על שהוא יום מארה ליפול אסכרה
בתינוקות, הוא ששנינו, ברביעי היו
מתענים על אסכרה שלא תפול
בתינוקות: להבדיל בין היום ובין
הלילה. משנגז האור הראשון, אבל
בשבעת ימי בראשית, שמשו האור
והחשך הראשונים יחד, בין ביום בין
בלילה: והיו לאתת. כשהמאורות לוקין
סימן רע הוא לעולם, שנאמר מאותות
השמים אל תחתו וגו', בעשותכם רצון

הקב"ה, אין אתם צריכין לדאוג מן
הפורענות: ולמועדים. על שם העתיד,
שעתידים ישראל להצטוות על המועדות,
והם נמנים למולד הלבנה: ולימים.
שמוש החמה חצי יום ושמוש הלבנה
חציו הרי יום שלם: ושנים. לסוף שם"ה
ימים, יגמרו מהלכתם בי"ב מזלות
המשרתים אותם, והיא שנה, וחוזרים
ומתחילים פעם שניה לסבב בגלגל
כמהלכן הראשון:

טו וְהָיוּ לְמַאֲוֹרֹת בְּרָקִיעַ

הַשָּׁמַיִם לְהָאֵר עַל הָאָרֶץ וַיְהִי

כֵּן:

וַיְהִי לְנִהוֹרִין בְּרִקְיעָא דְשָׁמַיָא

לְאַנְהָרָא עַל אֲרֻעָא וַהֲוָה כֵּן:

וְהָיוּ לְמֵאוֹרֹת. עוֹד זֹאת יִשְׁמְשׁוּ שִׁיאִירוּ

לְעוֹלָם:

מִזֵּי וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי

הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת הַמְּאֹר

הַגְּדֹל לְמַמְשֵׁלָה הַיּוֹם וְאֶת

הַמֵּאֹרֶה הַקָּטָן לְמַשְׁלַת הַלֵּילָה

וְאֵת הַכּוֹכָבִים:

וְעַבְדֵי יְיָ יֵת תִּרְיֹן נְהוֹרֵיָא רַבְרְבֵיָא יֵת

נְהוֹרָא רַבָּא לְמַשְׁלַת בִּימָמָא וְיֵת

נְהוֹרָא זַעְרָא לְמַשְׁלַת בְּלִילֵיָא וְיֵת

כּוֹכְבֵיָא:

הַמְּאֵרֶת הַגְּדוֹלִים. שׁוֹיִם נְבֵרָאוּ,

וְנִתְמַעֲטָה הַלְבָנָה, עַל שְׁקִטְרָגָה וְאִמְרָה אִי

אִפְשׁוּר לְשַׁנֵּי מַלְכִים שִׁישְׁתַּמְשׁוּ בַּכְתָר

אֶחָד: וְאֵת הַכּוֹכָבִים. עַל יְדֵי שְׁמִיעֵט אֵת

הלבנה, הרבה צבאיה להפּים דעתה:

יז וַיֵּתֶן אֲתָם אֱלֹהִים בְּרָקִיעַ

הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ:

וַיְהִי יְתֵהוֹן יי בְּרָקִיעַ דְּשָׁמַיָא

לְאַנְהָרָא עַל אֲרֻעָא:

יח וְלִמְשַׁל בֵּינֵם וּבְלִילָה

וְלַחֲבָדִיל בֵּין הָאֹר וּבֵין

הַחֲשֶׁךְ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב:

וְלִמְשַׁלֵּט בִּמְמָא וּבְלִילִיָא וְלֵאפְרָשָׂא

בֵּין נְהוֹרָא וּבֵין חֲשׁוּכָא וַחֲזָא יְיָ אֶרֶץ

טב:

יט וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם

רביעי:

וַהֲוָה רִמָּשׁ וַהֲוָה צֶפֶר יוֹם רְבִיעָא:

כ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָצוּ הַמַּיִם

שָׂרִץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף

עַל הָאָרֶץ עַל פְּנֵי רְקִיעַ

הַשָּׁמַיִם:

וַאֲמַר יי יְרַחֲשׁוֹן מֵיָא רַחֲשׁ נַפְשָׁא
חֵיתָא וְעוֹפָא יִפְרַח עַל אֶרְעָא עַל אֲפִי
רְקִיעָא דְשָׁמַיָא:

נפש חיה. שיהא בה חיות: שרץ. כל דבר
חי שאינו גבוה מן הארץ קרוי שרץ. בעוף
כגון זבובים, בשקצים כגון נמלים
וחיפושים ותולעים, ובבריות כגון חולד
ועכבר וחומט וכיוצא בהם וכן הדגים:

כא וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתַּנִּינִם
הַגְּדֹלִים וְאֶת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה

הָרִמְשֵׁת אֶשֶׁר שָׂרְצוּ הַמַּיִם

לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל עוֹף כְּנָף

לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב:

וַבֵּרָא יי ית תַּנְיִנִיָּא רַב־רִבִּיָּא וַיֵּת כָּל

נַפְשָׁא חַיָּתָא דְּרַחֲשָׁא דִּי אֲרַחֲשׁוּ מִיָּא

לְזַנְיָהוּן וַיֵּת כָּל עוֹפָא דְּפֶרַח לְזַנְוָהּ

וַחֲזָא יי אַרִי טַב:

הַתַּנִּינִים. דָּגִים גְּדוֹלִים שְׂבִים. וּבַדְּבָרִי

אֶגְדָּה הוּא לוֹיִתָן וּבֶן זִגּוֹ, שֶׁבִרְאָם זָכָר

וּנְקָבָהּ, וְהָרַג אֶת הַנִּקְבָּה וּמָלַחָהּ לְצַדִּיקִים
לְעֵתִיד לָבָא, שֶׁאִם יִפְּרוּ וַיִּרְבוּ, לֹא יִתְקַיִּים
הָעוֹלָם בַּפְּנִיָּהִם. הַתְּנִינִם כְּתִיב: נֶפֶשׁ
הַחַיָּה. נֶפֶשׁ שֵׁשׁ בָּה חַיּוֹת:

כַּב וַיְבָרֶךְ אֶתְּכֶם אֱלֹהִים לֵאמֹר
פְּרוּ וְרַבּוּ וּמְלֵאוּ אֶת הַמַּיִם
בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרְבַּב בְּאֶרֶץ:

וּבְרִיךְ יִתְהוֹן יי לְמִימָר פּוֹשׁוּ וְסִגּוּ
וּמְלוּ יֵת מִיָּא בַּיַּמִּיָּא וְעוֹפֵא יִסְגִּי
בְּאֶרְעָא:

**וַיְבָרֶךְ אוֹתָם. לְפִי שְׂמַחְסְרִים אוֹתָם וְצַדִּיק
מֵהֶם וְאוֹכְלֵי אוֹתָם, הוֹצֵרְכֻם לְבִרְכָּה, וְאִף
הַחַיּוֹת הוֹצֵרְכֻם לְבִרְכָּה, אֲלֵא מִפְּנֵי הַנַּחֲשׁ
שֶׁעֲתִיד לִקְלֹלָה לָכֵךְ לֹא בִרְכֵן, שֶׁלֹּא יִהְיֶה
הוּא בְּכֹלֵל: פָּרוּ. לְשׁוֹן פִּרְי, כְּלוּמָר עֲשׂו
פִּירוֹת: וְרִבּוֹ. אִם לֹא אָמַר אֲלֵא פָּרוּ, הִיָּה
אֶחָד מִזְּכֵיד אֶחָד וְלֹא יוֹתֵר, וּבֹא וְרִבּוֹ
שֶׁאֶחָד מִזְּכֵיד הִרְבָּה:**

**כַּגּ וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם
חֲמִישִׁי:**

וְהָיָה רִמְשׁ וְהָיָה צֶפֶר יוֹם חֲמִישָׁאִי:

כַּד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ

נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֶמְחָה וְרִמְשׁ

וְחַיִּיתוֹ אֶרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי כֵן:

וַאֲמַר יי תִּפֹּק אֶרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּתָא

לְזָנָהּ בְּעִיר וְרֶחֶשׁ וְחֹת אֶרֶץ לְזָנָהּ

וְהָיָה כֵן:

תּוֹצֵא הָאָרֶץ. הוּא שְׂפִירֶשֶׁתִּי שֶׁהַכֹּל נִבְרָא

מִיוֹם רֵאשׁוֹן וְלֹא הוּצְרְכוּ אֲלֵא לְהוֹצִיאָם:

נפש חיה. שיש בה חיות: ורמש. הם
שרצים, שהם נמוכים ורומשים על הארץ
ונראים כאילו נגדרים, שאין הלזכך ניכר.
כל לשון רמש ושרץ בלשוננו
קונמובי"ש:

בה ויעש אלהים את חית
הארץ למינה ואת הבהמה
למינה ואת כל רמש האדמה
למינה וירא אלהים כי טוב:
ועבד יי ית חות ארעא לזנה וית

בְּעִירָא לְזֹנָה וַיֵּת כָּל רַחֲשָׁא דְאַרְעָא

לְזֹנוּהִי וַחֲזָא יִי אֲרִי טַב:

וַיַּעַשׂ. תְּקַנְם בְּצַבִּיזְנָם בַּתְּקוּנָן וּבְקוּמַתָּן:

כּוּ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם

בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ וַיִּרְדּוּ

בְּדֹגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם

וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל הָאָרֶץ וּבְכָל

הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׁ עַל הָאָרֶץ:

וַאֲמַר יִי נַעֲבִיד אֵינֶשָׁא בְּצַלְמֵנָא

כְּדַמּוֹתָנָא וַיִּשְׁלֹטוֹן בְּנוֹנֵי יַמָּא וּבְעוֹפֵא

דְּשָׁמַיָא וּבְבַעֲיָרָא וּבְכָל אֲרֻעָא וּבְכָל

רַחֲשָׂא דְרַחֲשׁ עַל אֲרֻעָא:

נעשה אדם. ענותנותו של הקב"ה למדנו

מכאן, לפי שהאדם הוא בדמות המלאכים

ויתקנאו בו, לפיכך נמלך בהן, וכשהוא דן

את המלכים הוא נמלך בפמליא שלו,

שכן מצינו באחאב, שאמר לו מיכה

ראיתי את ה' יושב על כסאו וכל צבא

השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו,

וכי יש ימין ושמאל לפניו, אלא אלו

**מיימינים לזכות ואלו משמאילים לחובה,
וכן בגזירת עיריין פתגמא ובמאמר קדישיין
שאלתא, אף כאן בפמליא שלו נטל
רשות, אמר להם יש בעליונים כדמותי,
אם אין כדמותי בתחתונים הרי יש קנאה
במעשה בראשית: נעשה אדם. אף על פי
שלא סייעוהו ביצירתו, ויש מקום למינים
לרדות, לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ
ומדת ענוה, שיהא הגדול נמלך ונוטל
רשות מן הקטן, ואם כתב אעשה אדם, לא
למדנו שהיה מדבר עם בית דינו, אלא עם**

עצמו, ותשובתו כתובה בצדו, ויברא את
האדם, ולא כתיב ויבראו: בצלמנו. בדפוס
שלנו: כדמותנו. להבין ולהשכיל: וירדו
בדגת הים. יש בלשון הזה לשון רידוי
ולשון ירידה, זכה רודה בחיות ובהמות,
לא זכה, נעשה ירוד לפניהם והחיה
מושלת בו:

כֹּז וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם
בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא
אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם:

וַיְבְרָא יי ית אדם בְּצִלְמָהּ בְּצִלְמֵא דיי

בְּרָא יִתְּה דְכַר וְנוֹקְבָא בְּרָא יִתְּהוֹן:

ויברא אלהים את האדם בצלמו. בדפוס

העשוי לו, שהכל נברא במאמר והוא

נברא בידיים, שנאמר ותשת עלי כפכה,

נעשה בחותם, כמטבע העשויה על ידי

רושם שקורין קוני"ץ, וכן הוא אומר

תתהפך כחומר חותם: בצלם אלהים ברא

אותו. פירש לך, שאותו צלם המתוקן לו,

צלם דיוקן יוצרו הוא: זכר ונקבה ברא

אותם. ולהלן הוא אומר ויקח אחת

מצלעותיו וגו', מדרש אגדה שנבראו שני

פרצופים בריאה ראשונה ואחר כך חלקן,

ופשוטו של מקרא, כאן הודיעך שנבראו

שניהם בששי, ולא פירש לך כיצד

ברייתן, ופירש לך במקום אחר:

כה ויברך אתם אלהים ויאמר

להם אלהים פרו ורבו ומלאו

את הארץ וכבשה ורדו

בדגת הים ובעוף השמים

וּבְכָל חַיָּה הָרֹמֶשֶׁת עַל הָאָרֶץ:

וּבְרִיךְ יִתְהוֹן יי וְאֶמַר לְהוֹן יי פּוֹשׁוּ

וּסְגּוּ וּמְלוּ יֵת אֶרֶץ וּתְקוּפוּ עֲלֶיהָ

וּשְׁלוּטוּ בְּנוֹנֵי יָמָא וּבַעֲוֹפֵא דְשָׁמַיָא

וּבְכָל חַיָּתָא דְרַחֲשָׂא עַל אֶרֶץ:

וּבְבִשָּׁה. חֶסֶד וִי"ו, לְלַמֶּדךָ שֶׁהַזְכֵּר כּוֹבֵשׁ

אֶת הַנְּקִבָּה, שֶׁלֹּא תִהְיֶה יִצְאָנִית, וְעוֹד

לְלַמֶּדךָ, שֶׁהָאִישׁ שֶׁדָּרָכּוֹ לְכַבּוֹשׁ, מִצְוָה

עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, וְלֹא הָאִשָּׁה:

כֵּן וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נֹתַתִּי

לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֶרַע זֶרַע

אֲשֶׁר עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וְאֶת

כָּל הָעֵץ אֲשֶׁר בּוֹ פֶּרִי עֵץ זֶרַע

זֶרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָה:

וְאָמַר יי' הָא יְהִי לְכֹון יֵת כָּל עֹסְבָא

דְּבַר זֶרַעָה מְזַדְרַע דִּי עַל אֲפִי כָל

אֲרַעָא וְיֵת כָּל אֵילָנָא דִּי בֵה פִירִי

אֵילָנָא דְּבַר זֶרַעָה מְזַדְרַע לְכֹון יִהֵא

לְמִיכָל:

לכם יהיה לאכלה. ולכל חית הארץ.
השוה להם בהמות וחיות למאכל, ולא
הרשה לאדם ולאשתו להמית בריה
ולאכול בשר, אך כל ירק עשב יאכלו יחד
כלם, וכשבאו בני נח התיר להם בשר,
שנאמר כל רמש אשר הוא חי וגו', כירק
עשב שהתירתי לאדם הראשון, נתתי לכם
את כל:

וְלִכְלֹ חַיֵּי הָאָרֶץ וְלִכְלֹ עוֹף
הַשָּׁמַיִם וְלִכְלֹ רֹמֵשׁ עַל הָאָרֶץ

אֲשֶׁר בּוֹ נִפְשׁ חַיָּה אֶת כָּל

יֶרֶק עֹשֶׂב לְאֹכֶלָּה וַיְהִי כֵן:

וְלֹכֶל חַיֹּת אֶרֶץ וְלֹכֶל עוֹפֹת דְּשָׁמַיָא

וְלֹכֶל דְּרָחֵשׁ עַל אֶרֶץ דִּי בַּה נִפְשָׁא

חַיָּתָא יֵת כָּל יְרוֹק עֹסְבָא לְמִיכָל וְהָוָה

כֵּן:

לֹא וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר

עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד וַיְהִי

עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי:

וְחִזָּא יְיָ יִתְּ כָּל דֵּי עֲבַד וְהָא תִּקִּין
לְחֵדָא וְהָוָה רַמֵּשׁ וְהָוָה צִפֹּר יוֹם
שְׁתִּיתָאִי:

יוֹם הַשְּׁשִׁי. הוֹסִיף ה' בַּשְּׁשִׁי, בַּגִּמְרָא מַעֲשֵׂה
בְּרָאשִׁית, לֵאמֹר שֶׁהִתְנָה עִמָּהֶם עַל מִנַּת
שִׁיקְבָּלוֹ עֲלֵיהֶם יִשְׂרָאֵל חֲמֵשָׁה חוֹמְשֵׁי
תוֹרָה. דְּבַר אַחֵר, יוֹם הַשְּׁשִׁי, שְׂכָלָם תְּלוּיָם
וְעוֹמְדִים עַד יוֹם הַשְּׁשִׁי, הוּא שְׁשִׁי בִּסְיוֹן
הַמּוֹכֵן לְמַתָּן תוֹרָה:

א וַיִּכְלֹ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל

צִבְאָם׃

וַאֲשֶׁתְּכֻלָּם שָׁמַיָא וָאָרְעָא וְכָל

חַיֵּיהוֹן׃

ב וַיִּכַּל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי

מְלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת

בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלָאכְתּוֹ

אֲשֶׁר עָשָׂה׃

וַיִּשְׁצִי יְיָ בַּיּוֹמָא שְׁבִיעָאָה עֲבָדְתָּהּ דִּי

עֶבֶד וְנָח בְּיוֹמָא שְׁבִיעָא מִכָּל

עֲבֹדְתָהּ דִּי עֶבֶד:

וַיְכַל אֱלֹהִים בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי. ר' שמעון

אומר, בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו,

צריך להוסיף מחול על הקודש, אבל

הקב"ה שיודע עתיו ורגעיו, נכנס בו כחוט

השערה ונראה כאלו כלה בו ביום. דבר

אחר, מה היה העולם חסר, מנוחה, באת

שבת באת מנוחה, כלתה ונגמרה

המלאכה:

ג וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם

הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ

שָׁבַת מְכַל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר

בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

וּבְרִיךְ יי יְיָ יוֹמָא שְׁבִיעָא וְקַדִּישׁ

יְיָ אֱרִי בֵּה נַח מְכַל עֲבֹדָתָהּ דִּי בָרָא

יי לַמַּעֲבָד:

ויברך ויקדש. ברכו במן, שכל ימות

השבוע ירד להם עומר לגלגולת, ובששי

לֶחֶם מִשְׁנָה. וּקְדָשׁוֹ בִּמְנוּחָה, שֶׁלֹּא יִרְדּוּ כָלֹל
בַּשַּׁבָּת, וְהַמִּקְרָא כְּתוּב עַל שֵׁם הָעֵתִיד:
אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת. הַמְּלָאכָה
שֶׁהִיטָּה רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת בַּשַּׁבָּת, כִּפְלֵי
וַעֲשָׂאָהּ בַּשֵּׁשִׁי, כְּמוֹ שֶׁמְפֹרֵשׁ בַּבְּרָאשִׁית
רַבָּה:

ד שְׁנֵי אֱלֹהִים תּוֹלְדוֹת

הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָה

בְּיוֹם עָשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ

וְשָׁמַיִם:

אֶלֶּיִן תּוֹלְדֹת שָׁמַיָא וְאֶרְעָא כֹד

אֶתְבְּרִיאוּ בְיוֹמָא דִּי עֶבֶד יְיָ אֱלֹהִים

אֶרְעָא וְשָׁמַיָא:

אֵלֶּה. הַאֲמֹרִים לְמַעַלָּה: תּוֹלְדוֹת

הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בַּהֲבֵרָאם בְּיוֹם עֲשׂוֹת

ה'. לְלַמֵּד שְׂכֻלָּם נִבְרָאוּ בְרֵאשִׁיטוֹן. דְּבַר

אַחַר בַּהֲבֵרָאם, בַּה' בְּרֵאם, שְׁנֵאמַר בִּיה ה'

צוֹר עוֹלָמִים, בְּב' אוֹתִיּוֹת הִלְכוּ שֶׁל הַשֵּׁם,

יצר שני עולמים, ולמדך כאן שהעולם

הזה נברא בה"א, רמז שירדו הרשעים

למטה לראות שחת, בה"א זאת שסתומה

מכל צדדיה, ופתוחה למטה לרדת דרך

שם:

ה וְכָל־עֵיץ־הַשָּׂדֶה טָרֵם יְהִיָּה

בְּאַרְצָאֵץ וְכָל־עֵשֶׂב־הַשָּׂדֶה טָרֵם

יִצְמַח כִּי לֹא־הִמְטִיר יְהוָה

אֱלֹהִים עַל־הָאָרֶץ וְאָדָם אִין

לְעַבְדָּאֵת הָאֲדָמָה:

וְכָל אֵילָנִי חֲקֵלָא עַד לֹא הָיוּ בְּאֶרֶץ

וְכָל עֵסֶבָא דְחֲקֵלָא עַד לֹא צִמַּח אֲרִי

לֹא אָחִית מִטָּרָא יְיָ אֱלֹהִים עַל אֶרֶץ

וְאָנֹכִי לִית לְמַפְלֵחַ יֵת אֲדַמְתָּא:

טַרְם יִהְיֶה בָאָרֶץ. כֹּל טַרְם שְׁבַמְקָרָא

לְשׁוֹן עַד לֹא הוּא, וְאִינוּ לְשׁוֹן קוֹדֶם, וְאִינוּ

נִפְעַל לֹמַר הַטָּרִים כְּאִשֶּׁר יֹאמַר הַקָּדִים,

וְזֶה מִזְכִּיָּה, וְעוֹד אַחֵר כִּי טַרְם תִּירְאוּן,

עַדִּיין לֹא תִירְאוּן. וְאִף זֶה תִּפְרֹשׁ עַדִּיין לֹא

הִיָּה בָאָרֶץ, כְּשֶׁנִּגְמְרָה בְּרִיאַת הָעוֹלָם

בששי קודם שנברא אדם, וכל עשב
השדה עדיין לא צמח, ובג' שכתוב ותוצא,
לא יצאו, אלא על פתח הקרקע עמדו עד
יום ששי, ולמה, כי לא המטיר, ומה טעם
לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את
האדמה, ואין מכיר בטובתן של גשמים,
וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם,
התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות
והדשאים: ה' אלהים. ה' הוא שמו,
אלהים, שהוא שליט ושופט על כל
העולם, וכן פירוש זה בכל מקום לפי

בשׁוֹטוֹ, ה' שֶׁהוּא אֱלֹהִים:

וַיֵּאָד יַעֲקֹב מִן הָאָרֶץ וְהַשָּׂקָה

אֶת כָּל פְּנֵי הָאֲדָמָה:

וַעֲנָנָא הוּא סִלִּיק מִן אֶרֶעָא וְאַשְׁקִי יֵת

כָּל אֲפִי אֲדָמָתָא:

וַאֲד יַעֲקֹב. לַעֲנִין בְּרִייתוֹ שֶׁל אָדָם הַעֲלָה

הַתְּהוֹם, וְהַשָּׂקָה עֲנָנִים לְשֵׁרוֹת הָעֵפֶר,

וְנִבְרָא אָדָם, כְּגִבּוֹל זֶה שְׁנוֹתָן מֵיָם וְאַחֵר כֵּךְ

לִשׁ אֶת הָעִיסָה, אֵף כֹּאן וְהַשָּׂקָה, וְאַחֵר כֵּךְ

וַיֵּצֵר:

וַיִּיצֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם

עֵפָר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפֹּחַ בְּאַפּוֹ

נְשֹׁמֹת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ

חַיָּה:

וַיִּבְרָא יי אֱלֹהִים יֵת אָדָם עֵפָרָא מִן

אֲדָמָתָא וַנִּפֹּחַ בְּאַפּוֹהִי נְשֹׁמֹתָא דְחַיִּי

וְהָיוּ בְּאָדָם לְרוּחַ מִמֶּלְלָא:

וייצר. שתי יצירות, יצירה לעולם הזה

ויצירה לתחיית המתים, אבל בבהמה

**שאינה עומדת לדין, לא נכתב ביצירתה
שני יודי"ן: עפר מן האדמה. צבר עפרו
מכל האדמה, מארבע רוחות, שבכל מקום
שימות שם, תהא קולטתו לקבורה. דבר
אחר, נטל עפרו ממקום שנאמר בו מזבח
אדמה תעשה לי, הלואי תהא לו אדמה
כפרה ויוכל לעמוד: ויפח באפיו. עשאו
מן התחתונים ומן העליונים, גוף מן
התחתונים ונשמה מן העליונים, לפי
שביום ראשון נבראו שמים וארץ, בשני
ברא רקיע לעליונים, בשלישי תראה**

היבשה לתחתונים, ברביעי ברא מאורות
לעליונים, בחמישי ישרצו המים
לתחתונים, הוזקק בששי לבראות בו
מעליונים ומתחתונים, ואם לאו יש קנאה
במעשה בראשית, שיהיו אלו רבים על
אלו בבריאת יום אחד: לנפש חיה. אף
בהמה וחיה נקראו נפש חיה, אך זו של
אדם חיה שבכולן, שנתוסף בו דעה
ודבור:

ח וַיִּפְטַע יְהוָה אֱלֹהִים גֶּן בְּעֵדֶן
מִקְדָּם וַיֵּשֶׁב שָׁם אֶת הָאָדָם

וַאֲשֶׁר יִצְרֶ:

וְנָצִיב יי אֱלֹהִים גִּינְתָּא בְּעֵדֶן

מִלְּקַדְמִין וַאֲשֶׁי תַּמָּן יֵת אָדָם דִּי

בְּרָא:

מקדם. במזרחו של עדן נטע את הגן, ואם

תאמר הרי כבר נאמר ויברא וגו' את האדם

וגו', ראיתי בברייתא של ר' אליעזר בנו

של ר' יוסי הגלילי מל"ב מדות שהתורה

נדרשת וזו אחת מהן, כלל שלאחריו

מעשה הוא פרטו של ראשון, ויברא את

הָאָדָם וְגו', זֶהוּ כָלָל, סַתֵּם בְּרִיאָתוֹ מִהֵיכָן
וּסַתֵּם מַעֲשָׂיו, חֲזַר וּפִירֵשׁ וַיִּצַּר ה' אֱלֹהִים
וְגו', וַיִּצְמַח לוֹ גֵּן עֵדֶן, וַיְנִיחֵהוּ בְּגֵן עֵדֶן,
וַיִּפֹּל עָלָיו תְּרֵדְמָה, הַשּׁוֹמֵעַ סְבוּר שֶׁהוּא
מַעֲשֵׂה אַחֵר, וְאֵינוֹ אֵלָּא פֶּרֶטוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן.
וְכֵן אֵצֶל הַבְּהֵמָה חֲזַר וּכְתַב וַיִּצַּר ה' וְגו' מִן
הָאֲדָמָה כֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה, כְּדֵי לִפְרֹשׁ וַיִּבֹּא
אֶל הָאָדָם לְקָרוֹת שֵׁם, וּלְלַמֵּד עַל הָעוֹפּוֹת
שֶׁנִּבְרְאוּ מִן הָרֶקֶק:

ט וַיִּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן
הָאֲדָמָה כָּל עֵץ נְחֻמָּה לְמִרְאָה

וְטוֹב לֵאמֹר וְעַיִן הַחַיִּים

בְּתוֹךְ הַגֶּן וְעַיִן הַדַּעַת טוֹב

וְרַע:

וְאֶצְמַח יְיָ אֱלֹהִים מִן אֶרֶץ כָּל אֵילָן

דְּמֶרְגָּג לְמַחְזִי וְטֹב לְמִיכָל וְאֵילָן חַיָּא

בְּמַצִּיעוֹת גִּינַתָּא וְאֵילָן דְּאֶכְלִין פִּירוּהִי

חֲכִימִין בֵּין טֹב לְבִישׁ:

וַיִּצְמַח. לַעֲנִין הַגֶּן הַכְּתוּב מִדְּבַר: בְּתוֹךְ

הַגֶּן. בְּאֶמְצַע הַגֶּן:

וְנָהָר יֵצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת

אֶת הַגֶּן וּמִנֶּשֶׁם יִפְרֹד וְהָיָה

לְאֶרְבֶּעָה רָאשִׁים:

וְנִהְיָה הוּא נָפִיק מֵעֵדֶן לְאֶשְׁקָאָה יֵת

גִּינָתָא וּמִתַּמָּן יִתְפָּרֵשׁ וְהָיָה לְאֶרְבֶּעָה

רִישֵׁי נְהָרִין:

יֵא שֵׁם הָאֶחָד פִּישוֹן הוּא

הַסֹּבֵב אֶת כָּל אֶרֶץ הַחַוִּילָה

אֲשֶׁר שֵׁם הַזֶּהָב:

שׁוֹם חֵד פִּישׁוֹן הוּא מִקִּיף יֵת כָּל אֶרֶע

דִּחְוִילָה דִּי תַמָּן דִּהֲבָא:

פִּישׁוֹן. הוּא נִלּוֹם נַהֲר מִצָּרִים, וְעַל שֵׁם

שְׁמִימִיּוֹ מִתְּבַרְכִּין וְעוֹלִין וּמִשְׁקִין אֶת

הָאָרֶץ נִקְרָא פִּישׁוֹן, כְּמוֹ וּפְשׁוֹ פִּרְשִׁיו.

דְּבַר אַחֵר פִּישׁוֹן, שֶׁהוּא מִגְדֵּל פִּשְׁתָּן,

שֶׁנֶּאֱמַר אֲצֵל מִצָּרִים וּבּוֹשׁוּ עוֹבְדֵי פִשְׁתִּים:

יֵב וְזֶהֱבָה הָאָרֶץ הִהוּא טוֹב שֵׁם

הַבְּדִלָּה וְאַבָּן הַנִּשְׁהָם:

וְדִהֲבָא דְאֶרֶעָא הִהִיא טַב תַּמָּן בְּדִלְחָא

וְאֲבֵי בִּוְרָא:

יְגִי וְשֵׁם הַנְּהָר הַשְּׁנִי גִיחוֹן הוּא

הַסּוֹבֵב אֶת כָּל אֶרֶץ כּוּשׁ:

וְשֵׁם נְהָרָא תְּנִינָא גִיחוֹן הוּא מִקִּיף

יֵת כָּל אֶרֶץ דְּכוּשׁ:

גִיחוֹן. שֶׁהִיא הוֹלֵךְ וְהוֹמָה וְהַמִּיִּיתוּ גְדוֹלָה

מְאֹד, כְּמוֹ וְכִי יָגַח, שֶׁמִּנְגַּח וְהוֹלֵךְ וְהוֹמָה:

יְדִי וְשֵׁם הַנְּהָר הַשְּׁלִישִׁי חַדְקָל

הוּא הַחֲלֹף קֹדֶמֶת אֲשׁוּר

וְהִנֵּה הָרִבִּיעִי הוּא פֶּרֶת:

וְשׁוּם נִהְרָא תְּלִיתָא דִּיגֵלֵת הוּא

מִהֵלָךְ לְמַדִּינָחָא דְאַתּוּר וְנִהְרָא

רְבִיעָא הוּא פֶּרֶת:

חֲדַקְלָא שְׁמִימִיּוּ חֲדִין וּקְלִין: פֶּרֶת.

שְׁמִימִיּוּ פֶרֶין וּרְבִין, וּמַבְרִין אֶת הָאָדָם:

כּוּשׁ וְאַשּׁוּר. עַדִּיין לֹא הִיוּ, וּכְתַב הַמֶּקְרָא

עַל שֵׁם הָעֵתִיד: קִדְמַת אַשּׁוּר. לְמַזְרְחָא

שֶׁל אַשּׁוּר: הוּא פֶּרֶת. הַחֲשׁוֹב עַל כּוֹלָם,

הַנִּזְכָּר עַל שֵׁם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:

טוֹ וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם

וַיַּנְחֵהוּ בְּגֶן עֵדֶן לְעִבְדָּהּ

וְלִשְׁמֶרָהּ:

וַדְבַר יי אֱלֹהִים יְיָ אָדָם וְאֲשֵׁרֶיהָ

בְּגִינֹתָא דְעֵדֶן לְמַפְלְחָהּ וְלִמְטָרָהּ:

ויקח. לקחו בדברים נאים, ופתחו ליכנס:

טז וַיֵּצֵא יְהוָה אֱלֹהִים עַל הָאָדָם

לְאֹמַר מִכָּל עֵץ הָגֶן אָכֹל

תֹּאכֹל:

וּפָקִיד יְיָ אֱלֹהִים עַל אָדָם לְמִימָר מְכֹל

אֵילָן גִּינֹתָא מִיכֹל תִּיכּוֹל:

וְיִמְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע לֹא

תֹּאכֹל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם אֲכָלְךָ

מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת:

וַיֹּאמֶר דָּאכָלִין פִּירוּהִי חֲכִימִין בֵּין טַב

לְבִישׁ לֹא תִיכּוֹל מִנָּה אֲרִי בְיוֹמָא

דְּתִיכּוֹל מִנָּה מִימַת תָּמוּת:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לֹא טוֹב

הַיּוֹת הָאָדָם לְבָדּוֹ אֶעֱשֶׂה לוֹ

עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ:

וַאֲמַר יי אֱלֹהִים לֹא תִקֵּין לְמַהוּי אָדָם

בְּלַחְדוּתָהּ אֶעֱבֹד לָהּ סִמֵּךְ לְקַבְּלָהּ:

לֹא טוֹב הַיּוֹת זָכוֹ. שְׁלֹא יֵאמְרוּ שְׁתֵּי

רֵשׁוּיֹת הֵן, הַקֶּב"ה בַּעֲלִיּוֹנִים יַחִיד וְאֵין לוֹ

זָכוֹ, וְזֶה בַּתְּחִלָּתוֹנִים וְאֵין לוֹ זָכוֹ: עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ.

זָכוֹ עֵזֶר, לֹא זָכוֹ כְּנֶגְדּוֹ לְהַלְחֵם:

יט וַיֵּצֵר יְהוָה אֱלֹהִים מִן

הָאָדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת

כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל

הָאָדָם לִרְאוֹת מֶה יִקָּרָא לוֹ

וְכָל אֲשֶׁר יִקָּרָא לוֹ הָאָדָם

נִפְשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:

וַיִּבְרָא יי אֱלֹהִים מִן אֲרֶעָא כָּל חַיֹּת

בָּרָא וַיֵּת כָּל עוֹפֵא דְשָׁמַיָא וַאֲיֵתָהּ לֹות

אָדָם לְמַחְזִי מֶה יִקָּרִי לָהּ וְכָל דִּי הוּא

קָרִי לָהּ אָדָם נִפְשָׁא חַיָּתָא הוּא שְׁמָה:

וַיֵּצֵר וְגו' מִן הָאָדָמָה. הִיא יִצְרָה הִיא
עֲשִׂיָּה הָאֲמֹרָה לְמַעַלָּה וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת
חַיַּת הָאָרֶץ וְגו', אֲלֹא בֹא וּפִירֵשׁ שֶׁהַעֲוֹפֹת
נִבְרָאוּ מִן הָרֶקֶק, לְפִי שֶׁאָמַר לְמַעַלָּה מִן
הַמֵּיִם נִבְרָאוּ, וְכַאֲן אָמַר מִן הָאָדָמָה
נִבְרָאוּ. וְעוֹד לְמַדָּךְ כֵּאֵן, שֶׁבִשְׁעַת יִצְרָתָן,
מִיָּד בּוֹ בְיוֹם, הִבִּיֵּאֵם אֶל הָאָדָם לְקָרוֹת
לָהֶם שֵׁם. וּבִדְבָרֵי אֲגֻדָּה יִצְרָה זֶה לְשׁוֹן
רִידוֹי וְכַבּוּשׁ, כִּמוֹ כִּי תִצּוֹר אֶל עֵיר,
שֶׁכַּבֵּשׁן תַּחַת יָדוֹ שֶׁל אָדָם: וְכֹל אֲשֶׁר
יִקְרָא לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה וְגו'. מִרְסָהוּ

ופרשהו, כל נפש חיה אשר יקרא לו

האדם שם, הוא שמו לעולם:

ב שְׁלִישִׁי וַיִּקְרָא

הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל הַבְּהֵמָה

וְלָעוֹף הַשָּׁמַיִם וְלִכְל חַיַּת

הָאָרֶץ וְלָאָדָם לֹא מָצָא עֶזְרָ

בְּנֶגְדּוֹ:

וַיִּקְרָא אָדָם שְׁמֵהּ לְכָל בְּעִירָא וְלָעוֹפָא

דְּשָׁמַיָּא וְלִכְל חוֹת בְּרָא וְלָאָדָם לֹא

אֲשַׁכַּח סִמּוֹן לְקַבְּלָהּ:

וְלָאָדָם לֹא מִצָּא עֵזֶר:

כֹּא וַיִּפֹּל יְהוָה אֱלֹהִים תִּרְדְּמָה

עַל הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אֶחָת

מִצַּלְעוֹתָיו וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר

תַּחְתָּנָה:

וַרְמָא יי אֱלֹהִים שִׁינְתָּא עַל אָדָם

וַדְמָן וַנְסִיב חֲדָא מִעֲלֵעוּהִי וּמְלִי

בְּשָׂרָא תַּחֲוֹתֶיהָ:

וַיִּפֹּל ה' אֱלֹהִים תִּרְדְּמָה. כִּשְׁהִבִּיאַן,
הִבִּיאַן לִפְנֵיו כָּל מִין וּמִין, זָכָר וּנְקֵבָה,
אָמַר, לְכֻלָּם יֵשׁ בֶּן זֶזֶג וְלִי אֵין בֶּן זֶזֶג, מִיד
וַיִּפֹּל: מִצְלָעֹתָיו. מִסְטְרִיו, כְּמוֹ וּלְצֻלָּע
הַמֶּשֶׁכֶן, זֶהוּ שְׁאִמְרוּ שְׁנֵי פִרְצוּפֵין נִבְרָאוּ:
וַיִּסְגֹּר. מִקּוֹם הַחֶתֶךְ: וַיִּישֶׁן וַיִּקַּח. שְׁלֹא
יֵרָאָה חֲתִיכַת הַבָּשָׂר שֶׁמִּמֶּנּוּ נִבְרָאָה,
וְתַבְזָה עָלָיו:

כַּבֵּיבֵן יִחְוָה אֱלֹהִים אֶת הַצִּלָּע

אֲשֶׁר לָקַח מִן הָאָדָם לְאִשָּׁה

וַיָּבֵאָהּ אֶל הָאָדָם:

וַבֵּנָא יִי אֱלֹהִים יְתֹעֲלֶעָ דְּנָסִיב מִן

אָדָם לְאַתָּתָא וְאַיְתָהּ לְוֹת אָדָם:

וַיִּבֶן. כַּבְּנִין, רַחְבָּה מַלְמָטָה וְקִצְרָה

מַלְמַעְלָה, לְקַבֵּל הוֹלָד, כְּאוֹצֵר שֶׁל חֲטִיִּם

שֶׁהוּא רַחֵב מַלְמָטָה וְקִצֵּר מַלְמַעְלָה, שֶׁלֹּא

יִכְבִּיד מִשְׁאֹו עַל קִירוֹתָיו: וַיִּבֶן אֶת הַצִּלְעַ

לְאִשָּׁה. לְהִיּוֹת אִשָּׁה, כְּמוֹ וַיַּעַשׂ אוֹתוֹ

גְּדֵעוֹן לְאִפּוֹד, לְהִיּוֹת אִפּוֹד:

כג וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הַפֶּעַם

עָצָם מֵעֲצָמִי וּבֶשֶׁר מִבְּשָׁרִי

לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ

לִקְחָהּ זֹאת:

וַאֲמַר הָאָדָם הִדָּא זְמַנָּא גְרָמָא מִגְרָמִי

וּבִסְרָא מִבְּסָרִי לְדָא יִתְקַרֵּי אֶתְתָּא אֲרִי

מִבְּעֵלָא נְסִיבָא דָּא:

זאת הפעם. מלמד שבא אדם על כל

בהמה וחייה, ולא נתקררה דעתו עד שבא

עַל חוּה: לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ

וְגו'. לְשׁוֹן נּוֹפֵל עַל לְשׁוֹן, מִכֵּאן שֶׁנִּבְרָא

הָעוֹלָם בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ:

כִּד-עַל כֵּן יִעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו

וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ

לְבֶשֶׁר אֶחָד:

עַל כֵּן יִשְׁבּוֹק גִּבּוֹר בֵּית מִשְׁכְּבִי אֲבוֹהֵי

וְאִמָּה וְיִדָּבֵק בְּאִתְתָּהּ וְיִהְיוּ לְבִסְרָא

חָד:

על כן יעזב איש. רוח הקדש אומרת כן,
לאסור על בני נח העריות: לבשר אחד.
הולד נוצר על ידי שניהם, ושם נעשה
בשרם אחד:

כה־וַיְהִי־שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִים הָאָדָם
וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יָתַב־שָׁשׁוּ:

וְהוּא תְרוּיָהוּן עֲרֻטִּילָאִין אָדָם וְאִתְתָּהּ
וְלֹא מִתְכַּלְמִין:

ולא יתבוששו. שלא היו יודעים דרך
צניעות להבחין בין טוב לרע, ואף על פי

שנתנה בו דעה לקרות לו שמות, לא נתן
בו יצר הרע, עד אכלו מן העץ ונכנס בו
יצר הרע, וידע מה בין טוב לרע:

בראשית פרק-ג

א וְהִנֵּחַשׁ הָיָה עָרוֹם מִכָּל חַיֵּת
הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה
אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֵל הָאִשָּׁה אַף
כִּי אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ
מִכָּל עֵץ הָעֵדֶן:

וְחַוְיָא הָוָה חֲכִים מִכָּל חַיֵּת בְּרָא דִּי

עֶבֶד יְיָ אֱלֹהִים וְאָמַר לְאַתָּתָא

בְּקוֹשְׁטָא אֲרִי אָמַר יְיָ לֹא תִיכָלוֹן מְכַל

אֵילָן גִּינְתָא:

והנחש היה ערום. מה ענין זה לכאן, היה

לו לסמוך ויעש לאדם ולאשתו כתנות

עור וילבישם, אלא ללמדך מאיזו סבה

קפץ הנחש עליהם, ראה אותם ערומים

ועסוקים בתשמיש לעין כל, ונתאזה לה:

ערום מכל. לפי ערמתו וגדולתו היתה

מפלתו, ערום מכל ארור מכל: אף כי

אמר וגו'. שמא אמר לכם לא תאכלו מכל

וגו', ואף על פי שראה אותם אוכלים

משאר פירות, הרבה עליה דברים, כדי

שתשיבנו ויבא לדבר באותו העץ:

ב וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֵל הַנָּחֶשׁ

מִפִּי עֵץ הָאֵל נָאכֵל:

וַאֲמַרְתְּ אֶתָּא לְחוּיָא מִפִּי אֵילָן

גִּינְתָא נִיכּוּל:

ג וּמִפִּי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ הָאֵלָן

אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ

וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ פֶּן תָּמּוּתוּן:

וּמִפִּירֵי אֵילָנָא דִּי בְמִצִּיעוֹת גִּינָתָא

אָמַר יי לֹא תִיכְלוּן מִנֶּה וְלֹא תִקְרְבוּן

בֵּה דִילְמָא תָּמוּתוּן:

וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ. הוֹסִיפָה עַל הַצּוּי, לְפִיכָךְ

בָּאָה לִידֵי גִרְעוֹן, הוּא שְׁנֹאמַר אֵל תּוֹסֶף עַל

דְּבָרֵיו:

דִּיאָמַר הַנֶּחֱשׁ אֵל הָאִשָּׁה לֹא

מֹות תִּמּוּתֹון:

וַאֲמַר חַיָּא לְאַיְתָּתָא לָא מֹות תִּמּוּתֹון:

לָא מֹות תִּמּוּתֹון. דַּחְפָּה עַד שְׁנַגְעָה בּוּ,

אִמַּר לָהּ כַּשֵּׁם שְׂאִין מִיתָה בְּנִגְיָעָה כַּךְ אִין

מִיתָה בְּאַכִּילָה:

הָ כִּי יִדְעַ אֱלֹהִים כִּי בְיוֹם

אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ וְנִפְקַחוּ עֵינֵיכֶם

וְהָיִיתֶם כְּאֱלֹהִים יִדְעֵי טוֹב

וְרָע:

אֲרִי גִלִּי קָדָם יִי אֲרִי בְיוֹמָא דְּתִכְלוֹן

מִנָּה וְיִתְפַּתַּחן עֵינֵיכֹון וְתִהְיוֹן כְּרַבְרֵבִין

חֲכִימִין בֵּין טַב לְבִישׁ:

כי יודע. כל אומן שונא את בני אומנותו,

מן העץ אכל וברא את העולם: והייתם

כאלהים. יוצרי עולמות:

וְתִתְּרֵא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ

לִמְאֹכַל וְכִי תֹאכֶל הוּא

לְעֵינֵיהֶם וְנִחְמַד הָעֵץ לְהִשְׁכִּיל

וְתִקַּח מִפְּרִיֹו וְתֹאכַל וְתִתֶּן גַּם

לְאִישָׁה עִמָּה וְיֹאכַל:

וְחִזַּת אֶת־תֶּא אֲרִי טֹב אֵילָן לְמִיכָל

וְאֲרִי אִסִּי הוּא לְעֵינֵינוּ וּמִרְגָּג אֵילָנָא

לְאַסְתַּכְלָא בָּהּ וְנִסִּיבַת מֵאֲבָהּ וְאַכְלַת

וַיְהַבֵּת אֶף לְבַעֲלָהּ עִמָּה וְאַכַּל:

וְתֵרָא הָאִשָּׁה. ראתה דבריו של נחש

והנאו לה והאמינתו: כי טוב העץ. להיות

באלהים: וכי תאזה הוא לעינים. כמו

שאמר לה ונפקחו עיניכם: ונחמד

לְהַשְׁכִּיל. כִּמוֹ שֶׁאָמַר לָהּ יוֹדְעֵי טוֹב וְרָע:

וְתַתֵּן גַּם לְאִישָׁהּ. שֶׁלֹּא תִמּוֹת הִיא וִיחִיָּה

הוּא וְיֵשׂא אַחֶרֶת: גַּם. לְרַבּוֹת בַּהֶמָּה וַחֲיָה:

וְלַתִּפְקַחָנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ

כִּי עֵירֻמָּם הֵם וַיִּתְּפְרוּ עָלֶיהָ

תֵּאֱכֹל וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגָרֹת:

וְאֶת־פֶּתְחָא עֵינֵי תִרְוִיהוֹן וַיֵּדְעוּ אֲרִי

עֲרִטִּילָאִין אֵינּוֹן וַחֲטִיטוֹ לְהוֹן טִרְפִּי

תֵּאֲנִין וַעֲבָדוּ לְהוֹן זֶרְזִין:

ותפקחנה וגו'. לענין החכמה דבר הכתוב,
ולא לענין ראייה ממש, וסוף המקרא
מוכיח: וידעו כי עירומים הם. אף
הסומא יודע כשהוא ערום, אלא מהו
וידעו כי עירומים הם, מצוה אחת היתה
בידם ונתערטלו הימנה: עלה תאנה. הוא
העץ שאכלו ממנו, בדבר שנתקלקלו בו
נתקנו, אבל שאר העצים מנעום מליטול
עליהם. ומפני מה לא נתפרסם העץ,
שאיין הקב"ה חפץ להונות בריה, שלא
יכלימוהו ויאמרו זה שלקה העולם על

ידו.:

ח וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל יְהוָה

אֱלֹהִים מִתְּהִלָּה בְּגֹן לְרוּחַ

הַיּוֹם וַיִּתְּחַבֵּא הָאָדָם וַאֲשֶׁתוֹ

מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ

הַגֶּן:

וַיִּשְׁמְעוּ יְת קל מִימְרָא דִּי אֱלֹהִים

מִתְּהִלָּה בְּגִינְתָא לְמַנַּח יוֹמָא וַאֲיִטְמַר

אָדָם וַאֲתַתָּה מִן קָדָם יי אֱלֹהִים בְּגוֹ

אֵילָן גִּינְתָּא:

וַיִּשְׁמְעוּ. יֵשׁ מִדְרָשִׁי אֲגָדָה רַבִּים, וְכַבֵּר
סְדֵרוֹם רַבּוֹתֵינוּ עַל מְכֻנָּם בְּבִרְאשִׁית רַבָּה
וּבְשָׂאֵר מִדְרָשׁוֹת, וְאֲנִי לֹא בָאתִי אֲלֹא
לְפִשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, וְלֹאֲגָדָה הַמִּישְׁבֵּת
דְּבֵרֵי הַמִּקְרָא דְּבֵר דְּבוּר עַל אוֹפֵנִיּוֹ:
וַיִּשְׁמְעוּ. מָה שִּׁמְעוּ, שִׁמְעוּ אֶת קוֹל
הַקַּב"ה שֶׁהִיא מִתְהַלֵּךְ בִּגְנוֹ: לְרוּחַ הַיּוֹם.
לְאוֹתוֹ רוּחַ שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה מִשָּׁם, וְזוֹ הִיא
מִעֶרְבִית, שֶׁלִּפְנוֹת עֶרֶב חֲמָה בְּמִעֶרֶב וְהִמָּה
סִרְחוֹ בַּעֲשִׂירִית:

ט וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל

הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אַיֶּכָּה:

וַיִּקְרָא יי אֱלֹהִים לָאָדָם וַאֲמַר לָהּ אַן

אַתְּ:

איכה. יודע היה היכן הוא, אלא ליכנס

עמו בדברים, שלא יהא נבהל להשיב אם

יעניש'הו פתאום. וכן בקין אמר לו אי הבל

אחיד, וכן בבלעם מי האנשים האלה

עמך, ליכנס עמ'הם בדברים, וכן בחזקיהו

בשלו'חי מרודך בלאדן:

וַיֹּאמֶר אֶת קֹלְךָ שְׁמַעְתִּי בְּגֹן

וַאֲיֵרָא כִּי עֵירָם אֲנֹכִי

וַאֲחֵבֵא:

וַאֲמַר יְת קַל מִימָרְךָ שְׁמַעִית בְּגִינְתָּא

וְדַחִילִית אֲרִי עֶרְטִילֵאִי אֲנָא

וַאֲיִטְמָרִית:

וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לְךָ כִּי עֵירָם

אַתָּה הֲמֹן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ

לִבְלֹתִי אֲכַל מִמֶּנּוּ אַכְלָת:

וַאֲמַר מִן חַי לָךְ אֲרִי עֲרִטִילֹאִי אֶת־

הַמִּן אֵילָנָא דְּפִקְדָתְךָ בְּדִיל דְּלֹא

לְמִיכַל מִנָּה אֲכָלָתִּי:

מִי הִגִּיד לָךְ. מֵאִין לָךְ לְדַעַת מָה בִּשְׁתִּישׁ

בְּעוֹמֵד עֵרוֹם: הַמִּן הָעֵץ. בַּתְּמִיָּה:

יב וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר

נָתַתָּה עִמָּדִי הִוא נְתָנָה לִי מִן

הָעֵץ וָאֲכָלִי:

וַאֲמַר הָאָדָם אֶתְתָּא דִּיהֲבָת עָמִי הִיא

יְהִי לִי מִן אֵילָנָא וְאֶכְלִית׃

אשר נתתה עמדי. כאן כפר בטובה:

יְיָ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לְאִשָּׁה

מַה זֹּאת עָשִׂית וַתֹּאמֶר

הָאִשָּׁה הִנֵּחֵשׁ הַשִּׂיָּאֲנִי וְאֶכֹּל׃

וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים לְאַתָּתָא מַה דָּא

עֲבַדְת וַאֲמַרְת אַתָּתָא חוּיָא אֲטַעֲנִי

וְאֶכְלִית׃

השיאני. הטעני, כמו אל ישיא אתכם

חזקיהו:

יְדֹוּאֲמַר יְהוָה אֱלֹהִים אֵל

הַנֶּחֱשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹאת אֲרוּר

אַתָּה מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת

הַשָּׂדֶה עַל גִּחְנֹךְ תֵּלֶךְ וְעֶפְר

תֹּאכַל כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ:

וְאָמַר יי אֱלֹהִים לְחוּיָא אֲרִי עֲבַדְתָּ דָא

לִיט אַתָּה מִכָּל בְּעִירָא וּמִכָּל חַיֹּת בְּרָא

עַל מַעַךְ תִּיזִיל וְעֶפְרָא תִיכּוּל כָּל יוֹמֵי

תִּיּוֹן:

**כי עשית זאת. מכאן שאין מהפכים
בזכותו של מסית, שאילו שאלו למה
עשית זאת, היה לו להשיב דברי הרב
ודברי התלמיד דברי מי שומעין: מכל
הבהמה ומכל חית השדה. אם מבהמה
נתקלל, מחיה לא כל שכן, העמידו
רבותינו מדרש זה במסכת בכורות, ללמד
שימי עיבורו של נחש שבע שנים: על
גחונך תלך. רגלים היו לו ונקצצו:**

טו וְאִיבָה אֲשִׁית בֵּינִךָ וּבֵין

הָאִשָּׁה וּבֵין זֶרְעֶךָ וּבֵין זֶרְעָהּ

הוּא יִשְׁוֹפֶךָ רָאשׁ וְאַתָּה

תִּשְׁוֹפְנוּ עִקְבִּי:

וְדַבְּבוּ אִשִּׁי בֵּינִךָ וּבֵין אֶתְתָּא וּבֵין

בְּנֶךָ וּבֵין בְּנֵהָ הוּא יְהִי דְּכִיר לָךְ מִה

דְּעַבְדָּתָּ לָהּ מִלְּקַדְמִין וְאַתָּה תִּהְיֶה נָטִיר

לָהּ לְסוֹפָא:

וְאִיבָה אֲשִׁית. אַתָּה לֹא נִתְכוּזֶנָּה אֲלֵא

**שימות אדם כשיאכל הוא תחלה ותשא
את חוה, ולא באת לדבר אל חוה תחלה
אלא לפי שהנשים דעתן קלות להתפתות,
ויודעות לפתות את בעליהן, לפיכך ואיבה
אשית: ישופך. יכתתך, כמו ואכות אותו,
ותרגומו ושפית יתיה: ואתה תשופנו
עקב. לא יהא לך קומה, ותשכנו בעקבו,
ואף משם תמיתנו. ולשון תשופנו, כמו
נשף בהם, כשהנחש בא לנשוך הוא נושף
במין שריקה, ולפי שהלשון נופל על
הלשון, כתב לשון נשיפה בשניהם:**

טו אֵל הָאֱלֹהִים אָמַר הָרֶבֶה

אֶרֶב עֶצְבוֹנָךְ וְהִרְנָךְ בְּעֶצֶב

תִּלְדִּי בָנִים וְאֵל אֵי־שֵׁךְ

תִּשְׁקָתְךָ וְהוּא יִמְשָׁל בָּךְ׃

לְאַתָּתָא אָמַר אֲסַגָּא אֲסַגִּי צַעֲרִיכִי

וְעֵדוּיִכִּי בַּצַּעַר תִּלְדִּי בָנִין וְלֹת בַּעֲלֶךָ

תִּהְיֶה תְּאוֹבַתֶיךָ וְהוּא יִשְׁלֹט בָּךְ׃

עצבונך. זה צער גידול בנים: והרנך. זה

צער העבור: בעצב תלדי בנים. זה צער

הלידה: ואל אישך תשוקתך. לתשמיש,

ואף על פי כן אין לך מצה לתובעו בפה,

אלא הוא ימשול בך, הכל ממנו ולא ממך:

תשוקתך. תאותך, כמו ונפשו שוקקה:

וְלֹא־אָדָם אָמַר כִּי שָׁמַעַתְּ לְקוֹלִי

אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי וְתֹאכַל מִן הָעֵץ אֲשֶׁר

צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל

מִמֶּנּוּ אֲרוּרָה הָאֲדָמָה

בְּעֲבוּרֶךָ בְּעֲצָבוֹן תֹּאכֶלֶנָּה כֹּל

יְמֵי חַיֵּיךָ:

וְלֹאֲדָם אָמַר אֲרִי קִבֵּילָתָ לְמִימַר

אֶתְּתֶךָ וְאֶכְלָתָ מִן אֵילָנָא דִּי פַקִּידְתָּךְ

לְמִימַר לָא תִיכּוּל מִנָּה לִיטָא אֲרַעָא

בְּדִילָךְ בַּעֲמַל תִּיכְלִינָה כָּל יוֹמֵי חַיֵּיךָ:

אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרְךָ. תַּעֲלֶה לְךָ

דְּבָרִים אֲרוּרִים, כַּגּוֹן זְבוּבִים וּפְרַעוּשִׁים

וְנִמְלִים, מִשְׁלַל לִיוְצָא לְתַרְבוֹת רַעָה,

וְהַבְרִיּוֹת מִקְלָלוֹת שְׂדִים שִׁינֵק מֵהֶם:

יֵחַ וְקוֹץ וְדִרְדָּר תַּצְמִיחַ לָךְ

וְאָכַלְתָּ אֶת עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה:

וְכוֹבֵין וְאַטְדִין תַּצְמַח לָךְ וְתִיכּוֹל יֵת

עֲסֹבָא דְחֶקְלָא:

וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ. הָאֲרֵץ,

בִּשְׁתִּזְרַעְנָה מִיְּנֵי זֵרַעִים, תַּצְמִיחַ קוֹץ

וְדַרְדַּר קוֹנֵדִם וְעַכְבִּיּוֹת, וְהֵן נֹאכְלִים עַל

יְדֵי תִיקוֹן. וְאָכַלְתָּ אֶת עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה. וְמָה

קָלָלָהּ הִיא זֹה, וְהִלָּא בִּבְרָכָה נֹאמַר לוֹ הִנֵּה

נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֹרַע זֹרַע וְגו', אֲלֹא

מָה אֲמֹר כֹּאן בְּרֹאשׁ הָעֵנִיף, אֲרוֹרָה

האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה, ואחר
העצבון וקוץ ודרדר תצמיח לך,
כשתזרענה קטניות או ירקות גנה, היא
תצמיח לך קוצים ודרדרים ושאר עשבי
שדה, ועל ברחך תאכלם:

יִטְ בְּזַעַת אֲפִיךָ תֹאכֹל לֶחֶם עַד
שׁוֹבְךָ אֶל הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה
לִקְחָתָּ כִּי עָפָר אֶתָּה וְאֶל עָפָר
תָּשׁוּב:

בְּזַעַתָּה דֹּאפֶךָ תִּיכּוֹל לֶחֶמָּה עַד

דְּתִיתוּב לְאַרְעָא דְּמִנֵּה אֶתְבְּרִיתָא אַרִי

עֶפְרָא אֶת וְלַעֲפְרָא תִתוּב:

בזעת אפֿיךָ. לאחר שתטרח בו הרבה:

כְּוִיקָרָא הָאָדָם שֵׁם אֲשֶׁתּוֹ חוּה

כִּי הוּא הִיתָה אִם כָּל חֵי:

וְקָרָא אָדָם שׁוּם אֶתְתָּה חוּה אַרִי הִיא

הֵות אִמָּא דְּכָל בְּנֵי אֲנָשָׁא:

ויקרא האדם. חזר הכתוב לענינו הראשון

ויקרא האדם שמות, ולא הפסיק, אלא

ללמדך שעל ידי קריאת שמות נזדווגה לו
חווה, כמו שכתוב ולאדם לא מצא עזר
בנגדו, לפיכך ויפל תרדמה, ועל ידי
שכתב ויהיו שניהם ערומים, סמך לו
פרשת הנחש, להודיעך, שמתוך שראה
אותם ערומים וראה אותם עסוקים
בתשיב, נתאוו לה ובא עליהם
במחשבה ובמרמה: חווה. נופל על לשון
חיה, שמחיה את ולדותיה, כאשר תאמר
מה הוה לאדם בלשון חיה:

כא וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לְאָדָם

וְלֹא־שָׁתוּ כֶּתֶנֹת עֹר

וְיִלְבְּשֵׂם:

וְעַבַד יי אֱלֹהִים לְאָדָם וְלֹא־תִהְיֶה
לְבוֹשֵׁין דִּיקָר עַל מִשְׁךְ בְּשָׂרֵיהוֹן
וְאִלְבִּישִׁינוּ:

כתנות עור. יש דברי אגדה אומרים
חלקים בצפורן היו מדובקים על עורן.
ויש אומרים דבר הבא מן העור, כגון צמר
הארנבת שהוא רך וחס, ועשה להם
כתנות ממנו:

כב רביעי ויאמר יהוה

אלהים הן האדם היה באחד

ממנו לדעת טוב ורע ועתה

פן ישלח ידו ולקח גם מעץ

החיים ואכל וחי לעולם:

ואמר יי אלהים האדם הוה יחידי

בעלמא מנה למידע טב וביש וכען

דִּילְמָא יוֹשִׁיט יְדָהּ וַיִּסַּב אֶף מֵאִלָּן

חַיִּיא וַיִּכּוֹל וַיַּחֲי לְעָלָם:

הִיָּה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ. הָרִי הוּא יְחִיד

בַּתְּחִתּוֹנִים כְּמוֹ שְׁאֵנִי יְחִיד בַּעֲלִיוֹנִים, וְזֶה

הִיא יְחִידָתוֹ, לְדַעַת טוֹב וְרַע, מֶה שְׁאִין בֶּן

בְּבִהְמָה וְחַיָּה: וְעַתָּה פֶּן יִשְׁלַח יָדוֹ וְגו'.

וּמִשִּׁיחִיָּה לְעוֹלָם, הָרִי הוּא קְרוֹב לְהַטְעוֹת

הַבְּרִיּוֹת אַחֲרָיו, וְלֹאמַר אֶף הוּא אֹלֹהָ. וַיֵּשׁ

מִדְרָשִׁי אֲגָדָה, אֲבָל אֵין מִיּוֹשְׁבֵינָן עַל

פְּשׁוּטוֹ:

בג וַיִּשְׁלַחְהוּ יְהוָה אֱלֹהִים מִגֹּן

עֵדֶן לַעֲבֹד אֶת הָאָדָמָה אֲשֶׁר

לָקַח מִנָּשָׂם:

וַיִּשְׁלַח יְיָ אֱלֹהִים מִגִּינַת דֵּעַן

לְמַפְלַח יַת אֲדָמָתָא דְאַתְבָּרִי מִתְמִין:

בד וַיִּגְרֶשׁ אֶת הָאָדָם וַיִּשְׁכֹּן

מִקְנָדָם לָגֹן עֵדֶן אֶת הַכְּרִבִּים

וְאֵת לֶחֶט הַחֲרִיב הַמֵּת הַפִּכָּת

לְשִׁמּוֹר אֶת דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים:

וְתָרַךְ יֵת אָדָם וְאֲשֵׁרִי מִלְּקַדְמִיּוֹן

לְגִינְתָּא דְעֵדֶן יֵת כְּרוּבִיא וְיֵת שְׁנֵן

חֲרָבָא דְמַתְּהַפְכָּא לְמִיטָר יֵת אוֹרַח

אֵילָן חַיִּיא:

מקדם לגן עדן. במזרחו של גן עדן, חוץ

לגן: את הכרובים. מלאכי חבלה: החרב

המתהפכת. ולה להט לאיים עליו

מלכנום עוד לגן. תרגום להט שגן, כמו

שלף שגנא ובלשון לע"ז למ"א. ומדרש

אגדה יש, ואני איני בא אלא לפשוטו:

א וְהָאָדָם יָדַע אֶת חַוָּה אִשְׁתּוֹ

וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת קַיִן וַתֹּאמֶר

קָנִיתִי אִישׁ אֶת יְהוָה׃

וְאָדָם יָדַע יְת חַוָּה אֶתֶּתָהּ וַעֲדִיאת

וַיֵּלֶד יְת קַיִן וַאֲמַרְת קָנִיתִי גִבֹּרָא

(מִן) קָדָם י״:

והאדם ידע. כבר קודם הענין של מעלה,

קודם שחטא ונטרד מגן עדן, וכן ההריון

והלידה, שאם כתב וידע אדם, נשמע

שלאחר שנטרד היו לו בנים: קין. על שם
קניתי: את ה'. כמו עם ה', כשברא אותי
ואת אישי, לבדו בראנו, אבל בזה שותפים
אנו עמו: את קין את אחיו את הבל. ג'
אתים ריבויים הם, מלמד שתאומה נולדה
עם קין, ועם הבל נולדו שנים, לכך נאמר
ותוסף:

ב ותִּסַּף לִלְדֹת אֶת אָחִיו אֶת
הָבֶל וַיְהִי הָבֶל רֹעֵה צֹאן וְקַיִן
הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה:

וְאוֹסִיפֹת לְמִילֵד יֵת אַחֲוָהּ יֵת הָבֶל
וְהָוָה הָבֶל רָעִי עֲנָא וְקִין הָוָה פֶּלֶח
בְּאַרְעָא:

רועה צאן. לפי שנתקללה האדמה, פירש
לו מעבודתה:

ג וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֹא קִין
מִפְּרֵי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה:
וְהָוָה מִסּוֹף יוֹמִין וַאֲתִי קִין מֵאֲבָא
דְּאַרְעָא תְּקַרְבָּתָא קָדָם יי:

מפרי האדמה. מן הגרוע. ויש אגדה

שאומרת זרע פשתן היה.:

ד וְהָבֵל הַבִּיָּא גַם הוּא

מִבְּכֹרוֹת צֵאֲנוּ וּמֵחֶלְבָּהּ

וַיִּשַׁע יֶחֱזֶה אֶל הָבֵל וְאֶל

מִנְחָתוֹ:

וְהָבֵל אֵתָּה אֵף הוּא מִבְּכִירֵי עֵנָה

וּמִשְׁמֵנָהּ וְהָיוּ רָעוּא מִן קָדָם יי

בְּהָבֵל וּבְקוֹרְבָנָה:

וַיִּשַׁע. וַיִּפֹּן. וְכֵן וְאֵל מִנַּחֲתוֹ לֹא שָׁעָה, לֹא
פָּנָה. וְכֵן וְאֵל יִשְׁעוֹ, אֵל יִפְנוּ. וְכֵן שָׁעָה
מֵעַלְיוֹ, פָּנָה מֵעַלְיוֹ: וַיִּשַׁע. יִרְדֶּה אִישׁ
וְלֹחֲכָה מִנַּחֲתוֹ:

ה וְאֵל בִּיזָן וְאֵל מִנַּחֲתוֹ לֹא
שָׁעָה וַיִּחַר לְבִיזָן מְאֹד וַיִּפְּלוּ
פָּנָיו:

וּבִבְקִיזָן וּבִקְוִרְבָּנָה לֹא הָיוּ רַעְיוֹא וְתִקְרָה
לְבִיזָן לְחֻדָּא וְאֶת־כְּבִישׁוֹ אֶפְוָהּ:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל קַיִן לָמָּה

חָרָה לָךְ וְלָמָּה נִפְּלוּ פָנֶיךָ׃

וַיֹּאמֶר יִי לָקַיִן לָמָּה תִּקְרֶה לָךְ וְלָמָּה

אֶת־כְּבִישׁוֹ אֶפְיָךְ׃

זֶה הָלָא אִם תִּיטִיב שְׂאֵת וְאִם

לֹא תִיטִיב לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ

וְאֵלֶיךָ תִּשׁוּקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל

בּוֹ׃

הָלָא אִם תוּטִיב עוֹבְדֶךָ יִשְׁתַּבַּח לָךְ

וְאִם לֹא תוּטִיב עִוְבָדְךָ לְיוֹם דִּינָא

חֲטֹאךָ נָטִיר דִּיעָתִיד לְאַתְפָּרְעָא מִנָּךְ

אִם לֹא תִתּוּב וְאִם תִּתּוּב יִשְׁתַּבֵּק לָךְ:

הֲלֹא אִם תִּיטִיב. כְּתִרְגוּמוֹ פִּירוּשׁוֹ: לִפְתַּח

חֲטֹאת רֹבֵץ. לִפְתַּח קִבְרָךְ חֲטֹאתְךָ

שְׁמוֹר: וְאֵלֶיךָ תִּשׁוּקָתוֹ. שֶׁל חֲטֹאת, הוּא

יֵצֵר הָרַע, תָּמִיד שׁוֹקֵק וּמִתְאוּזָה

לְהַכְשִׁילְךָ: וְאַתָּה תִּמְשַׁל בּוֹ. אִם תִּרְצֶה

תִּתְגַּבֵּר עָלָיו:

ח וַיֹּאמֶר קִיץ אֶל הָבֵל אָחִיו

וַיְהִי בְּהֵיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיָּקָם קַיִן

אֶל הָבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ׃

וַאֲמַר קַיִן לְהָבֶל אַחֹהִי וְהָיָה בְּמַהֲוִיהוֹן

בְּחֶקְלָא וָקָם קַיִן עַל הָבֶל אַחֹהִי

וַקָּטְלֵה׃

וַיֹּאמֶר קַיִן. נִכְנַס עִמּוֹ בַּדְּבָרִי רִיב וּמִצָּה,

לְהַתְּעוֹלֵל עָלַי לְהַרְגּוֹ. וַיֵּשׁ בְּזֶה מִדְּרָשִׁי

אֲגִידָה, אֵךְ זֶה יֵשׁוּבוּ שֶׁל מִקְרָא׃

ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל קַיִן אֵי הָבֶל

אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יִדְעָתִי

הַשֹּׁמֵר אָחִי אֲנִכִּי:

וַאֲמַר יִי לְקִין אֵן הֶבֶל אָחוֹךָ וַאֲמַר לֹא

יִדְעֵנָא הַנֹּטֵר אָחִי אֲנִי:

אִי הֵבֶל אָחִיךָ. לְהַכְנִס עִמּוֹ בְּדַבְרֵי נַחֲת,

אוֹלֵי יֵשׁוּב וַיֹּאמֶר אֲנִי הִרְגַּתִּיו וְחָטָאתִי לָךְ:

לֹא יִדְעָתִי. נַעֲשֶׂה כְּגֹנֵב דַּעַת הַעֲלִיזָנָה:

הַשּׁוֹמֵר אָחִי. לְשׁוֹן תִּימָה הוּא, וְכֵן כָּל

ה'א הנקודה בחטף פת"ח:

, וַיֹּאמֶר מָה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמִי

אָחִיךָ צַעֲקִים אֵלַי מִן הָאֲדָמָה:

וְאָמַר מָה עֲבַדְתָּא קַל דָּם זִרְעִין

דַּעֲתִידִין לְמַפֵּק מִן אָחוּךְ קַבְלִין קַדְמִי

מִן אֶרֶעָא:

דמי אחיך. דמו ודם זרעיותיו. דבר אחר

שעשה בו פצעים הרבה, שלא היה יודע

מהיכן נפשו יוצאה: מן האדמה. יותר

ממה שנתקללה היא כבר בעונה, וגם בזו

הוסיפה לחטוא:

יֵא וְעַתָּה אָרוּר אַתָּה מִן

הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָהּ אֶת פִּיהָ

לִקְחַת אֶת דְּמֵי אֲחִיהָ מִיָּדָהּ׃

וַכֶּעֶן לִיט אֶת מִן אֲרָעָא דְּפִתְחַת יָת

פּוּמָה וְקַבִּילַת יָת דְּמָה דְּאֲחוּךָ מִן יָדָךְ׃

אֲשֶׁר פָּצְתָהּ אֶת פִּיהָ לִקְחַת אֶת דְּמֵי

אֲחִיךָ וְגו'. וְהִנְנִי מוֹסִיף לָהּ קִלְכָּא אַצְלָךְ,

לֹא תוֹסֵף תַּת כַּחַה׃

יב כִּי תַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה לֹא

תִּסֹּף תַּת כַּחַה לָךְ נַע וְנָד

תְּהִיָּה בְּאֶרֶץ:

אֶרֶץ תִּפְלַח בְּאֶרֶץ לֹא תוֹסִיף לְמַתֵּן

חֵילָה לָךְ מִטִּלְטֵל וְגַלִּי תִהְיֶה בְּאֶרֶץ:

נַע וְנָד. אֵין לָךְ רַשׁוֹת לְדוֹר בַּמָּקוֹם אֶחָד:

יְיָ וַיֹּאמֶר קִין אֶל יְחֹזָה גְּדוֹל

עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא:

וַיֹּאמֶר קִין קָדָם יְיָ סָגִי חוּבִי מִלְּמִשְׁבָּק:

גְּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא. בַּתְּמִיָּה, אַתָּה טוֹעֵן

עַלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, וְעֲוֹנִי אִי אֶפְשֶׁר

לטעון:

יֵד הֵן גִּרְשָׁתָּ אֶתִּי הַיּוֹם מֵעַל

פָּנַי הָאֲדָמָה וּמִפָּנֶיךָ אֶסְתָּר

וְהֵייתִי נֶעַ וְנָד בָּאָרֶץ וְהִיָּה

כָּל מֵצְאֵי יְהִרְגֵנִי:

הָא תִּרְיָכְתָּא יְתִי יוֹמָא דִּין מֵעַל אִפִּי

אֲרַעָא וּמִן קַדְמָךְ לִית אֶפְשָׁר

לְאַטְמָרָא וְאַהִי מִטְלִטִל וְגַלִּי בְּאֲרַעָא

וְיִהִי כָּל דִּישְׁכַּחְנִי יִקְטֹלֵנִי:

טוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לָכֵן כָּל הָרֶג

קִין שְׁבַעַתִּים יָקָם וַיִּשָּׂם יְהוָה

לְקִין אֹת לְבִלְתִּי הַכּוֹת אֹתוֹ

כָּל מִצָּאוֹ:

וַאֲמַר לָהּ יִי בָכֵן כָּל קָטִיל קִין

לְשִׁבְעָא דָּרִין יִתְפָּרַע מִנָּה וְשׂוֹי יִי

לְקִין אֹתָא בְּדִיל דְּלֹא לְמַקְטִל יִתָּה כָּל

דִּישְׁכַּחְנָה:

לכן כל הורג קין. זה אחד מן המקראות

שקצרו דבריהם ורמזו ולא פירשו, לכן כל
הורג קין, לשון גערה, כה יעשה לו, כך
וכך עונשו, ולא פירש עונשו: שבעתים
יוקם. איני רוצה להנקם מקין עכשיו,
לסוף שבעה דורות אני נוקם נקמתי ממנו,
שיעמוד למך מבני בניו ויהרגהו. וסוף
המקרא שאמר שבעתים יוקם, והיא
נקמת הבל מקין, למדנו שתחלת מקרא
לשון גערה היא, שלא תהא בריה מזיקתו.
וכיוצא בו ויאמר דוד כל מכה יבואי ויגע
בצנור, ולא פירש מה יעשה לו, אבל דבר

הכתוב ברמז, כל מכה יבוסי ויגע בצנור
ויקרב אל השער ויכבשנו, ואת העורים
וגו', וגם אותם יכה על אשר אמרו העור
והפסח לא יבא אל תוך הבית, המכה את
אלו אני אעשנו ראש ושר, כאן קצר
דבריו, ובדברי הימים א פירש יהיה לראש
ולשר: וישם ה' לקין אות. חקק לו אות
משמו במצחו. כל מוצאי יהרגני, הבהמות
והחיות, אבל בני אדם עדיין לא היו
שיירא מהם, רק אביו ואמו, ומהם לא היה
ירא שיהרגוהו, אלא אמר, עד עכשיו היה

פחדתי על כל החיות, כמו שנאמר

ומוראכם כו', ועכשיו בשביל עון זה לא

ייראו ממני החיות ויהרגוני, מיד וישם ה'

לקין אות, החזיר מוראו על הכל:

טו וַיֵּצֵא קֵין מִלְּפָנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב

בְּאֶרֶץ נֹד קֹדֶמֶת עֵדֶן:

ונפק קין מן קדם יי ויתיב בארעא

גלי ומטלטל דהוה עבידא עלוהי

מלקדמין דגינתא דעֵדֶן:

ויצא קין. יצא בהכנעה כגונב דעת

העליונה: בארץ נוד. בארץ שכל הגולים
נדים שם: קדמת עדן. שם גלה אביו
כשגורש מגן עדן, שנאמר וישכן מקדם
לגן עדן וגו', לשמור את שמירת דרך
מבוא הגן, שיש ללמוד שהיה אדם שם,
ומצינו שרוח מזרחית קולטת בכל מקום
את הרוצחים, שנאמר אז יבדיל משה וגו'
מזרחה שמש. דבר אחר בארץ נוד, כל
מקום שהלך, היתה הארץ מזדעזעת
תחתיו, והבריות אומרים סורו מעליו, זהו
שהרג את אחיו:

וַיֵּדַע קַיִן אֶת אֲשֶׁתוֹ וַתַּהַר
וַתֵּלֶד אֶת חֲנוּךְ וַיְהִי בִנָּה עֵיר
וַיִּקְרָא שֵׁם הָעֵיר כְּשֵׁם בְּנוֹ
חֲנוּךְ:

וַיֵּדַע קַיִן יֵת אֶתֶּתָהּ וַעֲדִיאת וַיֵּלֶד
יֵת חֲנוּךְ וַהֲוָה בְּנֵי קִרְתָּא וַיִּקְרָא שְׁמָא
דְּקִרְתָּא כְּשׁוּם בְּרָהּ חֲנוּךְ:

וַיְהִי. קַיִן בּוֹנֵה עֵיר, וַיִּקְרָא שֵׁם הָעֵיר לְזִכֹּר
בְּנוֹ חֲנוּךְ:

יח וַיֵּלֶד לַחֲנוּךְ אֶת עֵירָד

וְעֵירָד יָלַד אֶת מַחֲיִיאֵל

וּמַחֲיִיאֵל יָלַד אֶת מִתְוַשָּׁאֵל

וּמִתְוַשָּׁאֵל יָלַד אֶת לָמֶךְ׃

וְאֵת־יֵלִיד לַחֲנוּךְ יֵת עֵירָד וְעֵירָד אוֹלִיד

יֵת מַחֲיִיאֵל וּמַחֲיִיאֵל אוֹלִיד יֵת

מִתְוַשָּׁאֵל וּמִתְוַשָּׁאֵל אוֹלִיד יֵת לָמֶךְ׃

וְעֵירָד יָלַד. יֵשׁ מְקוֹם שֶׁהוּא אוֹמֵר בְּזִכְר

הוֹלִיד, וְיֵשׁ מְקוֹם שֶׁהוּא אוֹמֵר יָלַד,

שֶׁהַלֵּידָה מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת, לֵידָת
הָאִשָּׁה נִשְׁטַר"א בִּלְע"ז, וְזִרְיַעַת תּוֹלְדוֹת
הָאִישׁ אֵינְזִינֵד"ר בִּלְע"ז, כִּשְׁהוּא אֹמֵר
הוֹלִיד בִּלְשׁוֹן הַפְּעִיל, מְדַבֵּר בִּלְיָדָת
הָאִשָּׁה, פְּלוֹנִי הוֹלִיד אֶת אִשְׁתּוֹ בֶּן אֹבֶת,
וְכִשְׁהוּא אֹמֵר יֵלֵד, מְדַבֵּר בְּזִרְיַעַת הָאִישׁ,
וְהוּא בִּלְע"ז אֲנִיִּידְרִי"ר:

חֲמִישִׁי וַיִּקַּח לֹו

לְמַדְּ שְׁתֵּי נְשִׁים שֵׁם הָאִחָת

עֲדָה וְשֵׁם הַנְּשִׁיּוֹת צִלָּה:

וְנָסִיב לָהּ לְמַךְ תַּרְתִּין נְשִׁין שׁוֹם חֲדָא

עֲדָה וְשׁוֹם תַּנִּיתָא צִלָּה:

וּיְקַח לֹו לְמַךְ. לֹא הִיָּה לֹו לְפִרְשׁ כֹּל זֶה,

אֲלֹא לְלַמְדָּנוּ מִסּוּף הָעֲנִין שְׁקִיָּים הַקַּב"ה

הַבְּטַחְתּוֹ, שֶׁאִמֵּר שְׁבַעֲתִים יוֹקֵם קִין, וְעַמֵּד

לְמַךְ לְאַחַר שֶׁהוֹלִיד בָּנִים וַעֲשֶׂה דוֹר

שְׁבִיעִי, וְהָרַג אֶת קִין, זֶהוּ שֶׁאִמֵּר כִּי אִישׁ

הָרַגְתִּי לְפַעְעִי וְגו': שְׁתֵּי נִשְׁמִים. כֹּךְ הִיָּה

דְּרֹכֵן שֶׁל דוֹר הַמְּבֹול, אַחַת לְפִרְיָהּ וּרְבִיָּהּ

ואחת לתשמיש, זו שהיא לתשמיש
משקה כוס של עקרין כדי שתעקר,
ומקושטת ככלה ומאכילה מעדנים,
וחברתה נזופה ואכלה כאלמנה, וזהו
שפירש איוב רועה עקרה לא תלד
ואלמנה לא ייטיב, כמו שמפורש באגדת
חלק: עדה. היא של פריה ורביה, ועל שם
שמגונה עליו ומוסרת מאצלו, עדה תרגום
של סורה: צלה. היא של תשמיש, על שם
שיושבת תמיד בצלו, דברי אגדה הם
בבראשית רבה:

כֹּוֹתֶלְד עֶדָה אֶת יִבְל הוּא הִיָּה

אָבִי יֵשֵׁב אֶהֱל וּמִקְנָה:

וּלְיִדַת עֶדָה יֵת יִבְל הוּא הִוָּה רַבְהוֹן

דִּיתָבִי מִשְׁכָּנִין וּמָרִי בְעִיר:

אבִי יֵשֵׁב אֶהֱל וּמִקְנָה. הוּא הִיָּה הֶרֶאשׁוֹן

לְרוּעֵי בַהֲמוֹת בַּמִּדְבָּרוֹת, וַיּוֹשֶׁב אֶהֱלִים

חֹדֶשׁ כֹּאן וְחֹדֶשׁ כֹּאן בִּשְׁבִיל מִרְעָה צֹאנָו,

וּכְשֶׁכָּלָה הַמִּרְעָה בַּמָּקוֹם זֶה הוֹלֵךְ וְתוֹקֵעַ

אֶהֱלוּ בַּמָּקוֹם אַחֵר. וּמִדֶּרֶשׁ אֲגַדָּה בּוֹנָה

בָּתִּים לְעִבּוּדַת אֱלֹהִים, כִּמָּה דָּאֵת אָמַר

סמל הקנאה המקנה, וכן ואחיו תופש

בנור ועוגב, לזמר לעבודת אלילים:

כא וְשֵׁם אֶחָיו יוֹבֵל הוּא הָיָה

אָבִי כָּל תַּפֵּשׁ בְּנֹר וְעֹגֵב:

וְשׁוּם אֶחָוָהּ יוֹבֵל הוּא הָיָה רַבְּהוֹן דְּכָל

דְּמַנְגֵן עַל פּוֹם נְבֵלָא יְדַעֵי זְמַר בְּנֹרָא

וְאַבּוּבָא:

כב וְצִלָּה גַם הוּא יִלְדָּה אֶת

תּוֹבֵל קִיץ לְטֵשׁ כָּל חֵרֶשׁ

נְחֻשֶׁת וּבְרִזָּל וְאַחֲזֵת תּוֹבֵל

קִין נֶעְמָה:

וְצָלָה אֵף הִיא יִלְיֶדֶת יֵת תּוֹבֵל קִין

רְבֵהוֹן דְּכָל דִּידְעֵי עֵיבִידֶת נְחֻשָׁא

וּפְרִזָּלָא וְאַחֲתָהּ דְּתוֹבֵל קִין נֶעְמָה:

תּוֹבֵל קִין. תּוֹבֵל אוֹמְנָתוֹ שֶׁל קִין. וְתּוֹבֵל

לְשׁוֹן תְּבַלִּין, תִּיבֵל וְהִתְקִין אוֹמְנָתוֹ שֶׁל

קִין לַעֲשׂוֹת כָּלִי זֵיין לְרוֹצְחִים: לוֹטֵשׁ כָּל

חֹרֶשׁ נְחֻשֶׁת וּבְרִזָּל. מַחֲדָד אוֹמְנוֹת נְחֻשֶׁת

וּבְרִזָּל, כְּמוֹ יִלְטוֹשׁ עֵינָיו לִי, חוֹרֶשׁ אֵינוֹ

לְשׁוֹן פּוֹעַל (בסגול) אלא לשון פועל
(בציר"י), שהרי נקוד קמץ קטן, וטעמו
למטה, כלומר מחדד ומצחצח כל בלי
אומנות נחשת וברזל: נעמה. היא אשתו
של נח, בבראשית רבה:

בג **שִׁישִׁי** וַיֹּאמֶר לְמַךְ

לְנִשִּׁי עָדָה וְצָלָה שְׂמַעַן קוֹלִי
נִשִּׁי לְמַךְ הֶאֱזָנָה אֲמַרְתִּי כִּי

אִישׁ חֲרָגְתִּי לְפָצְעִי וַיִּלֶּד

לְחִבְרָתִי:

וַאֲמַר לְמֶךְ לְנִשְׁוָהִי עֵדָה וְצָלָה שְׁמַעַן

קָלִי נָשִׁי לְמֶךְ אֲצִיתָא לְמַמְרִי לֹא

גִּבְרָא קִטְלִית דְּבַדִּילָהּ אֲנָא סָבִיל

חֻבִּין וְאִף לֹא עוֹלִימָא חֲבַלִּית

דְּבַדִּילָהּ יִשְׁתִּיצִי זֶרַעִי:

שְׁמַעַן קוֹלִי. שְׁהִיו נִשְׁיֵי פוֹרְשׁוֹת מִמֶּנּוּ

מִתְשַׁמֵּישׁ, לְפִי שְׁהַרְגֵּנִי אֶת קִין וְאֶת תּוֹבֵל

קִין בְּנוֹ, שְׁהִיָּה לְמֶךְ סוֹמָא וְתוֹבֵל קִין

מושכו, וראה את קין ונדמה לו כחיה,
ואמר לאביו למשוך בקשת וחרגו, וכיון
שידע שהוא קין זקנו, הבה כף אל כף
וספק את בנו ביניהם וחרגו, והיו נשיו
פורשות ממנו, והוא מפיסן: שמען
קולי. להשמע לי לתשמיש, וכי איש
אשר הרגתי לפצעי הוא נהרג, וכי אני
פצעתיו מזיד שיהא הפצע קרוי על שמי,
וילד אשר הרגתי לחבורתי נהרג, כלומר
על ידי חבורתי בתמיה, והלא שוגג אני
ולא מזיד, לא זהו פצעי ולא זהו חבורתי:

פַּעַעִי. מַכַּת חֶרֶב אֹז חֵץ, מִקַּאדֹּר"ה

בִּלְעִי"ז:

כֹּד כִּי שְׁבַעַתִּים יִקָּם קִיז וְלִמָּךְ

שְׁבַעִים וְשְׁבַעַה:

אַרִי שְׁבַעַא דָּרִין אִיתְּלֹאוּ לְקִין הֵלֵא

לְלִמָּךְ בְּרָה שְׁבַעִין וְשְׁבַעַא:

כִּי שְׁבַעַתִּים יִקָּם קִין. קִין שְׁהַרְגַּ מִזִּיד

נִתְּלָה לֹז עַד שְׁבַעַה דֹּרוֹת, אֲנִי שְׁהַרְגַּתִּי

שׁוֹגַג לֹא כָל שֹׁכֵן שִׁיתְּלָה לִי שְׁבִיעִיזוֹת

הַרְבֵּה: שְׁבַעִים וְשְׁבַעַה. לְשׁוֹן רַבּוּי

שביעיות אחז לו, כך דרש ר' תנחומא.
ומדרש בראשית רבה, לא הרג למך כלום,
ונשיו פורשות ממנו משקיימו פריה
ורביה, לפי שנגזרה גזרה לכולות זרעו של
קין לאחר שבעה דורות, אמרו, מה אנו
יולדות לבהלה, למחר המבול בא ושוטף
את הכל, והוא אומר להן וכי איש הרגתי
לפצעי, וכי אני הרגתי את הבל, שהיה
איש בקומה וילד בשנים, שיהא זרעי כלה
באותו עון, ומה קין שהרג נתלה לו שבעה
דורות, אני שלא הרגתי לא כל שכן

שִׁיתֶּלְכוּ לִי שְׂבִיעִיּוֹת הַרְבֵּה, וְזֶה קָל וְחֹמֶר

שֶׁל שְׁטוֹת, אִם כֵּן אֵין הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא

גֹּבֵה אֶת חֻבּוֹ וּמִקִּיִּם אֶת דְּבָרוֹ:

כֹּה וַיֵּדַע אָדָם עוֹד אֶת אֲשֶׁתוֹ

וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ

שֵׁת כִּי שֵׁת לִי אֱלֹהִים זֶרַע

אַחֵר תַּחַת הַבֶּל כִּי הִרְגֹּו קַיִן:

וַיֵּדַע אָדָם עוֹד יָת אֲתִתָּהּ וַיֵּלֶידַת בֶּר

וַתֵּלֶד יָת שֵׁמָה שֵׁת אֲרִי אֲמַרְתָּ יְהִי לִי

יִי בַר אֹחֶרֶן חֲלָף הֶבֶל דִּקְטִילָה קָיִין:

וידע אדם וגו'. בא לו למך אצל אדם

הראשון וקבל על נשיו, אמר להם, וכי

עליכם לדקדק על גזירתו של מקום, אתם

עשו מצותכם והוא יעשה את שלו, אמרו

לו קשוט עצמך תחלה, והלא פרשת

מאשתך זה מאה ושלשים שנה משנקנסה

מיתה על ידך, מיד וידע אדם וגו', ומהו

עוד, כלמוד שנתוספה לו תאוה על

תאותו. בבראשית רבה:

כו ולְעֵשָׂת גַּם הוּא יִלְד בֶּן

וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ אֲנוֹשׁ אִז

הוֹחֵל לְקָרֵא בְּשֵׁם יְהוָה:

וְלִנְשֵׁת אָף הוּא אֶתִּילִיד בַּר וַיִּקְרָא יֵת

שֵׁמָּה אֲנוֹשׁ בְּכֵן בְּיוֹמוֹהִי חָלוּ בְנֵי

אֲנָשָׁא מִלְּצִלָּאָה בְּשֵׁמָא דִּיֵּי:

אז הוֹחֵל. לְשׁוֹן חוֹלִין, לְקָרֵא אֶת שְׁמוֹת

הָאָדָם וְאֵת שְׁמוֹת הָעֶצְבִּים בְּשֵׁמוֹ שֶׁל

הַקַּב"ה, לַעֲשׂוֹתָן אֱלִילִים וּלְקַרְוֹתָן

אֱלֹהוֹת:

א זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם

בְּרָא אֱלֹהִים אָדָם בְּדַמּוֹת

אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ:

דִּין סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹמָא דְּבְרָא יי

אָדָם בְּדַמּוֹת אֱלֹהִים עָבַד יְתָה:

זֶה סֵפֶר תּוֹלְדוֹת אָדָם. זו היא ספירת

תולדות אדם, ומדרשי אגדה יש רבים:

ביום ברא וגו'. מגיד שביום שנברא

הוליד:

ב זָכַר וְנִקְבָּה בְּרֹאם וַיְבָרֶךְ

אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמָם אָדָם

בְּיוֹם הַבְּרֹאם:

דָּכַר וְנִקְבָּא בְּרֵאנוֹן וַבְּרִיךְ יִתְהוֹן

וַיִּקְרָא יֵת שְׁמֵהוֹן אָדָם בְּיוֹמָא

דְּאֵתְבְּרִיאוּ:

ג וַיַּחֲי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת

שָׁנָה וַיּוֹלֵד בְּדַמּוֹתָו כְּצִלְמוֹ

וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שֵׁת:

וַחַיָּא אָדָם מֵאָה וְתַלְתִּין שָׁנִין וְאוֹלִיד

בְּדַמוּתָהּ דְּדָמֵי לָהּ וַיִּקְרָא יֵת שְׁמָהּ שֵׁת:

שְׁלֹשִׁים וּמֵאָת שָׁנָה. עַד כֹּאן פִּירֵשׁ מִן

הָאִשָּׁה:

דְּוִיָּהוּ יָמֵי אָדָם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ

אֶת שֵׁת שְׁמִנָּה מֵאָת שָׁנָה

וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

וְהָיוּ יוֹמֵי אָדָם בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת שֵׁת

תִּמְנֵי מֵאָה שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנוֹ:

הַיְיָ־וְהָיוּ כָּל־יְמֵי־אָדָם אֲשֶׁר־חַי

תִּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וְשָׁלְשִׁים

שָׁנָה וַיָּמָת׃

וְהָיוּ כָּל־יְמֵי־אָדָם דְּחִיָּא תִּשַׁע מֵאוֹת

וּתְלָתִין שָׁנִין וַיָּמָת׃

וַיָּחִי שֵׁשׁ חֲמִשָּׁן שָׁנִים וּמֵאוֹת

שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־אֲנוֹשׁ׃

וְחִיָּא שֵׁשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁן שָׁנִין וַאֲלִיד יֵת

אֲנוֹשׁ׃

וַיְחִי שֵׁשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת

אָנוֹשׁ שִׁבְעַ שָׁנִים וְשִׁמְנָה

מֵאוֹת שָׁנָה וַיֵּלֶד בָּנִים

וּבָנוֹת:

וַחֲיָא שֵׁשׁ בָּתָר דְּאוֹלִיד יֵת אָנוֹשׁ תַּמָּנִי

מֵאָה וְשִׁבְעַ שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנוֹ:

ח וַיְהִי כָּל יְמֵי שֵׁשׁ שָׁתַיִם

עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְתֵשַׁע מֵאוֹת

שָׁנָה וַיָּמָת:

וְהָיוּ כָּל יְמֵי שְׁתַּת־שָׁעַ מֵאָה וְתַרְתִּי

עֶשְׂרֵי שָׁנִין וּמִיתָ:

ט וַיְחִי אֲנֹשׁ תְּשַׁע־עִים שָׁנָה

וַיִּזְלָד אֶת קַיִן:

וַחֲיָא אֲנֹשׁ תְּשַׁע־עִין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת

קַיִן:

י וַיְחִי אֲנֹשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת

קַיִן חֲמִשָּׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה

וַשְׁמָנָה מֵאוֹת שָׁנָה וַיִּזְלָד

בָּנִים וּבָנוֹת:

וַחֲיָא אָנוֹשׁ בֶּתֶר דְּאוֹלִיד יֵת קִינָן

תַּמָּנִי מֵאָה וַחֲמִשׁ עֶשְׂרִי שָׁנִין וְאוֹלִיד

בָּנִין וּבָנָן:

יָא וַיהוֹ כָּל יְמֵי אָנוֹשׁ חֲמִשׁ

שָׁנִים וְתִשְׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה

וַיָּמָת:

וַהּוּ כָּל יוֹמֵי אָנוֹשׁ תִּשְׁעַ מֵאָה וַחֲמִשׁ

שָׁנִין וַיָּמָת:

יב וַיְחִי קַיִנָּן שִׁבְעִים שָׁנָה

וַיּוֹלֶד אֶת מַהֲלֵאל׃

וַחֲיָא קַיִנָּן שִׁבְעִין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת

מַהֲלֵאל׃

יג וַיְחִי קַיִנָּן אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת

מַהֲלֵאל אַרְבַּעִים שָׁנָה

וַשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד

בָּנִים וּבָנוֹת׃

וַחֲיָא קַיִנָּן בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת מַהֲלֵאל

תִּמְנֵי מֵאָה וְאַרְבַּעִין שָׁנִין וְאוֹלֵיד בְּנִין

וּבָנָן:

יָד וַיְהִי כָּל יְמֵי קַיִן עֶשְׂרִי

שָׁנִים וְתֵשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה

וַיָּמָת:

וַהֲוּ כָּל יְמֵי קַיִן תֵּשַׁע מֵאָה וְעֶשְׂרִי

שָׁנִין וַיָּמָת:

טו וַיְחִי מֵהֶלֶלֶל חָמֵשׁ שָׁנִים

וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת יֶרֶד:

וַחַיָּא מִהֲלֵלָאֵל שְׁתֵּין וַחֲמִשׁ שְׁנִין

וְאוֹלִיד יֵת יֶרֶד:

טז וַיְחִי מִהֲלֵלָאֵל אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ

אֶת יֶרֶד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשִׁמְנָה

מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים

וּבָנוֹת:

וַחַיָּא מִהֲלֵלָאֵל בְּתָר דְּאוֹלִיד יֵת יֶרֶד

תַּמְנֵי מֵאָה וְתֵלְתֵין שְׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין

וּבָנִין:

וַיְהִי כָּל יְמֵי מַהֲלָאֵל חֲמִשָּׁה

וְתִשְׁעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת

שָׁנָה וַיָּמָת:

וַהֲוּ כָּל יְמֵי מַהֲלָאֵל תְּמִנִּי מֵאָה

וְתִשְׁעִין וַחֲמִשׁ שָׁנִין וּמִית:

יֵה וַיְחִי יֶרֶד שְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים

שָׁנָה וּמֵאָת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת

חֲנוֹךְ:

וַחֲיָא יֶרֶד מֵאָה וּשְׁתַּיִן וְתִרְתִּין שָׁנִין

וְאוֹלִיד יֵת חֲנוּךְ:

יֵת וַיְחִי יֶרֶד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת

חֲנוּךְ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד

בָּנִים וּבָנוֹת:

וַיְחִי יֶרֶד בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת חֲנוּךְ תְּמִנִּי

מֵאָה שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנוֹ:

ב וַיְחִי כָּל יְמֵי יֶרֶד שְׁתַּיִם

וְשָׁשִׁים שָׁנָה וְתֵשַׁע מֵאוֹת

שָׁנָה וַיָּמָת:

וְהָיוּ כָּל יוֹמֵי יָרֵד תְּשֻׁעַ מַאָּה וּשְׁתַּיִן
וּתְרַתַּיִן שָׁנִין וּמִיתָ:

כא וַיְחִי חֲנוּךְ חָמֵשׁ וּשְׁנָיִם
שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת מֶתוֹשֶׁלַח:

וַחֲיָא חֲנוּךְ שְׁתַּיִן וַחֲמֵשׁ שָׁנִין וַאֲוֹלִיד
יָת מֶתוֹשֶׁלַח:

כב וַיָּתְחֵלֶךְ חֲנוּךְ אֶת הָאֱלֹהִים
אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת מֶתוֹשֶׁלַח
שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים

וּבְנוֹת:

וְהָלִיךְ חֲנוּךְ בְּדַחֲלָתָא דִּי בֶּתָר דְּאוּלִּיד

יָת מְתוּשָׁלַח תִּלַּת מֵאָה שְׁנִין וְאוּלִּיד

בְּנִין וּבָנָן:

וַיִּתְּהַלֵּךְ חֲנוּךְ. צָדִיק הָיָה, וְכָל בְּדַעְתּוֹ

לָשׁוּב לְהִרְשִׁיעַ, לְפִיכָךְ מִיָּהָר הַקָּב"ה

וּסִילְקוֹ וְהִמִּיתּוֹ קוֹדֶם זְמָנוֹ, וְזֶהוּ שְׁשִׁינָה

הַכְּתוּב בְּמִיתָתוֹ לְכַתוּב וַאֲיָנָנוּ בַּעֲוֹלָם

לְמַלְאוֹת שְׁנוֹתָיו:

כַּג וַיְהִי כָּל יְמֵי חֲנוּךְ חֲמִשָּׁה

וְעִשְׂוִים שְׁנָה וְעִשְׂלָשׁ מֵאוֹת

שְׁנָה:

וְהָיָה כָּל יוֹמֵי חֲנוּךְ תֵּלֶת מֵאָה וְשִׁתִּין

וְחֲמִשׁ שָׁנִין:

כֹּד וַיִּתְּחֵלֶךְ חֲנוּךְ אֶת הָאֱלֹהִים

וַאֲיָנָנוּ כִּי לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים:

וְהָלִיךְ חֲנוּךְ בְּדַחֲלָתָא דִּי וְלִיתוּהִי אֲרִי

(לֹא) אֲמִית יִתָּה יִי:

כִּי לָקַח אוֹתוֹ. לִפְנֵי זְמָנוּ, כִּמּוֹ הִנְנִי לוֹקַח

ממך את מחמד עיניך:

שביעי

כה ויחי

מֵתוֹשֶׁלַח שִׁבְעַ וְשָׁמָנִים שָׁנָה

וּמָאָת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת לָמָךְ:

וַחֲיָא מֵתוֹשֶׁלַח מָאָה וְתִמְנִין וְשִׁבְעַ

שָׁנִין וַאֲוֹלִיד יָת לָמָךְ:

כּוֹ וַיְחִי מֵתוֹשֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ

אֶת לֶמֶךְ שְׁתֵּים וְשָׁמוֹנִים

שָׁנָה וְשִׁבְעַת מֵאוֹת שָׁנָה וְיֹלָד

בָּנִים וּבָנוֹת:

וַחֲיָא מֵתוֹשֵׁלַח בֶּתָר דְּאוֹלִיד יֵת לֶמֶךְ

שִׁבְעַת מֵאוֹת וְתִמְנִין וְתִרְתִּין שָׁנִין

וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנָן:

כֹּז וַיהוֹי כָּל יָמָיו מֵתוֹשֵׁלַח

תֵּשַׁע וְשָׁשִׁים שָׁנָה וְתֵשַׁע

מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:

וְהוּוּ כָּל יוֹמֵי מִתּוֹשְׁלָח תִּשַׁע מֵאָה

וְשִׁתִּין וּתִשַׁע שָׁנִין וּמִיתָ:

כֹּה וַיְחִי לְמֹדָּ שְׁתַּיִם וְשָׁמָנִים

שָׁנָה וּמֵאָת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בֶּן:

וַחֲיָא לְמֹדָּ מֵאָה וְתַמָּנִין וְתַרְתִּין שָׁנִין

וַאֲוֹלִיד בָּר:

וַיּוֹלֶד בֶּן. שְׁמֹנֶה עָבָר:

כֹּה וַיְקַרָּא אֶת שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר

זֶה יִנְחָמֵנוּ מִפְּעֻשָׁנוּ וּמִעֲצָבוֹ

יְדִינֶנּוּ מִן הָאָדָמָה אֲשֶׁר אֶרְרָהּ

יְחֻזָּה:

וְקָרָא יֵת שְׁמָהּ נָח לְמִימָר דִּין

יִנְחָמְנָא מֵעֹבְדָנָא וּמִלְאוֹת יִדְנָא מִן

אֶרְעָא דִּי לְטָטָה יִי:

זה ינחמנו. יניח ממנו את עצבון ידינו, עד

שלא בא נח לא היה להם כלי מחרישה,

והוא הכין להם, והיתה הארץ מוציאה

קוצים ודרדרים כשזורעים חטים,

מקללתו של אדם הראשון, ובימי נח נחה,

וזהו ינחמנו. ואם לא תפרשהו כך, אין
טעם הלשון נופל על השם, ואתה צריך
לקרות שמו מנחם:

לַיִּחִי לְמַךְ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת
נַח חֲמִשָּׁה וְתִשְׁעִים שָׁנָה וַחֲמִשָּׁה
מֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:
וַיְחִי לְמַךְ בְּתָר דְּאוֹלִיד יָת נַח חֲמִשָּׁה
מֵאֹה וְתִשְׁעִין וַחֲמִשָּׁה שָׁנִין וַאוֹלִיד בָּנִין
וּבָנוֹ:

לֹא וַיְהִי כָּל יְמֵי לְמַךְ שִׁבְעַ

וַשְׁבָּעִים שָׁנָה וַשְׁבַּע מֵאוֹת

שָׁנָה וַיָּמָת:

וַהֲווּ כָּל יְוֹמֵי לְמַךְ שִׁבְעַ מֵאָה וַשְׁבָּעִין

וַשְׁבַּע שָׁנִין וַמִּית:

לֵב וַיְהִי נָח בֶּן חֲמִשׁ מֵאוֹת

שָׁנָה וַיּוֹלֵד נָח אֶת שֵׁם אֶת

חָם וְאֶת יָפֶת:

וַהֲוָה נָח בֶּן חֲמִשׁ מֵאָה שָׁנִין וַאֲוֹלִיד

נָח יֵת שֵׁם יֵת חָם וְיֵת יִפְתָּ:

בן חמש מאות שנה. אמר רבי יודן, מה טעם כל הדורות הולידו למאה שנה וזה לחמש מאות, אמר הקב"ה, אם רשעים הם, יאבדו במים ורע לצדיק זה, ואם צדיקים הם, אטריח עליו לעשות תיבות הרבה, כבש את מעינו ולא הוליד עד חמש מאות שנה, כדי שלא יהא יפת הגדול שבבניו ראוי לעונשין לפני המבול, דכתיב כי הנער בן מאה שנה ימות, ראוי לעונש לעתיד, וכן לפני מתן תורה: את

שם את חם ואת יפת. והלא יפת הגדול
הוא, אלא בתחלה אתה דורש את שהוא
צדיק, ונולד כשהוא מהול, ושאברהם יצא
ממנו וכו'.

בראשית פרק-ו

א וַיְהִי כִּי הֵחֵל הָאָדָם לָרֹב עַל
פְּנֵי הָאֲדָמָה וּבָנֹת יִלְדוּ לָהֶם:
וְהָיָה כִּד שְׂרִיאוֹ בְנֵי אֲנָשָׁא לְמִסְגֵּי עַל
אֲפִי אֲרָעָא וּבָנִתָא אֶתִּילִידוּ לְהוֹן:
ב וַיִּרְאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים אֶת

בְּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הֵנָּה

וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר

בְּחָרוּ:

וַחֲזוּ בְנֵי רַבְרֵיָא יֵת בְּנֵת אֲנָשָׁא אֲרִי

שְׁפִירָן אֲנוּן וְנָסִיבוּ לְהוֹן נָשִׁין מִכָּל דִּי

אֲתֵרְעִיאוּ:

בני האלהים. בני השרים והשופטים. דבר

אחר בני האלהים, הם השרים החולכים

בשליחותו של מקום, אף הם היו

מתערבין בהם. כל אלהים שבמקרא לשון

מדות, וזה יוכיח ואתה תהיה לו לאלהים,

ראה נתתיך אלהים. כי טבת הנה. אמר

רבי יודן טבת כתיב, כשהיו מטיבין אותה

מקושטת ליכנס לחופה, היה גדול נכנס

ובועלה תחלה: מכל אשר בחרו. אף

בעולת בעל, אף הזכר והבהמה:

וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא יִדּוֹן רוּחִי

בָּאָדָם לְעֹלָם בְּשָׁגָם הוּא בָּשָׂר

וְהָיוּ יָמָיו מִנְּאֵה וְעֲשָׂרִים שָׁנָה:

וַאֲמַר יי לֹא יִתְקַיֵּם דָּרָא בִישָׂא הֲדִין

קָדְמִי לְעֶלְם בְּדִיל דְּאֲנוּן בְּשָׂרָא

וְעוֹבְדֵיהוֹן בִּישִׁיא אֲרָכָא יְהִיבַת לְהוֹן

מָאָה וְעֶשְׂרִין שָׁנִין אִם יְתוּבוּן:

לֹא יִדּוֹן רוּחִי בָאָדָם. לֹא יִתְרַעַם וִירִיב

רוּחִי עָלַי בְּשִׁבִּיל הָאָדָם: לְעוֹלָם. לְאוֹרֶךְ

יָמַי, הִנֵּה רוּחִי נִידּוֹן בִּקְרָבִי אִם לְהַשְׁחִית

וְאִם לְרַחֵם, לֹא יִהְיֶה מִדּוֹן זֶה בְּרוּחִי

לְעוֹלָם, כְּלוּמָר לְאוֹרֶךְ יָמַי: בְּשִׁגָּם הוּא

בֶּשֶׁר. כִּמּוֹ בְּשִׁגָּם בְּסִגּוֹ"ל, כְּלוּמָר בְּשִׁבִּיל

שִׁגָּם זֹאת בּוֹ שֶׁהוּא בֶּשֶׁר, וְאֵף עַל פִּי כֵן

אינו נכנע לפני, ומה אם יהיה אש או דבר
קשה. כיוצא בו עד שקמתי דבורה, כמו
שקמתי, וכן שאתה מדבר עמי, כמו
שאתה, אף בשגם כמו בשגם: והיו ימיו
וגו'. עד ק"ך שנה אאריך להם אפי, ואם
לא ישובו, אביא עליהם מבול. ואם תאמר
משנולד יפת עד המבול אינו אלא מאה
שנה, אין מוקדם ומאוחר בתורה, כבר
היתה הגזרה גזורה עשרים שנה קודם
שהוליד נח תולדות, וכן מצינו בסדר
עולם. יש מדרשי אגדה רבים בלא ידון,

אבל זה הוא צחצוח פשוטו:

ד הנפלים היו בארץ בימים

ההם וגם אחרי כן אשר יבאו

בני האלהים אל בנות האדם

וילדו להם הפמה הגברים אשר

מעולם אנשי השם:

גברים הוּו בארעא ביומֵי־הָאֲנוּן וְאִף

בְּתַר כֵּן דִּי יַעֲלוּן בְּנֵי רַבְרַבִּיא לְוֹת

בְּנַת אֲנָשָׁא וּלְיָדָן לְהוֹן אֲנוּן גְּבַרִיא

דְּמַעֲלָמָא אֲנָשִׁין דְּשָׂמָא:

הנפילים. על שם שנפלו והפילו את העולם, ובלשון עברית לשון ענקים הוא: בימים ההם. בימי דור אנוש ובני קין: וגם אחרי כן. אף על פי שראו באבדן של דור אנוש, שעלה אוקיינוס והציף שלישי העולם, לא נכנע דור המבול ללמוד מהם: אשר יבאו. היו יולדות ענקים כמותם: הגבורים. למרוד במקום: אנשי השם. אותם שנקבו בשמות, עירד, מחזיאל, מתושאל, שנקבו על שם אבדן, שנמוחו

והותשׁוּ. דבר אחר, אנשי שממון, ששממו

את העולם:

הַ מַּפְטִיר וַיֵּרָא יְהוָה

כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ

וְכָל יֹצֵר מַחֲשָׁבֹת לְבוֹ רַק רָע

כָּל הַיּוֹם:

וַחֲזָא יְיָ אֲרִי סְגִיאת בִּישַׁת אֲנָשָׁא

בְּאַרְעָא וְכָל יֹצֵר מַחֲשָׁבֹת לְבָהּ לְחוּד

בִּישׁ כָּל יוֹמָא:

וַיִּנָּחֵם יְהוָה כִּי עָשָׂה אֶת

הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְּעַצֵּב אֱלֹ

לָבוֹ:

וַתֵּב יְיָ בְּמִימָרָה אֲרִי עֶבֶד יְת אֲנִישָׁא

בְּאֶרְעָא וַאֲמַר בְּמִימָרָה לְמַתְּבַר

תְּקַפְּהוּן כְּרַעוּתָה:

וַיִּנָּחֵם ה' כִּי עָשָׂה. נַחֲמָה הִיתָה לְפָנָיו

שְׁבֵרָאוּ בַתְּחַתּוּנִים, שְׂאֵלוּ הִיָּה מִן

**העליונים היה ממרידן. בבראשית רבה:
ויתעצב. האדם אל לבו של מקום, עלה
במחשבתו של מקום להעציבו, וזהו
תרגום אונקלוס. דבר אחר וינחם, נהפכה
מחשבתו של מקום ממדת רחמים למדת
הדין, עלה במחשבה לפניו מה לעשות
באדם שעשה בארץ. וכן כל לשון ניהום
שבמקרא לשון נמלך מה לעשות, וכן
אדם ויתנחם, ועל עבדיו יתנחם, וינחם ה'
על הרעה, נחמתי כי המלכתי, כולם לשון
מחשבה אחרת הם: ויתעצב אל לבו.**

נתאבל על אבדן מעשה ידיו, כמו נעצב
המלך על בנו, וזו כתבתי לתשובת
אפיקורוס אחד ששאל את רבי יהושע בן
קרח, אמר לו, אין אתם מודים שהקב"ה
רואה את הנולד, אמר לו הן, אמר לו והא
כתיב ויתעצב אל לבו, אמר לו נולד לך בן
זכר מימך, אמר לו הן, אמר לו ומה
עשית, אמר לו שמחתי ושימחתי את
הכל, אמר לו ולא היית יודע שסופו
למות, אמר לו בשעת חדותא חדותא
בשעת אבלא אבלא. אמר לו כך מעשה

הַקִּבֵּי'הָ, אֵף עַל פִּי שִׁגְלוּי לִפְנֵי שְׁסוּפֹן

לַחֲטוּא וּלְאִבְדֹן, לֹא נִמְנַע מִלְּבָרֵאן, בְּשִׁבִּיל

הַצַּדִּיקִים הַעֲתִידִים לְעֲמוֹד מֵהֶם:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱמַחָה אֶת

הָאָדָם אֲשֶׁר בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי

הָאָדָמָה מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד

רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי

נִחַמְתִּי כִּי עָשִׂיתָם:

וַאֲמַר יִי אֱמַחִי יְתֹ אֲנִשָּׂא דִּי בָרָאתִי

מֵעַל אֶפֶי אֶרֶץ מֵאֲנָשָׁא עַד בְּעִירָא

עַד רִיחֵשָׁא וְעַד עוֹפָא דְשָׁמַיָא אֲרִי

תְּבִית בְּמִימְרֵי אֲרִי עֲבַדְתָּנוּן:

וַיֹּאמֶר ה' אִמְחָה אֶת הָאָדָם. הוּא עֵפֶר,

וַאֲבִיָּא עֲלִיו מִיָּם וַאֲמָחָה אוֹתוֹ, לְכַךְ נֹאמַר

לְשׁוֹן מַחֲוִי: מֵאָדָם עַד בַּהֲמָה. אִף הֵם

הַשְּׁחִיתוּ דְרָכָם. דְּבַר אַחֵר, הַכֹּל נִבְרָא

בְּשִׁבְלֵי הָאָדָם, וּכְיוֹן שֶׁהוּא כֹלָה מֶה צוֹרֵךְ

בְּאֵלָיו: כִּי נִחַמְתִּי כִּי עָשִׂיתָם. חֲשַׁבְתִּי מֶה

לַעֲשׂוֹת עַל אֲשֶׁר עָשִׂיתִים:

פרשת בראשית – מפטיר – דף קעז

וְנָח מִצָּא חַן בְּעֵינַי יְהוָה:

וְנָח אֲשַׁכַּח רַחֲמִין קֶדֶם יי:

בַּרְשָׁת

נח

עם אונקלוס ורש"י

פרשת נח

ט אֱלֹהִים תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ

צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו אֶת

הָאֱלֹהִים הִתְחַלֵּף נֹחַ:

אֵלֶּן תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ גָּבַר זָכָאִי שְׁלִים

הָיָה בְּדָרוֹהִי בְּדַחֲלָתָא דִּיִּי הִלִּיף נֹחַ:

אלה תולדת נח נח איש צדיק. הואיל

והזכירו, סיפר בשבחו, שנאמר זכר צדיק
לברכה. דבר אחר, ללמדך שעיקר
תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים
בדורותיו. יש מרבותינו דורשים אותו
לשבח, כל שכן שאילו היה בדור צדיקים
היה צדיק יותר, ויש שדורשים אותו
לגנאי, לפי דורו היה צדיק, ואילו היה
בדורו של אברהם לא היה נחשב לכולם:
את האלהים התהלך נח. ובאברהם הוא
אומר אשר התהלכתי לפניו, נח היה צריך
סעד לתומכו, אבל אברהם היה מתחזק

ומהלך בצדקו מאליו: התהלך. לשון
עבר, וזהו שמושו של לי בלשון כבד
משמשת להבא ולשעבר בלשון אחד, קום
התהלך, להבא. התהלך נח, לשעבר.
התפלל בעד עבדיך, להבא. ובא והתפלל
אל הבית הזה, לשון עבר, אלא שהוי"ו
שבראשו הופכו להבא:

וַיֹּלֶךְ נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָּנִים אֵת
שֵׁם אֶת חָם וְאֶת יִפְתָּ:
וְאוֹלִיד נֹחַ תִּלְתָּא בְּנֵי יֵת שֵׁם יֵת חָם

וַיֵּת יִפֶּת:

יֹא וְתִשָּׁחַת הָאָרֶץ לִפְנֵי

הָאֱלֹהִים וְתִמְלֹא הָאָרֶץ חֲמָם:

וְאֶת־חֲבֹלֹת אֶרֶץ קָדֶם יִי וְאֶת־מְלִיאַת

אֶרֶץ חֲטוּפִין:

וְתִשָּׁחַת. לָשׁוֹן עֲרוּזָה וְעִבּוּדַת אֱלִילִים,

כְּמוֹ כֵּן תִּשְׁחִיתוּן: וְתִמְלֹא הָאָרֶץ חֲמָם.

גִּזְלָו וּמִן הַחֲמָם אֲשֶׁר בַּכִּפִּיהֶם:

יב וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי הִשְׁחִית כָּל

בֶּשֶׁר אֶת דְּרָכּוֹ עַל הָאָרֶץ:

וַחֲזָא יי ית אֲרֻעָא וְהָא אֶתְחַבֵּלֵת אֲרִי

חֲבִילוֹ כָּל בְּסָרָא אֲנֵשׁ ית אֲרֻחָה עַל

אֲרֻעָא:

כִּי הִשְׁחִית כָּל בֶּשֶׁר. אֲפִילוֹ בַּהֲמָה חִיָּה

וְעוֹף נְזֻקָקִין לִשְׂאִינָן מִיָּנָן:

יג וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל

בֶּשֶׁר בָּא לִפְנֵי כִּי מִלְּאָה

הָאָרֶץ חָמָם מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי

מֵשְׁחִיתָם אֶת הָאָרֶץ׃

וְאָמַר יי לִנְחַ קָצָא דְכָל בְּסָרָא עֲלֵת

לְקַדְמִי אֲרִי אֶתְמַלִּיאת אֶרְעָא חֲטוּפִין

מִן קָדָם עוֹבְדֵיהוֹן בִּישְׂיָא וְהָא אֲנָא

מַחֲבִלְהוֹן עִם אֶרְעָא׃

קֶץ כָּל בֶּשֶׂר. כָּל מָקוֹם שֶׁאֵתָה מוֹצֵא זָנוֹת

וְעִבּוּדֵת אֱלִילִים, אֲנִידְרִלְמוּסִיא בָאָה

לְעוֹלָם, וְהוֹרַגְתָּ טוֹבִים וְרָעִים׃ כִּי מַלְאָה

הָאָרֶץ חָמָם. לֹא נַחֲתָם גִּזְרֵי דִינָם אֲלָא עַל

הגזל: את הארץ. כמו מן הארץ, ודומה לו
כצאתי את העיר, מן העיר. חלה את
רגליו, מן רגליו. דבר אחר את הארץ, עם
הארץ, שאף שלשה טפחים של עומק
המחרישה נמוחו ונטשטשו:

יד עֲשֶׂה לָךְ תֵּבַת עֲצֵי גֹפֶר
קָנִים תַּעֲשֶׂה אֶת הַתֵּבָה
וְכַפַּרְתָּ אֹתָהּ מִבַּיִת וּמִחוּץ
בַּכֹּפֶר:

עֶבֶד לָךְ תַּבֹּתָא דְאֶעִין דְקַדְרוּם

מְדוֹרִין תַּעֲבֹד יְתָ תְּבוֹתָא וְתַחֲפִי יְתָה

מִגּוֹ וּמִבְּרָא בְּכוֹפְרָא:

**עשה לך תבת. הרבה ריזח והצלה לפניו,
ולמה הטריחו בבנין זה, כדי שיראוהו
אנשי דור המבול עוסק בה ק"כ שנה,
ושואלין אותו מה זאת לך, והוא אומר
להם עתיד הקב"ה להביא מבול לעולם,
אולי ישובו: עצי גופר. כך שמו, ולמה
ממין זה, על שם גפרית, שנגזר עליהם
להמחות בו: קנים. מדורים מדורים לכל
בהמה וחיה: בכפר. זפת בלשון ארמי,**

ומצינו בגמרא כופרא. בתיבתו של משה,
על ידי שהיו המים תשים, דיה בחומר
מבפנים וזפת מבחוץ, ועוד כדי שלא יריח
אותו צדיק ריח רע של זפת, אבל כאן,
מפני חוזק המים זפתה מבית ומבחוץ:

טוּ וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֶתְּהָ שֶׁלֹּשׁ
מֵאוֹת אַמָּה אֶרֶץ חֲתֻבָּה
חֲמִשִּׁים אַמָּה רְחִיבָה וְשִׁלְשִׁים
אַמָּה קוֹמָתָה:

וְדִין דְּתַעֲבֹד יְתֶה תִּלְתַּ מְּאָה אַמִּין

אֲרָכָא דְּתִבּוֹתָא חֲמִשִּׁין אַמִּין פְּתִיָּה

וְתִלְתִּין אַמִּין רֹמָה:

טז צִהַר תַּעֲשֶׂה לְתִבָּה וְאֵל

אַמָּה תִּכְלֶנָּה מִלְּמַעְלָה וּפֶתַח

הַתִּבָּה בְּצִדָּהּ תַּשִּׂים תַּחְתִּיָּם

שְׁנָיִם וְשְׁלֹשִׁים תַּעֲשֶׂה:

יָהוּר תַּעֲבִיד לְתִבּוֹתָא וְלֹא־מֵתָא

תִּשְׁכַּלְלֶנָּה מִלְּעֵלָּא וְתִרְעָא דְּתִבּוֹתָא

בְּסִטְרָהּ תִּשְׂוִי מְדוּרִין אֲרַעִין תְּנִינִין

וְתִלְיָתָאִין תַּעֲבֹדְנָהּ:

צֹהֵר. יֵשׁ אוֹמְרִים חֲלוֹן, וַיֵּשׁ אוֹמְרִים אֲבֹן
טוֹבָה הַמַּאִירָה לָהֶם: וְאֵל אִמָּה תִכְלֹנָה
מִלְמַעְלָה. כְּסוּיָה מִשׁוּפָּע וְעוֹלָה, עַד
שֶׁהוּא קָצָר מִלְמַעְלָה וְעוֹמֵד עַל אִמָּה, כְּדִי
שִׁיזוּבוּ הַמִּים לְמַטָּה: בַּצְדָּה תֵּשִׁים. שְׁלֹא
יִכְלוּ הַגַּשְׁמִים בָּהּ: תַּחֲתִיִּם שְׁנִיִּם
וְשְׁלֹשִׁים. ג' עֲלִיּוֹת זֹו עַל גֹּב זֹו, עֲלִיּוֹנִים
לְאָדָם, אֲמַצְעִים לְמַדּוּר, תַּחֲתִיִּים לְזָבִל:
יִזְוֶאֲנִי הַנְּנִי מִבֵּיא אֶת הַמִּבּוֹל

מַיִם עַל הָאָרֶץ לְשַׁחַת כָּל

בֶּשָׂר אֲשֶׁר בּוֹ רוּחַ חַיִּים

מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם כָּל אֲשֶׁר

בָּאָרֶץ יָגוּעַ:

וְאֵנָּה הִיא אֲנִי מִיְּתִי יְת טוֹפָנָה מִיָּא

עַל אֶרֶץ לְחַבְלָא כָּל בְּסָרָא דִּי בִּה

רוּחָא דְחַיִּי מִתַּחַת שָׁמַיָּא כָּל דִּי

בְּאֶרֶץ יָמוּת:

וְאֵנִי הֵנִי מִבִּיא. הֵנִי מוֹכֵן לְהַסְכִּים עִם

אותם שזרזוני ואמרו לפני כבר מה אנוש
כי תזכרנו: מבול. שבלה את הכל, שבלבל
את הכל, שהוביל את הכל מן הגבוה
לנמוך, וזהו לשון אונקלוס שתרגם
טופנא, שהציף את הכל והביאם לבבל
שהיא עמוקה, לכך נקראת שנער, שננערו
שם כל מתי מבול.:

יח וְהִקְמֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתָּךְ
וּבָאת אֵל הַתְּבֹה אִתָּה וּבְנֶיךָ
וְאִשְׁתְּךָ וְנָשִׁי בְנֶיךָ אִתָּךְ:

וְאַקִם יְת קִימִי עֶמֶךְ וְתֵעוֹל לְתִבּוֹתָא

אַתּ וּבִנְךָ וְאַתְתָּךְ וְנִשִּׁי בְנֶיךָ עִמָּךְ:

וְהִקְמַתִּי אֶת בְּרִיתִי. בְּרִית הִיָּה צָרִיךְ, עַל

הַפִּירוֹת שֶׁלֹּא יִרְקְבוּ וִיעֲפֹשּׁוּ, וְשֶׁלֹּא

יִהְיֶהוּ רְשָׁעִים שְׁבִדוֹר: אֶתָּה וּבְנֶיךָ

וְאַשְׁתְּךָ. הָאֲנָשִׁים לְבַד וְהַנְּשִׁים לְבַד,

מִכֵּאן שֶׁנֶּאֱסְרוּ בַת־שָׁמִישׁ הַמֵּטָה:

יֵט וּמִכָּל הָחַי מִכָּל בֶּשָׂר שְׁנַיִם

מִכָּל תָּבִיא אֶל הַתְּבָחָה לְהַחֲיֹת

אֶתְּךָ זָכָר וְנִקְבָּה יְהִיו:

וּמִכָּל דְּחַי מִכָּל בְּסָרָא תִּירִין מִכָּלָּא
תַּעֲיִל לְתַבּוּתָא לְקִימָא עִמָּךְ דְּכַר
וְנוֹקְבָא יְהוֹן:

ומכל החי. אפילו שדים: שנים מכל. מן
הפחות שבהם לא פחתו משנים, אחד זכר
ואחד נקבה:

ב מִתְּהַעֲוָף לְמִינָהּ וּמִן הַבְּהֵמָה
לְמִינָהּ מִכָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה
לְמִינָהּ שְׁנַיִם מִכָּל יְבֵאוּ אֵלֶיךָ

לְהַחְיֹת:

מֵעוֹפֹא לְזִנּוּהִי וּמִן בְּעִירָא לְזִנּוּהָ וּמִכָּל

רֶחֶשָׁא דְאַרְעָא לְזִנּוּהִי תִירִין מִכָּלֹא

יַעֲלוֹן לְוֹתָךְ לְקִימָא:

מִהָעוֹף לְמִינֵהוּ. אוֹתָן שִׁדְבְּקוּ בְּמִינֵיהֶם

וְלֹא הִשְׁחִיתוּ דְרָכָם, וּמֵאלֵיהֶם בָּאוּ, וְכָל

שֶׁהִתִּיבָה קוֹלְטָתוֹ הַכִּנִּים בָּהּ:

כֹּא וְאַתָּה קַח לָךְ מִכָּל מִנְאֶכֶל

אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאַסְכֹּת אֵלֶיךָ וְהָיָה

לָךְ וְלָהֶם לֹאֲכָלָהּ׃

וְאֵת סֵב לָךְ מִכָּל מִיכַל דְּמִתְאַכַּל

וְתִכְנוֹשׁ לְוֹתְךָ וְיֵהִי לָךְ וְלַהּוֹן לְמִיכַל׃

כִּב וַיַּעַשׂ נֹחַ כָּכָל אֲשֶׁר צִוָּה

אֹתוֹ אֱלֹהִים כֵּן עָשָׂה׃

וַעֲבַד נֹחַ כָּכָל דֵּי פִקִּיד יְתָהּ יִי כֵן

עָבַד׃

וַיַּעַשׂ נֹחַ זֶה בְּנֵין הַתִּיבָה׃

אָ שְׁנִי וַיֹּאמֶר יְהוָה לְנֹחַ

בֹּא אִתָּהּ וְכָל בֵּיתְךָ אֵלַי

הַתְּבָה כִּי אֶתְּךָ רְאִיתִי צְדִיק

לִפְנֵי בְדוֹר הַזֶּה:

וַאֲמַר יִי לְנֹחַ עוֹלָא וְכָל אֲנֶשׁ בֵּיתְךָ

לְתִבּוֹתָא אֲרִי יִתְּךָ חֲזִיתִי זָכָא קָדְמִי

בְּדָרָא הַדִּין:

רְאִיתִי צְדִיק. וְלֹא נֹאמַר צְדִיק תְּמִים,

מִכֹּאן שְׂאוֹמְרִים מִקְצַת שְׁבָחוֹ שֶׁל אָדָם
בְּפִנְיָו וְכוּלּוֹ שֶׁלֹּא בְּפִנְיּוֹ:

ב מִכֹּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח
לָךְ שְׁבָעָה שְׁבָעָה אִישׁ
וְאַשְׁתּוֹ וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא
טְהוֹרָה הִוא שְׁנַיִם אִישׁ
וְאַשְׁתּוֹ:

מִכֹּל בְּעִירָא דְכִיָּא תִּסֵּב לָךְ שְׁבָעָא
שְׁבָעָא דְכֵר וְנוֹקְבָא וּמִן בְּעִירָא דְלֹא

אִיתְּהָא דְכִיָּא הִיא תִּרְיִן דְּכֹר וְנוֹקְבָא:

הַטְּהוּרָה. הַעֲתִידָה לְהִיזֵת טְהוּרָה

לְיִשְׂרָאֵל, לְמַדְנוּ שֶׁלְּמַד נַח תּוֹרָה: שְׁבַעַה

שְׁבַעַה. כְּדִי שִׁיקְרִיב מֵהֶם קֶרֶבֶן בְּצֵאתוֹ:

גַּם מִמַּעוֹף הַשָּׁמַיִם שְׁבַעַה

שְׁבַעַה זָכָר וְנִקְבָּה לְחֵיזֵת זֶרַע

עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ:

אֵף מִמַּעוֹפָא דְשָׁמַיָא שְׁבַעַה שְׁבַעַה

דְּכֹר וְנוֹקְבָא לְקִיָּמָא זֶרַעַה עַל אִפִּי

כָּל אֶרֶץ־אֶלֶּם:

גם מעוף השמים וגו'. בטהורים הכתוב

מדבר, ולמד סתום מן המפורש:

דָּ כִּי לַיָּמִים עוֹד שְׁבַע־עָה אֲנֹכִי

מִמַּטִּיר עַל הָאָרֶץ אֶרְבָּעִים

יּוֹם וְאֶרְבָּעִים לַיְלָה וּמַחֲיִיתִי

אֶת כָּל הַיָּקוּם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי

מֵעַל פָּנַי הָאֲדָמָה:

אֲרִי לְזֶמֶן יוֹמִין עוֹד שְׁבַע־עָה אֲנִי מַחַת

מִטָּרָא עַל אֶרֶץ אַרְבַּעַיִן יָמִין

וְאַרְבַּעַיִן לַיְלֹון וְאַמְחִי יָת כָּל יְקוֹמָא

דִּי עֲבַדַּת מַעַל אִפִּי אֶרֶץ:

כִּי לַיָּמִים עוֹד שְׁבַעָה. אִלּוּ ז' יָמִי אֲבִלּוּ

שֶׁל מִתּוֹשְׁלָח הַצַּדִּיק, שֶׁחָס הַקִּדּוּשׁ בְּרוּךְ

הוּא עַל כְּבוֹדוֹ וְעַכְבֵּי אֶת הַפּוֹרְעָנוֹת, צֶא

וְחָשׁוּב שְׁנוּתֵיו שֶׁל מִתּוֹשְׁלָח, וְתַמְצֵא

שֶׁהֵם כֻּלָּם בִּשְׁנַת ת"ר שְׁנָה לַחֲיֵי נֹחַ: כִּי

לַיָּמִים עוֹד. מֵהוּ עוֹד, זְמַן אַחֲרֵי זְמַן, זֶה

נוֹסֵף עַל ק"כ שְׁנָה: אַרְבַּעַיִם יוֹם. כִּנְגַד

יצירת הולד, שקלכלו להטריח ליוצרים
לצור צורת ממזרים:

ה ויעש נח ככל אשר צוהו
יהוה:

ועבד נח ככל די פקדה יי:
ויעש נח. זה ביאתו לתיבה:

ו ונח בן שש מאות שנה
והמבול היה מים על הארץ:
ונח בר שת מאה שנין וטופנא הוה

מֵיָא עַל אֶרְעָא:

וַיָּבֵא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וְנָשֵׁי

בָּנָיו אִתּוֹ אֶל הַתֵּבָה מִפְּנֵי מִי

הַמַּבּוּל:

וַעֲלֹ נֹחַ וּבָנָיו וְאִתָּהּ וְנָשֵׁי בָנָיו

עִמָּה לַתֵּבֹתָא מִן קֶדֶם מִי טּוֹפָנָא:

נח ובניו. האנשים לבד והנשים לבד, לפי

שנאסרו בתשמיש המטה, מפני שהעולם

שרוי בצער: מפני מי המבול. אף נח

מקטני אמנה היה, מאמין ואינו מאמין
שיבא המבול, ולא נכנס לתיבה עד
שדחקוהו המים:

ח מן הבהמה הטהורה ומן
הבהמה אשר איננה טהרה
ומן העוף וכל אשר רמש על
הארמה:

מן בעירא דכיא ומן בעירא די
ליתהא דכיא ומן עופא וכל די רחש

עַל אֶרֶץ־אֵל:

ט שְׁנַיִם שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל נֹחַ אֶל

הַתְּבָחָה זָכָר וְנִקְבָּה פֶּאֶשׁ צִוָּה

אֱלֹהִים אֶת נֹחַ:

תֵּרִין תֵּרִין עָלוּ לֹות נֹחַ לְתִבּוֹתָא דְּכָר

וְנוֹקְבָא כְּמָא דִּי פִקִּיד יֵי יֵת נֹחַ:

בָּאוּ אֶל נֹחַ. מֵאֲלֵיהֶן: שְׁנַיִם שְׁנַיִם. כֻּלָּם

הוֹשִׁיּוּ בַּמִּנִּין זֶה, מִן הַפָּחוֹת הָיוּ שְׁנַיִם:

וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים וַיְמִי

הַמַּבּוּל הָיָה עַל הָאָרֶץ:

וַהֲוָה לְזִמְן שְׁבַעַת יוֹמִין וַיִּמִּי טוֹפָנָא הָוָה

עַל אֶרֶץ:

יָא בְּשָׁנַת שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה

לְחַיֵּי נֹחַ בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה

עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה

נִבְקְעוּ כָּל מַעֲיָנוֹת תְּחוֹם רֶבֶחַ

וְאֶרֶבֹת הַשָּׁמַיִם נִבְתְּחוּ:

בְּשָׁנַת שֶׁשׁ מֵאוֹת שָׁנִין לְחַיֵּי נֹחַ בִּירְחָא

תִּנְיָנָא בְּשִׁבְעַת עֲשָׂרָא יוֹמָא לִירְחָא

בְּיוֹמָא הַדִּין אֶתְבְּזְעוּ כָּל מַבּוּעֵי

תְּהוֹמָא רַבָּא וְכוּי שְׁמִיָּא אֶתְפַּתְחוּ:

בחודש השני. רבי אליעזר אומר זה

מרחשון, ר' יהושע אומר זה אייר: נבקעו.

לְהוֹצִיא מִימֵיהֶן: תְּהוֹם רְבָה. מֵדָה כִּנְגַד

מֵדָה, הֵם חָטְאוּ בְּרַבָּה רַעַת הָאָדָם וּלְקוּ

בְּתְהוֹם רְבָה:

יב וַיְהִי חֲגֻשָׁם עַל הָאָרֶץ

אַרְבַּעַיִם יוֹם וְאַרְבַּעַיִם לַיְלָה:

וְהָיָה מִטְרָא נָחַת עַל אֶרֶץ אַרְבָּעִין
יָמִין וְאַרְבָּעִין לַיְלֹון:

וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ. וּלְהֹלֵךְ הוּא אֹמֵר
וַיְהִי הַמְּבֹול, אֲלֵא כִשְׁהוֹרִידֵן הוֹרִידֵן
בְּרַחֲמִים, שֶׁאִם יִחְזְרוּ יִהְיוּ גֶשֶׁמִּי בִּרְכָה,
וְכִשְׁלֹא חֲזְרוּ הֵיוּ לְמְבֹול: אַרְבַּעִים יוֹם
וְגו'. אֵין יוֹם רֵאשׁוֹן מִן הַמִּנִּין, לְפִי שֶׁאֵין
לֵילוֹ עִמּוֹ, שֶׁהָרִי כְּתִיב בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָל
מַעֲיָנוֹת, נִמְצְאוּ אַרְבַּעִים יוֹם כָּלִים בַּב"ח
בְּכִסְלוֹ ל' אֲלִיעֶזֶר, שֶׁהָחֹדֶשִׁים נִמְנִין
כְּסֹדֶרֶן אֶחָד מִלֵּא וְאֶחָד חֹסֶר, הָרִי י"ב

ממרחשון וכ"ח מכסליו:

יג בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ

וְשֵׁם וְחָם וְיָפֶת בְּנֵי נֹחַ וְאַשְׁת

נֹחַ וְשֵׁלֶשֶׁת נָשִׁי בָנָיו אֵתָם

אֵל הַתְּבָה:

בְּכָרֶן יוֹמָא הָדִין עָאֵל נֹחַ וְשֵׁם וְחָם

וְיָפֶת בְּנֵי נֹחַ וְאַתָּת נֹחַ וְתִלְתָּא נָשִׁי

בְּנוֹהֵי עֲמָהוֹן לְתִבּוֹתָא:

בעצם היום הזה. למדך הכתוב שהיו בני

דורו אומרים, אילו אנו רואים אותו נכנס
לתיבה, אנו שוברין אותה והורגין אותו,
אמר הקב"ה אני מבניסו לעיני כלם
ונראה דבר מי יקום:

יד הַמָּטָה וְכָל הַחַיָּה לְמִינָהּ וְכָל
הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְכָל הָרֶמֶשׂ
הָרֹמֵשׁ עַל הָאָרֶץ לְמִינֵהוּ וְכָל
הָעוֹף לְמִינֵהוּ כָּל צֶפֶר כָּל
כָּנָף:

אֲנוּן וְכָל חַיְתָּא לְזִנְה וְכָל בְּעִירָא לְזִנְה

וְכָל רֶחֱשָׁא דְרַחֲשׁ עַל אֲרֻעָא לְזִנְהִי

וְכָל עוֹפָא לְזִנְהִי כָּל צִפֹּר כָּל דְּפָרַח:

צִפּוֹר כָּל כְּנָף. דְּבּוּק הוּא, צִפּוֹר שֶׁל כָּל

מִין כְּנָף, לְרַבּוֹת חַגְבִּים.:

טו וַיִּבְּאוּ אֶל נֹחַ אֶל הַתְּבָח

שְׁנַיִם שְׁנַיִם מִכָּל הַבָּשָׂר אֲשֶׁר

בּוֹ רוּחַ חַיִּים:

וַעֲלוּ עִם נֹחַ לַתְּבוֹתָא תֵּרִין תֵּרִין מִכָּל

בְּשָׂרָא דִּי בַּה רוּחָא דְחַיִּי:

טו וְהַבָּאִים זָכָר וְנִקְבָּה מִכָּל

בְּשָׂר בָּאוּ כֹּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ

אֱלֹהִים וַיִּסְגֹּר יְהוָה בַּעֲדָו:

וְעָלִיא דְכָר וְנוֹקְבָא מִכָּל בְּשָׂרָא עָלוּ

כְּמָא דִּי פִקִּיד יְתָה יִי וְאַגֵּן יִי

(בְּמִימְרָה) עֲלוּהִי:

ויסגור ה' בעדו. הגין עליו שלא שברוה,

הקִיף התיבה דוברים ואריות והיו הורגים

בהם. ופשוטו של מקרא, סגר כנגדו מן
המים, וכן כל בעד שבמקרא לשון כנגד
הוא, בעד כל רחם, בעדך ובעד בניך, עור
בעד עור, מגן בעדי, התפלל בעד עבדיך,
כנגד עבדיך:

שלישי

יז וַיְהִי

הַמַּבּוּל אֶרְבָּעִים יוֹם עַל
הָאָרֶץ וַיָּרְבוּ הַמַּיִם וַיִּשְׂאוּ אֶת

הַתְּבָה וְתָרַם מֵעַל הָאָרֶץ:

וְהָיָה טוֹפָנָא אֲרִבְעִין יָמִים עַל אֶרֶץ

וְסָגִיאוּ מֵיָּא וְנָטְלוּ יָת תְּבוֹתָא וְאַתְרַמַּת

מֵעַל אֶרֶץ:

וְתָרַם מֵעַל הָאָרֶץ. מִשׁוֹקֶעַת הִיְתָה בְּמִים

י"א אָמָה, כִּסְפִינָה טַעוֹנָה הַמִּשְׁוֹקֶעַת

מִקְצָתָה בְּמִים, וּמִקְרָאוֹת שְׁלֹפְנֵינוּ יוֹכִיחוּ:

יח וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם וַיִּרְבוּ מְאֹד

עַל הָאָרֶץ וַתִּלָּךְ הַתְּבָה עַל

פְּנֵי הַמַּיִם:

וּתְקִיפוּ מֵיָא וּסְגִיאוּ לַחֲדָא עַל אֲרָעָא

וּמַהֲלֹכָא תְּבוֹתָא עַל אִפֵּי מֵיָא:

וַיִּגְבְּרוּ. מֵאֲלִיהֶן:

יֵט וְהַמַּיִם גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל

הָאָרֶץ וַיָּכֶסּוּ כָּל הַחַיִּים

הַגְּבֹהִים אֲשֶׁר תַּחַת כָּל

הַשָּׁמַיִם:

וּמֵיָא תְּקִיפוּ לַחֲדָא לַחֲדָא עַל אֲרָעָא

וְאַתְּחַפִּיאוּ כָּל טוֹרֵי אֶרֶץ מִיָּא דִּי תַּחוּת

כָּל שָׁמַיָא:

ב חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אֲמָה מִלְּמַעְלָה

גְּבוּרֵי הַמַּיִם וַיַּכְסּוּ הַהָרִים:

חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵי אֲמִין מִלְּעֵלָא תְּקִיפוּ מִיָּא

וְאַתְּחַפִּיאוּ טוֹרֵי אֶרֶץ:

חמש עשרה אמה מלמעלה. למעלה

של גובה כל ההרים, לאחר שהשזו המים

לראשי ההרים:

כא וַיִּגְזַע כָּל בֶּשֶׂר הָרָמָשׁ עַל

הָאָרֶץ בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבַחַיָּה

וּבְכָל הַשָּׂרִץ הַשָּׂרִץ עַל הָאָרֶץ

וְכָל הָאָדָם׃

ומית כל בֶּשֶׂר דָּרָחַשׁ עַל אֲרֶעָא

בָּעוֹפֹא וּבַבְּעִירָא וּבַחַיָּתָא וּבְכָל רֶחֶשׂא

דָּרָחַשׁ עַל אֲרֶעָא וְכָל אֲנָשָׁא׃

כב כָּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים

בְּאַפִּיּוֹ מִכָּל אֲשֶׁר בָּחַרְבָּה

מִתּוֹ:

כָּל דֵּי נִשְׁמָתָא רוּחָא דְחַיִּין בְּאַפּוֹהִי

מִכָּל דֵּי בִיבְשֶׁתָּא מִיתּוֹ:

נשמת רוח חיים. נשימה של רוח חיים:

אשר בחרבה. ולא דגים שבים:

כג וַיִּמָּח אֶת כָּל הַיָּקוּם אֲשֶׁר

עַל פְּנֵי הָאָרֶץ מֵאָדָם עַד

בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף

הַשָּׁמַיִם וַיִּמָּחוּ מִן הָאָרֶץ

וַיִּשְׁאַר אֶךְ נֹחַ וְאַשֵּׁר אֶתוֹ

בַּת־בֶּה:

וּמִחָא יֵת כָּל יְקוּמָא דִּי עַל אֲפִי אֲרַעָא

מֵאַנְשָׁא עַד בְּעִירָא עַד רְחֶשָׁא וְעַד

עוֹפָא דְשָׁמַיָא וְאַתְמַחִיאוּ מִן אֲרַעָא

וְאַשְׁתָּאֵר בָּרַם נֹחַ וְדִי עֵמָּה בְּתִבּוֹתָא:

וימח. לשון ויפעל הוא, ואינו לשון

ויפעל, והוא מגזרת ויפן ויבן. כל תיבה

שסופה ה"א, כגון בנה, מחה, קנה,

כשהוא נותן וי"ו יו"ד בראשה, נקוד

בחירק תחת היו"ד: אך נח. לבד נח, זהו
פשוטו. ומדרש אגדה, גונח וכוזה דם
מטורח הבהמות והחיות. ויש אומרים
שאיחר מזונות לארי והכישו, ועליו נאמר
הן צדיק בארץ ישולם:

כד וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל הָאָרֶץ
חֲמֵשִׁים וּמֵאת יוֹם:
וַתִּקֶּיפוּ מִיָּא עַל אֶרֶץ מֶלֶךְ וַחֲמִשִּׁין
יוֹמִין:

א וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וְאֶת

כָּל הַחַיָּה וְאֶת כָּל הַבְּהֵמָה

אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתְּבָה וַיַּעֲבֹר

אֱלֹהִים רוּחַ עַל הָאָרֶץ וַיִּשְׁכַּח

הַמַּיִם:

וַדְּכִיר יְיָ יֵת נֹחַ וְיֵת כָּל חַיְתָּא וְיֵת כָּל

בְּעִירָא דִּי עֲמָה בְּתִבּוֹתָא וַאֲעֲבֹר יְיָ

רוּחָא עַל אֶרֶץ וַנַּחוּ מֵיָּא:

ויזכור אלהים. זה השם מדת הדין הוא,

ונהפכה למדת רחמים על ידי תפלת
הצדיקים, ורשעתן של רשעים הופכת
מדת רחמים למדת הדין, שנאמר וירא ה'
כי רבה רעת האדם וגו' ויאמר ה' אמצחה,
והוא שם מדת רחמים: ויזכור אלהים את
נח וגו'. מה זכר להם לבהמות, זכות שלא
השחיתו דרכם קודם לכן, ושלא שמשו
בתיבה: ויעבר אלהים רוח. רוח תנחומין
והנחה עברה לפניו: על הארץ. על עסקי
הארץ: וישבו. כמו בשוך חמת המלך,
לשון הנחת חמה:

ב וַיִּסְכְּרוּ מַעֲיָנֹת תְּהוֹם

וְאַרְבֹּת הַשָּׁמַיִם וַיִּכְלֹא הַגֶּשֶׁם

מִן הַשָּׁמַיִם:

וְאַסְתָּכְרוּ מִבּוֹעֵי תְּהוֹמָא וְכוֹי שְׁמַיָּא

וְאַתְכְּלִי מִטָּרָא מִן שְׁמַיָּא:

וַיִּסְכְּרוּ מַעֲיָנוֹת. כַּשֵּׁנֶפֶת־חֹז כְּתִיב כֹּל

מַעֲיָנוֹת, וְכֵאן אֵין כְּתִיב כֹּל, לְפִי

שִׁנְשִׁיתִּירוּ מֵהֶם אוֹתָן שִׁישׁ בָּהֶם צוּרֶךְ

לְעוֹלָם, כְּגוֹן חֲמִי טַבְרִיא וְכִיּוּצָא בָּהֶם:

וַיִּכְלֹא. וַיִּמְנַע, כִּמוֹ לֹא תִכְלֹא רַחֲמִיךָ, לֹא

יכלה ממך:

ג וַיָּשִׁיבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ

הָלוֹךְ וְשׁוֹב וַיַּחְסְרוּ הַמַּיִם

מִקְצֵה חֲמִשִּׁים וּמֵאֵת יוֹם:

וַתָּבוּ מֵיָּא מֵעַל אֶרֶץ אֲזָלִין וַתִּיבֵין

וַיַּחְסְרוּ מֵיָּא מִסּוּף מֵאָה וַחֲמִשִּׁין יוֹמִין:

מקצה חמשים ומאת יום. התחילו

לחסור והוא אחד בסיון. כיצד, בכ"ז

בכסליו פסקו הגשמים, הרי ג' מכסליו,

וב"ט מטבת הרי ל"ב, ושבט ואדר וניסן

ואייר קי"ח, הרי ק"נ:

וַתֵּנַח הַתֶּבֶה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי

בַּשְּׁבַעַה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ עַל

הָרִי אֲרָרָט:

וַנַּחַת תִּבּוֹתָא בִּירְחָא שְׁבִיעָאָה בַּשְּׁבַעַת

עֶשֶׂר יוֹמָא לִירְחָא עַל טוֹרֵי קַרְדּוֹ:

בחדש השביעי. סיון, והוא שביעי

לכסליו שבו פסקו הגשמים: בשבעה

עשר יום. מכאן אתה למד שהיתה

התיבה משוקעת במים י"א אמה. שהרי
כתיב בעשירי באחד לחדש נראו ראשי
ההרים, זה אב שהוא עשירי למרחשון
לירידת גשמים, והם היו גבוהים על
ההרים חמש עשרה אמה, וחסרו מיום
אחד בסיון עד אחד באב, חמש עשרה
אמה לששים יום, הרי אמה לד' ימים,
נמצא שבי"ו בסיון לא חסרו אלא ד'
אמות, ונחה התיבה ליום המחרת, למדת
שהיתה משוקעת י"א אמה במים שעל
ראשי ההרים:

ה וְהַמַּיִם הָיוּ הֶלֶד וְחִסּוֹר עַד

הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בַּעֲשִׂירֵי

בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רֹאשֵׁי

הַהָרִים:

וּמֵיָא הֵווּ אֲזָלִין וְחִסְרִין עַד יִרְחָא

עֲשִׂירָאָה בַּעֲשִׂירָאָה בְּחַד לִירְחָא

אֶתְחַזִּיאוּ רִישֵׁי טוֹרֵיָא:

בַּעֲשִׂירֵי זְגוּ. נִרְאוּ רֹאשֵׁי הַהָרִים. זֶה אֲב,

שֶׁהוּא עֲשִׂירֵי לְמַרְחָשׁוֹן שֶׁהַתַּחִּיל הַגֶּשֶׁם.

וּאִם תֹּאמַר הוּא אֱלֹזֵל, וְעֲשִׂירִי לְכַסְלִיו
שֶׁפֶסֶק הַגֶּשֶׁם, כִּשְׁם שֶׁאַתָּה אוֹמֵר בַּחֲדָשׁ
הַשְּׁבִיעִי סִיוֹן וְהוּא שְׁבִיעִי לְהַפְסָקָה, אִי
אֶפְשָׁר לֵאמֹר כֵּן, עַל כִּרְחֹךְ שְׁבִיעִי אִי אַתָּה
מוֹנֵה אֲלֹא לְהַפְסָקָה, שֶׁהָרִי לֹא כָלוּ
אַרְבָּעִים יוֹם שֶׁל יִרִידַת גְּשָׁמִים וּמֵאָה
וְחֲמִשִּׁים שֶׁל תַּגְבוּרַת הַמַּיִם עַד אֶחָד
בְּסִיוֹן, וְאִם אַתָּה אוֹמֵר שְׁבִיעִי לִירִידָה אִין
זֶה סִיוֹן, וְהַעֲשִׂירִי אִי אֶפְשָׁר לְמִנּוֹת אֲלֹא
לִירִידָה, שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר לְהַפְסָקָה וְהוּא
אֱלֹזֵל, אִי אַתָּה מוֹצֵא בְּרֵאשׁוֹן בְּאַחַד

לַחֲדָשׁ חֲרָבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ, שֶׁהָרִי
מִקֵּץ אַרְבַּעִים מִשְׁנָרְאוֹ רֹאשֵׁי הַהָרִים שָׁלַח
אֶת הָעוֹרֵב, וְכִ"א יוֹם הֻחַל בְּשִׁלְיֹת
הַיּוֹנָה, הָרִי שָׁשִׁים יוֹם מִשְׁנָרְאוֹ רֹאשֵׁי
הַהָרִים עַד שֶׁחֲרָבוּ פְּנֵי הָאֲדָמָה. וְאֵם
תֹּאמַר בְּאֵלּוּל נִרְאוּ, נִמְצָא שֶׁחֲרָבוּ
בְּמִרְחָשׁוֹן, וְהוּא קוֹרָא אוֹתוֹ רֹאשׁוֹן, וְאֵין
זֶה אֱלָא תִּשְׁרִי, שֶׁהוּא רֹאשׁוֹן לְבְרִיאת
עוֹלָם וְלִרְבִּי יֵהוֹשֻׁעַ הוּא נִיסָן:

וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם
וַיִּפְתַּח נֹחַ אֶת חֲלוֹן הַתֵּבָה

אֲשֶׁר עָשָׂה:

וַהֲוָה מִסּוּף אַרְבַּעִין יוֹמִין וּפָתַח נֹחַ יֵת

כַּוֵּת תְּבוּתָא דִּי עֶבֶד:

מִקַּץ אַרְבַּעִים יוֹם. מִשְׁנֵרְאוּ רֹאשִׁי

הַהָרִים: אֵת חֲלוֹן הַתְּבֵּה אֲשֶׁר עָשָׂה.

לְצֹהַר, וְלֹא זֶה פֶּתַח הַתְּיָבָה הָעֲשׂוּי לְבִיָּאָה

וַיֵּצֵאָה:

וַיִּשְׁלַח אֶת הָעוֹרֵב וַיֵּצֵא יֵצוּא

וְנִשּׁוּב עַד יִבְנֶשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל

הָאָרֶץ:

וְשַׁלַּח יְתָ עֹרְבָא וְנִפְק מִפֶּק וְתִיב עַד

דִּיבִישׁוּ מִיָּא מֵעַל אֶרְעָא:

יצוא ושוב. הולך ומקיף סביבות התיבה,

ולא הלך בשליחותו, שהיה חושדו על בת

זוגו, וכמו ששנינו באגדת חלק: עד יבשת

המים. פשוטו כמשמעו. אבל מדרש

אגדה, מוכן היה העורב לשליחות אחרת,

בעצירת גשמים בימי אליהו, שנאמר

והעורבים מביאים לו לחם ובשר:

ח וַיִּשְׁלַח אֶת הַיּוֹנָה מֵאַתּוֹ

לִרְאוֹת הַקֶּלֶו הַמַּיִם מֵעַל פְּנֵי

הָאֲדָמָה:

וַיִּשְׁלַח יָת יוֹנָה מִלּוֹתָהּ לִמְחֹזֵי הַקֶּלִּיאוֹ

מִיָּא מֵעַל אֲפִי אֲרָעָא:

וישלח את היונה. לסוף ז' ימים, שהרי

בתיב ויחל עוד ז' ימים אחרים, מכלל זה

אתה למד שאף בראשונה הוחיל ז' ימים:

וישלח. אין זה לשון שליחות אלא לשון

שלוח, שלחה ללכת לדרכה, ובזו יראה

אם קלו המים, שאם תמצא מנוח לא

תשוב אליו:

ט וְלֹא מִצָּאָה הַיּוֹנָה מְנוּחַ לְכַף

רַגְלָהּ וּתְשֹׁב אֵלָיו אֶל הַתֵּבָה

כִּי מַיִם עַל פָּנָי כָּל הָאָרֶץ

וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקְחָהּ וַיַּבֵּא אֹתָהּ

אֵלָיו אֶל הַתֵּבָה:

וְלֹא אֲשַׁכַּחַת יוֹנָה מִנַּח לְפָרֶסֶת רַגְלָהּ

וּתְבַת לֹותָהּ לְתִבּוֹתָא אֲרִי מִיָּא עַל

אֲפִי כָּל אֲרֶעָא וְאוֹשִׁיט יָדָהּ וְנִסְבָּהּ

וְאֶעֱלֶיךָ יְתֶהּ לְוֹתָהּ לְתַבּוּתָא:

וַיַּחֲלֵ עוֹד שְׁבַעַת יָמִים

אַחֲרֵיהֶם וַיִּסָּף שִׁלַּח אֶת הַיּוֹנָה

מִן הַתְּבָה:

וְאוֹרִיךְ עוֹד שְׁבַעַת יוֹמִין אַחֲרָנִין

וְאוֹסִיף שִׁלַּח יְתֶהּ יוֹנָה מִן תְּבּוּתָא:

וַיַּחֲלֵ לַשּׁוֹן הַמֵּתְנָה, וּבֶן לִי שִׁמְעוֹ וַיַּחֲלוּ,

וְהָרְבָה יֵשׁ בַּמִּקְרָא:

יֵא וְתִבְאֵא אֱלִיִּין הַיּוֹנָה לְעֵת

עֶרֶב וְהַנֶּה עֲלָה זִית טָרַף

בְּפִיָּה וַיֵּדַע נֹחַ כִּי קָלוּ הַמַּיִם

מֵעַל הָאָרֶץ:

וְאַתָּת לֹותָהּ יוֹנָה לְעֵדֵן רִמְשָׁא וְהָא

טָרַף זִיתָא תְּבִיר נַחִית בְּפוּמָהּ וַיֵּדַע נֹחַ

אֲרִי קָלִיאוּ מֵיָא מֵעַל אֶרֶץ:

טָרַף בְּפִיָּה. אֹמֵר אֲנִי שִׁזְכֹּר הִיָּה, לִכּוֹן

קוֹרְאוּ פַעֲמִים לְשׁוֹן זָכֹר וּפַעֲמִים לְשׁוֹן

נקבה, לפי שכל יונה שבמקרא לשון

נקבה, כמו כיונים על אפיקי מים רוחצות,

כיוני הגאיות כלם הומות, כיונה פותה:

טרף. חטף. ומדרש אגדה לשון מזון,

ודרשו בפיה לשון מאמר, אמרה יהיו

מזונותי מרורין בזית בידו של הקב"ה,

ולא מתוקין כדבש בידי בשר ודם:

יב וַיִּיחַל עוֹד שְׁבַעַת יָמִים

אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁלַח אֶת הַיּוֹנָה וְלֹא

יָסְפָה שׁוּב אֵלָיו עוֹד:

וְאוּרִיךְ עוֹד שְׁבַע יוֹמִין אַחֲרָיִךְ
וְשַׁלַּח יָת יוֹנָה וְלֹא אוֹסִיפֹת לְמָתוֹב
לְוֹתָהּ עוֹד:

וַיִּיחַל. הוּא לְשׁוֹן וַיִּחַל, אֲלֹא שְׁזָה לְשׁוֹן
וַיַּפְעֵל וְזָה לְשׁוֹן וַיִּתְּפַעֵל, וַיִּחַל וַיִּמָּתֵן,
וַיִּיחַל וַיִּתְּמָתֵן:

יג וַיְהִי בְּאַחַת יְמֵי שֵׁשׁ מֵאוֹת
שָׁנָה בְּרֵאשִׁית בְּאַחַד לַיְּהִדִּישׁ
חֲרָבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ וַיָּסֹר

נַח אֶת מִכְסֵּה הַתְּבֹה וַיֵּרָא

וַהֲנֶה חֲרָבוֹ פָּנֵי הָאֲדָמָה׃

וַהֲוֶה בְּשֶׁת מֵאָה וְחָד שְׁנִין בְּקִדְמָאָה

בְּחָד לִירְחָא נְגֻבּוֹ מִיָּא מַעַל אֲרָעָא

וְאֶעְדִּי נַח יֵת חוֹפָאָה דְּתִבּוֹתָא וַחֲזָא

וְהָא נְגֻבּוֹ אִפִּי אֲרָעָא׃

בראשון. לרבי אליעזר הוא תשרי ולרבי

יהושע הוא ניסן: חרבו. נעשה כמין טיט,

שקדמו פניה של מעלה:

יָד וּבַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַשְּׁבָעָה

וַעֲשִׂימֵם יוֹם לַחֹדֶשׁ יְבִישָׁה

הָאָרֶץ:

וּבִירְחָא תַּנִּינָא בְּעַשְׂרִין וּשְׁבַעָא יוֹמָא

לִירְחָא יְבִישֵׁת אֶרֶץ:

בשבעה ועשרים. וירידתן בחדש השני

בי"ז. אלו י"א ימים שהחמה יתירה על

הלבנה, שמשפט דור המבול שנה תמימה

היה: יבשה. נעשה גריד כהלכתה:

רביעי

טו וידבר

אֱלֹהִים אֵל נֹחַ לֵאמֹר:

וּמִלִּיל יִי עִם נֹחַ לְמִימָר:

טז צֵא מִן הַתֵּבָה אֲתָה וְאִשְׁתְּךָ

וּבָנֶיךָ וּנְשֵׁי בָנֶיךָ אֲתָךְ:

פוק מן תֵּבוֹתָא אַתְּ וְאִתְתָךְ וּבָנְךָ וּנְשֵׁי

בָּנֶיךָ עִמָּךְ:

אתה ואשתך וגו'. איש ואשתו, כאן התייר

להם תשמיש המטה:

יִזְכָּר כָּל הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּךָ מִכָּל

בֶּשֶׂר בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל

הָרֶמֶשׂ הָרֶמֶשׂ עַל הָאָרֶץ

(הוצא) הֵיכָא אִתְּךָ וְשִׂרְצוֹ

בָּאָרֶץ וּפְרוּ וּרְבוּ עַל הָאָרֶץ:

כָּל חַיָּתָא דְּעֵמָךְ מִכָּל בֶּשֶׂרָא בָּעוֹפָא

וּבַבְּעִירָא וּבְכָל רֶחֶשׂא דְּרַחֲשׁ עַל

אֶרְעָא אֶפִּיק עֲמָךְ וַיִּתְּלֶדּוֹן בְּאֶרְעָא

וַיִּפְּשׁוֹן וַיִּסְגֹּן עַל אֶרְעָא:

הוּצָא. הוּצָא כְּתִיב הִיּצָא קִרִי, הִיּצָא,

אֲמֹר לָהֶם שִׁיּצְאוּ, הוּצָא, אִם אֵינָם רוֹצִים

לְצֵאת הוֹצִיָאם אֹתָהּ: וְשִׁרְצוּ בָאָרֶץ. וְלֹא

בְּתִיבָה, מִגִּיד שֶׁאֵף הַבְּהֵמָה זֶה עוֹף נֶאֱסָרוּ

בְּתִשְׁמִישׁ:

יֵח וַיִּצֵּא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ

וְנָשֵׁי בָנָיו אִתּוֹ:

וַנִּפֹּק נֹחַ וּבָנוֹהִי וְאִתְּתָהּ וְנָשֵׁי בָנוֹהִי

עִמָּה:

יֵט כָּל הַחַיָּה כָּל הָרֶמֶשׂ וְכָל

הָעוֹף כָּל רוֹמֵשׁ עַל הָאָרֶץ

לְמִשְׁפַּחְתֵּיהֶם יֵצְאוּ מִן הַתְּבָה:

כָּל חַיַּת אֶרֶץ רֹחֵשׂ וְכָל עוֹפֵא כָּל

דָּרֵחַשׁ עַל אֶרֶץ לְזָרְעִיתָהוֹן נִפְקוּ מִן

תְּבוֹתָא:

לְמִשְׁפַּחְתֵּיהֶם. קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם עַל מִנֵּת

לִידְבַק בְּמִינָן:

כ וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקַּח

מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכָּל

הָעוֹף הַטְּהוֹר וַיַּעַל עֹלֹת

בַּמִּזְבֵּחַ:

וַיִּבְנֶה נֹחַ מִדְּבַחַת קֹדֶם יי וַנְּסִיב מִכָּל

בְּעִירָא דְכִיָּא וּמִכָּל עוֹפֵא דְכִי וְאִסִּיק

עָלוֹן בַּמִּדְבַּחַת:

מכל הבהמה הטהורה. אמר, לא צוה לי

הקדוש ברוך הוא להכניס מאלו ז' ז', אלא

כדי להקריב קרבן מהם:

בא ויִרַח יְהוָה אֶת רֵיחַ הַנִּיחֹחַ

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵל לְבוֹ לֹא אֶסַּף

לְקַלֵּל עוֹד אֶת הָאָדָמָה בַּעֲבוּר

הָאָדָם כִּי יֵצֵר לֵב הָאָדָם רַע

מִנְעֻרָיו וְלֹא אֶסַּף עוֹד לְהַכּוֹת

אֶת כָּל חַי כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי:

וְקַבִּיל יִי בְרַעְוָא יְת קורבנה ואמר יִי

במימרה לא אוסף למילט עוד יְת

אֶרְעָא בְּדִיל חֻבִּי אֲנָשָׁא אֲרִי יִצְרָא

לְבָא דְּאֲנָשָׁא בִּישׁ מְזַעֲרָה וְלֹא אוֹסֵף

עוֹד לְמַמְחֵי יָת כָּל דְּחֵי כְּמָא דְּעַבְדִּית:

מִנְעָרִיו. מִנְעָרִיו כְּתִיב, מִשְׁנַנְעַר לְצֵאת

מִמֵּעִי אִמּוֹ נָתַן בּוֹ יִצְרָא הָרַע: לֹא אִסָּף. וְלֹא

אִסָּף. כִּפְלֵי הַדָּבָר לְשִׁבוּעָה, הוּא שְׁכַתוֹב

אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מִעֲבוֹר מִי נָח, וְלֹא מִצִּינוֹ

בָּה שְׁבוּעָה אֵלֹא זֶה שְׁכַפְלֵי דְּבָרִיו, וְהִיא

שְׁבוּעָה, וְכֵן דְּרִשּׁוּ חֲכָמִים בְּמִסְכַּת

שְׁבוּעוֹת:

כב עֹד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ זֶרַע

וְקָצִיר וְקָר וְחֹם וְקִיץ וְחֹרֶף

וַיּוֹם וְלֵילָה לֹא יִשְׁבְּתוּ:

עוֹד כָּל יוֹמֵי אֶרֶץ זְרוּעָא וְחֲצִדָּא

וְקוֹרָא וְחוּמָא וְקִיטָא וְסִתּוּא וַיָּמָם

וְלֵילִיָּא לֹא יִבְטְלוּ:

עוֹד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ וְגו' לֹא יִשְׁבְּתוּ. ו'

עֲתִים הִלְלוּ שְׁנֵי חֲדָשִׁים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד,

כְּמוֹ שֶׁשְׁנִינוּ, חֲצִי תִשְׂרִי וּמִרְחָשׁוֹן וְחֲצִי

כִּסְלִיו, זֶרַע, חֲצִי כִסְלִיו וְטַבַּת וְחֲצִי שֶׁבֶט,

וקור, וכו' בבא מציעא: קור. קשה
מחורף: חורף. עת זרע שעורים וקטנית
החריפין להתבשל מהר. קור הוא חצי
שבט ואדר וחצי ניסן: קיץ. הוא זמן
לקיטת תאנים, וזמן שמייבשים אותן
בשדות, ושמז קיץ, כמו והלחם והקיץ
לאכול הנערים: חום. הוא סוף ימות
החמה, חצי אב ואלול וחצי תשרי,
שהעולם חם ביותר, כמו ששנינו במסכת
יומא, שלהי קייטא קשיא מקייטא: ויום
ולילה לא ישבתו. מכלל ששבתו כל

ימות המבול, שלא שמשו המזלות, ולא
ניכר בין יום ובין לילה: לא ישבתו. לא
יפסקו כל אלה מלהתנהג כסדרן:

בראשית פרק-ט

א וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וְאֶת
בָּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ
וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ:

וַבָּרִיךְ יי ית נֹחַ וַיֵּת בְּנוֹהֵי וַיֹּאמֶר לְהוֹן
פֹּשׁוּ וּסְגּוּ וּמְלֵאוּ ית אֶרֶץ:

ב וּמִזֶּרְעָכֶם וּחֹתְכֶם יִהְיֶה עַל

כָּל חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל עוֹף
הַשָּׁמַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׁ
הָאָדָמָה וּבְכֹל דְּגֵי הַיָּם בְּיָדְכֶם
נֹתְנוּ:

וְדָחַלְתְּכוֹן וְאִמַּתְכוֹן תִּהְיֶה עַל כָּל חַיֹּת
אֶרֶץ וְעַל כָּל עוֹפֹת דְּשָׁמַיָא בְּכֹל דִּי
תִּרְחִישׁ אֶרֶץ וּבְכֹל נוֹנֵי יַמָּא בְּיָדְכוֹן
יְהוֹן מְסִירִין:

וְחַתְכֶם. וְאִמַּתְכֶם, כְּמוֹ תִּרְאוּ חַתָּה.

ואגדה, לשון חיות, שכל זמן שתינוק בן
יומו חי, אין אתה צריך לשומרו מן
העכברים, עוג מלך הבשן מת, צריך
לשומרו מן העכברים, שנאמר ומוראכם
וחתכם יהיה, אימתי יהיה מוראכם על
החיות כל זמן שאתם חיים:

ג. כֹּל רֶמֶשׁ אֲשֶׁר הוּא חַי לָכֶם
יְהִי לְאֹכְלָהּ כִּי־רָק עֵשֶׂב
נִתַּתִּי לָכֶם אֶת כֹּל:

כֹּל רֶחֱשָׁא דְהוּא חַי לְכוּן יְהִי לְמִיכָל

כִּירוֹק עֲשֹׂבָא יְהִיבִית לְכוֹן יֵת כֹּלָא:

לכם יהיה לאכלה. שלא הרשיתי לאדם

הראשון בשר אלא ירק עשב, ולכם, כירק

עשב שהפקרתי לאדם הראשון, נתתי

לכם את כל:

ד אַךְ בְּשָׂר בְּנִפְשׁוֹ דָּמׇז לֹא

תֹּאכְלוּ:

בָּרָם בְּשָׂרָא בְּנִפְשָׁה דְּמָה לָּא תִּכְלוּן:

בשר בנפשו. אסר להם אבר מן החי,

כלומר, כל זמן שנפשו בו לא תאכלו

הבשר: בנפשו דמו. בעוד נפשו בו: בשר

בנפשו לא תאכלו. הרי אבר מן החי, ואף

בנפשו דמו לא תאכלו, הרי דם מן החי:

ה וְאֵךְ אֶת דְּמֻכּוֹ לִנְפֹשֹׁתֵיכֶם

אֲדָרְשׁ מִיָּד כָּל חַיָּה אֲדָרְשֶׁנּוּ

וּמִיָּד הָאָדָם מִיָּד אִישׁ אָחִיו

אֲדָרְשׁ אֶת נַפְשׁ הָאָדָם:

וּבָרַם יָת דְּמֻכּוֹ לִנְפֹשֹׁתֵיכֶם אֶתְּבַע

מִיָּד כָּל חַיָּתָא אֶתְּבַעְנָהּ וּמִיָּד אֲנִשָּׂא

מִיד גִּבֹּר דִּישׁוּד יֵת דְּמָא דְּאַחוּהִי

אַתְּבַע יֵת נַפְשָׁא דְּאַנְשָׁא:

וְאַךְ אַת דְּמַכֵּם. אִף עַל פִּי שֶׁהִתְרַתִּי לָכֶם

נְטִילַת נֶשֶׁמָה בְּבִהְמָה, אַת דְּמַכֵּם אֲדָרוּשׁ

מִהַשׁוּפֶךְ דָּם עֲצָמוֹ: לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם. אִף

הַחוֹנֵק עֲצָמוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא יֵצֵא מִמֶּנּוּ

דָּם: מִיד כָּל חַיָּה. לְפִי שֶׁחָטְאוּ דוֹר

הַמְּבוּל, וְהוֹפְקֵרוּ לְמַאֲכָל חַיֹּת רַעוֹת

לְשִׁלוֹט בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר נִמְשַׁל כְּבִהְמוֹת

נְדָמוֹ, לְפִיכֶךְ הוֹצַרְךָ לְהַזְהִיר עֲלֵיהֶן אֶת

הַחַיֹּת: וּמִיד הָאָדָם. מִיד הַהוֹרֵג בַּמִּזִּיד

ואין עדים, אני אדרוש: מיד איש אחיו.
מיד שהוא אוהב לו כאח והרגו שוגג, אני
אדרוש אם לא יגלה ויבקש על עונו
לימחל, שאף השוגג צריך כפרה, ואם אין
עדים לחייבו גלות והוא אינו נכנע,
הקב"ה דורש ממנו. כמו שדרשו רבותינו
והאלהים אנה לידו, במס' מכות, הקדוש
ברוך הוא מזמנן לפונדק אחד וכו':

וְשֵׁפֶךְ דָּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ
וְשֵׁפֶךְ כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה

אֶת־הָאָדָם:

דִּישׁוּד דְּמָא דְּאַנְשָׁא בְּסַעֲדִין עַל

מִימַר דִּינִיא דְּמָה יִתְשָׁד אַרִי בְּצִלְמָא

דִּי עֶבֶד יִתְּ אַנְשָׁא:

בָּאָדָם דְּמֹו יִשְׁכַּךְ. אִם יֵשׁ עֲדִים הַמִּיתוּהוּ

אַתֶּם, לְמָה, כִּי בְּצִלָּם וְגו': עֲשֵׂה אֵת

הָאָדָם. זֶה מִקְרָא חֶסֶד, וְצָרִיךְ לְהִיזֹת עֲשֵׂה

הַעֲשֵׂה אֵת הָאָדָם, וְכֵן הִרְבֵּה בְּמִקְרָא:

וְאַתֶּם פָּרוּ וְרַבּוּ שְׂרָצוּ

בְּאֶרֶץ וְרֹבּוֹ בָּהֶם:

וְאֶתֹנֶן פֹּשֵׁוֹ וְסָגוּ אֶתִּילֵידוֹ בְּאֶרֶץ

וְסָגוּ בָּהֶם:

וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבּוּ. לִפִּי פֶשׁוּטוֹ, הִרְאֵשׁוּנָה

לְבִרְכָּהּ וּכְאֵן לְצוּזִי, וּלִפִּי מִדְרֵשׁוֹ, לְהַקִּישׁ

מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בִּפְרִיָּה וּרְבִיָּה לְשׁוּפֵךְ

דְּמִים:

חֲמִישִׁי
וַיֹּאמֶר

אֱלֹהִים אֵל נֹחַ וְאֵל בְּנָיו אֹתוֹ
לֵאמֹר:

וַאֲמַר יי לְנֹחַ וּלְבָנוֹהִי עֲמֵה לְמִימָר:

ט וַאֲנִי הִנְנִי מִקִּים אֶת בְּרִיתִי

אִתְּכֶם וְאֶת זֶרְעֶכֶם אַחֲרֵיכֶם:

וַאֲנִי הֵא אֲנִי מִקִּים יְת קִימִי עֲמֻכּוֹן

וְעַם בְּנֵיכּוֹן בְּתִרִיכּוֹן:

וַאֲנִי הִנְנִי. מִסְכִּים אֲנִי עִמָּךְ, שֶׁהִיָּה נֹחַ

דּוֹאֵג לְעֶסוֹק בַּפְּרִיָּה וּרְבִיָּה, עַד שֶׁהַבְּטִיחוֹ

הקב"ה שלא לשחת העולם עוד, וכן
עשה, ובאחרונה אמר לו הנני מסכים
לעשות קיום וחוזק ברית להבטחתי ואתן
לך אות:

וְאֵת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר
אֲתֹכֶם בְּעוֹף בְּבִהְמָה וּבְכָל
חַיַּת הָאָרֶץ אֲתֹכֶם מִכָּל יֹצֵאֵי
הַתְּבֵה לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ:

וְעַם כָּל נֶפֶשׁ אֲחִיתָא דְּעַמְכוֹן בְּעוֹפָא
בְּבַעֲרָא וּבְכָל חַיַּת אֲרֶעָא דְּעַמְכוֹן

מִכָּל נִפְקִי תְּבוּתָא לְכָל חַיַּת אֲרָעָא:

חַיַּת הָאָרֶץ אֲתַכֶּם. הֵם הַמַּתְהַלְכִּים עִם

הַבְּרִיּוֹת: מִכָּל יֵצְאִי הַתִּיבָה. לְהַבִּיא

שִׁקְצִים וּרְמָשִׁים: לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ.

לְהַבִּיא הַמְּזִיקִין, שְׂאִינָן בְּכָל הַחַיָּה אֲשֶׁר

אֲתַכֶּם. שְׂאִין הִילּוּכָן עִם הַבְּרִיּוֹת:

יֹא וְהִקְמֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם

וְלֹא יִכָּרֵת כָּל בָּשָׂר עוֹד מִמֶּנִּי

הַמַּבּוּל וְלֹא יִהְיֶה עוֹד מַבּוּל

לְשַׁחַת הָאָרֶץ:

וְאַקֹם יָת קִימִי עִמְכוֹן וְלֹא יִשְׁתִּיצִי כָל

בְּשָׂרָא עוֹד מִמִּי טוֹפֵנָא וְלֹא יְהִי עוֹד

טוֹפֵנָא לְחַבְלָא אֲרַעָא:

וְהַקְמַתִּי. אַעֲשֶׂה קִיּוֹם לְבְרִיתִי, וּמֵהוּ

קִיּוֹמוֹ, אֶת הַקֶּשֶׁת, כִּמּוֹ שִׁמְסִיִּם וְהוֹלֵךְ:

יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים זֹאת אֹת

הַבְּרִית אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי

וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה

אֲשֶׁר אֶתְּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם:

וַאֲמַר ייִ דָּא אַתְּ קַיָּם דִּי אֲנָא יְהֵב בֵּין

מִימָרִי וּבִינְכוֹן וּבֵין כָּל נַפְשָׁא חֵיתָא

דִּי עֲמֻכוֹן לְדָרִי עֲלָמָא:

לְדַרְתַּ עוֹלָם. נִכְתַּב חֲסֵד, שִׁישׁ דּוֹרוֹת

שְׁלָא הוּצָרְכוּ לְאוֹת, לְפִי שְׁצַדִּיקִים

גְּמוּרִים הִיוּ, כְּמוֹ דּוֹרוֹ שֶׁל חֲזַקִּיָּהוּ מֶלֶךְ

יְהוּדָה, וְדּוֹרוֹ שֶׁל רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי:

יְגַ אֶת קַנְשִׁתִּי נְתַתִּי בְּעֵנִן

וְחֵיתָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין

הָאָרֶץ:

יֵת קִשְׁתִּי יִהְיֶה בְּעִנְנָא וְתִהְיֶה לְאֵת

קַיָּם בֵּין מִיָּמַי וּבֵין אֶרְעָא:

יְיָ וְהָיָה בְּעִנְנָי עָנָן עַל הָאָרֶץ

וְנִרְאָתָה הַקִּשְׁתִּי בְּעָנָן:

וְיִהְיֶה בְּעִנְנוֹתַי עִנְנָא עַל אֶרְעָא וְתִתְחַזֵּי

קִשְׁתִּי בְּעִנְנָא:

בְּעִנְנֵי עָנָן. כִּשְׁתַּעֲלָה בִּמְחֹשְׁבָהּ לִפְנֵי

לְהַבִּיא חֶשֶׁךְ וְאִבְדוֹן לְעוֹלָם:

טו וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר

בִּינִי וּבִינֵיכֶם וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ

חַיָּה בְּכָל בֶּשָׂר וְלֹא יִהְיֶה עוֹד

הַמַּיִם לַמַּבּוּל לְשַׁחַת כָּל בֶּשָׂר׃

וְדַכִּירְנָא יְת קִימִי דִּי בֵין מִימְרִי

וּבִינֵיכוּן וּבֵין כָּל נֶפֶשׂא חַיָּתָא בְּכָל

בֶּשָׂרָא וְלֹא יִהְיֶה עוֹד מֵיָא לְטוּפְנָא

לְחַבְלָא כָּל בֶּשָׂרָא׃

טז וְהִיתָה חֲקֹנֶשֶׁת בְּעֵנֶן

וְרֵאִיתִיהָ לְזִכָּר בְּרִית עוֹלָם

בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה

בְּכָל בֶּשָׂר אֲשֶׁר עַל הָאָרֶץ:

וְתִהְיֶה קִשְׁתָּא בְּעֲנָנָא וְאַחֲזֶנָּה לְמַדְכָּר

קַיָּם עָלָם בֵּין מִימְרָא דֵּי וּבֵין כָּל

נֶפֶשׂא חַיָּתָא בְּכָל בֶּשָׂרָא דֵּי עַל

אֶרֶעָא:

בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה. בֵּין מַדַּת

הַדִּין שֶׁל מַעֲלָה וּבִינֵיכֶם, שֶׁהִיא לֹא לְכַתּוּב

בִּינֵי וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה, אֲלֵא זֶהוּ מִדְרָשׁוֹ,

כְּשֶׁתֵּבֵא מַדַּת הַדִּין לְקַטְרֵג עֲלֵיכֶם, אֲנִי

רואה את האות ונזכר:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ זֹאת

אות הַבְּרִית אֲשֶׁר הִקְמֹתִי

בֵּינִי וּבֵין כָּל בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל

הָאָרֶץ:

וַאֲמַר יִי לְנֹחַ דָּא אֶת קָיָם דִּי אֶקְמִית

בֵּין מִימְרֵי וּבֵין כָּל בְּשָׂרָא דִּי עַל

אֶרֶעָא:

זאת אות הברית. הראהו הקשת ואמר

לו, הרי האות שאמרתי:

יח **ש י ט ש י** וַיְהִי בְנֵי נֹחַ

הַיְצְאִים מִן הַתְּבָה שֵׁם וְחָם

וַיָּפֶת וְחָם הוּא אָבִי כְנַעַן:

וְהוּא בְנֵי נֹחַ דִּי נִפְקוּ מִן תְּבוּתָא שֵׁם

וְחָם וַיָּפֶת וְחָם הוּא אָבוֹהִי דְכְנַעַן:

וְחָם הוּא אָבִי כְנַעַן. לָמָּה הוּצַרְךָ לִזְמַר

כֹּאן, לְפִי שֶׁהִפְרַשָּׁה עֲסוּקָה וּבִאָה

בשכרותו של נח, שקלקל בה חם ועל ידו
נתקלל כנען, ועדיין לא כתב תולדות חם
ולא ידענו שכנען בנו, לפיכך הוצרך לומר
כאן וחס הוא אבי כנען:

יֵשׁ שְׁלֹשָׁה אֱלֹהִים בְּנֵי נֹחַ וּמֵאֵלֶּה
נִפְצָה כָּל הָאָרֶץ:

תִּלְתָּא אֱלִין בְּנֵי נֹחַ וּמֵאֲלִין אֶתְבְּדִרוּ
כָּל אֶרֶעָא:

בְּוִיחָל נֹחַ אִישׁ הִאֲדָמָה וַיִּשָּׁע

כָּרַם:

וְשָׂרִי נֹחַ גִּבֹּר פֶּלֶח בְּאַרְעָא וְנָצִיב

כָּרְמָא:

וַיַּחֲלֵ עָשָׂה עֲצָמוֹ חוֹלִין, שֶׁהִיָּה לוֹ לְעֶסוֹק

תַּחֲלָה בְּנִטְיָעָה אַחֲרֵת: אִישׁ הָאֲדָמָה.

אֲדוֹנֵי הָאֲדָמָה, כִּמוֹ אִישׁ נַעֲמִי: וַיִּטַּע

כֶּרֶם. כִּשְׁנַכְנַם לְתִיבָה הַכְּנִים עֲמוֹ זְמוּרוֹת

וַיַּחֲזִירֵם תַּאֲנִים:

כֹּא וַיַּעֲשֶׂת מִן הַיֵּין וַיִּשְׁכַּר

וַיִּתְּגַל בְּתוֹךְ אֶחָלָה:

וְשֵׁתִי מִן חֲמָרָא וְרוּי וְאַתְגְּלִי בְּגוֹ

מִשְׁכָּנָה:

אהלה. אהלה בתיב, רמז ל"י שבטים

שנקראו על שם שומרון שנקראת אהלה,

שגלו על עסקי היין, שנאמר השותים

במזרקי יין: ויתגל. לשון ויתפעל:

כב וַיֵּרָא חָם אָבִי כְנַעַן אֶת

עֲרוֹת אָבִיו וַיַּגֵּד לְשֵׁנֵי אֶחָיו

בַּחוּץ:

וַחֲזָא חָם אָבוֹהֵי דְכַנְעַן יְת עֶרִיתָא

דְּאָבוֹהֵי וַחֲוֵי לְתַרִּין אַחוֹהֵי בְּשׁוּקָא:

וִירָא חָם אָבִי כַנְעַן. יֵשׁ מַרְבוּתִּינוּ אוֹמְרִים

כַּנְעַן רָאָה וְהִגִּיד לְאֲבִיו, לְכַךְ הוּזְכָּר עַל

הַדָּבָר וְנִתְקַלָּל: וִירָא אֶת עֲרוּת אֲבִיו. יֵשׁ

אוֹמְרִים סָרְסוּ וִישׁ אוֹמְרִים רַבְעוּ:

כַּג וַיִּקַּח שָׁם וַיַּכּוּ אֶת הַשְּׂמִלָּה

וַיַּשְׁיִמוּ עַל שְׂכָם שְׁנֵיהֶם

וַיִּלְכוּ אַחֲרֵנִית וַיַּכְסּוּ אֶת

עֲרֹת אַבְיָהֶם וּפְנֵיהֶם אַחֲרָנִית

וְעֲרֹת אַבְיָהֶם לֹא רָאוּ:

וְנָסִיב שֵׁם וַיַּפֶּת יָת כְּסוּתָא וְשׂוּיָו עַל

כְּתָף תְּרוּיָהוֹן וְאַזְלוּ מִחֲזָרִין וַחֲפִיאוּ יָת

עֲרִיתָא דְאַבוּהוֹן וְאַפִּיָהוֹן מִחֲזָרִין

וְעֲרִיתָא דְאַבוּהוֹן לֹא חֲזוּ:

וַיִּקַּח שֵׁם וַיַּפֶּת. אֵין כְּתִיב וַיִּקַּח אֱלֹא

וַיִּקַּח, לִימַד עַל שֵׁם שְׁנַת־אֲמִץ בְּמִצּוֹה יוֹתֵר

מִיַּפֶּת, לַכֹּךְ זָכוּ בְנָיו לְטָלִית שֶׁל צִיצִית,

וַיַּפֶּת זָכָה לְקַבּוּרָה לְבְנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר אֶתָּן לְגוֹג

מקום שם קבר. וחם שבזה את אביו,
נאמר בזרעו כן ינהג מלך אשור את שבי
מצרים ואת גלות כוש נערים וזקנים ערום
ויחף וחשופי שתי וגו': ופניהם אחורנית.
למה נאמר פעם שניה, מלמד שכשקרבו
אצלו והוצרכו להפוך עצמם לכסותו,
הפכו פניהם אחורנית:

כד וַיִּיקָץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע אֶת
אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ בָּנוֹ הַקָּטָן:
וְאֶת־עַר נֹחַ מִחֲמֶרָה וַיֵּדַע יְיָ דִּי עֶבֶד

לֵּה בְּרָה זַעֲרָא:

בְּנוּ הַקֶּטֶן. הַפֶּסוּל וְהַבְּזוּי, כְּמוֹ הֵנָּה קֶטֶן

נִתְּתִיךָ בְּגוֹיִם בְּזוּי:

כֹּה וַיֹּאמֶר אֲרוּר כְּנַעַן עֶבֶד

עֲבָדִים יִהְיֶה לְאַחִיו:

וַאֲמַר לִיט כְּנַעַן עֶבֶד פֶּלַח עֲבָדִין יִהְיֶה

לְאַחֻזָּהי:

אֲרוּר כְּנַעַן. אַתָּה גִּרְמַת לִי שְׂלָא אוֹלִיד בֶּן

רְבִיעִי אַחֵר לְשִׁמְשָׁנִי, אֲרוּר בֶּנֶךְ רְבִיעִי

לְהִיּוֹת מִשְׁמֵשׁ אֶת זֶרַעַם שֶׁל אֱלֹ

הגדולים, שהוטל עליהם טורח עבודתי
מעתה. ומה ראה חם שסרסו, אמר להם
לאחיו, אדם הראשון שני בנים היו לו,
והרג זה את זה בשביל ירושת העולם,
ואבינו יש לו ג' בנים ועודנו מבקש בן
רביעי:

בַּוַּיֵּאמֹר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי שֵׁם
וַיְהִי כִנְעַן עֶבֶד לָמוֹ:

וַאֲמַר בְּרִיךְ יְיָ אֱלֹהֶה דְשֵׁם וַיְהִי כִנְעַן
עֶבֶדָּא לְהוֹן:

ברוך ה' אלהי שם. שעתיד לשמור

הבטחתו לזרעו לתת להם את ארץ כנען:

ויהי. להם כנען למס עובד:

כֹּז יִפֹּת אֱלֹהִים לִיפֹת וְיִשְׁכֹּן

בְּאַהֲלֵי שֵׁם וְיִהְיֶה כְנַעַן עֶבֶד

לָמוֹ:

יִפְתִּי יִי לִיפֹת וְיִשְׁרֵי שְׁכִינָתָהּ בְּמִשְׁכְּנָהּ

דְּשֵׁם וְיִהְיֶה כְנַעַן עֶבְדָּא לְהוֹן:

יפת אלהים ליפת. מתורגם: יפתי, ירחיב:

וַיִּשְׁכֹּן בֹּאֵהֲלֵי שֵׁם. יִשְׂרָאֵל שְׁכִינָתוֹ
בְּיִשְׂרָאֵל. וּמִדְּרַשׁ חֲכָמִים, אֵף עַל פִּי שִׁיפַת
אֱלֹהִים לִיפַת, שֶׁבְּנָה כּוֹרֵשׁ שֶׁהִיא מִבְּנֵי
יִפַת בֵּית שְׁנִי, לֹא שָׂרְתָה בּוֹ שְׁכִינָה, וְהֵיכָן
שָׂרְתָה, בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן שֶׁבְּנָה שְׁלֹמֹה
שֶׁהִיא מִבְּנֵי שֵׁם: וַיְהִי כִנְעָן עֶבֶד. אֵף
מִשִּׁיגְלוֹ בְּנֵי שֵׁם, יִמְכְּרוּ לָהֶם עֲבָדִים מִבְּנֵי
כִנְעָן:

כֹּה וַיְהִי נֹחַ אַחֲרֵי הַמַּבּוּל שְׁלֹשׁ
מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמֵשִׁים שָׁנָה:

וַחֲיָא נַח בְּתֵר טוֹפְנָא תִּלְתַּּ מָּאָה

וַחֲמִשִּׁין שְׁנִין:

כֹּט וַיְהִי כָּל יְמֵי נַח תִּשְׁעַ

מֵאוֹת שְׁנָה וַחֲמִשִּׁים שְׁנָה

וַיָּמָת:

וַהֲוּ כָּל יוֹמֵי נַח תִּשְׁעַ מָּאָה וַחֲמִשִּׁין

שְׁנִין וַיָּמָת:

בראשית פרק-י

א וַיֵּאָלֶּה תּוֹלְדֹת בְּנֵי נַח שֵׁם

חֶם וִיפֶת וְיִלְדוּ לָהֶם בְּנִים

אַחַר הַמִּבּוּל:

וְאֵלֶּיךָ תוֹלְדֹת בְּנֵי נֹחַ שֵׁם חֶם וִיפֶת

וְאֵתִילִידוֹ לְהוֹן בְּנִין בְּתָר טוֹפְנָא:

ב בְּנֵי יֶפֶת גֹּמֵר וּמַגּוּג וּמְדֵי

וְיוֹן וְתַבַּל וּמִשֶּׁךְ וְתִירָם:

בְּנֵי יֶפֶת גֹּמֵר וּמַגּוּג וּמְדֵי וְיוֹן וְתוֹבַל

וּמִשֶּׁךְ וְתִירָם:

וְתִירָם. זו פרס:

ג וּבְנֵי גֹמֵר אֲשַׁכְנֹז וְרִיפַת

וְתוֹגְרָמָה:

וּבְנֵי גֹמֵר אֲשַׁכְנֹז וְרִיפַת וְתוֹגְרָמָה:

ד וּבְנֵי יוֹן אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ

כְּתִים וְדַדְנִים:

וּבְנֵי יוֹן אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ כְּתִים

וְדַדְנִים:

ה מֵאֵלָה נִבְרָדוּ אֵיִי הַגּוֹיִם

בְּאַרְצֹתָם אִישׁ לְלִשְׁנֹו

לְמַשְׁפַּחְתָּם בְּגוֹיָהֶם:

מֵאֵלֶּיךָ אֶת־פָּרְשׁוֹ נְגֹת עַמִּיָּא

בְּאַרְעֵהוֹן גִּבֹּר לְלִישָׁנָה לְזַרְעֵיתָהוֹן

בְּעַמִּיָּהוֹן:

וּבְנֵי חָם כּוֹשׁ וּמִצְרַיִם וּפּוֹט

וּכְנַעַן:

וּבְנֵי חָם כּוֹשׁ וּמִצְרַיִם וּפּוֹט וּכְנַעַן:

ז וּבְנֵי כּוֹשׁ סְבָא וַחֲוִילָה

וְסִבְתָּה וְרַעְמָה וְסִבְתָּכָא וּבְנֵי

רַעְמָה שְׁבָא וְדָדָן:

וּבְנֵי כוֹשׁ סְבָא וַחֲוִילָה וְסַבְתָּה וְרַעְמָה

וְסַבְתָּכָא וּבְנֵי רַעְמָה שְׁבָא וְדָדָן:

ח וְכוֹשׁ יֶלֶד אֶת נִמְרֹד הוּא

הַחֵל לְהִיזֹת גִּבּוֹר בְּאַרְיֵן:

וְכוֹשׁ אֹלֶיד יֵת נִמְרֹד הוּא שָׂרִי לְמַהְיֵי

גִּבּוֹר תִּקְיָף בְּאַרְעָא:

לְהִיזֹת גִּבּוֹר. לְהַמְרִיד כָּל הָעוֹלָם עַל

הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בַּעֲצַת דּוֹר הַפְּלָגָה:

ט הוא הִיָּה גִבּוֹר צִיד לְפָנָי

יְהוָה עַל כֵּן יֹאמַר כְּנַמְרֹד

גִּבּוֹר צִיד לְפָנָי יְהוָה:

הוא הָיָה גִבּוֹר תִּקְיָה קָדָם יְיָ עַל כֵּן

יִתְאַמֵּר כְּנַמְרֹד גִּבּוֹר תִּקְיָה קָדָם יְיָ:

גבור ציד. צד דעתן של בריות בפיו,

ומטען למרוד במקום: לפני ה'. מתכוין

להקניטו על פניו: על כן יאמר. על כל

אדם מרשיע בעזות פנים, יודע רבונו

ומתכוין למרוד בו, יאמר, זה, כנמרוד

גבור ציד:

וַתְּהִי רֹאשִׁית מִמְּלֶכֶתוֹ בְּבֶל

וְאֶרֶץ וְאֶכַד וְכַלְנָה בְּאֶרֶץ

שִׁנְעָר:

וַהֲוָה רִישׁ מַלְכוּתָהּ בְּבֶל וְאֶרֶץ וְאֶכַד

וְכַלְנָה בְּאֶרֶץ דְּבֶל:

יֵא מִן הָאֶרֶץ הַחֹוּא יֵצֵא אֲשֹׁר

וַיִּבֶן אֶת נִינֻוָּה וְאֶת רַחְבֹּת

עִיר וְאֶת כָּלָח:

מִן אֶרֶץ (ס"א עֵיצָה) הָיָא נִפְק

אֶתְוֹרָא וּבְנָא יֵת נִינּוּה וְיֵת רְחַבְת

(נ"א רְחוּבִי) קָרְתָּא וְיֵת כַּלַּח:

מִן הָאָרֶץ. כִּיּוֹן שְׂרָאָה אֲשׁוּר אֵת בְּנֵי

שׁוֹמְעִין לְנִמְרוֹד, וּמִזְרַדִּין בַּמָּקוֹם לְבָנוֹת

הַמִּגְדֹּל, יֵצֵא מֵתוֹכָם:

יב וְאֵת רֶסֶן בֵּין נִינּוּה וּבֵין

כַּלַּח הוּא הָעִיר הַגְּדֹלָה:

וְיֵת רֶסֶן בֵּין נִינּוּה וּבֵין כַּלַּח הִיא

קִרְתָּא רַבְתָּא:

העיר הגדולה. היא נינוה, שנאמר ונינוה

היתה עיר גדולה לאלהים:

וּמִצְרַיִם יֶלֶד אֶת לִוְדִים וְאֶת

עֲנָמִים וְאֶת לְהַבִּים וְאֶת

נַפְתָּחִים:

וּמִצְרָאִי (בכל הס' וּמִצְרַיִם) אֶלְיָד יֶת

לִוְדָאִי וְיֶת עֲנַמָּאִי וְיֶת לְהַבָּאִי וְיֶת

נַפְתָּחָאִי:

להבים. שפניהם דומים ללהב:

יד ואת פתרים ואת כסלים

אשר יצאו משם פלשתים

ואת כפתרים:

וית פתרוסאי וית כסלוחאי די נפקו

מתמן פלשתאי וית קפוטקאי:

פתרוסים ואת כסלוחים אשר יצאו

משם פלשתים. משניהם יצאו, שהיו

פתרוסים וכסלוחים מחליפין משכב

נשותיהם אלו לאלו, ויצאו מהם
כלשתיים:

טו וּבְנֵעַן יֶלֶד אֶת צִידֹן בְּכֹרֹו
וְאֶת חַת:

וּבְנֵעַן אוֹלִיד יֶת צִידוֹן בְּכֹרָה וְיֶת חַת:
טז וְאֶת הַיְבוֹסִי וְאֶת הָאֱמֹרִי
וְאֶת הַגְּרָגְשִׁי:

יז וְיֶת יְבוֹסָאִי וְיֶת אֱמֹרָאִי וְיֶת גְּרָגְשָׁאִי:
יח וְאֶת הַחֲוִי וְאֶת הָעֶרְקִי וְאֶת

הִפִּינִי:

וַיֵּת חֲוָאִי וַיֵּת עֶרְקָאִי וַיֵּת אֲנַתּוֹסָאִי:

יח וְאֵת הָאֲרוּדִי וְאֵת הַצִּמְרִי

וְאֵת הַחֲמָתִי וְאַחַר נִפְצוּ

מִשְׁפָּחוֹת הַכְּנַעֲנִי:

וַיֵּת אֲרוּדָאִי וַיֵּת צִמְרָאִי וַיֵּת חֲמַתָאִי

וּבִתּוֹ כֵּן אֶתְבַּדְּרוּ זֶרַעִית כְּנַעֲנָאִי:

ואחר נפצו. מאלה נפוצו משפחות

הרבה:

יֵט וַיְהִי גְבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידוֹן

בְּאַכָּה גְרָרָה עַד עֵזָה בְּאַכָּה

סְדֹמָה וְעִמּוֹרָה וְאַדְמָה וְצָבִים

עַד לְשָׁעַ:

וַהֲוָה תַּחֲוֹם כְּנַעַנָאִי מִצִּידוֹן מִיֵּי לְגָרָר

עַד עֵזָה מִיֵּי לְסְדוֹם וְעִמּוֹרָה וְאַדְמָה

וְצָבִים עַד לְשָׁעַ:

גְבוּלֵ. סוּף אֶרֶצוֹ. כָּל גְבוּל לְשׁוֹן סוּף

וּקְצָה: בְּאַכָּה. שֵׁם דְּבַר. וְלִי נִרְאָה כְּאָדָם

האומר לחבירו, גבול זה מגיע עד אשר
תבא לגבול פלוני:

כ אֵלֶּה בְּנֵי חָם לְמִשְׁפַּחְתָּם
לְשָׁנָתָם בְּאֶרֶצְתָּם בְּגוֹיֵהֶם:

אֵלֶּין בְּנֵי חָם לְזֶרְעִיתָהוֹן לְשָׁנָהוֹן
בְּאֶרֶץ־הוֹן בְּעַמֵּי־הוֹן:

לְשׁוֹנוֹתָם בְּאֶרְצוֹתָם. אֵף עַל פִּי
שִׁנְחֻלְקוֹ לְשׁוֹנוֹת וְאֶרְצוֹת, כֹּלֵם בְּנֵי חָם
הֵם:

כא וְלִנְשָׁם יִלְדָּה גַם הוּא אֲבִי כָל

בְּנֵי עֵבֶר אֲחֵי יִפְתָּה הַגְּדוֹל:

וְלִשְׁם אֶתִּילִיד אֶף הוּא אַבְוֵהוּן דְּכָל

בְּנֵי עֵבֶר אֲחוּהֵי דִּיפְתָּ רַבָּא:

אבי כל בני עבר. הנהר היה שם: אחי

יפת הגדול. איני יודע אם יפת הגדול, אם

שם, כשהוא אומר שם בן מאת שנה וגו'

שנתיים אחר המבול, הוי אומר יפת הגדול,

שהרי בן ת"ק שנה היה נח כשהתחיל

להוליד, והמבול היה בשנת שש מאות

שנה, נמצא שהגדול בבניו היה בן מאה

שנה, ושם לא הגיע למאה עד שנתים
אחר המבול: אחי יפת. ולא אחי חם,
שאלו שניהם כבדו את אביהם, וזה בזהו:

כב בני שם עילם ואשור
וארפכשד ולוד ואֶרֶם:

בני שם עילם ואשור וארפכשד ולוד
ואֶרֶם:

כג ובני אֶרֶם עוז וחוֹל וַגֵּתָר
ומֶשֶׁ:

וּבְנֵי אָרַם עוֹץ וְחוּל וְגֵתָר וּמֹשׁ:

כד וְאַרְפַּכְשַׁד יֶלֶד אֶת שָׁלַח

וְשָׁלַח יֶלֶד אֶת עֵבֶר:

וְאַרְפַּכְשַׁד אֹלִיד יֵת שָׁלַח וְשָׁלַח

אֹלִיד יֵת עֵבֶר:

כה וְלְעֵבֶר יֶלֶד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם

הָאֶחָד פֶּלֶג כִּי בִימֵיו נִפְלְגָה

הָאָרֶץ וְשֵׁם אֶחָיו יִקְטָן:

וְלְעֵבֶר אֶתִּילִידוֹ תֵרִין בְּנִין שׁוּם חַד

פֶּלֶג אֲרִי בְיוֹמוֹהִי אֶתְפְּלִיגַת אֶרְעָא

וְשׁוּם אַחֲוֵהִי יִקְטֹן:

**נפלגה. נתבלבלו הלשונות, ונפוצו מן
הבקעה, ונתפלגו בכל העולם, למדנו
שהיה עבר נביא, שקרא שם בנו על שם
העתיד. ושנינו בסדר עולם שבסוף ימיו
נתפלגו, שאם תאמר בתחלת ימיו, הרי
יקטן אחיו צעיר ממנו, והוליד כמה
משפחות קודם לכן, שנאמר ויקטן ילד
וגו', ואחר כך ויהי כל הארץ וגו', ואם
תאמר באמצע ימיו, לא בא הכתוב לסתום**

אלא לפרש, הא למדת, שבשנת מות פלג

נתפלגו: יקטן. שהיה עניו ומקטין עצמו,

לכך זכה להעמיד כל המשפחות הללו:

בוֹ וַיִּקְטֵן יֶלֶד אֶת אֱלֹמוֹדֶד וְאֶת

שָׁלֵף וְאֶת חֲצִרְמוֹת וְאֶת יֶרֶחַ:

וַיִּקְטֵן אוֹלִיד יֵת אֱלֹמוֹדֶד וַיֵּת שָׁלֵף

וַיֵּת חֲצִרְמוֹת וַיֵּת יֶרֶחַ:

חצרמות. על שם מקומו, דברי אגדה:

בוֹ וְאֶת הַדּוֹרָם וְאֶת אוֹזֵל וְאֶת

דְּקָלָהּ:

וַיֵּת הַדּוֹרֶם וַיֵּת אוֹזֵל וַיֵּת דְּקָלָהּ:

כח וַאֲת עוֹבֵל וַאֲת אַבִּימָאֵל

וַאֲת שְׁבָא:

וַיֵּת עוֹבֵל וַיֵּת אַבִּימָאֵל וַיֵּת שְׁבָא:

כט וַאֲת אוֹפֵר וַאֲת חוּיֵלָה וַאֲת

יוֹבֵב כָּל אֱלֹה בְּנֵי יִקְטָן:

וַיֵּת אוֹפֵר וַיֵּת חוּיֵלָה וַיֵּת יוֹבֵב כָּל

אֱלֵין בְּנֵי יִקְטָן:

לֹא־יִהְיֶה מוֹשָׁבָם מִמֵּשָׁא בְּאַכָּה

סִפְרָה חַר הַקְּנָדִים׃

וְהָיָה מוֹתְבִנְהוֹן מִמֵּשָׁא מָטִי לְסִפְר טוֹר

מְדִינָחָא׃

לֹא אֱלֹה בְנֵי שֵׁם לְמִשְׁפְּחֹתָם

לְלִשְׁנָתָם בְּאַרְצֹתָם לְגוֹיֵהֶם׃

אֱלִין בְנֵי שֵׁם לְזִרְעִיתָהוֹן לְלִשְׁנָהוֹן

לְאַרְעִתָהוֹן בְּעַמֵּי־הוֹן׃

לִב אֱלֹה מִשְׁפְּחֹת בְנֵי נֹחַ

לְתוֹלְדֹתָם בְּגוֹיָהֶם וּמֵאֵלָּה

נִפְרְדוּ הַגּוֹיִם בְּאֶרֶץ אַחֵר

הַמִּבּוּל:

אֵלֶּיךָ זִרְעִית בְּנֵי נֹחַ לְתוֹלְדֹתָהוֹן

בְּעַמֻּמִּיהוֹן וּמֵאֵלֶּיךָ אֶת־פָּרְשׁוֹ עַמֻּמִּיָּא

בְּאֶרֶץ אֲבָרָם בְּתַר טוֹפְנָא:

בראשית פרק-יא

שְׁבִיעִי וַיְהִי כָל

הָאָרֶץ שְׂפָה אֶחָת וְדְבָרִים

אַחֲדִים:

וְהָיָה כָּל אֶרֶץ לִישָׁן חָד וּמִמָּלָל חָד:

שְׂפָה אֶחָת. לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ: וּדְבָרִים

אַחֲדִים. בָּאוּ בַעֲצָה אֶחָת וְאָמְרוּ, לֹא כָל

הַיָּמֵינוּ שִׁיבוֹר לֹא אֶת הָעֲלִיּוֹנִים, נַעֲלֶה

לְרַקִּיעַ וְנַעֲשֶׂה עִמּוֹ מִלְחָמָה. דָּבָר אַחֵר, עַל

יַחֲידוֹ שֶׁל עוֹלָם. דָּבָר אַחֵר וּדְבָרִים אַחֲדִים,

אָמְרוּ אֶחָת לְאֶלֶף וְתִרְנ"ו שָׁנִים הִרְקִיעַ

מִתְמוֹטֵט, כֶּשֶׁם שֶׁעָשָׂה בִּימֵי הַמַּבּוּל, בּוֹאוּ

וַנַּעֲשֶׂה לּוֹ סְמוּכוֹת.:

ב וַיְהִי בְּנִסְעָם מִקֶּדֶם וַיִּמָּצְאוּ

בְּקִנְיָה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וַיֵּשְׁבוּ

שָׁם:

וַהֲוָה בְּמִטְלְהוֹן בְּקִדְמִיתָא וַאֲשַׁכְחוּ

בְּקִנְיָתָא בְּאֶרֶץ דְּבָבֵל וַיְתִיבוּ תַּמָּן:

בנסעם מקדם. שהיו יושבים שם,

כדכתיב למעלה ויהי מושבם וגו' הר

הקדם, ונסעו משם לתור להם מקום

להחזיק את כלם, ולא מצאו אלא שנער:

ג וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ הִבָּה

נֶלְבָנָה לְבָנִים וְנִשְׂרָפָה

לְשִׂרְפָה וְתִהְיֶה לָהֶם הַלְבָנָה

לְאָבֹן וַחֲחֹמֶר הִיָּה לָהֶם לְחֹמֶר׃

וַאֲמָרוּ גֹבֵר לְחִבְרָה הָבֹ נִרְמִי לְבָנִין

וְנוֹקְדִינֹן בְּנוֹרָא יוֹקְדָתָא (נ"י בְּנוֹרָא)

וְהָיוּ לְהוֹן לְבִנְתָּא לְאִבְנָא וַחֲמִירָא

הָיָה לְהוֹן לְשִׁיעַ׃

איש אל רעהו. אומה לאומה, מצרים

לְכוּשׁ, וְכוּשׁ לְפוּט, וְפוּט לְכַנְעֵן: הִבֵּה.
הַזְמִינוּ עֲצֻמָּכֶם. כָּל הִבֵּה לְשׁוֹן הַזְמִנָּה
הוּא, שִׁמְכִינִים עֲצֻמָּן וּמִתְחַבְּרִים לְמִלְאכָה
אוּ לְעֵצָה אוּ לְמִשָּׂא. הִבֵּה הַזְמִינוּ
אֶפְרַק־לִיִּיִר בִּלְעִז: לְבָנִים. שְׂאִין אֲבָנִים
בַּבֵּל שֶׁהִיא בִקְעָה: וְנִשְׂרָפָה לְשִׂרְפָּה. כִּךְ
עוֹשִׂין הַלְּבָנִים שִׁקּוּרִים טוֹוֹלִיִּשׁ שִׁשְׂרָפִים
אוֹתָם בִּכְבֻּשׁוֹ: לְחֹמֶר. לְטוֹחַ הַקִּיר:

וַיֹּאמְרוּ הָהֵבָה נִבְנֶה לָּנוּ עִיר
וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַּשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה

לָנוּ שֵׁם פֶּן נִכְּזֵם עַל פְּנֵי כָל

הָאָרֶץ:

וְאָמְרוּ הֵב נִבְנֶה לָּנוּ קָרָתָא וּמִגְדָּלָא

וְרִישָׁה מִטִּי עַד צִית שְׁמִיָּא וְנַעֲבִיד

לָּנוּ שׁוֹם דִּילְמָא נִתְבַּדַּר עַל אִפִּי כָל

אֶרֶעָא:

פֶּן נִכְּזֵם. שְׁלֵא יִבִּיא עֲלֵינוּ שׁוֹם מִכָּה

לְהַפִּיצֵנוּ מִכָּאן:

הַ וַיִּרְדּוּ יְהוָה לִרְאוֹת אֶת הָעִיר

וְאֵת הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְנֵי

הָאָדָם:

וְאֶתְגִּלִּי יִי לְאֶת־פֶּרַעַא עַל עֹבְדֵי

קִרְתָּא וּמִגְדָּלָא דִּי בָנוּ בְנֵי אָנְשָׁא:

וַיֵּרֶד ה' לִרְאוֹת. לֹא הוֹצַרְךָ לְכַךְ, אֲלֵא בֹא

לְלַמֵּד לְדִיּוּנִים, שְׁלֹא יִרְשִׁיעוּ הַנִּידוֹן עַד

שִׁירָאוּ וַיְבִינוּ. בַּמִּדְרָשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא: בְּנֵי

הָאָדָם. אֲלֵא בְנֵי מִי, שְׁמָא בְנֵי חֲמוּרִים

וּגְמֻלִים, אֲלֵא בְנֵי אָדָם הָרָאשׁוֹן, שְׁכַפָּה

אֵת הַטּוֹבָה וְאָמַר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה

עֲמַדִּי, אֵף אֵלֹ כָּפּוּ בְּטוֹבָה לְמַרּוֹד בְּמִי

שֶׁהִשְׁפִּיעַ טוֹבָה וּמִלֵּטָם מִן הַמָּבּוּל:

וַיֹּאמֶר יְהוָה הֵן עִם אֶחָד

וְשֵׁפָה אֶחַת לְכֻלָּם וְזֶה הַחֲלָם

לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא יִבָּצֵר מֵהֶם

כֹּל אֲשֶׁר יִזְכְּרוּ לַעֲשׂוֹת:

וַאֲמַר יי הֵא עָמָא חַד וְלִישָׁן חַד

לְכַלְהוֹן וְדִין דְּשָׂרִיו לְמַעְבָּד וּכְעַן לֹא

יִתְּמַנֶּע מִנְּהוֹן כֹּל דְּחֻשִּׁיבוּ לְמַעְבָּד:

הן עם אחד. כל טובה זו יש עמהן שעם
אחד הם ושפה אחת לכולן, ודבר זה החלו
לעשות: החלם. כמו אמרם עשותם,
להתחיל הם לעשות: לא יבצר מהם וגו'
לעשות. בתמיה. יבצר לשון מניעה
כתרגומו, ודומה לו יבצור רוח נגידים:

וְהָבָה נִרְדָּה וְנִבְלָה שֵׁם שְׁפָתָם
אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׁפַת
רֵעֵהוּ:

הָבוּ נִתְגַּלִּי וְנִבְלָל תָּמָן לִישְׁנֵהוּן דָּלָא

יִשְׁמְעוֹן (גִּבֹּר) אֲנִי לִישָׁן חֲבֵרָה:

הבה נרדה. בבית דינו נמלך מענותותו

יתירה: הבה. מדה כנגד מדה, אמרו הבה

נבנה, והוא כנגדם מדד ואמר הבה נרדה:

ונבלה. ונבלבל נו"ן משמש בלשון רבים,

זה"א אחרונה יתירה, כה"א של נרדה לא

ישמעו. זה שואל לבנה וזה מביא טיט,

וזה עומד עליו ופוצע את מוחו:

ח וַיִּפֹּן יְהוָה אֶתְּכֶם מִשָּׁם עַל

פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וַיַּחְדְּלוּ לְבָנֵת

הַעִיר:

וּבִדֵּר יִי יִתְהוֹן מִתָּמָן עַל אֲפִי כָּל

אֶרֶץ וּמִנְעוּ לְמִבְּנֵי (נ"י) וְאֶת־מִנְעַ

מִלְּמִבְּנֵי) קִרְתָּא:

ויפץ ה' אותם משם. בעולם הזה, מה

שאמרו פן נפוצ נתקיים עליהם, הוא

שאמר שלמה מגורת רשע היא תבואנו:

ט עַל כֵּן קִרְא שְׁמָהּ בְּכָל כִּי

שֵׁם בָּלָל יְהוָה שְׁפַת כָּל הָאָרֶץ

וּמִנְשָׁם הַפִּיִצִם יְהוָה עַל פְּנֵי

כָּל הָאָרֶץ:

עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל אֲרֵי תִמְן בְּלִבָּל

יִי לִישָׁן כָּל אֶרֶעָא וּמִתִּמְן בְּדֶרֶנוֹן יִי

עַל אִפִּי כָּל אֶרֶעָא:

וּמִשָּׁם הַפִּיִצִם. לָמַד שְׂאִין לָהֶם חֶלֶק

לְעוֹלָם הַבָּא, וְכִי אִי זֶה קִשָּׁה שֶׁל דּוֹר

הַמְּבוֹרָא אוֹ שֶׁל דּוֹר הַפְּלָגָה, אֲלוֹ לֹא פִשְׁטוֹ

יָד בְּעֵיקָר, וְאֲלוֹ פִשְׁטוֹ יָד בְּעֵיקָר לְהִלָּחֵם

בּוֹ, וְאֲלוֹ נִשְׁטָפוּ וְאֲלוֹ לֹא נִאֲבְדּוּ מִן

העולם, אלא שדור המבול היו גזלנים
והיתה מריבה ביניהם, לכך נאבדו, ואלו
היו נוהגים אהבה וריעות ביניהם, שנאמר
שפה אחת ודברים אחדים, למדת ששנאוי
המחלוקת וגדול השלום:

יְאֱלֹה תוֹלְדֹת שֵׁם שֵׁם בֶּן
מֵאֵת שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת
אֶרְפַּכְשָׁד שְׁנַת־יָם אַחֵר
הַמַּבּוּל:

אֵלֶּין תוֹלְדֹת שֵׁם שֵׁם בֶּר מֵאָה שְׁנִין

וְאוֹלִיד יֵת אֶרְפַּכְשֹׁד תְּרֵיתִין שָׁנִין בְּתֵר

טוֹפְנָא:

שֵׁם בֶּן מֵאָת שָׁנָה. כִּשְׁהוֹלִיד אֵת

אֶרְפַּכְשֹׁד שְׁנָתִים אַחֲרֵי הַמְּבֹל:

יֵא וַיְחִי שָׁם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֵת

אֶרְפַּכְשֹׁד חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה

וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

וַחֲיָא שֵׁם בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת אֶרְפַּכְשֹׁד

חֲמֵשׁ מֵאָה שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנָן:

יב וְאַרְפַּכְשָׁד חִי חֲמֵשׁ

וְשָׁלְשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת שָׁלַח:

וְאַרְפַּכְשָׁד חִיָּה תִּלְתִּין וַחֲמֵשׁ שָׁנִין

וַאֲוֹלִיד יֵת שָׁלַח:

יג וַיְחִי אַרְפַּכְשָׁד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ

אֶת שָׁלַח שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע

מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים

וּבָנוֹת:

וַחֲיָה אַרְפַּכְשָׁד בְּתָר דְּאֹלִיד יֵת שָׁלַח

אַרְבַּע מֵאָה וּתְלַת שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין

וּבְנֵן:

יָד וְשֵׁלַח חֵי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה

וַיּוֹלֶד אֶת עֵבֶר:

וְשֵׁלַח חֵיָּא תְּלָתִין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת

עֵבֶר:

טו וַיַּחֲיֵי שֵׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת

עֵבֶר שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע

מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בְּנֵים

וּבְנוֹתֶיךָ:

וַחֲיָא שְׁלַח בְּתָר דְּאוֹלִיד יְתָ עֶבֶר

אַרְבַּע מֵאָה וְתִלְתָּ שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין

וּבְנִין:

מִזֹּ וַיְחִי עֶבֶר אַרְבַּע וְשָׁלְשִׁים

שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת פִּלְגִּ:

וַחֲיָא עֶבֶר תְּלָתִין וְאַרְבַּע שְׁנִין וְאוֹלִיד

יְתָ פִלְגִּ:

יִזְ וַיְחִי עֶבֶר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת

פֶּלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע

מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים

וּבָנוֹת:

וַחֲיָא עֶבֶר בֶּתָר דְּאוֹלִיד יֵת פֶּלֶג אַרְבַּע

מֵאָה וּתְלָתִין שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנוֹ:

יֵחַ וַיְחִי פֶלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה

וַיּוֹלֶד אֶת רְעוֹ:

וַחֲיָא פֶלֶג תְּלָתִין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת רְעוֹ:

יֵט וַיְחִי פֶלֶג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת

רְעוּ תִשַׁע שָׁנִים וּמֵאֲתָיִם

שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃

וַחַיָּא פֶּלֶג בְּתָר דְּאוֹלִיד יָת רְעוּ מֵאֲתָן

וְתִשַׁע שָׁנִין וַאֲוֹלִיד בָּנִין וּבָנוֹן׃

כ וַיַּחֲי רְעוּ שְׁתַּיִם וְשְׁלֹשִׁים

שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת שָׂרוּג׃

וַחַיָּא רְעוּ תִלְתִּין וְתִרְתִּין שָׁנִין וַאֲוֹלִיד

יָת שָׂרוּג׃

כא וַיַּחֲי רְעוּ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת

שְׁרוּגַ שְׁבַע שְׁנִים וּמֵאֲתָיִם

שְׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃

וַחַיָּא רְעוּ בְּתָר דְּאוֹלִיד יֵת שְׁרוּגַ

מֵאֲתָן וּשְׁבַע שְׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנוֹ׃

כב וַיְחַי שְׁרוּגַ שְׁלֹשִׁים שְׁנָה

וַיֹּלֶד אֶת נַח׃

וַחַיָּא שְׁרוּגַ תְּלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יֵת

נַח׃

כג וַיְחַי שְׁרוּגַ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ

אֶת־נֶחֱדָר מֵאַתִּים שְׁנָה וַיֹּלֶד

בָּנִים וּבָנוֹת:

וַחֲיָא שְׂרוּג בְּתָר דְּאוֹלִיד יֵת נֶחֱדָר

מֵאַתָּן שְׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנוֹ:

כֹּד וַיְחִי נֶחֱדָר תִּשְׁעָ וְעֶשְׂרִים

שְׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־תִּרְחָ:

וַחֲיָא נֶחֱדָר עֶשְׂרִין וְתִשְׁעָ שְׁנִין וְאוֹלִיד

יֵת תִּרְחָ:

כֹּה וַיְחִי נֶחֱדָר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־

תֵּרַח תִּשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמֵאֵת

שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃

וַחִיָּא נָחוֹר בֶּתֶר דְּאוֹלִיד יֵת תֵּרַח מֵאָה

וּתִשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנִין וַאוֹלִיד בָּנִין וּבָנָן׃

כו וַיְחִי תֵרַח שִׁבְעִים שָׁנָה

וַיּוֹלֶד אֶת אַבְרָם אֶת נָחוֹר

וְאֶת הָרָן׃

וַחִיָּא תֵרַח שִׁבְעִין שָׁנִין וַאוֹלִיד יֵת

אַבְרָם יֵת נָחוֹר וְיֵת הָרָן׃

כז וַאֲלֹהַ תּוֹלְדֹת תְּרַח תְּרַח

הוֹלִיד אֶת אַבְרָם אֶת נָחוֹר

וְאֶת הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת

לוֹט:

וְאֵלֵּין תּוֹלְדֹת תְּרַח תְּרַח אוֹלִיד יֵת

אַבְרָם יֵת נָחוֹר וְיֵת הָרָן וְהָרָן אוֹלִיד

יֵת לוֹט:

כח וַיָּמָת הָרָן עַל פְּנֵי תְּרַח

אַבְרָם בְּאֶרֶץ מוֹלְדֹתוֹ בְּאֹר

פְּשָׁדִים:

וּמִית הָרֶן עַל אֲפִי תֶרַח אֲבוֹהִי בְּאַרְעָא

דִּילְדוּתָהּ בְּאוּרָא דְכַסְדָּאִי:

עַל פְּנֵי תֶרַח אֲבִיו. בַּחֲיֵי אֲבִיו, וּמִדְרֵשׁ

אֲגָדָה, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁעַל יְדֵי אֲבִיו מָת,

שֶׁקֶבֶל תֶּרַח עַל אֲבָרָם בְּנוֹ לְפָנָי נִמְרוֹד, עַל

שִׁכְתָּת אֶת צִלְמִיּוֹ וְהִשְׁלִיכָם לְכַבֶּשֶׂן הָאֵשׁ,

וְהָרֶן יוֹשֵׁב וְאוֹמֵר בְּלָבוֹ, אִם אֲבָרָם נּוֹצֵחַ,

אֲנִי מִשְׁלֹו, וְאִם נִמְרוֹד נּוֹצֵחַ, אֲנִי מִשְׁלֹו,

וּכְשֶׁנִּיצֵל אֲבָרָם אִמְרוּ לוֹ לְהָרֶן מִשְׁלֹו מִי

אתה, אמר להם הֲרֵן מִשְׁלֵ אַבְרָם אֲנִי,
הִשְׁלִיכוּהוּ לְכַבֶּשֶׁן הָאֵשׁ וְנִשְׂרָף, וְזֶהוּ אֹר
בְּשָׂדִים. וּמִנַּחֶם פִּירֵשׁ, אֹר, בִּקְעָה, וְכֵן
בְּאֹרִים כְּבֹדוֹ ה', וְכֵן מֵאֹרֶת צַפְעוֹנִי, כָּל
חֹר וּבִקְעָ עֲמוֹק קְרוֹי אֹר:

מִפְטִיר

כַּטְּ וַיִּקְח

אַבְרָם וְנַחֲזֹר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם
אֲשֶׁת אַבְרָם שָׂרִי וְשֵׁם אֲשֶׁת

נַחֲזֹר מִלְכָּה בֵּת הָרֶן אָבִי

מִלְכָּה וְאָבִי יִסְכָּה:

וְנָסִיב אֲבָרָם וְנַחֲזֹר לְהוֹן נָשִׁין שׁוּם

אֶתֶּת אֲבָרָם שָׂרִי וְשׁוּם אֶתֶּת נַחֲזֹר

מִלְכָּה בֵּת הָרֶן אֲבֹהָא דְּמִלְכָּה וְאֲבֹהָא

דְּיִסְכָּה:

יִסְכָּה. זֹו שְׂרָה, עַל שֵׁם שְׂסוּכָה בְּרוּחַ

הַקּוֹדֶשׁ, וְשָׂהֲכַל סוֹכִין בִּיפִיָּה, וְעוֹד יִסְכָּה

לְשׁוֹן נְסִיכּוֹת, כְּמוֹ שְׂרָה לְשׁוֹן שְׂרָה:

לֹא וְתִהְיֶה שְׂרִי עֶקְרָה אֵין לָהּ
וְלֹדִי:

וְהָיוּ שְׂרִי עֶקְרָה לִית לָהּ וְלֹדִי:

לֹא וַיִּקַּח תִּרְחַח אֶת אֲבָרָם בְּנוֹ
וְאֵת לוֹט בֶּן הָרֵץ בֶּן בְּנוֹ וְאֵת
שְׂרִי כָלָתוֹ אֵשֶׁת אֲבָרָם בְּנוֹ
וַיֵּצְאוּ אֹתָם מֵאֹר כַּשְׂדִּים
לְלֶכֶת אֶרֶץ כְּנַעַן וַיִּבְאוּ עַד

חֲרֹן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם:

וַיְדַבֵּר תִּרְחַח יֵת אֲבָרָם בְּרָה וַיֵּת לוֹט בַּר

חֲרֹן בַּר בְּרָה וַיֵּת שְׂרִי כַלְתָּה אֶת־

אֲבָרָם בְּרָה וַנִּפְקוּ עֲמָהוֹן מֵאוּרָא

דְּכַסְדָּאִי לְמִיזַל לְאַרְעָא דְּכַנְעַן וְאֵתוּ

עַד חֲרֹן וַיִּתִּיבוּ תַּמָּן:

וַיֵּצְאוּ אֹתָם. וַיֵּצֵא תִרְחַח וְאֲבָרָם עִם לוֹט

וְשְׂרִי:

לִב וַיִּהְיוּ יָמֵי תִרְחַח חָמֵשׁ שָׁנִים

וּמֵאֲתָיִם שָׁנָה וַיָּמָת תֶּרַח

בְּחָרָן:

וְהָיוּ יוֹמֵי תֶּרַח מֵאָתָן וַחֲמִשׁ שָׁנִין וַמִּית

תֶּרַח בְּחָרָן:

וַיָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן. לְאַחַר שִׁיצָא אַבְרָם מִחָרָן

וּבָא לָאָרֶץ כְּנַעַן וְהָיָה שָׁם יוֹתֵר מִשְׁשִׁים

שָׁנָה, שְׁהָרִי כְּתִיב וַאֲבָרָם בֶּן חֲמִשׁ שָׁנִים

וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִחָרָן, וְתֶרַח בֶּן

שִׁבְעִים שָׁנָה הָיָה כְּשֵׁנוּלָד אַבְרָם, הָרִי

קַמ"ה לְתֶרַח כְּשִׁיצָא אַבְרָם מִחָרָן, עַד־יֵין

נשארו משנותיו הרבה, ולמה הקדים
הכתוב מיתתו של תרח ליציאתו של
אברם, שלא יהא הדבר מפורסם לכל
ויאמרו לא קיים אברם את כבוד אביו,
שהניחו זקן והלך לו, לפיכך קראו הכתוב
מת, שהרשעים אף בחייהם קרוים מתים,
והצדיקים אף במיתתן קרוים חיים,
שנאמר ובניהו בן יהוידע בן איש חי:
בחרן. הנו"ן הפוכה, לומר לך עד אברם
חרון אף של מקום: חסלת פרשת נח:

בַּרְשָׁת

לך לך

עם אונקלוס ורש"י

פרשת לך לך

בראשית פרק-יב

א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל אַבְרָם לֵךְ
לֵךְ מֵאֶרֶץ־עֵדֶן וּמִמּוֹלְדֹתֶךָ וּמִבֵּית
אָבִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָה׃
וַאֲמַר יי לְאַבְרָם אֵיזֵל לֵךְ מֵאֶרֶץ־
וּמִלְּדוֹתֶךָ וּמִבֵּית אָבוֹךָ לְאֶרֶץ־אֲדָמָה׃

אַחֲזַנְךָ:

לך לך. להנאתך ולטובתך, ושם אעשך
לגוי גדול וכאן אי אתה זוכה לבנים, ועוד
שאודיע טבעך בעולם:

ב וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וְאֶבְרַכְךָ
וְאֶגְדַּלְּךָ שִׁמְךָ וְהָיָה בְּרַכָּה:
וְאֶעֱבַדְנָךְ לְעַם סִגִּי וְאֶבְרַכְנָךְ וְאֶרְבִּי
שִׁמְךָ וְתִהְיֶה מְבֹרָךְ:

ואעשך לגוי גדול. לפי שהדרך גורמת
לשלשה דברים, ממעטת פריה ורביה,

וממעטת את הממון, וממעטת את השם,
לכך הוזקק לשלשה ברכות הללו,
שהבטיחו על הבנים ועל הממון ועל
השם: ואברכך. בממון. ב"ר: והיה
ברכה. הברכות נתונות בידך, עד עכשיו
היו בידי, ברכתי לאדם ונח, ומעכשיו
אתה תברך את אשר תחפוץ. ב"ר. דבר
אחר ואעשך לגוי גדול, זה שאומרים
אלהי אברהם, ואברכך, זהו שאומרים
אלהי יצחק, ואגדלה שמך, זהו שאומרים
אלהי יעקב, יכול יהיו חותמין בכולן,

תלמוד לומר והיה ברכה, בכ חותמין ולא
בהם: מארצך. והלא כבר יצא משם עם
אביו ובא עד לחרון, אלא כך אמר לו,
התרחק עוד משם וצא מבית אביך: אשר
אראך. לא גלה לו הארץ מיד, כדי לחבבה
בעיניו, ולתת לו שכר על כל דבור ודבור.
כיוצא בו את בנך את יחידך אשר אהבת
את יצחק, כיוצא בועל אחד ההרים אשר
אומר אליך, כיוצא בו וקרא עליה את
הקריאה אשר אנכי דובר אליך:

וְאַבְרָהָם מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלְלֶיךָ

אָאָר וְנִבְרָכוּ בְךָ כָּל מְשֻׁפָּחוֹת

הָאָרֶמֶה:

וְאַבְרָךְ מִבְּרַכְךָ וּמִלִּטְטְךָ אֵילוּט

וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִילְךָ כָּל זֶרְעֵי אֶרֶץ:

וְנִבְרָכוּ בְךָ. יֵשׁ אַגְדוֹת רַבּוֹת. וְזֶהוּ פֶשׁוּטוֹ,

אָדָם אֹמֵר לְבָנוֹ תִּהְיֶה כְּאַבְרָהָם, וְכֵן כָּל

וְנִבְרָכוּ בְךָ שֶׁבִּמְקָרָא, וְזֶה מוֹכִיחַ, בְּךָ יִבְרַךְ

יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יִשְׁיַמְךָ אֱלֹהִים כְּאַפְרַיִם

וּכְמִנְשָׁה:

ד וַיִּלֶּךְ אַבְרָם כְּאַשֵּׁר דְּבַר

אֱלֹיֹהִים יְחַזְּקָה וַיִּלָּךְ אֶת־לוֹט

וְאַבְרָם בֶּן חַמֶּשׁ שָׁנִים

וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִחָרָן׃

וְאַזַּל אֲבָרָם כָּמָא דְמַלִּיל עֵמָּה יִי וְאַזַּל

עֵמָּה לוֹט וְאַבְרָם בֶּר שִׁבְעִין וַחֲמִשׁ

שָׁנִין בְּמַפְקָה מִחָרָן׃

הַ וַיִּפְקַח אֲבָרָם אֶת שְׂרֵי אִשְׁתּוֹ

וְאֶת לוֹט בֶּן אֲחִיו וְאֶת כָּל

רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכָשׁוּ וְאֶת

הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בַּחֲרוֹן וַיֵּצְאוּ

לָלֶכֶת אֶרֶצָה כְּנַעַן וַיִּבְאוּ

אֶרֶצָה כְּנַעַן:

וַדְּבַר אַבְרָם יָת שְׂרִי אֶתְתָּהּ וַיֵּת לוֹט

בֶּר אַחֲוָהּ וַיֵּת כָּל קְנִינָהוֹן דִּי קִנּוּ וַיֵּת

נַפְשָׁתָא דְשַׁעֲבִידוּ לְאוֹרִיתָא בַּחֲרוֹן

וַנִּפְקוּ לְמִיזַל לְאֶרֶעָא דְכְנַעַן וְאַתּוּ

לְאֶרֶעָא דְכְנַעַן:

אשר עשו בחרן. שהכניסן תחת כנפי

השכינה, אברהם מגייר את האנשים ושרי
מגיירת הנשים, ומעלה עליהם הכתוב
באילו עשאים. ופשוטו של מקרא, עבדים
ושפחות שקנו להם, כמו עשה את כל
הכבוד הזה, וישראל עושה חיל, לשון
קונה וכוונם:

וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאֶרֶץ עַד
מְקוֹם שְׁכָם עַד אֵלּוֹן מוֹרָה
וַהֲכַנְעֲנִי אָז בְּאֶרֶץ:

וַעֲבַר אַבְרָם בְּאֶרֶץ עַד אֶתֶר שְׁכָם

עַד מִי־שֶׁר מוֹרָה וְכִנְעַנָּה בְּכֵן

בְּאַרְעָא:

ויעבור אברם בארץ. נכנס לתוכה: עד
מקום שכם. להתפלל על בני יעקב
כשיבאו להלחם בשכם: אלון מורה. היא
שכם, הראהו הר גריזים והר עיבל ששם
קבלו ישראל שבועת התורה: והכנעני אז
בארץ. היה הולך וכושב את ארץ ישראל
מזרעו של שם, שבחלקו של שם נפלה
כשחלק נח את הארץ לבניו, שנאמר

וּמַלְכִי צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם, לְפִיכֵךְ וַיֹּאמֶר אֵל

אֲבָרָם לְזַרְעֶךָ אֶתֶּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת, עַתִּיד

אֲנִי לְהַחְזִירָהּ לְבְנֶיךָ שֶׁהֵם מִזְרַעוֹ שֶׁל שֵׁם:

וַיִּרְא יְהוָה אֶל אֲבָרָם וַיֹּאמֶר

לְזַרְעֶךָ אֶתֶּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת

וַיָּבֹן שֵׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנִּרְאָה

אֱלֹהֵיוֹ:

וְאֶתְגַּלִּי יִי לְאֲבָרָם וַאֲמַר לְבִנְךָ אֶתֶּן

יְת אֶרְעָא הָדָא וּבְנָא תִּמָּן מִדְּבַחָא

קָדָם יי דַּאתְגְּלִי לֵה:

ויבן שם מזבח. על בשורת הזרע ועל

בשורת ארץ ישראל:

ח וַיַּעֲתֶק מִשָּׁם הַחֲרָה מִקְדָּם

לְבֵית אֵל וַיֵּט אֶתְּחִלָּה בֵּית אֵל

מֵיָם וְהָעִי מִקְדָּם וַיִּבֶן שָׁם

מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא בְּשֵׁם

יְהוָה:

וַאֲסַתֶּלֶק מִתָּמָן לְטוֹרָא מִמִּדְּנָח לְבֵית

אֵל וּפָרֶס מִשְׁכָּנָה בֵּית אֵל מִמַּעֲרָבָא

וְעַי מִמַּדִּינָחָא וּבְנָא תַּמָּן מִדְּבַחָא קָדָם

יִי וְצִלִּי בְּשִׁמָּא דִּיִּי:

ויעתק משם. אהלו: מקדם לבית אל.

במזרחה של בית אל, נמצאת בית אל

במערבו הוא שנאמר בית אל מים: אהלה.

אהלה כתיב, בתחלה נטע את אהל אשתו,

ואחר כך את שלו. ב"ר: ויבן שם מזבח.

נתנבא שעתידין בניו להכשל שם על עון

עכן, והתפלל שם עליהם:

ט וַיִּסַּע אֲבָרָם הַלּוֹךְ וְנִסּוּעַ

הַנֶּגְבָּה:

וַנֵּטֶל אֲבָרָם אֶזְלָ וְנֵטֶל לְדְרוֹמָא:

הלוך ונסוע. לפרקים יושב כאן חדש או

יותר ונוסע משם, ונוטה אהלו במקום

אחר, וכל מסעיו הנגבה, ללכת לדרומה

של ארץ ישראל, והיא לצד ירושלים

שהיא בחלקו של יהודה, שנטלו בדרומה

של ארץ ישראל הר המזריה שהיא נחלתו

ב"ר:

וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ וַיֵּרֶד אֲבֹרָם

מִמִּצְרַיִם לָגוֹר שָׁם כִּי כָבֵד

הָרָעַב בְּאֶרֶץ:

וַהֲוָה כַּפְנָא בְּאַרְעָא וַנַּחַת אֲבֹרָם

לְמִצְרַיִם לְאַתּוֹתְבָא תַּמָּן אֲרִי תִקְיָה

כַּפְנָא בְּאַרְעָא:

רעב בארץ. באותה הארץ לבדה, לנסותו

אם ירהר אחר דבריו של הקב"ה, שאמר

לו ללכת אל ארץ כנען, ועכשיו משיאו

לצאת ממנה:

יֵא וַיְהִי כִּבְאֶשֶׁר הִקְרִיב לְבוֹא

מִצָּרִימָה וַיֹּאמֶר אֵל שְׂרִי

אֲשֶׁתּוֹ הִנֵּה נָא יִדְעָתִי כִּי

אֲנִשָּׂה יִפֹּת מִרְאָה אֹתָ:

וַהֲוֶה כִּד קְרִיב לְמִיעַל לְמִצְרַיִם וַאֲמַר

לְשְׂרִי אֶתְתָּה הָא כֶּעַן יִדְעִית אֲרִי

אֶתְתָּא שְׂפִירַת חֵיזוֹ אֹתָ:

הִנֵּה נָא יִדְעָתִי. מִדְּרַשׁ אַגְדָּה, עַד עַכְשִׁיו

לֹא הֵכִיר בָּהּ, מִתּוֹךְ צְנִיעוּת שְׂבַשְׁנִיהֶם,

ועכשיו הכיר בה על ידי מעשה. דבר
אחר, מנהג העולם שעל ידי טורח הדרך
אדם מתבזה, וזאת עמדה ביופיה. ופשוטו
של מקרא, הנה נא הגיע השעה שיש
לדאג על יפיד, ידעתי זה ימים רבים כי
יפת מראה את, ועכשיו אנו באים בין
אנשים שחורים ומכוערים, אחיהם של
בושים, ולא הורגלו באשה יפה. ודומה לו,
הנה נא אדני סורו נא:

יְבַרְכֶּהָ כִּי יֵרְאוּ אֶתְךָ הַמַּצֻּרִים
וְאָמְרוּ אֲשֶׁתוֹ זֹאת וְהָרְגוּ

אֶתִּי וְאֶתְךָ יַחֲיוּ:

וַיְהִי כֹד (נ"י ארי) יַחְזֹן יְתִיךָ מִצָּרֵאִי

וַיִּמְרוֹן אֶתְּתָה דָּא וַיִּקְטְלוֹן יְתִי וַיְתִיךָ

יַקִּימוֹן:

יג אֶמְרִי נָא אֶחָתִי אַתְּ לְמַעַן

יִיטֵב לִי בַעֲבוּרְךָ וְחִיתָה

נַפְשִׁי בְּגִלְלָךְ:

אֶמְרִי כֵעֵן אֶחָתִי אַתְּ בְּדִיל דִּיִּיטֵב לִי

בְּדִילְךָ וְתַתְּקִים נַפְשִׁי בַּפֶּתַח מִיכִי:

פרשת לך לך – שני – דף שמו

למען ייטב לי בעבודך. יתנו לי מתנות:

יד. שני ויהי כבוא אברם

מצרימה ויראו המצרים את

האשה כי יפה הוא מאד:

והוה כד על אברם למצרים וחזו

מצראי ית אתתא ארי שפירא היא

לחדא:

ויהי כבוא אברם מצרימה. היה לו לומר

כּבּוֹאם מִצְרִימָה, אֵלָא לָמַד שֶׁהַטְּמִין
אוֹתָהּ בְּתִיבָה, וְעַל יְדֵי שֶׁתּוֹבְעוּ אֶת הַמֶּכֶס,
פִּתְחוּ וּרְאוּ אוֹתָהּ:

טו וַיֵּרְאוּ אֶת־הָאֱלֹהִים וַיִּהְיוּ
וַיִּהְיוּ אֵלָּא פֶּרַעֲהַ וְתַקַּח
הָאִשָּׁה בֵּית פֶּרַעֲהַ:

וַחֲזוּ יִתְּהָ רַבְרָבִי פֶּרַעֲהַ וְשִׁבְחוּ יִתְּהָ
לְפֶרַעֲהַ וְאֶדְבַּרְתָּ אֶתְּהָ לְבֵית פֶּרַעֲהַ:
וַיִּהְיוּ אֵלָּא פֶּרַעֲהַ. הַלְלוּהָ בִּינִיהֶם,
לֹאמַר הַגּוֹנָה זֹאת לְמַלְכָּהּ:

טז וְלֹא־בָרָם הִיטִיב בַּעֲבוּרָהּ

וַיְהִי לוֹ צָאן וּבָקָר וַחֲמֹרִים

וְעֲבָדִים וְשֹׁפְחוֹת וְאֶת־נָת

וְגַמְלִים:

וְלֹא־בָרָם אוֹטִיב בְּדִילָהּ וְהוּא לָהּ עָאן

וְתוֹרִין וַחֲמֹרִין וְעֲבָדִין וְאִמָּהֶן וְאֶת־בָּנֶיהָ

וְגַמְלִין:

ולאברם היטיב. פרעה בעבורה:

יז וַיִּנְגַּע יְחֹזָה אֶת־פַּרְעֹה נְגָעִים

גְּדֹלִים וְאֵת בֵּיתוֹ עַל דְּבַר

שְׂרֵי אִשָּׁת אַבְרָם:

וְאֵתִי יְיָ עַל פְּרִעָה מִכְתָּשִׁין רַב־בֵּין

וְעַל אִנֶּשׁ בֵּיתָהּ עַל עֵיסֶק שְׂרֵי אֶתֶת

אַבְרָם:

וַיִּנָּגַע ה' וְגו'. בַּמִּכָּת רֵאתָן לָקָה,

שֶׁהַתְּשֻׁמִּישׁ קָשָׁה לוֹ: וְאֵת בֵּיתוֹ. כְּתִרְגוּמוֹ

וְעַל אִנֶּשׁ בֵּיתִיהָ: עַל דְּבַר שְׂרֵי. עַל פִּי

דְּבוּרָה, אֹמֶרֶת לְמִלְאךְ הָךְ, וְהוּא מִכָּה:

יְהוָה וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְאַבְרָם וַיֹּאמֶר

מַה זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי לָמָּה לֹא

הַגִּדְתָּ לִּי כִּי אֲשֶׁתְּךָ הוּא:

וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְאַבְרָם וַאֲמַר מַה דָּא

עֲבַדְתָּ לִּי לָמָּה לֹא חֲוִיתָא לִּי אֲרִי

אֶתְתָּךְ הִיא:

יט לָמָּה אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הוּא

וַאֲפֹקָה אֶתְּהָ לִּי לְאִשָּׁה וְעַתָּה

הִנֵּה אֲשֶׁתְּךָ בְּיָדִי וְלֹא:

לֹמָא אִמְרַתְּ אַחֲתִי הִיא וְדַבַּרִּית יִתֶּנָּה

לִי לְאֶתּוֹ וּכְעֵן הָאֵתְתָךְ דְּבַר וְאִיזֵל:

קח ולך. לא כאבימלך שאמר לו הנה

ארצי לפניך, אלא אמר לו לך ואל תעמוד,

שהמצרים שטופי זמה הם, שנאמר וזרמת

סוסים זרמתם:

ב וַיֵּצֵא עָלָיו פַּרְעֹה אֲנָשִׁים

וַיִּשְׁלְחוּ אֹתוֹ וְאֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת

כָּל אֲשֶׁר לוֹ:

וּפִקִּיד עָלוּהִי פַרְעֹה גּוֹבְרִין וְאֱלֹיָאוּ

פרשת לך לך - שני - דף שנב

יִתֶּה וַיִּת אֶתֶּתָהּ וַיִּת כָּל דִּילָהּ:

וַיִּצֹו עָלָיו. עַל אֹדוֹתָיו, לְשַׁלְּחוֹ וּלְשַׁמְרוֹ:

וַיִּשְׁלַחוּ. כְּתִרְגוּמוֹ וְאֵלּוּיָאוֹ:

בראשית פרק-יג

א וַיַּעַל אֲבָרָם מִמִּצְרַיִם הוּא

וְאַשְׁתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר לוֹ וְלוֹט

עַמּוֹ הֵנֶגְבָּהּ:

וּסְלִיק אֲבָרָם מִמִּצְרַיִם הוּא וְאַתֶּתָהּ

וְכָל דִּילָהּ וְלוֹט עִמָּה לְדְרוֹמָא:

ויעל אברם וגו' הנגבה. לבא לדרומה של
ארץ ישראל, כמו שאמר למעלה הלוך
ונסוע הנגבה, להר המזריה, ומכל מקום
כשהוא הולך ממצרים לארץ כנען,
מדרום לצפון הוא מהלך, שארץ מצרים
בדרומה של ארץ ישראל, כמו שמוכיח
במסעות ובגבולי הארץ:

ב וַאֲבָרָם כָּבֵד מְאֹד בַּמִּקְנָה
בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב:

וַאֲבָרָם תִּקְיָה לַחֲדָא בְּבַעֲרָא בְּכֶסֶף

וּבְדֶהְבֵּא:

כבד מאד. טעון משאות:

וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו מִנֶּגֶב וְעַד בֵּית

אֵל עַד הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם

אֶחָלָה בַּת־חֶלְהָ בֵּין בֵּית אֵל

וּבֵין הָעֵי:

וְאֵזַל לְמַטְלָנוֹהִי מִדְּרוֹמָא וְעַד בֵּית אֵל

עַד אֶתְרָא דִּי פָּרַס תַּמָּן מִשְׁכְּנָה

בְּקֶדְמִיתָא בֵּין בֵּית אֵל וּבֵין עֵי:

וילך למסעיו. כשחזר ממצרים לארץ

כנען, היה הולך ולן באכסניות שלך בהם

בהליכתו למצרים, למדך דרך ארץ שלא

ישנה אדם מאכסניא שלו. דבר אחר,

בחזרתו פרע הקפותיו: מנגב. ארץ מצרים

בדרומה של ארץ כנען:

דֹּאֵל מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה

שָׁם בְּרֵאשִׁיטָה וַיִּקְרָא שָׁם

אֲבָרָם בְּשֵׁם יְהוָה:

לְאַתֵּר מִדְּבָחָא דִּי עֶבֶד תַּמָּן בְּקִדְמִיתָא

פרשת לך לך – שלישי – דף שנו

וְצִלִּי תַמּוֹן אֲבָרָם בְּשִׁמְאָ דִּיִּי:

אשר עשה שם בראשונה ויקרא שם.

ואשר קרא שם אברם בשם ה'. וגם יש

לומר ויקרא שם עכשיו בשם ה':

ה שְׁלִיטָה וְגַם לְלוּט

החלף את אברם הִיָּה צֶאֱזֵן

וּבִקֹּר וְאַהֲלִים:

וְאַף לְלוּט דְּאֲזִיל עִם אֲבָרָם הָיָה עֶאֱזֵן

וְתוֹרִין וּמִשְׁכְּנִין:

ההלך את אברם. מי גרם שהיה לו זאת,

הליכתו עם אברם:

וְלֹא נִשָּׂא אֶתְּם הָאָרֶץ לְשִׁבַּת

יַחְדָּו כִּי הָיָה רְכוּשָׁם רַב וְלֹא

יָכְלוּ לְשִׁבַּת יַחְדָּו:

וְלֹא סוֹבְרַת יִתְהוֹן אֶרֶץ לְמִיתָב

כַּחֲדָא אֲרִי הָיָה קְנִינָהוֹן סָגִי וְלֹא

יָכִילוּ לְמִיתָב כַּחֲדָא:

וְלֹא נִשְׂא אֹתָם. לֹא הִיתָה יְכוּלָה
לְהַסְפִּיק מִרְעָה לְמִקְנֵיהֶם, וּלְשׁוֹן קֶצֶר
הוּא, וְצָרִיךְ לְהוֹסִיף עֲלֵיו, כִּמּוֹ וְלֹא נִשְׂא
אֹתָם מִרְעָה הָאָרֶץ, לְפִיכָךְ כָּתַב וְלֹא נִשְׂא
בְלִשׁוֹן זָכַר:

וַיְהִי רִיב בֵּין רָעִי מִקְנֵה
אֲבָרָם וּבֵין רָעִי מִקְנֵה לֹט
וְהַכְנַעֲנִי וְהַפְּרָזִי אֲזַי יֵשֵׁב
בְּאֶרֶץ:

וְהָיוּ מִצֹּתָא בֵּין רָעִי בְּעִירָה דְּאֲבָרָם

וּבֵין רָעִי בְּעִירָה דְּלוֹט וּכְנַעֲנָא

וּפְרִזָּא בְּכֵן יְתִיב בְּאַרְעָא:

וַיְהִי רִיב. לְפִי שֶׁהָיוּ רוּעִיו שֶׁל לוֹט

רָשָׁעִים, וּמְרַעִים בַּהֲמָתָם בַּשָּׂדוֹת אַחֲרֵיהֶם,

וְרוּעֵי אַבְרָם מִזִּכְיָחִים אוֹתָם עַל הַגִּזְלָה, וְהֵם

אוֹמְרִים נִתְּנָה הָאָרֶץ לְאַבְרָם וְלוֹ אֵין יוֹרֵשׁ,

וְלוֹט יוֹרֵשׁוֹ, וְאֵין זֶה גִּזְלָה, וְהַכְּתוּב אוֹמֵר

וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרָזִי אֵז יוֹשֵׁב בָּאָרֶץ, וְלֹא זָכָה

בָּה אַבְרָם עַד־יֵין:

חַוְיָאֵמֵר אַבְרָם אֵל לוֹט אֵל נָא

תְּהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינָךְ וּבֵין

רְעִי וּבֵין רְעִיךָ כִּי אֲנָשִׁים

אֲחִים אֲנַחֲנוּ:

וְאִמַּר אַבְרָם לְלוֹט לֹא כָעַן תְּהִי

מִצֹּתָא בֵּינָא וּבֵינָךְ וּבֵין רְעוּתִי וּבֵין

רְעוּתְךָ אֲרִי גּוֹבְרִין אֲחִין אֲנַחְנָא:

אֲנָשִׁים אֲחִים. קְרוּבִים. וּמִדְרֵשׁ אַגְדָּה

דּוּמִין בַּקִּלְסָתָר פָּנִים:

ט הֲלֹא כָּל הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ הַפָּרָד

נָא מַעְלִי אִם הִשְׁמָאל וְאִמְנָה

וְאִם הַיָּמִין וְאִשְׁמַאֲלָהּ:

הֲלֹא כָּל אֶרֶץ קְדֵמָךְ אֶתְפַּרֵּשׁ כֶּעַן

מִלּוֹתַי אִם אַתָּה לְצַפּוֹנָא וְאַנָּה לְדַרּוֹמָא

וְאִם אַתָּה לְדַרּוֹמָא וְאַנָּה לְצַפּוֹנָא:

אִם הִשְׁמָאל וְאִמְנָה. בְּכָל אֲשֶׁר תֵּשֵׁב לֹא

אֶתְרַחֵק מִמֶּךָ, וְאֶעֱמֹד לְךָ לְמִגֵּן וּלְעֶזֶר,

וְסוּף דְּבַר הַיָּצֵרֶךְ לּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשְׁמַע אֲבָרָם

כִּי נִשְׁבָּה אֶחָיו וְגו': אִמְנָה. אִימִין אֶת

עֲצָמַי, כִּמוֹ וְאִשְׁמַאֲלָהּ אִשְׁמַאֲלָהּ אֶת

עצמי. ואם תאמר היה לו לינקד

ואיימינה, כך מצינו במקום אחר אם יש

להמין, ואין נקוד להיימין:

וַיֵּשֶׁא לֹט אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא

אֶת כָּל כֶּכֶר הַיָּרְדֵּן כִּי כָלָה

מִשְׁקָהּ לִפְנֵי שַׁחַת יְהוָה אֶת

סֶדֶם וְאֶת עֲמֹרָה כְּגֹן יְהוָה

בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאַכָּה צֹעַר:

וַיִּזְקַף לֹט יָת עֵינָוְהִי וַחֲזָא יָת כָּל

מִי־שׁוֹר יִרְדְּנָא אֲרִי כֹלָה בֵּית שְׁקִיא
קָדָם חֲבָלוֹת יִי יֵת סְדוּם וִית עֲמָרָא
כְּגִנְתָּא דִּי כְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מְטִי
לְצוּעָר:

כי בלה משקה. ארץ נחלי מים: לפני
שחת ה' את סדום ואת עמורה. היה
אותו מישור: כגן ה'. לאילנות: בארץ
מצרים. לזרעים: באכה צער. עד צוער.
ומדרש אגדה דורשו לגנאי, על שהיו
שטופי זמה בחר לו לוט בשכונתם.

במסכת הוריות:

יֵאָבֶחֶר לוֹ לוֹט אֶת כָּל כֹּכַר

הַיָּרֵדוֹ וַיִּסַּע לוֹט מִקֶּדֶם וַיִּפְרְדּוּ

אִישׁ מֵעַל אָחִיו:

וַבַּחֲר לִיהָ לוֹט ית כָּל מִישֹׁר יִרְדְּנָא

וַנִּטַּל לוֹט מִלְּקַדְמִין וְאֶת־פָּרְשׁוֹ גִּבֹּר

מִלֹּת אָחוּהִי:

כבר. מישור כתרגומו: מקדם. נסע מאצל

אברם, והלך לו למערבו של אברם, נמצא

נוסע ממזרח למערב. ומדרש אגדה הסייע
עצמו מקדמונו של עולם, אמר, אי אפשר
לא באברם ולא באלהיו:

יב אֲבָרָם יֹשֵׁב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן
וְלוֹט יֹשֵׁב בְּעָרֵי הַכֶּכֶר וַיֵּאָהֱל
עַד סְדוֹם:

אֲבָרָם יְתִיב בְּאֶרְעָא דְכְנַעַן וְלוֹט יְתִיב
בְּקָרוֹי מִיִּשְׂרָא וּפְרָס עַד סְדוֹם:

ויאהל. נטע אהלים לרועיו ולמקנהו עד
סדום:

יג וְאַנְשֵׁי סֶדֶם רָעִים וְחַטָּאִים

לִיהוָה מְאֹד:

וְאַנְשֵׁי דְסֶדֶם בִּישֵׁן בְּמִמּוֹנָהוֹן וְחִיבִין

בְּגוֹיְתָהוֹן קָדָם יי לְחֻדָּא:

וְאַנְשֵׁי סֶדֶם רָעִים. וְאֵף עַל פִּי כֵן לֹא

נִמְנַע לוֹט מִלְּשֹׁכוֹן עִמָּהֶם. וְרַבּוֹתֵינוּ לְמַדּוֹ

מִכֵּאן שֶׁם רַשְׁעִים יִרְקֵב: רָעִים. בְּגוֹפָם:

וְחַטָּאִים. בְּמִמּוֹנָם לֹא מְאֹד. יוֹדְעִים

רַבּוֹנָם וּמִתְכוּזָּנִים לְמִרּוֹד בּוֹ:

יד וַיַּהֲרֹחַ אֱמֶר אֶל אַבְרָם אַחֲרֵי

הַפָּרֶד לֹט מַעֲמוֹ שָׂא נָא

עֵינֶיךָ וְרֵאָה מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר

אַתָּה שָׂם צִפְנָה וְנִגְבָּה וְקִדְמָה

וַיִּמָּה:

וַיִּי אֶמַר לְאַבְרָם בֶּתֶר דְּאַתְפָּרֵשׁ לֹט

מַעֲמָה זְקוּף כְּעֵן עֵינְךָ וַחֲזִי מִן אֲתָרָא

דְּאַתְּ תַּמֵּן לְצַפּוֹנָא וּלְדָרוֹמָא

וּלְמַדִּינָחָא וּלְמַעֲרָבָא:

אחרי הפרד לוט. כל זמן שהרשע עמו,

היה הדבור פורש ממנו ^(ת) :

טו כי את כל הארץ אשר

אתה ראה לך אתננה ולזרעך

עד עולם:

יט ית כל ארעא די את חזי לך

אתננה ולבניך עד עולם:

טז ושמתי את זרעך בעפר

הארץ אשר אם יוכל איש

למנות את עפר הארץ גם

זֶרַעַךְ יִמְנָה:

וְאֲשׁוּי יֵת בְּנִיךְ סְגִי־אֵין כְּעֶפְרָא

דְּאַרְעָא כְּמָא דִּי לֹא אֶפְשָׁר לְגַבֵּר

לְמַמְנֵי יֵת עֶפְרָא דְאַרְעָא אַף בְּנִיךְ לֹא

יִתְמָנוּן:

אֲשֶׁר אִם יֹכֵל אִישׁ. כִּשְׁם שְׂאִי אֶפְשָׁר

לְעַפֵּר לְהַמְנוּת, כִּךְ זֶרַעַךְ לֹא יִמְנָה:

יִזְקוּם הַתְּהִלָּה בְּאַרְיֵן לְאַרְכָּה

וְלִרְחֻבָּהּ כִּי לָךְ אֶתְנַנָּה:

קוֹם הַלֵּיךְ בְּאַרְעָא לְאַרְכָּה וּלְפַתִּיָּה

אַרִּי לָךְ אֶתְנִינָה:

יח וַיֵּאָהֶל אַבְרָם וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב

בְּאֵלֵנִי מִמֶּרְא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן

וַיָּבֹן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה:

וּפָרַס אַבְרָם וְאַתָּא וַיֵּתֵב בְּמִישְׁרֵי

מִמֶּרְא דִּי בְּחֶבְרוֹן וּבָנָא תַּמָּן מִדְּבַחָא

קָדָם יִי:

מִמֶּרְא. שֵׁם אָדָם:

א רביעי ויהי בימי

אמרפל מלך שנער אריוך

מלך אלסר כדרלעמר מלך

עילם ותדעל מלך גוים:

והוה ביומי אמרפל מלכא דבבל

אריוך מלכא דאלסר כדרלעומר

מלכא דעילם ותדעל מלכא דעממי:

אמר כל. הוא נמרוד, שאמר לאברהם פול
לתוך כבשן האש: מלך גוים. מקום יש
ששמו גוים. על שם שנתקבצו שמה
מכמה אומות ומקומות, והמליכו איש
עליהם, ושמו תדעל:

ב עשו מלחמה את ברע מלך
סדם ואת ברשע מלך עמרה
שנאב מלך אדמה ושמאבר
מלך (צביים) צבויים ומלך
בלע היא צער:

סִדְרוֹ (נ"א עֲבָדוֹ) קִרְבָּא עִם בְּרַע

מִלְכָּא דְסִדּוּם וְעִם בְּרִשְׁעֵי מִלְכָּא

דְּעֵמָרָה שְׁנֵאֲב מִלְכָּא דְאֲדָמָה

וְשִׁמְאֵבֶר מִלְכָּא דְצְבוּיִם וּמִלְכָּא דְבִלְע

הִיא צוּעֵר:

ברע. רע לשמים ורע לבריות: ברשע.

שנתעלה ברשע: שנאב. שונא אביו

שבשמים: שמאבר. שם אבר לעוף

ולקפוץ, ולמרוד בהקב"ה: בלע. שם

העיר:

ג כָּל אֱלֹהֵי חֲבֵרוֹ אֵל עַמּוֹ

הַשָּׁדִים הוּא יָם הַמֶּלַח:

כָּל אֵלִין אֶתְכַנְּשׁוּ לְמִישֹׁר חֲקֵלֶיָּא הוּא

אֶתֶר יִמָּא דְּמִלְחָא:

עמק השדים. כך שמו, על שם שהיו בו

שדות הרבה. ומדרש אגדה יש הרבה:

הוא ים המלח. לאחר זמן נמשך הים

לתוכו ונעשה ים המלח. ומדרש אגדה

אומר, שנתבקעו הצורים סביבותיו

ונמשכו יאורים לתוכו:

ד שְׁתֵּימ עֶשְׂרֵה שָׁנָה עֲבָדוּ אֶת

כְּדָרְלֻעֹמָר וְשִׁלְשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה

מֵרְדּוֹ:

תִּרְתִּי עֶשְׂרִי שָׁנִין פְּלָחוּ יֵת כְּדָרְלֻעֹמָר

וְתִלַּת עֶשְׂרִי שָׁנִין מֵרְדּוֹ:

שְׁתֵּימ עֶשְׂרֵה שָׁנָה עֲבָדוּ. חֲמֵשָׁה מַלְכִים

הִלְלוּ אֶת כְּדָרְלֻעֹמָר:

ה וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּא

כְּדָרְלֻעֹמָר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר

אֶתֹּוּ וַיִּכּוּ אֶת רִפְאִים

בְּעֶשְׂתֵּרֶת קִרְנִים וְאֵת הַזּוּזִים

בָּהֶם וְאֵת הָאֵימִים בְּשׁוּה

קִרִּיתִים:

וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרִי שָׁנִין אֶתֹּא כְּדָרְלַעֲמֹר

וּמִלְכִּיא דַּעֲמָה וּמַחֹו יֵת גְּבַרִּיא דִּי

בְּעֶשְׂתֵּרֹת קִרְנִים וִית תְּקִיפִיא

דְּבַהֲמַתֹּא וִית אֲמַתִּנִּי דְּבְשׁוּה קִרִּיתִים:

וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֶה שָׁנָה לְמַרְדִּן: בֹּא

בדרלעזמר. לפי שהוא היה בעל

המעשה, נכנס בעובי הקורה: והמלכים

וגו'. אלו שלשה מלכים: הזוזים. הם

זמזומים:

וְיָאֵת הַחֲרִי בַּחֲרָם שְׁעִיר עֵד

אֵיל פֶּאֶרֶן אֲשֶׁר עַל הַמִּדְבָּר:

וְיֵת חֹרָאֵי דִּי בְּטוֹרְהוֹן דְּשְׁעִיר עֵד

מִיֶּשֶׁר פֶּאֶרֶן דְּסַמִּיךְ עַל מִדְבָּרָא:

בהררם. בהר שלהם: איל פארן. כתרגומו

מישר. ואומר אני, שאין איל לשון

מישור, אלא מישור של פארן איל שמו,
ושל ממרא אלזני שמו, ושל ירדן ככר
שמו, ושל שטים אבל שמו, אבל השטים,
וכן בעל גד בעל שמו, וכולן מתורגמין
מישר, וכל אחד שמו עליו: על המדבר.
אצל המדבר, כמו ועליו מטה מנשה:

וַיָּשִׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל עֵין מִשְׁפָּט
הוּא קִדְשׁ וַיִּכּוּ אֶת כָּל שְׂדֵה
הָעַמֶּלֶקִי וְגַם אֶת הָאֲמֹרִי
הַיֹּשֵׁב בְּחֶצְצֹן תְּמָר:

וְתָבוּ וְאַתּוּ לְמִישֹׁר פְּלוּג דִּינָא הִיא

רָקָם וּמָחוּ יָת כָּל חֲקֵל עֲמִלְקָא וְאַף

יָת אַמּוֹרָא דִּיתִיב בְּעֵין גְּדִי:

עֵין מִשְׁפֹּט הוּא קֹדֶשׁ. עַל שֵׁם הַעֲתִיד,

שַׁעֲתִידִין מִשָּׁה וְאַהֲרֹן לְהַשְׁפֹּט שֵׁם עַל

עַסְקֵי אוֹתוֹ הָעֵין, וְהֵם מִי מְרִיבָה.

וְאוֹנֵקְלוֹם תְּרַגְמוּ כַּפְּשׁוּטוֹ, מִקּוֹם שֶׁהִיוּ בְּנֵי

הַמִּדְיָנָה מִתְּקַבְּצִים שֵׁם לְכָל מִשְׁפָּט: שְׂדֵה

הָעֲמֻלָּקִי. עַדִּיין לֹא נוֹלַד עֲמֻלָּק, וְנִקְרָא

עַל שֵׁם הַעֲתִיד: בַּחֲצֹצֶן תִּמָּר. הוּא עֵין

גדי, מקרא מלא ביהושפט:

ח וַיֵּצֵא מֶלֶךְ סֹדֹם וּמֶלֶךְ עֲמֹרָה

וּמֶלֶךְ אֲדָמָה וּמֶלֶךְ (צַבִּיִּים)

צַבּוּיִם וּמֶלֶךְ בִּלְעַ הוּא צֶעַר

וַיַּעֲרְכוּ אֹתָם מֶלְחָמָה בְּעֵמֶק

הַשָּׂדִים:

וַנִּפֹּק מִלָּכָא דְסֹדוֹם וּמִלָּכָא דְעֲמֹרָה

וּמִלָּכָא דְאֲדָמָה וּמִלָּכָא דְצַבּוּיִם וּמִלָּכָא

דְּבִלְעַ הִיא צֶעַר וְסִדְרוּ עֲמָהוֹן קְרָבָא

בְּמִי־שׁוּר חֲקֹלִיא:

ט אֵת כְּדַרְלַעֲמָר מֶלֶךְ עֵילָם

וְתִדְעַל מֶלֶךְ גּוֹיִם וְאַמְרַפֵּל

מֶלֶךְ שְׁנַעַר וְאַרְיוֹךְ מֶלֶךְ

אַלְסָר אַרְבַּעַה מַלְכִּים אֵת

הַחֲמִשָּׁה:

עם כְּדַרְלַעֲמָר מַלְכָּא דְעֵילָם וְתִדְעַל

מַלְכָּא דְעַמְמִין וְאַמְרַפֵּל מַלְכָּא דְבָבֵל

וְאַרְיוֹךְ מַלְכָּא דְאַלְסָר אַרְבַּעַה מַלְכִּין

לְקַבֵּיל חֲמִשָּׁה:

ארבעה מלכים וגו'. ואף על פי כן נצחו
המועטים, להודיעך שגבורים היו, ואף על
פי כן לא נמנע אברהם מלרדוף אחריהם:

וַעֲמַק הַשָּׂדִים בָּאֲרֹת
חֶמֶר וַיִּנָּסוּ מֶלֶךְ סֶדֶם וַעֲמֹרָה
וַיִּפְּלוּ שָׁמָּה וַחֲנָשָׁאֲרִים הָרָה
נָסוּ:

ומישר חקליא בירין בירין מסקן

חִימָרָא וְעֶרְקוֹ מִלְכָּא דְסָדוּם וְעַמּוּרָה

וְנִפְּלוּ תַּמָּן וַדְאֵשְׁתְּאֲרוּ לְטוּרָא עֶרְקוֹ:

בארת בארת חמר. בארות הרבה היו שם,

שנוטלים משם אדמה לטיט של בנין.

ומדרש אגדה, שהיה הטיט מוגבל בהם,

ונעשה גם למלך סדום שיצא משם, לפי

שהיו באומות מקצתן שלא היו מאמינין

שניצול אברהם מאור כשדים מכבשן

האש, וכיון שיצא זה מן החמר האמינו

באברהם למפרע: הרה נסו. להר נסו, הרה

כמו להר, כל תיבה שצריכה למ"ד

בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה. ויש
חילוק בין הרה להרה שה"א שבסוף
התיבה עומדת במקום למ"ד שבראשה,
אבל אינה עומדת במקום למ"ד, ונקודה
פתח תחתיה, והרי הרה כמו להר, או כמו
אל הר, ואינו מפרש לאיזה הר, אלא שכל
אחד נס באשר מצא הר תחלה. וכשהוא
נותן ה"א בראשה לכתוב הרה או
המדברה, פתרונו כמו אל הר או כמו
להר, ומשמע לאותו הר הידוע ומפורש
בפרשה:

יא וַיִּקְחוּ אֶת כָּל רֶכֶשׁ סֶדֶם

וַעֲמֹרָה וְאֶת כָּל אֲכָלָם וַיִּלְכוּ׃

ושבו ית כל קנינא דסדום ועמורה

וית כל מיכלהון ואזלו׃

יב וַיִּקְחוּ אֶת לוֹט וְאֶת רֶכֶשׁוֹ

בֶּן אֲחִי אַבְרָם וַיִּלְכוּ וְהוּא

יָשֵׁב בְּסֶדֶם׃

ושבו ית לוט וית קנינה בר אחוהי

דאברם ואזלו והוא יתיב בסדום׃

וְהוּא יוֹשֵׁב בַּסְדּוּם. מִי גֵרָם לֹא זֹאת,

יְשִׁיבָתוֹ בַּסְדּוּם:

יְגַוִּיבֵא הַפְּלִיט וַיִּגְדֵּל לְאַבְרָם

הָעֶבְרִי וְהוּא שָׁכֵן בְּאֶלְנֵי

מִמְרָא הָאֲמֹרִי אֲחִי אֶשְׁכֵּל

וְאֲחִי עֵנָר וְהֵם בְּעָלֵי בְרִית

אַבְרָם:

וְאַתָּה מְשִׁיזְבָּא וְחִי לְאַבְרָם עֲבָרָא

וְהוּא שָׂרִי בְּמִשְׁרֵי מִמְרָא אֲמֹרָא

אֲחוֹתַי דְּאֶשְׁכּוֹל וְאֲחוֹתַי דְּעֵנָר וְאִינוֹן

אֲנָשֵׁי קְיָמָה דְּאַבְרָם:

ויבא הפליט. לפי פשוטו זה עוג שפלט

מן המלחמה, והוא שכתוב כי רק עוג

נשאר מיתר הרפאים, וזהו נשאר, שלא

הרגוהו אמרפל וחביריו כשהכו הרפאים

בעשתרות קרנים. תנחומא. ומדרש

בראשית רבה, זה עוג שפלט מדור

המבול, וזהו מיתר הרפאים, שנאמר

הנפילים היו בארץ וגו', ומתכוין שיהרג

אברם וישא את שרה: העברי. שבא מעבר

הנהר: בעלי ברית אברם. שכרתו עמו

ברית:

יד וישמע אברם כי נשבה

אחיו וירק את חניכיו ולידי

ביתו שמנה עשר ושלש

מאות וירדה עד דן:

וישמע אברם ארי אשתבי אחוהי וזריז

ית עולמוהי לידי ביתה תלת מאה

ותמני עסר וירדה עד דן:

**וירק. כתרגומו וזריז, וכן זהריקותי
אחריכם חרב, אזדיין בחרבי עליכם, וכן
אריק חרבי, וכן זהרק חנית וסגור: חניכיו.
חנכו כתיב, זה אליעזר שחנכו למצות,
והוא לשון התחלת כניסת האדם או כלי
לאומנות שהוא עתיד לעמוד בה, וכן
חנוך לנער, חנוכת המזבח, חנוכת הבית,
ובלע"ז קורין לו אינצניי"ר וברש"י כ"י
אישטרייני"ר: שמונה עשר וגו'. רבותינו
אמרו אליעזר לבדו היה, והוא מנין
גימטריא של שמו: עד דן. שם תשש כחו,**

שראה שעתידין בניו להעמיד שם עגל:

טו וַיַּחֲלֶק עֲלֵיהֶם לִילָה הוּא

וַעֲבָדֵיו וַיִּכֶּם וַיַּרְדֵּם עַד

חֹבֶה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדַמְשֶׁק:

וְאֶת־פֶּלֶג עֲלֵיהֶן לִילָא הוּא וַעֲבָדוֹהִי

וּמַחֲנוֹן וַרְדִּפָּנוֹן עַד חֹבֶה דִּי מִצְפּוֹנָא

לְדַמְשֶׁק:

ויחלק עליהם. לפי פשוטו סרס המקרא,

ויחלק הוא ועבדיו עליהם לילה, בדרך

הרודפים שמתפלגים אחר הנרדפים

כשבורחים זה לכאן וזה לכאן: לילה.

כלומר אחר שחשכה לא נמנע מלרדפם.

ומדרש אגדה, שנחלק הלילה, ובחצות

הראשון נעשה לו נס, וחציו השני נשמר

ובא לו לחצות לילה של מצרים: עד

חובה. אין מקום ששמו חובה, ודן קורא

חובה, על שם עבודת אלילים שעתידה

להיות שם:

מִזֵּי וַיָּשָׁב אֶת כָּל הָרָכָשׁ וְגַם

אֶת לֹט אָחִיו וְרַכְשׁוֹ הַשֵּׁיב

וְגַם אֶת הַנָּשִׁים וְאֶת הָעַם:

וְאֶתִּיב יְתָ כָּל קַנְיָנָא וְאַף יְתָ לֹט בַּר

אֲחֻהִי וְקַנְיָנָה אֶתִּיב וְאַף יְתָ נְשִׂיא וְיֵת

עַמָּא:

יִז וַיֵּצֵא מֶלֶךְ מִדָּם לְקַרְאֲתוֹ

אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מִהַכּוֹת אֶת

בְּדָרְלֵעֶמֶר וְאֶת הַמְּלָכִים אֲשֶׁר

אֲתוֹ אֶל עֵמֶק שׂוּהָ הוּא עֵמֶק

הַמֶּלֶךְ:

וְנִפְקַ מֶלֶכָּא דְסָדוּם לְקַדְמוּתָהּ בְּתַר
דְּתַב מֶלֶמְחִי יַת כְּדָרְלְעוּמָר וְיַת
מֶלְכִּיא דִּי עֵמָה לְמִישַׁר מִפְּנָא הוּא
אַתַּר בֵּית רִיסָא דְמֶלֶכָּא:

עמק שוה. כך שמו, ותרגומו למישר
מפנא, פנוי מאילנות ומכל מבשול: עמק
המלך. בית ריסא דמלכא, בית ריס אחד,
שהוא שלשים קנים, שהיה מיוחד למלך
לצחק שם. ומדרש אגדה, עמק שהושו

פרשת לך לך – רביעי – דף שצד

שם כל האומות, והמליכו את אברהם
עליהם לנשיא אלהים ולקצין:

יח ומלכי צדק מלך שלם
הוציא לחם ויין והוא כהן
לאל עליון:

ומלכי צדק מלכא דירושלם אפיק
לחם וחתר והוא משמש קדם אל
עלֹאֵה:

ומלכי צדק. מדרש אגדה הוא שם בן נח:

לַחֵם וַיֵּיךְ. בַּךְ עוֹשִׂים לִיגִיעֵי מִלַּחְמָה,
וְהִרְאָה לוֹ שְׂאִין בִּלְבוֹ עֲלִיו עַל שְׂהֲרַג אֶת
בְּנָיו. וּמִדְּרֵשׁ אֲגָדָה, רִמְזָה לוֹ עַל הַמִּנְחֹת
וְעַל הַנִּסְכִּים שִׁיקְרִיבוּ שֵׁם בְּנָיו:

יֵט וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ
אֲבָרָם לְאֵל עֲלִיזָן קִנְיָה שְׁמַיִם
וְאֶרֶץ:

וַיְבָרְכֶיהָ וַיֹּאמֶר בָּרִיךְ אֲבָרָם לְאֵל עֲלָאָה
דְּקִנְיָנָה שְׁמַיָא וְאֶרְעָא:

קִנְיָה שְׁמַיִם וְאֶרֶץ. כִּמוֹ עוֹשֶׂה שְׁמַיִם

פרשת לך לך - רביעי - דף שצו

וארץ, על ידי עשייתן קנאן להיות שלו:

ב וּבָרַךְ אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר מִגֵּן

צָרֵינוּ בִּידֵךְ וַיִּתֵּן לָנוּ מַעֲשֵׂה

מִכָּל:

וּבָרַךְ אֱלֹהֵינוּ עֲלֵאָה דְמִסַּר סְנַאֲנוּ בִידֵךְ

וַיִּהְיֶה לֵיהֶם חֵד מִן עֲשָׂרָה מִכָּלֵא:

אֲשֶׁר מִגֵּן. אֲשֶׁר הִסְגִּיר, וְכֵן אִמְגַּנֵּךְ

יִשְׂרָאֵל: וַיִּתֵּן לָנוּ. אֲבָרָם: מַעֲשֵׂה מִכָּל.

אֲשֶׁר לָנוּ, לְפִי שֶׁהִיָּה בָהֶן:

חמישי

כא ויאמר

מֶלֶךְ סֹדֶם אֶל אַבְרָם תֵּן לִי

הַנֶּפֶשׁ וְהָרֶכֶשׁ קַח לָךְ׃

וַאֲמַר מֶלֶכָּא דְסֹדֹם לְאַבְרָם הֵב לִי

נַפְשָׁתָא וְקִנְיָנָא (סב) דְּבַר לָךְ׃

תֵּן לִי הַנֶּפֶשׁ. הַשְׁבִּי שְׁלִי שֶׁהִצַּלְתָּ, הַחֲזֹר

לִי הַגּוֹפִים לְבָדָם׃

כב ויאמר אַבְרָם אֶל מֶלֶךְ סֹדֶם

הֲרַמְתִּי יָדַי אֶל יְהוָה אֵל עֲלִיּוֹן

כִּנְה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

וְאָמַר אֲבָרֵם לְמַלְכָּא דְסָדוּם אֲרַמִּית

יָדַי בְּצִלּוֹ קָדָם יְיָ אֵל עֲלָאָה דְקִנְיָנָה

שָׁמַיָא וָאָרְעָא:

הרמתי ידי. לשון שבועה, מרים אני את

ידי לאל עליון, וכן בי נשבעתי, נשבע אני,

וכן נתתי כסף השדה קח ממני, נותן אני

לך כסף השדה וקחהו ממני:

כג. אִם מֵחוּט וְעַד שְׂרוּף נַעַל

וְאִם אֶקַח מִכָּל אֲשֶׁר לְךָ וְלֹא

תֹּאמַר אֲנִי הֶעֱשֵׂרְתִּי אֶת

אֲבָרָם:

אִם מִחוּטָא וְעַד עֶרְקָת מִסָּנָא וְאִם

אֲסַב מִכָּל דִּי לְךָ וְלֹא תִימַר אֲנִי

אֶעֱתִירִית יְת אֲבָרָם:

אם מחוט ועד שרוך נעל. אעכב לעצמי

מן השבי: ואם אקח מכל אשר לך. ואם

תאמר לתת לי שכר מבית גנזיך, לא אקח:

וְלֹא תֹאמַר וְגו'. שֶׁהַקַּב"ה הִבְטִיחַנִּי

לַעֲשׂוֹנִי, שֶׁנֹּאמַר וַאֲבִרְכְּךָ וְגו':

כִּד בְּלִעְדֵּי רַק אֲשֶׁר אֶכְלוּ

הַנְּעָרִים וְחָלַק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר

הָלְכוּ אֵתִי עֲנֵר אֲשָׁכַל וּמִמָּוֶה

הֵם יִקְחוּ חֶלְקָם:

לְחֹד (בַּר) מִדְּאֶכְלוּ עוֹלְמִיָּא וְחָלַק

גִּבְרִיָּא דִּי אֶזְלוּ עִמִּי עֲנֵר אֲשָׁכַל

וּמִמָּוֶה אֵינּוּ יִקְבְּלוּן חֶלְקָהוֹן:

**הנערים. עבדי אשר הלכו אתי, ועוד ענר
אשכול וממרא וגו', ואף על פי שעבדי
נכנסו למלחמה, שנאמר הוא ועבדיו
ויכם, וענר וחביריו ישבו על הכלים
לשמור, אכלו הכי הם יקחו חלקם, וממנו
למד דוד, שאמר כחלק היורד למלחמה
וכחלק היושב על הכלים יחדיו יחלוקו,
ולכך נאמר ויהי מהיום ההוא ומעלה
וישימה לחוק ומשפט, לא נאמר והלאה,
לפי שכבר נתן החוק בימי אברהם:**

א אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה

דָּבָר יְהוָה אֶל אַבְרָם בַּמַּחֲזָה

לֵאמֹר אֵל תִּירָא אַבְרָם אֲנֹכִי

מִגֵּן לְךָ שְׂכָרְךָ תִּרְבֶּה מְאֹד׃

בְּתֵר פֶּתַגְמִיָּא הָאֵלִין הוּא פֶּתַגְמֵא דִּי

עִם אַבְרָם בְּנִבּוּאָה לְמִיָּמָר לֹא תִדְחַל

אַבְרָם מִיָּמְרִי תִקּוּף לְךָ אֲגִרְךָ סְגִי

לְחֵדָא׃

אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. כֹּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר

אחר, סמוך. אחרי, מופלג. אחר הדברים
האלה, אחר שנעשה לו גם זה שהרג את
המלכים, והיה דואג ואומר שמא קבלתי
שכר על כל צדקותי, לכך אמר לו המקום
אל תירא אברם: אנכי מגן לך. מן העונש,
שלא תענש על כל אותן נפשות שהרגת,
ומה שאתה דואג על קבול שכרך, שכרך
הרבה מאד:

בַּיָּאמֹר אַבְרָם אֲדֹנָי יְהוֹה מֶה
תִּתֶּן לִי וְאַנְכִי חוֹלָךְ עֲרִירִי

וּבֶן מִשְׁק בֵּיתִי הוּא דְּמִשְׁק

אֱלִיעֶזֶר:

וְאָמַר אַבְרָם יְיָ אֱלֹהִים מַה תֶּתֶן לִי

וְאֵנָּה אֲזִיל בְּלֹא וְלֹד וְבַר פְּרִנְסָא הָדִין

דְּבֵיתִי הוּא דְּמִשְׁקָאָה אֱלִיעֶזֶר:

הוֹלֵךְ עֲרִירִי. מִנְחָם בֶּן סְרוּק פִּירְשׁוּ לְשׁוֹן

יֹרֵשׁ, וְחֵבֶר לֹו עַר וְעֹנָה, עֲרִירִי בְּלֹא

יֹרֵשׁ, כְּאִשׁוֹ תֹאמַר וּבְכָל תְּבוּאָתִי תִשְׁרֹשׁ,

תַּעֲקֹר שְׂרֵשִׁיהָ, כֵּךְ לְשׁוֹן עֲרִירִי חֶסֶד בְּנִים

וּבְלֵעִיז דַּעֲזַעֲנַפֵּאטִ"ס. וְלִי נִרְאָה עַר

ועונה, מגזרת ולבי ער, וערירי לשון
חורבן, וכן ערו ערו, וכן ערות יסוד, וכן
ערער תתערער, וכן כי ארזה ערה: וכן
משק ביתי. כתרגומו, שכל ביתי ניזון על
פיו, כמו ועל פיד ישק, אפוטרופא שלי,
ואילו היה לי בן היה בני ממונה על שלי:
דמשק. לפי התרגום מדמשק היה, ולפי
מדרש אגדה שרדף המלכים עד דמשק,
ובגמרא שלנו דרשו נוטריקון, דולה
ומשקה מתורת רבו לאחרים:

וַיֹּאמֶר אַבְרָם הֵן לִי לֹא

נִתְּתָה זֶרַע וְהֵנָּה בֶּן בֵּיתִי

יִזְרַשׂ אֹתִי:

וְאָמַר אֲבָרַם הֲאֵל לִי לֹא יִהְיֶה וְלֹד וְהָא

בֶּר בֵּיתִי יִרִית יִתִּי:

הֵן לִי לֹא נִתְּתָה זֶרַע. וּמָה תוֹעֵלָת בְּכָל

אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי:

ד וְהֵנָּה דְּבַר יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר

לֹא יִזְרַשֶּׁךָ זֶה כִּי אִם אֲשֶׁר

יֵצֵא מִמֶּנִּי הוּא יִזְרַשֶּׁךָ:

וְהָא פִּתְגָמָא דִּי עֲמָה לְמִימַר לָא

יְרֵתִינָךְ דִּין אֱלֹהִין בַּר דְּתוּלִיד הוּא

יְרֵתִינָךְ:

ה וַיּוֹצֵא אֶתֹּ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר

הֶבֶט נָא הַשָּׁמַיְמָה וּסְפֹר

הַכּוֹכָבִים אִם תּוּכַל לְסַפֵּר

אֶתָּם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה

זְרַעְךָ:

וַאֲפִיק יִתֶּה לְבָרָא וַאֲמַר אֶסְתָּכִי כְעַן

לְשִׁמְיָא וּמְנִי כּוֹכְבֵּיָא אִם תְּכּוֹל לְמִמְנִי

יְתִהוֹן וְאֶמַר לִיָּה כְּדִין יְהוֹן בְּנִךְ:

וּיּוֹצֵא אֶתְּוּ הַחוּצָה. לְפִי פִשּׁוּטוֹ הוֹצִיאוּ

מֵאֵהֶלּוּ לַחוּץ לְרֵאוֹת הַכּוֹכְבִּים. וְלְפִי

מִדְרָשׁוֹ, אָמַר לוֹ צֵא מֵאֲצִטְגִּינוֹת שֶׁלְּךָ

שֶׁרֵאִיתָ בְּמִזְלוֹת שְׂאִינֶךָ עֵתִיד לְהַעֲמִיד בֶּן,

אֲבָרָם אֵין לוֹ בֶּן, אֲבָל אֲבָרָהָם יֵשׁ לוֹ בֶּן,

וְכֵן שְׂרִי לֹא תִלְדָּה, אֲבָל שְׂרָה תִלְדָּה, אֲנִי

קוֹרָא לָכֶם שֵׁם אַחֵר וַיִּשְׁתַּנֶּה הַמִּזֵּל. דְּבַר

אַחֵר, הוֹצִיאוּ מִחֻלְלוֹ שֶׁל עוֹלָם וְהַגְבִּיהוּ

לְמַעֲלָה מִן הַכּוֹכְבִּים, וְזֶהוּ לְשׁוֹן הַבִּטָּה

מלמעלה למטה:

וְהָאֱמֹן בִּיהוָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לֹו

צְדָקָה:

וְהַיָּמִין בְּמִימְרָא דִּי וַחְשַׁבֶהָ לִיהָ לְזָכוֹ:

והאמן בה'. לא שאל לו אות על זאת,

אבל על ירושת הארץ שאל לו אות, ואמר

לו במה אדע: ויחשבה לו צדקה. הקב"ה

חשבה לאברם לזכות ולצדקה, על

האמונה שהאמין בו. דבר אחר במה אדע,

לא שאל לו אות, אלא אמר לפניו,

פרשת לך לך – שישי – דף תי

הוֹדִיעַנִי בְּאִיזָה זְכוּת יִתְקַיֵּמוּ בָּהּ, אִמֹר לֹ

הַקֵּב"ה בְּזְכוּת הַקִּרְבָּנוֹת:

שִׁיטָּה וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים

אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ

מִמִּצְרָיִם בְּשִׁדְדִים לָתֵת לְךָ אֶת

הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ:

וַאֲמַר לָהּ אֲנִי יְיָ דֹּפְקֶתְךָ מִמִּצְרָיִם

דְּכַשְׁדָּאִי לְמַתָּן לְךָ יְתֵ אֶרְעָא הָדָא

לְמִירְתָּהּ:

ח וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי יְהוָה בַּמָּה אֲדַע

כִּי אִירְשָׁנָה:

וַאֲמַר יי אֱלֹהִים בַּמָּה אֶידַע אֲרִי

אֶרְתָּנָה:

ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִי קַחְחָ לִי עֶגְלָה

מִנְשַׁלְשָׁת וְעֵז מִנְשַׁלְשָׁת וְאַיִל

מִנְשַׁלְשָׁת וְתֹר וְגֹזָל:

וַאֲמַר לָהּ קָרֵב קִדְמִי עֶגְלִין תִּלְתָּא

וְעִזִּין תִּלְתָּא וְדִכְרִין תִּלְתָּא וְשִׁפְנִינָא

וּבֵר יוֹנָה:

עגלה משלשת. שלשה עגלים רמז

לשלשה פרים, פר יום הכפורים ופר

העלם דבר של צבור ועגלה ערופה: ועז

משלשת. רמז לשעיר הנעשה בפנים,

ושעירי מוספין של מועד ושעיר חטאת

יחיד: ואיל משולש. אשם ודאי ואשם

תלוי, וכבשה של חטאת יחיד: ותור

וגוזל. תור ובן יונה:

וַיִּפְקַח לוֹ אֶת כָּל אֲלֹהֵי וַיִּבְתֵּר

אֹתָם בַּתֹּךְ וַיִּתֵּן אִישׁ בְּתָרוֹ

לְקַרְאֵת רְעֵהוּ וְאֵת הַצֶּפֶר לֹא

בָּתָּר:

וְקָרַב קִדְמוֹהִי יָת כָּל אֱלִין וּפְלִיג

יִתְהוֹן בְּשׁוּה וַיֵּהַב פִּלְגִּיא פִּלּוּג לְקַבִּיל

חֲבֵרִיה וַיִּת עוֹפָא לָא פְּלִיג:

ויבתר אתם. חלק כל אחד לשני חלקים.

ואין המקרא יוצא מידי פשוטו, לפי

שהיה כורת ברית עמו לשמור הבטחתו
להוריש לבניו את הארץ, כדכתיב ביום
ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר וגו',
ודרך כורתי ברית לחלק בהמה ולעבד בין
בתריה, כמה שנאמר להלן העובדים בין
בתרי העגל, אף כאן תנוד עשן ולפיד אש
אשר עבר בין הגזרים, הוא שלוחו של
שכינה שהוא אש: זאת הצפור לא בתר.
לפי שהאומות עובדי כוכבים ומזלות
נמשלו לפרים ואילים ושעירים, שנאמר
סבבוני פרים רבים וגו', ואומר האיל אשר

ראית בעל הקרנים, מלכי מדי ופרס,
ואומר הצפיר והשעיר, מלך יון. וישראל
נמשלו לבני יונה, שנאמר יונתי בחגוי
הסלע, לפיכך בתר הבהמות, רמז על
האומות שיהיו כלין והולכין, ואת הצפור
לא בתר, רמז שיהיו ישראל קיימין
לעולם:

יא וַיֵּרֶד הָעֵיט עַל הַפְּגָרִים
וַיֵּשֶׁב אֹתָם אֲבָרָם:
וַנַּחַת עוֹפָא עַל פְּגִלְיָא וְאַפְרַח יְתֵהוּן

אַבְרָם:

הָעֵיט. הוּא עוֹף, וְעַל שֵׁם שֶׁהוּא עֵט
וְשׂוֹאֵף אֶל הַנְּבִלּוֹת לְטוֹשׁ עָלָי אֹכֵל, כְּמוֹ
וְתַעַט אֶל הַשָּׁלָל: עַל הַפָּגְרִים. עַל
הַבְּתָרִים: וַיֵּשֶׁב. לְשׁוֹן נְשִׁיבָה וְהַפְּרָחָה,
כְּמוֹ יֵשֶׁב רוּחוֹ, רִמָּז שִׁיבָא דוֹד בֶּן יִשִּׁי
לְכָלוֹתָם, וְאֵין מְנִיחִים אוֹתוֹ מִן הַשָּׁמַיִם,
עַד שִׁיבּוֹא מֶלֶךְ הַמַּשִּׁיחַ:

יְבִי וַיְהִי הַשָּׁמַיִשׁ לָבוֹא וְתִרְדְּמָה
נִפְלָה עַל אַבְרָם וְהָנָה אֵימָה

חֲשַׁכָּה גְדֹלָה נִפְלְתָּ עָלֵינוּ:

וְהוּא שֹׁמֵשׂ לְמִיַּעַל וְשִׁינְתָּא נִפְלְתָּ

עַל אַבְרָם וְהָא אֵימָתָא קָבֵל סְגִי נִפְלְתָּ

עֲלוֹהֵי:

וְהִנֵּה אֵימָה וְגו'. רמז לַצְרוּת וְחֶשֶׁךְ שֶׁל

גְּלוּיּוֹת:

יְיָ וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יִדְעָ תִּדְעָ כִּי

גֵּר יִהְיֶה זֶרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם

וְעַבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע

מֵאוֹת שָׁנָה:

וַאֲמַר לְאַבְרָם מִדַּע תִּדַּע אֲרִי דִירִין
יְהוֹן בְּנִיךָ בְּאַרְעָא דְלָא דִּילְהוֹן
וַיִּפְלְחוֹן בְּהוֹן וַיַּעֲנוּן יְתְּהוֹן אַרְבַּע מֵאוֹת
שָׁנִין:

כִּי גַר יִהְיֶה זֶרַעְךָ. מִשְׁנוּלָד יִצְחָק עַד
שִׁיִּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה,
כִּי־צַד, יִצְחָק בֶּן שְׁשִׁים שָׁנָה כִּשְׁנוּלָד יַעֲקֹב,
וַיַּעֲקֹב כִּשְׁיֶרֶד לְמִצְרַיִם אָמַר יָמֵי שְׁנֵי
מִגֹּדְרֵי שְׁלָשִׁים וּמֵאוֹת שָׁנָה, הָרִי ק"ץ.

ובמצרים היו מאתים ועשר כמנין רד"ו,
הרי ארבע מאות שנה. ואם תאמר
במצרים היו ארבע מאות, הרי קהת
מיורדי מצרים היה, צא וחשוב שנותיו
של קהת ושל עמרם, ושמונים של משה
שהיה כשיצאו ישראל ממצרים, אין אתה
מוצא אלא שלש מאות וחמשים, ואתה
צריך להוציא מהן כל השנים שחי קהת
אחר לידת עמרם, ושחי עמרם אחר לידת
משה: בארץ לא להם. ולא נאמר בארץ
מצרים, אלא לא להם, משנולד יצחק ויגר

אברהם וגו', ויגר יצחק בגרר, ויעקב גר

בארץ חם, לגור בארץ באנו:

יד וגם את הגוי אשר יעבדו

דן אנכי ואחרי כן יצאו

ברכש גדול:

ואף ית עמא דיפלחון בהון דיין אנא

ובתר כן יפקון בקנינא סגי:

וגם את הגוי. וגם, לרבות ארבע מלכיות,

שאף הם כלים על ששעבדו את ישראל:

דן אנכי. בעשר מכות: ברכוש גדול.

פרשת לך לך - שישי - דף תכא

בממון גדול כמו שנאמר וינצלו את

מצרים:

טו ואתה תבוא אל אבותיך

בשלום תקבר בשיבה טובה:

ואת תעול לות אבתך בשלם תקבר

בסיבו טבא:

ואתה תבא. ולא תראה כל אלה: אל

אבותיך. אביו עובד עבודה זרה והוא

מבשרו שיבא אליו, למדך שעשה תרה

תשובה: תקבר בשיבה טובה. בשרו

שִׁיעֶשָׂה יִשְׁמַעְאֵל תְּשׁוּבָה בִּימִיו, וְלֹא יֵצֵא

עָשׂוּ לְתַרְבוֹת רַעָה בִּימִיו, וְלִפְיֹכֶךְ מֵת ה'

שָׁנִים קוֹדֶם זְמָנוּ, וּבּו בְיוֹם מֵרֹד עָשׂוּ:

מִזְ וְדוֹר רַבִּיעִי יִשׁוּבוּ הֵנָּה כִּי

לֹא שָׁלֵם עֲוֹן הָאֲמֹרִי עַד הֵנָּה:

וְדָרָא רַבִּיעָא יִתְּוֹבוּן הָכָא אֲרִי לֹא

שָׁלִים חוּבָא דְאֲמֹרָא עַד כְּעַן:

וְדוֹר רַבִּיעִי יִשׁוּבוּ הֵנָּה. לְאַחַר שִׁיגְלוֹ

לְמַצְרִים יִהְיוּ שֵׁם ג' דוֹרוֹת, וְהַרְבִּיעִי יִשׁוּבוּ

לְאַרְץ הַזֹּאת, לְכִּי שְׁבֹאֲרֵץ כְּנַעַן הִיא מִדְּבַר

עֲמֹז וּזְכָרֶת בְּרִית זֶה, כְּדַכְתִּיב לָתֵת לָךְ אֶת
הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ, וּכֵן הִיא, יַעֲקֹב יִרְדַּ
לְמִצְרַיִם, צֵא וּחְשׁוֹב דּוֹרוֹתָיו, יְהוּדָה פֶּרֶץ
וּחְצֵרוֹן, וְכָל־בֶּן חְצֵרוֹן מֵבֹאֵי הָאָרֶץ הִיא:
כִּי לֹא שָׁלֵם עוֹן הָאֲמֹרִי. לְהִיּוֹת מִשְׁתַּלַּח
מֵאֲרָצוֹ עַד אֹתוֹ זֶמֶן, שֶׁאֵין הַקֶּבֶ"ה נִפְרָע
מֵאוֹמָה עַד שֶׁתִּמְלֹא סָאתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר
בְּסֵאֱמָאָה בִּשְׁלַחַה תִּרְיֵבְנָה:

יְיָ וַיְהִי הַשָּׁמַיִם בָּאָה וְעֵלְטָה
הָיָה וְהֵנָּה תִּנּוֹר עֲשֵׂן וְלִפִּיד

אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים

הָאֵלֹהִים:

וְהָיָה שְׁמִשָּׁא עֲלֵת וְקִבְלָא הָיָה וְהָא

תִּנּוּר דְּתִנּוּן וּבְעוּר דְּאַשְׁתָּא דְּעֵדָא בֵּין

פְּלִגְיָא הָאֵלִין:

וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה. כִּמּוֹ וַיְהִי הֵם מְרִיקִים

שְׁקִיָּהֶם, וַיְהִי הֵם קוֹבְרִים אִישׁ, כְּלוּמַר

וַיְהִי דְּבַר זֶה: הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה. שְׁקֵעָה:

וְעִלְטָה הִיָּה. חֶשֶׁךְ הַיּוֹם: וְהִנֵּה תִנּוּר עֵשֶׂן

וְגו'. רִמְזָה לֹא שִׁיפְלוּ הַמַּלְכִּיּוֹת עֲזוּבֵי

אֱלִילִים בְּגִיהָנָם: בָּאָה. טַעֲמוֹ לְמַעַלָּה,
לְכָךְ הוּא מְבוֹאָר שֶׁבָּא כָּבֵד, וְאִם הִיא
טַעֲמוֹ לְמַטָּה בְּאֶל־הָ, הִיא מְבוֹאָר כִּשְׁהִיא
שׁוֹקֵעֶת, וְאִי אִפְשָׁר לִזְמֹר כֵּן, שֶׁהָרִי כָּבֵד
כִּתּוּב וִיִּהִי הַשֶּׁמֶשׁ לְבָא, וְהַעֲבֵרֶת תְּנוּרָה
עֹשֶׂן לְאַחֵר מִכָּאן הִיתָה, נִמְצָא שֶׁכָּבֵד
שׁוֹקֵעָה. וְזֶה חִילוּק בְּכָל תִּיבָה לְשׁוֹן נִקְבָּה
שִׁיסוּדָה שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, כִּמוֹ בָּא, קָם, שָׁב,
כִּשְׁהִטְעָם לְמַעַלָּה לְשׁוֹן עֵבֶר הוּא, כִּגּוֹן
זֶה, וְכִגּוֹן וְרַחֵל בָּאָה, קָמָה אֶלֻזְמָתִי, הִנֵּה
שָׁבָה יְבַמְתֶּךָ, וְכִשְׁהִטְעָם לְמַטָּה הוּא לְשׁוֹן

הוֹוָה, דְּבַר שֶׁנַּעֲשֶׂה עִבְשֵׁיו וְהוֹלֵךְ, כְּמוֹ

בָּאָה עִם הַצֹּאן, בַּעֲרֵב הִיא בָּאָה וּבִבְקָר

הִיא שֹׁבָה:

יְיָ בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת יְהוָה אֶת

אֲבָרָם בְּרִית לֵאמֹר לִזְרַעְךָ

נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר

מִצְרַיִם עַד הַנָּהָר הַגָּדֹל נָהָר

כָּרַת:

בַּיּוֹמָא הַהוּא גִזַּר יְיָ עִם אֲבָרָם קָיָם

לְמִימָר לְבַנְךָ יְהִי־יָת אֶרְעָא הָדָא

מִן נִהָרָא דְמִצְרַיִם וְעַד נִהָרָא רַבָּא

נִהָרָא פָּרַת:

לְזַרְעֶךָ נִתְּתִי. אֲמִירְתּוֹ שֶׁל הַקַּב"ה כְּאִילוֹ

הִיא עֲשׂוּיָהּ: הַנָּהָר הַגָּדוֹל נִהָר פָּרַת. לְפִי

שֶׁהוּא דְבוּק לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קוֹרְאָהּ גָּדוֹל,

אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מְאוּחָר בְּאַרְבַּעַת נִהָרוֹת

הַיּוֹצֵאִים מֵעֵדֶן, שֶׁנֶּאֱמַר וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי

הוּא פָּרַת, מִשְׁלֵל הַדִּיּוּט, עֶבֶד מֶלֶךְ מֶלֶךְ,

הַדְּבֵק לְשִׁחּוּר וִישְׁתַּחֲוּוּ לָךְ:

יט אֶת הַקִּינִי וְאֶת הַקְּנִזִּי וְאֶת

הַקְּדֻמְנִי:

יֵת שְׁלֵמַי וֵית קְנֻזָּי וֵית קְדֻמֹּנָי:

את הקיני. עשר אומות יש כאן, ולא נתן

להם אלא שבעה גוים, והשלישה אדום

ומואב ועמון, והם קיני קניזי קדמוני,

עתידים להיות ירושה לעתיד, שנאמר

אדום ומואב משלוח ידם ובני עמון

משמעתם:

כ וְאֶת הַחֲתִי וְאֶת הַפְּרִזִּי וְאֶת

הֶרְפָּאִים:

וַיֵּת חֶתָּאִי וַיֵּת פְּרִזָּאִי וַיֵּת גְּבֵרָאִי:

וְאֵת הֶרְפָּאִים. אֶרֶץ עֹג, שְׁנֵאמַר בָּהּ הָיָה

יִקְרָא אֶרֶץ רְפָאִים:

כֹּא וְאֵת הָאֶמְרִי וְאֵת הַכְּנַעֲנִי

וְאֵת הַגְּרָגְשִׁי וְאֵת הַיְּבוֹסִי:

וַיֵּת אֲמֹרָאִי וַיֵּת כְּנַעֲנָאִי וַיֵּת גְּרָגְשִׁאִי

וַיֵּת יְבוֹסָאִי:

אֶֽשְׂרֵי־אֵשֶׁת אַבְרָם לֹא יִלְדָּה

לּוֹ וְלֹה שְׂפָחָה מִצְרִית וְשָׁמָּה

הָגָר:

וְשְׂרֵי אֶתֶת אַבְרָם לֹא יִלְדֹת לָהּ וְלֹה

אַמְתָּא מִצְרִיתָא וְשָׁמָּה הָגָר:

שפחה מצרית. בת פרעה היתה, כשראה

נסים שנעשו לשרה, אמר, מוטב שתהא

בתי שפחה בבית זה, ולא גבירה בבית

אחר:

בַּוְתָּאמַר שְׂרִי אֵל אֲבָרָם הִנֵּה

נָא עֲצֹרֵנִי יְהוָה מִלָּדֶת בָּא נָא

אֵל שְׂפָחָתִי אֹלִי אֲבָנָה מִמֶּנָּה

וַיִּשְׁמַע אֲבָרָם לְקוֹל שְׂרִי:

וַאֲמַרְתָּ שְׂרִי לְאֲבָרָם הֵא כֵּעַן מִנְּעֵנִי יִי

מִלְּמִילָד עוֹל כֵּעַן לֹוֹת אֲמַתִּי מָאִים

אֶתְּבִנִּי מִנֵּה וְקָבִיל אֲבָרָם לְמִימַר שְׂרִי:

אֹלִי אֲבָנָה מִמֶּנָּה. לִימַד עַל מִי שְׂאִין לוֹ

בָּנִים שְׂאִינוּ בָנוּי אֲלֵא הָרוֹם: אֲבָנָה מִמֶּנָּה.

בזכות שאכנים צרתי לתוך ביתי: לקול

שרי. לרוח הקדש שבה:

וּתְקַח שְׂרִי אֵשֶׁת אֲבִירָם אֶת

הַגֵּר הַמִּצְרִית שְׂפַחְתָּהּ מִקֵּץ

עֶשֶׂר שָׁנִים לְשִׁבַּת אֲבִירָם

בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְתָתֵן אֹתָהּ

לְאֲבִירָם אִישָׁהּ לוֹ לְאִשָּׁה:

וְדַבַּרְתָּ שְׂרִי אֶת אֲבִירָם יְת הַגֵּר

מִצְרִיתָא אֲמַתָּהּ מִסּוּף עֶשֶׂר שָׁנִים

לְמִיתָב אֲבָרַם בְּאַרְעָא דְכַנְעַן וַיְהִי בֵּית

יְתָהּ לְאַבְרָם בְּעֵלָה לֵהּ לְאַנְתּוֹ:

וּתְקַח שָׂרָה. לְקַחְתָּהּ בְּדַבְרִים אֲשֶׁר־יֵד

שִׁזְכִּיתָ לִידְבָק בְּגוֹף קָדוֹשׁ כִּזֶּה: מִקֵּץ

עֶשֶׂר שָׁנִים. מִזְעָד הַקְּבוּעַ לְאִשָּׁה

שֶׁשָּׂהָתָה עֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא יָלְדָה לְבַעֲלָהּ

חַיִּיב לִישָׂא אַחֲרֶיהָ: לְשִׁבַּת אֲבָרַם וְגו'.

מִגִּיד, שֶׁאֵין יְשִׁיבַת חוּצָה לְאַרְץ עֹלָה לֹו

מִן הַמִּנִּין, לְפִי שֶׁלֹא נֹאמַר לֹו וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי

גָּדוֹל עַד שִׁיבָא לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל:

דַּוְיָבֵא אֶל הַגֵּר וְתֹהֵר וְתִרְא

כִּי הֲרִתָּה וְתִקַּל גְּבֻרָתָה

בְּעֵינֶיהָ:

וְעַל לֹות הַגֵּר וְעַדִּיאת וְחֲזֹות אֲרִי

עַדִּיאת וְקָלַת רַב־נִתָּה בְּעֵינֶיהָ:

וִיבֵא אֶל הַגֵּר וְתֹהֵר. מִבִּיאה ראשונה:

וְתִקַּל גְּבִירָתָה בְּעֵינֶיהָ. אמרה, שרה זו

אֵין סִתְרָה כַּגְלוּיָהּ, מִרְאָה עֲצֻמָּה כִּאִילוֹ

הִיא צִדְקָת, וְאֵינָה צִדְקָת, שֶׁלֹא זִכְתָּה

לְהַרְיוֹן כָּל הַשָּׁנִים הַלָּלוּ, וְאֲנִי נִתְעַבְרָתִי

מביאה ראשונה:

ה וְתֹאמַר שְׂרִי אֵל אַבְרָם

חֲמִסִּי עָלַיךָ אֲנֹכִי נָתַתִּי

שְׂפָחָתִי בְּחִיקוֹךָ וְתֵרָא פִּי

הִרְתָּה וְאַקֹּל בְּעֵינַיָּה יִשְׁפֹּט

יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ:

וְאִמַּרְתְּ שְׂרִי לְאַבְרָם דִּין לִי עָלֶיךָ אֲנִי

יְהִיבִית אִמְתִּי לָךְ וְחֲזוֹת אֲרִי עַד־יָאֵת

וְקָלִית בְּעֵינָהּ יְדִין יִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ:

חמסי עליך. חמם העשוי לי, עליך אני
מטיל העונש, כשהתפללת להקב"ה מה
תתן לי ואנכי הולך ערירי, לא התפללת
אלא עליך, והיה לך להתפלל על שנינו,
והייתי אני נפקדת עמך. ועוד, דבריד
אתה חומם ממני, שאתה שומע בזיוני
ושותק: אנכי נתתי שפחתי וגו' ביני
וביניך. כל בינך שבמקרא חסר, וזה מלא,
קרי ביה וביניך, שהכניסה עין הרע
בעיבורה של הגר והפילה עוברת, הוא
שהמלאך אומר להגר הנך הרה, והלא

פרשת לך לך – שישי – דף תלז

כבר הרתה והוא מבשר לך שתהר, אלא
מלמד שהפילה הריון הראשון:

וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל שָׂרִי הִנֵּה
שָׂפְחָתְךָ בְּיָדְךָ עָשִׂי לִּי הַטּוֹב
בְּעֵינַיִךְ וְתַעֲנֶנּוּ שָׂרִי וְתִבְרַח
מִפָּנֶיהָ:

וַאֲמַר אַבְרָם לְשָׂרִי הֵא אֲמַתִּיךָ בְּיָדְךָ
עֲבִידִי לִּי כְּדַתְקִין בְּעֵינַיִכִּי וְעֲנִיתָהּ
שָׂרִי וְעָרַקְתָּ מִקְדָּמָהּ:

וְתַעֲנֶה שְׂרִי. הִיטָה מִשְׁעַבְדֹּת בָּהּ בְּקוֹשִׁי:

וַיִּמְצָאָהּ מֶלֶאךָּ יְהוָה עַל עֵין

הַמַּיִם בַּמִּדְבָּר עַל הָעֵין בְּדֶרֶךְ

שׁוּר:

וְאֶשְׁכַּחַהּ מֶלֶאכָא דִּי עַל עֵינָא דְמִיָּא

בַּמִּדְבָּרָא עַל עֵינָא בְּאַרְחָא דְחֶגְרָא:

חַ וַיֹּאמֶר הָגֵר שְׂפַחַת שְׂרִי אֵי

מִזָּה בָּאת וְאַנָּה תִּלְכִּי וְתֹאמְרִי

מִפְּנֵי שְׂרִי גְבַרְתִּי אֲנֹכִי

בִּרְחַת:

וַאֲמַר הָגֵר אֲמַתָּא דְּשָׂרִי מִנָּן אֶתְּ

אֶתִּיא וּלְאֵן אֶתְּ אִזְלָא וַאֲמַרְת מִן קָדָם

שָׂרִי רַבְנִיתִי אֲנָא עֶרְקָא (עֶרְקָת):

אי מזה באת. מהיכן באת. יודע היה,

אלא ליתן לה פתח ליכנס עמה בדברים.

ולשון אי מזה, איה המקום שתאמר עליו

מזה אני באה:

טַוִּיאָמַר לָהּ מַלְאָךְ יְהוָה שׁוּבִי

אַל גְּבַרְתֶּךָ וְהִתְעַנִּי תַּחַת

יְדִיהֶֽ:

וַאֲמַר לָהּ מִלֵּאכָא דִּי תוּבִי לֹות

רְבוּנְתֶיךָ וְאַשְׁתֵּעֲבִדִי תַּחֲוֹת יְדֵהָ:

וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאָךְ ה' זָגוּ. עַל כָּל אַמִּירָה

הִיָּה שְׁלוּחַ לָהּ מַלְאָךְ אַחֵר, לַכֵּךְ נֹאמֶר

מַלְאָךְ בְּכָל אַמִּירָה וְאַמִּירָה:

וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאָךְ יְהוָה תְּרַבָּה

אַרְבָּה אֶת זֶרְעֶךָ וְלֹא יִסָּפֵר

מִרְבֵּ:

וַאֲמַר לָהּ מַלְאָכָא דִּי אֲסַגְּאָה אֲסַגִּי

יָת בְּנִיכִי וְלֹא יִתְּמָנוּן מִסַּגִּי:

יָא וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאָךְ יְהוָה הֲנֹךְ

הָרָח וַיִּלְדֶּת בֶּן וְקָרְאת שְׁמוֹ

יִשְׁמַעֵאל כִּי שָׁמַע יְהוָה אֵל

עֲנִיךְ:

וַאֲמַר לָהּ מַלְאָכָא דִּי הָא אֶת מַעְדִּיא

וַתִּלְדִּין בֶּר וַתִּקְרֵין שִׁמְהָ יִשְׁמַעֵאל אֲרִי

קָבִיל יִי צְלוֹתֶיךָ:

הנך הרה. כשתשובי תהרי, כמו הנך

הרה, דאשת מנוח: וילדת בן. כמו

ויולדת, ודומה לו ישובת בלבנון מקוננת

בארזים: וקראת שמו. צווי הוא, כמו

שאומר לזכר וקראת את שמו יצחק:

יב וְהוּא יְהִי פֶּרֶא אֲדָם יָדוֹ

בְּכָל יוֹד כָּל בּוֹ וְעַל פְּנֵי כָל

אֲחָיו יִשְׁכֵּן:

וְהוּא יְהִי מְרוֹד בְּאִנְשָׁא הוּא יְהִי

צָרִיךְ לְכָלָא וְאֵף כָּל בְּנֵי אֲנִשָׁא יְהוֹן

צָרִיכִין לָהּ וְעַל אִפִּי כָּל אַחֻזֵּי יִשְׂרָאֵל:

פּרא אדם. אוהב מדברות לצוד חיות, כמו

שכתוב ויהי רובה קשת וישב במדבר

פארן: ידו בכל. לסטים: ויד כל בו. הכל

שונאין אותו ומתגרין בו: ועל פני כל

אחיו ישכון. שיהיה זרעו גדול:

יג וַתִּקְרָא שֵׁם יְחֻזָּה הַדִּבֹּר

אֵלֶיהָ אַתָּה אֵל רִאִי כִּי אֶמְרָה

הַגַּם הֵלֵם רִאִיתִי אַחֲרֵי רִאִי:

וְצִלִּי־אֶת בְּשִׁמָּא דִּי דְּמַתְּמִלְל עֲמָה

אֲמַרְת אַתְּ הוּא אֱלֹהָא דְּחֲזִי כֹלָא אֲרִי

אֲמַרְת הַבְּרַם הָכָא (נ"א הַאֲף אֲנָא)

שְׂרִיתִי חֲזִיָּא בְּתַר דְּאַתְגְּלִי לִי:

אתה אל ראי. נקוד חט"ף קמ"ץ, מפני

שהוא שם דבר, אלוה הראיה, שרואה

בעלבון של עלובין: הגם הלם. לשון

תימה, וכי סבורה הייתי שאף הלום

במדברות, ראיתי שלוחו של מקום, אחרי

רואי אותם בביתו של אברהם, ששם

היתה רגילה לראות מלאכים, ותדע

שהיתה רגילה לראותם, שהרי מנוח ראה

את המלאך פעם אחת ואמר מות נמות,

וזו ראתה ארבעה זה אחר זה ולא חרדה:

יד על כן קרא לבאר באר לחי

ראי הנה בין קדש ובין ברד:

על כן קרא לבאר באר דמלאך

קיימא אתחזי עליה הא היא בין רקם

ובין חגרא:

באר לחי רואי. כתרזומז בירא דמלאך

פרשת לך לך - שישי - דף תמו

קימא איתחזי עולה:

טוֹוֹתֶלֶד הַגֵּר לְאַבְרָם בֶּן וִיקָרָא

אַבְרָם שֵׁם בְּנוֹ אֲשֶׁר יִלְדָה

הַגֵּר יִשְׁמַעֵאל:

וילידת הגר לַאַבְרָם בֶּר וקרא אַבְרָם

שום בריה דילידת הגר יִשְׁמַעֵאל:

ויקרא אברם שם וגו'. אף על פי שלא

שמע אברהם דברי המלאך שאמר וקראת

שמו ישמעאל, שרתה רוח הקודש עליו

וקראו ישמעאל:

טז וְאַבְרָם בֶּן שְׁמֹנִים שָׁנָה

וְעָשָׂה שְׁנִים בְּלֵדֶת הָגָר אֶת

יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם:

וְאַבְרָם בָּרַךְ תַּמָּנָן וְעִשִׂית שְׁנִין כֹּד יְלִידֹת

הָגָר יֵת יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם:

ואברם בן שמונים וגו'. לשבחו של

ישמעאל נכתב, להודיע שהיה בן י"ג שנה

בשנימול, ולא עכב:

בראשית פרק-יז

א וַיְהִי אַבְרָם בֶּן תִּשְׁעִים שָׁנָה

וְתִשַׁע שְׁנִים וַיֵּרָא יְהוָה אֶל

אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי אֶל

שְׂדֵי הַתְּחֵלָה לְפָנַי וְהָיָה

תְּמִים:

וְהָיָה אַבְרָם בַּר תְּשַׁעִין וְתִשַׁע שְׁנִין

וְאֶתְגַּלִּי יִי לְאַבְרָם וַאֲמַר לִיה אֲנִי אֶל

שְׂדֵי פֶלֶח קְדָמִי וְהָיָה שְׂלִים:

אֲנִי אֶל שְׂדֵי. אֲנִי הוּא שִׁישׁ דִּי בִּאֲלֵהוּתִי

לְכָל בְּרִיָּה, לְפִיכָךְ הַתְּחֵלָה לְפָנַי, וְאֵהִיָּה לְךָ

לאלוה ולפטרון. וכן כל מקום שהוא
במקרא פירושו כך, די שלו, והכל לפי
הענין: התהלך לפני. כתרנומו פלח
קדמי, הדבק בעבודתי: והיה תמים. אף
זה צווי אחר צווי, היה שלם בכל נסיונותי.
ולפי מדרשו, התהלך לפני במצות מילה,
ובדבר הזה תהיה תמים, שכל זמן
שהערלה בך אתה בעל מום לפני. דבר
אחר והיה תמים, עכשיו אתה חסר ה'
איברים, ב' עינים, ב' אזנים, וראש הגויה,
אוסף לך אות על שמך, ויהיו מנין

פרשת לך לך – שישי – דף תנ

אותיותיך רמ"ח, כמנין אבריו:

ב וְאַתָּנָה בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ

וְאַרְבֵּה אוֹתְךָ בְּמֵאָד מְאֹד:

וְאַתָּן קִיָּמִי בֵּין מִיָּמַי וּבֵינְךָ וְאַסְגִּי

יְתָךְ לַחֲדָא לַחֲדָא:

ואתנה בריתי. ברית של אהבה, וברית

הארץ להורישנה לך על ידי מצוה זו:

ג וַיִּפֹּל אֲבָרָם עַל פָּנָיו וַיִּדְבֹּר

אֶתֹּ אֱלֹהִים לֵאמֹר:

וְנִפְלְ אֲבָרָם עַל אַפּוֹהִי וּמִלֵּיל עֶמֶה יִי
לְמִימָר:

וַיִּפֹּל אֲבָרָם עַל פָּנָיו. מִמּוֹרָא הַשְּׂכִינָה,
שֶׁעַד שֶׁלֹּא מָלַל הָיָה בּוֹ כַּח לְעֲמוּד זְרוּחַ
הַקֹּדֶשׁ נִצְבֶּתָ עָלָיו, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בְּבִלְעָם
נוֹפֵל וְגִלּוֹי עֵינָיִם, בְּבִרְיִיתָא דְר"א מִצֵּאתִי
כֵּן:

דְּאַנִּי הֵנָּה בְּרִיתִי אִתְּךָ וְהָיִיתָ
לְאַב הַמּוֹן גּוֹיִם:

אַנָּא הָא (גִּזְר) קִימִי עִמָּךְ וְתֵהִי לְאַב

סְגִי עֲמִמִּין:

ה וְלֹא יִקְרָא עוֹד אֶת שְׁמֶךָ

אֲבָרָם וְהָיָה שְׁמֶךָ אֲבָרָהֶם כִּי

אֲבִי הַמּוֹן גּוֹיִם נִתְּתִיךָ:

וְלֹא יִתְקַרֶּי עוֹד יְיָ שְׁמֶךָ אֲבָרָם וְיֵהִי

שְׁמֶךָ אֲבָרָהֶם אֲרִי אֲבִי עֲמִמִּין

יִהְיֶתְךָ:

כי אב המון גוים. לשון נוטריקון של

שמו, ורי"ש שהיתה בו בתחלה, שלא היה

אב אלא לארם שהוא מקומו, ועכשיו אב
לכל העולם, ואפילו רי"ש שהיתה בו
מתחלה לא זזה ממקומה, שאף יו"ד של
שרי נתרעמה על השכינה, עד שהוסיפה
ליהושע, שנאמר ויקרא משה להושע בן
נון יהושע:

וְהִפַּרְתִּי אֶתְךָ בְּמֵאָד בְּמֵאָד
וְנָתַתִּיךָ לְגוֹיִם וּמְלָכִים מִמֶּךָ
יֵצְאוּ:

וְאַפִּישׁ יְתָךְ לַחֲדָא לַחֲדָא וְאַתְּנֶנְךָ

פרשת לך לך – שביעי – דף תנר

לְכַנְשֵׁין וּמִלְכִּין דְּשִׁלְיִטִין בְּעַמֵּמִיא

מִנָּךְ יִפְקִין:

וְנַתְתִּיךָ לְגוֹיִם. יִשְׂרָאֵל וְאָדָם, שְׁהִרִי

יִשְׁמַעְאֵל כְּבֹר הִיָּה לוֹ וְלֹא הִיָּה מִבְּשָׂרוֹ

עָלֵיו:

שְׁבִיעִי וְהִקְמֹתִי אֶת

בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זֶרְעֶךָ

אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם לְבְרִית עוֹלָם

לְהִיּוֹת לְךָ לְאֱלֹהִים וּלְזֶרַעַךָ

אַחֲרֶיךָ:

וְאֲקִים יְתָ קִנְיִי בֵּין מִימָרִי וּבֵינְךָ וּבֵין

בִּנְךָ בַּתְּרָךְ לְדַרְיָהוּן לְקִים עָלָם לְמַהּוֹי

לְךָ לְאֱלֹהָא וּלְבִנְיָךְ בַּתְּרָךְ:

וְהַקְמוֹתִי אֶת בְּרִיתִי. וְזֶה הִיא הַבְּרִית,

לְהִיּוֹת לְךָ לְאֱלֹהִים:

ח וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזֶרַעַךָ אַחֲרֶיךָ

אֶת אֶרֶץ מִגְרִיךָ אֶת כָּל אֶרֶץ

כִּנְעַן לְאַחֲזַת עוֹלָם וְהָיִיתִי

לָהֶם לְאֱלֹהִים:

וְאַתָּן לָךְ וּלְבְנֶיךָ בְּתֶרֶךְ יְתֹ אֶרֶעָא

תוֹתְבוֹתְךָ יְתֹ כָּל אֶרֶעָא דְכְנַעַן

לְאַחֲסֶנֶת עָלֶם וְאַהֲוֵי לְהוֹן לְאֱלֹהָא:

לְאַחֲזַת עוֹלָם. וְשֵׁם אֱהִיָּה לָהֶם לְאֱלֹהִים,

אֲבָל הָדָר בַּחוּצָה לָאֲרֶץ כְּמִי שְׂאִין לוֹ

אֱלֹהָ:

ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם

וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר

אֶתָּה וְזֶרְעֶךָ אַחֲרַיָּךְ לְדֹרֹתֵם:

וְאָמַר יי' לְאַבְרָהָם וְאֵת יְת קַיָּמִי תִטֹּר

אֶת וּבִנְךָ בְּתֶרֶךְ לְדֹרֵיהוֹן:

וְאַתָּה. וַיֵּיז זֶה מוֹסִיף עַל עֲנִין רֹאשׁוֹן, אֲנִי

הִנֵּה בְרִיתִי אִתְּךָ, וְאַתָּה הוּא זֶהִיר לְשִׁמְרוֹ,

וְמָה הִיא שְׁמִירָתָה. זֶאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר

תִּשְׁמְרוּ הַמּוֹל לָכֶם וְגו':

, זֶאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ

בִּינִי וּבִינֵיכֶם וּבֵין זֶרַעְךָ

אַחֲרֶיךָ הַמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר:

דָּא קִימִי דִּי תִטְרוֹן בֵּין מִימְרֵי וּבִינֵיכוֹן

וּבֵין בְּנֶיךָ בַּתְרָךְ מִגִּזְר לְכוֹן כָּל

דְּכוּרָא:

בִּינִי וּבִינֵיכֶם וּגו'. אוֹתָם שֶׁל עֲכָשִׁיו: וּבֵין

זֶרַעְךָ אַחֲרֶיךָ. הַעֲתִידִין לַהֲזוּלָא אַחֲרֶיךָ:

הַמּוֹל. כִּמוֹ לַהֲמוֹל, כִּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר

עֲשׂוֹת כִּמוֹ לַעֲשׂוֹת:

יֹא וְנִמְלֹתֶם אֶת בְּשָׂר עֲרֹלֹתֶכֶם

וְהָיָה לְאֹת בְּרִית בֵּינִי

וּבֵינֵיכֶם:

וְתִגְזְרוּן יָת בְּשָׂרָא דְעֲרֹלֹתְכוֹן וְתֵהִי

(נ"י וְתֵהֵא) לְאֹת קָיָם בֵּין מִימָרִי

וּבֵינֵיכוֹן:

וּנְמַלְתֶּם. כְּמוֹ וּמַלְתֶּם, וְהָנוּ"ן בּוֹ יִתִּירָה

לִיסוּד הַנוּפֵל בּוֹ לְפִרְקִים, כְּמוֹ נ' שֶׁל נוֹשֵׁךְ

וּנ' שֶׁל נוֹשֵׂא. וּנְמַלְתֶּם כְּמוֹ וְנִשְׂאֶתֶם, אֲבָל

יִמּוּל לְשׁוֹן יַפְעֵל, כְּמוֹ יַעֲשֶׂה, יֹאכֵל.:

יב וּבֶן שְׁמֹנֶת יָמִים יִמּוֹל לָכֶם

כָּל זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם יֵלִיד בֵּית

וּמִקְנֵת כֶּסֶף מִכֹּל בֶּן זָכָר

אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרְעָה הוּא:

וְבַר תְּמִנָּיָא יוֹמִין יִתְגַּזֵּר (יִגְזֹר) לְכוֹן

כָּל דְּכוּרָא לְדֹרֹתֵיכוֹן יֵלִידֵי בֵּיתָא

וְזַבִּינֵי כֶּסֶף מִכֹּל בַּר עַמְּמִין דְּלֹא

מִבְּנֵי הוּא:

יליד בית. שילדתו השפחה בבית: מקנת

כסף. שקנאו משנולד:

יג המול ומול יליד ביתך

ומקנת כסף והיתה בריתי

בבשרכם לברית עולם:

אתגזרא יתגזרון (נ"י מגזר יגזר) יליד

ביתך וזבין כסף ותהי קימי

בבשריכון לקים עולם:

המול ומול יליד ביתך. כאן כפל עליו,

ולא אמר לשמונה ימים, כלמדך שיש

יֵלִיד בֵּית נִמּוּל לֹא־חֹר ^(ב) שִׁמְנָה יָמִים, כִּמּוּ

שִׁמְכּוֹרֶשׁ בַּמַּסַּכַּת שַׁבָּת:

יָד וְעֶרְלָ זָכָר אֲשֶׁר לֹא יִמּוּל

אֶת בְּשָׁר עֶרְלָתוֹ וְנִכְרְתָהּ

הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמִּיָּה אֶת

בְּרִיתִי הַכֹּרֶ:

וְעֶרְלָ דְכוּרָא דִּי לֹא יִגְזֹר יָת בְּשָׁר

עֶרְלָתָהּ וְיִשְׁתַּיְצִי אֲנָשָׁא הַהִוא מֵעַמִּיָּה

יָת קִימִי אֲשַׁנִּי:

וערל זכר. כאן למד שהמילה באותו
מקום שהוא ניכר בין זכר לנקבה: אשר
לא ימול. משיגיע לכלל עונשין ונכרתה,
אבל אביו אין ענוש עליו כרת, אבל עובר
בעשה: ונכרתה הנפש. הולך ערירי ומת
קודם זמנו:

טו וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם
שְׂרִי אֶשְׁתֶּךָ לֹא תִקְרָא אֶת
שְׁמָהּ שְׂרִי כִּי שָׂרָה שְׁמָהּ:
וַאֲמַר יִי לֹא־בָרָהֶם שְׂרִי אֶתְתֶּךָ לֹא

תִּקְרֵי יֵת שְׁמָה שְׂרִי אֲרִי שְׂרָה שְׁמָה:

לֹא תִקְרָא אֶת שְׁמָה שְׂרִי. דִּמְשַׁמַּע שְׂרִי

לִי וְלֹא לְאַחֵרִים, כִּי שְׂרָה סֵתָם שְׁמָה,

שֶׁתֵּהָא שְׂרָה עַל כָּל:

טז וּבִרְכָּתִי אֹתָהּ וְגַם נְתַתִּי

מִמֶּנָּה לָךְ בֶּן וּבִרְכָּתִיָּהּ וְהִיתָה

לְגוֹיִם מִלְכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה יְהִי:

וְאֶבְרַךְ יִתֶּה וְאֶף אֶתֶּן מִנֶּה לָךְ בֶּר

וְאֶבְרַכְנָה וְתִהְיֶה לְכַנְשִׁין מִלְכִּין

דְּשִׁילִיטִין בְּעַמְמִיא מְנֶה יְהוֹן:

וברכתי אתה. ומה היא הברכה, שחזרה
לנערותה שנאמר היתה לי עדנה:
וברכתי. בהנקת שדים כשנצרכה לכך
ביום משתה של יצחק, שהיו מרגנים
עליהם שהביאו אסופי מן השוק ואומרים
בננו הוא, והביאה כל אחת בנה עמה
ומניקתה לא הביאה, והיא היניקה את
כולם. הוא שנאמר הניקה בנים שרה ב"ר
רמזו במקצת:

וַיִּפֹּל אֲבָרָהָם עַל פָּנָיו וַיִּצְחָק

וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ הֲלִבֵּן מֵאָה שָׁנָה

וְיֵלֵד וְאִם שָׂרָה הֵבֶת תִּשְׁעִים

שָׁנָה תֵּלֵד:

וַיִּפֹּל אֲבָרָהָם עַל אִפְוֵהוּ וַחֲדִי וַאֲמַר

בְּלִבָּהּ הֲלִבֵּר מֵאָה שָׁנִין יְהִי וְיֵלֵד וְאִם

שָׂרָה הֵבֶת תִּשְׁעִין שָׁנִין תֵּלִיד:

ויפל אברהם על פניו ויצחק. זה תרגם

אונקלוס לשון שמחה וחדִי, ושל שרה

לשון מחוד, למדת שאברהם האמין

ושמה, ושרה לא האמינה ולגלגה, וזהו

**שהקפיד הקב"ה על שרה ולא הקפיד על
אברהם: הלבן. יש תמיהות שהן קיימות,
כמו הנגלה נגליתי, הרואה אתה, אף זו
היא קיימת, וכך אמר בלבן, הנעשה חסד
זה לאחר מה שהקב"ה עושה לי: ואם
שרה הבת תשעים שנה. היתה כדאי
לילד, ואף על פי שדורות הראשונים היו
מולידים בני ת"ק שנה, בימי אברהם
נתמעטו השנים כבר, ובא תשות כח
בעולם, וצא ולמד מעשרה דורות שמנח
ועד אברהם, שמיהרו תולדותיהן בני ס'**

ובני עי':

יח־וַיֹּאמֶר אֲבֹרָהֶם אֵל הָאֱלֹהִים

לוֹ יִשְׁמָעֵאל יְחִיָּה לְפָנָיִךְ:

וַאֲמַר אֲבֹרָהֶם קָדֶם יִי לוֹ יִשְׁמָעֵאל

יְתִקִּים קִדְמָךְ:

לוֹ יִשְׁמָעֵאל יְחִיָּה. הַלֹּאִי שִׂיחִיָּה

יִשְׁמָעֵאל, אֵינִי כְדֹאִי לְקַבֵּל מִתֵּן שֹׂכֵר כְּזֶה:

יְחִיָּה לְפָנֶיךָ. יְחִיָּה בִירָאֲתָךְ, כִּמּוֹ הִתְהַלֵּךְ

לְפָנַי, פֹּלַח קִדְמִי:

יט־וַיֹּאמֶר אֲלֹהִים אֲבֹל שָׂרָה

אֶשְׁתָּךְ יִלְדֶּת לָךְ בֵּן וְקָרָאתָ

אֶת שְׁמוֹ יִצְחָק וְהִקְמֹתִי אֶת

בְּרִיתִי אִתּוֹ לְבְרִית עוֹלָם

לְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו:

וְאָמַר יִי בְּקוֹשֵׁטָא שָׂרָה אֶתְתָּךְ תִּלִּיד

לָךְ בֶּר וְתִקְרִי יָת שִׁמָּה יִצְחָק וְאֶקִּים

יָת קִימִי עֲמָה לְקִים עָלָם לְבְנוֹהִי

בְּתִרוֹהִי:

אבל. לשון אמתת דברים, וכן אבל

אֲשֵׁמִים אֲנַחֲנוּ, אֲבָל בֶּן אִין לָהּ: וְקִרְאת
אֶת שְׁמוֹ יִצְחָק. עַל שֵׁם הַצָּחוּק. וַיֵּשׁ
אוֹמְרִים, עַל שֵׁם הָעֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת, וְצ'
שָׁנָה שֶׁל שָׂרָה, וְח' יָמִים שְׁנִימוֹל, וְק' שָׁנָה
שֶׁל אֲבָרָהָם. אֶת בְּרִיתִי. בְּרִית הַמִּיכָּלָה
תֵּהֵא מִסּוּרָה לְזָרְעוֹ שֶׁל יִצְחָק:

ב וְלִי שְׂמֵעָאֵל שְׂמַעְתִּיךָ הִנֵּה
בִּרְכֹּתִי אֹתוֹ וְהַפְּרִיתִי אֹתוֹ
וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ בְּמֵאד בְּמֵאד
שָׁנִים עָשָׂר נְשִׂאָם יוֹלִיד

וְנִתְּנוּ לְגוֹי גְדוֹלָה:

וְעַל יִשְׁמַעֵאל קַבֵּלִית צְלוֹתְךָ הָא

בְּרַכִּית יְתֵה וְאַפִּישׁ יְתֵה וְאַסְגִּי יְתֵה

לְחֶדָא לְחֶדָא תִּרִין עֶשֶׂר רַבְרַבִּיא יְלִיד

וְאַתְנַנְיָה לְעַם סַגִּי:

שנים עשר נשיאים. כעננים יכלו, כמו

נשיאים ורוח:

כא וְאַת בְּרִיתִי אֲקִים אֶת

יִצְחָק אֲשֶׁר תֵּלֵד לְךָ שָׂרָה

לְמוֹעֵד הַזֶּה בַּשָּׁנָה הָאַחֶרֶת:

וַיֵּת קִיָּמֵי אֲקִים עִם יִצְחָק דִּי תֵּלִיד לָךְ

שָׂרָה לְזִמְנָא הַדִּין בַּשָּׁתָא אַחֲרָנִית:

כב וַיָּכַל לְדַבֵּר אֶתֹּו וַיַּעַל

אֱלֹהִים מֵעַל אַבְרָהָם:

וַיֵּשֶׁעִי לְמַלְלָא עִמָּה וַאֲסַתְּלָק יִקְרָא

דִּי מֵעֲלוּוְהִי דַאבְרָהֶם:

מעל אברהם. לשון נקיה הוא כלפי

שכינה, ולמדנו שהצדיקים מרכבתו של

מקום:

בג וַיִּקַּח אֲבֹרָהָם אֶת יִשְׁמָעֵאל

בְּנוֹ וְאֵת כָּל יְלָדָיו בֵּיתוֹ וְאֵת

כָּל מִקְנֵת כֶּסֶפוֹ כָּל זָכָר

בְּאֲנָשֵׁי בֵּית אֲבֹרָהָם וַיִּמַּל אֶת

בֶּשֶׁר עֶרְלָתָם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה

כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱתָנוּ אֱלֹהִים:

וַדַּבֵּר אֲבֹרָהָם יָת יִשְׁמָעֵאל בְּרָהּ וַיִּת

כָּל יְלָדָיו בֵּיתָהּ וַיִּת כָּל זְבִינָי כֶּסֶף

כָּל דְּכוּרָא בְּאַנְשֵׁי בֵּית אֲבֹרָהָם וּגְזֹר

יֵת בְּשָׂרָא דְּעַרְלָתְהוֹן בְּכֶרֶן יוֹמָא הַדִּין

כְּמָא דִּי מַלִּיל עֲמָה יִי:

בעצם היום. בו ביום שנצטווה, ביום ולא

בלילה, לא נתיירא לא מן הגוים ולא מן

הליצנים, ושלא יהיו אויביו ובני דורו

אומרים, אילו ראינוהו לא הנחנוהו למוֹל

ולקיים מצותו של מקום: וימל. לשון

ויפעל:

כד מפטיר ואברהם

בן תשעים ותשע שנה

בהמלוך בשר עולתו:

ואברהם בר תשעין ותשע שנין כד

גזר בשרא דערלתה:

בהמולו. בהפעלו כמו בהבראם:

כה וישמעאל בנו בן שלש

עֲשֵׂרָה שָׁנָה בְּהַמְלֹךְ אֶת בְּשָׂרְךָ

עַרְלָתוֹ:

וְיִשְׁמַעְאֵל בְּרָהּ בַּר תִּלְתַּת עֲשָׂרִי שָׁנִין

כִּד גִּזַּר יְת בְּשָׂרָא דְעַרְלָתָהּ:

בהמולך את בשר ערלתו. באברהם לא

נאמר את, לפי שלא היה חסר אלא חתוך

בשר, שכבר נתמעך על ידי תשמיש, אבל

ישמעאל שהיה ילד, הוזקק לחתוך ערלה

ולפרוע המילה, לכך נאמר בו את.

כו בַּעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה נִמְּוָל

אֲבָרְהָם וַיִּשְׁמַעְאֵל בְּנוֹ:

בְּכָרָן יוֹמָא הַדִּין (גִּזְר) אֶת־גִּזְר אֲבָרְהָם

וַיִּשְׁמַעְאֵל בְּרָה:

בעצם היום הזה. שמלאו לאברהם צ"ט

שנה ולישמעאל שלש עשרה שנים, נמול

אברהם וישמעאל בנו:

כז וְכָל אֲנָשֵׁי בֵיתוֹ יְלִיד בְּיֶת

וּמִקְנֵת כְּסָף מֵאֵת בֶּן נָכַר

נִמְלֹו אֹתוֹ:

פרשת לך לך – מפטיר – דף תעח

וְכָל־אֲנָשִׁי בֵּיתָהּ יִלְיָדִי בֵּיתָא וְזַבְיָנִי

כַּסְפָּא מִן בַּר עַמְּמִין אֶתְגְּזֵרוּ (גְּזֵרוּ)

עֲמָה:

בְּרֵשִׁית

וִירָא

עם אונקלוס ורש"י

פרשת וירא

בראשית פרק-יח

א וַיֵּרָא אֱלֹהִים יְהוָה בְּאַלְנֵי

מִמְרָא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל

כָּחֹם הַיּוֹם:

וְאַתְּגִלִּי לָהּ יִי בְּמִישְׁרֵי מִמְרָא וְהוּא

יָתֵב בְּתֹרַע מִשְׁכָּנָא כְּמִיחָם יוֹמָא:

וירא אליו. לבקר את החולה, אמר רבי
חמא בר חנינא, יום שלישי למילתו היה,
ובא הקב"ה ושאל בשלומו: באלוני
ממרא. הוא שנתן לו עצה על המילה,
לפיכך נגלה אליו בחלקו: ישב. ישב
כתיב, בקש לעמוד, אמר לו הקב"ה שב
ואני אעמוד, ואתה סימן לבניך שעתיד
אני להתיצב בעדת הדיינים והן יושבין,
שנאמר אלהים נצב בעדת אל: פתח
האהל. לראות אם יש עובר ושב ויכניסם
בביתו: כחם היום. הוציא הקב"ה חמה

מנרתיקה שלא להטריחו באורחים, ולפי
שראהו מצטער שלא היו אורחים באים,
הביא מלאכים עליו בדמות אנשים:

ב וַיֵּשָׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה
שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו
וַיֵּרָא וַיִּרֶץ לְקִרְאָתָם מִפֶּתַח
הָאֵהָל וַיֵּשְׁתָּחוּ אֲרָצָה:

וַיִּקַּף עֵינוֹהִי וַחֲזָא וְהָאֵל תִּלְתָּא גְּבָרִין
(נ"י גְּבָרִין) קְיָמִין עֲלוֹוֵהִי וַחֲזָא וְרָהֵט

לְקַדְמוֹתֶהוּן מִתַּרְע מִשְׁכָּנָא וְסִגִּיד עַל

אַרְעָא:

והנה שלשה אנשים. אחד לבשר את
שרה, ואחד להפוך את סדום, ואחד
לרפאות את אברהם, שאין מלאך אחד
עושה שתי שליחות, תדע לך שכן, כל
הפרשה הוא מזכירן בלשון רבים, ויאכלו,
ויאמרו אליו, ובבשורה נאמר ויאמר שוב
אשוב אליך, ובהפיכת סדום הוא אומר כי
לא אוכל לעשות דבר לבלתי הפכי,
ורפאל שרפא את אברהם הלך משם

להציל את לוט, הוא שנאמר ויהי
בהוציאם אותם החוצה ויאמר המלט על
נפשך, למדת שהאחד היה מציל: נצבים
עליו לפניו, כמו ועליו מטה מנשה אבל
לשון נקיה הוא כלפי המלאכים: וירא.
מהו וירא וירא שני פעמים, הראשון
כמשמעו, והשני לשון הבנה, נסתכל
שהיו נצבים במקום אחד, והבין שלא היו
רוצים להטריחו, ואף על פי שיודעים היו
שיצא לקראתם, עמדו במקומם לכבודו,
ולהראותו שלא רצו להטריחו, וקדם הוא

וּרְדָּךְ לִקְרֹאתָם. בִּבְבֹּא מִצִּיעָא כְּתִיב נִצְבִים
עָלָיו, וְכְתִיב וִירְדָּךְ לִקְרֹאתָם, כִּד חֲזִיוָהוּ
דְּהוּה שְׂרִי וְאִסֵּר פִּירְשׁוּ הִימְנוּ, מִיַּד וִירְדָּךְ
לִקְרֹאתָם:

ג. וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אֱלֹהִים נָא מַצֵּאתִי
חַן בְּעֵינַיִךְ אֵל נָא תַעֲבֹר מֵעַל
עַבְדֶּךָ:

וַיֹּאמֶר יי אֱלֹהִים כֵּעֵן אֲשַׁכַּחֲתִי רַחֲמִין
קִדְמָךְ (נ"י בְּעֵינַיִךְ) לָא כֵּעֵן תַּעֲבֹר
מֵעַל עַבְדֶּךָ:

וַיֹּאמֶר אֲדֹנִי אִם נָא זְגוּ'. לְגִדּוֹל שְׂבָהֵם
אָמַר, וּקְרֹאם כּוֹלָם אֲדוֹנִים, וּלְגִדּוֹל אָמַר
אֵל נָא תַעֲבֹר, וּכְיוֹן שְׁלֹא יַעֲבֹר הוּא,
יַעֲמְדוּ חֲבִירָיו עִמּוֹ, וּבִלְשׁוֹן זֶה הוּא חוֹל.
דְּבַר אַחֵר, קֹדֶשׁ, זֶהִיָּה אֹמֵר לְהַקְבִּ"ה
לְהַמְתִּין לוֹ עַד שִׁירוֹץ וַיִּכְנִים אֶת
הָאוֹרָחִים, וְאֵף עַל פִּי שִׁכְתוֹב אַחֵר וַיִּרֶץ
לְקִרְאָתָם, הָאֲמִירָה קוֹדֶם לְכֵן הִיתָה, וְדֶרֶךְ
הַמְּקִרְאוֹת לְדַבֵּר כֵּן, כִּמּוֹ שִׁפִּירְשֵׁתִי אֲצֵל
לֹא יִדּוֹן רוּחִי בָאָדָם, שִׁנְכַתֵּב אַחֵר וַיִּזְלַד
נָח, וְאִי אֲפֶשֶׁר לֹאמֹר, אֲלֹא אִם כֵּן קוֹדֶם

גזרת ק"ך שנה. ושתי הלשונות בבראשית

רבה:

ד יִקַּח נָא מִנֶּעֱט מִיָּם וְרַחֲצוּ

רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ:

יִסְבוּן כַּעַן זַעִיר מִיָּא וְאַסְחוּ רַגְלֵיכֶם

וְאַסְתְּמִיכוּ תַּחוֹת אֵילָנָא:

יקח נא. על ידי שליח, והקב"ה שלם

לבניו על ידי שליח, שנאמר וירם משה

את ידו וידך את הסלע: ורחצו רגליכם.

כסבור שהם ערביים, שמשתחוים לאבק

רגליהם, והקפיד שלא להכניס עבודה
אלילים לביתו, אבל לוט שלא הקפיד,
הקדים לינה לרחיצה, שנאמר ולינו ורחצו
רגליכם: תחת העץ. תחת האילן:

ה וְאַקְחָה פַּת לֶחֶם וְסַעְדוּ
לְבַכְּכֶם אַחֲרֵי תַעֲבְרוּ כִּי עַל כֵּן
עֲבַרְתֶּם עַל עֲבֹדְכֶם וַיֹּאמְרוּ
כֵּן תַעֲשֶׂה כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:

וְאִסַּב פֶּתָא דְלַחְמָא וְסַעֲדוּ לְבַכּוֹן בְּתַר

כֵּן תַּעֲבֹרֶנָּה אֲרִי עַל כֵּן עֲבַרְתוֹן עַל
עֲבָדֶיךָ וְאָמְרוּ כֵּן תַּעֲבִיד כָּמָא דִּי
מִלְּלָתָא:

וסעדו לבכם. בתורה בנביאים ובכתובים
מצינו דפתא סעדתא דלבא. בתורה,
וסעדו לבכם. בנביאים, סעד לבך פת
לחם. בכתובים, ולחם לבב אנוש יסעד.
אמר רבי חמא, לבבכם אין כתיב כאן,
אלא לבכם, מגיד שאין יצר הרע שולט
במלאכים: אחר תעבדו. אחר כך תלכו:

כִּי עַל כֵּן עֲבַרְתֶּם. כִּי הַדָּבָר הַזֶּה אֲנִי
מִבְקֵשׁ מִכֶּם, מֵאֲחֵר שֶׁעֲבַרְתֶּם עָלַי
לְכַבּוּדִי: כִּי עַל כֵּן. כִּמוֹ עַל אֲשֶׁר, וְכֵן כָּל
כִּי עַל כֵּן שֶׁבִּמְקָרָא, כִּי עַל כֵּן בָּאוּ בַּעֲלֵ
קוֹרְתִי, כִּי עַל כֵּן רֵאִיתִי פְּנִיךָ, כִּי עַל כֵּן לֹא
נִתְּתִיהָ, כִּי עַל כֵּן יָדַעְתָּ חֲנוּתִנּוּ:

וַיִּמְהַר אַבְרָהָם הָאֱלֹהִים אֶל
שָׂרָה וַיֹּאמֶר מִהָרִי שְׁלֹשׁ
סָאִים קָמַח סֹלֶת לוֹשִׁי וְעֵשִׂי
עֲגוֹת:

וְאוֹחֵי אֲבֹרָהֶם לְמִשְׁכָּנָא לְוֹת שְׂרָה
וְאָמַר אוֹחָא תֵּלֵת סְאִין קִמְחָא דְסִלְתָּא
לוֹשִׁי וְעֵבִידִי גְרִיִּצִין:

קמח סלת. סלת לעוגות. קמח לעמילן
של טבחים, לכסות את הקדירה לשאוב
את הזוהמא:

וְיֹאֵל הַבָּקָר רִמָּן אֲבֹרָהֶם וַיִּקַּח
בֶּן בָּקָר רֶדֶד וְטוֹב וַיִּתֵּן אֵל
הַנֶּעֱר וַיִּמְהַר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ:

וְלֹת תֹרִי רְהֵט אֲבָרָהֶם וּדְבַר בַּר תֹּרִי
רַכִּיךְ וְטַב וִיֵּהָב לְעוֹלָמָא וְאוֹחִי
לְמַעַבְד יִתֵּהּ:

בן בקר רך וטוב. ג' פרים היו, כדי
להאכילן ג' לשונות בחרדל: אל הנער. זה
ישמעאל, לחנכו במצות:

חַוִּיקָה חֲמָאָה וְחִלָּב וּבֶן הַבָּקָר
אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לְפָנֵיהֶם וְהוּא
עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ

וַיֹּאכְלוּ:

וַנָּסִיב שֶׁמֶן וַחֲלָב וְבַר תּוֹרֵי דֵי עֶבֶד

וַיֵּהֱב קֶדְמֵיהֶן וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ עַל־יְהוֹן

תַּחֲתֵי אֵילָנָא וַאֲכָלוּ:

וַיִּקַּח חֲמָאָה וְגו'. וְלָחֶם לֹא הָבִיא, לְפִי

שְׁפִירסָה שְׂרָה נָדָה, שֶׁחֲזָר לָהּ אֹרַח

בְּנָשִׁים אֹתוֹ הַיּוֹם, וְנִטְמָאת הָעִיסָה:

חֲמָאָה. שׁוֹמֵן הַחֲלָב שֶׁקּוֹלְטִין מֵעַל פְּנֵיו:

וּבֶן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה. אֲשֶׁר תִּקֵּן, קָמָא

קָמָא שֶׁתִּקֵּן, אֲמָטִי וְאֵייתִי קַמִּיָּהוּ:

וַיֹּאכְלוּ. נִרְאוּ כִּמוֹ שֹׂאכְלוּ, מִכֵּאן שֶׁלֹּא

יִשְׁנֶה אָדָם מִן הַמִּנְהַג:

ט וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהִים אֵיךְ שָׂרָה

אֲשֶׁתְּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְּאַהֲלִי:

וַאֲמָרוּ לָהּ אַן שָׂרָה אֲתָתְךָ וַאֲמַר הֵיא

בְּמִשְׁכְּנָא:

וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהִים. נִקּוּד עַל אִי"ו שֶׁבְּאַהֲלִי,

וְתִנִּיא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, כֹּל

מִקּוֹם שֶׁהַכֶּתֵּב רַבָּה עַל הַנִּקּוּדָה, אֵתָּה

דּוֹרֵשׁ הַכֶּתֵּב וְכו', וְכֵאן הַנִּקּוּדָה רַבָּה עַל

הכתב אתה דורש הנקודה, שאף לשרה
שאלו איו אברהם למדנו שישאל אדם
באכסניא שלו לאיש על האשה ולאשה
על האיש. בבבא מציעא איתא, יודעין היו
מלאכי השרת שרה אמנו היכן היתה,
אלא להודיע שצנועה היתה, כדי לחבבה
על בעלה, אמר רבי יוסי בר חנינא, כדי
לשגר לה כוס של ברכה: הנה באהל.
צנועה היא:

וַיֹּאמֶר שׁוּב אָשׁוּב אֵלַיָּךְ
כַּעֲת חַיָּה וְהֵנָּה בֵּן לְשָׂרָה

אֶשְׁתָּךְ וְשָׂרָה שְׁמַעַת פֶּתַח

הָאֵהָל וְהוּא אַחֲרָיו:

וַאֲמַר מִתֵּב אֶתוֹב לְוִתְךָ כְּעֵדֶן דְּאֶתוֹן

קַיָּמִין וְהָא בֶּר לְשָׂרָה אֶתְתְּךָ וְשָׂרָה

שְׁמַעַת בְּתִרְעַ מִשְׁכָּנָא וְהוּא אַחֲרוֹהִי:

כַּעַת חִיָּה. כַּעַת הַזֹּאת לְשָׁנָה הַבֹּאָה, וּפְסַח

חִיָּה, וּלְפֶסַח הַבֹּא נֹלֵד יִצְחָק, מִדְּלֹא קַרִּינִן

כַּעַת אֵלֹא כַּעַת כַּעַת חִיָּה. כַּעַת הַזֹּאת

שְׁתַּהֲא חִיָּה לָכֶם, שְׁתַּהֲיוּ כָלְכֶם שְׁלָמִים

וּקַיָּמִים: שׁוֹב אֲשׁוֹב. לֹא בִשְׂרוּ הַמִּלָּאךְ

שישוב אליו, אלא בשליחותו של מקום
אמר לו, כמו ויאמר לה מלאך ה' הרבה
ארבה, והוא אין בידו להרבות, אלא
בשליחותו של מקום, אף כאן בשליחותו
של מקום אמר לו כן: והוא אחרייו.
הפתח היה אחר המלאך:

וַאֲבָרָהָם וְשָׂרָה זִקְנִים בָּאִים
בִּיָּמֵם חֲדָל לְהִיזוֹת לְשָׂרָה
אֲרַח בְּנָשִׁים:

וַאֲבָרָהָם וְשָׂרָה סִיבּוּ עָלָיו בְּיוֹמֵין פְּסַק

מִלְּמֵהוּי לְשָׂרָה אֹרַח כְּנִשְׂיָא:

חדל להיות. פסק ממנה: אורח כנשים.

אורח נדות:

יב־וְתִצְחֶק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר

אַחֲרַי בְּלֹתִי הִיתָה לִּי עֵדָנָה

וְאֵדֵנִי זָקֵן:

וְחִיכַת שָׂרָה בְּמַעֲהָּ לְמִימָר בְּתָר

דְּסִיבִית הָיָה לִּי עוֹלִימוֹ וְרִבּוֹנִי סִיב:

בקרבה. מסתכלת במעיה ואמרה, אפשר

הקרבים הללו טעונין ולד, השדים הללו
שצמקו מושכין חלב. תנחומא: עדנה.
צחצוח בשר, ולשון משנה משיר את
השער ומעדן את הבשר. דבר אחר, לשון
עידן זמן וסת נדות:

יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל אַבְרָהָם
לֵאמֹר זֶה צַחֲקָה שָׂרָה לֵאמֹר
הֲאֵף אֲמַנָּם אֵלֶּיךָ וְאֲנִי זָקֵנָתִי׃
וַיֹּאמֶר יי לַאֲבְרָהָם לָמָּה דָּנִן חִיכֶת
שָׂרָה לְמִימַר הַבֶּרֶם בְּקוֹשְׁטָא אוֹלִיד

וְאַנָּא סִיבִּית:

הֲאֵף אִמְנָם. הֲגַם אִמַּת אֶלֹד: וְאֲנִי זִקְנָתִי.

שְׁנָה הַכְּתוּב מִפְּנֵי הַשְּׁלוֹם, שֶׁהָרִי הִיא

אִמְרָה וְאֲדֹנִי זִקֵּן:

יָד הִיפָּלָא מִיְהוָה דְּבָר לְמוֹעֵד

אֲשׁוּב אֵלָיךְ כָּעֵת חַיָּה וְלִשְׁרָה

בֵּן:

הִתְכַּסִּי מִן קָדָם יִי פִתְגָמָא לְזִמָּן אֶתוּב

לְוֹתֶךָ כְּעֵדֶן דְּאֶתוֹן קִימִין וְלִשְׁרָה בָּר:

היפלא. כתרגומו היתכסי, וכי שום דבר
מופלא ומופרד ומבוסה ממני מלעשות
ברצוני: למועד. לאותו מועד המיועד
שקבעתי לך אתמול, למועד הזה בשנה
האחרת:

טו שני ותבחי שרה

לאמר לא צחקתי פי יראה

ויאמר לא פי צחקתי:

וְכַדִּיבַת שָׁרָה לְמִימָר לֹא חִיכִית אֲרִי

דְּחִלַת וְאַמַּר לֹא בָרַם חִיכָת:

כי יראה וגו' כי צחקת. הראשון משמש

לשון דהא הוא, שנותן טעם לדבר ותכחש

שרה לפי שיראה. והשני משמש בלשון

אלא, ויאמר לא כדבריד הוא אלא צחקת,

שאמרו רבותינו כי משמש בד' לשונות,

אי, דלמא, אלא, דהא:

טז וַיִּקְמוּ מִנָּשָׁם הָאֲנָשִׁים

וַיִּשְׁקְפוּ עַל פָּנֵי סָדָם וַאֲבָרָהָם

הֲלֹךְ עַמָּם לְשִׁלָּחַם:

וְקָמוּ מִתַּמֶּן גְּבֻרִיא וְאַסְתְּכִיאוּ עַל אֲפִי

סְדוֹם וְאַבְרָהָם אֶזְלָ עֲמָהוֹן

לְאַלּוּאֵיהוֹן:

וַיִּשְׁקִיפוּ. כֹּל הַשְּׁקִפָּה שֶׁבִּמְקָרָא לְרַעָה,

חוּץ מִהַשְּׁקִיפָה מִמַּעוֹן קֹדֶשֶׁךְ, שֶׁגְּדוּל כַּח

מִתְנֹת עֲנִיִּים, שֶׁהוּפֵךְ מִדַּת הַרוּגֵז

לְרַחֲמִים: לְשִׁלָּחַם. לְלוֹתָם, כִּסְבוֹר

אֲוִרָחִים הֵם:

יִזְ וַיַּחְזֶה אָמַר הַמֶּכֶסֶה אֲנִי

מֵאֲבִרְהֶם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה:

וַיֵּי אֶמַר הַמֶּכְסִי אֲנִי מֵאֲבִרְהֶם דִּי

אֲנִי עֶבֶד:

הַמֶּכְסֶה אֲנִי. בַּתְמִיָּה: אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה.

בַּסְדּוּם, לֹא יָפָה לִי לַעֲשׂוֹת דָּבָר זֶה שְׁלֹא

מִדַּעְתּוֹ, אֲנִי נָתַתִּי לּוֹ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת,

וַחֲמִשָּׁה בָרָכִין הִלְלוּ שְׁלוֹ הֵן, שֶׁנֶּאֱמַר גְּבוּלִי

הַכֹּנַעֲנִי מִצִּידוֹן וְגו' בִּאֲכָה סְדוּמָה וְעַמּוּרָה

וְגו', קִרְאתִי אוֹתוֹ אֲבִרְהֶם, אֲבִי הַמּוֹן גּוֹיִם,

וְאֲשַׁמֵּיד אֶת הַבְּנִים וְלֹא אוֹדִיעַ לֵאבִי שֶׁהוּא

אוהבי:

יְהוָה וְאַבְרָהָם הָיוּ יְהִיָּה לְגוֹי גָּדוֹל

וְעַצוֹם וְנִבְרָכוּ בּוֹ כָּל גּוֹיֵי

הָאָרֶץ:

וְאַבְרָהָם מֵהָיָה יְהוֹי לְעַם סָגִי וְתַקִּיף

וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִלְיָה כָּל עַמִּי אֶרְעָא:

ואברהם היו יהיה. מדרש אגדה זכר

צדיק לברכה, הואיל והזכירו ברכו.

ופשוטו, וכי ממנו אני מעלים, והרי הוא

חביב לפני להיות לגוי גדול, ולהתברך בו

כל גויי הארץ:

יֵט כִּי יִדְעֹתֶיךָ לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוָה

אֶת בָּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו

וְשִׁמְרוּ דְרֹךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת

צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא

יְהוָה עַל אֲבָרָהָם אֶת אֲשֶׁר

דִּבֶּר עָלָיו:

אֲרִי גְלִי קִדְמִי (גִּי' רמב"ן יִדְעֹתָנָה)

בְּדִיל דִּי יִפְקֹד יְת בְּנוֹהֵי וִית אֲנִשׁ

בֵּיתָהּ בַּתְּרוּהִי וַיִּטְרֹן אֲרָחֵן דִּתְקַנֹּן
קָדָם יי לְמַעַבְד צִדְקָתָא וְדִינָא בְּדִיל
אֵייתִי יי עַל אֲבָרְהָם יְת דְּמַלְל עֲלוּהִי:
כִּי יִדְעָתִיו. לְשׁוֹן חֲבָה, כִּמוּ מוֹדַע
לְאִישָׁה, הֲלֹא בּוֹעֵז מוֹדַעְתָּנוּ, וְאִדַּעַךְ
בְּשֵׁם, וְאִמְנָם עֵיקַר לְשׁוֹן כּוֹלָם אִינוּ אֲלֹא
לְשׁוֹן יִדְיָעָה, שֶׁהַמַּחֲבֵב אֶת הָאָדָם מִקְרָבוֹ
אֲצִלּוֹ וַיּוֹדְעוּ וּמִכִּירוֹ. וְלָמָּה יִדְעָתִיו, לְמַעַן
אֲשֶׁר יַצּוּהָ, לְפִי שֶׁהוּא מַצּוּהָ אֶת בְּנֵי עָלִי,
לְשִׁמּוֹר דְּרָכֵי. וְאִם תִּפְרָשׁהּ כְּתַרְגּוּמוֹ,
יִוֹדַע אֲנִי בּוֹ שִׁיִּצּוּהָ אֶת בְּנֵי זָגוּ, אִין לְמַעַן

נופל על הלשון: יצוה. לשון הווה, כמו
ככה יעשה איוב, למען הביא. כך הוא
מצוה לבניו, שמרו דרך ה' כדי שיביא ה'
על אברהם וגו'. על בית אברהם לא נאמר,
אלא על אברהם, למדנו כל המעמיד בן
צדיק כאלו אינו מת:

ב וַיֹּאמֶר יְהוָה זַעֲקֵת סֶדֶם
וְעֲמֹרָה כִּי רַבָּה וַחֲטֹאתֵם כִּי
כַבְדָּה מְאֹד:

וַאֲמַר יי קבלת סדום ועמורה ארי

סְגִי־אֶת וְחֹבְתָהוֹן אֲרִי תִקִּיפֹת לַחֲדָא:

וַיֹּאמֶר ה'. אֵל אַבְרָהָם, שַׁעֲשֵׂה כַּאֲשֶׁר

אָמַר שְׁלֹא יִכְסֶה מִמֶּנּוּ: כִּי רַבָּה. כָּל רַבָּה

שֶׁבַמְקֹרָא הַטַּעַם לְמַטָּה בְּבִי"ת, לְפִי שֶׁהָן

מִתּוֹרֵגְמִין גְּדוּלָּה, אִזּוּ גְדוּלָּה וְהוֹלָכָתָּ, אֲבָל

זֶה טַעַמּוֹ לְמַעַלָּה בְּרִי"שׁ, לְפִי שֶׁמִּתּוֹרֵגָם

גְּדוּלָּה כָּבֵד, כִּמּוֹ שֶׁפִּירְשֵׁתִי וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ

בָּאָה, הִנֵּה שֹׁבָה יִבְמַתֵּךְ:

כֹּא אֲרִדָּה נָא וְאַרְאֶה

הַכְּצַעְקוֹתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוֹ

כֹּלָה וְאִם לֹא אֲדַעָה:

אֶתְגַּלִּי כֵּעֵן וְאֶדִּין הֲכִי קִבַּלְתָּהוּן

דַּעַלְתָּ לְקַדְמִי עֲבָדוֹ אֶעֱבֹד עִמָּהוּן

גְּמִירָא אִם לֹא תִיבִין וְאִם תִּיבִין לֹא

אֶתְפָּרַע:

אֲרֻדָּה נָא. לִמַּד לְדִיּוּנִים שֶׁלֹּא יִפְסְקוּ דִּינֵי

נַפְשוֹת אֲלֹא בִּרְאִיָּה, הַכֹּל כִּמּוֹ שֶׁפִּרְשֵׁתִי

בִּפְרִשְׁתָּ הַפְּלָגָה. דְּבַר אַחֵר, אֲרֻדָּה נָא לְסוּף

מַעֲשֵׂיהֶם: הַכַּצַּעֲקָתָהּ. שֶׁל מִדִּינָה: הַבֵּאָה

אֵלַי עֲשׂוּ. וְכֵן עֲזוּמִּים בַּמֶּרְדֵּם, כֹּלָה אֲנִי

עושה בהם, ואם לא יעמדו במרדן, אדעה
מה אעשה, להפרע מהן ביסורין ולא
אכלה אותן. וכיוצא בו מצינו במקום
אחר, ועתה הורד עדיך מעליך ואדעה מה
אעשה לך, ולפיכך יש הפסק נקודת פסיק
בין עשו לבלה, כדי להפריד תיבה
מחברתה. ורבותינו דרשו הכצעקתה,
צעקת ריבה אחת, שהרגוה מיתה משונה,
על שנתנה מזון לעני, כמפורש בחלק:

כב וַיִּפְּנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ
סְדֹמָה וְאַבְרָהָם עֹדְנוּ עֹמֵד

לִפְנֵי יְהוָה:

וְאֶת־פְּנֵי־אֹ מִתַּמָּן גִּבְרִיא וְאָזְלוֹ לְסָדוֹם

וְאֶבְרָהָם עַד כְּעֵן מִשְׁמֵשׁ בְּצִלוֹ קָדָם

יִי:
ד:

וַיִּפְּנוּ מִשָּׁם. מִמָּקוֹם שֶׁאֲבִרָהָם לִיּוֹם שָׁם:

וְאֲבִרָהָם עוֹדְנוּ עֹמֵד לִפְנֵי ה' . וְהָלָא לֹא

הֵלֶךְ לְעִמּוֹד לִפְנֵינוּ, אֲלֹא הִקְבִּ"ה בָּא אֲצִלּוֹ

וְאָמַר לוֹ זַעֲקַת סָדוֹם וְעִמּוֹרָה כִּי רַבָּה,

וְהִיָּה לוֹ לְכַתּוּב וְה' עוֹדְנוּ עֹמֵד לִפְנֵי

אֲבִרָהָם, אֲלֹא תִּיקוֹן סוֹפְרִים הוּא זֶה:

כג וַיֵּגֶשׂ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֵאָא

תְּסַפֵּה צְדִיק עִם רָשָׁע:

וְקָרַב אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֶבְרֵגְזוּ תְּשִׁיצִי

זָכָאָה עִם חֵיבָא:

ויגש אברהם. מצינו הגשה למלחמה

ויגש יואב וגו', הגשה לפיוס ויגש אליו

יהודה, והגשה לתפלה ויגש אליהו הנביא,

ולכל אלה נכנס אברהם, לדבר קשות

ולפיוס ולתפלה: האף תספה. הגם

תספה. ולתרגום של אונקלוס שתרגומו

לשון רוגז, כך פירוש, האף ישאך

שתספה צדיק עם רשע:

כד אולי יש חמשים צדיקים

בתוך העיר האף תספה ולא

תשא למקום למען חמשים

הצדיקים אשר בקרבה:

מאים אית חמשים זכאין בגו קרתא

הברגז תשיצי ולא תשובוק לאתרא

בדיל חמשים זכאין די בגוה:

אוֹלֵי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צְדִיקִים. עֲשֶׂה

צְדִיקִים לְכָל כּוֹד וְכוֹד, כִּי ה' מְקוֹמוֹת

יֵשׁ:

בְּחִלְלָהּ לָךְ מִנְעַשְׂתָּ כְּדָבָר הַזֶּה

לְהַמִּית צְדִיק עִם רָשָׁע וְהָיָה

כְּצְדִיק כְּרָשָׁע חִלְלָה לָךְ

הַשָּׁפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה

מִשְׁפָּט:

קוֹשֵׁט אֲנוֹן דִּינָךְ מְלַמֵּד כְּפִתְגָמָא

הִדִּין לְקַטֵּל זָכָא עִם חֵיבָא וַיְהִי

זָכָא כְּחֵיבָא קוּשְׁטָא אֲנוּן דִּינָךְ דִּדִּין

כָּל אֶרְעָא לֹא יַעֲבֹד דִּינָא:

חֲלִילָה לָךְ. וְאִם תֹּאמַר לֹא יַצִּילוּ

הַצַּדִּיקִים אֶת הַרְשָׁעִים, לְמָה תְּמִית

הַצַּדִּיקִים: חֲלִילָה לָךְ. חוֹלִין הוּא לָךְ,

יֹאמְרוּ כֵךְ הוּא אוֹמְנָתוֹ, שׁוֹטֵף הַכֹּל

צַדִּיקִים וְרָשָׁעִים, כֵךְ עֲשִׂית לְדוֹר הַמַּבּוּל

וְלְדוֹר הַפְּלָגָה: כַּדְּבַר הַזֶּה. לֹא הוּא וְלֹא

כִּיּוֹצֵא בּוֹ: חֲלִילָה לָךְ. לְעוֹלָם הַבֹּא:

השׁוֹפֵט כָּל הָאָרֶץ. נִקּוּד בַּחֲטָ"ף פֶּת"ח

ה"א שֶׁל הַשׁוֹפֵט, לְשׁוֹן תְּמִידָה, כִּי מִי

שֶׁהוּא שׁוֹפֵט לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט אִמָּת:

כו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵל אֱמִצָּא

בְּסֹדֶם חֲמֻשִּׁים צְדִיקָם בְּתוֹךְ

הָעִיר וְנִשְׁאַתִּי לְכָל הַמָּקוֹם

בְּעֶבְרָם:

וַאֲמַר יי אֵם אֲשַׁכַּח בְּסֹדוֹם חֲמֻשִּׁין

זָכַאִין בְּגוֹ קִרְתָּא וְאֶשְׁבּוֹק לְכָל אֶתְרָא

בְּדִילְהוֹן:

אם אמצא בסדום וגו' לכל המקום. לכל
הכרכים, לפי שסדום היתה מטרפולין
וחשובה מכולם, תלה בה הכתוב:

כִּי וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲנִי נָא
הוֹאֵלְתִּי לְדַבֵּר אֵל אֲדֹנָי
וְאֵנֹכִי עָפָר וָאֶפֶר:

וְאַתָּה אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא כְּעַן שְׂרִיתִי
לְמַלְלָא קָדָם יי וְאֵנָּה עָפָר וְקָטָם:

וּאֲנֹכִי עֹפֵר וְאֹפֵר. וְכִבֵּר הֵייתִי רֹאשׁ לְהִיּוֹת
עֹפֵר עַל יְדֵי הַמַּלְכִּים, וְאֹפֵר עַל יְדֵי נִמְרוֹד,
לִוְלִי רַחֲמִיד אֲשֶׁר עָמְדוּ לִי:

כַּח אֲוִלִי יַחְסְרוֹן חַמְשִׁים
הַצְדִּיקִם חַמֶּשֶׁה חֶתְשֵׁחִית
בַּחֲמֶשֶׁה אֶת כָּל הָעִיר וַיֹּאמֶר
לֹא אֶשְׁחִית אֶם אֶמְצֵא שָׁם
אֲרֻכָּיִם וְחַמֶּשֶׁה:

מֵאִים יַחְסְרוֹן חַמֶּשֶׁין זָכָאִין חַמֶּשֶׁא

הִתְחַבֵּל בְּחַמְשָׁא יֵת כָּל קִרְתָּא וְאָמַר

לֹא אֶחָבֵל אִם אֲשַׁכַּח תַּמָּן אֲרַבְעִין

וְחַמְשָׁא:

הַתְשַׁחֲיִית בַּחֲמִשָּׁה. וְהָלֹא הֵן ט' לְכָל כּוֹד,

וְאַתָּה צָדִיקוֹ שֶׁל עוֹלָם תַּצְטַרֵּף עִמָּהֶם:

כֹּט וַיִּסָּף עוֹד לְדַבֵּר אֱלֹיוֹ

וַיֹּאמֶר אֱלֹי יִמְצָאוּן שָׁם

אֲרַבְעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה

בְּעֵבֹר הָאֲרַבְעִים:

וְאוֹסֶף עוֹד לְמַלְלָא קְדָמוֹהִי וַאֲמַר

מֵאִים יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן אַרְבַּעִין וַאֲמַר לֹא

אֶעֱבֹד גְּמִירָא בְּדִיל אַרְבַּעִין:

אוֹלִי יִמְצֹאֹן שֵׁם אַרְבַּעִים. וַיִּמְלְטוּ ד'

הַכֹּרֵכִים. וְכֵן שְׁלֹשִׁים יִצִּילוּ ג' מֵהֶם, או

עֶשְׂרִים יִצִּילוּ ב' מֵהֶם, או עֶשְׂרֵה יִצִּילוּ

אַחַת מֵהֶם:

ל וַיֹּאמֶר אֵל נָא יַחַר לֵאדָנִי

וַאֲדַבְּרָה אוֹלִי יִמְצֹאֹן שֵׁם

שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם

אֶמְצֵא שֵׁם שְׁלֹשִׁים:

וַאֲמַר לֹא כֵעֵן יִתְקַף קֶדֶם יְיָ (נ"י

רוּגְזָא דִּי) וַאֲמַלְל מַאִים יִשְׁתַּכְחוּן

תַּמָּן תִּלְתִּין וַאֲמַר לֹא אֶעֱבֹד גְּמָרָא

אִם אֶשְׁכַּח תַּמָּן תִּלְתִּין:

לֹא וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא הוֹאֲלָתִי

לְדַבֵּר אֵל אֲדָנִי אֲוִלִי יִמְצְאוּן

שֵׁם עֲשָׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא

אֶשְׁחִית בְּעֲבוּר הָעֲשָׂרִים:

וַאֲמַר הָא כְּעַן שְׂרִיתִי לְמַלְלָא קָדָם יי

מֵאִים יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן עֶשְׂרִין וַאֲמַר לָא

אַחֲבַל בְּדִיל עֶשְׂרִין:

הואכלתי. רציתי, כמו ויואל משה:

לֵב וַיֹּאמֶר אֵל נָא יַחַר לְאֲדָנִי

וַאֲדַבְּרָה אִךְ הַפַּעַם אֲוִלִּי

יִמְצָאוּן שָׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לָא

אַשְׁחִית בְּעֶבְרַת הָעֲשָׂרָה:

וַאֲמַר לָא כְּעַן יִתְקַף קָדָם יי (נ"י

רוֹגְזָא דִּי (וְאִמְלִל בְּרַם זְמַנָּא הָדָא

מֵאִים יִשְׁתַּכַּחֲוֵן תַּמָּן עֲשָׂרָא וְאַמַּר לָא

אַחֲבַל בְּדִיל עֲשָׂרָא:

אוֹלֵי יַמְצֵאוֹן שֵׁם עֲשֵׂרָה. עַל פְּחוֹת לָא

בִּיקֶשׁ, אִמַּר, דּוֹר הַמְּבֹול הִיז ח', נַח וּבְנֵיו

וְנִשְׁיָהֶם, וְלֹא הִצִּילוּ עַל דּוֹרָם, וְעַל ט' עַל

יְדֵי צִירוּף כְּבֹר בִּקֶּשׁ וְלֹא מִצָּא:

לֵג וַיִּלֶּךְ יְהוָה כְּאֲשֶׁר כָּלָה

לְדַבֵּר אֶל אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם

שָׁב לְמִקְמוֹ:

וְאַסְתָּלֵק יִקְרָא דֵּי כֹד שְׂצִי לְמַלְלָא

עִם אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם תָּב לְאַתְרָהּ:

וַיֵּלֶךְ ה' וְגו'. כִּיּוֹן שְׁנִשְׁתַּתֵּק הַסְּנִיגוֹר הַלֵּךְ

לֹו הַדִּיּוֹן: וְאַבְרָהָם שָׁב לְמַקְוֹמוֹ. נִסְתַּלֵּק

הַדִּיּוֹן, נִסְתַּלֵּק הַסְּנִיגוֹר, וְהַקְּטִיגוֹר מִקְטָרֵג,

לְפִיכֵךְ וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדוּמָה

לְהַשְׁחִית. אֶחָד לְהַשְׁחִית אֶת סְדוּם, וְאֶחָד

לְהַצִּיל אֶת לוֹט, וְהוּא אוֹתוֹ שָׁבָא לְרַפָּאוֹת

אֶת אַבְרָהָם, וְהַשְׁלִישִׁי שָׁבָא לְבֶשֶׁר אֶת

שָׂרָה, כִּיּוֹן שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוֹתוֹ נִסְתַּלֵּק לֹו:

א שְׁלִיטָה וַיֵּבֵאוּ שְׁנֵי

הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בְּעֶרְבִי לַלַּיִל

יָשֵׁב בְּשַׁעַר סְדֹם וַיֵּרָא לַלַּיִל

וַיִּקְרָא לְקִרְיָתָם וַיִּשְׁתַּחֲוּ אֲפִימִם

אַרְצָה:

וַעֲלוּ תַרְיֵן מֵאֲכִיָּא לְסְדוֹם בְּרִמְשָׁא

וַלַּיִל יִתֵּב בְּתַרְעָא (נ"י בְּתַרְעָא) דְּסְדוֹם

וַחֲזָא לׁוּט וְקָם לְקַדְמוֹתֵהוֹן וּסְגִיד עַל

אֲפֹהֵי עַל אֲרָעָא:

המלאכים. ולהלן קראם אנשים,

כשהיתה שכינה עמם קראם אנשים.

דבר אחר, אצל אברהם שכחו גדול, והיו

המלאכים תדירין אצלו כאנשים, קראם

אנשים, ואצל לוט קראם מלאכים: בערב.

וכי כל כך שהו המלאכים מחברון לסדום,

אלא מלאכי רחמים היו, וממתינים שמא

יוכל אברהם ללמד עליהם סגוריא: ולוט

ישב בשער סדום. ישב כתיב, אותו היום

מינוהו שופט עליהם: וירא לוט וגו'.

מבית אברהם למד לחזור על האורחים:

ב וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא אֲדֹנָי סוּרֹוּ

נָא אֵל בֵּית עֲבָדְכֶם וְלִינוּ

וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם

וְהִלַּכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא

כִּי בָרַחוּב נָלִין:

וַאֲמַר בְּבָעוּ כָעַן רַבּוֹנֵי זֵוְרוּ כָעַן לְבֵית

עֲבָדְכוֹן וּבֵיתוֹ וַאֲסָחוּ רַגְלֵיכוֹן וּתְקַדְמוֹן

וַתֵּהֱכֹן לְאַרְחָכוֹן וַאֲמָרוּ לֹא אֱלֹהִין

בְּרַחוּבָא נְבִית:

הנה נא אדני. הנה נא אתם אדונים לי,

אחר שעברתם עלי. דבר אחר הנה נא,

צריכים אתם לתת לב על הרשעים הללו

שלא יכירו בכם, וזו היא עצה נכונה: סורו

נא. עקמו את הדרך לביתי דרך עקלתון,

שלא יכירו שאתם נכנסים שם, לכך נאמר

סורו: ולינו ורחצו רגליכם. וכי דרכן של

בני אדם כלון תחלה ואחר כך לרחוץ,

ועוד שהרי אברהם אמר להם תחלה

וּרְחֲצוּ רַגְלֵיכֶם, אֲלֵא כֵךְ אָמַר לוֹט, אִם
כְּשִׁיבָאוּ אֲנָשֵׁי סָדוּם וַיֵּרְאוּ שֶׁכְּבֹר רַחֲצוּ
רַגְלֵיהֶם, יַעֲלִילוּ עָלַי וַיֹּאמְרוּ, כֹּבֵד עֲבָדֶיךָ
שְׁנֵי יָמִים אִם שְׁלֹשָׁה שָׁבָאוּ לְבֵיתְךָ וְלֹא
הוֹדַעְתָּנוּ, לְפִיכֵךְ אָמַר, מוֹטֵב שִׁיתַּעֲכָבוּ
כֹּאֵן בְּאַבְקֵי רַגְלֵיהֶם, שִׁיחִיו נִרְאִין כִּמוֹ
שָׁבָאוּ עֲבָשִׁיו, לְפִיכֵךְ אָמַר לִינוּ תַחֲלָה,
וְאַחֵר כֵךְ רַחֲצוּ: וַיֹּאמְרוּ לֹא. וְלֹאֲבָרָהֶם
אָמְרוּ בֵן תַּעֲשֶׂה, מִכֹּאֵן שֶׁמֶסֶרְבִּין לְקַטֵּן
וְאִין מִסֶּרְבִּין לְגָדוֹל: כִּי בִרְחוּב נִלְיִן. הֲרִי
כִי מִשְׁמֵשׁ בְּלִשׁוֹן אֲלֵא, שֶׁאָמְרוּ לֹא נִסּוּר

אל ביתך אלא ברחובה של עיר נליון:

וַיִּפְצֹר בָּם מֵאֵד וַיִּסְרוּ אֱלִיוֹ

וַיִּבְאוּ אֵל בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם

מִשְׁתֶּה וּמִצֹּת אָפָה וַיֹּאכְלוּ:

וְאֶתְקַף בְּהוֹן לַחֲדָא וַזָּרוּ לְוֹתָהּ וְעָלוּ

לְבֵיתָהּ וַעֲבַד לְהוֹן מִשְׁתֵּיָא וּפִטִּיר

אָפָא לְהוֹן וַיֹּאכְלוּ:

ויסרו אליו. עקמו את הדרך לצד ביתו:

ומצות אפה. פסח היה:

ד טַרַם יִשְׁכְּבוּ וְאַנְשֵׁי הָעִיר

אַנְשֵׁי סָדֹם נִסְבּוּ עַל הַבַּיִת

מִנֶּעַר וְעַד זָקֵן כָּל הָעָם

מִקְצֶה:

עַד לֹא שָׁכְבוּ וְאַנְשֵׁי קִרְיַת אֲנָשִׁי

סָדֹם אֶקִּיפוּ עַל בֵּיתָא מֵעוֹלָמָא וְעַד

סָבֵא כָּל עַמָּא מְסוּפָּה:

טרם ישכבו ואנשי העיר אנשי סדום.

בך נדרש בבראשית רבה, טרם ישכבו,

ואנשי העיר היו בפיהם של מלאכים,
שהיו שואלים ללוט מה טיבם ומעשיהם,
והוא אומר להם רובם רשעים, עודם
מדברים בהם, ואנשי סדום וגו'. ופשוטו
של מקרא, ואנשי העיר אנשי רשע, נסבו
על הבית, ועל שהיו רשעים נקראים אנשי
סדום, כמו שאמר הכתוב, ואנשי סדום
רעים וחטאים: כל העם מקצה. מקצה
העיר עד הקצה, שאין אחד מהם מוחה
בידם, שאפילו צדיק אחד אין בהם:

הַיִּקְרָאוּ אֵל לֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ

אֵיִה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר בָּאוּ אֵלַיךְ

הַלֵּילָה הוֹצִיאָם אֵלֵינוּ וְנִדְעָה

אֹתָם:

וְקָרוּ לְלוֹט וְאָמְרוּ לָהּ אַן גְּבִרְיָא דִּי

אֵתוּ לְוֹתְךָ לִילִיָּא אִפְקִנּוּן לְוֹתְנָא וְנִדְעָה

יְתֵהוּן:

וְנִדְעָה אוֹתָם. בַּמִּשְׁכָּב זָכַר, כִּמּוֹ אֲשֶׁר לֹא

יִדְעוּ אִישׁ:

וּ וַיֵּצֵא אֱלֹהִים לֹט הַפְּתִיחָה

וְהָיָה לָתֶּסֶר סָגֵר אַחֲרָיו:

וְנִפְקַל לְוַתְּהוֹן לוֹט לְתִרְעָא וְדָשָׂא אֶחָד

בְּתִירוּהִי:

וַיֹּאמֶר אֵל נָא אַחִי תִירְעוּ:

וַאֲמַר בְּבָעוּ כְעֵן אַחִי לֹא תִבְאִישוּן:

ח הִנֵּה נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲנִשׁ

לֹא יָדָעוּ אִישׁ אוֹצִיָּאָה נָא

אֶתְהֵן אֲלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב

בְּעֵינֵיכֶם רַק לְאַנְשֵׁים הָאֵל אֵל

תַּעֲשׂוּ דְבַר כִּי עַל כֵּן בָּאוּ

בְּצַל קִנְיָתִי:

הָא כַּעַן לִי תִרְתִּין בְּנֵן דִּי לֹא יִדְעֻנּוּ

גְּבַר אִפֵּק כַּעַן יִתְהוֹן לְוִתְכוּן וְעִיבִידוּ

לְהֵן כְּדִתְקֹן בְּעִינִיכוּן לְחוּד לְגַבְרִיא

הָאֵלִין לֹא תַעֲבִדוּן מִדַּעַם אֲרִי עַל כֵּן

עַלּוּ בְטַלְל שְׂרוּתִי:

הָאֵל. כְּמוֹ הָאֵלֵה: כִּי עַל כֵּן בָּאוּ. כִּי

הַטּוֹבָה הַזֹּאת תַעֲשׂוּ לְכַבּוּדִי, עַל אֲשֶׁר בָּאוּ

בְּצַל קִנְיָתִי. תַרְגּוּם בְּטַלְל שְׂרִיתִי, תַרְגּוּם

של קורה שרותא:

ט וַיֹּאמְרוּ גַּם הֲלָאָה וַיֹּאמְרוּ

הֲאֶחָד בָּא לָגוּר וַיִּשְׁפֹּט שְׂפוֹט

עֲתָה נִרְעֶה לָּךְ מִהֶם וַיַּפְצְרוּ

בְּאִישׁ בְּלוֹט מֵאֵד וַיִּגְשׁוּ

לְשֹׁבֵר הַדִּלָּת:

וַאֲמָרוּ קִרְבֵּי לְהֵלָא וַאֲמָרוּ חַד אֶתָּא

לְאַתּוֹתָבָא וְהָא דִּיין דִּינָא פְּעֵן נִבְאֵשׁ

לָךְ מִדִּילָהוֹן וְתִקִּיפוּ בְּגִבְרָא בְּלוֹט

לַחֲדָא וְקָרִיבוּ לְמַתְּבַר דְּשָׂא:

וַיֹּאמְרוּ גֵשׁ הַלֵּאָה. קִרְבַּ לַהֲלֵאָה, כְּלוּמַר
הַתְּקִרְבַּ לְצַדִּיק וְתִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ, וְכֵן כָּל
הַלֵּאָה שֶׁבִּמְקֹרָא לְשׁוֹן רַחוּק, כִּמּוֹ זֶרֶה
הַלֵּאָה, הִנֵּה הֶחֱצִי מִמֶּךָ וְהַלֵּאָה. גֵּשׁ הַלֵּאָה,
הַמֶּשֶׁךְ לַהֲלֹךְ, בְּלִשְׁוֹן לַע"ז טְרִיטִי דְנו"ש,
וְדַבֵּר נִזְיָפָה הוּא, לֹאמַר, אֵין אֲנִי חוֹשֵׁשִׁין
לָךְ, וְדוֹמָה לֹא קִרְבַּ אֲלִיךְ אֶל תְּגֵשׁ בִּי, וְכֵן
גֵּשָׁה לִי וְאִשְׁבָּה, הַמֶּשֶׁךְ לְצַדִּיק בַּעֲבוּרִי
וְאִשְׁבֵּ אֲצִלְךָ. אַתָּה מְלִיץ עַל הָאוֹרְחִין,
אֵיךְ מִלֵּאךְ לְבֶךָ. עַל שֶׁאֵמַר לָהֶם עַל

הבנות אמרו לו גש הלאה, לשון נחת, ועל
שהיה מליץ על האורחים אמרו, האחד
בא לגור, אדם נכרי יחידי אתה בינינו
שבאת לגור, וישפוט שפוט, ונעשית
מוכיח אותנו: הדלת. דלת הסובבת לנעול
ולפתוח:

וַיֵּשְׁלַח הָאֲנָשִׁים אֶת יָדָם
וַיַּבִּיאוּ אֶת לֶחֶם אֱלֵיהֶם
הַבִּיתָה וְאֶת הַדֶּלֶת סָגְרוּ:

וְאוֹשִׁיטוּ גְבֻרִיאַת יְדֵיהֶן וְאִתֵּיאוּ יַת

לוט לֹוֹט לְוֹתֶהוֹן לְבֵיתָא וִית דִּשָּׂא אַחְדוּ:

יא וְאֵת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר פָּתַח

הַבַּיִת הָכּוּ בַּסְּנוּרִים מִקָּטָן

וְעַד גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לְמִצָּא הַפֶּתַח:

וִית גְּבִרְיָא דִּי בְתֹרַע בֵּיתָא מְחוּ

בְּשִׁבְרֵירְיָא מְזַעֲרָא וְעַד רַבָּא וּלְאִיו

לְאִשְׁכָּחָא תִרְעָא:

פתח. הוא החלל שבו נכנסין ויוצאין:

בסנורים. מכת עזרון: מקטן ועד גדול.

הַקִּטְנִים הַתַּחִּילוּ בַּעֲבִירָהּ תַּחֲלָה, שֶׁנֶּאֱמַר
מִנֶּעֱרַר וְעַד זֶקֶן, לִפְיֶכֶךְ הַתַּחֲלִילָה הַפּוֹרְעָנוֹת
מֵהֶם:

יב וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֵל לֹט
עַד מִי לָךְ כָּה חֲתָן וּבָנִיךָ
וּבָנֶיךָ וְכָל אֲשֶׁר לָךְ בְּעִיר
הוֹצֵא מִן הַמָּקוֹם:

וַאֲמָרוּ גְבֵרִיא לֹט עוֹד מִן לָךְ הֲכֵא
חֲתָנָא וּבִנְךָ וּבָנֶיךָ וְכָל דֵּי לָךְ בְּקִרְתָּא

אִפִּיק מִן אֶתְרָא:

עוֹד מִי לָךְ פֹּה. פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, מִי לָךְ
עוֹד בְּעִיר הַזֹּאת, חוּץ מֵאֲשֶׁתְּךָ וּבְנוֹתֶיךָ
שֶׁבַבִּית: חֵתֶן וּבְנִיךָ וּבְנֹתֶיךָ. אִם יֵשׁ לָךְ
חֵתֶן אֹדוֹ בָּנִים וּבְנוֹת, הוֹצֵא מִן הַמָּקוֹם:
וּבְנִיךָ. בְּנֵי בְנוֹתֶיךָ הַנְּשׂוּאוֹת. וּמִדְּרֹשׁ
אֲגִידָה, עוֹד, מֵאַחֵר שֶׁעוֹשִׁין נִבְלָה כַּזֹּאת,
מִי לָךְ פֶּתַחֲחוֹן פֹּה לְלַמֵּד סִנְגוּרִיא עֲלֵיהֶם,
שֶׁכָּל הַלֵּילָה הִיא מְלִיץ עֲלֵיהֶם טוֹבוֹת.
קִרִי בֵּיה מִי לָךְ פֹּה:

יג כִּי מִשְׁחַתִּים אֲנַחֲנוּ אֶת

הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי גָדְלָה צַעֲקָתָם

אֶת פָּנַי יְהוָה וַיִּשְׁלַחֵנוּ יְהוָה

לְשַׁחֲתָהּ:

אֲרִי מַחְבְּלִין אֲנַחֲנָא יְת אַתְרָא הָדִין

אֲרִי סְגִיאת קַבְלַתְהוֹן קָדָם יי וְשַׁלַּחֲנָא

יי לְחַבְלוֹתֶיהָ:

יד וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר אֶל חַתָּנָיו

לְקַחְחֵי בְנֹתָיו וַיֹּאמֶר קוּמוּ צֵאוּ

מִן הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי מֵשַׁחִית

יְהוָה אֶת הָעִיר וַיְהִי כַּמְצָחָק

בְּעֵינַי חֲתָנִיו:

וַנִּפֹּק לוֹט וּמִלִּיל עִם חֲתָנוּהִי נִסְבִּי

בְּנִתָּהּ וַאֲמַר קוֹמּוּ פּוֹקוּ מִן אֶתְרָא הָדִין

אַרִּי מִחֲבַל יֵי יֵת קִרְתָּא וְהוּא כַּמְחִיךְ

בְּעֵינַי חֲתָנוּהִי:

חתניו. שתי בנות נשואות היו לו בעיר:

לקחי בנותיו. שאותן שבבית ארוסות

להם:

טו וּבָכְמוֹ הַשֵּׁחַר עָלָה וַיֵּאָצֵּז

הַמִּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם

קַח אֶת אֲשֶׁתְּךָ וְאֶת שְׁתֵּי

בָּנֶיךָ הִנֵּמְצְאָת פֶּן תִּסָּפֵה

בַּעֲזֹן הָעִיר:

וּבְמִסַּק צִפְרָא הָיָה וַדְּחִיקוּ מִלְאָכֵיא

בְּלוֹט לְמִימָר קוּם דְּבַר יֵת אֶתְתָּךְ וְיֵת

תִּרְתִּין בְּנִתָּךְ דְּאִשְׁתְּכַחַן מִהֵימְנָא עֲמָךְ

דִּילְמָא תִּלְקִי בְּחוּבֵי קְרָתָא:

וַיֵּאֵיצוּ. כְּתִרְגוּמוֹ וּדְחִיקוֹ, מֵהֲרוּהוּ:

הִנֵּמְצָאוֹת. הַמְּזֻמָּנוֹת לָךְ בְּבֵית לְהַצִּילָם.

וּמִדְרַשׁ אַגְדָּה יֵשׁ, וְזֶה יֵשׁוּבוֹ שֶׁל מִקְרָא:

תִּסְפֹּה. תִּהְיֶה כְּלָה, עַד תּוֹם כָּל הַדּוֹר,

מִתּוֹרֵגִם, עַד דְּסֵף כָּל דְּרָא:

טו וַיִּתְּמַהֲמָה וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים

בְּיָדוֹ וּבְיָד אִשְׁתּוֹ וּבְיָד שְׁתֵּי

בָּנָתָיו בְּחִמְלָת יְחוּזָה עָלָיו

וַיֵּצְאוּהוּ וַיַּנְחֵהוּ מִחוּץ לְעִיר:

וְאֶת־עֵכָב וְאֶת־קִיפּוֹ גְּבִרְיָא בִּידָהּ וּבִידָא

דְּאַתְתָּהּ וּבִידָא דְּתַרְתִּין בְּנֵתָהּ כְּרַחֵם

(נ"י כד חס) יי עֲלוּהִי וְאַפְקוּהִי

וְאַשְׁרוּהִי מִבְּרָא לְקַרְתָּא:

וַיַּתְמָהּמָהּ כַּדִּי לְהַצִּיל אֶת מִמּוֹנֵנוּ:

וַיַּחֲזִיקוּ. אֶחָד מֵהֶם הִיָּה שְׁלִיחַ לְהַצִּילָנוּ,

וַחֲבִירוֹ לְהַפּוֹךְ סְדוּם, לְכַךְ נֹאמַר וַיֹּאמֶר

הַמֶּלֶט, וְלֹא נֹאמַר וַיֹּאמְרוּ:

יְיָ וַיְהִי כְּחֹצֵצִיָּאִם אֶתְּם הַחֹצֵצָה

וַיֹּאמְרוּ הַמֶּלֶט עַל נַפְשֵׁךָ אֵל

תִּבְיֹט אַחֲרֶיךָ וְאַל תַּעֲמֹד בְּכָל

הַכֶּפֶר הַחֶרֶה הַמֵּלֵט פֶּן תִּסָּפֶה:

וְהָיָה כִּד אֲפִיקוֹ יִתְהוֹן לְבָרָא וְאָמַר

חֹס עַל נַפְשְׁךָ לֹא תִסָּתְכִי לְאַחֲרֶיךָ

וְלֹא תִקּוּם בְּכָל מִיִּשְׂרָאֵל לְטוֹרָא

אֲשֶׁתִּזְבֶּה דְלִמָּא תִלְקִי:

המלט על נפשך. דייך להציל נפשות אל

תחוס על הממון: אל תביט אחריך. אתה

הרשעת עמהם, ובזכות אברהם אתה

ניצול, אינך כדאי לראות בפורענותם

**ואתה ניצול: בכל הככר. ככר הירדן:
ההרה המלט. אצל אברהם ברה, שהוא
יושב בהר, שנאמר ויעתק משם ההרה,
ואף עכשיו היה יושב שם, שנאמר אל
המקום אשר היה שם אהלו בתחלה, ואף
על פי שכתוב ויאהל אברם וגו', אהלים
הרבה היו לו, ונמשכו עד חברון. המלט
לשון השמטה, וכן כל אמלטה שבמקרא,
אשמוצי"ר בלע"ז, וכן והמליטה זכר,
שנשמט העובר מן הרחם. כצפור נמלטה,
לא יכלו מלט משא, להשמיט משא הרעי**

שבנקביהם:

יְהוָה וַיֹּאמֶר לוֹט אֱלֹהִים אֵל נָא

אֲדֹנִי:

וַאֲמַר לוֹט לְהוֹן בְּבָעוּ כְעַן רַבּוֹנִי (נ"י

י"י):

אֵל נָא אֲדֹנִי. רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ שֶׁזֶּה קֹדֶשׁ,

שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ לְהַחֲיוֹת אֶת נַפְשִׁי, מִי שִׁישׁ

בִּידּוֹ לְהַמִּית וּלְהַחֲיוֹת, וְתַרְגּוּמוֹ בְּבָעוּ כְעַן

ה': אֵל נָא. אֵל נָא תֹאמַר אֵלֵי לְהַמְלִיט

הַהֲרָה: נָא. לְשׁוֹן בִּקְשָׁה:

יֵט הֵנָּה נָא מִצָּא עֲבָדְךָ חֵן

בְּעֵינֶיךָ וְתִגְדֹּל חֲסִדְךָ אֲשֶׁר

עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְחַחֲיוֹת אֶת

נַפְשִׁי וְאַנְכִי לֹא אוֹכַל לְהַמְלִיט

הַחֲרָה פֶּן תִּדְבַּקְנִי הָרָעָה

וּמָתִי:

הָא כֵּעַן אֲשַׁכַּח עֲבָדְךָ רַחֲמִין קִדְמָךָ

וְאַסְגִּיתָא טִיבוֹתְךָ דִּי עֲבַדְתָּ עִמִּי

לְקִימָא יְת נַפְשִׁי וְאַנָּא לִית אֲנָא יְכִיל

לֹא־שִׁתְּזָבָא לְטוֹרָא דִּילְמָא תִּעְרַעַנְנִי

בְּשִׁתָּא וְאִימֹת:

פֶּן תִּדְבַקְנִי הָרָעָה. כְּשֶׁהֵייתִי אֶצֶל אֲנָשִׁי

סְדוּם, הִיָּה הַקֶּב"ה רוֹאֶה מַעֲשֵׂי וּמַעֲשֵׂי

בְּנֵי הָעִיר, וְהֵייתִי נֹרְאָה צְדִיק וְכֹדַאי

לְהִנָּצֵל, וְכִשְׁאָבָא אֶצֶל צְדִיק, אֲנִי כֹרֵשֶׁעַ,

וְכֵן אָמְרָה הַצְרֹפִית לְאֵלֶיהָ כִּי בָאת אֵלַי

לְהִזְכִּיר אֶת עוֹנִי, עַד שֶׁלֹּא בָאת אֵצֶלַי, הִיָּה

הַקֶּב"ה רוֹאֶה מַעֲשֵׂי וּמַעֲשֵׂי עַמִּי וְאֲנִי

צְדִיקַת בִּינִיהֶם, וּמִשְׁבַּאת אֵצֶלַי, לְפִי

מַעֲשֵׂיךְ אֲנִי רֹשֶׁעָה:

כ הִנֵּה נֶאֱדָר הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה

לְנוֹם שָׁמָּה וְהוּא מִצָּעַר

אֲמַלְטָה נֶאֱדָר שָׁמָּה הֲלֹא מִצָּעַר

הוּא וְתַחֲי נַפְשֵׁי:

הָא כֶּעַן קִרְתָּא הָדָא קְרִיבָא לְמַעֲרוֹק

לְתַמּוֹ וְהִיא זַעֲרָא אֲשַׁתְּזַב כֶּעַן תַּמּוֹ

הֲלֹא זַעֲרָא הִיא וְתַתְּקִים נַפְשֵׁי:

העיר הזאת קרובה. קרובה ישיבתה,

נתיישבה מקרוב, לפיכך לא נתמלאה

סאתה עדיין, ומה היא קריבתה, מדור
הפלגה שנתפלגו האנשים והתחילו
להתישב איש איש במקומו, והיא היתה
בשנת מות פלג, ומשם עד כאן נ"ב שנה,
שפלג מת בשנת מ"ח לאברהם, כיצד פלג
חי אחרי הולידו את רעז ר"ט שנה, צא
מהם ל"ב כשנולד שרוג ומשרוג עד
שנולד נחור ל', הרי ס"ב, ומנחור עד
שנולד תרח כ"ט, הרי צ"א, ומשם עד
שנולד אברהם ע', הרי קס"א, תן להם
מ"ח, הרי ר"ט, ואותה שנה היתה שנת

הפּלָגָה, וכשנחרבה סדום היה אברהם בן
צ"ט שנה, הרי מדור הפלגה עד כאן נ"ב
שנה, וצוער איחרה ישיבתה אחרי ישיבת
סדום וחברותיה שנה אחת, הוא שנאמר
אמלטה נא, נא בגימטריא נ"א: הלא
מצער היא. והלא עוונותיה מועטין ויכול
אתה להניחה: ותחי נפשי. בה, זהו
מדרשו. ופשוטו של מקרא, הלא עיר
קטנה היא ואנשים בה מעט, אין לך
להקפיד אם תניחנה, ותחי נפשי בה:

כא רביעי ויאמר אליז

הנה נשאתי פניך גם לדבר

הזה לבלתי הפכי את העיר

אשר דברת:

ואמר לה הן נסיבית אפך אף

לפתגמא הדין בדיל דלא למהפך ית

קרתא דבעיתא עליה:

גם לדבר הזה. לא דייד שאתה ניצול,

אלא אף כל העיר אציל בגלגל: הפכי.

הופך אני, כמו עד בואי, אחרי רואי, מדי

דברי בו:

כב מהר המלט שמה פי לא

אוכל לעשות דבר עד באך

שמה על פן קרא שם העיר

צוּר:

אוֹחִי לֹא־שִׁתַּזְב תָּמֶן אֲרִי לֹא אֶכּוֹל

לְמַעַבְד פְּתַגְמָא עַד מִיתָךְ לְתָמֶן עַל

כֵּן קָרָא שְׁמָא דְקַרְתָּא צוּעֵר:

כי לא אוכל לעשות. זה עונשן של

מלאכים, על שאמרו כי משחיתים אנחנו,

ותלו הדבר בעצמן, לפיכך לא זזו משם

עד שהזקקו לומר שאין הדבר ברשותן:

כי לא אוכל. לשון יחיד, מכאן אתה למד

שהאחד הופך והאחד מציל, שאין שני

מלאכים נשלחים לדבר אחד: על כן קרא

שם העיר צוער. על שם והיא מצער:

בג השמש יצא על הארץ ולוט

בֹּא צִעֲרָה:

שִׁמְשָׁא נִפְק עַל אֲרַעָא וְלוֹט עַל
לְצוּעֵר:

בְּ-וִיהוּזָה הַמְטִיר עַל סְדוּם וְעַל
עֲמֹרָה גְּפָרִית וְאַשׁ מֵאֵת יְהוּזָה
מִן הַשָּׁמַיִם:

וַיִּי אֲמַטֵּר עַל סְדוּם וְעַל עֲמֹרָה
גְּפָרִיתָא וְאַשְׁתָּא מִן קָדָם יִי מִן שְׁמַיָּא:
וְה' הַמְטִיר. כֹּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר וְה', הוּא

ובית דינו: המטיר על סדום. בעלות
השחר כמו שנאמר וכמו השחר עלה,
שעה שהלבנה עומדת ברקיע עם החמה,
לפי שהיו מהם עובדין לחמה ומהם
ללבנה, אמר הקב"ה אם אפרע מהם ביום,
יהיו עובדי לבנה אומרים, אילו היה
בלילה כשהלבנה מושלת, לא היינו
חרבין, ואם אפרע מהם בלילה, יהיו עובדי
החמה אומרים אילו היה ביום כשהחמה
מושלת, לא היינו חרבים, לכך כתיב וכמו
השחר עלה, ונפרע מהם בשעה שהחמה

והלבנה מושלים: המטיר וגו' גפרית
ואש. בתחלה מטר, ונעשה גפרית ואש:
מאת ה'. דרך המקראות לדבר כן, כמו
נשי למך, ולא אמר נשי. וכן אמר דוד קחו
עמכם את עבדי אדוניכם, ולא אמר
מעבדי. וכן אחשורוש בשם המלך, ולא
אמר בשמי. אף כאן אמר מאת ד', ולא
אמר מאתו: מן השמים. והוא שאמר
הכתוב כי בם ידין עמים וגו', כשבא ליסר
הבריות, מביא עליהם אש מן השמים,
כמו שעשה לסדום, וכשבא להוריד המן,

מִן הַשָּׁמַיִם, הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן
הַשָּׁמַיִם:

כֹּה וַיְהִי־כֵן: אֶת הָעָרִים הָאֵל וְאֶת
כָּל הַכֹּכָב וְאֶת כָּל יֹשְׁבֵי
הָעָרִים וְצֶמַח הָאֲדָמָה:

וְהֵפֶךְ יְתֵ קְרוּיָא הָאֱלִין וְיֵת כָּל מִישְׁרָא
וְיֵת כָּל יֵתְבִי קְרוּיָא וְצֶמַח דְּאֲרַעָא:

וַיַּהֲפֹךְ אֶת הָעָרִים וְגו'. אַרְבַּעַתַּן יוֹשְׁבוֹת
בְּסֻלַּע אֶחָד, וְהַכֹּכָב מְלַמְעָלָה לְמִטָּה,
שֶׁנֶּאֱמַר בַּחֲלָמִישׁ שֶׁלַּח יָדוֹ וְגו':

כּוּ וְתַבַּט אֶשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וְתִהְיֶה

נְצִיב מֶלֶח:

וְאַסְתָּכִיאת אֶתְּתָה מִבְּתְרוֹהִי וְהָיוּ קָמָא

דְּמֶלְחָא:

וְתַבַּט אֶשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו. מֵאַחֲרָיו שֶׁל לוֹט:

וְתִהְיֶה נְצִיב מֶלֶח. בַּמֶּלֶח חֲטָאָה וּבַמֶּלֶח

לְקַתָּהּ, אָמַר לָהּ תִּנִּי מַעַט מֶלֶח לְאוֹרְחִים

הַלָּלוּ, אָמְרָה לוֹ אֵף הַמְנַהֵג הָרַע הַזֶּה אֶתְּתָה

בֹּא לְהַנְהִיג בַּמָּקוֹם הַזֶּה:

כּוּ וַיִּשְׁכְּבּוּ אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר אֵל

הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם אֶת

פָּנַי יְהוָה:

וְאֶקְדִּים אֲבָרְהָם בְּצִפְרָא לְאַתְרָא

דְּשִׁמְשׁ תַּמָּן בְּצִלּוֹ קִדְּם יי:

בַּח וַיִּשְׁקֹף עַל פָּנַי סְדוֹם וְעִמּוֹרָה

וְעַל כָּל פָּנַי אֶרֶץ הַכֶּכֶר וַיִּרְא

וַהֲנִיחָהּ עָלָה קִיטֹר הָאֶרֶץ כְּקִיטֹר

הַכֶּבֶשׂ:

וְאַסְתָּכִי עַל אִפִּי סְדוֹם וְעִמּוֹרָה וְעַל

כָּל־אֲפִי־אֶרֶץ־דְּמִישָׁרָא וְחִזָּא וְהָא

סְלִיק תַּנְנָא דְּאֶרֶץ־כְּתַנְנָא דְּאֶתְוֹנָא:

קִיטּוֹר. תִּימּוֹר שֶׁל עֵשָׂן שׁוֹר"א, בִּלְע"ז:

כַּבֵּשֵׁן. חֲפִירָה שֶׁשׁוֹרְפִין בָּהּ אֶת הָאֲבָנִים

לִסִּיד, וְכֵן כָּל כַּבֵּשֵׁן שֶׁבַתּוֹרָה:

בְּטוֹיָהִי בְּשִׁחַת אֱלֹהִים אֶת עָרֵי

הַכֹּכָר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת

אֲבָרָהָם וַיִּשְׁלַח אֶת לֹט מִתּוֹךְ

הַחֲפָכָה בַּחֲפֹךְ אֶת הָעָרִים

אֲשֶׁר יֵשֵׁב בְּהֵן לֹט:

וְהוּא בְּחַבְלוֹת (נ"י כַּד חֶבֶל) יי ית

קְרוֹי מִיִּשְׂרָא וְדָכִיר יי ית אֲבָרָהָם

וְשַׁלַּח ית לֹט מִגֹּ הֶפְכָּתָא כַּד הֶפֶךְ ית

קְרוֹיָא דִּי הוּא יִתֵּב בְּהֵן לֹט:

וּיִזְכּוּר אֱלֹהִים אֶת אֲבָרָהָם. מֵהוּ זְכִירָתוֹ

שֶׁל אֲבָרָהָם עַל לֹט, נִזְכָּר שֶׁהִיָּה לֹט יוֹדֵעַ

שֶׁשָּׂרָה אֵשֶׁתוֹ שֶׁל אֲבָרָהָם, וְשָׁמַע שֶׁאָמַר

אֲבָרָהָם בְּמִצְרַיִם עַל שָׂרָה אֲחֹתִי הִיא, וְלֹא

גָּלָה הַדָּבָר, שֶׁהִיָּה חָם עָלָיו, לְפִיכָךְ חָם

הקב"ה עליו:

לַוִּיעַל לֹט מִצּוֹעַר וַיֵּשֶׁב בְּחָר

וְשָׂתִי בְּנָתִיו עָמֹ כִּי יֵרָא

לְשָׁבֶת בְּצוֹעַר וַיֵּשֶׁב בַּמַּעֲרָה

הוא וְשָׂתִי בְּנָתִיו:

וּסְלַק לֹט מִצּוֹעַר וַיֵּתֵב בְּטוֹרָא וְתַרְתִּין

בְּנִתָּהָ עֵמָּה אֲרִי דָחִיל לְמַתָּב בְּצוֹעַר

וַיֵּתֵב בַּמַּעֲרָתָא הוּא וְתַרְתִּין בְּנִתָּהָ:

כִּי יֵרָא לְשָׁבֶת בְּצוֹעַר. לְפִי שְׁהִיתָה

קרובה לסדום:

לא וְתֹאמַר הַבְּכִירָה אֶל

הַצְעִירָה אֲבִינוּ זָקֵן וְאִישׁ אֵין

בְּאֶרֶץ לְבוֹא עָלֵינוּ כְּדָרֶךְ כָּל

הָאֶרֶץ:

וְאָמַרְתָּ רַבָּתָא לְזַעֲרָתָא אַבּוּנָא סִיב

וּגְבַר לִית בְּאֶרֶעָא לְמִיעַל עֲלָנָא

כְּאוֹרַח כָּל אֶרֶעָא:

אֲבִינוּ זָקֵן. וְאִם לֹא עֲכָשִׁיו אִימַתִּי, שְׂמָא

יָמוֹת אֹי יִפְסֹוק מִלְּהוֹלִיד: וְאִישׁ אִין
בְּאַרְץ. סְבוּרוֹת הִיוּ שְׂכָל הָעוֹלָם נִחְרַב,
כְּמוֹ בְּדוֹר הַמַּבּוּל:.

לֵב לָכָה נִשְׁקָה אֶת אֲבִינוּ יִין
וְנִשְׁכָּבָה עָמּוֹ וְנַחֲיָה מֵאֲבִינוּ
זֶרַע:

אִיתָא נִשְׁקִי יֵת אֲבוּנָא חֲמָרָא וְנִשְׁכּוּב
עֲמָה וְנִקְיָם מֵאֲבוּנָא בְּנִין:

לֵב וְתִשְׁקִין אֶת אֲבִיהֶן יִין

בְּלִילָהּ הוּא וְתָבֵא הַבְּכִירָה

וְתִשְׁכַּב אֶת אֲבִיהָ וְלֹא יָדַע

בְּשִׁכְבָּהּ וּבְקִמָּהּ:

וְאִשְׁקִיָּאָהּ יֵת אֲבוֹהֶן חֲמֵרָא בְּלִילִיא

הוּא וְעַלֵּית רַבְתָּא וְשָׁכִיבָא עִם אֲבוֹהָא

וְלֹא יָדַע בְּמִשְׁכַּבָּהּ וּבְקִימָהּ:

וְתִשְׁקִין וְגו'. יין נִזְדַּמֵּן לָהֶם בַּמַּעֲרָה,

לְהוֹצִיא מֵהֶן שְׁנֵי אוֹמוֹת: וְתִשְׁכַּב אֶת

אֲבִיהָ. וּבַצֵּעִירָה כְּתִיב וְתִשְׁכַּב עִמּוֹ,

צעירה לפי שלא פתחה בזנות, אלא
אחותה למדתה, חיסך עליה הכתוב ולא
פירש גנותה, אבל בכירה שפתחה בזנות,
פרסמה הכתוב במפורש. ובקומה של
בכירה נקוד על וי"ו של ובקומה לומר,
שבקומה ידע, ואף על פי כן לא נשמר
ליל שני מלשתות.:

לד ויהי ממחרת ותאמר
הבכירה אל הצעירה הן
שכבתי אמש את אבי נשקנו

יִיזְן גַּם הַלַּיְלָה וּבֹאִי שְׁכָבִי

עִמּוֹ וְנַחֲיָה מֵאֲבִינוּ זֶרַע:

וְהָיָה בְיוֹמָא דְּבִתְרוּהִי וְאִמְרַת רַבָּתָא

לְזַעֲרָתָא הָא שְׁכִיבִית רַמְשָׁא עִם אַבָּא

נִשְׁקִנָּה חֲמָרָא אַף בְּלֵילִיא וְעוֹלִי

שְׁכִיבִי עִמָּה וְנִקִּים מֵאֲבוּנָא בְּנִין:

לָהּ וְתִשְׁקִין גַּם בְּלֵילָה הַחֹוּא

אֶת אֲבִיהֶן יִיזְן וְתִקֶּם הַצְעִירָה

וְתִשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא יִדַּע

בְּשֹׁכְבָהּ וּבְקִמָּהּ:

וְאֶשְׁקִיאהּ אֶף בְּלִילֶיהָ הֵהוּא יְתֹאבֹהֶן

חֲמָרָא וְקִמַּת זַעֲרָתָא וְשֹׁכֵיבַת עִמָּה

וְלֹא יָדַע בְּמִשְׁכָּבָהּ וּבְקִימָהּ:

לוֹ וְתַהֲרִין שְׁתֵּי בָנוֹת לוֹט

מֵאֲבִיהֶן:

וְעַדִּיאַן תַּרְתִּין בָּנֹת לוֹט מֵאֲבֹהֶן:

וְתַהֲרִין וְגו'. אֶף עַל פִּי שְׁאִין הָאִשָּׁה

מִתְעַבְרַת מִבִּיאה רִאשׁוֹנָה, אִלּוּ שִׁלְטוֹ

בעצמן והוציאו ערותן לחוץ, ונתעברו
מביאה ראשונה:

לֹא וְתֵלֵד הַבְּכִירָה בֵּין וְתִקְרָא
שְׁמוֹ מוֹאָב הוּא אָבִי מוֹאָב
עַד הַיּוֹם:

וילידת רב־תא בֶּר וְקָרַת שְׁמָהּ מוֹאָב
הוא אֲבוֹהוֹן דְּמוֹאָבָא עַד יוֹמָא דִּין:

מוֹאָב. זוּ שְׁלֹא הִיתָה צְנוּעָה פִּירְשָׁה
שְׁמֵאבִיָּה הוּא, אֲבָל צַעִירָה קִרְאָתוֹ בְּלִשׁוֹן
נְקִיָּה, וְקִבְלָה שְׂכָר בִּימֵי מִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר

בבני עמון אל תתגר בם, כלל, ובמזאב לא
הזהיר אלא שלא ילחמו בם, אבל לצערן
התיר לו:

לח והצעירה גם הוא ילדה בן
ותקרא שמו בן עמי הוא
אבי בני עמון עד היום:

וזערתא אף היא ילידת בר וקרת
שמה בר עמי הוא אבוהון דבני עמון
עד יומא דין:

א וַיִּסַּע מֶשֶׁם אַבְרָהָם אֶרְצָה

הַנֶּגֶב וַיָּשָׁב בֵּין קְדֵשׁ וּבֵין

שׁוּר וַיָּגֵר בְּגֶרָר:

וַנִּטֵּל מִתָּמֶן אַבְרָהָם לְאֶרְעָא דְרוּמָא

וַיֵּתֵב בֵּין רֶקֶם וּבֵין חֲגָרָא וְאֶתוֹתֵב

בְּגֶרָר:

ויסע משם אברהם. כשראה שחרבו

הכרכים, ופסקו העוברים והשבים, נסע לו

משם. דבר אחר להתרחק מלוט, שיצא

עליו שם רע שבא על בנותיו:

ב וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֵל שְׁרָה

אֲשֶׁתִּי אַחֲתִי הוּא וַיַּשְׁלַח

אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גֶּרָר וַיִּקַּח אֶת

שְׁרָה:

וַאֲמַר אַבְרָהָם עַל שְׁרָה אֶתְתָּה אַחֲתִי

הִיא וַיַּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא דְגֶרָר וַדְבַר

יְת שְׁרָה:

וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם. כֹּאן לֹא נָטַל רֵשׁוֹת, אֲלֹא

עַל כְּרַחֵה שְׁלֹא בִטּוּבָתָהּ, לְפִי שֶׁכֶּבֶד

לֹוּקָחָהּ לְבֵית פִּרְעֹה עַל יְדֵי כֵן׃ אֵל שָׂרָה
אֲשֶׁתּוֹ. עַל שָׂרָה אֲשֶׁתּוֹ, וּכְיוּצָא בּוֹ אֵל
הַלְקָה אַרְוֹן זָנוֹ, וְאֵל מֹות חֲמִיּהָ, שְׁנֵיהֶם
בְּלֶשׁוֹן עַל׃

ג וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל אַבְרָמָלֶךְ
בַּחֲלוֹם הַלֵּילָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנֵּה
מֵת עַל הָאִשָּׁה אֲשֶׁר לָקַחְתָּ
וְהוּא בְּעֵלְתָּ בְּעַל׃

וַאֲתָא מִימָר מִן קָדָם יי לֹות אַבְרָמָלֶךְ

בַּחֲלֹמָא דְלִילִיא וַאֲמַר לָהּ הֵא אֶתְּ מִית

עַל עֵיסַק אֶתְתָּא דְדַבְרָתָא וְהִיא אֶתְתָּא

גְּבַר:

ד וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ

וַיֹּאמֶר אֲדָנִי הֲגֹוִי גַם צַדִּיק

תַּחֲרֹג:

וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב לָוְתָהּ וַאֲמַר יִי הָעַם

אֵף זַכַּאי תְּקַטּוּל:

לֹא קָרַב אֵלֶיהָ. הַמֶּלֶךְ מִנְעוּ, כְּמוֹ

שנאמר לא נתתיך לנגוע אליה: הגוי גם
צדיק תהרוג. אף אם הוא צדיק תהרגנו,
שלא כך דרכך לאבד האומות חנם, כך
עשית לדור המבול ולדור הפלגה, אף אני
אומר שהרגתם על לא דבר, כמו שאתה
אומר להרגני:

ה הֲלֹא הוּא אָמַר לִי אֲחֹתִי
הוּא וְהִיא גַם הוּא אָמַרְהָ אֲחִי
הוּא בָּתָם לְבָבִי וּבְנִקִּיז פִּי
עֲשִׂיתִי זֹאת:

הֲלֹא הוּא אָמַר לִי אֶחָתִי הִיא וְהִיא אַף

הִיא אֶמְרַת אָחִי הוּא בְּקִשְׁיטוֹת לְבִי

וּבְזָפֹאוֹת יָדַי עֲבָדִית דָּא:

גם היא. לרבות עבדים וגמלים וחמרים

שלה את כולם שאלתי ואמרו לי אחיה

הוא: בתם לבבי. שלא דמיתי לחטוא:

ובנקיון כפי. נקי אני מן החטא, שלא

נגעתי בה:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הֶאֱלֹהִים בְּחֶלֶם

גַּם אֲנֹכִי יִדְעֹתִי כִּי בְּתָם

לְבַבְךָ עֲשִׂיתָ זֹאת וְאַחֲשׁוּךָ גַּם

אֲנֹכִי אֹתְךָ מִחֲטֹא לִי עַל כֵּן

לֹא נִתְּתִיךָ לְנֶגַע אֱלֹהִים:

וְאָמַר לָהּ מִיָּמַר מִן קֶדֶם יְיָ בַּחֲלֹמָא

אֶף קֶדְמִי גָּלִי אֲרִי בְּקִשְׁיטוֹת לְבָךְ

עֲבַדְתָּ דָּא וּמִנְעִית אֶף אֲנָא יִתְךָ

מִלְּמַחֲטִי קֶדְמִי עַל כֵּן לֹא שְׁבַקְתָּךְ

לְמִקְרַב לְוִתָּהּ:

יָדַעְתִּי כִּי בַתָּם לְבַבְךָ וְגו' אַמַּת שְׁלֹא

דמית מתחלה לחטוא, אבל נקיון כפים
אין כאן. : לא נתתיך. לא ממך היה שלא
נגעת בה, אלא חשכתי אני אותך מחטוא,
שלא נתתי לך כח, וכן ולא נתנו אלהים,
וכן ולא נתנה אביה לבוא:

וְיַעֲקֹב הָשִׁב אֶשְׁתְּ הָאִישׁ כִּי
נָבִיא הוּא וַיִּתְּפֹל בְּעֶדְךָ
וַחַיָּה וְאִם אֵינְךָ מֵשִׁיב דַּע כִּי
מוֹת תָּמוּת אֶתָּה וְכָל אֲשֶׁר
לָךְ:

וַיַּעַן אֶת־יִב אֶת־ת גַּבְרָא אֲרִי נְבִיא הוּא
וַיִּצְלִי עָלָךְ וַתַּחֲי וְאִם לִיתָךְ מִתִּיב דַּע
אֲרִי מִימַת תְּמוּת אַתְּ וְכָל דִּי לָךְ:

השב אשת האיש. ואל תהא סבור שמא
תתגנה בעיניו ולא יקבלנה, או ישנאך,
ולא יתפלל עליך. כי נביא הוא. ויודע
שלא נגעת בה, לפיכך ויתפלל בעדך:

ח וַיִּשְׁכַּם אַבְימֶלֶךְ בַּבֶּקֶר
וַיִּקְרָא לְכָל עֲבָדָיו וַיֹּדְבָר אֶת
כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם

וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד׃

וַאֲקֵדִים אַבְימֶלֶךְ בְּצִפּוֹרָא וַיִּקְרָא לְכָל

עֲבָדָוָהִי וּמִלִּיל יַת כָּל פֶּתַח־מִיָּא הָאֵלֶּיךָ

קִדְמִיהוֹן וּדְחִילוּ גּוֹבְרִיָּא לַחֲדָא׃

ט וַיִּקְרָא אַבְימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם

וַיֹּאמֶר לוֹ מַה עָשִׂיתָ לָנוּ וּמַה

חָטָאתִי לָךְ כִּי הֵבֵאתָ עָלַי וְעַל

מִמְלַכְתִּי חֲטָאָה גְדֹלָה מֵעַשְׂשִׁים

אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֹׂוּ עָשִׂיתָ עִמָּדִי׃

וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַאֲמַר לֵהּ מָה
עֲבַדְתָּ לְנָא וּמָה חֲבִית (נ"י חטית) לָךְ
אֲרִי אֵיתִיתָא עָלַי וְעַל מַלְכוּתִי חֹבָא
רַבָּא עֹבְדִין דִּי לָא כְּשָׁרִין לְאַתְעַבְדָּא
עֲבַדְתָּ עָמִי:

מעשים אשר לא יעשו. מכה אשר לא
הורגלה לבא על בריה באה לנו על ידך,
עצירת כל נקבים של זרע, ושל קטנים,
ורעי, ואזנים וחוטם:

וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֵל אַבְרָהָם

מָה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֵת

הַדָּבָר הַזֶּה:

וַאֲמַר אַבְימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מָה חֲזִיתָ אֲרִי

עֲבַדְתָּ יְת פֶּתַגְמָא הֵדִין:

יֵא וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם כִּי אֶמְרָתִי

רַק אֵין יִרְאַת אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם

הַזֶּה וְהַרְגוּנִי עַל דְּבַר אֲשֶׁר־י:

וַאֲמַר אַבְרָהָם אֲרִי אֶמְרִית לְחוּד לִית

דְּחִלְתָּא דִּי בְּאַתְרָא הֵדִין וַיִּקְטֹּלֵנִי

עַל עֵיסֶק אֶתְתִּי:

רק אין יראת אלהים. אכסנאי שבא
לעיר, על עסקי אכילה ושתייה שואלין
אותו, או על עסקי אשתו שואלין אותו,
אשתך היא או אחותך היא:

יב וְגַם אֶמְנָה אַחֲתִי בֵּת אָבִי
הוא אך לא בת אמי וְתָהִי לִי
לְאִשָּׁה:

וְבָרַם בְּקוֹשֵׁטָא אַחֲתִי בֵּת אָבִא הִיא
בָּרַם לֹא בֵּת אָמִי וְהָיוּ לִי לְאִנָּתוֹ:

אחותי בת אבי היא. ובת אב מותרת לבן
נה, שאין אבות לעובדי עבודה אלילים,
וכדי לאמת דבריו השיבו כן. ואם תאמר
והלא בת אחיו היתה, בני בנים הרי הן
כבנים, והרי היא בתו של תרח, וכן הוא
אומר ללוט, כי אנשים אחים אנחנו: אך
לא בת אמי. הן מאם אחרת היה:

יג וַיְהִי כִּבְאֶשֶׁר הִתְעַו אֶתִּי
אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וְאָמַר לָהּ
זֶה חֲסִידְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי עִמָּדִי

אֵל כָּל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נִבּוֹא

שָׁמָּה אֶמְרִי לִי אָחִי הוּא:

וְהָיָה כִּד טָעוּ עַמִּמִּיא בְּתַר עוֹבְדֵי

יְדִיהוֹן יְתִי קָרִיב יִי לְדַחֲלָתָהּ מִבֵּית

אֲבָא וְאֶמְרִית לָהּ דִּין (נ"י דָּא)

טִיבוּתֵיךְ דִּי תַעֲבֹדִי עָמִי לְכָל אֲתָרָא

דִּי נִהַךְ לְתַמָּן אֶמְרִי עָלַי אָחִי הוּא:

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אוֹתִי וְגו'. אוֹנְקְלוֹס

תַּרְגָּם מַה שֶׁתַּרְגֵּם, וַיֵּשׁ לִישָׁב עוֹד דְּבַר

דְּבוּר עַל אוֹפֵנִיּוֹ, כַּשֶּׁהוֹצִיאֲנִי הַקַּב"ה

מבית אבי להיות משוטט ונד ממקום
למקום, וידעתי שאעבור במקום רשעים,
ואומר לה זה חסדך וגו': כאשר התעו.
לשון רבים, ואל תתמה כי בהרבה
מקומות לשון אלהות ולשון מרות קרוי
לשון רבים, אשר הלכו אלהים, אלהים
חיים, אלהים קדושים, וכל לשון אלהים
לשון רבים, וכן ויקח אדוני יוסף, אדוני
האדונים, אדוני הארץ, וכן בעליו יזמת,
והועד בבעליו. ואם תאמר מהו לשון
התעו, כל הגולה ממקומו ואינו מיושב

קרוי תועה, כמו ותלך ותתע, תעיתי כשה
אובד, יתעו לבלי אוכל, יצאו ויתעו לבקש
אכלם: אמרי לי. עלי, וכן וישאלו אנשי
המקום לאשתו, על אשתו. וכן ואמר
פרעה לבני ישראל, כמו על בני ישראל.
פן יאמרו לי אשה הרגתהו:

יד וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֶאֱזַן וּבָקָר
וְעֶבְדִּים וְשֹׁפְחֹת וַיִּתֵּן
לְאַבְרָהָם וַיָּשָׁב לוֹ אֶת שָׂרָה
אִשְׁתּוֹ:

וַיְדַבֵּר אֲבִימֶלֶךְ עִאן וְתוֹרִין וְעַבְדֵּי

וְאַמְהֵן וַיֵּהָב לְאַבְרָהָם וְאַתִּיב לָהּ יֵת

שָׂרָה אֶתֶּתָהּ:

וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם. כְּדִי שִׂיתַפִּיִם וַיִּתְּכַל

עֲלֵיו:

טו וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ הִנֵּה אֶרְצִי

לְפָנֶיךָ בְּטוֹב בְּעֵינֶיךָ שֵׁב:

וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ הֵא אֶרְעִי קִדְמָךְ

בְּדַתְקִין בְּעֵינֶיךָ תִּיב:

הנה ארצי לפניך. אבל פרעה אמר לו

הנה אשתך קח ולך, לפי שנתירא,

שהמצרים שטופי זמה:

טז ולשרה אמר הנה נתתי אֶלְךָ

בְּסֵף לְאֶחִיךָ הִנֵּה הוּא לְךָ

בְּסוֹת עֵינַיִם לְכֹל אֲשֶׁר אֶתָּךְ

וְאֵת כֹּל וְנִכְחַת:

ז' ולשרה אמר הֵא יְהִבִּית אֶלְךָ סְלֵעִין

דְּכֶסֶף לְאֶחִיךָ הֵא הוּא לִיךָ בְּסוֹת דִּיקוֹר

עֵינַיִן חָלַף דְּשִׁלַּחִית וּדְבַרְתִּיךָ וַחֲזִית
יְתִיךָ וַיֵּת כָּל דְּעַמָּךָ וְעַל כָּל מָה
דְּאַמַּרְת אֶתְּוֹכַחַת:

ולשרה אמר. אבימלך לכבודה, כדי
לפייסה, הנה עשיתי לך כבוד זה, נתתי
ממון לאחיד, שאמרת עליו אחי הוא, הנה
הממון והכבוד הזה לך כסות עינים: לכל
אשר אתך. יכסו עיניהם שלא יקילוּך,
שאיכלו השיבותיך ריקנית, יש להם לומר,
לאחר שנתעלל בה החזירה, עכשיו

שהוצרכתי לבזבז ממון ולפייסך, יודעים
יהיו שעל כרחי השיבותיך, ועל ידי נס:
ואת כל. ועם כל באי עולם: ונכחת. יהא
לך פתחון פה להתוכח, ולהראות דברים
נכרים הללו, ולשון תוכחה בכל מקום,
ברור דברים, ובלע"ז אשפורפי"ר,
ואונקלוס תרגם בפנים אחרים, ולשון
המקרא כך הוא נופל על התרגום, הנה
הוא לך כסות של כבוד על העינים שלי
ששלטו בדך, ובכל אשר אתך, ועל כן
תרגומו וחזית יתיך וית כל דעמך. ויש

מדרש אנדה, אבל ישוב לשון המקרא

פירשתי:

וַיֵּתְּ פֶלֶל אֲבֹרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים

וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת אַבְיִמֶלֶךְ

וְאֵת אִשְׁתּוֹ וְאֶמְחֵתִיו וַיֵּלְדוּ:

וְצִלִּי אֲבֹרָהָם קֶדֶם יְיָ וְאִסִּי יְיָ יֵת

אַבְיִמֶלֶךְ וַיֵּת אֶתְּהָ וְאֶמְחֵתָ וְאֶתְרוּחָ:

וַיֵּלְדוּ. כתר גומו ואתרוחו, נפתחו נקביהם

והוציאו, והיא לידה שלהם:

יח כִּי עָצַר עָצַר יְהוָה בְּעֵד כָּל

רַחֲמָם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל דְּבַר

שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֲבָרְהָם:

אֲרִי מִיָּחַד אֶחָד יִי בְּאַפִּי כָּל פֶּתַח

וְלָדָא לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל עֵיסֶק שָׂרָה

אֶתֶת אֲבָרְהָם:

בַּעַד כָּל רַחֲמָם. כִּנְגַד כָּל פֶּתַח: עַל דְּבַר

שָׂרָה. עַל כִּי דְבוּרָה שֶׁל שָׂרָה:

א וַיַּחְזֶה פֶקֶד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר

אָמַר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה

כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר:

וַיֵּי דְכִיר יְת שָׂרָה כִּמָּא דִּי אָמַר וַעֲבַד

יֵי לְשָׂרָה כִּמָּא דִּי מִלִּיל:

וזה' פקד את שרה וגו'. סמך פרשה זו,

ללמדך שכל המבקש רחמים על חבירו

והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחלה,

שנאמר ויתפלל וגו' וסמך ליה זה' פקד

את שרה, שפקדה כבר קודם שריפא את

אבימלך: פקד את שרה כאשר אמר.
בהריון: כאשר דבר. בלידה, והיכן היא
אמירה והיכן הוא דבור, אמירה, ויאמר
אלהים אבל שרה אשתך וגו', דבור, היה
דבר ה' אל אברם, בברית בין הבתרים,
ושם נאמר לא יירשך זה וגו', והביא
היורש משרה: ויעש ה' לשרה כאשר
דבר. לאברהם:

ב וְתֵּהָרֵךְ וְתֵּלֵךְ שָׂרָה לְאַבְרָהָם
בן לְזִקְנָיו לְמוֹעֵד אֲשֶׁר דָּבַר

אתוּ אֱלֹהִים:

וְעַד־יֵאָת וּלְיֵדֶת שָׁרָה לְאַבְרָהָם בֶּר

לְסִיבְתוֹהִי לְזִמָּן דִּי מַלְיֵל יִתָּה יִי:

לְמוֹעֵד אֲשֶׁר דָּבַר אֲתוּ. ר' יוֹדֵן זֶרְבִי חֲמָא,

רִבִּי יוֹדֵן אֹמֵר מִלְמַד שְׁנוּכַד לִט' חֲדָשִׁים,

שֶׁלֹא יֵאמְרוּ מִבֵּיתוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ הוּא, זֶר'

חֲמָא אֹמֵר לְשִׁבְעָה חֲדָשִׁים: (לְזִקְנִיו.

שֶׁהִיָּה זִיו אִיקוֹנִין שְׁלוֹ דוּמָה לוֹ:) לְמוֹעֵד

אֲשֶׁר דָּבַר אֲתוּ. דְּמַלִּיל יִתִּיָּה, אֵת הַמוֹעֵד

אֲשֶׁר דָּבַר זִקְבַּע כְּשֶׁאֵמַר לוֹ לְמוֹעֵד אֲשׁוּב

אליך, שרט לו שריטה בכותל, ואמר לו,

כשתגיע חמה לשריטה זו בשנה האחרת

תלד:

ג. ויקרא אברהם את שם בנו

הנולד לו אֶשֶׁר יִלְדָה לוֹ שָׂרָה

יצחק:

ויקרא אברהם ית שום ברה דאתיליד

לה דילידת לה שָׂרָה יצחק:

ד. וימל אברהם את יצחק בנו

בֶּן שְׁמֹנֶת יָמִים כֹּאֲשֶׁר צִוָּה

אֶתֹּ אֱלֹהִים:

וַגִּזֹּר אֲבָרְהָם יֵת יִצְחָק בְּרָהּ בַּר תַּמְנִיא

יּוֹמִין כְּמֵא דֵי פִקִּיד יֵתָה יֵי:

חֲמִישִׁי וְאֲבָרְהָם

בֶּן מֵאֵת שָׁנָה בְּחֻלְדָּ לֹו אֵת

יִצְחָק בְּנוֹ:

וַאֲבָרָהָם בַּר מֵאָה שְׁנַיִן כֹּד אֶתִּילִיד

לָהּ יֵת יִצְחָק בְּרָהּ:

וַתֹּאמֶר שָׂרָה צֶחֶק עָשָׂה לִי

אֱלֹהִים כָּל הַשְּׁמַע יִצְחָק לִי:

וַאֲמַרְת שָׂרָה חֲדוּא עֲבַד לִי יִי כָל

דְּשִׁמַּע יַחֲדִי לִי:

יִצְחָק לִי. יִשְׁמַח עָלַי. וּמִדְּרֵשׁ אֲגִידָה,

הַרְבֵּה עֲקָרוֹת נִפְקְדוּ עִמָּה, הַרְבֵּה חוֹלִים

נִתְרַפְּאוּ בּוֹ בַּיּוֹם, הַרְבֵּה תִּפְלוֹת נִעְנּוּ עִמָּה,

וְרַב שְׁחֹק הִיָּה בְּעוֹלָם:

וַתֹּאמֶר מִי מֶלֶךְ לְאַבְרָהָם

הַיִּנִּיקָה בָּנִים שָׂרָה כִּי יִלְדֶּתִי

בֶּן לְזִקְנִי:

וַאֲמַרְתָּ מָאן מֵהֵימָן דֹּאֲמַר לְאַבְרָהָם

קָיָם דְּתוֹנִיק בְּנִין שָׂרָה אֲרִי יִלְדִית בֶּר

לְסִיבְתוּהִי:

מי מלל לאברהם. לשון שבה וחשיבות,

כמו מי פעל ועשה, מי ברא אלה, ראו מה

הוא, ומי הוא שומר הבטחתו, הקב"ה

מבטיח ועושה: מלל. שינה הכתוב ולא
אמר דבר, גימטריא שלו ק', כלומר לסוף
מאה לאברהם: היניקה בנים שרה. ומהו
בנים לשון רבים, ביום המשתה הביאו
השרות בניהן עמהן, והיניקה אותם, שהיו
אומרות לא ילדה שרה, אלא אסופי
הביאה מן השוק:

ח וַיִּגְדֵּל הַיֵּלֶד וַיִּגְמַל וַיַּעַשׂ
אֲבֹרָתָם מִשְׁתֶּה גָדוֹל בְּיוֹם
הַגְּמִל אֶת יִצְחָק:

וְרַבָּא רַבִּיָּא וְאַתְחֲסִיל וְעַבְד אַבְרָהָם

מִשְׁתֵּיָּא רַבָּא בְיוֹמָא דְאַתְחֲסִיל יֵת

יִצְחָק:

וַיִּגְמַל. לְסוּף כ"ד חוֹדֶשׁ: מִשְׁתָּה גְדוֹל.

שֶׁהָיוּ שֵׁם גְדוֹלֵי הַדּוֹר, שֵׁם וְעַבְר וְאַבְימֶלֶךְ:

ט וַתֵּרָא שָׂרָה אֶת בֶּן הָגָר

הַמִּצְרִית אֲשֶׁר יָלְדָה לְאַבְרָהָם

מִצְחָק:

וַחֲזַת שָׂרָה יֵת בֶּר הָגָר מִצְרִיתָא

דִּילִידַת לְאַבְרָהָם מְחִיִּיךְ:

מצחק. לשון עבודת אלילים, כמו

שנאמר ויקומו לצחק. דבר אחר לשון

גילוי עריות, כמה דתימא לצחק בי. דבר

אחר לשון רציחה, כמה דתימא יקומו נא

הנערים וישחקו לפנינו וגו':

וְתֹאמַר לְאַבְרָהָם גִּרֵּשׁ הָאֵמָּה

הַזֹּאת וְאֵת בְּנָהּ כִּי לֹא יִירֶשׁ

בֶּן הָאֵמָּה הַזֹּאת עִם בְּנֵי עַם

יִצְחָק:

וַאֲמַרְתָּ לְאַבְרָהָם תִּרְךָ אֲמֶתָא הֶדָּא וַיֵּת
בְּרָה אֲרִי לָא יֵרֶת בַּר אֲמֶתָא הֶדָּא עִם
בְּרִי עִם יִצְחָק:

עם בני וגו'. מתשובת שרה כי לא יירש בן
האמה עם בני, אתה למד שהיה מריב עם
יצחק על הירושה, ואמר, אני בכור ונוטל
פי שנים, ויוצאים בשדה ונוטל קשתו
ויורה בו חצים, כמה דאת אמר כמתלהלה
היורה זקים וגו', ואמר הלא משחק אני:
עם בני עם יצחק. מכיון שהוא בני,

אפילו אם אינו הגון כיצחק, או הגון
כיצחק, אפילו אם אינו בני, אין זה כדאי
לירש עמו, כל וחומר עם בני עם יצחק
ששתייהן בו:

יא וַיֵּרֶע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי
אַבְרָהָם עַל אֲדֹתָ בְנוֹ:

וּבְאִישׁ פֶּתַגְמָא לַחֲדָא בְּעֵינֵי אַבְרָהָם
עַל עֵיסַק בְּרָה:

על אודות בנו. על ששמע שיצא לתרבות
רעה. ופשוטו, על שאומרת לו לשלחו:

יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֵל אַבְרָהָם

אֵל יִרְעֵ בְּעֵינַיִךְ עַל חֲפֵעַר וְעַל

אַמְתָּךְ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ

שָׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ כִּי בִיצְחָק

יִקְרָא לָךְ זֶרַע:

וַאֲמַר יִי אֱלֹהִים לָא יבֹאֵשׁ בְּעֵינַיִךְ

עַל עוֹלִימָא וְעַל אַמְתָּךְ כֹּל דִּי תִימַר

לָךְ שָׂרָה קַבֵּל מִנֶּה אֲרִי בִיצְחָק יִתְקַרֵּן

לָךְ בְּנִין:

שמע בקלה, למדנו שהיה אברהם טפל

לשרה בנביאות:

וְגַם אֶת בֶּן הָאִמָּה לְגֹוי

אֲשִׁימֵנוּ כִּי זֶרַעָהּ הוּא:

וְאֵף יֵת בַּר אֲמִתָּא לְעַם אֲשׁוּנָה אֲרִי

בֶּנֶךְ הוּא:

וַיֵּשְׁבוּ אֲבֹרָהִם בְּבֶקֶר וַיִּקַּח

לֶחֶם וְחֵמֶת מִיָּם וַיֵּתֶן אֶל הָהָר

שָׁם עַל שְׂכֵמָה וְאֵת הַיֶּלֶד

וַיִּשְׁלַח וַתֵּלֶךְ וַתֵּתֶנּוּ בְּמִדְבָּר

בְּאֵר שָׁבַע:

וְאֶקְדִּים אֲבָרְהָם בְּצִפּוֹרָא וְנָסִיב לַחֲמָא

וְרִקְבָא דְּמִיָּא וְיִהֲב לְהָגָר שְׂוִי עַל

כְּתֻפָּה וַיֵּת רַבִּיָּא וְשִׁלְחָה וְאִזְלַת וַתֵּעַת

בְּמִדְבָּרָא (נ"א בְּמִדְבָּר) בְּאֵר שָׁבַע:

לָחֶם וְחֶמֶת מַיִם. וְלֹא כֶסֶף וְזָהָב, לְפִי

שְׁהִיָּה שׁוֹנְאוֹ עַל שִׁיּוּצָא לְתַרְבּוּת רַעְיָה:

וְאֵת הַיֵּלֶד. אִף הַיֵּלֶד שֵׁם עַל שְׂכֵמָה,

שְׁהַכְנִיסָהּ בּוֹ שְׂרָה עֵין רַעְיָה, וְאַחֲזָתוּ חֵמָה,

וְלֹא יִכּוֹל לֵילֵךְ בְּרִגְלָיו: וְתֵלֵךְ וְתַתַּע.

חֲזֹרָה לְגִלּוּלֵי בֵּית אֲבִיהַ:

טו וַיִּכְלּוּ הַמַּיִם מִן הַחֲמַת

וְתַשְׁלֵךְ אֶת הַיֶּלֶד תַּחַת אֶחָד

הַשִּׁיחַם:

וְשְׁלִימוֹ מֵיָא מִן רִקְבָּא וְרַמַּת יָת רַבִּיָּא

תַּחֲתָ חַד מִן אֵילָנִיָּא:

וַיִּכְלוּ הַמַּיִם. לְפִי שְׂדֵרֵךְ חֹלִים לְשִׁתּוֹת

הַרְבֵּה:

טוֹתֶלְךָ וְתֵשֶׁב לָהּ מִנֶּגֶד הַרְחֹק
בְּמַטְחֵי קִשָּׁת כִּי אָמְרָה אֶל
אַרְאֶה בְּמוֹת הַיֶּלֶד וְתֵשֶׁב
מִנֶּגֶד וְתֵשֶׂא אֶת קֶלֶה וְתִבְדֶּךָ׃
וְאַזְלֹת וִיתִיבֶת לָהּ מִקְבֵּל אֶרְחִיקֶת
(נ"י אֶרְחִיק) כְּמִיגֵד קִשְׁתָּא אֲרִי
אֶמְרֶת לֹא אֶחָזִי בְּמוֹתָא דְּרַבִּיא
וִיתִיבֶת מִקְבֵּל וְאַרְיַמַת יָת קֶלֶה וּבְכַת׃
מִנֶּגֶד. מִרְחֹק׃ כְּמַטְחֵי קִשָּׁת. כִּשְׁתִּי

טיחות, והוא לשון יריית חץ, בלשון
משנה שהטיח באשתו, על שם שהזרע
יורה כחץ. ואם תאמר היה לו לכתוב
במטחי קשת, משפט הוי"ו ליכנס לכאן
כמו בחגוי הסלע, מגזרת והיתה אדמת
יהודה למצרים לחגא, ומגזרת יחוגו וינועו
בשכור, וכן קצוי ארץ, מגזרת קצה:
ותשב מנגד. כיון שקרב למות, הוסיפה
להתרחק:

וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת קוֹל הַנַּעַר
וַיִּקְרָא מֵאֵד אֱלֹהִים אֶל הָהָר

מִן הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה לָּךְ

הַגֵּר אֵל תִּירָאִי כִּי שָׁמַע

אֱלֹהִים אֵל קוֹל הַנֶּעֱר בֹּאֲשֶׁר

הוּא שָׁם:

וַשְּׁמִיעַ קָדָם יְיָ יֵת קִלָּה דִּרְבִּיא וְקָרָא

מִלֵּאכָא דִּי לַהֲגֵר מִן שְׁמַיָּא וַאֲמַר לָהּ

מַה לָּיְךְ הַגֵּר לָא תִדְחֲלִי אֲרִי שְׁמִיעַ

קָדָם יְיָ יֵת קִלָּה דִּרְבִּיא בֹאֲתָר דִּהוּא

תַּמּוּן:

**את קול הנער. מכאן שיפה תפלת
החולה מתפלת אחרים עליו, והיא קודמת
להתקבל: באשר הוא שם. לפי מעשים
שהוא עושה עכשיו הוא נדון, ולא לפי
מה שהוא עתיד לעשות, לפי שהיו
מלאכי השרת מקטרגים ואומרים, רבונו
של עולם, מי שעתיד זרעו להמית בניך
בצמא אתה מעלה לו באר, והוא משיבם,
עכשיו מה הוא, צדיק או רשע, אמרו לו
צדיק. אמר להם, לפי מעשיו של עכשיו
אני דנו, וזהו באשר הוא שם, והיכן המית**

את ישראל בצמא, כשהגלם נבוכדנצר,
שנאמר משא בערב וגו' לקראת צמא
התיו מים וגו', כשהיו מוליכין אותם אצל
ערביים, היו ישראל אומרים לשבאים,
בבקשה מכם, הוליכונו אצל בני דודנו
ישמעאל וירחמו עלינו, שנאמר אורחות
דודנים, אל תקרי דודנים, אלא דודים,
ואלו יוצאים לקראתם ומביאין להם בשר
ודג מלוח, ונודות נפוחים, כסבורים
ישראל שמלאים מים, וכשמכניסו לתוך
פיו ופותחו, הרוח נכנס בגופו ומת:

יח קוּמִי שְׂאִי אֶת הַנֶּעַר

וְהַחֲזִיקִי אֶת יָדָּךְ בּוֹ כִּי לִגְוִי

גָּדוֹל אֲשִׁימְנוּ:

קוּמִי טוֹלִי יֵת רַבִּיָּא וְאַתְּקִיפִי יֵת יָדָּךְ

בֵּה אֲרִי לָעַם סְגִי אֲשׁוּנָה:

יט וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת עֵינֶיהָ

וַתֵּרָא בְּאֵר מַיִם וַתֵּלֶךְ וַתִּמְלֹא

אֶת הַחֲמַת מַיִם וַתִּשְׁק אֶת

הַנֶּעַר:

וַגָּלָא יִי יֵת עֵינָהּ וַחֲזַת בִּירָא דְּמִיא
וַאֲזַלַּת וּמַלַּת יֵת רְקִבָּא מִיא וַאֲשַׁקִּיאת
יֵת רַבִּיא:

כַּוְיָהִי אֱלֹהִים אֶת הַנֶּעַר וַיִּגְדֵּל
וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר וַיְהִי רֹבֵה
קִשְׁתִּים:

וַהֲוָה מִימָרָא דִּי בְּסַעֲדָה דְּרַבִּיא וְרַבָּא
וַיֵּתֵב בַּמִּדְבָּרָא וַהֲוָה רַבִּי קִשְׁתָּא:
רֹבֵה קִשְׁתִּים. יוֹרָה חֲצִים בַּקִּשְׁתִּים: קִשְׁתִּים. עַל

שם האומנות, כמו חמר, גמל, צייד,
לפיכך השי"ן מודגשת. היה יושב במדבר
ומלסטם את העוברים, הוא שנאמר ידו
בכל וגו':

כא וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פָּאֲרָן וַתִּקַּח
לֹא אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:
וַיֵּתֵב בְּמִדְבָּרָא דְּפָאֲרָן וַנְּסִיבֵת לָהּ
אִמָּה אֶתְתָּא מֵאֶרֶעָא דְּמִצְרַיִם:

מארץ מצרים. ממקום גדוליה, שנאמר
ולא שפחה מצרית וגו', היינו דאמרי

אינשי, זרוק חוטרא לאוירא אעיקריה

קאי:

כב טיטי ויהי בעת

החוא ויאמר אבימלך ופיכל

שר צבאו אל אברהם לאמר

אלהים עמך בכל אשר אתה

עשה:

והוה בעדנא הוה ויאמר אבימלך

וּפִיכֹל רַב חֵילָה לְאַבְרָהָם לְמִימָר

מִימָרָא דִּי בְּסַעֲדָךְ בְּכֹל דִּי אַתָּ עֵבֵד:

אֱלֹהִים עִמָּךְ. לְפִי שְׂרָאוֹ שִׁיצֵא מִשְׁכּוֹנָתָא

סְדוּם לְשָׁלוֹם, וְעַם הַמְּלָכִים נֹלַחַם וְנִפְלֹ

בִּידוֹ, וְנִפְקְדָה אֲשֶׁתּוֹ לְזִקְוֵנִי:

כַּגּ וְעַתָּה הִשְׁבַּעְתָּה לִּי בְּאֱלֹהִים

הַנָּה אִם תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי

וּלְנִבְדִּי בַּחֲסֵד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי

עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעַם הָאָרֶץ

אֲשֶׁר גִּרְתָּהּ בָּהֶּ:

וּכְעַן קָיָם לִי בְּמִימְרָא דִּיִּי הֲכָא דִּלָּא

תִּשְׁקֹר בִּי וּבְבָרִי וּבְבָר בְּרִי כְּטִיבוּתָא

דִּי עֲבָדִית עִמָּךְ תַּעֲבֹד עַמִּי וְעַם

אֶרְעָא דְּאַתּוּתְבָתָּא בָּהֶּ:

וּלְנִינִי וּלְנֹכְדִי. עַד כֹּאן רַחֲמֵי הָאֵב עַל

הַבֵּן: כַּחֲסֹד אֲשֶׁר עֲשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה

עִמָּדִי. שְׂאִמְרִיתִי לָךְ הִנֵּה אֶרְצִי לְפָנֶיךָ:

כֹּד וַיֹּאמֶר אֲבָרְהָם אֲנֹכִי

אֲשַׁבֵּעַ:

וְאָמַר אֲבָרָהָם אֲנִי אֶקְיָם:

כֹּה יְהוֹכַח אֲבָרָהָם אֶת אַבְיִמֶלֶךְ:

עַל אֲדֹתָ בָּאָר הַמַּיִם אֲשֶׁר

גָּזְלוּ עַבְדִּי אַבְיִמֶלֶךְ:

וְאוֹכַח אֲבָרָהָם יְת אַבְיִמֶלֶךְ עַל עֵיסֶק

בִּירָא דְמִיָּא דִּי אֲנִיסוּ עַבְדִּי אַבְיִמֶלֶךְ:

וְהוֹכַח. נְתוּכָה עֲמוּ עַל כֹּךְ:

כּו וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי

מִי עָשָׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם

אֶתָּה לֹא הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אֲנֹכִי

לֹא שָׁמַעְתִּי בְּלִתִּי הַיּוֹם:

וְאָמַר אַבְימֶלֶךְ לֹא יִדְעִית מֶאֵן עֶבֶד

יָת פֶּתַגְמָא הֲדִין וְאַף אֶת לֹא חִוִּית לִי

וְאַף אֲנִי לֹא שָׁמַעִית אֱלֹהִין יוֹמָא

דִּין:

כּוּ וַיִּפְקַח אַבְרָהָם צִאֵן וּבָקָר

וַיֵּיתֶן לְאַבְימֶלֶךְ וַיִּכְרֹתוּ

שְׁנֵיהֶם בְּרִית׃

וַיְדַבֵּר אֲבִרָהָם עָאן וְתוֹרִין וַיֵּהֱב

לְאֲבִימֶלֶךְ וַיִּגְזְרוּ תַרְוִיּהוּן קָיִם׃

כח וַיַּצַּב אֲבִרָהָם אֶת שִׁבְעַ

כְּבִשְׁתַּת הַצֹּאן לְבִדְהָן׃

וַאֲקִים אֲבִרָהָם יֵת שִׁבְעַ חוֹרְפָן דְּעָאן

בְּלַחוּדִיָּהן׃

כט וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֵל אֲבִרָהָם

מָה הִנֵּה שִׁבְעַ כְּבִשְׁתַּת הָאֵלָּה

אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבִדְנָה:

וַאֲמַר אַבְימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מָה אֲנִי

שֹׁבַע חֹרֶפֶן אֵלֶּיךָ דְּאֶקְמָתָא בְּלַחֲוֵדִיָּהֶן:

לֹא וַיֹּאמֶר כִּי אֶת שֹׁבַע כְּבִישָׁת

תִּקַּח מִיָּדֵי בַעַבּוֹר תַּהְיֶה לִּי

לְעֵדָה כִּי חֲפָרְתִּי אֶת הַבָּאָר

הַזֹּאת:

וַאֲמַר אֲרִי יֵת שֹׁבַע חֹרֶפֶן תִּקַּבֵּל מִן

יָדֵי בְדִיל דְּתַהֵי לִי לְסִהְדִּי אֲרִי חֲפָרִית

יֵת בִּירָא הֶדָּא:

בעבור תהיה לי. זאת: לעדה. לשון
עדות של נקבה, כמו ועדה המצבה: כי
חפרתי את הבאר. מריבים היו עליה רועי
אבימלך, ואומרים אנחנו חפרנוה, אמרו
ביניהם, כל מי שיתראה על הבאר ויעלו
המים לקראתו, שלו הוא, ועלו לקראת
אברהם:

לא על כן קרא למקום ההוא
באר שבע כי שם נשבעו

שְׁנֵיהֶם:

עַל כֵּן קָרָא לְאַתְרָא הַהוּא בְּאֵר שֶׁבַע

אֲרֵי תִמְן קִימוֹ תְרוּיָהוּן:

לִב וַיִּכְרְתוּ בְרִית בְּבֵּאֵר שֶׁבַע

וַיָּקָם אַבְיִמֶלֶךְ וּפִיכַל שָׂר

צְבָאוֹ וַיָּשִׁיבוּ אֵל אֶרֶץ

פְּלִשְׁתִּים:

וַיִּגְזְרוּ קָיָם בְּבֵּאֵר שֶׁבַע וַיָּקָם אַבְיִמֶלֶךְ

וּפִיכַל רַב חֵילָה וַתָּבוּ לְאֶרֶץ פְּלִשְׁתֵּי:

לֹא וַיִּפְטַע אֱשֶׁל בְּבֹאֵר שָׁבַע

וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֱלֹ

עֲזָלָם:

וַנְּצִיב נִצְבָּא (נ"י אֵילָנָא) בְּבֹאֵר שָׁבַע

וַצִּלִּי תַמָּן בְּשֵׁמָא דִּי אֱלֹהָא דְעֵלְמָא:

אשֶׁל. רב ושמואל, חד אמר פרדס להביא

ממנו פירות לאורחים בסעודה, וחד אמר

פונדק לאכסניא ובו כל מיני פירות.

ומצינו לשון נטיעה באהלים, שנאמר

ויטע אהלִי אפדנו: ויקרא שם וגו'. על ידי

אותו אשל, נקרא שמו של הקב"ה אלוה
לכל העולם, לאחר שאוכלים ושותים,
אמר להם ברכו למי שאכלתם משלו,
סבורים אתם שמשלי אכלתם, משל מי
שאמר והיה העולם אכלתם:

לְדַּוִּיגָר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ

פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים:

וְאֵתוֹתָב אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּי יוֹמִין

סְגִיָּאין:

יָמִים רַבִּים. מְרֻבִּים עַל שֶׁל חֲבֵרוֹן,

בַּחֲבֵרוֹן עָשָׂה כ"ה שָׁנָה, וּכְאֵן כ"ו, שֶׁהָרִי
בֶּן ע"ה שָׁנָה הָיָה בַּעֲצָתוֹ מֵחֶרֶן, אוֹתָהּ
שָׁנָה וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֶלְוֵנִי מִמְרָא, שֶׁלֹּא
מִצִּינּוֹ קוֹדֵם לָכֵן שְׁנַת־יֵשֶׁב אֵלֹא שֵׁם,
שֶׁבְּכָל מְקוֹמוֹתָיו הָיָה כְּאוֹרֵחַ, חוֹנֶה וְנוֹסֵעַ
וְהוֹלֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּעֲבֹר אֲבָרָם, וַיַּעֲתֵק
מִשָּׁם, וַיְהִי רָעַב וַיֵּרֶד אֲבָרָם מִצְרִימָה,
וּבְמִצְרַיִם לֹא עָשָׂה אֵלֹא שְׁלֵשָׁה חֳדָשִׁים,
שֶׁהָרִי שֶׁלָּחַז פִּרְעָה, מִיָּד וַיֵּלֶךְ לְמַסְעָיו עַד
וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֶלְוֵנִי מִמְרָא אֲשֶׁר בַּחֲבֵרוֹן,
וְשֵׁם יֵשֶׁב עַד שְׁנֵה־פָכָה סָדוֹם, מִיָּד וַיִּסַּע

**משם אברהם מפני בוששה של לוט, ובא
לארץ פלשתים, ובן צ"ט שנה היה, שהרי
בשלישי למילתו באו אצלו המלאכים,
הרי כ"ה שנה, וכאן כתיב ימים רבים,
מרובים על הראשונים, ולא בא הכתוב
לסתום אלא לפרש, ואם היו מרובים
עליהם שתי שנים או יותר היה מפרשם,
ועל כרחק אינם יתירים יותר משנה, הרי
כ"ו שנה, מיד יצא משם וחזר לחברון,
ואותה שנה קדמה לפני עקידתו של יצחק
י"ב שנים. כך שנויה בסדר עולם:**

א שביעי ויהי אחר

הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה

אֶת אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו

אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנְנִי׃

וְהוּא בָּתָר פֶּתַח־מִיָּא הָאֵלֶּיךָ וַיִּי נִסִּי יֵת

אַבְרָהָם וַאֲמַר לָהּ אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא

אֲנִי׃

אחר הדברים האלה. יש מרבותינו
אומרים אחר דבריו של שטן, שהיה
מקטרג ואומר, מכל סעודה שעשה
אברהם לא הקריב לפניך פר אחד או איל
אחד, אמר לו, כלום עשה אלא בשביל
בנו, אילו הייתי אומר לו זבח אותו לפני,
לא היה מעכב. ויש אומרים אחר דבריו
של ישמעאל, שהיה מתפאר על יצחק
שכל בן י"ג שנה ולא מיחה, אמר לו
יצחק באבר אחד אתה מיראני, אילו אמר
לי הקב"ה זבח עצמך לפני, לא הייתי

מעכב: הנני. כך היא ענייתם של חסידים,

לשון ענוה הוא, ולשון זימון:

ב וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בְּנֶךָ אֶת

יְחִידְךָ אֲשֶׁר אָהַבְתָּ אֶת יִצְחָק

וְלֶךְ לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמִּזְרִית

וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אֶחָד

הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים:

וַאֲמַר דְּבַר כָּעֵן יְת בָּרַךְ יְת יְחִידְךָ דִּי

רַחֲמֵת יְת יִצְחָק וְאִיזֵל לְךָ לְאַרְעָא

פּוֹלְחָנָא וְאַסְקָה קְדָמִי תִּמְן לַעֲלֹתָא

עַל חַד מִן טוֹרֵיָא דִּי אֵימַר לָךְ:

קח נא. אין נא אלא לשון בקשה, אמר לו

בבקשה ממך עמוד לי בזה הנסיון, שלא

יאמרו הראשונות לא היה בהן ממש: את

בנך. אמר לו שני בנים יש לי, אמר לו את

יחידך, אמר לו זה יחיד לאמו וזה יחיד

לאמו, אמר לו אשר אהבת, אמר לו

שניהם אני אוהב, אמר לו יצחק, ולמה לא

גילה לו מתחלה, שלא לערבבו פתאום,

ותזוח דעתו עליו ותטרף, וכדי לחבב עליו

את המצוה, וליתן לו שכר על כל דבור
ודבור: ארץ המוריה. ירושלים, וכן
בדברי הימים לבנות את בית ה' בירושלים
בהר המוריה. ורבותינו פירשו, על שם
שמשם הוראה יוצאה לישראל. ואונקלוס
תרגומו על שם עבודת הקטרת, שיש בו
מור נרד ושאר בשמים: והעלהו. לא אמר
לו שחטהו, לפי שלא היה חפץ הקדוש
ב"ה לשחטו, אלא להעלהו להר לעשותו
עולה, ומשהעלהו, אמר לו הורידהו: אחד
ההרים. הקב"ה מתהא הצדיקים ואחר

בך מגלה להם, וכל זה כדי להרבות שכרן,
וכן הארץ אשר אראך, וכן ביונה וקרא
עליה את הקריאה:

וַיֵּשְׁכֶם אַבְרָהָם בְּבֶקֶר
וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמֹרֹו וַיִּקַּח אֶת
שְׁנֵי נַעֲרָיו אֹתֹו וְאֵת יִצְחָק
בָּנוֹ וַיִּבְקַע עֲצֵי עֹלָה וַיָּקָם
וַיִּלֶךְ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ
הָאֱלֹהִים:

וְאֶקְדִּים אֲבָרָהָם בְּצִפְרָא וְזָרָז יֵת חֲמֵרָה

וְדַבֵּר יֵת תְּרִין עוֹלִימוֹהִי עֵמָּה וְיֵת

יִצְחָק בְּרָה וְצִלַּח אָעִי לְעֵלְתָא וְקָם

וְאַזֵּל לְאַתְרָא דִּי אֲמַר לָהּ יֵי:

וּישכם. נזדרז למצוה: ויחבש. הוא

בעצמו, ולא צוה לאחד מעבדיו,

שהאהבה מקלקלת השורה: את שני

נעריו. ישמעאל ואליעזר, שאין אדם

חשוב רשאי לצאת לדרך בלא ב' אנשים,

שאם יצטרך האחד לנקביו ויתרחק, יהיה

השני עמו: ויבקע. תרגומו וצלה, כמו
וצלחו הירדן, לשון ביקוע סינדר"א
בלע"ז:

ד ביום השלישי וישא אברהם
את עיניו וירא את המקום
מרחק:

ביום תליתאה וזקף אברהם ית
עינוהי וחזא ית אתרא מרחיק:

ביום השלישי. למה איחר מלהראותו
מיד, כדי שלא יאמרו הממו וערבבו

פתאום וטרד דעתו, ואילו היה לו שהות
להמלך אל לבו, לא היה עושה: וירא את
המקום. ראה ענן קשור על ההר:

ה וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם אֵל נְעָרָיו
שִׁבּוּ לָכֶם כֹּה עִם הַחֲמוֹר וְאֲנִי
וְהַנֶּעֱר וְנִלְכָּה עַד כֹּה וְנַשְׁתַּחֲוֶה
וְנִשְׁוֹבָה אֵלֵיכֶם:

וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם לְעוֹלִימוֹהִי אֲוִרִיכוּ לְכוּ
הֲכֵא עִם חֲמֹרָא וְאֲנִי וְעוֹלִימָא נְתַמְּטִי

עַד כָּא וְנִסְגֹּד וְנִתּוּב לְוִתְכוּן:

עַד כֹּה. כְּלוּמַר דֶּרֶךְ מוֹעֵט לְמָקוֹם אֲשֶׁר

לְפָנֵינוּ. וּמִדֶּרֶשׁ אַגְדָּה, אֲרָאָה הֵיכָן הוּא מֵה

שֶׁאֵמַר לִי הַמָּקוֹם כֹּה יִהְיֶה זִרְעֶךָ:

וְנִשְׁוּבָה. נִתְנַבֵּא שִׁישׁוּבוֹ שְׁנֵיהֶם:

וַיִּקַּח אֲבֹרָהֶם אֶת עֵצֵי הָעֵלָה

וַיִּשֶׂם עָלָיו יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח

בְּיָדוֹ אֶת הָאֵשׁ וְאֶת הַמֶּאֱכָלִת

וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:

וְנָסִיב אֲבָרָהָם יָת אֲעִי דְעֵלְתָּא וְשׂוֹי

עַל יִצְחָק בְּרָהּ וְנָסִיב בִּידָהּ יָת אֶשְׁתָּא

וְיָת סַכִּינָא וְאַזְלוּ תְרוּיָהוֹן כַּחֲדָא:

המאכלת. סבין, על שם שאוכלת את

הבשר, כמה דתימא וחרבי תאכל בשר,

ושמכשרת בשר לאכילה. דבר אחר, זאת

נקראת מאכלת, על שם שישראל אוכלים

מתן שכרה: וילכו שניהם יחדו. אברהם

שהיה יודע שהולך לשחוט את בנו היה

הולך ברצון ושמחה כיצחק שלא היה

מרגיש בדבר:

וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אַבְרָהָם

אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנִנִי

בְּנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים

וְאַיִהּ הַשָּׂה לְעֹלָה:

וַאֲמַר יִצְחָק לַאֲבִרָהָם אֲבוֹהִי וַאֲמַר

אָבָא וַאֲמַר הָא אֲנָא בְּרִי וַאֲמַר הָא

אֶשְׁתָּא וְאֶעֱיָא וְאֵן אִימְרָא לְעֹלְתָא:

ח וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יְרָאָה

לֹא הִשָּׂה לַעֲלֹה בְּנֵי וַיִּלְכוּ

שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:

וַאֲמַר אֲבָרְהָם קִדְּם יְיָ גְּלִי לָהּ אִימָרָא

לַעֲלֹתָא בְּרִי וַאֲזָלוּ תְרוּיָהוֹן כַּחֲדָא:

יראה לוֹ הַשָּׂה. כלומר יראה ויבחר לוֹ

הַשָּׂה, ואם אין שָׂה, לעולה בני, ואף על פי

שהבין יצחק שהוא הולך להשחט, וילכו

שניהם יחדו בלב שוה:

טַוִּיבְאוּ אֶל הַמֶּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר

לֹא הֶאֱלֹהִים וַיִּבֶן שָׁם אֲבֹרָהִם
אֶת הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת הָעֲצִים
וַיַּעֲקֹד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּשָּׂם
אֹתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל
לְעֲצִים:

וְאֵתוֹ לְאַתְרָא דִּי אֲמַר לָהּ יִי וּבְנָא
תַּמָּן אֲבֹרָהִם יֵת מִדְּבַחָא וְסִדָּר יֵת
אֲעִיָּא וְעֵקֶד יֵת יִצְחָק בְּרָהּ וְשׂוֹי יֵתָהּ
עַל מִדְּבַחָא עֵיל מִן אֲעִיָּא:

ויעקד. ידיו ורגליו מאחוריו, הידים

והרגלים ביחד היא עקידה, והוא לשון

עקודים, שהיו קרסוליהם לבנים, מקום

שעוקדים אותן בו היה ניכר:

וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יָדָיו וַיִּקַּח

אֶת הַמֵּאֲכָלָת לְשַׁחֵט אֶת בְּנוֹ:

וְאוֹשִׁיט אַבְרָהָם יָת יְדֵה וְנָסִיב יָת

סְכִינָא לְמִיכַס יָת בְּרֵה:

יֵא וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלְאָךְ יְחֻזָּה מִן

הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם

אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנְנִי:

וַיִּקְרָא לָהּ מְלָאכָא דִּי מִן שָׁמַיָא וַאֲמַר

אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַאֲמַר הָאֵל אֲנִי:

אַבְרָהָם אַבְרָהָם. לְשׁוֹן חֲבֵה הוּא, שְׂכּוּפִל

אֵת שְׁמוֹ:

יב וַיֹּאמֶר אֵל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֵל

הַנֶּעֱר וְאֵל תַּעֲשֵׂ לּוֹ מִצְוָה

כִּי עָתָה יִדְעֹתִי כִּי יִרְאֶה

אֱלֹהִים אֶתָּה וְלֹא חֲשַׁכָּת אֶת

בְּנֶךָ אֶת יְחִידְךָ מִמֶּנִּי:

וְאָמַר לֹא תוֹשִׁיט יָדְךָ לְעוֹלָמָא וְלֹא

תַּעֲבֹד לָהּ מִדְּעָם אֲרִי כַּעַן יִדְעֵנָא (נ"י

יִדְעִית) אֲרִי דַחֲלָא דִּי אַתָּה וְלֹא מִנְעָתָ

יְת בְּרַךְ יְת יְחִידְךָ מִמֶּנִּי:

אַל תִּשְׁלַח. לִשְׁחוּט. אָמַר לוֹ אִם כֵּן לֶחֱנָם

בִּאתִי לִכְבֹּד, אַעֲשֶׂה בּוֹ חֶבְלָה וְאוֹצִיא מִמֶּנּוּ

מֵעֵט דָּם, אָמַר לוֹ אַל תַּעַשׂ לוֹ מֵאוֹמָה, אַל

תַּעַשׂ בּוֹ מוֹם: כִּי עֲתָה יִדְעִיתִי. אָמַר רַבִּי

אבא, אמר לו אברהם, אפרש לפניך את
שיחתי, אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא
לך זרע, וחזרת ואמרת קח נא את בנך,
עכשיו אתה אומר לי אל תשלה ידך אל
הנער, אמר לו הקב"ה, לא אחלל בריתי
ומוצא שפתי לא אשנה, כשאמרתי לך
קח מוצא שפתי לא אשנה, לא אמרתי לך
שחטו אלא העלהו, אסקתיה אחתיה: כי
עתה ידעתי. מעתה יש לי מה להשיב
לשטן ולאומות התמהים מה היא חבתי
אצלך, יש לי פתחון פה, עכשיו, שרואין

כִּי יֵרָא אֱלֹהִים אֶתְּהָ:

יִגְ וַיֵּשֶׁא אֲבָרָהָם אֶת עֵינָיו

וַיֵּרָא וְהִנֵּה אֵיל אַחֵר נֶאֱחָז

בַּסֶּבֶךְ בְּקִרְנָיו וַיֵּלֶךְ אֲבָרָהָם

וַיִּקַּח אֶת הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה

תַּחַת בָּנוֹ:

וַיִּזְקַף אֲבָרָהָם יָת עֵינֹהֵי בְּתָר אֵלָיו

וַחֲזָא וְהָא דְכָרָא בְּתָר אַחִיד בְּאֵילָנָא

בְּקִרְנֹהֵי וְאִזְל אֲבָרָהָם וְנָסִיב יָת דְּכָרָא

וְאַסְקָה לְעֶלְתָּא חֲלָף בְּרָה:

והנה איל. מוכן היה לכך מששת ימי
בראשית: אחר. אחרי שאמר לו המלאך
אל תשלה ידך, ראהו כשהוא נאחז, והוא
שמתרגמינן וזקף אברהם עינוהי בתר
אלין. בסבך. אילן: בקרניו. שהיה רץ
אצל אברהם, והשטן סובכו ומערבבו
באילנות: תחת בנו. מאחר שכתוב ויעלהו
לעולה לא חסר המקרא כלום, מהו תחת
בנו, על כל עבודה שעשה ממנו, היה
מתפלל ואומר, יהי רצון שתהא זו באלו

היא עשויה בבני, כאלו בני שחוט, כאלו
דמו זרוק, כאלו בני מופשט, כאלו הוא
נקטר ונעשה דשן:

יד וִיקָרָא אֲבָרָהָם שֵׁם הַמָּקוֹם
הַהוּא יְהוָה יִרְאֶה אֲשֶׁר יֹאמַר
הַיּוֹם בְּהָר יְהוָה יִרְאֶה:

וּפֶלַח וְצִלִּי אֲבָרָהָם תָּמַן בְּאַתְרָא הַהוּא
וַאֲמַר קָדָם יִי הָכָא יְהוֹן פִּלְחָן דְּרִיא
בְּכֵן יִתְאַמַּר בְּיוֹמָא הָדִין בְּטוֹרָא הָדִין

אֲבָרְהָם קָדָם יְיָ פֶּלַח:

ה' יראה. פשוטו כתרגומו, ה' יבחר ויראה
לו את המקום הזה, להשרות בו שכינתו
ולהקריב כאן קרבנות: אשר יאמר היום.
שיאמרו לימי הדורות עליו בהר ה' יראה
הקב"ה לעמו: היום. הימים העתידין,
כמו עד היום הזה שבכל המקרא, שכל
הדורות הבאים הקוראים את המקרא הזה
אומרים עד היום הזה, על היום שעומדים
בו. ומדרש אגדה, ה' יראה עקידה זו
לסלוח לישראל בכל שנה ולהצילם מן

הפֹּרְעָנוֹת, כְּדִי שִׁיאֲמַר הַיּוֹם הַזֶּה בְּכָל
דֹּרוֹת הַבָּאִים, בַּהֲרַח ה' יִרְאֶה אֲפֹרוֹ שֶׁל
יִצְחָק צָבוּר וְעוֹמֵד לְכַפְרָה:

טו וַיִּקְרָא מֶלֶאךָ יְהוָה אֵל
אֲבֹרָהֶם שְׁנִית מִן הַשָּׁמַיִם:
וַיִּקְרָא מֶלֶאכָא דֵּי לְאֹבְרָהֶם תְּנִינוֹת מִן
שָׁמַיָא:

טז וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נָא
יְהוָה בִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת

הַדְּבָר הַזֶּה וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת

בֶּנְךָ אֶת יְחִידְךָ:

וְאָמַר בְּמִימֵרִי קִיַּמִּית אֲמַר יִי אֱרִי חֲלָף

דִּי עֲבַדְתָּא יֵת פִּתְגָמָא הֲדִין וְלֹא

מִנְעַתָּא יֵת בֶּרֶךְ יֵת יְחִידְךָ:

יִי כִי בֶרֶךְ אֲבָרְכְּךָ וְחֲרַבְּךָ

אֲרַבְּךָ אֶת זֶרְעֶךָ כְּכֹכְבֵי

הַשָּׁמַיִם וְכַחֲזֹל אֲשֶׁר עַל שֹׁפֶת

הַיָּם וַיִּרְשׁ זֶרְעֶךָ אֶת שַׁעַר

אֵיבִיו:

אֲרִי בִּרְכָא אֲבִרְכֶנָּךְ וְאַסְגֵּאָה אֲסִגֵּי יֵת

בְּנִיךְ כְּכֹכְבִי שְׁמִיָּא וְכַחֲלָא דִּי עַל פִּיךָ

יִמָּא וִירְתוֹן בְּנִיךְ יֵת קְרוֹי סְנֵאִיהוֹן:

בֶּרֶךְ אֲבִרְכֶךָ. אַחַת לֵאב וְאַחַת לְבָן:

וְהִרְבֵּה אֲרִבָּה. אַחַת לֵאב וְאַחַת לְבָן:

יָח וְהִתְבָּרְכוּ בְּזִרְעֶךָ כֹּל גִּזְיֵי

הָאָרֶץ עֵקֶב אֲשֶׁר שְׁמַעְתָּ

בְּקֹלִי:

וַיִּתְּבַרְכוּן בְּדִיל בְּנֵיךָ כָּל עַמֵּי

דְּאֶרְעָא חֲלַף דִּי קַבְּלָתָא לְמִימְרִי:

יְיָ וַיֵּשֶׁב אֲבָרָהָם אֶל נַעֲרֵיו

וַיִּקְמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל בְּאֵר

שָׁבַע וַיֵּשֶׁב אֲבָרָהָם בְּבֵאֵר

שָׁבַע:

וְתַב אֲבָרָהָם לֹות עוֹלָמוֹהִי וַקְמוּ

וַאֲזָלוּ כַּחֲדָא לְבֵאֵר שָׁבַע וַיְתִיב

אֲבָרָהָם בְּבֵאֵר שָׁבַע:

וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בְּבֵאֵר שֶׁבַע. לֹא יָשִׁיבָה
מִמֶּשׁ שָׁהָרִי בַחֲבֵרוֹן הִיָּה יוֹשֵׁב, י"ב שָׁנִים
לִפְנֵי עֲקִידָתוֹ שֶׁל יִצְחָק יָצָא מִבֵּאֵר שֶׁבַע
וְהַלֵּךְ לוֹ לַחֲבֵרוֹן, כִּמּוֹ שְׁנָאֵמַר וַיֵּגֶר אַבְרָהָם
בָּאָרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים, מֵרֹבִים מִשָּׁל
חֲבֵרוֹן הָרָאשׁוֹנִים, וְהֵם כ"ו שָׁנָה, כִּמּוֹ
שֶׁפִּירֵשְׁנוּ לְמַעַלָּה:

ב. מִפְּטִיר וַיְהִי אַחֲרָי

הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּגֶר לְאַבְרָהָם

לֹא־מֹרֶה הָנָה יִלְדָּה מִלְכָּה גַם

הוּא בָּנִים לְנַחֲוֹר אַחִיָּה:

וְהָיָה בְּתֵר פֶּתַגְמִיָּא הָאֱלִין וְאֶתְחִוָּא

לְאַבְרָהָם לְמִימָר הָא יִלְיֶדֶת מִלְכָּה אַף

הִיא בָּנִין לְנַחֲוֹר אַחִוָּךְ:

אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּגֶד וְגו'. בְּשׁוּבוֹ

מֵהָר הַמְּזוּרִיָּה הִיָּה אַבְרָהָם מֵהָרָהָר וְאוֹמֵר,

אֲלוֹ הִיָּה בְּנֵי שְׁחוּט כָּבֵד, הִיָּה הוֹלֵךְ בְּלֹא

בָּנִים, הִיָּה לִי לְהַשִּׁיאוֹ אִשָּׁה מִבָּנוֹת עֵנֶר

אֲשֶׁכּוֹל וּמִמָּרָא, בִּשְׂרֹו הַקַּב"ה שְׁנוֹלְדָה

רבקה בת זוגו, וזהו אחר הדברים האלה,
הרהורי דברים שהיו על ידי עקידה: גם
היא. אף היא השוותה משפחותיה
למשפחות אברהם גם כן, מה אברהם י"ב
שבטים שיצאו מיעקב ח' בני הגבירות וד'
בני שפחות, אף אלו ח' בני גבירות וד' בני
פלגש:

כא אֶת עוֹץ בְּכֹרוֹ וְאֶת בּוֹז
אֶחָיו וְאֶת קְמוּאֵל אֲבִי אֶרֶם:
יֵת עוֹץ בּוֹכֶרָה וֵיֵת בּוֹז אֶחָוִי וֵיֵת

קְמוּאֵל אֲבוֹהֵי דְאַרְם:

כב וְאֵת כְּשֵׁד וְאֵת חֲזוֹ וְאֵת

פְּלִדֵּשׁ וְאֵת יִדְלָף וְאֵת

בְּתוּאֵל:

וְיֵת כְּשֵׁד וְיֵת חֲזוֹ וְיֵת פְּלִדֵּשׁ וְיֵת יִדְלָף

וְיֵת בְּתוּאֵל:

כג וּבְתוּאֵל יֶלֶד אֵת רְבִקָּה

שְׂמִנָּה אֵלָה יֶלְדָּה מִלְכָּה

לְנַחֲוֹר אֲחֵי אֲבִרְהָם:

וּבְתוֹאֵל־אוֹלִיד יֵת רְבֵקָה תִּמְנֶיָא אֱלִין

יִלִּידַת מְלָכָה לְנַחֲוֹר אַחֲוֵהִי דְאַבְרָהָם:

וּבְתוֹאֵל יֵלֵד אֶת רְבֵקָה. כֹּל הַיְחֻסִּין הַלָּלוּ

לֹא נִכְתְּבוּ אֲלֵא בְשִׁבִּיל פְּסוּק זֶה:

כֹּד וּפִילִגְשׁוֹ וְשָׁמָּה רְאוּמָה

וְתֵלֵד גַּם הוּא אֶת טַבַּח וְאֶת

גַּחַם וְאֶת תַּחֲשׁ וְאֶת מַעֲכָה:

וְלַחֲנַתָּה וְשָׁמָּה רְאוּמָה וִילִידַת אֵף הִיא

יֵת טַבַּח וְיֵת גַּחַם וְיֵת תַּחֲשׁ וְיֵת מַעֲכָה:

בַּרְשָׁת

חַי שָׂרָה

עַם אֲוֵנִק לֹוּם וִרְעָ"י

פרשת חיי שרה

בראשית פרק-כג

א וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה

וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשִׁבְעַת שָׁנִים

שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה:

וְהָיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה וְעֶשְׂרִין וְשִׁבְעַת

שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה:

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה
ושבע שנים. לכך נכתב שנה בכל כלל
וכלל, לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו,
בת ק' כבת כ' לחטא, מה בת כ' לא חטאה
שהרי אינה בת עונשין, אף בת ק' בלא
חטא, ובת כ' כבת ז' ליופי: שני חיי שרה.
כלן שוין לטובה:

ב וְתָמַת שָׂרָה בְּקָרִית אֲרָבֶעַ
חֹמֹת חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא
אֲבָרָהָם לְסֹפֶד לְשָׂרָה

וְלִבְכֹּתָהּ:

וּמִיתַת שָׂרָה בְּקָרִית אַרְבַּע הִיא חֵבְרוֹן

בְּאַרְעָא דְכַנְעַן וְאַתָּא אַבְרָהָם

לְמִסְפָּדָה לְשָׂרָה וְלִמְבַכָּהּ:

בְּקָרִית אַרְבַּע. עַל שֵׁם אַרְבַּע עֲנָקִים שֶׁהָיוּ

שֵׁם, אַחִימָן שֶׁשִּׁי וְתַלְמִי וְאַבְיָהֵן. דְּבַר

אַחֵר, עַל שֵׁם אַרְבַּע זִגְזוֹת שֶׁנִּקְבְּרוּ שֵׁם

אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ, אָדָם וְחֹוָה, אַבְרָהָם וְשָׂרָה,

יִצְחָק וְרִבְקָה, יַעֲקֹב וְלֵאָה: וַיָּבֹא אַבְרָהָם.

מִבְּאֵר שֶׁבַע: לְסִפּוּד לְשָׂרָה וְלִבְכָתָהּ.

נִסְמָכָה מִיתַת שָׂרָה לְעִקִּידַת יִצְחָק, לְפִי
שַׁעַל יְדֵי בִשּׁוּרַת הָעִקִּידָה, שֶׁנִּזְדַּמָּן בָּנָה
לְשַׁחֲיטָה וּכְמַעַט שָׁלָא נִשְׁחַט, פִּרְחָה
נִשְׁמַתָּה מִמָּנָה וּמַתָּה:

ג וַיִּקְרָא אֲבֹרָהָם מֵעַל פְּנֵי מִתּוֹ
וַיֹּדְבָר אֵל בְּנֵי חַת לֵאמֹר:
וְקָם אֲבֹרָהָם מֵעַל אִפֵּי מִיתָהּ וּמָלַל עִם
בְּנֵי חֲתָנָהּ לְמִימָר:

ד גַּר וְתוֹשֵׁב אֲנַכִּי עִמָּכֶם תָּנוּ

לִי אֶחָזֶזֶת קֶבֶר עִמָּכֶם וְאַקְבְּרָהּ

מִתִּי מִלְפָּנַי:

דִּיר וְתוֹתֵב אֲנִי עִמָּכֶם הֲבֹ לִי אֶחְסֶנָּה

קְבוּרָא עִמָּכֶם וְאַקְבֵּר מִתִּי מִן קִדְמִי:

גֵּר וְתוֹשֵׁב אֲנִי עִמָּכֶם. גֵּר מֵאֶרֶץ אַחֵרָה,

וְנִתְּשִׁיבִתִּי עִמָּכֶם. וּמִדְּרֹשׁ אֲגִדָּה, אִם תִּרְצוּ

הֲרִינִי גֵר, וְאִם לֹא אֶהְיֶה תוֹשֵׁב וְאֶטְלָנָה

מִן הַדִּין, שֶׁאֵמַר לִי הַקֶּבֶ"ה לְזֶרַעְךָ אֶתֵּן

אֶת הָאֶרֶץ הַזֹּאת: אֶחְזֹזֶת קֶבֶר. אֶחְזֹזֶת

קִרְקַע לְבֵית הַקְּבֻרוֹת:

ה וַיַּעֲנוּ בְנֵי חַת אֶת אַבְרָהָם

לֵאמֹר לוֹ:

וְאֶתִיבוּ בְנֵי חֲתָנָה יֵת אַבְרָהָם לְמִימֹר

לָהּ:

ו שְׂמַעְנוּ אֲדֹנָי נְשִׂיא אֱלֹהִים

אֶתָּה בְּתוֹכֵנוּ בְּמַבְחָר קְבָרֵינוּ

קְבוֹר אֶת מִתָּךְ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת

קְבָרוֹ לֹא יִכְלֶה מִמֶּךָ מִקְבוֹר

מִתָּךְ:

קִבֵּל מִנָּא רַבּוֹנָא רַב קָדָם יְיָ אֵת

בִּינָא בְּשֵׁפָר קִבְרָא קִבֵּר יֵת מִיתָךְ

אִנֵּשׁ מִנָּא יֵת קִבְרָה לָא יִמְנַע מִנָּךְ

מִלְּקִבֵּר מִיתָךְ:

לֹא יִכְלֶה. לֹא יִמְנַע, כִּמּוּ לֹא תִכְלֹא

רַחֲמִיד, וְכִמּוּ וְיִכְלֹא הַגִּשָּׁם:

וַיִּקָּם אֲבָרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ לְעַם

הָאָרֶץ לְבָנֵי חֵת:

וַקָּם אֲבָרָהָם וּסְגִיד לְעֵמָּא דְאֶרְעָא

לְבָנִי חֲתָאָה:

ח וַיִּדְבֹּר אֶתָּם לֵאמֹר אִם יֵשׁ

אֶת נַפְשְׁכֶם לְקַבֵּר אֶת מִתִּי

מִלְפָּנַי שְׂמַעוּנִי וּבָגְעוּ לִי

בְּעֶפְרוֹן בֶּן צִיחֹר:

וּמִלֵּל עֲמֵהוֹן לְמִימָר אִם אֵית רַעְוָא

בְּנַפְשְׁכוֹן לְמַקְבֵּר יְת מִיתִי מִן קְדָמִי

קַבִּילוּ מִנִּי וּבְעוּ לִי מִן עֶפְרוֹן בַּר

צִוְחֹר:

נפשכם. רצונכם: ופגעו לי. לשון בקשה,

כמו אל תפגעי בי:

טוֹיִתָּן לִי אֶת מַעֲרַת הַמַּכְפִּלָּה

אֲשֶׁר לִי אֲשֶׁר בְּקִצָּה שְׂדֵהוּ

בְּכֶסֶף מֵלֹא יִתְנַנֶּה לִי

בְּתוֹכְכֶם לְאַחֲזֹת קֶבֶר:

וְיִתָּן לִי יֵת מַעֲרַת כַּפְלֵתָא דִּי לָהּ דִּי

בְּסִטְר חֲקִלָּה בְּכֶסֶף שְׁלִים יִתְנִינָה לִי

בִּינִיכּוֹן לְאַחֲסִנַת קְבוּרָא:

המכפלה. בית ועליה על גביו. דבר אחר,

שכפולה בזוגות: בכסף מלא. אשלם כל

שוויה, וכן דוד אמר לארונה בכסף מלא:

וְעֶפְרוֹן יָשָׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי חֵת

וַיַּעַן עֶפְרוֹן הַחֵתִּי אֶת אַבְרָהָם

בְּאָזְנֵי בְנֵי חֵת לְכָל בָּאֵי שַׁעַר

עִירוֹ לֵאמֹר:

וְעֶפְרוֹן יָתַב בְּגוֹ בְּנֵי חֵתָא וְאֶתִּיב

עֶפְרוֹן חֵתָא יֵת אַבְרָהָם קֹדֶם בְּנֵי

חֲתָאָה לְכֹל עָלַי תִּרְעַ קְרִיתָהּ לְמִימָר:

ועפרון ישב. כתיב חסר, אותו היום

מנוהו שוטר עליהם, מפני חשיבותו של

אברהם שהיה צריך לו, עלה לגדולה:

לכל באי שער עירו. שכולן בטלו

ממלאכתן, ובאו לגמול חסד לשרה:

יֵא לֹא אֲדָנִי שְׂמַעֲנִי הַשְׁדָּה

נִתַּתִּי לָךְ וְהַמְעַרָה אֲשֶׁר בּוֹ

לָךְ נִתַּתִּיהָ לְעֵינַי בְּנֵי עַמִּי

נִתַּתִּיהָ לָךְ קִבּוֹר מִתְּךָ:

לֹא רַבּוֹנִי קִבֵּיל מִנִּי חֲקֹלָא יְהִיבִית לָךְ

וּמַעֲרִתָא דִּי בֵּה לָךְ יְהִיבִיתָהּ לְעֵינַי בְּנִי

עַמִּי יְהִיבִיתָהּ לָךְ קִבֵּר מִיתָךְ:

לֹא אַדְנִי. לֹא תִקְנָה אוֹתָהּ בַּדְּמִים: נִתְּתִי

לָךְ. הֲרִי הוּא כְּמוֹ שֶׁנִּתְּתִיהָ לָךְ:

יב וַיִּשְׁתַּחֲוֶה אֲבָרָהָם לְפָנָי עִם

הָאָרֶץ:

וּסְגִיד אֲבָרָהָם קֶדֶם עַמָּא דְאַרְעָא:

יג וַיִּדְבֹּר אֶל עֶפְרָיוֹן בְּאָזְנֵי עִם

הָאָרֶץ לֹא־אָמַר אֶךְ אִם אֶתָּה לֹו

שִׁמְעֵנִי נָתַתִּי כֶסֶף הַשָּׂדֶה קַח

מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת מֵתִי

שָׁמָּה:

וּמִלִּיל עַם עֶפְרוֹן קָדָם עַמָּא דְאֶרְעָא

לְמִימַר בְּרַם אִם אֶתָּה עֶבֶד לִי טִיבוֹ

קִבַּל מִנִּי אֶתָּן כֶּסֶף דְּמִי חֻקְלָא סַב

מִנִּי וְאֶקְבֵּר יָת מֵתִי תַמָּן:

אך אם אתה לו שמעני. אתה אומר לי

לשמוע לך וליקה בחנם, אני אי אפשר
בכך אך אם אתה לו שמעני, הלואי
ותשמעני: נתתי. דוני"ש בלע"ז, מוכן
הוא אצלי, והלואי נתתי לך כבר:

יד ויען עפרון את אברהם
לאמר לו:

ואתיב עפרון ית אברהם למימר לה:

טו אדני שמעני ארץ ארבע
מאת שקל כסף ביני ובינך

מַה הוּא וְאֵת מִתְךָ קִבֵּר:

רְבוּנִי קִבֵּל מִנִּי אֶרְעָא שְׂוִיא אֲרִבֵּעַ

מֵאָה סְלָעִין דְּכֶסֶף בִּינָא וּבִינָךְ מַה

הִיא וְיֵת מִיְתְךָ קִבֵּר:

בִּינִי וּבִינָךְ. בֵּין שְׁנֵי אוֹהָבִים כְּמוֹנִי, מַה

הִיא חֲשׂוּבָה לְכָלִּים, אֵלָּא הִנָּה אֵת הַמָּכָר,

וְאֵת מִתְךָ קִבֵּר:

מִי וַיִּשְׁמַע אֲבָרָהָם אֶל עֶפְרָיִם

וַיִּשְׁקֹל אֲבָרָהָם לְעֶפְרָיִם אֵת

הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאַזְנֵי בְנֵי

חַת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף

עֹבֵר לַסֹּחֵר:

וְקִבַּל אֲבָרָהָם מִן עֶפְרוֹן וְתִקַּל אֲבָרָהָם

לְעֶפְרוֹן יֵת כֶּסֶף דָּמִיל קָדָם בְּנֵי

חַתָּאָה אַרְבַּע מֵאוֹת סְלַעִין דְּכֶסֶף

מִתְקַבֵּל סְחוּרָא (נ"י דְּמִתְקַבֵּל

סְחוּרָתָא) בְּכָל מְדִינָתָא:

וַיִּשְׁקַל אֲבָרָהָם לְעֶפְרוֹן. חֹסֶר וַי"ו, לְפִי

שאמר הרבה ואפילו מעט לא עשה,
שנטל ממנו שקלים גדולים שהן קנטרין
שנאמר עובר לסוחר, שמתקבלים בשקל
בכל מקום, ויש מקום ששקליהן גדולים
שהן קנטרין, צנטיאר"ש בלע"ז:

שני ויקום שירה עפרון

אשר במכפלה אשר לפני

ממרא השדה והמערה אשר

בו וְכָל הָעֵץ אֲשֶׁר בַּעֲדָהּ

אֲשֶׁר בְּכָל גִּבְלוֹ סָבִיב:

וְקָם חֲקַל עֶפְרוֹן דִּי בְכַפְלָתָא דִּי קָדָם

מִמָּרָא חֲקָלָא וּמַעֲרָתָא דִּי בֵּהּ וְכָל

אֵילָנֵי דִּי בְּחֲקָלָא דִּי בְּכָל תְּחוּמָּהּ

סְחֹר סְחֹר:

וַיָּקָם שָׂדֵה עֶפְרוֹן. תְּקוּמָה הִיטָה לוֹ,

שִׁיצָא מִיד הַדִּיּוּט לִיד מַלְכָּ. וּפִשְׁטוּ שֶׁל

מִקְרָא, וַיָּקָם הַשָּׂדֵה וְהַמַּעְרָה אֲשֶׁר בּוֹ וְכָל

הָעֵץ לְאַבְרָהָם לְמִקְנָהּ וְגו':

יח לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינַי בְּנֵי

חַת בְּכָל בָּאֵי שַׁעַר עִירוֹ:

לְאַבְרָהָם לְזִבְיִנוֹהִי לְעֵינַי בְּנֵי חֲתָאָה

בְּכָל עָלִי תִרְעַ קְרִיתָהּ:

בְּכָל בָּאֵי שַׁעַר עִירוֹ. בִּקְרֵב כּוֹלֵם

וּבִמְעַמֵּד כּוֹלֵם הִקְנִהוּ לוֹ:

יט וְאַחֲרֵי כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת

שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל מְעָרַת שְׂדָה

הַמְּכֻפָּלָה עַל פְּנֵי מַמְרָא הוּא

חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:

וּבֵתָר כֵּן קָבַר אֲבֹתָם יֵת שָׂרָה אֶתֶּתָהּ

בַּמַּעֲרָת חֲקַל כַּפְלָתָא עַל אִפִּי מַמְרָא

הִיא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶעָא דְכְנָעַן:

כ וַיָּקָם הַשָּׂדֶה וְהַמַּעֲרָה אֲשֶׁר

בּוֹ לְאֲבֹתָם לְאַחֲזֹת קָבַר

מֵאֵת בְּנֵי חֵת:

וְקָם חֲקַלָּא וּמַעֲרַתָּא דִּי בֵּה לְאֲבֹתָם

לְאַחֲסֹנֵת קְבוּרָא מִן בְּנֵי חֵתָא:

א וְאֶבְרָהָם זָקֵן בָּא בִּימֵים

וַיְהִי בֵרֶךְ אֶת אֲבְרָהָם בְּכָל־

וְאֶבְרָהָם סִיב עַל בְּיוֹמָיו וַיִּבְרֶךְ יְת

אֲבְרָהָם בְּכָל־אֶ

בֶּרֶךְ אֶת אֲבְרָהָם בְּכָל־בְּכַל עוֹלָה

בְּגִימָטְרִיא בֵן, וּמֵאַחֵר שֶׁהָיָה לוֹ בֵן, הָיָה

צָרִיךְ לְהַשְׁיָאוֹ אִשָּׁה:

ב וַיֹּאמֶר אֲבְרָהָם אֶל עַבְדּוֹ זָקֵן

בֵּיתוֹ הִמְנִשְׁלִי בְּכָל־אֲשֶׁר לִי

שִׁים נָא יְדֶךָ תַּחַת יְרֵכִי:

וְאָמַר אֲבָרָהָם לְעִבְדָּהּ סָבֵא דְבֵיתָהּ

דְּשִׁלִּיט בְּכָל דִּי לָהּ שְׂוִי כְּעֵן יְדֶךָ

תַּחֲתֵי יְרֵכִי:

זִקֵּן בֵּיתוֹ. לָפִי שֶׁהוּא דְּבוֹק נִקּוּד זִקֵּן:

תַּחַת יְרֵכִי. לָפִי שֶׁהִנֵּשְׁבַע צָרִיךְ שִׁיטוֹל

בִּידוֹ חֶפֶץ שֶׁל מִצּוּהָ, כַּגּוֹן סֵפֶר תּוֹרָה, אוֹ

תְּפִילִּין, וְהַמִּלָּה הִיטָה מִצּוּהָ רִאשׁוֹנָה לוֹ,

וּבָאָה לוֹ עַל יְדֵי צַעַר, וְהִיטָה חֲבִיבָה עָלָיו,

וְנִטְלָה.:

ג וְאַשְׁבִּיעֶנָּה בַּיהוָה אֱלֹהֵי

הַשָּׁמַיִם וְאֱלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר

לֹא תִקַּח אִשָּׁה לְבָנִי מִבָּנוֹת

הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יוֹשֵׁב

בְּקֶרְבוֹ:

וְאַקִּים עָלָיָהּ בְּמִימְרָא דֵּי אֱלֹהֵא

דְּשָׁמַיָא וְאֱלֹהֵא דְּאָרְעָא דְּלֹא תִסַּב

אֶתְתָּא לְבָרִי מִבְּנֵי כְּנַעֲנָא דֵּי אָנָּא

יִתֵּב בִּינִיהוּן:

ד כִּי אֶל אֶרְצִי וְאֶל מוֹלְדוֹתַי

תֵּלֶךְ וְלִקְחֹת אִשָּׁה לְבָנִי

לִיצְחָק:

אֵלֶיךָ לְאֶרְעִי וְלִילְדוֹתַי תִּיזִיל וְתִסָּב

אֶתְּתָא לְבָרִי לִיצְחָק:

ה וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָעֶבֶד אֲוִלִי לֹא

תֵּאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרַי אֶל

הָאֶרֶץ הַזֹּאת הֶחֱשֹׁב אֲשִׁיב

אֶת בְּנִךְ אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר

יֵצֵאתָ מִשָּׁם:

וְאָמַר לָהּ עֲבֹדָא מֵאִים לָא תִּיבִי

אֶתְתָּא לְמִיתִי בְּתָרִי לְאַרְעָא הַדָּא

הָאֶתְבָּא אֶתִּיב יָת בְּרַךְ לְאַרְעָא דִּי

נִפְקֵתָא מִתַּמָּן:

וַיֹּאמֶר אֱלִיוֹ אֲבָרְהָם הַשְׁמֹר

לָךְ פֶּן תֵּשִׁיב אֶת בְּנֵי שְׁמָה:

וְאָמַר לָהּ אֲבָרְהָם אֶסְתַּמֵּר לָךְ דִּילְמָא

תִּתִּיב יָת בְּרִי לְתַמָּן:

וַיְהִי־חַוָּה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר

לְקַח־נִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ

מִן־לְדוֹתַי וְאֲשֶׁר דִּבֶּר לִי וְאֲשֶׁר

נִשְׁבַּע לִי לֵאמֹר לְזֶרַעְךָ אֶתֵּן

אֶת הָאֶרֶץ הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח

מִלְאָכֹוּ לִפְנֶיךָ וּלְקַח־תָּ אִשָּׁה

לְבָנִי מֵעַתָּה:

וַיֵּלֶךְ אֱלֹהֵי דִשְׁמִיָּא דִּי דִבְרַנִּי מִבֵּית

אָבִא וּמֵאֶרֶע יְלָדוֹתַי וְדִי מַלְל לִי וְדִי

קַיִם לִי לְמִימַר לְבָרֶךְ אֶתְּךָ יְיָ אֶרְעָא
הָדָא הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכָה קִדְמָךְ וְתִסַּב
אֶתְּתָא לְבָרִי מִתַּמָּן:

ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית
אבי. ולא אמר ואלהי הארץ, ולמעלה
אמר ואשביעך וגו', אמר לו עכשיו הוא
אלהי השמים ואלהי הארץ, שהרגלתיו
בפי הבריות, אבל כשלקחני מבית אבי,
היה אלהי השמים ולא אלהי הארץ, שלא
היו באי עולם מכירים בו, ושמו לא היה

רְגִיל בָּאָרֶץ: מִבֵּית אָבִי. מֵאֶחָד: וּמֵאֶרֶץ
מוֹלֶדֶתִי. מֵאֹר כְּשָׂדִים: וְאֲשֶׁר דָּבַר לִי.
לְצֹרְכִי, כִּמוֹ אֲשֶׁר דָּבַר עָלַי. וְכֵן כָּל לִי וְלוֹ
וְלָהֶם הַסְּמוּכִים אֲצֹל דְּבוּר, מִפְּוֹרְשִׁים
בְּלִשׁוֹן עַל, וְתִרְגוֹם שִׁלְהֶם, עָלַי, עֲלוּהִי,
עֲלִיהוֹן, שְׂאִין נוֹפֵל אֲצֹל דִּיבוּר לְשׁוֹן לִי,
וְלוֹ, וְלָהֶם, אֵלָא אֵלַי, אֵלִיו, אֵלֵיהֶם.
וְתִרְגוֹם שִׁלְהֶם עַמִּי, עַמִּיָּה, עַמְהוֹן, אֲבָל
אֲצֹל אֲמִירָה נוֹפֵל לְשׁוֹן לִי, וְלוֹ, וְלָהֶם:
וְאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לִי. בֵּין הַבְּתָרִים:

חַוָּאָם לֹא תֵאבְּהָ הָאִשָּׁה לְלָכָת

אַחֲרֵי־כֵן וְנָקִית מִשְׁבַּעְתִּי זֹאת

רַק אֶת בְּנֵי לֹא תֵשֵׁב שָׁמָּה׃

וְאִם לֹא תִיבִי אֶתְתָּא לְמִיתִי בַתְּרֹךְ

וְתֵהִי זַכָּאָה מִמוּמְתִי דָּא לְחוּד יְת בְּרִי

לֹא תִתֵּב לְתַמּוֹן׃

וְנָקִית מִשְׁבּוּעַתִּי וְגו'. וְקַח לֹו אִשָּׁה

מִבָּנוֹת עֵנַר אֲשֶׁכּוֹל וּמִמָּרָא׃ רַק אֶת בְּנֵי

וְגו'. רַק מִיַּעוּט הוּא, בְּנֵי אֵינוֹ חוֹזֵר, אֲבָל

יַעֲקֹב בֶּן בְּנֵי סוּפּוֹ לְחִזּוֹר׃

ט וַיֵּשֶׁם הָעֶבֶד אֶת יָדוֹ תַּחַת

יָרְדֵּי אַבְרָהָם אֲדָנָיו וַיִּשְׁבַּע לוֹ

עַל הַדָּבָר הַזֶּה:

וְשׁוֹי עֶבְדָּא יְת יִדְהָ תַּחֲוֹת יִרְכָּא

דַּאֲבָרָהֶם רַבּוֹנָה וְקַיִם לָהּ עַל פְּתִגְמָא

הַדִּין:

שְׁלֵשִׁי וַיִּפְקַח הָעֶבֶד

עֲשֶׂרָה גַּמְלִים מִגְּמָלִי אֲדֹנָי

וַיִּלֶּךְ וְכָל טוֹב אֲדֹנָי בְּיָדוֹ

וַיָּקָם וַיִּלֶּךְ אֶל אֶרֶם נַחֲרִים אֶל

עִיר נַחֲוֹר:

וַדַּבֵּר עֲבָדָא עֲשָׂרָא גַּמְלִין מִגְּמָלִי

רְבוּנָה וְאַזַּל וְכָל שְׁפָר רְבוּנָה בְּיָדָהּ

וְקָם וְאַזַּל לְאֶרֶם דִּי עַל פֶּרֶת לְקִרְתָּא

דְּנַחֲוֹר:

מִגְּמָלִי אֲדֹנָי. נִיכְרִין הֵיוּ מִשְׁאֵר גַּמְלִים,

שהיו יוצאין זמזמין, מפני הגזל, שלא
ירעו בשדות אחרים: וכל טוב אדוניו
בידו. שטר מתנה כתב ליצחק על כל
אשר לו, כדי שיקפצו לשלוח לו בתם:
ארם נהרים. בין שתי נהרות יושבת:

יֵא וַיְבַרֵךְ הַגְּמָלִים מֵחוּץ לְעִיר
אֵל בְּאֵר הַמַּיִם לְעֵת עֶרֶב
לְעֵת צֵאת הַשָּׁאֲבֹת:

וְאֲשֶׁרֵי גְמָלִיא מְבָרָא לְקִרְתָּא לְבִאָרָא
דְּמִיא לְעֵדֵן רְמָשָׂא לְעֵדֵן דְּנִפְקֹן

מִלִּיתָא:

ויברך הגמלים. הרביצם:

יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדָנִי

אֲבָרְהָם הַקָּנָה נָא לִפְנֵי הַיּוֹם

וַעֲשֵׂה חֶסֶד עִם אֲדָנִי אֲבָרְהָם:

וַאֲמַר יי אֱלֹהֵה דְרַבּוֹנִי אֲבָרְהָם זְמִין

כַּעַן קִדְמִי יוֹמָא דִּין וְעַבֵּד טִיבוּ עִם

רַבּוֹנִי אֲבָרְהָם:

יג הִנֵּה אֲנֹכִי נֹצֵב עַל עֵין

הַמַּיִם וּבְנוֹת אַנְשֵׁי הָעִיר

יֵצְאוּת לְשֹׂאב מַיִם:

הָא אֲנֵא קָאם עַל עֵינֵא דְמֵיא וּבְנַת

אַנְשֵׁי קִרְתָּא נִפְקִין לְמַמְלֵי מֵיא:

יְדִי וְהִיא הַנַּעֲרָא אֲשֶׁר אָמַר אֵלֶיהָ

הַפִּי נָא כִּדָּךְ וְאַשְׁתָּה וְאַמְרָה

שְׁתָּה וְגַם גְּמִלִיךְ אֲשַׁקָּה אֶתָּה

חֲכַחַת לְעַבְדְּךָ לִיצְחָק וְבָהּ

אֲדַע כִּי עָשִׂיתָ חֶסֶד עִם אֲדֹנָי:

וְתֵּהִי עוֹלָמְתָּא דְּאִימַר לָהּ אֲרַכִּינִי כְּעֵן
קוּלְתִּיךָ וְאַשְׁתִּי וְתִימַר אִשְׁתִּי וְאַף
גַּמְלָךְ אֲשִׁקִּי יְתֶהּ זַמְנָתָא לְעַבְדָּךְ
לְיִצְחָק וְבֵהּ אֵידַע אֲרִי עֲבַדְתָּ טִיבוּ עִם
רַבּוֹנִי:

אותה הוכחת. ראוייה היא לו, שתהא
גומלת חסדים, וכדאי ליכנס בביתו של
אברהם, ולשון הוכחת, ביררת,
אפרוביש"ט בלע"ז: ובה אדע. לשון
תחנה, הודע לי בה: כי עשית חסד. אם

תהיה ממשפחתו והוגנת לו, אדע כי

עשית חסד:

טו וַיְהִי הוּא טַרַם כָּלָה לְדַבֵּר

וְהָנָה רַבָּקָה יֵצְאת אֲשֶׁר יִלְדָה

לְבַת־וְאֵל בֶּן מִלְכָּה אִשְׁתִּי נָחוֹר

אֲחִי אֲבָרָהָם וְכָדָה עַל שְׂכֵמָה:

וְהָוָה הוּא עַד לֹא שִׁיַּצִּי לְמִלְלָא וְהָא

רַבָּקָה נִפְקַת דְּאִתִּילִידַת לְבַת־וְאֵל בֶּר

מִלְכָּה אֶתֶת נָחוֹר אֲחִוְהִי דְּאֲבָרָהָם

וְקוּלְתָּהּ עַל כַּתְּפֶיהָ:

טז וְהַנֶּעֱר טַבַּת מִרְאָה מֵאֹד

בְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יִדְעָהּ וְתִרְדּוּ

הָעֵינָהּ וְתִמְלֵא כְדָהּ וְתַעֲלֶ:

וְעוֹלָמָתָא שְׁפִירַת חִיזוּ (נ"י שְׁפִירָא

לְמַחְזִי) לְחֻדָּא בְּתִלְתָּא וּגְבֵר לֹא יִדְעָהּ

וּנְחַתַּת לְעֵינָא וּמְלִית קוּלְתָּהּ וּסְלִקַּת:

בתולה. ממוקום בתולים: ואיש לא

ידעה. שלא בדרכה, לפי שבנות הכנענים

היו משמרות מקום בתוליהן, ומפקירות
עצמן ממקום אחר, העיד על זו שנקייה
מכל:

וַיֵּרֶץ הָעֶבֶד לְקִרְאָתָהּ וַיֹּאמֶר
הַגְּמִיאֵנִי נָא מְעַט מִיָּם
מִכֶּדֶד:

וְרָהֹט עֲבָדָא לְקַדְמוֹתָהּ וַאֲמַר אֲשַׁקֵּנִי
(נ"י אֲטַעֲמֵנִי) כֶּעֶן זַעִיר מִיָּא
מִקּוֹלָתֶיהָ:

וירץ העבד לקראתה. לפי שראה שעלו

המים לקראתה: הגמיאיני נא. לשון

גמיעה, הומיי"ר בלע"ז:

יח ותאמר שְׁתֵּה אֲדֹנִי וְתִמְחֶר

וְתִרְדַּ כְּדָה עַל יְדֶה וְתִשְׁקָהוּ:

וְאָמַרְת אֵשֶׁת רַבּוֹנִי וְאוֹחִיָּאת וְאַחִיתָת

קוֹלְתָה עַל יְדֶה וְאַשְׁקֶתָה:

וְתִרְדַ כְּדָה. מעל שכמה:

יט וְתִכַּל לְהִשְׁקוֹתוֹ וְתִאמַר גַּם

לְגַמְלִיךָ אֲשָׁאֵב עַד אִם כָּלוּ
לְשָׁתָהּ:

וְשִׁיצִיאת לְאִשְׁקִיּוֹתֶיהָ וְאָמַרְתְּ אֵף
לְגַמְלָךְ אֲמַלִּי עַד דִּי סַפְקוֹן לְמִשְׁתִּי:

עד אם כלו. הרי אם משמש בלשון אשר:
אם כלו. תרגם אונקלוס דִּי סַפְקוֹן, שזו
היא גמרא שתייתן בששתו דִּי סַפְקוֹן:

ב וְתִמְחֶה וְתַעֲרַךְ כִּדְהָ אֶל
הַשָּׁקָת וְתַרְמֵן עוֹד אֶל הַבָּאָר

לְשֶׁאֱבֹב וְתִשָּׂאֵב לְכֹל גְּמֻלָּיו:

וְאוֹחִיאת וּנְפֹצֵת קוֹלָתָהּ לְבֵית שְׁקִיא

וְרֶהֱטֵת עוֹד לְבִירָא לְמִמְּלִי וּמִלֵּת לְכֹל

גְּמֻלוֹהִי:

וּתְעַר. לְשׁוֹן נְפִיצָה, וְהִרְבָּה יֵשׁ בְּלְשׁוֹן

מִשְׁנָה, הַמַּעֲרָה מִכֹּלִי אֶל כֹּלִי, וּבִמְקֹרָא יֵשׁ

לּוֹ דּוּמָה אֶל תְּעַר נִפְשִׁי, אֲשֶׁר הָעֵרָה לְמוֹת

נִפְשׁוֹ: הַשְׁקָת. אֲבָן חִלּוּלָה שְׁשׁוּתִים בָּהּ

הַגְּמֻלִּים:

כֹּא וְהָאִישׁ מִשְׁתַּאֲחָה לָּהּ מִחֲרִישׁ

לִדְעַת הַהֲצִלִּיחַ יְהוָה דְּרַכּוֹ אִם

לֹא:

וּגְבֹרָא שְׁהִי בֵּה מְסַתְּכָל שְׁתִּיק לְמִידַע

הַאֲצִלֶּח יִי אֲרַחָה אִם לֹא:

מִשְׁתַּאֲה. לְשׁוֹן שְׁאִיָּה, כְּמוֹ שְׂאוֹ עֲרִים,

תִּשְׂאָה שְׂמָמָה: מִשְׁתַּאֲה. מִשְׁתּוֹמָם

וּמִתְּבַהֵל, עַל שְׂרָאָה דְּבִרוּ קְרוֹב לְהַצִּלִּיחַ,

אֲבָל אֵינּוּ יוֹדַע אִם מִמִּשְׁפַּחַת אֲבִרָהּ הִיא

אִם לֹא. וְאֵל תִּתְּמָה בְּתִי"ו שֶׁל מִשְׁתַּאֲה,

שְׂאִין לֶךְ תִּיבָה שְׁתַּחֲלֵת יִסּוּדָה שִׁי"ן

ומדברת בלשון מתפעל, שאין תי"ו
מפרידה בין שתי אותיות של עיקר
היסוד, כגון משתאה מגזרת שאה,
משתולל מגזרת שולל, וישתומם מגזרת
שממה, וישתמר חוקות עמרי מגזרת
וישמר, אף כאן משתאה מגזרת תשאה,
וכשם שאתה מוצא לשון משומם באדם
נבהל ונאלם ובעל מחשבות, כמו על יזמו
נשמו אחרונים, שזמו שמים, אשתומם
כשעה חדא, כך תפרש לשון שאייה
באדם בהול ובעל מחשבות. ואונקלוס

תרגם לשון שהייה, וגברא שהי, שוהא
ועומד במקום אחד, לראות ההצליח ה'
דרכו, ואין לתרגם שתי שהרי אינו לשון
שתיה, שאין אל"ף נופלת בלשון שתיה:
משתאה לה. משתומם עליה, כמו אמרי
לי אחי הוא, וכמו וישאלו אנשי המקום
לאשתו:

כב וַיְהִי כִּאֲשֶׁר כָּלוּ הַגְּמָלִים
לְשִׁתּוֹת וַיִּקַּח הָאִישׁ נָזָם זָהָב
בִּקְנֵעַ מִשְׁקָלוֹ וְשָׁנִי צְמִידִים עַל

יְדִיָּה עֲשֶׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם:

וְהָיָה כֹּד סְפִיקוֹ גְּמֻלִּיא לְמִשְׁתֵּי וְנָסִיב

גְּבֻרָא קַדְשָׁא דְדַהֲבָא תְּקֻלָּא מִתְּקֻלָּה

וְתִרְיִן שִׁירִין עַל יְדָהָא מִתְּקֻלָּא עֲשֶׂר

סְלֵעִין דְדַהֲבָא מִתְּקֻלָּהוֹן:

בקע. רמז לשקלי ישראל, בקע לגלגלת:

ושני צמידים. רמז לשני לוחות

מצומדות: עשרה זהב משקלם. רמז

לעשרת הדברות שבהן:

כג וַיֹּאמֶר בַּת מִי אַתְּ הַגִּידִי

נָא לִי הַיֵּשׁ בֵּית אָבִיךָ מִקּוֹם

לָנוּ לְלִיךָ:

וַאֲמַר בַּת מֶן אַתְּ חַי כְּעֵן לִי הֵאִית

בֵּית אָבוֹךָ אַתָּה כָּשֶׁר לָנָא לְמַבַּת:

וַיֹּאמֶר בַּת מִי אַתָּה. לְאַחַר שְׁנָתָן כֹּה

שָׂאֵלָה, לְפִי שֶׁהִיָּה בְטוֹחַ בְּזִכּוֹתָיו שֶׁל

אַבְרָהָם שֶׁהִצְלִיחַ הַקַּב"ה דְּרָכּוֹ: לְלִיךָ.

לִינָה אַחַת, לִי שֵׁם דְּבַר, וְהִיא אִמְרָה לְכוּן

כַּמָּה לִינּוֹת:

כִּד וַתֹּאמֶר אֵלָיו בַּת בְּתוּאֵל

אֲנֹכִי בֶן מֶלֶכָה אֲשֶׁר יְלָדָה

לְנַחֲוֹר:

וְאָמַרְתְּ לֵהּ בַת בְּתוּאֵל אֲנִי בַר מֶלֶכָה

דִּילִידַת לְנַחֲוֹר:

בַת בְּתוּאֵל. הִשְׁיבְתוּ עַל רֵאשִׁוֹן רֵאשִׁוֹן

וְעַל אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן:

כֹּה וְתֹאמַר אֱלֹיו גַּם תְּבִין גַּם

מִסְפּוֹא רַב עֲמָנוּ גַם מִקּוֹם

לְלוֹן:

וַאֲמַרְתָּ לָּהּ אַף תִּבְנֶא אַף כִּסְתָּא סְגִי

עֲמִנָּא אַף אַתָּר כְּשֶׁר לְמַבֵּת:

מספוא. כל מאכל הגמלים קרוי מספוא,

בגון תבן ושעורים:

בוֹ וַיִּקְדֹּה הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה:

וַכֹּרַע גִּבְרָא וּסְגִיד קֶדֶם יי:

רביעי
וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ

יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדָנִי אֲבָרְחָם

אֲשֶׁר לֹא עֲזַב חֶסְדּוֹ וְאַמְתּוֹ

מִנֶּעַם אֲדֹנִי אֲנֹכִי בַּדֶּרֶךְ נַחֲנִי

יְהוָה בֵּית אֲחִי אֲדֹנִי:

וְאָמַר בְּרִיךְ יי אֱלֹהָא דְרַבּוֹנִי אַבְרָהָם

דִּי לֹא מִנֵּע טִיבוּתָהּ וְקוּשְׁטָהּ מִן רַבּוֹנִי

אֲנִי בְּאוֹרַח תְּקַנָּא דְּבִרְנִי יי בֵּית

אַחוּהִי דְרַבּוֹנִי:

בַּדֶּרֶךְ. דֶּרֶךְ הַמְּזוּמָן, דֶּרֶךְ הַיָּשָׁר, בָּאוֹתוֹ

דֶּרֶךְ שֶׁהֵיטֵי צָרִיךְ. וְכֵן כָּל בֵּי"ת וְלִמ"ד

וזה"א המשמשים בראש התיבה ונקודים
בפת"ח, מדברים בדבר הפשוט שנזכר
כבר במקום אחר, או שהוא מבורר וניכר
באיזו הוא מדבר:

כח וְתָרִין הַנֶּעֶר וְתַגֵּד לְבֵית
אִמָּה כְּדַבְרִים הָאֵלֶּה:

וְרַהֲטַת עוֹלָמָתָא וְחִוִּיאת לְבֵית אִמָּה
כְּפִתְגְּמֵיָא הָאֵלֶּין:

לְבֵית אִמָּה. דרך הנשים היתה, להיות
להן בית לישיב בו למלאכתן, ואין הבת

מגדת אלא לאמה:

כט וְלִרְבֵּקָה אָח וְשֵׁמוֹ לְבִן

וַיִּרְץ לְבִן אֶל הָאִישׁ הַחוּצָה

אֶל הָעֵין:

וְלִרְבֵּקָה אָחָא וְשֵׁמָּה לְבִן וְרֵהֵט לְבִן

לֹות גְּבָרָא לְבָרָא לֹות עֵינָא:

וירץ. למה רץ ועל מה רץ, ויהי כראות

את הנזם, אמר, עשיר הוא זה, ונתן עיניו

בממון:

לֹא־וַיְהִי כִּי־רָאִתָּה אֶת־הַנָּזָם וְאֶת־

הַצִּמְדִּים עַל־יְדֵי אֲחֹתוֹ

וּכְשָׁמְעוּ אֶת־דְּבָרֵי רַב־קָה

אֲחֹתוֹ לֵאמֹר כֹּה דָּבַר אֱלֹהֵי

הָאִישׁ וַיָּבֹא אֶל־הָאִישׁ וְהִנֵּה

עֹמֵד עַל־הַגְּמָלִים עַל־הָעֵין׃

וַהֲוָה כִּד חֲזָא יֵת קַדְשָׁא וַיֵּת שִׁירֵיא

עַל־יְדֵי אֲחֹתָהּ וְכִד שְׁמַע יֵת פְּתִגְמֵי

רַב־קָה אֲחֹתָהּ לְמִימַר כְּדִין מַלִּיל עַמִּי

גִּבְרָא וְאַתָּא לֹות גִּבְרָא וְהָא קָאם

עֲלֵי גִמְלִיא עַל עֵינָא:

עַל הַגְּמִלִים. לְשִׁמְרוֹן, כְּמוֹ זֶהוּא עוֹמֵד

עֲלֵיהֶם, לְשִׁמְשֵׁם:

לֹא וַיֹּאמֶר בּוֹא בְרוּךְ יְהוָה

לְפָנָה תַעֲמֹד בַּחוּץ וְאַנְכִי

פְּנִיתִי הַבַּיִת וּמִקּוֹם לְגִמְלִים:

וַאֲמַר עוֹל בְּרִיכָא דֵּי לְמָא אַתָּא קָאם

בְּבִרָא וְאַנָּא פְּנִיתִי בֵּיתָא וְאַתָּר כְּשֵׁר

לְגַמְלִיָּא:

פְּנִיתִי הַבֵּית. מַעְבֻּדַת אֱלִילִים:

לֵב וַיֵּבֵא הָאִישׁ הַבֵּיתָה וַיִּפְתַּח

הַגַּמְלִים וַיִּתֵּן תֶּבֶן וּמִסְפּוֹא

לַגַּמְלִים וּמִים לְרַחֵץ רַגְלָיו

וְרַגְלָיו הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אֵתָּו:

וְעַל גְּבֵרָא לְבֵיתָא וְשָׂרָא גַּמְלִיָּא וַיֵּהֱב

תִּבְנָא וְכִסְתָּא לְגַמְלִיָּא וּמִיָּא לְאַסְחָא

רַגְלוֹהִי וְרַגְלֵי גְּבֵרִיָּא דְעֵמָה:

וַיִּפְתַּח. הַתִּיר זֶמֶם שְׁלָהֶם, שֶׁהִיָּה סוֹתָם

אֶת פִּיהֶם שֶׁלֹּא יִרְעוּ בַדֶּרֶךְ בַּשָּׂדוֹת אַחֲרֵיהֶם:

לֹא (וַיִּישָׁם) וַיִּישָׁם לְפָנָיו לֹאֲכַל

וַיֹּאמֶר לֹא אֲכַל עַד אִם

דְּבַרְתִּי דְּבָרִי וַיֹּאמֶר דְּבַר:

וַשִּׁיאוּ קַדְמוֹתַי לְמִיכָל וַאֲמַר לֹא

אֵיכּוֹל עַד דְּאֲמַלְלָה פְּתִגְמִי וַאֲמַר

מִלִּיל:

עַד אִם דְּבַרְתִּי. הֲרִי אִם מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן

אשר ובלשון כי, כמו עד כי יבא שילה,

זהו שאמרו חז"ל כי משמש בד' לשונות,

והאחד אי, והוא אם:

לד־וַיֹּאמֶר עֶבֶד אֲבֹרָהָם אֲנִי:

וַאֲמַר עֶבְדָּא דֹּאבְרָהָם אֲנָא:

לה וַיַּחְזֶה בִּירְךְ אֶת אֲדֹנָי מְאֹד

וַיִּגְדֹּל וַיִּתֶּן לוֹ צֵאן וּבָקָר

וּכְסֹף וְזָהָב וְעֶבְדָּם וְשִׁפְחֹת

וְגַמְלִים וְחֲמֹרִים:

וַיִּבְרֵךְ יְתֹרְבוֹנִי לַחֲדָא וְרַבָּא וַיְהִי

לֵה עָאן וְתוֹרִין וְכֶסֶף וְדָהָב וְעַבְדִּין

וְאַמְהָן וְגַמְלִין וְחַמְרִין:

לוֹ וְהַלֵּל שָׂרָה אִשְׁתִּי אֲדֹנִי בֶן

לְאֲדֹנִי אַחֲרֵי זִקְנָתָהּ וַיִּתֶּן לוֹ

אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ:

וַיֵּלֶדֶת שָׂרָה אֶתֶת רַבֹּנִי בֶרֶךְ לְרַבֹּנִי

בְּתֵר דְּסִיבַת וַיְהִי לָהּ יֶת כָּל דִּילָהּ:

וַיִּתֶּן לוֹ אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ. שְׁטַר מִתְנָה

הראה להם:

לֹא וַיֵּשְׁבֵנִי אֶדְנִי לֵאמֹר לֹא

תִּקַּח אִשָּׁה לְבָנִי מִבָּנוֹת

הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יֹשֵׁב

בְּאֶרֶץ:

וְקִיָּם עָלַי רַבּוֹנִי לְמִיָּמָר לֹא תִסָּב

אֶתְּתָא לְבָרִי מִבְּנֵי כְּנַעֲנָי דִּי אֲנָא

יָתֵב בְּאֶרֶץ:

לֹא תִקַּח אִשָּׁה לְבָנִי מִבָּנוֹת הַכְּנַעֲנִי. אִם

לֹא תֵלֶךְ תַּחֲלָה אֶל בֵּית אָבִי וְלֹא תֵאבֹה
לְלֶכֶת אַחֲרָיִךְ׃

לֹחֵם אִם לֹא אֶל בֵּית אָבִי תֵלֶךְ
וְאֶל מְשַׁפְּחֹתַי וְלִקְחֹת אִשָּׁה
לְבָנִי׃

אֶלְהֵן לְבֵית אָבִי תִזְיֹל וְלִזְרַעִיתִי וְתִסַּב
אֶתְּתָא לְבָרִי׃

לֹט וְאָמַר אֶל אֲדָנִי אֵלֵי לֹא
תֵלֶךְ הָאִשָּׁה אַחֲרָי׃

וְאָמַרְתְּ לְרַבּוֹנִי מַאִים לֹא תִּיתִי

אֶתְּתָא בְּתָרֵי:

אֵלַי לֹא תֵלֵךְ הָאִשָּׁה. אֵלַי כְּתִיב, בַּת

הִיתָה לוֹ לְאֵלִיעֶזֶר, וְהִיא מַחֲזִיר לְמִצְוָה

עֵינָהּ שִׁיאָמַר לוֹ אֲבָרָהָם לְפָנֶיךָ אֵלַי

לְהַשִּׁיאוּ בָתוֹ, אָמַר לוֹ אֲבָרָהָם, בְּנִי בְרוּךְ

וְאַתָּה אֲרוּר, וְאֵין אֲרוּר מִדְּבַק בְּבְרוּךְ:

מ וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה אֲשֶׁר

הִתְחַלֵּכְתִּי לְפָנֶיךָ יִשְׁלַח מַלְאָכּוֹ

אֵתְךָ וְהִצְלִיחַ דְּרַכְּךָ וְלָקַחְתָּ

אֵשָׁה לְבָנִי מִמִּשְׁפַּחְתִּי וּמִבֵּית

אָבִי:

וְאָמַר לִי יִי דֵי פִלְחִית קְדָמוֹהִי יִשְׁלַח

מִלְאכָה עִמָּךְ וְיִצְלַח אַרְחֶךָ וְתִסָּב

אֶתְתָּא לְבָרִי מִזֶּרְעִיתִי וּמִבֵּית אָבִא:

מֵאֵז תִּנָּקָה מֵאֲלֹתִי כִּי תִבּוֹא

אֶל מִשְׁפַּחְתִּי וְאִם לֹא יִתְּנוּ לָךְ

וְהָיִיתְּ נָקִי מֵאֲלֹתִי:

בְּכֵן תִּהְיֶה זָכִי (נ"י זָכָא) מִמּוֹמְתִי אֲרִי

תִּהְיֶה לְזִרְעִיתִי וְאִם לֹא יִתְּנוּן לָךְ וְתִהְיֶה

זַכִּי מִמּוֹמְתִי:

מִבְּוָאֵבָא הַיּוֹם אֶל הָעֵין וְאָמַר

יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אֲבָרְהָם אִם

יִשְׁדֶּךְ נָא מִצְּלִיחַ דְּרַכִּי אֲשֶׁר

אֲנֹכִי הֵלֶךְ עָלֶיהָ:

וְאֶתִית (נ"י וְאֶתִיתִי) יוֹמָא דִּין לְעֵינָא

וְאֶמְרִית יי אֱלֹהָא דְּרַבּוֹנִי אֲבָרְהָם אִם

אֵית כְּעֵן רַעּוּא קַדְמָךְ לְאַצְלַחָא אֲרַחֵי

דִּי אֲנֵא אֲזִיל עֲלֵהּ:

ואבא היום. היום יצאתי והיום באתי,

מכאן שקפצה לו הארץ. אמר רבי אחא,

יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום

מתורתן של בנים, שהרי פרשה של

אליעזר כפולה בתורה, והרבה גופי תורה

לא נתנו אלא ברמיזה:

מג הנה אנכי נצב על עין

המים והיה העלמה היצאת

לשאב ואמרתי אליה השקיני

נָא מַעַט מַיִם מִכִּידָךְ:

הָא אֲנָא קָאָם עַל עֵינָא דְּמִיָּא וִיהִי

עוֹלָמָתָא דְּתַפּוּק לְמַמְלִי וְאִימַר לָהּ

אֲשַׁקִּינִי כְּעֵן זַעִיר מִיָּא מִקּוּלְתִּיךְ:

מַד וְאַמְרָה אֵלַי גַּם אַתָּה שְׂתֵּה

וְגַם לְגַמְלִיךְ אֶשְׂאֵב הוּא

הָאִשָּׁה אֲשֶׁר הִכִּיחַ יְהוָה לְבֶן

אֲדָנִי:

וְתִימַר לִי אַף אַתָּה אִשָּׁה וְאַף לְגַמְלִיךְ

אֲמֹלִי הִיא אֶתְּתָא דְּזִמִּין יִי לְבַר רְבוּנִי:

גם אתה. גם לרבות אנשים שעמו:

הזכיה. בירר והודיע, וכן כל הזכחה

שבמקרא, ברור דבר:

מה אֲנִי טָרָם אֲכַלָּה לְדַבֵּר אֶל

לְבִי וְהִנֵּה רְבָקָה יֵצֵאת וְכֻדָּה

עַל שְׂכֵמָה וְתָרַד הָעֵינָה

וְתִשָּׂאב וְאָמַר אֵלֶיהָ הַשְׂקִינִי

נָא:

אֲנִי עַד לֹא שִׁיצִיתִי לְמַלְלָא בְּלִבִּי

וְהֵא רַבָּקָה נִפְקָת וְקוֹלָתָהּ עַל כַּתְּפָהּ

וְנַחֲתַת לְעֵינָא וּמִלַּת וְאַמְרִית לָהּ

אֲשַׁקִּינִי כָּעֵן:

טרם אכלה. טרם שאני מכלה, וכן כל

לשון הווה, פעמים שהוא מדבר בלשון

עבר, כמו טרם כליתי, ופעמים שמדבר

בלשון עתיד, כמו כי אמר איוב, הרי לשון

עבר, ככה יעשה איוב הרי לשון עתיד,

ופירוש שניהם לשון הווה, כי אומר היה

אִיּוֹב אֹכְלֵי חֹטְאוֹ בְּנֵי וָגוֹ' וְהִיא עוֹשֶׂה כֹּךְ:

מִן וְתִמְחֹר וְתִוָּרֵד כִּדָּה מִעֲלֶיהָ

וְתֹאמַר שְׂתֵה וְגַם גְּמִלֶיךָ

אֲשָׁקָה וְאֲשֶׁת וְגַם הִגְמִלִים

הַשְּׁקָתָה:

וְאוֹחִיאת וְאַחִיתָת קוֹלְתָה מִנָּה וְאַמֶּרֶת

אֲשֶׁת וְאַף גְּמִלְךָ אֲשָׁקִי וְשִׁתִּיתִי וְאַף

גְּמִלִיָּא אֲשָׁקִיאת:

מִן וְאֲשָׁאֵל אֶתָּה וְאֹמַר בֵּת מִי

אֶת־וְתֹאמַר בֵּת בְּתוּאֵל בֶּן

נְחֹר אֲשֶׁר יִלְדָה לוֹ מִלְכָּה

וְאִשָּׁם הַנָּזִם עַל אִפְּהָ

וְהִצְמִידִים עַל יְדֶיהָ:

וְשֵׂאִילִית יְתָהּ וְאִמְרִית בֵּת מִן אֶת־

וְאִמְרַת בֵּת בְּתוּאֵל בֶּר נְחֹר דִּילִידַת

לָהּ מִלְכָּה וְשׁוֹיְתִי קַדְשָׁא עַל אִפְּהָ

וְשִׁירִיא עַל יְדָהָ:

ואשאל ואשם. שנה הסדר, שהרי הוא

תַּחֲלֶה נָתַן וְאַחֵר כֵּךְ שֶׁאֵל, אֵלֹא שֶׁלֹא
יִתְפַּשּׁוּהוּ בַּדְּבָרִיו וַיֹּאמְרוּ, הִיאֵךְ נָתַתְּ לָהּ
וְעַד־יֵין אֵינְךָ יוֹדֵעַ מִי הִיא:

מַח וְאַפְקֹד וְאַשְׁתַּחֲוָה לַיהוָה
וְאַבְרָהָם אֶת יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדָנִי
אַבְרָהָם אֲשֶׁר הִנַּחֲנִי בַּדֶּרֶךְ
אַמֶּת לְקַחֲתָ אֶת בַּת אֲחִי
אֲדָנִי לְבָנוֹ:

וְכָרַעִית וּסְגָדִית קֶדֶם יי וּבִרְכִית יֵת יי

אֱלֹהֵהּ דְּרַבּוֹנִי אֲבָרְהָם דְּדַבְּרָנִי בְּאוֹרַח
קְשׁוּט לְמִיסַב יְת בַּת אַחֻוּהִי דְּרַבּוֹנִי
לְבָרָה:

מַטְוְעָתָה אִם יִשְׁכַּח עֲשִׂים חֶסֶד
וְאַמַּת אֶת אֲדָנִי חֲגִידוֹ לִי וְאִם
לֹא חֲגִידוֹ לִי וְאַפְנָה עַל יָמִין
אוֹ עַל שְׂמָאל:

וְכַעַן אִם אֵיתִיכּוֹן עֲבָדִין טִיבוֹ וְקְשׁוּט
עִם רַבּוֹנִי חוּז לִי וְאִם לֹא חוּז לִי

וְאַתְּ פָּנֶי עַל יְמִינָא אוּ עַל שְׂמָאלָא:

עַל ימין. מבנות ישמעאל: עַל שְׂמָאל.

מבנות לוט, שהיה יושב לשמאלו של

אברהם:

נ וַיַּעַן לְבָן וּבְתוּאֵל וַיֹּאמְרוּ

מִי־הִזָּה יֵצֵא הַדָּבָר לֹא נוֹכַל

דַּבֵּר אֵלֶיךָ רַע אוּ טוֹב:

וַאֲתֵיב לְבָן וּבְתוּאֵל וַאֲמָרוּ מִן קֶדֶם יִי

נִפְק פְּתַגְמָא לִית אֲנַחְנָא יְכָלִין

לְמַלְלָא עִמָּךְ בִּישׁ אוּ טָב:

ויען לבן ובתואל. רשע היה, וקפץ
להשיב לפני אביו: לא נוכל דבר אליך.
למאן בדבר הזה, לא על ידי תשובת דבר
רע ולא על ידי תשובת דבר הגון, לפי
שניכר שמה' יצא הדבר לפי דבריך
שזימנה לך:

נא חנה רבקה לפניך קח וְלךְ
ותהי אשה לְבֶן אֲדֹנֶיךָ כְּאִשָּׁר
דָּבָר יְהוָה:

הָא רְבִקָּה קָדַמָּךְ דְּבַר וְאִיזִיל וְתֵהִי

אֶתְתָּא לְבַר רְבוּנָךְ כְּמָא דִּי מַלְל יִי:

נב וִיִּהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עֶבֶד

אֲבָרְהָם אֶת דְּבָרֵיהֶם וַיַּשְׁתַּחוּ

אֶרְצָה לִיהוָה:

וְהוּא כִּד שָׁמַע עֶבְדָּא דְּאֲבָרְהָם יִת

פְּתִגְמִיהוֹן וּסְגִיד עַל אֶרְעָא קָדָם יִי:

וישתחו ארצה. מכאן שמודים על

בשורה טובה:

חמישי נג ויוצא

הַעֲבֹד כָּלִי כֶסֶף וְכָלִי זָהָב

וּבַגְדִים וַיֵּתֶן לְרַב־קָה וּמַגְדָּנֹת

נָתַן לְאֶחֱיָהּ וּלְאִמָּהּ:

וְאִפֹּק עֲבָדָא מִנִּין דְּכֶסֶף וּמִנִּין דְּזָהָב

וּלְבוּשִׁין וִיָּהָב לְרַב־קָה וּמַגְדָּנִין יָהָב

לְאֶחֱוָהּ וּלְאִמָּהּ:

ומגדנות. לשון מגדים, שהביא עמו מיני

פירות של ארץ ישראל:

נד וַיֹּאכְלוּ וַיֵּשְׁתּוּ הוּא

וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עִמּוֹ וַיְלִיְנוּ

וַיִּקְוּמוּ בַּבֶּקֶר וַיֹּאמֶר שְׁלַחְנִי

לְאֹדְנִי:

וַאֲכָלוּ וַשְׁתִּיאוּ הוּא וְגוֹבְרִיא דִּי עֵמָה

וּבָתּוּ וְקָמוּ בַּצֶּפְרָא וַאֲמַר שְׁלַחְוְנִי לְוֹת

רְבוֹנִי:

וַיְלִיְנוּ כָּל לֵינָה שְׁבַמְקָרָא לֵינָת לִילָה

אחד:

נָה וַיֹּאמֶר אָחִיָּה וְאַמָּה תֵּשֶׁב

הַנֶּעַר אֶתֵּנוּ יָמִים אֹ עֲשׂוֹר

אַחַר תֵּלֶךְ:

וַיֹּאמֶר אַחִוָּה וְאַמָּה תִּתִּיב עוֹלָמָתָא

עַמָּנָא עֵדֶן בְּעֵדֶן אֹ עֲשָׂרָא יֶרֶחִין בְּתַר

כֵּן תִּיזִיל:

ויאמר אחיה ואמה. ובתואל היכן היה.

הוא היה רוצה לעכב ובא מלאך והמיתו:

**ימים. שנה כמו ימים תהיה גאולתו שכך
נותנין לבתולה זמן י"ב חדש, לפרנס את
עצמה בתכשיטים: או עשור. י' חדשים.
ואם תאמר ימים ממש, אין דרך
המבקשים לבקש דבר מועט, ואם לא
תרצה, תן לנו מרובה מזה:**

**וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֵל תְּאַחֲרוּ
אֹתִי וַיַּחֲזֶה הַצִּלִּיחַ דְּרָכֵי
שְׁלֹחוֹנִי וַאֲלַכָּה לְאֶרְצִי:**

וַאֲמַר לְהוֹן לָא תְאַחֲרוֹן יְתִי וַיִּי אֲצִלַּח

אֶרְחִי שְׁלֹחוֹנִי וְאִיהֶךָ לֹות רְבוֹנִי:

נִזְוִיאֲמָרוּ נִקְרָא לַנֶּעֶר וְנִשְׁאַלָה

אֶת פִּיהָ:

וְאֲמָרוּ נִקְרִי לְעוֹלָמְתָא וְנִשְׁמַע מֶה

דִּהִיא אֲמָרָה:

וְנִשְׁאַלָה אֶת פִּיהָ. מִכָּאן שֶׁאֵין מִשְׁיָאִין

אֶת הָאִשָּׁה אֲלֹא מִדַּעְתָּה:

נָח וַיִּקְרָאוּ לְרַב־קָה וַיֹּאמְרוּ

אֵלֶיהָ הֲתֵלְכִי עִם הָאִישׁ הַזֶּה

וַתֹּאמֶר אֱלֹהִים:

וְקִרְוּ לְרַבָּקָה וְאָמְרוּ לָהּ הֲתִיזְלִי עִם

גִּבְרָא הַדִּין וְאָמַרְת אִיזִיל:

וַתֹּאמֶר אֵלֶּךְ. מַעֲצָמִי וְאֵף אִם אֵינְכֶם

רוֹצִים:

נָט וַיִּשְׁלָחוּ אֶת רַבָּקָה אֶחָתָם

וְאֶת מִנְקֵתָהּ וְאֶת עֶבֶד

אֲבָרָהָם וְאֶת אֲנָשָׁיו:

וַיִּשְׁלָחוּ יֵת רַבָּקָה אֶחָתָהּ וְיֵת מִנְקֵתָהּ

וַיֵּת עֲבָדָא דְּאַבְרָהָם וַיֵּת גְּבֻרָהּ׃

ס וַיְבָרְכוּ אֶת רַבֶּקָּה וַיֹּאמְרוּ

לָהּ אַחֲתָנוּ אֵת הֵי לְאַלְפִי

רַבָּבָה וַיִּירֶשׁ זֶרְעָךְ אֵת שַׁעַר

שְׁנַאיוֹ׃

וּבְרִיכוּ יֵת רַבֶּקָּה וַאֲמָרוּ לָהּ אַחֲתָנָא

אֵת הֵי לְאַלְפִין וּלְרַבּוֹן וַיִּרְתּוֹן בְּנֵיכִי

יֵת קְרוֹי סְנַאִיהוֹן׃

את היי לאלפי רבבה. את וזרעך תקבלו

אותה ברכה שנאמר לאברהם בהר
המזריה, הרבה ארבה את זרעך וגו', יהי
רצון שיהא אותו הזרע ממך ולא מאשה
אחרת:

סא ותקם רבקה ונערתיה
ותרכנה על הגמלים
ותלכנה אחרי האיש ויקח
העבד את רבקה וילך:

וקמת רבקה ועולמתהא ורכיבא על
גמליא ואזלא בתר גברא ודבר עבדא

יֵת רְבִקָּה וְאֵזֶל:

סב וַיִּצְחָק בָּא מִבּוֹא בְּאֶרֶץ לְחִי

רָאִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב:

וַיִּצְחָק אֶתָּא מִמִּתּוֹהִי (נ"י עַל

בְּמִיתוֹהִי) מִבִּירָא דְּמִלְּאָךְ קִימָא אֶתְחַזִּי

עַלָּה וְהוּא יִתֵּב בְּאַרְעֵ דְּרוּמָא:

מִבּוֹא בֶּאֱרֵ לְחִי רוּאִי. שְׁהַלֵּךְ לְהַבִּיא הַגֵּר

לְאַבְרָהָם אֲבִיו שִׁישְׁאָנָה: יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ

הַנֶּגֶב. קְרוֹב לְאוֹתוֹ בֶּאֱרֵ, שְׁנֵאמַר וַיִּסַּע

מִשֵּׁם אֲבֵרָהֶם אֶרְצָה הִנֵּגב וַיֵּשֶׁב בֵּין קֹדֶשׁ
וּבֵין שׁוּר, וְשֵׁם הָיָה הַבְּאֵר, שֵׁנֶאמַר הִנֵּה
בֵּין קֹדֶשׁ וּבֵין בֶּרֶד:

סג וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׁוּחַ בַּשָּׂדֶה
לְפָנֹת עֶרְבַּ וַיֵּשֶׂא עֵינָיו וַיֵּרָא
וַהֲנֶה גְּמָלִים בָּאִים:

וַנִּפֹּק יִצְחָק לְצִלָּא בְּחֻקָּא לְמַפְנֵי
רַמְשָׂא וַזְקַף עֵינֹהִי וַחֲזָא וַהֲ גְּמָלִיא
אֲתָן:

לְשׁוֹחַ. לְשׁוֹן תַּפְלָה, כְּמוֹ יִשְׁכַּךְ שִׁיחוֹ:

סָד וְתִשָּׂא רְבִקָּה אֶת עֵינֶיהָ

וְתִרְאֵה אֶת יִצְחָק וְתַפֹּל מֵעַל

הַגָּמֶל:

וְזָקַפְתְּ רְבִקָּה יָת עֵינֶיהָ וַחֲזֹת יָת יִצְחָק

וְאֶת־רִכְבִּינַת מֵעַל גַּמְלָא:

וְתִרְאֵה אֶת יִצְחָק. רֵאתָה אוֹתוֹ הַדּוֹר וְתוֹהָא

מִפְנֵיו: וְתַפֹּל. הַשְׁמִיטָה עֲצָמָה לָאֲרֶץ,

כְּתִרְגוּמוֹ וְאֶת־רִכְבִּינַת, הִטְתָּה עֲצָמָה לָאֲרֶץ

וְלֹא הִגִּיעָה עַד הַקֶּרֶקַע, כִּמוֹ הֵטִי נָא כְדָךְ,
אֲרַכִּינִי. וַיֵּט שָׁמַיִם, וְאֲרַכִּין, לְשׁוֹן מוֹטָה
לְאָרֶץ, וְדוֹמָה לוֹ כִּי יִפּוֹל לֹא יוֹטֵל, כְּלוֹמַר
אִם יֵטָה לְאָרֶץ לֹא יִגִּיעַ עַד הַקֶּרֶקַע:

סָה־וְתֹאמַר אֵל הָעֶבֶד מִי הָאִישׁ
הַלְזָה הַחֵלֶךְ בַּעֲשָׂדָה לְקַרְאֲתָנוּ
וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנִי וְתִקַּח
הַצָּעִיר וְתִתְּכֶם:

וַאֲמַרְתָּ לְעֶבְדָּא מִן גְּבָרָא דִּיכִי דְמַהֲלֵךְ
בְּחֻקָּלָא לְקַדְמוֹתָנָא וַאֲמַר עֶבְדָּא הוּא

רְבוֹנִי וְנִסִּיבַת עֵיפָא וְאַתְכַּסִּיאת:

ותתכס. לשון ותתפעל, כמו ותקבר,

ותשבר:

סוֹ וַיִּסְפֹּר הָעֶבֶד לִיצְחָק אֵת כָּל

הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה:

וְאֵשֶׁתֶּי עֲבָדָא לִיצְחָק יֵת כָּל

פֶּתְגָמֶיָא דִּי עֶבֶד:

ויספור העבד. גלה לו נסים שנעשו לו,

שקפצה לו הארץ, ושנזדמנה לו רבקה

בתפלתו:

סו וַיִּבְאֶה יִצְחָק הָאֵהָלָה שָׂרָה

אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת רַב־קָה וְתָהִי לוֹ

לְאִשָּׁה וַיֵּאֱהָבָה וַיִּנָּחֶם יִצְחָק

אַחֲרֵי אִמּוֹ:

וְאֶעֱלֶה יִצְחָק לְמִשְׁכְּנָא וַחֲזָא וְהָא

תִּקְנִין עוֹבְדֵהָא כְּעוֹבְדֵי שָׂרָה אִמָּה

וַנְּסִיב יָת רַב־קָה וְהָיוּ לָהּ לְאִנָּתוֹ

וְרַחֲמִימָה וְאִתְנַחֵם יִצְחָק בְּתַר דְּמִיתַת

אִמָּה:

**האהלה שרה אמו. ויביאה האהלה, והרי
היא שרה אמו, כלומר ונעשית דוגמת
שרה אמו, שכל זמן ששרה קיימת, היה
נר דלוק מערב שבת לערב שבת, וברכה
מצויה בעיסה, וענן קשור על האהל,
ומשמתה פסקו, וכשבאת רבקה חזרו:
אחרי אמו. דרך ארץ, כל זמן שאמו של
אדם קיימת ברוך הוא אצלה, ומשמתה,
הוא מתנחם באשתו:**

א **טוֹטֵי** וַיִּסַּף אֲבָרָהָם

וַיִּפְקֹחַ אֲנָשָׁה וַשְׁמָה קַטּוּרָה:

וְאוֹסִיף אֲבָרָהָם וַנָּסִיב אֶת־תָּא וַשְׁמָה

קַטּוּרָה:

קַטּוּרָה. זוּ הַגֵּר, וְנִקְרָאת קַטּוּרָה עַל שֵׁם

שְׁנָאִים מַעֲשִׂיהָ בַקְטָרֶת, וְשִׁקְשָׁרָה פֶּתַחָה,

שֶׁלֹא נִזְדוּגָה לָאָדָם מִיּוֹם שִׁפְרָשָׁה

מֵאֲבָרָהָם:

ב וְתֵלֵד לוֹ אֶת זְמַרן וְאֶת

יִקְשֹׁן וְאֶת מֶדָן וְאֶת מְדִיָן

וְאֶת יִשְׁבָּק וְאֶת שׁוּחַ:

וַיֵּלֶדֶת לָהּ יֵת זְמַרן וַיֵּת יִקְשֹׁן וַיֵּת מֶדָן

וַיֵּת מְדִיָן וַיֵּת יִשְׁבָּק וַיֵּת שׁוּחַ:

ג וַיִּקְשֹׁן יֵלֵד אֶת שִׁבְאָה וְאֶת

דָּדָן וּבְנֵי דָדָן הֵיוּ אֲשׁוּרִים

וְלִטְוָשִׁים וְלֵאמִיִּם:

וַיִּקְשֹׁן אֶלֶּיֶד יֵת שִׁבְאָה וַיֵּת דָּדָן וּבְנֵי

דָּדֹן הָיוּ לְמִשְׁיָרֵיךָ וְלִשְׁכֹּנֶיךָ וְלַבָּגֶדִים:

אֲשֹׁרִים וּלְטוֹשִׁים. שֵׁם רֹאשִׁי אֹמֹת.

וְתִרְגֹּם שֶׁל אֹנֶקְלוֹם אֵין לִי לִישְׁבוּ עַל

לְשׁוֹן הַמִּקְרָא, שִׁפִּירֵשׁ לְמִשְׁיָרֶיךָ, לְשׁוֹן

מַחֲנֶה, וְאֵל תֹּאמַר שְׂאִינוּ כֵן מִפְּנֵי הָאֱלֹהִים

שְׂאִינָה יִסּוּדִית, הֲרִי לָנוּ תִּיבוֹת שְׂאִין

בְּרֹאשֵׁם אֱלֹהִים, וְנִתְּוֹסְפָה אֱלֹהִים בְּרֹאשֵׁם,

כִּמּוֹ חֹמַת אֵנֶךְ, שֶׁהוּא מִן נִכָּה רִגְלִים,

וְכִמּוֹ אֶסּוֹךְ שֶׁמֶן, שֶׁהוּא מִן וְרַחֲצַת וְסִכָּת:

וּלְטוֹשֵׁם. הֵם בְּעָלֵי אֱהָלִים, הַמִּתְּפַזְרִים

אֵנָה וְאֵנָה, וְנוֹסְעִים אִישׁ בְּאֱהָלֵי אֶפְדָּנוּ,

וּבֶן הוּא אֹמֵר וְהִנֵּה נְטוּשִׁים עַל פְּנֵי כָל

הָאָרֶץ, שֹׁכֵן לֹא־דָוָן וְנוֹ"ן מִתְחַלְּפוֹת זֶז בְּזֶז:

דְּ-וּבְנֵי מִדִּין עֵיפָה וְעֶפֶר וְחֲנוּךְ

וְאַבְיָדָע וְאַלְדָּעָה כָּל אֵלֶּה בְּנֵי

קְטוּרָה:

וּבְנֵי מִדִּין עֵיפָה וְעֶפֶר וְחֲנוּךְ וְאַבְיָדָע

וְאַלְדָּעָה כָּל אֵלֶּיִן בְּנֵי קְטוּרָה:

הָ וַיִּתֵּן אֲבָרָהָם אֶת כָּל אֲשֶׁר

לֹו לְיִצְחָק:

וַיֵּהֱבֵם אַבְרָהָם יֵת כָּל דְּיָלָהּ לְיִצְחָק׃

וַיֵּתֵן אַבְרָהָם זָגוֹ. אָמַר ר' נַחֲמִיָּה, בְּרַכַּת
דִּיִּיתִיקִי נָתַן לוֹ, שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּב"ה
לְאַבְרָהָם זֶהִי בְרָכָה, הַבְּרָכוֹת מְסֻרוֹת
בִּידֶךָ לְבָרֵךְ אֶת מִי שֶׁתִּרְצֶה, וְאַבְרָהָם
מִסֵּרָם לְיִצְחָק׃

וּלְבָנָי הַפִּילֶגְשִׁים אֲשֶׁר
לְאַבְרָהָם נָתַן אַבְרָהָם מִתְּנָת
וַיִּשְׁלָחָם מֵעַל יִצְחָק בָּנוֹ
בְּעוֹדָנּוּ חַי קַדְמָה אֶל אֶרֶץ

קָרָם:

וּלְבָנֵי לְחֵינְתָא דִּי לְאַבְרָהָם יְהִיב

אַבְרָהָם מִתְנָן וְשִׁלְחָנוֹן מֵעַל יִצְחָק

בְּרָהּ בְּעוֹד דִּהוּא קָיָם קִידוּמָא לְאַרְע

מִדִּינְחָא:

הַפִּילָגְשִׁים. חֶסֶד כְּתִיב, שֶׁלֹּא הִיתָה אֵלָּא

פִּלְגֵּשׁ אַחַת, הִיא הָגֵר, הִיא קְטוּרָה. נָשִׁים

בְּכַתּוּבָה, פִּלְגֵּשִׁים בְּלֹא כְּתוּבָה, כְּדַאמְרִינָן

בְּסִנְהֵדְרִין בְּנָשִׁים וּפִלְגֵּשִׁים דְּדוּד: נָתַן

אַבְרָהָם מִתְנָת. פִּירְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ, שֶׁם

טומאה מסר להם. דבר אחר, מה שניתן

לו על אודות שרה, ושאר מתנות שנתנו

לו, הכל נתן להם, שלא רצה ליהנות מהם:

וַיֹּאמֶר יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אַבְרָהָם

אֲשֶׁר חֵי מֵאֹת שָׁנָה וְשִׁבְעִים

שָׁנָה וְחֲמִשׁ שָׁנִים:

וַאֲלֵין יוֹמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אַבְרָהָם דְּחֵיא

מֵאָה וְשִׁבְעִין וְחֲמִשׁ שָׁנִין:

מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים.

בן ק' כבן ע', ובן ע' כבן ה' בלא חטא:

ח וַיִּגְדַּע וַיָּמָת אַבְרָהָם בְּשִׁיבָה

טוּבָה זָקֵן וְשֹׁבֵעַ וַיֵּאָסֶף אֶל

עַמּוּיוֹ:

וְאֶת־נָגִיד וּמִית אַבְרָהָם בְּסִיבּוֹ טַבָּא

סִיב וְשֹׁבֵעַ יוֹמִין וְאֶת־כְּנִישׁ לְעַמּוּהָ:

ט וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וַיִּשְׁמַעְאֵל

בָּנָיו אֶל מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֶל

שְׂדֵה עֶפְרוֹן בֶּן צִחֹר הַחִתִּי

אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מִמְרָא:

וְקִבְּרוּ יִתָּהּ יִצְחָק וְיִשְׁמַעֵאל בְּנוֹהֶי

בְּמַעֲרַת כְּפֹלֶתָא בְּחֶקֶל עֶפְרוֹן בֶּר צִחֹר

חֲתָאָה דִּי עַל אֲפִי מִמָּרָא:

יצחק וישמעאל. מכאן שעשה ישמעאל

תשובה, והוליך את יצחק לפניו, והיא

שיבה טובה שנאמר באברהם:

הַעֲשֵׂהָ אֲשֶׁר קִנָּה אֲבֹרָהִם

מֵאֵת בְּנֵי חַת שָׁמָּה קִבְּר

אֲבֹרָהִם וְשָׂרָה אֲשֶׁתּוֹ:

חֲקֹלָא דִּי זִבְן אֲבָרְהָם מִן בְּנֵי חֲתָאָה

תַּמָּן אֶתְקַבֵּר אֲבָרְהָם וְשָׂרָה אֶתְתֵּהּ:

יֵא וִיהִי אַחֲרֵי מוֹת אֲבָרְהָם

וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ

וַיֵּשֶׁב יִצְחָק עִם בְּאֵר לְחֵי

רְאִי:

וְהָיָה בְּתֵר דְּמִית אֲבָרְהָם וַיְבָרֶךְ יִי יֵת

יִצְחָק בְּרָה וַיֵּתֵב יִצְחָק עִם בִּירָא

דְּמִלְאָךְ קִימָא אֶתְחַזִּי עָלֶיהָ:

ויהי אחרי מות אברהם ויברך וגו'. נחמו
תנחומי אבלים. דבר אחר, אף על פי
שמסר הקדוש ברוך הוא את הברכות
לאברהם, נתיירא לברך את יצחק, מפני
שצפה את עשו יוצא ממנו, אמר, יבא
בעל הברכות ויברך את אשר ייטב בעיניו,
ובא הקב"ה וברכו:

יב שביעי ואלה

תלדות ישמעאל בן אברהם

אֲשֶׁר יִלְדָּה הָגָר הַמִּצְרִית

שֶׁפָּחַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם:

וְאֵלֶּיךָ תוֹלֶדֶת יִשְׁמָעֵאל בֶּר אַבְרָהָם דִּי

יִלְדֶּת הָגָר מִצְרַתָּא אֲמַתָּא דְשָׂרָה

לְאַבְרָהָם:

יְיָ וְאֵלֶּיךָ שְׂמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל

בְּשִׁמְתָם לְתוֹלְדֹתָם בְּכֹר

יִשְׁמָעֵאל נְבִית וְקָדָר וְאֶדְבָּאֵל

וּמִבְשָׁם:

וְאֵלֶּיִן שְׁמַת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בְּשִׁמְתָּהוֹן

לְתוֹלְדָתָהוֹן בּוֹכָרָא דִּישְׁמָעֵאל נְבִיּוֹת

וְקָדָר וְאֲדָבָאֵל וּמִבְשָׁם:

בשמותם לתולדותם. סדר לידתן זה אחר

זה:

יד וּמִשְׁמַע וְדוּמָה וּמִשָּׂא:

וּמִשְׁמַע וְדוּמָה וּמִשָּׂא:

טו חֲדָד וְתִימָא יִטּוֹר נְפִישׁ

וְקָדָמָה:

חֲדָד וְתִמָּא יִטּוֹר נְפִישׁ וְקַדְמָה:

מפטיר טז
אלה הם

בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם

בְּחֻצֵּיהֶם וּבְטִירָתָם שְׁנֵי

עָשָׂר נְשִׂאֵם לְאֻמּוֹתָם:

אֵלֶּין אַנּוֹן בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּין

שְׁמֹהֲתָהוֹן בְּפֻצְחִיהוֹן וּבְכַרְפִּיהוֹן תִּרִּין

עֶסֶר רַבְרַבִּין לְאַמִּיהוֹן:

בַּחֲצִרֵיהֶם. כְּרָכִים שְׂאִין לָהֶם חוּמָה.

וּתְרַגְמוּ בַּפִּצְחִיהוֹן, שֶׁהֵם מְפֹצְחִים, לְשׁוֹן

פְּתִיחָה, כְּמוֹ פִּצְחוֹ וּרְנָנוּ:

יִזְ וְאַלְהָ שְׁנֵי חַיִּי יִשְׁמְעֵאל

מֵאֵת שְׁנָה וְשָׁלְשִׁים שְׁנָה

וְשָׁבַע שָׁנִים וַיְגַדֵּעַ וַיָּמָת

וַיֵּאָסֶף אֶל עַמּוּיוֹ:

וְאַלְיֵן שְׁנֵי חַיִּי יִשְׁמְעֵאל מֵאָה וְתַלְתֵּין

**וְשַׁבַּע שְׁנִין וְאֶתְנַגִּיד וּמִית וְאֶתְכַנִּישׁ
לְעֵמָּה:**

**ואלה שני חיי ישמעאל וגו'. אמר רבי
חייא בר אבא, למה נמנו שנותיו של
ישמעאל, כדי לייחס בהם שנותיו של
יעקב, משנותיו של ישמעאל למדנו,
ששמש יעקב בבית עבר י"ד שנה
כשפירש מאביו, קודם שבא אצל לבן,
שהרי כשפירש יעקב מאביו מת
ישמעאל, שנאמר וילך עשו אל ישמעאל
וגו', כמו שמפורש בסוף מגלה נקראת,:**

ויגוע. לא נאמרה גויעה אלא בצדיקים:

יח וַיִּשְׁכְּנוּ מִחֲוִילָה עַד שׁוֹר

אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מִצְרַיִם בְּאַכָּה

אֲשׁוּרָה עַל פְּנֵי כָּל אֶחָיו נָפְלָ:

וַשְׁרוּ מִחֲוִילָה עַד חֲגָרָא דִּי עַל אֲפִי

מִצְרַיִם מָטִי לְאַתּוֹר עַל אֲפִי כָּל אֲחוּהִי

שָׂרָא:

נפל. שכן, כמו ומדין ועמלק וכל בני קדם

נופלים בעמק. כאן הוא אומר לשון

פרשת חיי שרה – מפטיר – דף תשעג

נפילה, ולהלן אומר על פני כל אחיו

ישכון, עד שלא מת אברהם ישכון,

משמת אברהם נפל: חסלת פרשת חיי

שרה:

בְּרֵשִׁית

תּוֹלְדוֹת

עם אונקלוס ורש"י

פרשת תולדות

יֵט וְאַלְהָ תוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן

אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת

יִצְחָק׃

וְאֵלֵּין תוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּר אַבְרָהָם

אַבְרָהָם אוֹלִיד יֵט יִצְחָק׃

ואלה תולדות יצחק. יעקב ועשו

**האמורים בפרשה: אברהם הוליד את
יצחק. על ידי שכתב הכתוב יצחק בן
אברהם, הוזקק לומר אברהם הוליד את
יצחק, לפי שהיו ליצני הדור אומרים
מאבימלך נתעברה שרה, שהרי כמה
שנים שהתה עם אברהם ולא נתעברה
הימנו, מה עשה הקב"ה, צר קלסתר פניו
של יצחק דומה לאברהם, והעידו הכל
אברהם הוליד את יצחק, וזהו שכתב כאן
יצחק בן אברהם, שהרי עדות יש
שאברהם הוליד את יצחק:**

כִּוִּי־הִי יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה

בְּקָחָתוֹ אֶת רִבְקָה בַּת בְּתוּאֵל

הָאֲרָמִי מִפֶּדֶן אֶרֶם אֲחֹת לָבֶן

הָאֲרָמִי לוֹ לֹא־עָשָׂה:

וְהָיָה יִצְחָק בֶּר אַרְבָּעִין שָׁנִין כִּד נָסִיב

יָת רִבְקָה בַּת בְּתוּאֵל אֲרָמָא מִפֶּדֶן

אֶרֶם אֲחִיתָה דְּלָבֶן אֲרָמָא לָהּ לֹא־נָתַן:

בן ארבעים שנה. שהרי כשבא אברהם

מהר המזריה נתבשר שנולדה רבקה,

וַיִּצְחָק הָיָה בֶּן לֵ"ז שָׁנָה, שֶׁהָרִי בּוֹ בְּפָרֶק
מֵתָה שָׂרָה, וּמִשְׁנוּלָד יִצְחָק עַד הָעַקִּידָה
שִׁמְתָה שָׂרָה לֵ"ז שָׁנָה, דָּבַת צ' הִיתָה
כְּשֶׁנוּלָד יִצְחָק, וּבֵת קכ"ז כְּשִׁמְתָה,
שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה וְגו', הָרִי לִי־צָחָק
לֵ"ז שָׁנִים, וּבּוֹ בְּפָרֶק נוֹלָדָה רִבְקָה, הִמָּתִין
לָהּ עַד שֶׁתֵּהָא רֵאוּיָה לְבִיָּאָה ג' שָׁנִים,
וְנִשְׂאָה: בֵּת בְּתוּאֵל מִפְּדֵן אַרֶם אַחֻזָּת
לְבֶן. וְכִי עַד־יֵין לֹא נִכְתַּב שֶׁהָיָה בֵּת בְּתוּאֵל
וְאַחֻזָּת לְבֶן וּמִפְּדֵן אַרֶם, אֲלֹא לְהַגִּיד
שֶׁבָחָהּ, שֶׁהִיתָה בֵּת רַשָּׁע וְאַחֻזָּת רַשָּׁע

ומקומה אנשי רשע, ולא למדה

ממעשיהם: מפדן ארם. על שם ששני

ארם היו, ארם נהרים וארם צובה, קורא

אותו פדן, לשון צמד בקר, תרגום, פדן

תורין, ויש פותרין פדן ארם כמו שדה

ארם, שבלשון ישמעאל קורין לשדה פדן:

כא וַיַּעֲתָר יִצְחָק לַיהוָה לְנֹכַח

אֲשֶׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא וַיַּעֲתָר

לוֹ יְהוָה וַתַּהַר רַבָּקָה אֲשֶׁתּוֹ:

וַצֵּלִי יִצְחָק קָדָם יי לְקַבֵּל אֶתְתָּהּ אֲרִי

עֲקָרָהּ הִיא וְקָבֵל צְלוֹתָהּ יְיָ וְעֲדִיאת

רַבָּקָה אֶתְּתָהּ:

**ויעתר. הרבה והפציר בתפלה: ויעתר לו.
נתפצר ונתפיים ונתפתה לו. ואומר אני,
כל לשון עתר, לשון הפצרה ורבוי הוא,
וכן ועתר ענן הקטורת, מרבית עליה
העשן. וכן העתרתם עלי דבריכם, וכן
ונעתרות נשיקות שונא, דומות למרובות
והנם למשא, אנקרישור"א בלע"ז: לנכח
אשתו. זה עומד בזוית זו ומתפלל, וזו
עומדת בזוית זו ומתפללת: ויעתר לו. לו**

ולא לה, שאין דומה תפלת צדיק בן רשע
לתפלת צדיק בן צדיק, לפיכך לו ולא לה:

כב וַיִּתְּרוּצְצוּ הַבְּנִים בְּקִרְבָּהּ
וַתֹּאמֶר אִם כֵּן לָמָּה זֶה אֲנֹכִי
וַתֵּלֶךְ לְדֹרֶשׁ אֶת יְהוָה:

וַדַּחֲקִין בְּנֵי־אֱמֶהָ וַאֲמַרְתְּ אִם כֵּן
לָמָּה דִּנְן אֲנִי וַאֲזַלְתְּ לְמַתְּבַע אוֹלָפִין
מִן קִדָּם יי:

ויתרוצצו. על כרחך המקרא הזה אומר

**דורשני, שסתם מה היא רציצה זו, וכתב
אם כן למה זה אנכי. רבותינו דרשוהו
לשון ריצה, כשהיתה עוברת על פתחי
תורה של שם ועבר, יעקב רץ ומפרכס
לצאת, עוברת על פתחי עכו"ם, עשו
מפרכס לצאת. דבר אחר, מתרוצצים זה
עם זה, ומריבים בנחלת שני עולמות:
ותאמר אם כן. גדול צער העבור: למה
זה אנכי. מתאזה ומתפללת על הריון:
ותלך לדרוש. לבית מדרשו של שם:
לדרוש את ה'. שיגיד לה מה תהא**

בסופה:

כג וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי (גִּיּוֹם)

גִּוִּים בְּבִטְנָהּ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים

מִמֶּנֶּיךָ יִפְרְדּוּ וְלֹא־מִלֹּא־

יֵאָמֵר וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר:

וַאֲמַר יְיָ לָהּ תִּרְיִן עַמִּמִּין בְּמַעֲיָכִי

וְתִרְתִּין מִלְּכוֹן מִמַּעֲיָכִי יִתְפָּרֵשׁ וּמִלְּכוֹ

מִמִּלְכוֹ יִתְקַף וְרַבָּא יִשְׁתַּעֲבִיד לְזַעֲרָא:

וַיֹּאמֶר ה' לָהּ. עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, לְשֵׁם נֹאמַר

ברוח הקדש, והוא אמר לה: שני גוים
בבטנך. גיים כתיב כמו גאים, אלו
אנטונינוס ורבי, שלא פסקו מעל שולחנם
לא צנון ולא חזרת, לא בימות החמה ולא
בימות הגשמים: ושני לאמים. אין לאום
אלא מלכות: ממעיך יפרדו. מן המעים
הם נפרדים, זה לרשעו וזה לתומו: מלאם
יאמץ. לא ישוּוּ בגדולה, כשזה קם זה
נופל, וכן הוא אומר אמלאה החרבה, לא
נתמלאה צור אלא מחרבנה של ירושלים:
כִּד וַיִּמָּלְאוּ יַמֶּיהָ לְלֶדֶת וְהָיָה

תּוֹמָם בְּבִטְנָה:

וְשְׁלִימוֹ יוֹמָהָ לְמִילָד וְהָא תְּיוֹמִין

בְּמַעְהָ:

וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ. אֲבָל בַּתְּמָר כְּתִיב וַיְהִי בַּעַת

לִדְתָהּ, שֶׁלֹּא מִלְאוּ יָמֶיהָ, כִּי לֹא חֲדָשִׁים

יִלְדָתָם: וַהֲנָה תּוֹמָם. חֶסֶד, וּבַתְּמָר

תְּאוֹמִים מִלֹּא, לְפִי שֶׁשְּׁנִיָּהֶם צְדִיקִים, אֲבָל

כֹּאן אֶחָד צְדִיק וְאֶחָד רָשָׁע:

כֹּה וַיֵּצֵא הָרֹאשׁוֹן אֶדְמוֹנִי כֶּלֶךְ

כְּאַדְרֵת שֵׁעָר וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ

עֵשׂוֹ:

וַנִּפֶּק קַדְמָאָה סְמוּק כִּלְהַ כְּגָלִים (נ"י

כְּכֹלֶן) דִּשְׁעָר וְקָרוּ שְׂמָה עֵשׂוֹ:

אֲדָמוֹנִי. סִימָן הוּא שִׁיחָא שׁוּפֹךְ דְּמִים:

כֹּל כַּאֲדָרַת שַׁעַר. מִלָּא שַׁעַר כַּטְלִית שֶׁל

צִמְר הַמִּלְאָה שַׁעַר, פְּלוֹקִיר"א בִּלְע"ז:

וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשׂוֹ. הַכֹּל קָרְאוּ לוֹ כֵּן, לְפִי

שֶׁהִיָּה נַעֲשָׂה וְנִגְמַר בַּשַּׁעַר כַּבֵּן שְׁנִים

הַרְבֵּה:

כּוּ וְאַחֲרֵי כֵן יֵצֵא אֶחָיו וַיֵּדֹוּ

אֶחָזֶת בְּעֵקֶב עֵשׂוֹ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ

יַעֲקֹב וַיִּצְחָק בֶּן שְׁנַיִם שָׁנָה

בְּלֹדֶת אֹתָם:

וּבֵתָר בֶּן נֶפֶק אֲחוּהִי וַיֵּדָה אַחִידָא

בְּעֵקֶבֶא דְעֵשׂוֹ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ יַעֲקֹב

וַיִּצְחָק בֶּר שְׁתֵּין שְׁנִין כֹּד יְלִידָת

יְתֵהוֹן:

ואחרי כן יצא אחיו וגו'. שמעתי מדרש

אגדה הדורשו לפי פשוטו, בדין היה אוהז

בו לעכבו, יעקב נוצר מטיפה ראשונה
ועשו מן השנייה, צא ולמד משפופרת
שפיה קצרה, תן בה שתי אבנים זו תחת
זו, הנכנסת ראשונה תצא אחרונה,
והנכנסת אחרונה תצא ראשונה, נמצא
עשו הנוצר באחרונה יצא ראשון, ויעקב
שנוצר ראשונה יצא אחרון, ויעקב בא
לעכבו שיהא ראשון ללידה כראשון
ליצירה, ויפטור את רחמה, ויטול את
הבכורה מן הדין: בעקב עשו. סימן שאין
זה מספיק לגמור מלכותו עד שזה עומד

וְנוֹטְלָהּ הַיָּמָנוּ: וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב.

הַקֵּב"ה. דָּבָר אַחֵר אָבִיו קָרָא לוֹ יַעֲקֹב עַל

שֵׁם אַחִיזַת הָעֵקֵב: בֶּן שְׁשִׁים שָׁנָה. י'

שָׁנִים מִשְׁנַשְׂאָה עַד שֶׁנַּעֲשִׂיתָ בֵּת י"ג שָׁנָה

וְרֵאוּיָה לְהַרְיוֹן, וַי' שָׁנִים הָלָלוּ, צָפָה

וְהַמָּתִין לָהּ, כִּמּוֹ שֶׁעָשָׂה אָבִיו לְשָׂרָה, כִּיּוֹן

שֶׁלֹּא נִתְעַבְּרָה, יָדַע שֶׁהִיא עֹקְרָה וְהַתְּפַלֵּל

עָלֶיהָ, וְשִׁפְחָהּ לֹא רָצָה לִישָׂא, לָפִי

שְׁנַת־קָדֶשׁ בָּהָר הַמְּזֻרָּה לְהִיּוֹת עֹלָה

תְּמִימָה:

כִּי וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֲשֹׂ

אִישׁ יִדַּע צִיד אִישׁ שְׂדֵה

וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יָשָׁב אֶהְלִים:

וְרִבּוֹ עוֹלָמִיָּא וְהָוָה עָשׂוֹ גִבֹּר

נַחֲשִׁירָכָן גִּבֹּר נָפֶק לְחֻקָּלָא וַיַּעֲקֹב גִּבֹּר

שְׁלִים מְשִׁמֵּשׁ בֵּית אוֹלְפָנָא:

וַיַּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עָשׂוֹ כֹל זְמַן שֶׁהָיוּ

קִטְנִים לֹא הָיוּ נִבְרִים בַּמַּעֲשִׂיהֶם, וְאִין

אָדָם מִדְּקָדָק בָּהֶם מָה טִיבָם, כִּיּוֹן שֶׁנַּעֲשׂוּ

בְּנֵי יִ"ג שָׁנָה, זֶה פּוֹרֵשׁ לְבַתִּי מִדְּרֻשׁוֹת וְזֶה

פּוֹרֵשׁ לְעִבּוּדַת אֱלִילִים: יוֹדֵעַ צִיד. לְצוּד

וּלְרֵמוֹת אֶת אֲבִיו בְּפִיו, וְשׁוֹאֲלוֹ, אֲבֹא
הֵי אֵךְ מַעֲשֵׂרִין אֶת הַמֶּלֶךְ וְאֶת הַתֶּבֶן,
כַּסְבּוֹר אֲבִיו שֶׁהוּא מִדְּקֶדֶק בַּמִּצּוֹת: אִישׁ
שָׂדֶה. כַּמִּשְׁמָעוֹ, אָדָם בֶּטֶל, וְצוּדָה בַּקִּשְׁתּוֹ
חַיּוֹת וְעוֹפּוֹת: תָּם. אֵינּוּ בָקִי בְּכָל אֱלֹהִים,
אֲלֹא כָלֵבוּ כֵן פִּיּוֹ. מִי שֶׁאֵינּוּ חֲרִיף לְרֵמוֹת
קְרוֹי תָּם: יֵשֵׁב אֲהֻלִּים. אֲהֻלוֹ שֶׁל שָׁם
וְאֲהֻלוֹ שֶׁל עֶבֶר:

כֹּחַ וַיֵּאָהֵב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי
צִיד בְּפִיו וְרִבְקָה אֲהָבָת אֶת

יַעֲקֹב:

וְרַחֵם יִצְחָק יְתַעֲשֵׂוּ אֲרֵי מִצִּידָה הוּא

אֲכִיל וְרִבְקָה רְחִימַת יְתַעֲקֹב:

בפיו. כתר גומו בפיו של יצחק. ומדרשו,

בפיו של עשו, שהיה צד אותו ומרמהו

בדבריו:

כט וַיִּזְד יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֵא עֲשָׂו

מִן הַשָּׂדֶה וְהוּא עֵיף:

ובשיל יַעֲקֹב תִּבְשִׁילָא וְאַתָּא (נ"י

וְעַל עֵשׂוּ מִן חֶקְלָא וְהוּא מְשַׁלְּהִי:

ויזד. לשון בישול בתרגומו: והוא עיף.

ברציה, כמה דתימא כי עיפה נפשי
להורגים:

ל ויאמר עשׂו אל יעקב

הלעיטני נא מן האדם האדם

הזה כי עיף אנכי על כן קרא

שמו אדום:

ואמר עשׂו ליעקב אטעמני כען מן

סְמוּקָא סְמוּקָא הִדִּין אֲרִי מְשַׁלֵּהי אֲנָא

עַל כֵּן קָרָא שְׁמָה אֲדוּם:

הִלְעִיטְנִי. אִפְתַּח פִּי וּשְׁפֹךְ הָרֵבָה לְתוֹכָהּ,

כִּמּוֹ שִׁשְׁנֵינוּ, אֵין אוֹבְסִין אֶת הַגִּמְלָא אֲבָל

מִלְעִיטִין אוֹתוֹ: מִן הָאֲדוּם הָאֲדוּם.

עֲדָשִׁים אֲדוּמוֹת, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם מֵת אֲבָרָהָם,

שֶׁלֹא יֵרָאֶה אֶת עֲשׂוֹ בֶן בְּנוֹ יוֹצֵא לְתַרְבוֹת

רָעָה, וְאֵין זֶה שׁוֹיְבָה טוֹבָה שֶׁהִבְטִיחוֹ

הַקַּב"ה, לְפִיכָךְ קִצֵּר הַקַּב"ה ה' שְׁנִים

מִשְׁנוֹתָיו, שִׁיִּצְחָק חֵי ק"פ שָׁנָה, וְזֶה קַע"ה

שָׁנָה, וּבִישָׁל יַעֲקֹב עֲדָשִׁים לְהַבְרוֹת אֶת

האבל, ולמה עדשים שדומות לגלגל,
שהאבלות גלגל החוזר בעולם.:

לא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מְכַרָּה כִּיּוֹם
אֶת בְּכֹרְתְךָ לִי:

וַאֲמַר יַעֲקֹב זִבִּין כִּיּוֹם דִּלְהִין יֵת
בְּכֹרְתְךָ לִי:

מכרה כיום. כתרגומו כיום דילהן, כיום
שהוא ברור, כך מכור לי מכירה ברורה:
בכרתך. לפי שהעבודה בבכורות, אמר
יעקב אין רשע זה בדאי שיקרב להקב"ה:

לֵב וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ הִנֵּה אֲנֹכִי

הוֹלֵךְ לְמוֹת וְלָמָּה זֶה לִי

בְּכָרָה:

וַאֲמַר עֲשׂוּ הֵא אֲנִי אֶזֶל לְמָמַת וְלָמָּה

דִּנֵּן לִי בְּכָרוֹתָא:

הִנֵּה אֲנֹכִי הוֹלֵךְ לְמוֹת. אִמַר עֲשׂוּ מָה

טִיבָה שֶׁל עֲבוּדָה זֹה, אִמַר לוֹ כִּמָּה אִזְהָרוֹת

וְעוֹנְשֵׁין וּמִיתוֹת תְּלוּיִן בָּהּ, כֹּאוֹתָה

שֶׁשְׁנֵינּוּ, אִלּוּ הֵן שְׁבִמִיתָה, שְׁתֵּי יִין

וּפְרוּעֵי רֹאשׁ, אִמַר, אֲנִי הוֹלֵךְ לְמוֹת עַל

ידה, אם כן מה חפץ לי בה:

לג ויאמר יעקב השבעה לי

כיום וישבע לו וימכור את

בכרתו ליעקב:

ואמר יעקב קים לי כיום דלהן וקיים

לה וזבין ית בכרותה ליעקב:

לד ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד

עדשים ויאכל וישת ויקם

וילך ויבז עשו את הבכרה:

וַיַּעֲקֹב יֵהֶב לַעֲשׂוֹ לֶחֶם וְתַבְשִׁיל

דְּטִלּוֹפְחִין וְאָכַל וְשָׁתִי וְקָם וְאָזַל וְשָׁט

עֲשׂוֹ יֵת בְּכֵרוֹתָא:

וַיִּבֶז עֲשׂוֹ. הָעִיד הַכְּתוּב עַל רִשְׁעוֹ שְׁבִיזָה

עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל מָקוֹם:

בראשית פרק-כו

א וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם

הָרָעַב הָרָאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה

בְּיָמָיו אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל

אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה:

וְהָיָה כִּפְנָא בְּאַרְעָא בַּר מִכְּפָנָא

קִדְמָאָה דִּי הָוָה בְּיוֹמֵי אֲבִרְהָם וְאַזְל

יִצְחָק לֹות אֲבִימֶלֶךְ מִלְכָּא דְּפִלְשְׁתִּי

לְגִרָּה:

ב וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אֵל

תֵּרֶד מִצְרַיִמָּה שְׁכֹן בְּאֶרֶץ

אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ:

וְאַתָּה גְּלִי לָהּ יִי וְאֹמַר לָא תַּחֲוֹת

לְמִצְרַיִם שְׂרִי בְּאַרְעָא דִּי אֵימַר לָךְ:

אל תרד מצרימה. שהיה דעתו לרדת
למצרים כמו שירד אביו בימי הרעב, אמר
לו אל תרד מצרימה, שאתה עולה
תמימה, ואין חוצה לארץ כדאי לך:

ג גֹּר בְּאֶרֶץ חִזְאֵת וְאַחִיָּה
עֲמֹד וְאַבְרָכָה כִּי לָךְ וְלִזְרַעֲךָ
אֶתֶּן אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת הָאֵל
וְהִקְמֹתִי אֶת הַשְּׂבֵעָה אֲשֶׁר
נִשְׂבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אֲבִיךָ:

דֹּוֹר בְּאַרְעָא הָדָא וַיְהִי מִימְרֵי בְּסַעֲדָךְ

וְאֶבְרַכְנֶךָ אֲרִי לָךְ וְלִבְנֶיךָ אֲתֵן יֵת כָּל

אַרְעֶתָא הָאֵלִין וְאַקָם יֵת קִימָא דִּי

קִימִית לְאַבְרָהָם אֲבוּךָ:

הָאֵל. כְּמוֹ הָאֵל:

דַּ וְהִרְבֵּיתִי אֶת זִרְעֶךָ כְּכוֹכְבֵי

הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לְזִרְעֶךָ אֶת כָּל

הָאֲרָצֹת הָאֵל וְהִתְבָּרְכוּ

בְּזִרְעֶךָ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ:

וְאַסְגִּי יֵת בְּנִיךָ סַגִּיאִין כְּכֹכְבֵי שָׁמַיָא

וְאַתָּן לְבְנִיךָ יֵת כָּל אֲרַעְתָּא הָאֱלִין

וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִיל בְּנֶךָ כָּל עַמֵּי אֲרַעָא:

וזהתברכו בזרעך. אדם אומר לבנו יהא

זרעך כזרעו של יצחק, וכן בכל המקרא,

וזזה אב לכולן, בך יברך ישראל לאמר

ישימך וגו', ואף לענין הקללה מצינו כן,

והיתה האשה לאלה, שהמקלל שונאו

אומר תהא כפלונית, וכן והנחתם שמכם

לשבועה לבחירי, שהנשבע אומר, אהא

כפלוני אם עשיתי כך וכך:

ה עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם

בְּקוֹלִי וַיִּשְׁמָר מִשְׁמֶרְתִּי

מִצֻּוֹתַי חֻקֹּתַי וְתוֹרֹתַי:

חֲלָף דִּי קָבִיל אַבְרָהָם בְּמִימְרֵי וְנָטַר

מִטַּר מִימְרֵי פְקוּדֵי קִימִי וְאוֹרִיתִי:

שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקוֹלִי. כְּשִׁנְסִיתִי אוֹתוֹ:

וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמֶרְתִּי. גְּזֵרוֹת לְהִרְחָקָה עַל

אֲזָהָרוֹת שְׁבַת־וֹרָה, כְּגוֹן שְׁנִיּוֹת לְעֵרִיּוֹת,

וְשִׁבּוֹת לְשִׁבַּת: מִצֻּוֹתַי. דְּבָרִים שֶׁאֵי־לֹא

נִכְתְּבוּ רֵאשִׁיִּין הֵם לְהַצְטוּוֹת, כְּגוֹן גִּזְלֵ

ושפיכות דמים: חקותי. דברים שיער
הרע ואומות העולם משיבין עליהם, כגון
אכילת חזיר ולבישת שעטנז, שאין טעם
בדבר אלא גזירת המלך וחקותיו על
עבדיו: ותורתי. להביא תורה שבעל פה,
הלכה למשה מסיני:

שני, וַיָּשָׁב יִצְחָק בְּגֶרֶר:

וַיָּתֵב יִצְחָק בְּגֶרֶר:

וַיֵּשְׁבֵהוּ וַיֹּאמֶר אֲנִשִּׁי הַמָּקוֹם

לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אַחֲתִי הוּא כִּי

יֵרָא לְאִמֹּר אִשְׁתִּי כֵּן יִהְיֶהנִי

אֲנִשִּׁי הַמָּקוֹם עַל רְבֻקָּה כִּי

טוֹבַת מְרֵאָה הוּא:

וַיֵּשְׁבֵהוּ וַיֹּאמֶר אֲנִשִּׁי אֶתְרָא (עַל עֵיֶסֶק

אֶתְתֶּה) לְאֶתְתֶּה וַאֲמַר אַחֲתִי הִיא אֲרִי

דְּחִיל לְמִימֹר אֶתְתִּי דְלָמָּא יִקְטִלְנִי

אֲנִשִּׁי אֶתְרָא עַל רְבֻקָּה אֲרִי שְׂפִירַת

חֵיזוּ הִיא:

לֹאֲשַׁתּוֹ. עַל אֲשַׁתּוֹ, כִּמוֹ אֲמַרִי לִי אַחִי

הוא:

חַיֵּיהִי כִּי אֶרְכּוּ לוֹ שָׁם הַיָּמִים

וַיִּשְׁקָה אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים

בְּעַד הַחֲלוֹן וַיֵּרָא וַחֲנָה יִצְחָק

מִיִּצְחָק אֵת רַבָּקָה אֲשַׁתּוֹ:

וַהֲוָה כִּד סְגִיאוֹ לָהּ תַּמָּן יוֹמִיָא וַאֲסַתְכִי

אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶכָא דְּפְלִשְׁתִּי מִן חֲרָכָא

וַחֲזָא וְהָא יִצְחָק מְחַיֶּיךָ עִם רַבָּקָה
אֶתֶּתָה:

כִּי אֲרָכּוּ. אָמַר, מַעֲתָה אֵין לִי לְדָאוּג,
מֵאַחֵר שְׁלֹא אֲנִסּוּהָ עַד עַכְשִׁיו, וְלֹא נִזְהָר
לְהִיּוֹת נִשְׁמָר: וַיִּשְׁקֶה אֲבִימֶלֶךְ וְגו'.

שְׂרָאוּהוּ מִשְׁמֵשׁ מִטָּתוֹ:

ט וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק
וַיֹּאמֶר אֵךְ הִנֵּה אֲשַׁתְּךָ הִוא
וַאֲיֶיךָ אֲמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא

וַיֹּאמֶר אֱלֹיוּ יִצְחָק כִּי אָמַרְתִּי

כִּן אֲמוֹת עָלֶיהָ:

וְקָרָא אַבְימֶלֶךְ לִי־יִצְחָק וְאָמַר בָּרַם הָא

אֶתְתָּךְ הִיא וְאֶכְדִּין אֲמַרְתָּ אַחֲתִי הִיא

וְאָמַר לָהּ יִצְחָק אֲרִי אֲמַרִית דְּלָמָא

אֵימוֹת עָלֶיהָ:

וַיֹּאמֶר אַבְימֶלֶךְ מַה זֹּאת

עָשִׂיתָ לָנוּ כִּבְמַעֲט שָׁכַב אֶחָד

הָעָם אֶת אֲשֶׁתְּךָ וְהִבֵּאתָ

עֲלֵינוּ אֵשׁ:

וְאָמַר אֲבִימֶלֶךְ מָה דָּא עֲבַדְתָּ לָנָא

כְּזַעִיר פּוֹן שְׁכִיב דְּמִיחַד בְּעַמָּא עִם

אַתְתָּךְ וְאַיְתִיתָא עֲלָנָא חוּבָא:

אחד העם. המיוחד בעם, זה המלך:

והבאת עלינו אשם. אם שכב, כבר הבאת

אשם עלינו:

יֵא וַיֵּצֵא אֲבִימֶלֶךְ אֶת כָּל הָעָם

לְאָמַר הִנֵּנִי בְּאִישׁ הַזֶּה

וּבֹאֲשֶׁתּוֹ מוֹת יוֹמָת:

וּפִקֵּיד אֲבִימֶלֶךְ יָת כָּל עַמָּא לְמִימַר

דִּינִזְק לְגַבְרָא הַדִּין וּבִאתְתָּהּ אֶתְקַטְלָא

יְתְקַטֵּל:

יב וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאֶרֶץ הַחֹמָה

וַיִּמָּצֵא בַשָּׁנָה הַחֹמָה מָאָה

שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה:

וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאֶרֶץ הַחֹמָה וַאֲשַׁכַּח

בַּשָּׁתָּה הַחֹמָה עַל חֵד מָאָה בְּדִשְׁעָרוֹהִי

וּבִרְכָּהּ יי:
ט:

**בארץ ההיא. אף על פי שאינה חשובה
כארץ ישראל עצמה, כארץ שבעת הגוים:
בשנה ההוא. אף על פי שאינה כתקנה,
שהיתה שנת רעבון: בארץ ההיא בשנה
ההיא. שניהם למה, לומר שהארץ קשה
והשנה קשה: מאה שערים. שאמדזה
כמה ראוייה לעשות, ועשתה על אחת
שאמדזה, מאה. ורבותינו אמרו, אומד זה
למעשרות היה:**

שְׁלִיטָה

יג וַיִּגְדֹּל

הָאִישׁ וַיִּלְךָ הָלֹךְ וַיִּגְדֹּל עַד כִּי
גָדֹל מְאֹד:

וַרְבָּא גְבָרָא וַאֲזַל אֲזִיל (נ"י סג"י) וַרְבִּי
עַד דִּי רְבָא לְחֵדָא:

כי גדל מאד. שהיו אומרים זבל פרדותיו
של יצחק, ולא כספו וזהבו של אבימלך:

יד וַיְהִי לוֹ מִקְנֶה צֹאן וּמִקְנֶה

בְּקָר וְעִבְדָּה רַבָּה וַיִּקְנֶאוּ אֹתוֹ

פְּלִשְׁתִּים:

וַהֲוָה לָהּ גִּיתִי עֲנָא וְגִיתִי תוֹרִין

וּפְלִחְנָא (נ"י וְעִבְדָּה) סִגְיָא וְקִנְיָאוּ

בָּהּ פְּלִשְׁתֵּי:

ועבדה רבה. פעולה רבה, בלשון לע"ז

אוברוינ"א, עבודה משמע עבודה אחת,

עבודה משמע פעולה רבה:

טו וְכָל הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ

עֲבָדֵי אָבִיו בְּיָמֵי אַבְרָהָם

אָבִיו סְתָמוֹם פְּלִשְׁתִּים

וַיִּמְלְאוּם עֶפְרָ:

וְכָל בְּיָרִין דִּי חֲפָרוּ עֲבָדֵי אַבְרָהָם בְּיוֹמֵי

אַבְרָהָם אַבְרָהָם טַמוֹנוֹן פְּלִשְׁתִּי

וּמְלוֹנוֹן עֶפְרָא:

סְתָמוֹם פְּלִשְׁתִּים. מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ תַקְלָה

הֵם לָנוּ מִפְּנֵי הַגִּיּוֹסוֹת הַבְּאוֹת עָלֵינוּ.

טַמוֹנִין פְּלִשְׁתִּי, לָשׁוֹן סְתִימָה, וּבְלָשׁוֹן

הַתְּלָמוֹד מִטַּמְטָם אֶת הַלֵּב:

טו וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ אֵל יִצְחָק

לֵךְ מֵעַמָּנוּ כִּי עָצַמְתָּ מִמָּנוּ

מֵאָדָּ:

וַאֲמַר אַבְיִמֶלֶךְ לְיִצְחָק אֵל מֵעַמָּנָא

אֲרִי תִקְפֹּתָא מִמָּנָא לַחֲדָא:

יז וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק וַיַּחֲזֵן בְּנַחֲלִי

דְּגָרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם:

ואזל מתמן יצחק ושרא בנחלא דגָרָר

ויתב תמן:

בנחל גרר. רחוק מן העיר:

יח וַיֵּשֶׁב יִצְחָק וַיַּחֲפֹר אֶת

בְּאֵרֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ

בְּיַמֵּי אַבְרָהָם אָבִיו וַיִּסְתְּמוּם

פֶּלְשִׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם

וַיִּקְרָא לָהֶן שְׁמוֹת כַּשְׁמֹת

אֲשֶׁר קָרָא לָהֶן אָבִיו:

וְתב יִצְחָק וְחֹפֶר יֵת בְּיַרֵּי דְמִיָּא דִּי

חָפְרוּ בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם אֲבוֹהֵי וְטַמוֹנוֹן

פִּלְשֹׁתַי בְּתַר דְּמִית אַבְרָהָם וְקָרָא

לְהֵן שְׁמָהֵן כְּשִׁמְהֵן דִּי הוּהּ קָרִי לְהֵן

אַבוּהִי:

וַיֵּשֶׁב וַיַּחֲפֹר. אֵת בְּאֵרוֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי

אַבְרָהָם אֲבִיו, וּפְלִשְׁתִּים סַתְמוּם קוֹדֵם

שֶׁנִּסְעַ יִצְחָק מִגֵּר, חָזַר וַחֲפָרוּ:

יֵט וַיַּחֲפְרוּ עֲבָדֵי יִצְחָק בְּנַחֲלֵי

וַיִּמְצְאוּ שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים:

וַחֲפְרוּ עֲבָדֵי יִצְחָק בְּנַחֲלָא וַאֲשַׁכְחוּ

תִּמְזַן בִּירָא דְּמִיִּין נְבָעִין:

כ וַיִּרְיבוּ רֵעֵי גֵרָר עִם רֵעֵי

יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַכּוֹמִים וַיִּקְרָא

שֵׁם הַבָּאָר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְׂקוּ

עִמּוֹ:

וַנִּצּוּ רַעְיוֹתָא דְּגֵרָר עִם רַעְיוֹתָא דְּיִצְחָק

לְמִימַר דִּי לָנָא מִיָּא וַיִּקְרָא שְׁמָא

דְּבִירָא עֵסְקָא אַרִי אֶתְעַסִּיקוּ עִמָּה:

עֵשֶׂק. ערעור: כי התעשקו עמו.

נתעשקו עמו עליה במריבה וערעור:

כא וַיַּחֲפְרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת וַיָּרִיבוּ

גַּם עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שְׁטִנָּה:

וַחֲפְרוּ בִּירָא אַחֲרֵי וַנְּצוּ אֶף עַלֶּהָ וַקְרָא

שְׁמָהּ שְׁטִנָּא:

שטנה. נושמן"ט:

כב וַיַּעֲתֶק מִשָּׁם וַיַּחֲפֹר בְּאֵר

אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא

שְׁמָהּ רַחֲבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי עָתָה

הַרְחִיב יְהוָה לֵנּוּ וּפְרִינוּ

בְּאֶרֶץ:

וְאֶסְתַּלַּק מִתְּמֹן וַחֲפֹר בִּירָא אַחֲרֵי וְלֹא

נִצּוּ עָלֶיהָ וּקְרָא שְׁמָהּ רַחֲבוֹת וְאָמַר

אֲרִי כֶעֶן אֶפְתִּי יֵי לֵנָּא וְנִיפּוּשׁ

בְּאֶרְעָא:

וּפְרִינוּ בְּאֶרֶץ כְּתֻרְגּוּמוֹ וְנִיפּוּשׁ בְּאֶרְעָא:

כג רביעי וַיַּעַל מִשָּׁם

בְּאֵר שֶׁבַע:

וַאֲסַת־לֵק מִתָּמֶן לְבְּאֵר שֶׁבַע:

כֹּד וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּלִלְה

הַהוּא וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי

אֲבֹרָהֶם אֲבִיךָ אֵל תִּירָא כִּי

אֶתְּךָ אֲנֹכִי וּבִרְכֹתֶיךָ

וְהִרְבֵּיתִי אֶת זַרְעֶךָ בְּעֶבֶר

אֲבֹרָהֶם עֲבָדֶי:

וְאֶתְגַּלִּי לָהּ יִי בְּלִילִיא הַהוּא וַאֲמַר

אֲנִי אֱלֹהֵי דְאֲבָרָהֶם אֲבוֹךָ לֹא תִדְחַל

אֲרִי בְּסַעֲדָךְ מִיִּמְרִי וְאֲבָרְכֶנְךָ וְאֶסְגִּי

יָת בְּנֶיךָ בְּדִיל אֲבָרָהֶם עַבְדִּי:

כֹּה וַיֵּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם

יְהוָה וַיֵּט שָׁם אֹהֶלוֹ וַיִּכְרוּ שָׁם

עַבְדֵי יִצְחָק בְּאֶרֶץ:

וּבְנֵי תָמָן מִדְּבָחָא וְצִלִּי בִשְׁמֵא דִּי

וּפְרִס תָּמָן מִשְׁכָּנָה וְכָרוּ תָמָן עַבְדֵי

יִצְחָק בִּירָא:

כו וַאֲבִימֶלֶךְ הֵלֶךְ אֵלָיו מִגָּרָר

וַאֲחִזַּת מִרְעָהוּ וּפִיכֹל שָׂר

צָבָאוֹ:

וַאֲבִימֶלֶךְ אָזַל לָוֶתָהּ מִגָּרָר וְסִיעַת

מִרְחֻמוֹהִי וּפִיכֹל רַב חֵילָה:

ואחזת מרעהו. כתר־גֹּמֹזוֹ וְסִיעַת

מִרְחֻמוֹהִי, סִיעַת מֵאוֹהֲבֵי. וַיֵּשׁ פּוֹתְרִין

מִרְעָהוּ מ' מִיסוֹד הַתִּיבָה, כְּמוֹ שְׁלֹשִׁים

מִרְעִים, דֶּשֶׁמֶשׁוֹן, כְּדִי שֶׁתְּהִיָּה תִיבַת

וַאֲחִזַּת דְּבוּקָה, אֲבָל אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ לְדָבָר

על המלכות כן, סיעת אוהביו, שאם כן כל
סיעת אוהביו הולִיךְ עמו, ולא היה לו
אלא סיעה אחת של אוהבים, לכן יש
לפותרו כלשון הראשון. ואל תתמה על
תי"ו של אחזת, ואף על פי שאינה תיבה
סמוכה, יש דוגמתה במקרא עזרת מצר,
ושכורת ולא מיין: אחזת. לשון קביצה
ואגודה, שנאחזין יחד:

כֹּז וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִצְחָק מִדּוֹעַ
בְּאַתָּם אֵלַי וְאַתָּם שְׂנֵאתָם

אֶתִּי וְתִשְׁלַחֵנִי מֵאֶתְכֶם:

וְאָמַר לְהוֹן יִצְחָק מָה דֵּין אֶתִּיתוֹן לְוֹתִי

וְאֶתוֹן סְנִיתוֹן יְתִי וְשִׁלַּחֵתוֹנִי מִלְּוֹתְכוֹן:

כֹּחַ וַיֹּאמְרוּ רָאוּ רָאִינוּ כִּי הָיָה

יְחֻזָּה עִמָּךְ וְנֹאמַר תְּהִי נָא

אֵלָּה בֵּינֹתֵינוּ בֵּינֵינוּ וּבֵינָךְ

וְנִכְבְּרָתָה בְּרִית עִמָּךְ:

וְאָמְרוּ מִחֲזָא חֲזִינָא אֲרִי הוּא מִימְרָא

דִּי בִּסְעָדָךְ וְאֶמְרָנָא תְּתַקֵּים כְּעַן

מוֹמֶתָא דֵּהוּהּ בֵּין אֲבֵהֶתְנָא בִּינָנָא

וּבִינָךְ וְנִגְזֹר קָיָם עֲמָךְ:

רְאוּ רְאִינוּ. רְאוּ בְּאֲבִיךָ רְאִינוּ בְּךָ: תְּהִי נָא

אֵלָּה בִּינוּתִינוּ וְגו'. הָאֵלָּה אֲשֶׁר בִּינוּתִינוּ

מִימֵי אֲבִיךָ, תְּהִי גַם עֵתָּה בִּינוּתִינוּ וּבִינוּתִיךָ:

כֹּט אִם תַּעֲשֶׂינָה עֲמָנוּ רָעָה

כַּאֲשֶׁר לֹא נִגְעֵנוּךְ וְכַאֲשֶׁר

עָשִׂינוּ עִמָּךְ רַק טוֹב וְנִשְׁלַחְךָ

בְּשָׁלוֹם אֶתָּה עִתָּה בְּרוּךְ

יְהוָה:

אִם תַּעֲבֹד עֲמֹנָא בִּישָׁא כְּמָא דִּי לֹא

אֲנִיִּקְנֶךָ וְכְמָא דִּי עֲבַדְנָא עִמָּךְ לְחוּד

טַב וְנִשְׁלַחְנֶךָ בְּשָׁלָם אֶתְּ כַּעַן בְּרִיכָא

דִּי:

לֹא נִגְעֵנוּךְ. כִּשְׁמַרְנוּ לְךָ לְךָ מֵעַמֵּנוּ:

אֶתְּ. גַּם אֶתְּ עֲשֵׂה לָנוּ כְּמוֹ כֵּן:

חֲמִישִׁי וַיַּעַשׂ לָהֶם

מִשְׁתָּהּ וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ:

וַעֲבַד לְהוֹן מִשְׁתֵּיָא וַאֲכָלוּ וַשְׁתִּיאוּ:

לֹא וַיִּשְׁכְּמוּ בַבֶּקֶר וַיִּשְׁבְּעוּ

אִישׁ לְאָחִיו וַיִּשְׁלַח יִצְחָק

וַיֵּלְכוּ מֵאֵתוֹ בְּשָׁלוֹם:

וַאֲקֻדִּימוּ בַצֶּפְרָא וְקִיִּימוּ גִבֹּר לְאָחוּהִי

וְשִׁלְחָנוֹן יִצְחָק וַאֲזָלוּ מִלֹּתָהּ בְּשָׁלָם:

לֵב וַיְהִי בַיּוֹם הַהוּא וַיָּבֵאוּ

עֲבָדֵי יִצְחָק וַיִּגְדּוּ לוֹ עַל

אֲדוֹת הַבָּאֵר אֲשֶׁר חָפְרוּ

וַיֹּאמְרוּ לוֹ מִצְאֵנוּ מַיִם:

וַהֲוֶה בְיוֹמָא הַהוּא וְאֵתוּ עַבְדֵי יִצְחָק

וַחֲוִיאוּ לָהּ עַל עֵיסֶק בִּירָא דִּי חָפְרוּ

וַאֲמָרוּ לָהּ אֲשַׁכְחֵנָּא מֵיָא:

לָהּ וַיִּקְרָא אֶתָּהּ שְׁבַעָה עַל כֵּן

שֵׁם הָעִיר בָּאֵר שְׁבַע עַד הַיּוֹם

הַזֶּה:

וַיִּקְרָא יִתָּה שְׁבַעָה עַל כֵּן שְׁמָא דְקִרְתָּא

בְּאֶרָא דְּשִׁבְעַ (נ"י בְּאֶר שִׁבְעַ) עַד

יוֹמָא הַדִּין:

שבועה. על שם הברית:

לְדַוְיָהוּי עֵשׂוּ בֶן אֲרַבְעִים שָׁנָה

וַיִּפְקַח אִשָּׁה אֶת יְהוּדִית בַּת

בְּאֶרִי הַחֹתִי וְאֶת בְּשִׁמַּת בַּת

אֵילָן הַחֹתִי:

וְהָיָה עֵשׂוּ בֶר אֲרַבְעִין שָׁנִין וַנְּסִיב

אֶתְתָּא יֵת יְהוּדִית בַּת בְּאֶרִי חַתָּאָה וְיֵת

בְּשֵׁמֶת בֵּת אֵילָן חֲתָאָה:

בן ארבעים שנה. עשו היה נמשל לחזיר,
שנאמר יכרסמנה חזיר מיער, החזיר הזה,
כשהוא שוכב פושט טלפיו לומר ראו
שאני טהור, כך אלו גוזלים וחומסים,
ומראים עצמם כשרים. כל מ' שנה היה
עשו צד נשים מתחת יד בעליהן, ומענה
אותם, כשהיה בן מ', אמר, אבא בן מ'
שנה נשא אשה, אף אני כן:

לֵה וְתִהְיֶינָּה מִרְתִּי רוּחַ לִיצְחָק

וְלִרְבֵּקָה׃

וְהוּאָה מִסֶּרְבֶּן וּמִרְגֵּזֶן עַל מִימָר יִצְחָק

וְרִבְקָה׃

מִזֶּרֶת רוּחַ. לְשׁוֹן הַמְּרֵאת רוּחַ, כְּמוֹ

מִמְרִים הֵייתָם, כֹּל מַעֲשִׂיהֶן הָיוּ לְהַכְעִים

וּלְעֲצֹבוֹן: לִיצְחָק וּלְרִבְקָה. שֶׁהָיוּ עֹבְדוֹת

עֲבֹדַת אֱלֹהִים׃

בראשית פרק-כז

א וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק וַתִּבְהִי־זָרָה

עֵינָיו מִרְאֵת וַיִּקְרָא אֶת עֵשָׂו

בְּנֵי הַגִּדְלִי וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי בְנֵי

וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי הַנְּנִי:

וְהָיָה כִּד סִיב יִצְחָק וְכִהְיָ עֵינוּהִי

מִלְמַחְזֵי וְקָרָא יֵת עֲשֹׂ בְרָה רַבָּה וַאֲמַר

לָהּ בְּרִי וַאֲמַר לָהּ הֵא אֲנִי:

וּתְכַהֵין. בַּעֲשֵׁן שֶׁל אֱלֹהִים. דְּבַר אַחֵר,

כְּשֶׁנֶּעֱקֵד עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, וְהִיא אֲבִיו רוֹצֵה

לְשַׁחֲטוֹ, בְּאוֹתָהּ שַׁעַת נִפְתָּחוּ הַשָּׁמַיִם,

וּרְאוּ מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת וְהָיוּ בּוֹכִים, וִירְדּוּ

דַּמְעוֹתֵיהֶם וְנִפְּלוּ עַל עֵינָיו, לְפִיכָךְ כָּהֵן

עיניו. דבר אחר, כדי שיטול יעקב את

הברכות:

ב וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא זִקְנָתִי לֹא

יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי:

וַאֲמַר הָא כֵּעַן סִיבִית לִית אֲנִי יָדַע

יוֹמָא דְאִימוֹת:

לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי. אִמַּר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן

קִרְחָה, אִם מִגִּיעַ אָדָם לְפָרֶק אֲבוֹתָיו, יִדְאֹג

חֲמֵשׁ שָׁנִים לְפָנֶיהֶן, וְחֲמֵשׁ לְאַחֵר בֶּן,

וַיִּצְחָק הָיָה בֶּן קַב"ג, אִמַּר, שְׁמָא לְפָרֶק

אמי אני מגיע, והיא בת קכ"ז מתה, והריני
בן ה' שנים סמוך לפרקה, לפיכך לא
ידעתי יום מותי, שמא לפרק אמי שמא
לפרק אבא:

ג. וְעַתָּה שָׂא נָא כִּלְיִךָ תִּלְיִךָ
וְקִשְׁתְּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה וְצוּדָה לִי
(צידה) צִיד:

וְכַעַן סַב כְּעַן זֵינְךָ סִיפְךָ וְקִשְׁתְּךָ וּפּוֹק
לְחֻקָּלָא וְצוּד לִי צִידָא:

תליך. חרבך, שדרך לתלותה: שא נא.

לְשׁוֹן הַשְּׁחִזָה, כְּאוֹתָהּ שֶׁשְּׁנִינוּ, אֵין
מִשְׁחִיזִין אֶת הַסִּכִּין אֲבָל מְשִׂיָּאָה עַל גְּבִי
חֲבֵרְתָּהּ, חֲדָד סִכִּינָךְ וְשַׁחוּט יָפָה שְׁלֹא
תֹאכִילֵנִי נִבְלָה. וְצוּדָה לִי. מִן הַהִפְקָר,
וְלֹא מִן הַגִּזְלָה:

דַּוְעָשָׂה לִי מִטַּעֲמִים כִּאֲשֶׁר
אֶחֱבֹתִי וְהַבִּיָּאָה לִי וְאֶכְלָה
בְּעֵבֹר תִּבְרַכְךָ נַפְשִׁי בְּטָרֶם
אֲמוֹת:

וְעֵבִיד לִי תִבְשִׁילִין כָּמָא דְרַחֲמִימִית

וְאֶעַל לִי וְאֵיכּוֹל בְּדִיל דִּי תְּבַרְכֵּנִי

נִפְשִׁי עַד לֹא אֵימּוֹת:

ה' וְרַבָּקָה שְׁמַעַת בְּדַבָּר יִצְחָק

אֶל עֵשָׂו בְּנוֹ וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו הַשְּׂדֵדָה

לְצוּד צִיד לְהַבִּיא:

וְרַבָּקָה שְׁמַעַת כִּד מַלִּיל יִצְחָק לֹות

עֵשָׂו בָּרָה וַאֲזַל עֵשָׂו לְחַקֵּלָא לְמִיצַד

צִידָא לְאַיְתָאָה:

לְצוּד צִיד לְהַבִּיא. מַהוּ לְהַבִּיא, אִם לֹא

ימצא ציד, יביא מן הגזל:

וְרִבְקָה אָמְרָה אֶל יַעֲקֹב בְּנֵה

לְאִמִּי הִנֵּה שָׁמַעְתִּי אֶת אֲבִיךָ

מְדַבֵּר אֶל עֵשָׂו אַחִיךָ לְאִמִּי:

וְרִבְקָה אָמְרָת לֹת יַעֲקֹב בְּרָה לְמִימִר

הָא שָׁמַעִית ית אַבְרָם מִמֶּלֶל עִם עֵשָׂו

אֲחוֹךָ לְמִימִר:

וְהַבִּיָּאָה לִי צִיד וְעָשָׂה לִי

מִטַּעֲמִים וְאֵכְלָה וְאַבְרָכָכָה

לפני יחזה לפני מותי:

איתי לי צידא ועבד לי תבשילין

ואיכול ואברכנך קדם יי קדם מותי:

לפני ה'. ברשותו, שיסכים על ידי:

הועתה בני שמע בקלי לאשר

אני מצוה אתך:

וכען ברי קבל מני למא די אנא

מפקד יתך:

ט לך נא אל הצאן ורח לי

מִנְשָׁם שְׁנֵי גִדִּי עֲזִים טְבִים

וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם מִטַּעֲמִים לְאֲבִיךָ

כֹּאֲשֶׁר אָהֵב:

אֲזִיל כֶּעַן לֹת עֲנָא וְסֵב לִי מִתָּמָן

תִּרִין גִּדִּי (בַּר) עֲזִין טָבִין וְאֶעֱבֹד

יִתְהוֹן תַּבְּשִׁילִין לְאֲבוֹךָ כְּמָא דִּי רַחֵם:

זקח לי. משלי הם ואינם גזל, שכך כתב

לה יצחק בכתובתה ליטול שני גדיי עזים

בכל יום: שני גדיי עזים. וכי שני גדיי

עֲזִים הִיָּה מֵאֲכָלוֹ שֶׁל יִצְחָק, אֲלֵא פֶסַח

הִיָּה, הָאֶחָד הַקָּרִיב לַפֶּסַח, וְהָאֶחָד עֲשֵׂה

מִטַּעֲמִים. בַּפָּרֶקִי דַרְבִּי אֲלִיעֶזֶר: כֹּאשֶׁר

אָהֵב. כִּי טַעַם הַגִּדִּי כְּטַעַם הַצֵּבִי:

וְהִיבֵאתָ לְאָבִיךָ וְאָכַל בְּעֶבֶר

אֲשֶׁר יְבָרְכְּךָ לְפָנָי מוֹתָו:

וְתִיתִי (נ"י וְתֵעַל) לְאָבוֹךָ וְיִכּוֹל בְּדִיל

דִּיבְרַכְנָךְ קָדָם מוֹתָה:

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל רַב־קָה אָמֵן

הֵן עָשׂוֹ אָחִי אִישׁ שָׁעַר וְאֶנְכִּי

אִישׁ חֶלֶק:

וְאָמַר יַעֲקֹב לְרַבֶּקָּה אִמּוֹ הֵא עָשׂוֹ

אָחִי גִבּוֹר שְׁעָרִים וְאֲנִי גִבּוֹר שְׁעִיעַ:

אִישׁ שָׁעַר. בַּעַל שָׁעַר:

יב אֲדוֹלָי יִמְשֹׁנִי אָבִי וְהָיִיתִי

בְּעֵינָיו בְּמַתְעֵתַע וְהִבֵּאתִי

עָלַי קִלְלָה וְלֹא בִרְכָּה:

מֵאִים יִמְשֹׁנִי אָבִא וְאֵהִי בְּעֵינוֹהִי

כַּמֵּת־לָעֵב וְאֵהִי מִיְּתִי (נִי וְאֵהִי מִיְּתִי)

עָלֵי לוֹטִין וְלֹא בִּרְכָן:

יִמְשֵׁנִי. כִּמוֹ מִמֶּשֶׁשׁ בַּצְהָרִים:

יְהִי וְהֵאמֹר לוֹ אִמּוֹ עָלֵי קִלְקֵלְתָּךְ

בְּנֵי אֶךְ שְׂמַע בְּקוֹלִי וְלֹךְ קֹחַ

לִי:

וְאִמֶּרֶת לָהּ אִמָּה עָלֵי אֶת־אִמֶּר בְּנִבּוֹאָה

דָּלָא יִיתוֹן לוֹטִיָּא עֲלֶךְ בְּרִי בְּרַם קִבֵּל

מִנִּי וְאֶזִּיל סַב לִי:

יָד וַיִּלֶּךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ

וַתַּעַשׂ אִמּוֹ מַטְעָמִים כְּאִשָּׁר

אָהָב אָבִיו:

וְאִזּל וְנָסִיב וְאִתִּי לְאִמָּה וְעַבַּדַּת אִמָּה

תַּבְשִׁילִין כָּמָא דְרַחֲם אֲבוּהִי:

טו וַתִּקַּח רַבָּקָה אֶת בְּגֵדֵי עֵשָׂו

בְּנֵה הַגָּדֹל הַחֲמֹדֶת אֲשֶׁר אֶתָּה

בַּבַּיִת וַתִּלְבַּשׁ אֶת יַעֲקֹב בְּנֵה

הַקָּטָן:

וְנִסִּיבַת רְבֵקָה יָת לְבוּשֵׁי עֵשָׂו בְּרָה

רַבָּא דְּכִיתָא דִּי עָמָה בְּבִיתָא

וְאַלְבִּישַׁת יָת יַעֲקֹב בְּרָה זַעֲרָא:

הַחֲמִדּוֹת. הַנִּקְיוֹת כְּתִירוֹת דְּכִיתָא. דְּבַר

אַחַר שְׁחִמַּד אוֹתָן מִן נִמְרֹד: אֲשֶׁר אֵתָּה

בְּבֵיתָ. וְהָלֹא כַּמָּה נָשִׁים הָיוּ לוֹ, וְהוּא

מִפְקִיד אֲצֹל אִמּוֹ, אֲלֹא שְׁהִיָּה בְּקִי

בְּמַעֲשֵׂיהֶן וְחוֹשְׁדִּין:

מִזְ וְאֵת עֹרֹת גְּדֵיִי הָעֵזִים

הַלְבִּישָׁה עַל יָדָיו וְעַל חֻלְקֹת

צוֹאֲרִיוֹ:

וַיֵּת מִשְׁכִּי גִדְיִי בַר עֲזִי אֶל־בִּישַׁת עַל

יְדוּהִי וְעַל שְׁעִיעוֹת צוֹרָה:

יִזְוֶה וְתִתֵּן אֶת הַמַּטְעָמִים וְאֶת

הַלֶּחֶם אֲשֶׁר עָשָׂתָה בְיַד יַעֲקֹב

בְּנָה:

וַיִּהְיֶה יֵת תַּבְשִׁילִיָּא וַיֵּת לַחֲמָא דִּי

עֲבַדַּת בִּידָא דִּיעֲקֹב בְּרָה:

יֵחַ וַיִּבֹּא אֶל אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי

וַיֹּאמֶר הֶנְנִי מִי אֶתָּה בְּנִי׃

וְעַל לֹת אֲבוֹהִי וְאָמַר אֲבָא וְאָמַר הָא

אֲנִי מִן אֶת בְּרִי׃

יִטְוִי־אֶמַר יַעֲקֹב אֶל אָבִיו אֲנֹכִי

עָשׂוּ בְּכֹרֶךָ עָשִׂיתִי כֹאֲשֶׁר

דִּבַּרְתָּ אֵלַי קוֹם נֹא שְׁבָה

וְאָכְלָה מִצִּידִי בַעֲבוּר

תִּבְרַכְנִי נִפְשְׁךָ׃

וְאָמַר יַעֲקֹב לְאֲבוֹהִי אֲנִי עָשׂוּ בּוֹכֶרְךָ

עֲבַדִּית כָּמָא דִּי מַלְיָלְתָּא עָמִי (נ"י:לי)

קום כַּעַן אֶסְתַּחַר וְאֶכּוּל מִצִּידִי בְּדִיל

דִּי תִבְרַכְנִי נַפְשָׁךְ:

אנכי עשו בכרך. אנכי המביא לך, ועשו

הוא בכורך: עשיתי. כמה דברים, כאשר

דברת אלי: שבה. לשון מיסב על השלחן,

לכך מתורגם אסתחר:

כִּי־אָמַר יִצְחָק אֵל בְּנוֹ מֶה זֶה

מַחֲרָת לְמַצֵּא בְּנִי וַיֹּאמֶר כִּי

הִקְרָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנַי:

וַאֲמַר יִצְחָק לְבָרָה מָה דֵּין אוֹחִיתָא

לְאִשְׁכָּחא בְּרִי וַאֲמַר אֲרִי זִמִּין יִי

אַלְהָךְ קָדְמִי:

כַּאֲוִיֵּאמָר יִצְחָק אֵל יַעֲקֹב גְּשָׁה

נָא וַאֲמַשְׁךְ בְּנֵי הָאֵתָה זֶה בְּנֵי

עֵשָׂו אָם לֹא:

וַאֲמַר יִצְחָק לְיַעֲקֹב קְרִיב כְּעַן

וַאֲמַשְׁנֶךְ בְּרִי הֵאֵת דֵּין בְּרִי עֵשָׂו אָם

לֹא:

גִּשְׁהָ נָא וְאַמְשֹׁךְ. אָמַר יִצְחָק בְּלִבּוֹ, אֵין

דֶּרֶךְ עֲשׂוֹ לְהִיּוֹת שֵׁם שָׁמַיִם שְׁגוֹר בְּפִיו,

וְזֶה אָמַר כִּי הִקְרָה ה' אֱלֹהֵיךְ:

כַּב־וִיגֵשׁ יַעֲקֹב אֶל יִצְחָק אָבִיו

וַיִּמְשְׁחוּ וַיֹּאמֶר הַקֵּל קוֹל יַעֲקֹב

וְהִידִים יְדֵי עֵשָׂו:

וַקָּרִיב יַעֲקֹב לֹת יִצְחָק אָבוֹהִי וַיִּמְשְׁחֵהּ

וַאֲמַר קָלָא קָלָא דִּיעֲקֹב וַיִּדְיָא יְדוֹהִי

דַּעֲשָׂו:

קֹול יַעֲקֹב. שִׁמְדַּבֵּר בִּלְשׁוֹן תַּחֲנוּנִים, קוֹם

נָא, אֲבֹל עֲשׂוּ בִלְשׁוֹן קִנְטוּרִיא דְּבַר, יְקוֹם

אֲבִי:

כֵּן וְלֹא הִכִּירוּ כִּי הָיוּ יָדָיו

כִּידֵי עֲשׂוּ אֶחָיו שְׁעָרֹת

וַיְבָרְכֵהוּ:

וְלֹא אֶשְׁתַּמּוּדְעָה אֲרִי הִוָּאָה יְדוּהָי

כִּידֵי עֲשׂוּ אֶחָוָהִי שְׁעִירָן (נ"י שְׁעָרֵינִי)

וַיְבָרְכֵהָ:

כד וַיֹּאמֶר אֶתָּה זֶה בְּנִי עֲשׂוּ

וַיֹּאמֶר אָנִי:

וַאֲמַר אַתָּה דִּין בְּרִי עֲשׂוּ וַאֲמַר הֵא

אָנִי:

וַיֹּאמֶר אָנִי. לֹא אֵמַר אָנִי עֲשׂוּ, אֲלֹא אָנִי:

כה וַיֹּאמֶר הַגִּישָׁה לִּי וְאֶכְלָה

מִצֵּיד בְּנִי לְמַעַן תִּבְרַכְךָ

נַפְשִׁי וְהִגֵּשׁ לִּי וַיֹּאכֵל וַיֵּבֶא לִּי

יֵין וַיִּשְׂתֶּה:

וַאֲמַר קָרִיב קָדָמִי וְאֵיכּוֹל מִצִּידָא

דְּבָרִי בְּדִיל דִּי תְּבָרַכְנָךְ נַפְשִׁי וְקָרִיב

לָהּ וְאֶכֶל וְאֵיתִי (נ"י וְאֵעֵל) לָהּ חֲמָרָא

וְשִׁתִּי:

כו וַיֹּאמֶר אֱלֹיו יִצְחָק אָבִיו

גְּשָׁה נָא וְשַׁקָּה לִי בָנִי:

וַאֲמַר לָהּ יִצְחָק אֲבוּהִי קָרִיב כְּעֵן

וְנִשֶּׁק לִי (נ"י וְנִשֶּׁק לִי) בָּרִי:

כז וַיִּגַּשׁ וַיִּנָּשֶׁק לוֹ וַיִּרְחַ אֶת רִיחַ

בְּגֵדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה

רֵיחַ בְּנֵי כְרִיחַ שְׂדֵה אֲשֶׁר

בְּרַכּוֹ יְהוָה:

וַיִּקְרַב וַיִּנָּשֶׁק לָהּ וַאֲרַח יָת רֵיחָא

דְּלְבוּשׁוֹהִי וַבְּרַכָּהּ וַאֲמַר חֲזִי רֵיחָא

דְּבְרֵי כְרִיחָא דְחֶקְלָא דִּי בְרַכָּהּ יִי:

וירח וגו'. והלא אין ריח רע יותר משטף

העזים, אלא מלמד שנכנסה עמו ריח גן

עדן: כריח שדה אשר ברכו ה'. שנתן בו

ריח טוב, וזה שדה תפוחים, כן דרשו
רז"ל:

כח שירי ויתן לך

האלהים מַטֵּל השמים

ומשמיני הארץ ורֵב דָּגָן

ותירש:

ויתן לך יי מטלֵא דְשִׁמְיָא ומטובא

דארעא וסגיאנות (נ"י וסגיות) עיבור

וַחֲמֹר:

וַיִּתֵּן לָךְ. יֵתֵן וַיַּחֲזֹר וַיִּתֵּן. וְלִפִּי פֶשֶׁטוֹ
מוֹסַב לְעֵנִין הָרֹאשׁוֹן, רֹאֵה רֵיחַ בְּנֵי שְׁנַתָּן
לֹא הִקְבִּ"ה, כְּרִיחַ שְׂדֵה זָגוֹ, וְעוֹד יֵתֵן לָךְ
מִטַּל הַשָּׁמַיִם זָגוֹ: מִטַּל הַשָּׁמַיִם.
בְּמִשְׁמָעוֹ, וּמִדְּרַשׁ אֲגָדָה יֵשׁ לְהִרְבָּה פָּנִים:
כֵּן יַעֲבֹדוּךָ עַמִּים (וַיִּשְׁתַּחֲוּ)
וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָךְ לְאַמִּים הֵוָה
גְּבִיר לְאַחֶיךָ וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָךְ בְּנֵי
אֲמֹךְ אֲרָרֶיךָ אָרֹר וּמְבָרְכֶיךָ

בְּרוּךְ:

יִפְלְחֶנָּךְ עַמִּמִּין וַיִּשְׁתַּעֲבֹדוּן לָךְ מִלְכּוֹן

הָיִי רַב לְאַחֶיךָ וַיִּסְגְּדוּן לָךְ בְּנֵי אִמֶּךָ

מִלְטָטִיךָ יְהוֹן לִיטִין וּמִבְּרַכֶּיךָ יְהוֹן

בְּרִיכִין:

בְּנֵי אִמֶּךָ. וַיַּעֲקֹב אָמַר לַיהוּדָה בְּנֵי אָבִיךָ,

לִפִּי שֶׁהָיוּ לּוֹ בָּנִים מִכֶּמֶה אִמָּהוֹת, וְכֹאֵן

שֶׁלֹּא נִשָּׂא אֶלֶּא אִשָּׁה אַחַת, אָמַר בְּנֵי אִמֶּךָ:

אֶרְדִּיךָ אֶרֶז וּמִבְּרַכֶּיךָ בְּרוּךְ. וּבְבִלְעָם

הוּא אָמַר מִבְּרַכֶּיךָ בְּרוּךְ וְאֶרְדִּיךָ אֶרֶז,

הַצַּדִּיקִים תַּחֲלֹתָם יִסּוּרִים וְסוּפָן שְׁלוּחַ,

וְאוֹרְרֵיהֶם וּמַצְעֲרֵיהֶם קוֹדְמִים

לְמַבְרָכֵיהֶם, לְפִיכֵךְ יִצְחָק הַקָּדִים קָלֵלָת

אוֹרְרִים לְבִרְכַּת מַבְרָכִים, וְהַרְשָׁעִים

תַּחֲלֹתָן שְׁלוּחַ וְסוּפָן יִסּוּרִין, לְפִיכֵךְ בִּלְעָם

הַקָּדִים בִּרְכָה לְקָלֵלָה:

לַוִּיהִי כַּאֲשֶׁר כָּלָה יִצְחָק לְבָרֶךְ:

אֶת יַעֲקֹב וַיְהִי אֵךְ יֵצֵא יֵצֵא

יַעֲקֹב מֵאֵת פָּנָי יִצְחָק אָבִיו

וַעֲשֹׂא אָחִיו בָּא מִצִּידוֹ:

וְהָיָה כִּד שִׁיְצִי יִצְחָק לְבָרְכָא יִת יַעֲקֹב

וְהָיָה בָרַם מִפֶּק נֶפֶק יַעֲקֹב מִלֹּת אִפִּי

יִצְחָק אֲבוֹהִי וְעָשׂו אֲחוֹהִי אֶתָא (נ"י

על) מְצִידָה:

יֵצֵא יֵצֵא. זֶה יוֹצֵא וְזֶה בֵּא:

לֹא וַיַּעַשׂ גַּם הוּא מִטַּעֲמִים

וַיָּבֵא לְאָבִיו וַיֹּאמֶר לְאָבִיו

יָקָם אָבִי וַיֹּאכַל מִצֵּיד בְּנוֹ

בַּעֲבֹר תְּבָרַכְנִי נִפְשָׁךְ:

וְעַבַּד אֶת הוּא תַּבְשִׁילִין וְאָעִיל לֹות

אֲבוֹהֵי וְאָמַר לְאֲבוֹהֵי יָקוֹם אֲבֹא וְיִכּוֹל

מִצִּידָא דְבִרָה בְּדִיל דִּי תַּבְרַכְנִי

נִפְשָׁךְ:

לֵב וְיֹאמַר לוֹ יִצְחָק אֲבִיו מִי

אֶתָּה וְיֹאמַר אֲנִי בְנֶךָ בְּכֹרְךָ

עֵשָׂו:

וְאָמַר לָהּ יִצְחָק אֲבוֹהֵי מִן אֶת וְאָמַר

אֲנִי בְרַךְ בּוֹכְרְךָ עֵשָׂו:

לֹא וַיַּחֲרֹד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד

מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי אֵפֹא הוּא

הַצֵּד צִיד וַיָּבֵא לִי וְאָכַל מִכָּל

בְּטֶרֶם תָּבוֹא וַאֲבֹרְכֵהוּ גַם

בְּרוּךְ יְהִי:

וְתוֹה יִצְחָק תוֹהָא רַבָּא עַד לַחֲדָא

וַאֲמַר מִן הוּא דִּיכִי דְצֵד צִידָא וְאֵעִיל

לִי וְאָכַלִית מִכָּלָא עַד לָא תִיעוּל

וּבִרְכִיתָהּ אַף בְּרִיךְ יְהִי:

ויחרד. כתרגמו ותוה, לשון תמיה.

ומדרשו, ראה גיהנם פתוחה מתחתיו: מי

איפוא. לשון לעצמו, משמש עם כמה

דברים. דבר אחר איפוא, איה פה, מי הוא

ואיפוא הוא הצד ציד: ואכל מכל. מכל

טעמים שבקשתי לטעום טעמתי בו: גם

ברוך יהיה. שלא תאמר, אילולי שרימה

יעקב לאביו לא נטל את הברכות, לכך

הסכים וברכו מדעתו:

לֹד כְּשֶׁמַּעַ עֲשׂוֹ אֶת דְּבָרֵי אָבִיו

וַיִּצְעַק צַעֲקָה גְדֹלָה וּמָרָה עַד

מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בְּרַכְנִי גַם

אֲנִי אָבִי:

כֹּד שָׁמַע עֲשׂוּ יֵת פְּתִגְמִי אֲבוֹהִי וְצֹחַ

צֹחָא רַבָּא וּמְרִירָא עַד לַחֲדָא וַאֲמַר

לְאֲבוֹהִי בְרַכְנִי אֵף אֲנָא (נ"י לי)

אָבִא:

לֵה וַיֹּאמֶר בָּא אַחִיךָ בְּמִרְמָה

וַיִּקַּח בְּרַכְתְּךָ:

וַאֲמַר עַל אָחוֹךְ בְּחִכְמָתָא וְקָבִיל

בְּרִכָּתְךָ:

במרמה. בחכמה:

לוֹ וַיֹּאמֶר הֶכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב

וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה פַעַמִּים אֶת

בְּכֹרְתִי לָקַח וְהִנֵּה עַתָּה לָקַח

בְּרִכָּתִי וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶצְלָתָ לִי

בְּרִכָּה:

וַאֲמַר יְאוּת קָרָא שְׁמָהּ יַעֲקֹב וְכַמֵּנִי

דָּנֹן תִּרְתִּין זְמַנִּין יְתַ בְּכִירוֹתִי נָסִיב
וְהָא כְּעַן קָבִיל בְּרַכְתִּי וְאֶמַר הֲלָא
שְׁבַקְתָּ לִּי בְּרַכְתָּא:

הכי קרא שמו. לשון תימה הוא, כמו הכי
אחי אתה, שמא לכך נקרא שמו יעקב, על
שם סופו שהוא עתיד לעקבני. תנחומא,
למה חרד יצחק, אמר, שמא עון יש בי
שברכתי קטן לפני גדול, ושניתני סדר
היחס, התחיל עשו מצעק ויעקבני זה
פעמים, אמר לו אביו מה עשה לך, אמר
לו את בכורתי לקח, אמר, בכך הייתי מצר

וַחֲרַד, שִׁמְאָ עִבְרָתִי עַל שׁוֹרֶת הַדִּין, עֲכָשִׁיו
לְבָכוֹר בִּרְכָתִי, גַּם בְּרוּךְ יִהְיֶה: וַיַּעֲקֹבֵנִי.
כַּתְּרָגוֹמוֹ וְכַמְּנִי, אֲרַבְּנִי. וְאַרְבֵּי, וְכַמֵּן. וַיֵּשׁ
מִתְּרָגְמִין וְחַכְמָנִי, נִתְחַכֵּם לִי: אֲצַלֵּת.
לְשׁוֹן הַפְּרָשָׁה, כִּמוֹ וַיֵּאצֵּל:

לֹא וַיַּעַן יִצְחָק וַיֹּאמֶר לָעֵשָׂו הֵן
גְּבִיר שִׁמְתִּיו לָךְ וְאֵת כָּל
אֶחָיו נָתַתִּי לוֹ לְעַבְדִּים וְדָגָן
וְתִירָשׁ סִמְכָתִיו וְלֶכָּה אֲפֹא
כִּי אֶעֱשֶׂה בְּנִי:

וְאֶתִּיב יִצְחָק וְאָמַר לַעֲשׂוֹ הֲאֵל רַב

שׁוֹתֶה לָךְ (נ"י עֲלֹנֶךָ) וַיֵּת כָּל אַחֲוָהִי

יְהִבִּית לָהּ לַעֲבָדִין וְעִיבֹר וַחֲמֹר

סַעֲדָתָה וְלָךְ הָכָא מָה אֶעֱבִיד בְּרִי:

הן גביר. ברכה זו שביעית היא, והוא

עושה אותה ראשונה, אלא אמר לו, מה

תועלת לך בברכה, אם תקנה נכסים שלך

הם, שיהרי גביר שמתיו לך, ומה שקנה

עבד קנה רבו: ולכה אפוא מה אעשה

בני. איה איפא אבקש מה לעשות לך:

לח וַיֹּאמֶר עֲשׂוֹ אֵל אָבִיו

הַבְּרָכָה אַחַת הוּא לְךָ אָבִי

בְּרַכְנִי גַם אֲנִי אָבִי וַיֵּשֶׂא

עֲשׂוֹ קִלּוֹ וַיִּבְדֵּ:

וַאֲמַר עֲשׂוֹ לְאַבוֹהֵי הַבְּרָכָתָא חֲדָא הִיא

לְךָ אֲבָא בִּרְךָ לִי אֶף אֲנִי אֲבָא וְאַרְיִם

עֲשׂוֹ קָלָה וּבְכָא:

הַבְּרָכָה אַחַת. ה"א זו משמשת לשון

תימה, כמו הבמחנים, השמנה היא,

הכמות נבל:

לֹט וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר

אֱלֹהֵי הַנָּה מִשְׁמַנִּי הָאָרֶץ יִהְיֶה

מִן־שֶׁבֶךְ וּמִטַּל הַשָּׁמַיִם מֵעַל:

וְאֵתִיב יִצְחָק אֲבוֹהִי וַאֲמַר לָהּ הֵא

מְטוֹבָא דְאַרְעָא יְהִי מִן־שֶׁבֶךְ וּמִטַּלָּא

דְּשָׁמַיָא מִלְּעֵלָא:

משמני הארץ וגו'. זו איטליא"ה של יוון:

מִן־עַל חֶרֶבֶךְ תַּחֲיֶיהָ וְאֵת אַחִיךָ

תַּעֲבֹד וְהָיָה כְּאִשְׁרֵי תַרְיֵד

וּפְרִקְתָּ עָלָיו מֵעַל צוֹאֲרָךְ:

וְעַל חֶרֶבְךָ תִּיָּחֵי וְיָת אַחֲוֶךָ תִּפְלָח וְיָהִי

כִּד יַעֲבֹרֶן בְּנוֹהֵי עַל פְּתַגְמֵי אוֹרִיתָא

וְתַעֲדִי נִירָה מֵעַל צוֹרְךָ:

וְעַל חֶרֶבְךָ. כְּמוֹ בַחֲרֶבְךָ, יֵשׁ עַל שְׁהוּא

בְּמִקּוֹם אוֹת ב', כְּמוֹ עֲמַדְתָּם עַל חֶרֶבְכֶם,

בַּחֲרֶבְכֶם. עַל צְבֹאתֶם בְּצִבְאוֹתֶם: וְהָיָה

כְּאִשְׁרֵי תַרְיֵד. לְשׁוֹן צֶעֶר, כְּמוֹ אֲרִיד

בְּשִׂיחֵי, כְּלוּמָר כְּשִׁיעֲבֹרֻ יִשְׂרָאֵל עַל

הַתּוֹרָה, וַיְהִיָּה לְךָ פֶּתַח־חַוֹן כִּי לֹא־צִטְעָר עַל
הַבְּרָכוֹת שֶׁנִּטְלָו, וּפְרָקַת עֲלוֹ וְגו':

מֵאֵל וַיִּשְׁטַם עֲשָׂו אֶת־יַעֲקֹב עַל
הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַכוּ אָבִיו
וַיֹּאמֶר עֲשָׂו בְּלָבוֹ יִקְרְבוּ יָמָיו
אֲבִל אָבִי וְאַחֲרָהָ אֶת־יַעֲקֹב
אַחִי:

וְנִטַּר עֲשָׂו דְּבָבוּ לִי־עֲקֹב עַל בְּרַכְתָּא
דִּי בִרְכָה אֲבוּהִי וְאָמַר עֲשָׂו בְּלָבָהּ

יִקְרְבוּן יוֹמֵי אָבִי דָּאבָא וְאַקְטוּל יְתָ

יַעֲקֹב אָחִי:

יִקְרְבוּ יְמֵי אָבִל אָבִי. כַּמְשָׁמְעוּ, שְׁלֹא

אֲצַעֵר אֶת אָבִא. וּמִדְרֵשׁ אַגְדָּה לְכַמָּה פָּנִים

יֵשׁ:

מִבְּוִיגָד לְרִבְקָה אֶת דְּבָרֵי עֵשָׂו

בְּנֵה הַגָּדֹל וְהַשְּׁלֵחַ וְהַקָּרָא

לִיַּעֲקֹב בְּנֵה הַקָּטָן וְהַאֲמֹר

אֱלִיוֹ הֵנָּה עֵשָׂו אָחִיךָ מִתְנַחֵם

לָךְ לְהִרְגֶּךָ:

וְאַתְּחִיָּה לְרִבְקָה יֵת פֶּתַגְמִי עֲשׂוּ בְרָה
רְבָא וְשִׁלַּחַת וְקָרַת לִיעֶקֶב בְּרָה זְעִירָא
וְאַמֶּרַת לָהּ הָא עֲשׂוּ אַחוּךְ כָּמֶן לָךְ
לְמִקְטָלָךְ:

ויגד לרבקה. ברוח הקודש הוגד לה מה
שעשו מהרהר בלבו: מתנחם לך. נחם על
האחווה, לחשוב מחשבה אחרת להתנכר
לך ולהרגך. ומדרש אגדה, כבר אתה מת
בעיניו, ושתה עליך כוס של תנחומים.

וּלְכִי פְּשׁוּטוֹ, לְשׁוֹן תְּנַחֲמוּמִים, מִתְנַחֵם הוּא
עַל הַבְּרִכּוֹת בַּהֲרִיגָתְךָ:

מִגְּוֹעַתָּה בְּנִי שְׁמַע בְּקוֹלִי וְקוּם
בְּרַח לָךְ אֶל לְבֹן אָחִי חֲרָנָה:
וְכַעַן בְּרִי קַבֵּל מִנִּי וְקוּם אֲזִיל לָךְ לֹות
לְבֹן אָחִי לְחָרֹן:

מִדְּוִישֻׁבָּת עַמּוֹ יָמִים אַחֲדִים
עַד אֲשֶׁר תָּשׁוּב חֲמַת אָחִיךָ:
וְתִתִּיב עֲמָה יוֹמִין זְעִירִין עַד דִּיתוּב

רוגְזָא דְאַחוּךְ:

אחדים. מועטים:

מה עַד שׁוּב אַף אַחִיךָ מִמֶּךָ

וְשָׂכַח אֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לּוֹ

וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם לָמָּה

אֲשַׁכֵּל גַּם שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד:

עַד דִּיתוּב רוגְזָא דְאַחוּךְ מִמֶּךָ וְיִתְנֶשִׁי

יְת דִּי עֲבַדְתָּ לָּהּ וְאֲשַׁלַּח וְאִדְבַּרְנָךְ

מִתַּמָּן לָמָּה אֲתַכֵּל אַף תַּרְוִיכוֹן יוֹמָא

חֹד:

לֹמָה אֲשַׁכֵּל. אֵהִיָּה שְׂכֹלָה מִשְׁנִיכָם.
הַקּוֹבֵר אֶת בְּנָיו קְרוֹי שְׂכּוֹל, וְכֵן בִּיעֲקֹב
אָמַר כֹּאשֶׁר שְׂכַלְתִּי שְׂכַלְתִּי: גַּם שְׁנִיכָם.
אִם יִקּוּם עָלַיִךְ וְאֵתָה תִּהְרַגְנוּ, יַעֲמִדוּ בְנָיו
וְיִהְרַגוּךָ, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ נִזְרָקָה בָּהּ, וְנִתְּנָבְאָה
שְׁבִיזִים אֶחָד יָמוּתוּ, כִּמּוֹ שִׁמְפּוֹרֶשׁ בַּפֶּרֶק
הַמִּקְנָא לֹאֲשִׁתּוֹ:

מִן וְתֹאמַר רַבָּקָה אֵל יִצְחָק
קִצַּתִּי בְּחַיִּי מִפְּנֵי בָנוֹת חַת

אִם לֹקַח יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבָּנוֹת

חַת פֶּאֱלָה מִבָּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה

לִי חַיִּים:

וְאָמַרְתְּ רַבָּקָה לִיצְחָק עֲקִית בְּחַיִּי מִן

קֶדֶם בִּנְת חֲתָאָה אִם נָסִיב יַעֲקֹב

אֶתְתָּא מִבְּנֵת חֲתָאָה כְּאֵלֶּיךָ מִבְּנֵת

אֶרְעָא לָמָּה לִי חַיִּים:

קִצְתִּי בַחַיִּי. מֵאֲסֵתִי בַחַיִּי:

א וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל יַעֲקֹב

וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ וַיִּצְוֶהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ

לֹא תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן׃

וַיִּקְרָא יִצְחָק לְיַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ יִתָּהּ וּפְקִידָהּ

וַיֹּאמֶר לָהּ לֹא תִסַּב אֶת־תֶּא מִבְּנוֹת כְּנָעַן׃

ב קוּם לְךָ פַּדְנָה אֶרֶם בֵּיתָהּ

בְּתוּאֵל אֲבִי אֲמֹן וְקַח לְךָ

מִנְשָׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת לְבֶן אָחִי

אֲמֹן׃

קוֹם אֲזִיל לְפָדֶן אֶרֶם לְבֵית בְּתוּאֵל
אֲבוֹהָא דְאַמָּךְ וְסֹב לָךְ מִתַּמָּן אֶתְתָּא
מִבֵּנַת לְבִן אֲחוֹהָא דְאַמָּךְ:

פִּדְנָה. כְּמוֹ לְפָדֶן: בֵּיתָה בְּתוּאֵל. לְבֵית
בְּתוּאֵל, כֹּל תִּיבָה שֶׁצְרִיכָה לִמ"ד בְּתַחֲלָתָהּ
הֵטִיל לָהּ ה"א בְּסוּפָהּ:

וַיֹּאֵל שְׁדֵי יִבְרָךְ אֶתְךָ וַיְבָרֶךְ
וַיִּרְבֶּךְ וְהָיִיתָ לְקַהֲל עַמִּים:

וַיֹּאֵל שְׁדֵי יִבְרָךְ יִתְךָ וַיְפַשְׁךָ וַיְסַגְּנֶךְ

וְתֵּהִי לְכַנְשֵׁת שְׁבֻטִין:

וְאֵל שְׂדֵי. מִי שְׂדֵי בְּבִרְכוֹתָיו לְמַתְּבָרְכִין

מִפִּיו, יְבָרֵךְ אוֹתָךְ:

דַּוְיָתָן לָךְ אֶת בְּרִכַּת אֲבֹרָהִם

לָךְ וּלְזֶרְעֶךָ אֶתְךָ לְרִשְׁתְּךָ אֶת

אֶרֶץ מִגְרִיךָ אֲשֶׁר נָתַן אֱלֹהִים

לְאַבְרָהָם:

וְיָתֵן לָךְ יְת בְּרִכְתָּא דְאַבְרָהָם לָךְ

וּלְבְנֶיךָ עַמָּךְ לְמִירְתְּךָ יְת אֶרֶע

תֹּתְבוֹתֶךָ דִּי יְהִי לְאַבְרָהָם:

את ברכת אברהם. שאמר לו ואעשך לגוי
גדול, והתברכו בזרעך, יהיו אותן ברכות
האמורות בשבילך, ממך יצא אותו הגוי
ואותו הזרע המבורך:

ה שביעי ויִשְׁלַח

יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פָּדָנָה
אֶל לָבֵן בֶּן בְּתוּאֵל

הָאֶרְמִי אָחִי רְבֵקָה אִם יַעֲקֹב

וַעֲשׂוּ:

וְשִׁלַּח יִצְחָק יָת יַעֲקֹב וְאִזְל לְפָדֵן אֶרֶם

לֹות לָבֶן בַּר בְּתוּאֵל אֶרְמָא אַחוּהָא

דְּרְבֵקָה אִמָּה דִּיעֲקֹב וַעֲשׂוּ:

אם יעקב ועשו. איני יודע מה מלמדנו:

וַיֵּרָא עֵשָׂו כִּי בֵרַךְ יִצְחָק אֶת

יַעֲקֹב וְשִׁלַּח אֹתוֹ פִּדְנָה אֶרֶם

לְקַחַת לוֹ מִשָּׂם אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ

אֶתֹּוּ וַיֵּצֵא עָלָיו לֵאמֹר לֹא

תִּקַּח אִשָּׁה מִבָּנוֹת כְּנָעַן:

וַחֲזָא עֵשָׂו אֲרִי בָרִיךְ יִצְחָק יִתְּ יַעֲקֹב

וְשִׁלַּח יִתָּה לְפַדְּן אֶרֶם לְמַסֵּב לָהּ מִתָּמֹן

אֶתְתָּא כִּד בָּרִיךְ יִתָּה וּפִקִּיד עֲלוֹהִי

לְמִימַר לֹא תִסֵּב אֶתְתָּא מִבְּנֵת כְּנָעַן:

מפטיר וַיִּשְׁמַע

יַעֲקֹב אֶל אָבִיו וְאֶל אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ

פִּדְנָה אֶרֶם:

וְקָבִיל יַעֲקֹב מִן אֲבוֹהֵי וּמִן אִמּוֹ וְאִזְלֵ

לְפִדֵּן אֶרֶם:

וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב. מַחֲזֹבֵר לַעֲנִין שְׁלֹמֶעֱלָה.

וַיֵּרָא עָשׂוּ כִּי בֹרֵךְ יִצְחָק וְגו' וְכִי שָׁלַח אוֹתוֹ

פִּדְנָה אֶרֶם, וְכִי שָׁמַע יַעֲקֹב אֶל אֲבִיו וְהִלֵּךְ

פִּדְנָה אֶרֶם, וְכִי רָעוּת בְּנוֹת כְּנַעַן, וְהִלֵּךְ גַּם

הוּא אֶל יִשְׁמַעֵאל:

ח וַיֵּרָא עָשׂוּ כִּי רָעוּת בְּנוֹת

כְּנַעַן בְּעֵינָי יִצְחָק אֲבִיו:

וַחֲזָא עֵשָׂו אֶרֶי בִּישָׂא בְּנַת כְּנָעַן בְּעֵינֵי

יִצְחָק אֲבוֹהֵי:

ט וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח

אֶת מַחְלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן

אֲבִרְהָם אַחֹת נְבִיּוֹת עַל

נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה:

וְאִזֹּל עֵשָׂו לוֹת יִשְׁמָעֵאל וַנְּסִיב יֵת

מַחְלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל בֶּר אֲבִרְהָם אַחֲתָהּ

דְּנְבִיּוֹת עַל נְשׁוֹהֵי לָהּ לְאַנְתּוֹ: ססס:

**אחות נביות. ממשמע שנאמר בת
ישמעאל איני יודע שהיא אחות נביות,
אלא למדנו שמת ישמעאל משיעדה
לעשו קודם נשואיה, והשיאה נביות
אחיה, ולמדנו שהיה יעקב באותו הפרק
בן ס"ג שנים, שהרי ישמעאל בן ע"ד
שנים היה כשנולד יעקב, שי"ד שנה היה
גדול ישמעאל מיצחק, ויצחק בן ס' שנה
בלדת אותם, הרי ע"ד, ושנותיו היו קל"ז,
שנאמר ואלה שני חיי ישמעאל וגו', נמצא
יעקב כשמת ישמעאל בן ס"ג שנים היה,**

וּלְמַדְנוּ מִכָּאן שֶׁנִּטְמָן בְּבֵית עֶבֶר י"ד שָׁנָה,
וְאַחֵר כֵּךְ הֵלֵךְ לַחֲרוֹן, שֶׁהָרִי לֹא שָׁהָה בְּבֵית
לִבָּן לִפְנֵי לֵידָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף אֲלֵא י"ד שָׁנָה,
שֶׁנֶּאֱמַר עֲבַדְתִּיךָ י"ד שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בָנוֹתֶיךָ
וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ, וְשֹׁכֵר הֵצֵאן מִשְׁנוּלָד
יוֹסֵף הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי כֹאֲשֶׁר יָלְדָה רַחֵל
אֶת יוֹסֵף וְגו', וַיּוֹסֶף בֶּן לִי שָׁנָה הָיָה
כְּשֶׁמָּלַךְ, וּמִשָּׁם עַד שִׁירְד יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם
ט' שָׁנִים, ז' שָׁל שׁוֹבֵעַ זב' שָׁל רַעֲב, וַיַּעֲקֹב
אָמַר לְפָרְעָה יָמֵי שְׁנֵי מִגֹּדְרֵי שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה
שָׁנָה, צֵא וְחָשׁוּב י"ד שָׁנָה שֶׁלִּפְנֵי לֵידָת

**יוסף, ושלושים של יוסף, ותשע משמלך
עד שבא יעקב, הרי נ"ג, וכשפירש מאביו
היה בן ס"ג, הרי קי"ו, והוא אומר שלושים
ומאת שנה, הרי חסרים י"ד שנים, הא
למדת, שאחר שקבל הברכות נטמן בבית
עבר י"ד שנים: על נשיו. הוסיף רשעה
על רשעתו שלא גרש את הראשונות:
חסלת פרשת תולדות:**

כרשת

ויצא

עם אונקלוס ורש"י

פרשת ויצא

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִמִּצְרָיִם שְׁבַע וַיְלֹךְ

חֲרָנָה׃

וַנִּפֹּק יַעֲקֹב מִמִּצְרָיִם דְּשַׁבַּע וַאֲזַל

לְחָרָן׃

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב. עַל יְדֵי שְׁבַשְׁבִּיל שְׂרָעוֹת

בָּנוֹת כְּנַעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אֲבִיו הֵלֵךְ עָשׂו אֶל

ישמעאל, הפסיק הענין בפרשתו של
יעקב, וכתוב וירא עשו כי ברך וגו',
ומשגמר, חזר לענין הראשון: ויצא. לא
היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה,
ולמה הזכיר יציאתו, אלא מגיד שיציאת
צדיק מן המקום עושה רושם, שבזמן
שהצדיק בעיר, הוא הודה, הוא זיוה, הוא
הדרה, יצא משם, פנה הודה, פנה זיוה,
פנה הדרה. וכן ותצא מן המקום, האמור
בנעמי ורות: וילך חרנה. יצא לכלת
לחרן:

יֹא וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיֵּלֶן שָׁם כִּי

בֹּא הַשָּׁמַשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבִי

הַמָּקוֹם וַיֵּשֶׁב מִרְאֲשֵׁתָיו

וַיֵּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא:

וַעֲרַע בְּאַתְרָא וּבֵת תַּמָּן אֲרִי עַל

שִׁמְשָׁא וְנָסִיב מֵאֲבִי אֶתְרָא וְשׁוּי

אֶסְדוּהִי וְשָׁכִיב בְּאַתְרָא הַהוּא:

ויפגע במקום. לא הזכיר הכתוב באיזה

מקום, אלא במקום הנזכר במקום אחר,

הוא הר המזריה, שנאמר בו וירא את
המקום מרחוק: ויפגע. כמו ופגע ביריחו,
ופגע בדבשת. ורבותינו פירשו לשון
תפילה, כמו ואל תפגע בי, ולמדנו שתקן
תפלת ערבית, ושנה הכתוב ולא כתב
ויתפלל, ללמדך שקפצה לו הארץ, כמו
שמפורש בפרק גיד הנשה: כי בא
השמש. היה לו לכתוב ויבא השמש וילך
שם, כי בא השמש משמע, ששקעה לו
חמה פתאום שלא בעונתה כדי שילין
שם. וישם מראשותיו. עשאן כמין מרזב

סביב לראשון, שירא מפני חיות רעות,
התחילו מריבות זו את זו, זאת אומרת עלי
יניח צדיק את ראשון, וזאת אומרת עלי
יניח, מיד עשאו הקב"ה אבן אחת, וזהו
שנאמר ויקח את האבן אשר שם
מראשותיו: וישכב במקום ההוא. לשון
מעוט, באותו מקום שכב, אבל י"ד שנים
ששמש בבית עבר, לא שכב בלילה, שהיה
עוסק בתורה:

יב וַיַּחֲלֹם וַהֲנֶה סֵלָם מִצָּב
אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מִגֵּיעַ הַשָּׁמַיְמָה

וְהָנָה מִלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֲלֵי־ם

וְיִרְדּוּ בּוֹ:

וְחָלַם וְהָא סְלֵמָא נְעִיץ בְּאַרְעָא וְרִישָׁה

מִטֵּי עַד צִית שְׁמִיָּא וְהָא מִלְאֲכֵי דִי־

סְלָקִין וְנַחֲתִין בֵּהּ:

עוֹלִים וְיִרְדִּים. עוֹלִים תַּחֲלָה וְאַחֵר כֵּךְ

יִרְדִּים, מִלְאֲכִים שְׁלִיזוּהוּ בְּאַרְצָא, אִין

יּוֹצֵאִים חוּצָה לְאַרְצָא וְעָלוּ לְרַקִּיעַ, וְיִרְדּוּ

מִלְאֲכֵי חוּצָה לְאַרְצָא לְלוֹתוֹ:

יְהִי וְהָנָה יְהוָה נִצָּב עָלָיו וַיֹּאמֶר

אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֲבִיךָ

וְאֵלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר

אַתָּה שָׁכַב עָלֶיהָ לָךְ אֶת־נָפֶחַ

וְלִזְרַעְךָ:

וְהָא יִקְרָא דִּי מַעֲתֵד עֲלוּוְהִי וְאָמַר

אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵהּ דְאַבְרָהָם אָבוֹךְ וְאֵלֹהֵהּ

דִּי־יִצְחָק אֶרְעָא דִּי אַתָּ שָׁכִיב עָלֶהּ לָךְ

אֶת־נָפֶחַ וְלִבְנֶיךָ:

נִצַּב עֲלִיו. לְשִׁמְרוֹ: וְאֵלֹהֵי יִצְחָק. אִף עַל

פִּי שֶׁלֹא מִצִּינוּ בִּמְקָרָא שִׁיּיחַד הַקִּבֵּ"ה
שִׁמוֹ עַל הַצְדִּיקִים בַּחֲיֵיהֶם לְכַתּוֹב אֱלֹהֵי
כְּלוֹנִי, מִשּׁוֹם שֶׁנֶּאֱמַר הֵן בִּקְדוּשָׁיו לֹא
יֵאֱמִין, כֹּאן יִיחַד שִׁמוֹ עַל יִצְחָק, לְפִי
שֶׁכֵּהוּ עֵינָיו, וְכֹלֹא בְּבֵית, וְהָרִי הוּא כִּמְתָה,
וַיֵּצֵר הָרֶעַ פֶּסֶק מִמֶּנּוּ.׃ שֶׁכֵּב עָלֶיהָ. קִיפֹל
הַקִּבֵּ"ה כֹּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל תַּחְתִּיו, רִמְזָה לוֹ
שֶׁתִּהְיֶה נֹחָה לִּכְבֹּשׁ לְבָנָיו׃

יֵד וְהִיא זֶרַעַךְ כַּעֲפֹר הָאָרֶץ
וּפְרִצָה יָמָה וְקֹדְמָה וְצִפְנָה

וְנִגְבַּה וְנִבְרַכוּ בְךָ כָּל

מִשְׁפַּחַת הָאָדָמָה וּבְזֶרְעֶךָ:

וַיְהוֹן בְּנִיךָ סָגִיאִין כְּעֶפְרָא דְאַרְעָא

וְתִתְקַף לְמַעַרְבָא וּלְמַדִּינְחָא וּלְצִפּוֹנָא

וּלְדְרוֹמָא וַיִּתְּבַרְכוּן בְּדִילְךָ כָּל זֶרְעִית

אַרְעָא וּבְדִיל בְּנִיךָ:

וּפְרִצַת. וַחֲזַקְתָּ, כִּמּוֹ זֶכֶן יִפְרוּץ:

טו וַחֲנָנִי אֲנִכִּי עַמֶּךָ וְשִׁמְרָתִיךָ

בְּכָל אֲשֶׁר תֵּלֶךְ וַחֲשִׁבֹתִיךָ אֵל

הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזֹבָךְ

עַד אֲשֶׁר אִם עָשִׂיתִי אֶת

אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ:

וְהָאֵל מִיָּמַי בְּסַעֲדָךְ וְאֶטְרֹנְךָ בְּכָל אֶתֶר

דִּי תִהְיֶה וְאֶתִּיבְנֶךָ לְאֶרֶץ הָדָא אֲרִי

לֹא אֲשַׁבְּקֶנְךָ עַד דִּי אֶעֱבִיד יְתִי דִּי

מִלִּית לָךְ:

אֲנִי עִמָּךְ. לְכִי שְׁהִיָּה יִרְאָה מַעֲשֵׂה וּמַלְכוּת:

עַד אֲשֶׁר אִם עָשִׂיתִי. אִם מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן

כִּי: דִּבַּרְתִּי לָךְ. לְצַרְכְּךָ וְעַלֶיךָ, מִה
שֶׁהִבַּטְחָתִי לְאַבְרָהָם עַל זֶרְעוֹ, לָךְ הִבַּטְחָתִי
וְלֹא לַעֲשׂוֹ, שֶׁלֹּא אִמַּרְתִּי לוֹ כִּי יִצְחָק יִקְרָא
לָךְ זֶרַע, אֲלֹא כִּי בִי־צָחָק, וְלֹא כֹל יִצְחָק,
וְכֵן כֹּל לִי, וְלָךְ, וְלוֹ, וְלָהֶם, הַסְּמוּכִים אֲצִל
דְּבוּר, מִשְׁמָשִׁים לְשׁוֹן עַל, וְזֶה יוֹכִיחַ,
שֶׁהָרִי עִם יַעֲקֹב לֹא דָבָר קוֹדֵם לָכֵן:

מִזֶּה וַיִּיָּקֶץ יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר
אֲבִי כֵן יֵשׁ יְהוָה בְּמָקוֹם הַזֶּה
וַאֲנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי:

וְאֶת־עַרְיָעָקֹב מִשְׁנֵתָהּ וְאָמַר בְּקוֹשְׁטָא

(אֵית) יִקְרָא דִּי שְׂרִי בְּאַתְרָא הֵדִין

וְאַנָּא לָא הוּיְתִי יְדַע:

וְאַנְכִי לָא ידַעְתִּי. שְׂאם ידַעְתִּי, לָא יִשְׁנָתִי

בַּמָּקוֹם קְדוֹשׁ כְּזֶה:

יְיָ וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מַה נּוֹרָא

הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אֵם

בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר

הַשָּׁמַיִם:

וְדָחִיל וַאֲמַר מָה דָּחִילוֹ אֶתְרָא הָדִין
לִית דִּין אֶתְר הֶדְיוּט אֶלְהִין אֶתְר
דְּרַעְוָא בַּה מִן קָדָם יִי וְדִין תִּרַּע קָבֵל
שְׁמִיא:

כי אם בית אלהים. אמר רבי אלעזר בשם
רבי יוסי בן זמרא, הסולם הזה עומד בבאר
שבע, ואמצע שיפועו מגיע כנגד בית
המקדש, שבאר שבע עומד בדרומה של
יהודה, וירושלים בצפונה, בגבול שבין
יהודה ובנימין, ובית אל היה בצפון של

נחלת בנימין, בגבול שבין בנימין ובין בני
יוסף, נמצא סולם שרגליו בבאר שבע
וראשו בבית אל, מגיע אמצע שיפועו נגד
ירושלים, וכלפי שאמרו רבותינו, שאמר
הקב"ה, צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר
בלא לינה, ועוד אמרו, יעקב קראו
לירושלים בית אל, וזו לוז היא ולא
ירושלים, ומהיכן למדו לומר כן, אומר
אני שנעקר הר המוריה ובא לכאן, וזו היא
קפיצת הארץ האמורה בשחיטת חולין,
שבא בית המקדש לקראתו עד בית אל,

וְזֶה וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם. וְאִם תֹּאמַר וְכַשֵּׁעֲבֹר
יַעֲקֹב עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מִדּוֹעַ לֹא עָכְבוּ
שָׁם, אִי־הוּ לֹא יִהְיֶה לְבִיָּה לְהַתְּפַלֵּל בַּמָּקוֹם
שֶׁהַתְּפִלָּה אֲבוֹתָיו, וּמִן הַשָּׁמַיִם יַעֲבֹדֻהוּ,
אִי־הוּ עַד חֵרֶן אֲזַל, כְּדֹאמְרֵינוּן בַּפֶּרֶק גִּיד
הַנִּשְׁתָּה, וְקֹרָא מוֹכִיחַ וַיִּלָּךְ חֲרָנָה, כִּי מִטָּא
לְחֵרֶן אָמַר, אֲפֹשֶׁר שַׁעֲבַרְתִּי עַל מָקוֹם
שֶׁהַתְּפִלָּה אֲבוֹתָיו וְלֹא הַתְּפִלָּתִי בּוֹ, יִהְיֶה
דַּעֲתִיָּה לְמַהֲדֵר, וְחָזַר עַד בֵּית אֵל, וְקִפְצָה
לֹו הָאָרֶץ. ^{(ז)(ד)}

יִחַ וַיִּשְׁכְּבֻם יַעֲקֹב בַּבֶּקֶר וַיִּקְחַ

אֶת הָאָבִן אֲשֶׁר שָׂם

מִרְאֲשֹׁתָיו וַיִּשֶׂם אֹתָהּ מִצִּבָּה

וַיִּצֹק שָׁמֶן עַל רֹאשָׁהּ:

וְאֶקְדִּים יַעֲקֹב בְּצִפְרָא וְנָסִיב יָת אֲבִנָּא

דִּי שׁוּי אֶסְדּוּהִי וְשׁוּי יִתָּה קָמָא וְאַרְיֵק

מִשְׁחָא עַל רִישָׁהּ:

יֵט וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם

הַהוּא בֵּית אֵל וְאוּלָם לוֹז שֵׁם

הָעִיר לְרֹאשָׁנָה:

וַיִּקְרָא יְתָ שְׁמָא דְאַתְרָא הָהוּא בֵּית אֵל

וּבְרַם לִוְז שְׁמָא דְקִרְתָּא בְּקִדְמִיתָא:

כ וַיֵּדֶר יַעֲקֹב נָדָר לֵאמֹר אִם

יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וְשָׁמַרְנִי

בְּדַרְדָּרָה הַזֹּה אֲשֶׁר אָנֹכִי חֹלֵךְ

וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבְגָד

לְלַבָּשׁ:

וְקִיִּים יַעֲקֹב קָם לְמִימָר אִם יִהְיֶה

מִימָרָא דִּי בְּסַעְדִּי וַיִּטְרִינְנִי בְּאַרְחָא

הָדִין דִּי אֲנָא אֶזֶל וַיִּתֵּן לִי לַחֲמָא (נ"י

לַחֵם) לְמִיכַל וְכֶסֶף לְמַלְבָּשׁ:

אם יהיה אלהים עמדי. אם ישמור לי

הבטחות הללו, שהבטיחני להיות עמדי,

כמו שאמר לי והנה אנכי עמך: ושמרני.

כמו שאמר לי ושמרתיך בכל אשר תלך:

ונתן לי לחם לאכול. כמו שאמר כי לא

אעזבך, והמבקש לחם הוא קרוי נעזב,

שנאמר ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו

מבקש לחם:

כא וְשִׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית

אָבִי וְהָיָה יְהוָה לִי לֵאלֹהִים:

וְאֵתוֹב בְּשָׁלֹם לְבֵית אָבִא וַיְהִי מִימָרָא

דַּיִי לִי לֵאלֹהֵא:

ושבתי. כמו שאמר לי והשיבותיך אל

האדמה: בשלום. שלום מן החטא, שלא

אלמד מדרכי לבן: והיה ה' לי לאלהים.

שיחול שמו עלי מתחלה ועד סוף, שלא

ימצא פסול בזרעי, כמו שאמר אשר

דברתי לך, והבטחה זו הבטיח לאברהם,

שנאמר להיות לך לאלהים ולזרעך

אחריך.:

כב וְהָאֲבֹן הַזֶּה אֲשֶׁר שָׂמֹתִי

מִצֵּבָה יְהִי בֵּית אֱלֹהִים וְכָל

אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עֲשֹׂר אֲעֲשֶׂרְנוּ

לך.:

וְאֲבָנָה הַזֶּה דִּי שׁוֹיֵתִי קָמָא תְּהִי דִּי

אֵהִי פֶלַח עֲלֵה קָדָם יי וְכָל דִּי תִתֶּן לִי

חַד מִן עֲשָׂרָא אֲפֹרְשֵׁנָה קָדָמְךָ:

והאבן הזאת. כך מפורש וי"ו זו של
והאבן, אם תעשה לי את אלה ואף אני
אעשה זאת: והאבן הזאת אשר שמתי
מצבה וגו'. כתרגומו אהי פלח עלה קדם
ה', וכן עשה בשובו מפדן ארם, כשאמר
לֹא קוֹם עֹלָה בֵּית אֵל מֵה נֹאמַר שָׁם, וַיַּצַּב
יַעֲקֹב מִצְבֵּה וְגו' ויסך עליה נסך:

בראשית פרק-כט

שני וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּרֶגְלָיו

וַיֵּלֶךְ אֶרְצָה בְּנֵי קְדָם:

וַנִּטַּל יַעֲקֹב רַגְלוֹהִי (נ"י רַגְלוֹהִי)

וְאָזַל לְאֶרֶץ בְּנֵי מִדְיָנָה:

וַיֵּשֶׁא יַעֲקֹב רַגְלָיו. מִשְׁנַת־בָּשָׂר בַּשּׁוֹרָה

טוֹבָה, שֶׁהוֹבִטָה בַּשְּׁמִירָה, נִשְׂא לָבוֹ אֶת

רַגְלָיו וְנַעֲשָׂה קֹל לִלְכָת. כֹּךְ מִפּוֹרֵשׁ

בְּבִרְאשִׁית רַבָּה:

בְּוִירָא וְהֵנָּה בְּאֶרֶץ בְּשָׂרָה וְהֵנָּה

שָׁם שְׁלֵשָׁה עָדָרִי צֹאן רֹבְצִים

עֲלֶיהָ כִּי מִן הַבָּאֵר הַהוּא

יִשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְהָאֵבֶן גְּדֹלָה

עַל פִּי הַבָּאֵר:

וַחֲזָא וְהָא בִּירָא בַּחֲקָלָא וְהָא תַּמָּן

תִּלְתָּא עֲדָרִין דָּעֵן רַב־עֵין עֲלֵה אֲרִי מִן

בִּירָא הָהִיא מִשְׁקֹן עֲדָרִיא וְאֲבִנָּא

רַבְתָּא עַל פּוּמָא דְּבִירָא:

יִשְׁקוּ הָעֲדָרִים. מִשְׁקִים הָרוּעִים אֶת

הָעֲדָרִים, וְהַמְקָרָא דְּבַר בִּלְשׁוֹן קְצֵרָה:

ג וְנֶאֱסָפוּ שְׁמָה כָּל הָעֲדָרִים

וְגִלְלוּ אֶת הָאֶבֶן מֵעַל פִּי

הַבָּאָר וְהִשְׁקוּ אֶת הַצֹּאן

וְהִשִּׁיבוּ אֶת הָאֶבֶן עַל פִּי

הַבָּאָר לְמִקְמֹהּ:

וּמִתְכַּנְּשִׁין לְתָמֹן כָּל עֲדָרֵיא וּמִגְנִדִּין

יָת אֲבֵנָא מֵעַל פּוּמָא דְּבִירָא וּמִשְׁקֹן

יָת עֵנָא וּמִתִּיבִין יָת אֲבֵנָא עַל פּוּמָא

דְּבִירָא לְאַתְרָהּ:

ונאספו. רגילים היו להאסף, לפי שהיתה

האבן גדולה: וגללו. וגולליון ותרגומו

ומגדרין. כל לשון הווה, משתנה לדבר

בלשון עתיד ובלשון עבר, לפי שכל דבר

ההווה תמיד, כבר היה ועתיד להיות:

והשיבו. תרגומו ומתיבין:

דַּוִּיאָמַר לָהֶם יַעֲקֹב אַחִי מֵאִין

אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מִחֶרֶץ אֲנַחְנוּ:

וַאֲמַר לָהֶן יַעֲקֹב אַחִי מִנָּן אַתֶּן

וַאֲמַרוּ מִחֶרֶץ אֲנַחְנָא:

ה וַיֹּאמֶר לָהֶם הַיְדַעְתֶּם אֶת

לִבִּי בֶן נַחֲוֹר וַיֹּאמְרוּ יִדְעֵנוּ׃

וַאֲמַר לְהוֹן הַיְדַעְתוֹן יֵת לִבִּי בֶן נַחֲוֹר

וַאֲמְרוּ יִדְעֵנוּ׃

ו וַיֹּאמֶר לָהֶם הַשְׁלוֹם לוֹ

וַיֹּאמְרוּ שְׁלוֹם וְהִנֵּה רַחֵל בִּתּוֹ

בָּאָה עִם הַצֹּאן׃

וַאֲמַר לְהוֹן הַשְׁלֵם לָהּ וַאֲמְרוּ שְׁלֵם

וְהִיא רַחֵל בְּרִתָּהּ אֲתִיָּא עִם עֲנָא׃

באה עם הצאן. הטעם באל"ף, ותרגומו
אתיא, ורחל באה, הטעם למעלה בבי"ת,
ותרגומו אתת, הראשון לשון עושה והשני
לשון עשתה:

וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל לֹא
עֵת הָאֵסֵף הַמִּקְנֶה הַשֶּׁקֶן
הַצֹּאן וְלָכוּ רְעוּ:

וַאֲמַר הָא עוֹד יוֹמָא סְגִי לָא עֵדֶן
לְמַכְנֵשׁ בְּעִיר אֲשֶׁקֶן עָנָא וְאִזִּילוּ רְעוּ:
הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל. לפי שראה אותם

רובצים, כסבור שרוצים לאסוף המקנה
הביתה ולא ירעו עוד, אמר להם, הן עוד
היום גדול, כלומר אם שכירי יום אתם, לא
שלמתם פעולת היום, ואם הבהמות
שלכם, אף על פי כן לא עת האסף המקנה
וגו':

ח וַיֹּאמְרוּ לֹא נוֹכַל עַד אֲנִי
יֵאָסְפוּ כָּל הָעֶדְרִים וְגַלְלוּ אֶת
הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וְהִשְׁקִינוּ
הַצֹּאן:

וַאֲמָרוּ לֹא נָכוֹל עַד דִּי יִתְּכַנְּשִׁין כָּל

עֲדָרֵיא וַיִּגְנְדְּרוּן יֵת אֲבִנָּא מֵעַל פּוּמָא

דְּבִירָא וְנִשְׁקִי עָנָא:

לֹא נוּכַל. לְהַשְׁקוֹת לְפִי שְׁהֶאבֵן גְּדוּלָּה:

וּגְלָלוּ. זֶה מִתּוֹרָגָם וַיִּגְנְדְּרוּן, לְפִי שְׁהוּא

לְשׁוֹן עֵתִיד:

ט עוֹדְנוּ מְדַבֵּר עִמָּם וְרַחֵל

בָּאָה עִם הַצֹּאֵן אֲשֶׁר לְאֲבִיהָ

כִּי רָעָה הוּא:

עַד דְּהוּא מְמַלֵּל עֲמֵהוּן וְרַחֵל אֶתְתָּ עִם

עֲנָא דִּי לֹא־בוּהָ אֲרִי רַעֲיִתָּא הִיא:

וַיְהִי כֹאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת

רַחֵל בַּת לֵבִן אֲחִי אִמּוֹ וְאֶת

צִאֵן לֵבִן אֲחִי אִמּוֹ וַיִּגַּשׁ

יַעֲקֹב וַיִּגַּל אֶת הָאֲבִן מֵעַל פִּי

הַבָּאָר וַיִּשָּׁק אֶת צִאֵן לֵבִן

אֲחִי אִמּוֹ:

וַהֲוָה כִּד חֲזָא יַעֲקֹב יֵת רַחֵל בַּת לֵבִן

אֲחוּהָא דְאִמָּה וִית עֲנָא דְלִבְן אֲחוּהָא

דְאִמָּה וְקָרַב יַעֲקֹב וּגְנֹדֵר יִת אֲבִנָא

מֵעַל פּוּמָא דְבִירָא וְאַשְׁקִי יִת עֲנָא

דְלִבְן אֲחוּהָא דְאִמָּה:

ויגש יעקב ויגל. כמי שמעביר את הפקק

מעל פי צלוחית, להודיעך שכחו גדול:

יֵא וַיִּשָּׂק יַעֲקֹב לְרַחֵל וַיִּשָּׂא אֶת

קָלוֹ וַיִּבְדֶּה:

וַיִּשָּׂק יַעֲקֹב לְרַחֵל וַאֲרַם יִת קָלָה

וַיִּבְכֵּא:

**וַיִּבֶךְ. לְפִי שִׁצְפָה בְרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ שְׁאִינָה
נִכְנָסֶת עִמּוֹ לְקַבּוּרָהּ. דְּבַר אַחֵר, לְפִי שֶׁבֹא
בְיָדִים רִיקָנוֹת, אָמַר, אֲלֵיעֶזֶר עֶבֶד אֲבִי
אֲבֹא, הִיוּ בְיָדָיו נִזְמִים וְצִמִּידִים וּמַגְדָּנוֹת,
וְאֲנִי אֵין בְּיָדִי כָלוּם. לְפִי שֶׁרָדַף אֲלִיפֹז בֶּן
עֶשֶׂו בַּמִּצּוֹת אֲבִיו אַחֲרָיו לְהוֹרְגוֹ, וְהַשִּׁיגוֹ,
וְלְפִי שֶׁגָּדַל אֲלִיפֹז בַּחֲיָקוֹ שֶׁל יִצְחָק, מִשָּׁךְ
יָדוֹ, אָמַר לוֹ מָה אַעֲשֶׂה לְצוּרֵי שֶׁל אֲבֹא,
אָמַר לוֹ יַעֲקֹב טוֹל מָה שֶׁבְּיָדִי, וְהָעֲנִי חֶשׁוֹב**

כַּמֶּת:

יב וַיֵּגֶד יַעֲקֹב לְרַחֵל כִּי אָחִי

אֲבִיהָ הוּא וְכִי בֶן רַבֶּקָה הוּא

וְתָרִץ וְתֵגֶד לְאֲבִיהָ:

וְחַי יַעֲקֹב לְרַחֵל אֲרִי בֶר אֲחַת אֲבוֹהָא

הוּא וְאֲרִי בֶר רַבֶּקָה הוּא וְרַחֵט

וְחַיֵּאת לְאֲבוֹהָא:

כִּי אָחִי אֲבִיהָ הוּא. קְרוֹב לְאֲבִיהָ, כְּמוֹ

אֲנָשִׁים אֲחִים אֲנַחְנוּ. וּמִדְרָשׁוֹ, אִם

לְרֵמָאוֹת הוּא בֶּא, גַּם אֲנִי אֲחִיו בְּרֵמָאוֹת,

וְאִם אָדָם כֶּשֶׁר הוּא, גַּם אֲנִי בֶן רַבֶּקָה

אחותו הכשרה: ותגד לאביה. לפי שאמה

מתה, לא היה לה להגיד אלא לו:

יְיָ וַיְהִי כְשִׁמְעֵי לִבּוֹן אֶת שִׁמְעֵי

יַעֲקֹב בֶּן אֲחֻתּוֹ וַיִּרְיץ לְקַרְאָתוֹ

וַיַּחֲבֹק לוֹ וַיִּנְשֹׁק לוֹ וַיְבִיֵּאֵהוּ

אֶל בֵּיתוֹ וַיְסַפֵּר לְלִבּוֹן אֶת כָּל

הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:

וַהֲוָה כִּד שִׁמְעֵי לִבּוֹן יֵת שִׁמְעֵי יַעֲקֹב בַּר

אֲחֻתָּהּ וְרָהֹט לְקַדְמוֹתֶיהָ וְגִפּוֹף לָהּ

וְנָשִׁיק לָהּ וְאֶעֱלֶה לְבֵיתָהּ וְאֶשְׁתָּעִי

לְלִבָּן יָת כָּל פֶּתַח מִיָּא הָאֱלִין:

וירץ לקראתו. כסבור ממון הוא טעון,

שהרי עבד הבית בא לכאן בעשרה גמלים

טעונים: ויחבק. כשלא ראה עמו כלום,

אמר, שמא זהובים הביא והנם בחיקו:

וינשק לו. אמר, שמא מרגליות הביא והם

בפיו: ויספר ללבן. שלא בא אלא מתוך

אונם אחיו, ושנטלו ממונו ממנו:

יד ויאמר לו לָבָן אַךְ עֲצָמִי

וּבְשָׂרִי אֶתָּה וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ חֹדֶשׁ

יָמִים:

וַאֲמַר לָהּ לָבֵן בָּרָם קָרִיבִי וּבְשָׂרִי אֶתָּה

וַיֵּתִיב עֲמָהּ יָרַח יוֹמִין:

אך עצמי ובשרי. מעתה אין לי לאספך

הביתה, הואיל ואין בידך כלום, אלא מפני

קורבה אטפל בך חדש ימים, וכן עשה,

ואף זו לא לחנם, שהיה רועה צאנו:

טו וַיֹּאמֶר לָבֵן לִיעֲקֹב הֲכִי אָחִי

אַתָּה וְעַבְדְּתָנִי חֲנָם הִגִּידָה לִּי

מָה מִשְׁכַּרְתְּךָ:

וְאָמַר לָבֵן לִיעֲקֹב הִמְדִּאֲחִי אֶת

וְתַפְלַחַנִּי מִגֵּן חַי לִי מָה אֲגַרְךָ:

הֲכִי אֲחִי אֶתָּה. לְשׁוֹן תִּימָה, וְכִי בִשְׂבִיל

שְׂאֲחִי אֶתָּה תַעֲבֹדֵנִי חֲנָם: וְעַבַּדְתָּנִי. כְּמוֹ

וְתַעֲבֹדֵנִי, וְכֵן כָּל תִּיבָה שֶׁהִיא לְשׁוֹן עֵבֶר,

הוֹסִיף וִי"ו בְּרֵאשֶׁה, הִיא הוֹפְכַת הַתִּיבָה

לְהֵבֵא:

טו וְלָלָבֵן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם

הַגְּדִלָה לְאֵה וְשֵׁם הַקְּטָנָה רַחֵל:

וְלִלְבֹן תִּרְתִּין בֶּנִן שׁוֹם רַבְתָּא לְאֵה

וְשׁוֹם זַעֲרָתָא רַחֵל:

יְזַעֲיֵנִי לְאֵה רַכּוֹת וְרַחֵל הִיתָה

יִפֹּת תֵּאֵר וְיִפֹּת מֵרְאָה:

וְעֵינֵי לְאֵה יֵאֵין וְרַחֵל הִוֹת שְׂפִירָא

בְּרִיּוֹא וְיֵאֵיָא בַּחֲזוּא:

רְכוֹת. שְׁהִיתָה סְבוּרָה לְעֵלוֹת בְּגוֹרְלוֹ שֶׁל

עֲשׂוֹ וּבִכְתָּה, שְׁהִיוּ הַכֹּל אוֹמְרִים, שְׁנֵי בָנִים

לרבקה ושתי בנות ללבן, הגדולה לגדול
והקטנה לקטן: תאר. הוא צורת הפרצוף,
לשון יתארהו בשרד, קונפ"אם בלע"ז:
מראה. הוא זיו כלסתר:

יח **שלישי** ויאֵהב

יַעֲקֹב אֶת רַחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבֹדָהּ
שְׁבַע שָׁנִים בְּרַחֵל בְּתָהּ
הַקְטָנָה:

וַיָּרֻחַם יַעֲקֹב יֵת רָחֵל וַאֲמַר אֶפְלַחנָךְ

שִׁבַּע שָׁנִין בְּרָחֵל בְּרַתְךָ זַעֲרָתָא:

אעבדך שבע שנים. הם ימים אחדים

שאמרה לו אמו וישבת עמו ימים אחדים,

ותדע שכן הוא, שהרי כתיב ויהיו בעיניו

כִּימִים אחדים: ברחל בתך הקטנה. כל

הסימנים הללו למה, לפי שהיה יודע בו

שהוא רמאי, אמר לו אעבדך ברחל,

ושמא תאמר רחל אחרת מן השוק,

תלמוד לומר בתך, ושמא תאמר אחליף

ללאה שמה ואקרא שמה רחל, תלמוד

לומר הקטנה, ואף על פי כן לא הועיל,

שהרי רמהו:

יִטְ וַיֹּאמֶר לְבֶן טוֹב תְּהִי אֹתָהּ

לָךְ מִתְּהִי אֹתָהּ לְאִישׁ אַחֵר

שָׁבָה עַמִּי:

וַאֲמַר לְבֶן טַב דְּאֵתָן יְתָהּ לָךְ מִדְּאֵתָן

יְתָהּ לְגַבֵּר אַחֲרָן תִּיב עַמִּי:

כ וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרָחֵל שְׁבַע

שָׁנִים וַיְהִי בְעֵינָיו כִּימִים

אֶחָדִים בָּאֶהְבֶּתוּ אֹתָהּ:

וּפֶלַח יַעֲקֹב בְּרַחֵל שְׁבַע שָׁנִין וְהוּ

בְּעֵינֹהֵי כְיוֹמִין זַעֲרִין כֹּד רַחִים יִתֶּה:

כֹּא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֵל לִבִּן הָבָה

אֶת אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמֵי

וַאֲבֹאָה אֵלֶיהָ:

וַאֲמַר יַעֲקֹב לִלְבִּן הֵב יֵת אֶתְתִּי אֲרִי

אֲשֶׁלְמִית יוֹמֵי פִלְחָנִי וַאֲעוֹל לְוֹתָהּ:

מִלְאוּ יָמֵי. שֶׁאֵמְרָה לִי אֲמִי. וְעוֹד מִלְאוּ

ימי, שהרי אני בן פ"ד שנה, ואימתי
אעמיד י"ב שבטים, וזהו שאמר ואבואה
אליה, והלא קל שבקלים אינו אומר בן,
אלא להוליד תולדות אמר כך:

כב וַיֵּאָסֶף לִבֶּן אֶת כָּל אַנְשֵׁי
הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה:

וכנש לבן ית כל אנשי אתרא ועבד
מִשְׁתֵּיא:

כג וַיְהִי בַּעֲרֹב וַיִּפְּקַח אֶת לֵאָה

בְּתוֹ וַיָּבֵא אֶתְהָא אֱלִיּוֹ וַיָּבֵא

אֱלִיָּהּ:

וַהֲוֶה בְּרַמְשָׁא וּדְבַר יְתָ לְהָא בְּרַתָּה

וְאֵעִיל יְתָ לְוִתָּהּ וְעַל לְוִתָּהּ:

כַּד וַיִּתֵּן לְבִן לָהּ אֶת זְלִפְחָא

שְׂפָחַתּוֹ לְלֵאָה בְּתוֹ שְׂפָחַתּוֹ:

וַיֵּהָב לְבִן לָהּ יְתָ זְלִפְחָא אִמָּתָהּ לְלֵאָה

בְּרַתָּה לְאִמָּהּ:

כַּה וַיְהִי בַּבֶּקֶר וַהֲנִיָּה הוּא לְלֵאָה

וַיֹּאמֶר אֵל לִבְנֵי מִיָּה זֹאת

עֲשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בִּרְחֵל עֲבַדְתִּי

עֲמֹךְ וְלִמָּה רַמִּיתָנִי׃

וְהִנֵּה בְּצַפְרָא וְהִנֵּה הִיא לֵאָה וַאֲמַר

לִלְבֵּן מָה דָּא עֲבַדְתָּ לִּי הֲלֹא בִּרְחֵל

פְּלִחִית עֲמֹךְ וְלִמָּה שִׁקְרָתָ בִּי׃

וַיְהִי בַבֶּקֶר וַהֲנֵה הִיא לֵאָה. אַבְל בְּלִילָה

לֹא הִיתָה לֵאָה, לִפִּי שִׁמְסַר יַעֲקֹב סִימָנִים

לְרַחֵל, וּבִשְׂרָאָתָה רַחֵל שִׁמְכִנִּיסִין לוֹ לֵאָה,

אִמְרָה, עֲבָשִׂיו תַּכְלֵם אַחֲזוֹתִי, עֲמָדָה

ומסרה לה אותן סימנים:

כו וַיֹּאמֶר לָבֶן לֹא יַעֲשֶׂה כֵן

בַּמָּקוֹמִנּוֹ לָתֵת הַצְעִירָה לְפָנַי

הַבְּכִירָה:

וַאֲמַר לָבֶן לֹא יִתְעַבֵּד כְּדִין בְּאֶתְרָנָא

לְמַתָּן זַעֲרָתָא קָדָם רַבְתָּא:

כו מַלְא שְׂבַע זֹאת וְנִתְּנָה לָךְ

גַּם אֶת זֹאת בַּעֲבֹדָה אֲשֶׁר

תַּעֲבֹד עַמָּדִי עוֹד שְׂבַע שָׁנִים

אַחֲרֵיתָּ:

אַשְׁלִים שְׁבוּעַתָּא דְּדָא וְנָתַן לָךְ אֶף יֵת

דָּא בְּפִלְחָנָא דִּי תַּפְלַח עָמִי עוֹד שְׁבַע

שְׁנִין אַחֲרָנִין:

מִלָּא שְׁבַע זֹאת. דְּבּוּק הוּא, שְׁהָרִי נְקוּד

בַּחֲטָה, שְׁבוּעַ שֶׁל זֹאת, וְהֵן ז' יָמֵי הַמַּשְׁתָּה,

בְּגַמ' יְרוּשָׁלַּמִּית בַּמוֹעֵד קֶטָן וְא"א לֹזֶמֶר

שְׁבוּעַ מִמֶּשׁ, שֶׁאֵם כֵּן הִיא צָרִיךְ לִינְקֵד

הַשִּׁי"ן בַּפֶּתַח, וְעוֹד שְׁשִׁבּוּעַ לְשׁוֹן זָכֵר,

כְּדַכְתִּיב שְׁבַעַה שְׁבוּעוֹת תַּסְפֹּר לָךְ, לְפִיכֵךְ

אין משמע שבוע אלא שבעה, שטיינ"א
בלע"ז: ונתנה לך. לשון רבים, כמו נרדה
ונבלה, ונשרפה, אף זה לשון ונתן ונתנה
וגו': גם את זאת. מיד לאחר שבעת ימי
המשתה ותעבוד לאחר נשואיה:

בַּחֲוִיעַיִשׁ יַעֲקֹב כֵּן וַיִּמָּלֵא שְׁבַע
זֹאת וַיִּתֶּן לוֹ אֶת רַחֵל בָּתּוֹ לוֹ
לְאִשָּׁה:

וַעֲבַד יַעֲקֹב כֵּן וַאֲשֵׁלִים שְׁבוּעָתָא דְדָא
וַיֵּהָב לָהּ יֵת רַחֵל בְּרִתָּהּ לָהּ לְאִנָּתוֹ:

כֹּט וַיֵּתֶן לְבֶן לְרַחֵל בָּתּוֹ אֶת

בְּלָהָה שִׁפְחָתּוֹ לָהּ לְשִׁפְחָהּ׃

וַיְהִי לְבֶן לְרַחֵל בְּרֵתָהּ יֵת בְּלָהָה

אֲמִתָּהּ לָהּ לְאִמָּהּ׃

לְוַיִּבְאָה גַם אֶל רַחֵל וַיֵּאָהֱב גַם

אֶת רַחֵל מִלְּאָה וַיַּעֲבֹד עִמּוֹ

עוֹד שִׁבְעַ שָׁנִים אַחֲרֵיהֶם׃

וַעַל אֵף לֹות רַחֵל וְרָחִים אֵף יֵת רַחֵל

מִלְּאָה וּפָלַח עִמָּהּ עוֹד שִׁבְעַ שָׁנִין

אַחֲרָנִין:

עוֹד שֶׁבַע שָׁנִים אַחֲרוֹת. אַחֲרוֹת הַקִּישׁוֹן
לְרֹאשׁוֹנוֹת, מִה רֹאשׁוֹנוֹת בְּאֲמוֹנָה אֵף
הָאַחֲרוֹנוֹת בְּאֲמוֹנָה, וְאֵף עַל פִּי שִׁבְרֵמָאוֹת
בֹּא עֲלֵינוּ:

לֹא וַיֵּרָא יְחֹזָה כִּי שְׁנוּאַה לְאַה
וַיִּפְתַּח אֶת רַחֲמָהּ וַרְחֵל
עֲקָרָה:

וַחֲזָא יִי אֲרִי שְׁנִי־אַתָּא לְאַה וַיֵּהֱב לָהּ
עַד־וִי וַרְחֵל עֲקָרָא:

לְבַוְתֶּהָר לְאָה וְתִלָּד בֵּין וְתִקְרָא

שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אָמְרָה כִּי

רְאָה יְהוָה בְּעַנְיִי כִּי עָתִידָה

יֵאָהֲבֵנִי אִישִׁי:

וְעַדִּיאת לְאָה וּלְיִדָּת בָּר וּקְרַת שְׁמָהּ

רְאוּבֵן אֲרִי אֲמַרְת אֲרִי גְלִי קָדָם יְיָ

עַלְבוֹנִי אֲרִי כְעַן יִרְחַמְנֵנִי בַעֲלִי:

וְתִקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן. רְבוּתִינוּ פִּירֵשׁוּ,

אֲמַרְה, רְאוּ מַה בֵּין בְּנֵי לֵבָן חֲמִי, שִׁמְכֵר

הבכורה ליעקב, וזה לא מכרה ליוסף ולא
ערער עליו, ולא עוד שלא ערער עליו,
אלא שבקש להוציאו מן הבור:

לְוַתְּחַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר
כִּי שָׁמַע יְהוָה כִּי שָׁנוּאָה
אֲנֹכִי וַיֵּתֶן לִי גַם אֶת זֶה
וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שְׁמֶעוֹן:

וַעֲדִיאת עוֹד וַיִּלֵּד בֶּר וַאֲמַרְת אֲרִי
שְׁמִיעַ קָדָם יִי אֲרִי שְׁנִיאתָ אֲנִי וַיְהִי

לִי אֶף יֵת דֵּין וְקִרַּת שְׁמָה שְׁמֵעוֹן:

לְדַוְתָּהּ עוֹד וְתִלָּד בֶּן וְתֹאמַר

עַתָּה הַפַּעַם יִלּוּה אִישִׁי אֵלַי

כִּי יִלְדָתִי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים עַל

בֶּן קָרָא שְׁמוֹ לֹו:

וְעַדִּיאת עוֹד וּלְיִדַת בָּר וְאִמְרַת הָדָא

זְמַנָּא יִתְחַבֵּר לִי בַעֲלִי אֲרִי יְלִידִית לָהּ

תִּלְתָּא בְנִין עַל כֵּן קָרָא שְׁמָה לֹו:

הַפַּעַם יִלּוּה אִישִׁי לְכִי שְׁהִמָּהוּת

נביאות היו ויודעות שי"ב שבטים יוצאים
מיעקב, וד' נשים ישא, אמרה, מעתה אין
לו פתחון פה עלי, שהרי נטלתי כל חלקי
בבנים: על כן. כל מי שנאמר בו על כן,
מרובה באוכלוסין, חוץ מלוי, שהארון
היה מכלה בהם: קרא שמו לוי. בכולם
כתיב ותקרא, וזה כתב בו קרא, ויש מדרש
אגדה באלה הדברים רבה, ששלח הקב"ה
גבריא'ל והביאו לפניו, וקרא לו שם זה,
ונתן לו כ"ד מתנות כהונה, ועל שם
שלוהו במתנות קראו לוי:

לַהֲוֹתָהּ עוֹד וְתִלָּד בֶּן וְתֹאמַר
הַפֶּעַם אֹדָה אֶת יְהוָה עַל כֵּן
קִרְאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה וְתַעֲמֹד
מִלֻּדָּתָּ:

וְעַד־יֵאָת עוֹד וִילִידָת בֶּר וְאִמְרַת הָדָא
זְמַנָּא אֹדָה קָדָם יְיָ עַל כֵּן קִרַּת שְׁמִיהּ
יְהוּדָה וְקָמַת מִלְּמִילָדָּ:

הַפֶּעַם אֹדָה. שְׁנַטְלָתִי יוֹתֵר מִחִלָּקִי,
מַעֲתָה יֵשׁ לִי לַהֲוֹדוֹתָ:

א וַתֵּרָא רַחֵל כִּי לֹא יֵלְדָה

לְיַעֲקֹב וַתִּקְנֶה רַחֵל בְּאֶחָתָהּ

וַתֹּאמֶר אֵל יַעֲקֹב הִבָּה לִּי

בָּנִים וְאִם אֵין מֵתָה אֲנֹכִי׃

וַחֲזַת רַחֵל אֲרִי לֹא יֵלֶידֶת לְיַעֲקֹב

וַקְנִיאת רַחֵל בְּאֶחָתָהּ וַאֲמַרְת לְיַעֲקֹב

הִב לִּי בָנִין וְאִם לֹא מִיתָא אֲנִי׃

וַתִּקְנֶה רַחֵל בְּאֶחָתָהּ קִנְיָהּ בְּמַעֲשֵׂיהָ

הטובים, אמרה, אלולי שצדקה ממני לא
זכתה לבנים: הבה לי. וכי כך עשה אביך
לאמד, והלא התפלל עליה: מתה אנכי.
מכאן למי שאין לו בנים שחשוב כמת:

בַּיַּחַד אֵף יַעֲקֹב בִּרְחֵל וַיֹּאמֶר
הַתַּחַת אֱלֹהִים אָנֹכִי אֲשֶׁר
מִנַּע מִמֶּנּוּ פְּרִי בֶטֶן:

וּתְקִיף רוּגְזָא דִּיעֲקֹב בִּרְחֵל וַאֲמַר הָא
מִנִּי אַתָּה בַּעֲיָא הֲלָא מִן קָדָם יִי תַבְעִין
דִּי מִנַּע מִנִּיךָ וְלָדָא דְמַעֲיִן:

התחת. וכי במקומו אני: אשר מנע ממך.

את אומרת שאעשה כאבא, אני איני

כאבא, אבא לא היו לו בנים, אני יש לי

בנים, ממך מנע ולא ממני:

ג וְתֹאמַר הִנֵּה אֲמַתִּי בְלָחָה

בָּא אֵלַיהָ וְתֵלֵד עַל בְּרַכִּי

וְאֶבְנָה גַם אֲנֹכִי מִמֶּנָּה:

וְאֹמַרְתָּ הֵא אֲמַתִּי בְלָחָה עוֹל לֹתָהּ

וְתֵלֵד וְאֵנָּה אֶרְבִּי וְאֶתְבְּנִי אֶף אֵנָּה

מִנֶּה:

עַל בְּרַכִּי. כְּתִרְגֹּמוֹ וְאֵנָּה אֲרִבִּי: וְאַבְנָה גַם

אֲנֹכִי. מִהוּ גַם, אִמְרָה לּוֹ, זִקְנֶךָ אֲבָרָהם הִיוּ

לּוֹ בָנִים מִהֶגֶר, וְחֶגֶר מִתְּנִיּוֹ כִּנְגֹד שָׂרָה,

אִמֹר לָהּ, זִקְנָתִי הַכְּנִיסָה צִרְתָּהּ לְבֵיתָהּ,

אִמְרָה לּוֹ אִם הַדָּבָר הַזֶּה מַעֲכָב, הִנֵּה

אִמְתִּי: וְאַבְנָה גַם אֲנֹכִי מִמֶּנָּה. כַּשָּׂרָה:

וְיִתְּנֶנָּה לּוֹ אֶת בְּלָחָהּ שְׂפָחָתָהּ

לְאִשָּׁה וַיָּבֵא אֵלֶיהָ יַעֲקֹב:

וַיִּהְיֶה לָּהּ יֵת בְּלָחָהּ אִמְתָּהּ לְאִנָּתוֹ

וַעַל לְוִתָּהּ יַעֲקֹב:

ה וַתֵּהָר בְּלֶחָה וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב

בֵּן:

וַעֲדִיאת בְּלֶחָה וּלְיִידַת לְיַעֲקֹב בֵּר:

וַתֹּאמֶר רַחֵל דְּנַנִּי אֱלֹהִים וְגַם

שָׁמַע בְּקוֹלִי וַיִּתֶּן לִי בֵן עַל כֵּן

קָרָאתָ שְׁמוֹ דָּן:

וַאֲמַרְת רַחֵל דְּנַנִּי יי וְאַף קָבִיל צְלוֹתִי

וַיֵּהָב לִי בֵר עַל כֵּן קָרַת שְׁמָה דָּן:

דנני אלהים. דנני וחייבני וזכני:

ו וַתַּחַר עוֹד וַתֵּלֶד בְּלָחָה

שְׂפַחַת רַחֵל בֶּן שְׁנֵי לִיעֶקֶב:

וַעֲדִיאת עוֹד וּלְיֵדָת בְּלָחָה אֲמַתָּא

דְּרַחֵל בֶּר תַּנִּין לִיעֶקֶב:

ח וַתֹּאמֶר רַחֵל נִפְתּוּלִי אֱלֹהִים

נִפְתַּלְתִּי עִם אַחֲתִי גַם יָכַלְתִּי

וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נִפְתָּלִי:

וַאֲמַרְת רַחֵל קָבִיל יִי בְעוֹתִי

בְּאַתְחַנְנוֹתִי בְּצִלוֹתִי חֲמִידַת דִּיהִי לִי

וְלֹד כְּאַחֲתִי אֶף אֶתִּיהִיב לִי וְקָרַת

שְׁמָה נִפְתָּלִי:

נפתולי אלהים. מנחם בן סרוק פירש

במחברת צמיד פתיל, חבורים מאת

המקום, נתחברתי עם אחותי לזכות

לבנים. ואני מפרשו לשון עקש ופתלתול,

נתעקשתי והפצרתי פצירות ונפתולים

הרבה למקום, להיות שוה לאחותי: גם

יכלתי. הסכים על ידי. ואונקלוס תרגם

לשון תפילה, נפתולי אלהים נפתלתי,

בקשות החביבות לפניו נתקבלתי

וְנִתְּעַתְרֹתִי כְּאַחֹתַי: נִפְתַּלְתִּי. נִתְקַבְּלָה
תַּפְּלָתִי. וּמִדְרַשׁ אַגְדָּה יֵשׁ רַבִּים, בְּלִשׁוֹן
נוֹטְרִיקוֹן:

ט וַתֵּרָא לְאֵה כִּי עֲמָדָה מְלֻדָּת
וַתִּקַּח אֶת זֶלְפָּה שְׂפָחָתָהּ
וַתִּתֵּן אֹתָהּ לִיעֶקֶב לְאִשָּׁה:
וַחֲזֹת לְאֵה אֲרִי קָמַת מְלֻמִּילָד וַדְּבַר־ת
יֵת זֶלְפָּה אִמָּתָה וַיְהַבֵּת יָתָהּ לִיעֶקֶב
לְאַנָּתוֹ:

וְתֵלֵד זֶלְפָּה שְׂפָחַת לֵאָה

לִיעֶקֶב בֶּן:

וילידת זֶלְפָּה אִמָּתָא דֵּלֵאָה לִיעֶקֶב

בֶּר:

ותלד זלפה. בכולן נאמר הריון, חוץ

מזלפה, לפי שהיתה בחורה מכולן

ותינוקת בשנים, ואין הריון ניכר בה, וכדי

לרמות ליעקב נתנה לבן ללאה, שלא יבין

שמכניסין לו את לאה, שכך מנהגן, ליתן

שפחה הגדולה לגדולה והקטנה לקטנה

יֹאמַר לְאֵה (בגד) בֶּא גֹד

וְתִקְרָא אֶת שְׁמוֹ גֹד:

וְאָמַר לְאֵה אֶתָּא גֹד וְקָרַת יֵת שְׁמָהּ

גֹד:

בא גֹד. בא מזל טוב, כמו גֹד גֹדִי וסנוק לא,

ודומה לו העורכים לגד שלחן. ומדרש

אגדה, שנוכל מהול כמו גדו אילנא, ולא

ידעתי על מה נכתב תיבה אחת. דבר אחר

למה נקראת תיבה אחת בגד, כמו בגדת בי

כשבאת אל שפחתי, כאיש שבגד באשת

נעורים:

יב וְהֵלֵךְ זֶלְפָּה שְׂפֹחַת לֵאָה בֶּן

שְׁנֵי לִיעֶקֶב:

וילידת זֶלְפָּה אֲמָתָא דֵּלֵאָה בֶּר תְּנִין

לִיעֶקֶב:

יג וְתֹאמַר לֵאָה בְּאֲשְׁרֵי כִּי

אֲשֶׁרוֹנִי בָנוֹת וְתִקְרָא אֶת

שְׁמוֹ אֲשֶׁר:

וְאָמַרְתָּ לֵאָה תִּשְׁבַּחְתָּא הֵוֹת לִי אֲרִי

בְּכֹן יִשְׁבְּחֶנּוּ נִשְׁיָא וְקָרַת יְת שְׁמָה

אֲשֶׁר:

יד רביעי וילך ראובן

בימי קציר חטים וימצא

דודאים בשדה ויבא אתם אל

לאה אמו ותאמר רחל אל

לאה תני נא לי מדודאי בנה:

וְאֶזְלָה רְאוּבֵן בְּיוֹמֵי חֲצֵד חֲטִין וְאֶשְׂכַּח
יְבְרוּחִין בְּחֶקְלָא וְאֵיתִי יְתָהוֹן לְלֵאָה
אִמָּה וְאַמָּרַת רָחֵל לְלֵאָה הֲבִי כֶעַן לִי
מִיְבְרוּחֵי דְבָרִיךָ:

בימי קציר חטים. להגיד שבחן של
שבטים, שעת הקציר היא, ולא פשט ידו
בגזל להביא חטים ושעורים, אלא דבר
ההפקר שאין אדם מקפיד בו: דודאים.
שיגלי עשב הוא, ובלשון ישמעאל
ישמי"ן:

טו וַתֹּאמֶר לָהּ הַמַּעַט בְּחַתֶּנִּי

אֶת אִישִׁי וְלִקְחַת גַּם אֶת

דֹּדָאִי בְּנִי וַתֹּאמֶר רַחֵל לָכֵן

יִשְׁכַּב עִמָּךְ הֲלִילָה תַּחַת

דֹּדָאִי בְּנִי:

וַאֲמַרְתָּ לָּהּ הִזְעִיר דְּדַבַּרְתָּ יָת בְּעָלִי

וְתַסְבִּין אֵף יָת יְבְרוּחִי דְּבָרִי וַאֲמַרְתָּ

רַחֵל בְּכֵן יִשְׁכּוּב עִמָּךְ בְּלִילִיָּא חֲלָף

יְבְרוּחִי דְּבָרִי:

ולקחת גם את דודאי בני. בתמיה,
ולעשות עוד זאת, ליקח גם את דודאי בני,
ותרגומו ולמיסב: לכן ישכב עמד
הלילה. שלי היתה שכיבת לילה זו, ואני
נותנה לך תחת דודאי בנך. ולפי שזלזלה
במשכב הצדיק, לא זכתה להקבר עמו:

וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן הַשָּׂדֶה בַּעֲרֹב
וַתֵּצֵא לָאָה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר
אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׁכַר שְׂכָרְתִּיךָ
בְּדוֹדָאֵי בְנֵי וַיִּשְׁכַּב עִמָּה

בְּלִילָה הוּא:

וְאַתָּא (נ"י וְעַל) יַעֲקֹב מִן חֶקְלָא

בְּרַמְשָׁא וְנִפְקַת לָאָה לְקַדְמוּתָהּ

וְאָמַרְתְּ לְוָתִי תִיעוֹל אֲרִי מִיגַר

אֲגִרְתִּיךָ בִּיבְרוּחִי דְבָרִי וְשָׁכִיב עִמָּה

בְּלִילִיָּא הוּא:

שֹׁכֵר שְׁכַרְתִּיךָ. נָתַתִּי לְרַחֵל שְׁכָרָה:

בְּלִילָה הוּא. הַקַּב"ה סִייעוּ, שִׁיצֵא מִשָּׁם

יִשְׁשַׁכָּר:

יז וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל לֵאָה

וַתַּחַר וַתֵּלֶד לִיעֶקֶב בֶּן

חַמִּישִׁי:

וְקָבִיל יי צְלוֹתָהּ דְּלֵאָה וְעַד־יָאֵת

וַיֵּלֶד לִיעֶקֶב בֶּן חַמִּישָׁאִי:

וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל לֵאָה. שְׁהִיתָה מִתְאוּזָה

וּמַחֲזֹרֶת לְהַרְבוֹת שְׁבֻטִים:

יח וַתֹּאמֶר לֵאָה נָתַן אֱלֹהִים

שְׂכָרִי אֲשֶׁר נָתַתִּי שְׂכָחַתִּי

לְאִישׁוֹ וְתִקְרָא שְׁמוֹ יִשְׁשָׁכָר׃

וְאָמַרְתָּ לָאֵהָ יְהִי אֲגָרִי דִּי יִהְיֶה בֵּית

אִמְתִּי לְבַעְלִי וְקָרַת שְׁמָהּ יִשְׁשָׁכָר׃

יֵט וְתַהֲרֶה עוֹד לָאֵהָ וְתִלְדַּ בֶּן

שְׁשִׁי לִיעֶקֶב׃

וְעַד־יָאֵת עוֹד לָאֵהָ וּלְיִדָּת בֶּר שְׁתִּיתָאִי

לִיעֶקֶב׃

כ וְתֹאמַר לָאֵהָ זְבַדְנִי אֱלֹהִים

אֶתִּי זְבַד טוֹב הַפַּעַם יִזְבְּלֵנִי

אִישׁ כִּי יִלְדֹתִי לוֹ שְׂשֻׁנָּה

בָּנִים וְתִקְרָא אֶת שְׁמוֹ זְבֻלוֹן:

וְאָמַרְתָּ לָאֵה יְהִי יִתֵּהּ לִי חֶלֶק טֹב

הָדָא זְמַנָּא יְהִי מְדוּרָה דְּבַעְלִי לְוֹתִי

אֲרִי יְלִידִית לָהּ שְׁתָּא בְּנִין וְקָרַת יֵת

שְׁמָהּ זְבֻלוֹן:

זבד טוב. כתר גומו: יזבלני. לשון בית

זבול, הירבריי"א בלע"ז, בית מדור,

מעתה לא תהא עיקר דירתו אלא עמי,

שיש לי בנים כנגד כל נשיו:

כא וְאַחֲרַיִלְדָּה בַּת וְתִקְרָא אֶת

שְׁמָהּ דִּינָה:

וּבִתּוֹ כֵּן יִלְדֶּת בְּרָתָא וְקָרָת יֵת שְׁמָהּ

דִּינָה:

דינה. פירשו רבותינו, שדנה לאה דין

בעצמה, אם זה זכר, לא תהא רחל אחותי

כאחת השפחות, וזה כללה עליו ונהפך

לנקבה:

כב וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת רַחֵל

וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־הִימּוֹתַי וַיִּפְתָּח

אֶת־רַחֲמָיו׃

וַעֲלֵ דוֹכָרְנָא דְרַחֲלִי קָדָם יְיָ וְקָבִיל

צְלוֹתָהּ יְיָ וַיִּהְיֶה לָּהּ עֲדוּי׃

ויזכור אלהים את רחל. זכר לה שמסרה

סימניה לאחותה, ושהיתה מצירה שלא

תעלה בגורלו של עשו, שמא יגרשנה

יעקב לפי שאין לה בנים, ואף עשו הרשע

בך עלה בלבו כששמע שאין לה בנים.

הוא שייסד הפייט, האדמון כבט שלא

חלה צבה לקחתה לו ונתבהלה:

בַּגְוֹתָהוּ וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר אִסָּף

אֱלֹהִים אֶת חֲרַפְתִּי:

וְעַד־יָאֵת וּלְיֵדֶת בֶּר וַאֲמַרְת כְּנֶשׁ יִי יֵת

חֲסוּדִי:

אסף. הכניסה במקום שלא תראה, וכן

אסף חרפתנו, ולא יאסף הביתה, אספו

נגהם, וירחך לא יאסף, לא יטמן: חרפתי.

שהייתי לחרפה שאני עקרה, והיו אומרים

עלי שאעלה לחלקו של עשו הרשע.

ואגדה, כל זמן שאין לאשה בן, אין לה
במי לתלות סרחונה, משיש לה בן תולה
בו, מי שבר כלי זה, בנד, מי אכל תאנים
אלו, בנד:

כד וְתִקְרָא אֶת שְׁמוֹ יוֹסֵף
לְאמֹר יוֹסֵף יִחְיֶה לִּי בֶן אַחֵר:
וְקָרַת יֵת שֵׁמָּה יוֹסֵף לְמִימָר יוֹסֵף יִי לִּי
בֶן אַחֵר:

יוסף ה' לי בן אחר. יודעת היתה בנבואה,
שאיך יעקב עתיד להעמיד אלא שנים

עֶשֶׂר שְׁבָטִים, אָמְרָהּ, יְהִי רָצוֹן שְׁאוֹתוֹ
שֶׁהוּא עֵתִיד לְהַעֲמִיד, יֵהֵא מִמֶּנִּי, לְכַךְ לֹא
נִתְפַלֵּל אֲלֹא עַל בֶּן אַחֵר:

כֹּה וַיְהִי כִּשְׁנֵי עָשָׂר יְלָדָה רָחֵל אֶת
יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֵל לְבֶן
שְׁלֹחֲנִי וַאֲלֹכָהּ אֵל מְקוֹמִי
וְלֹאֲרֹצִי:

וַהֲוֶה כִּד יִלְיֶדֶת רָחֵל יֵת יוֹסֵף וַאֲמַר
יַעֲקֹב לְלֶבֶן שְׁלֹחֲנִי וַאֲיֵהָ לְאַתְרִי

וְלֹאֲרַעִי:

כַּאֲשֶׁר יִלְדָה רַחֵל אֶת יוֹסֵף. מִשְׁנוּלָד
שָׁטְנוּ שָׁל עֲשׂו, שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב
אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לְהַבָּה וּבֵית עֲשׂו לְקֵשׁ, אֵשׁ
בְּלֹא לְהַבָּה אֵינּוּ שׁוֹלֵט לְמִרְחֹק, מִשְׁנוּלָד
יוֹסֵף, בְּטַח יַעֲקֹב בַּהֲקֵב"ה וְרָצָה לָשׁוּב:

כּוֹתֵנָה אֶת נָשִׁי וְאֶת יִלְדֵי
אֲשֶׁר עֲבַדְתִּי אֹתְךָ בְּהֵן
וְאֵלֶכָּה כִּי אֶתָּה יִדְעָתָ אֶת
עֲבַדְתִּי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ:

הַב־יָתְ נִשִּׁי וַיֵּת בְּנֵי דִי פִלְחִית יִתְךָ

בְּהֵן וַאֲזִיל אַרִי אֶת יִדְעָתְ יֵת פִּלְחָנִי דִי

פִּלְחָתְךָ:

תִּנָּה אֶת נִשִּׁי וְגו'. אִינִי רוֹצֶה לְצֹאת כִּי אִם

בְּרִשּׁוֹת:

כֹּז וַיֹּאמֶר אֱלִיז לְבֶן אָם נָא

מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ נַחֲשֶׁתִי

וַיְבָרֶכְנִי יְהוָה בְּגִלְלָךָ:

וַאֲמַר לָהּ לְבֶן אִם כְּעֵן אֲשַׁכַּחִית רַחֲמִין

קָדַמְךָ נִסִּיתִי וּבִרְכַּנִּי יִי בְּדִילְךָ:

נחשתי. מנחש הייתי, נסיתי בנחוש שלי

שעל ידך באה לי ברכה, כשבאת לכאן לא

היו לי בנים, שנאמר והנה רחל בתו באה

עם הצאן, אפשר יש לו בנים והוא שולח

בתו אצל הרועים, ועכשיו היו לו בנים,

שנאמר וישמע את דברי בני לבן:

חמישי כח
ויאמר

נִקְבָּה שְׂכָרְךָ עָלַי וְאֶתְנָה:

וַאֲמַר פִּרִּישׁ אֶגְרֹךָ עָלַי וְאַתָּן׃

נקבה שכרך. כתר גזמו פריש אגרך׃

כט וַיֹּאמֶר אֱלֹיו אַתָּה יִדְעָתָ

אַתָּה אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ וְאַתָּה אֲשֶׁר

הָיָה מִקְנֶךָ אֶתִּי׃

וַאֲמַר לָהּ אַתָּה יִדְעָתָ יָת דִּי פִלְחָתְךָ וְיָת

דִּהְוָה בְּעִירְךָ עָמִי׃

ואת אשר היה מקנך אתי. את חשבון

מעוט מקנך שבא לידי מתחלה כמה היו׃

לֹכֵחַ כִּי מִנְעַט אֲשֶׁר הָיָה לָךְ לְפָנַי
וַיִּפְרֹץ לָרֹב וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֹתְךָ
לְרַגְלִי וְעַתָּה מָתִי אֶעֱשֶׂה גַם
אֲנֹכִי לְבֵיתִי:

אֲרִי זַעִיר דֵּי הָיָה לָךְ קֹדֶמִי וְתִקְיָה
לְמִסְגִּי וּבְרִיךְ יְיָ יִתְּךָ בְּדִילִי וּכְעַן
אֵימָתִי אֶעֱבִיד אֶךָ אֲנִי לְבֵיתִי:

לְרַגְלִי. עַם רַגְלִי, בִּשְׂבִיל בִּיאַת רַגְלִי בָּאת
אֲצִלְךָ הַבְּרָכָה, כִּמוֹ הָעַם אֲשֶׁר בְּרַגְלֶיךָ.

לָעַם אֲשֶׁר בְּרַגְלִי. הַבָּאִים עִמִּי: גַּם אֲנֹכִי
לְבֵיתִי. לְצוּרְךָ בֵּיתִי, עֲבָשִׁיו אֵין עוֹשִׂין
לְצִרְכֵּי אֲלֹא בְנִי, וְצִרִּיךָ לְהִיּוֹת עוֹשֶׂה גַם
אֲנִי עֲמָהֶם לְסִמְכֹן, וְזֶהוּ גַם:

לֹא וַיֹּאמֶר מָה אֶתֶּן לָךְ וַיֹּאמֶר
יַעֲקֹב לֹא תִתֶּן לִי מִמְּאֹמָה אִם
תַּעֲשֶׂה לִּי הֶדְבָּר הַזֶּה אֲשׁוּבָה
אֶרְעָה צֹאנְךָ אֲשַׁמֶּר:

וַיֹּאמֶר מָה אֶתֶּן לָךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא

תִּתֶּן לִי מִדַּעַם אִם תַּעֲבֹד לִי פִתְגָמָא

הַדִּין אֶתֹּב אֶרְעִי עֲנֹךְ אֲטָר:

לִב אֶעֱבֹר בְּכָל צִאנְךָ הַיּוֹם

הַסֵּר מִנְשָׁם כָּל שָׂה נִקְדָּ וְטָלוּא

וְכָל שָׂה חוּם בִּכְשָׁבִים וְטָלוּא

וְנִקְדָּ בַעֲזִים וְהָיָה שְׂכָרִי:

אֶעֱבֹר בְּכָל עֲנֹךְ יוֹמָא דִּין הַעֲדִי (נ"י

אֶעֱדִי) מִתַּמָּן כָּל אֲמָר נִמּוֹר וְרִקּוּעַ

וְכָל אֲמָר שְׁחוּם בְּאִמְרִיא וְרִקּוּעַ וְנִמּוֹר

בְּעֲזֵיא וַיְהִי אֲגָרִי:

נקד. מנומר בחברבורות דקות כמו
נקודות, פונטר"א בלע"ז: טלוא. לשון
טלאים, חברבורות רחבות: חום. שחום
דומה לאדום רוש"ו בלע"ז, לשון משנה,
שחמתית ונמצאת לבנה, לענין התבואה:
והיה שכרי. אותן שיולדו מכאן ולהבא
נקודים וטלואים בעזים ושחומים
בכשבים יהיו שלי, ואותן שישנן עכשיו,
הפרש מהם והפקידם ביד בניך, שלא
תאמר לי על הנולדים מעתה, אלו היו שם

מתחלה, ועוד, שלא תאמר לי על ידי
הזכרים שהן נקודים וטלואים, תלדנה
הנקבות דוגמתן מכאן ואילך:

לג. וְעָנְתָּהּ בִּי צְדָקָתִי בְיוֹם
מִמָּחָר כִּי תָבוֹא עַל שְׂכָרִי
לִפְנֵיהָ כֹּל אֲשֶׁר אֵינָנּוּ נֶקֶד
וְטָלוּא בְּעֵזִים וְחוּם בַּכְּשָׁבִים
גָּנוּב הוּא אֹתִי:

וְתִסְהֶד בִּי זְכוּתִי בְיוֹם דְּמִמָּחָר אֲרִי

תִּיעוֹל עַל אֲגִרִי קִדְמָךְ כֹּל דֵּי לִיתוּהִי

נִמּוֹר וְרִקוּעַ בְּעֲזִיָּא וְשָׁחוּם בְּאַמְרֵיָא

גְּנוּבָא הוּא עָמִי:

וענתה בי וגו'. אם תחשדני שאני נוטל

משלך כלום, תענה בי צדקתי, כי תבוא

צדקתי ותעיד על שכרי לפניך, שלא

תמצא בעדרי כי אם נקודים וטלואים, וכל

שתמצא בהן שאינו נקוד או טלוא או

חום, בידוע שגנבתיו לך, ובגניבה הוא

שרוי אצלי:

לֹד וַיֹּאמֶר לִבֶּן הֵן לוֹ יְהִי

כְּדַבֵּרְךָ׃

וַאֲמַר לִבֶּן בְּרַם לוֹי יְהִי כְּפִתְגָמְךָ׃

הֵן. לְשׁוֹן קִבְלַת דְּבָרִים׃ לוֹ יְהִי כְּדַבֵּרְךָ.

הַלּוֹאִי שֶׁתַּחֲפוּץ בְּכֶךָ׃

לֵה וַיִּסַּר בַּיּוֹם הַהוּא אֶת

הַתַּיִשִּׁים הַעֲקָדִים וְהַטְּלָאִים

וְאֵת כָּל הָעֲזִים הַנִּקְדָּוֹת

וְהַטְּלָאִת כָּל אֲשֶׁר לִבֶּן בּוֹ

וְכָל חוּם בְּשָׂבִים וַיֵּתֶן בְּיַד

בְּנָיו:

וְאֶעֱדִי בְיוֹמָא הַהוּא יֵת תִּישִׂא רְגוּלִיא

וְרִקְוֵעִיא וַיֵּת כָּל עֲזִיא נְמוֹרְתָא

וְרִקְוֵעֲתָא כָּל דִּי חֹר בֵּהּ וְכָל דְּשָׁחוּם

בְּאַמְרִיא וַיֵּהֵב בְּיַד בְּנוֹהִי:

וַיִּסֶּר. לְבָן בְּיוֹם הַהוּא וְגו': הַתִּישִׂים. עֲזִים

זָכָרִים: כָּל אֲשֶׁר לְבָן בּוֹ. כָּל אֲשֶׁר הִיתָה

בּוֹ חֲבַרבוּרוֹת לְבָנוֹת: וַיֵּתֶן. לְבָן בְּיַד בְּנָיו:

לו וַיֵּשֶׁם דָּרְךָ שְׁלֹשָׁת יָמִים

בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב רָעָה

אֶת צֵאן לָבָן הַנּוֹתָרֹת:

וְשׁוֹי מִהֲלֹךְ תִּלְתָּא יוֹמִין בֵּינוֹהִי וּבֵין

יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב רָעִי יָת עֲנָא דְלָבָן

דְּאֶשְׁתָּאֲרֵן:

הַנּוֹתָרוֹת. הָרַעְוָעוֹת שְׁבָהֵן, הַחוֹלוֹת

וְהַעֲקָרוֹת שְׂאִינָן אֵלָא שִׁירִים, אוֹתָן מִסֵּר

לוֹ:

לֹא־וַיִּפְקַח לֹא יַעֲקֹב מִקֵּל לְבָנָהּ לַח

וְלוֹז וְעַרְמוֹן וַיַּפְצֵל בְּהֵן

פָּצְלוֹת לְבָנוֹת מַחֲשָׁף הֶלְבֶן

אֲשֶׁר עַל הַמִּקְלוֹת:

וַנְּסִיב לָהּ יַעֲקֹב חוּטְרִין דְּלֶבֶן רְטִיבִין

וְדִלוֹז וְדִדְלוֹף וְקִלְיָה בְּהוֹן קִלְפִין חוּרִין

קִלוֹף חוּר דִּי עַל חוּטְרִיא:

מִקֵּל לְבָנָה. עֵץ הוּא, וּשְׁמוֹ לְבָנָה, כִּמְא

דְּתִימָא, תַּחַת אֱלוֹן וּלְבָנָה, וְאֹמַר אֲנִי הוּא

שקורין טרימב"ל שהוא לבן: לח. כשהוא
ר טוב: ולוז. ועוד לקח מקל לוז, עץ
שגדלין בו אגוזים דקים, קולדר"י בלע"ז:
וערמון. קשטני"ר בלע"ז: פצלות.
קלופים קלופים, שהיה עושהו מנומר:
מחשף הלבן. גלוי לובן של מקל, כשהיה
קולפו, היה נראה ונגלה לובן שלו במקום
הקלף:

לח ויצג את המקלות אשר
פצל ברהמים בשקותות המים

אֲשֶׁר תִּבְאֹן ְּ הַצֹּאן לְשֹׂת

לְנֹכַח הַצֹּאן וַיַּחֲמִנָה בְּבֹאן

לְשֹׂת:

וְדַעִיץ ית חוֹטְרִיא דִּי קְלִיף בְּרֶהֱטִיא

אַתֵּר בֵּית שְׁקִיא דְּמִיא אַתֵּר דְּאֵתוֹן

(נ"י דְּאֵתִין) עֲנָא לְמִשְׁתֵּי לְקַבְּלִיהוֹן

דְּעֲנָא וּמִתִּיחֲמֹן בְּמִיתִיהוֹן לְמִשְׁתֵּי:

ויצג. תרגומו ודעִיץ, לשון תחיבה,

ונעיצה היא בלשון ארמית, והרבה יש

בגמ' דצה ושלפה, דץ ביה מידי, דצה כמו
דעצה, אלא שמקצר את לשונו: ברהטים.
במרוצות המים בבריכות העשויות בארץ
להשקות שם הצאן: אשר תבאן וגו'.
ברהטים אשר תבאן הצאן לשתות, שם
הציג המקלות לנכח הצאן: ויחמנה וגו'.
הבהמה רואה את המקלות והיא נרתעת
לאחוריה, והזכר רובעה, ויולדת כיוצא
בו. רבי אושעיא אומר, המים נעשין זרע
במעיהן ולא היו צריכות לזכר, וזהו
ויחמנה וגו'.

לֹט וַיַּחֲמוּ הַצֹּאֵן אֶל הַמִּקְלוֹת
וַתִּלְדֵּן הַצֹּאֵן עֲקוּדִים נִקְדִּים
וּטְלָאִים:

וְאֶת־יַחֲמָא עָנָה בְּחוּטְרִיא וַיִּלִּידָהּ עָנָה
רְגוּלִין נְמוּרִין וְרִקּוּעִין:

אֵל הַמִּקְלוֹת. אֵל מֵרְאוֹת הַמִּקְלוֹת:
עֲקוּדִים. מִשּׁוֹנִים בַּמָּקוֹם עֲקִידָתוֹ, הֵם
קֶרְסוּלֵי יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם:

מִן־הַכְּשָׁבִים הַפְּרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן

פָּנֵי הַצֵּאֵן אֶל עֶקֶד וְכָל חוֹם

בַּצֵּאֵן לִבָּן וַיֵּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים

לְבֵדוֹ וְלֹא שָׂתָם עַל צֵאֵן לִבָּן:

וַאֲמַרְיָא אֶפְרַשׁ יַעֲקֹב וַיַּהֲב בְּרִישׁ עֲנָא

כָּל דְּרָגוּל וְכָל דְּשָׁחוּם בְּעֲנָא דְּלִבָּן

וְשׂוּי לָהּ עֲדָרִין בְּלַחֲדוּהִי וְלֹא עֲרַבְנוּן

עִם עֲנָא דְּלִבָּן:

וְהַכְשָׁבִים הַפְרִיד יַעֲקֹב. הַנּוֹלָדִים

עֲקוּדִים נְקוּדִים, הַבְדִּיל וְהַפְרִישׁ לְעֶצְמוֹ,

ועשה אותן עדר עדר לבדו, והוליך אותו
העדר העקוד לפני הצאן, לפני הצאן
ההולכות אחריהם צופות אליהם, זהו
שנאמר ויתן לפני הצאן אל עקוד, שהיו לפני
הצאן אל העקודים, ואל כל חום שמצא
בצאן לבן: וישת לו עדרים. כמו
שפירשתי:

מא וְהָיָה בְּכָל יָחַם הַצֹּאן
הַמִּקְשָׁרוֹת וְשָׁם יַעֲקֹב אֶת
הַמִּקְלֹת לְעֵינָי הַצֹּאן בְּרֹהֲטֵי

לִי־חֲמִנָּה בַּמִּקְלוֹת:

וְהוּא בְּכָל עֵדֶן דְּמַתִּיחֵמֶן עָנָא מִבְּכֻרָתָא

וּמִשְׁוֵי יַעֲקֹב ית חוּטְרִיא לְעֵינַי עָנָא

בְּרֵה־טִיָּא לִי־חֲמוּתֵהוּן בְּחוּטְרִיא:

הַמַּקְשָׁרוֹת. כְּתִרְגוּמוֹ הַבְּכִירוֹת, וְאִין לֹו

עַד בַּמִּקְרָא. וּמִנְחָם חֲבָרוּ עִם אַחִיתוּפֹל

בַּקּוֹשְׁרִים. וַיְהִי הַקֶּשֶׁר אֲמִיץ אוֹתָן

הַמַּתִּקְשָׁרוֹת יַחַד לְמַהֵר עֲבוּרָן:

מִבּ וּבְהֶעֱטִיף הֶצֵּאָן לֹא יִשְׁיִם

וְהָיָה הָעֶטְפִים לְלֶבָן וְהַקּוֹשְׁרִים

לִיעֲקֹב:

וּבְלִקְיֹשׁוֹת עָנָא לָא מְשׁוּי וְהוּוּ לִקְיֹשָׁא

לְלָבָן וּבְכִירֵיָא לִיעֲקֹב:

ובהעטיף. לשון איחור, כתרגומו

ובלקשות. ומנחם חברו עם המחלצות

והמעטפות, לשון עטיפת כסות, כלומר

מתעטפות בעורן וצמרן, ואינן מתאוות

להתייחס על ידי הזכרים:

מג וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מֵאֵד מֵאֵד

וַיְהִי לוֹ צֵאן רְבוֹת וְשִׁפְחוֹת

וְעֲבָדִים וְגַמְלִים וְחֹמְרִים:

וְתִקֶּיף גְּבֹרָא לַחֲדָא לַחֲדָא וְהוּוּ לֵיהּ עֵן

סְגִיָאן וְאַמְהֵן וְעֲבָדִין וְגַמְלִין וְחֹמְרִין:

צֵאן רַבּוֹת. פְּרוֹת וּרְבוֹת מִשְׁאֵר צֵאן:

וּשְׁפָחוֹת וְעֲבָדִים. מוֹכֵר צֵאנוּ בְּדָמִים

יְקָרִים, וְלוֹקַח לוֹ כָּל אֱלֹהִים:

בראשית פרק-לא

א וַיִּשְׁמַע אֶת דְּבַרֵּי בְנֵי לֶבֶן

לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֶת כָּל

אֲשֶׁר לְאֶבְיָנוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאֶבְיָנוּ

עֲשֵׂה אֶת כָּל הַכְּבֹד הַזֶּה:

וְשִׁמַּע יְת פִּתְגָּמֵי בְנֵי לֶבֶן דְּאִמְרִין

נְסִיב יַעֲקֹב יְת כָּל דֵּי לְאִבּוֹנָא וּמְדֵי

לְאִבּוֹנָא קִנָּא יְת כָּל נַכְסֵיָא הֵדִין:

עֲשֵׂה. כְּנֶס, כְּמוֹ וַיַּעַשׂ חֵיל, וַיֵּךְ אֶת עַמְלֹק:

ב וַיֵּרָא יַעֲקֹב אֶת פְּנֵי לֶבֶן

וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ עִמּוֹ בְּתַמּוּל

שְׁלֹשָׁם:

וַחֲזָא יַעֲקֹב יְת סַבְר אִפִּי לֶבֶן וְהָא

לִיתְּוָהּ עִמָּה כְּמֵאֲתֵמְלִי וּמִדְקֻמוֹהִי:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל יַעֲקֹב שׁוּב

אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וְלִמְוֹלָדֶתְךָ

וְאֵהִיָּה עִמָּךְ:

וַאֲמַר יִי לַיַּעֲקֹב תוֹב לְאֶרֶץ דְּאֲבָהֶתְךָ

וְלִילְדֶתְךָ וִיְהִי מִיָּמֶיךָ בְּסַעֲדָךְ:

שׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ. וְשֵׁם אֵהִיָּה עִמָּךְ,

אֲבֹל בְּעוֹדֶךָ מֵחֹזֶר לְטָמֵא, אִי אֲפֹשֶׁר

לְהַשְׁרֹת שְׂכִינָתִי עֲלֶיךָ:

ד וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרַחֵל

וּלְלֵאָה הַעֲשֵׂדָה אֶל צִאֲנוֹ:

וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרַחֵל וּלְלֵאָה

לְחַקֵּלָא לְוֹת עֲנֶה:

ויקרא לרחל וללאה. לרחל תחלה ואחר

בך ללאה, שהיא היתה עקרת הבית,

שבשבילה נזדווג יעקב עם לבן, ואף בניה

של לאה מוּדִים בדבר, שהרי בועז ובית

דינו משבט יהודה אומרים, כרחל וכלאה

אשר בנו שתיהן וגו', הקדימו רחל ללאה:

ה וַיֹּאמֶר לָהֶן רְאֵה אֲנֹכִי אֶת
פָּנַי אֲבִיכֶן כִּי אֵינְנִי אֱלֹהִי
בְּתִמְלֹל שְׁלֹשָׁם וְאֵלֹהֵי אֲבִי הִיא
עֲמֹדִי:

וַאֲמַר לָהֶן חַיִּי אֲנִי יְתֹסֵבֶר אֲפִי
אֲבוֹכֶן אֲרִי לִיתְוָהִי עַמִּי כְּמֵאֲתִמְלִי
וּמִדְּקֻמָּהִי וְאֵלֹהֶה דְּאֶבֶּא הִוָּה בְּסַעְדִּי:
וְאֵתְנָה יִדְעָתֶן כִּי בְּכָל כַּחֲסִי
עֲבַדְתִּי אֶת אֲבִיכֶן:

וְאֶתִּין יְדַעְתִּין אֲרִי בְּכָל חֵילִי פְלָחִית

יָת אֲבוֹכָן:

וְאֲבִיכָן הֵתֵל בִּי וְהַחֲלָף אֶת

מִשְׁכַּבְרָתִי עֲשֶׂרֶת מְנִים וְלֹא

נָתַנּוּ אֱלֹהִים לְהִרְעַע עַמִּי:

וְאֲבוֹכָן שֶׁקָר בִּי וְאֲשַׁנִּי יָת אֲגָרִי עֲשֶׂר

זְמָנִין וְלֹא שָׁבָקָה יִי לְאֲבִאֲשָׁא עַמִּי:

עֲשֶׂרֶת מְנִים. אֵין מוֹנִים פַּחוֹת מֵעֲשֶׂרֶה:

מְנִים. לְשׁוֹן סְבוּם כָּלֵל הַחֲשִׁבוֹן, וְהֵן

עשיריות, למדנו שהחליף תנאו מאה

פעמים:

ח אם כה יאמר נקדים יהיה

שכרך וילדו כל הצאן נקדים

ואם כה יאמר עקדים יהיה

שכרך וילדו כל הצאן עקדים:

אם כדין הוה אמר נמורין יהא אגרך

וילידן כל ענא נמורין ואם כדין הוה

אמר רגולין יהא אגרך וילידן כל

עָנָא רְגוּלִין:

ט וַיֵּצֵל אֱלֹהִים אֶת מִקְנֵה

אֲבִיכֶם וַיִּתֶּן לִי:

וַאֲפֹרֶשׁ יְיָ יֵת גִּיתִי דְאֲבוּכוֹן וַיֵּהֱב לִי:

י וַיְהִי בַעֲת יָחַם הַצֹּאן וְאִשָּׁא

עֵינַי וְאָרָא בַּחֲלוֹם וַהֲנֵה

הַעֲתָדִים הָעֲלִים עַל הַצֹּאן

עֲקָדִים נִקְדָּים וּבְרָדִים:

וַהֲוֶה בְּעֵדן דְּאֶת־יַחֲמָא עָנָא וַיִּקְפִּית

עֵינַי וַחֲזִית בַּחֲלֵמָא וְהָא תִּישִׁיא

דְּסִלְקִין עַל עֲנָא רְגוּלִין נְמוּרִין

וּפְצִיחִין:

והנה העתודים. אף על פי שהבדילם לבן

כולם שלא יתעברו הצאן דוגמתן, היו

המלאכים מביאין אותן מעדר המסור ביד

בני לבן, לעדר שביד יעקב: וברדים.

תרגומו ופצוחין, פייש"ר בלע"ז, חוט של

לבן מקיף את גופו סביב, וחברבורות שלו

פתוחה ומפולשת מזו אל זו, ואין לי

להביא עד מן המקרא:

יא וַיֹּאמֶר אֵלַי מִלֵּאךְ הָאֱלֹהִים

בַּחֲלוֹם יַעֲקֹב וַאֲמַר הִנְנִי:

וַאֲמַר לִי מִלֵּאכָא דִּי בַּחֲלֵמָא יַעֲקֹב

וַאֲמַרִּית הָא אֲנִי:

יב וַיֹּאמֶר שָׂא נָא עֵינֶיךָ וְרֵא

כָּל הָעֵתִדִּים הָעֹלִים עַל הַצֹּאן

עֲקֹדִים נִקְדִּים וּבְרָדִים כִּי

רֵאִיתִי אֶת כָּל אֲשֶׁר לְבֶן

עֲשֵׂה לָךְ:

וְאָמַר זְקוּף כְּעֵן עֵינֶיךָ וַחֲזִי כָל תִּישִׁיא

דְּסִלְקִין עַל עֲנָא רְגוּלִין נְמוּרִין

וּפְצִיחִין אֲרִי גְלִי קַדְמֵי יָת כָּל דֵּי לְבָן

עֲבֵד לָךְ:

יְגֵ אֲנָכִי הָאֵל בֵּית אֵל אֲשֶׁר

מִשְׁחָתָ שֵׁם מִצְבָּח אֲשֶׁר

נִדְרָתָ לִי שֵׁם נִדָּר עֲתָה קוּם

צֵא מִן הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל

אֶרֶץ מוֹלֶדֶתְךָ:

אֲנִי אֵלֶּהָא דְּאַתְגְּלִיתִי עֲלֶיךָ בְּבֵית אֱל

דִּי מִשְׁחַתָּא תַּמָּן קָמָא דִּי קִימַתָּא

קִדְמִי תַּמָּן קִים כְּעֵן קוּם פּוּק מִן

אַרְעָא הָדָא וְתוּב לְאַרְעָא יִלְדוּתְךָ:

הָאֵל בֵּית אֵל. כְּמוֹ אֵל בֵּית אֵל, הָהָא

יְתִירָה, וְדֹרֵךְ מִקְרָאוֹת לְדַבֵּר בֵּן, כְּמוֹ כִּי

אַתֶּם בָּאִים אֶל הָאָרֶץ כְּנַעַן: מִשְׁחַת שֵׁם.

לְשׁוֹן רַבּוּי וּגְדוּלָּה כְּשֶׁנִּמְשַׁח לְמַלְכוּת, בְּךָ

וַיִּצַק שֶׁמֶן עַל רֹאשָׁהּ לְהִיּוֹת מִשׁוּחָה

לְמִזְבֵּחַ: אֲשֶׁר נִדְרַת לִי. וְצָרִיךְ אֶתָּה

לְשַׁלְּמוֹ, שֶׁאִמְרַת יְהִיָּה בֵּית אֱלֹהִים,

שֶׁתִּקְרִיב שֵׁם קִרְבָּנוֹת:

יָד וְתֵעָז רַחֵל וְלֵאָה וְתֹאמְרָנָה

לֹא הָעוֹד לָנוּ חֶלֶק וְנַחֲלָה

בְּבֵית אָבִינוּ:

וְאַתִּיבֵּת רַחֵל וְלֵאָה וְאֶמְרֵן לָהֶם הָעוֹד

(כְּעֵן) לָנוּ חֶלֶק וְאַחֲסָנָא בְּבֵית

אֲבוֹנָא:

העוד לנו. למה נעכב על ירך מלשוב,

כלום אנו מיחלות לירש מנכסי אבינו

כלום בין הזכרים:

טו הלא נבריות נחשבנו לו

כי מכרנו ויאכל גם אכול

את כספנו:

הלא נוכראן אתחשבנא לה ארי

זבננא ואכל אף מיכל ית כספנא:

הלא נבריות נחשבנו לו. אפילו בשעה

שדרך בני אדם לתת נדוניא לבנותיו

בשעת נשואין, נהג עמנו כנכריות כי
מכרנו לך בשכר הפעולה: את כספנו.
שעבב דמי שכר פעולתך:

מז פי כל העֶשֶׂר אֲשֶׁר הִצִּיל
אֱלֹהִים מֵאֲבִינוּ לָנוּ הוּא
וְלִבְנֵינוּ וְעַתָּה כֹּל אֲשֶׁר אָמַר
אֱלֹהִים אֵלֶיךָ עֲשֵׂה:

אֲרִי כָּל עוֹתָרָא דִּי אֶפְרַשׁ יִי מֵאֲבוֹנָא
דִּילָנָא הוּא וְדִבְנָנָא וְכַעַן כֹּל דִּי אָמַר

יִי לָךְ עֶבֶד:

כי כל העשר. כי זה משמש בלשון אלא,
כלומר משל אבינו אין לנו כלום, אלא מה
שהציל הקב"ה מאבינו, שלנו הוא: הציל.
לשון הפריש, וכן כל לשון הצלה
שבמקרא לשון הפרשה, שמפרישו מן
הרעה ומן האויב:

יִי שִׁיטִי וַיִּקָּם יַעֲקֹב

וַיֵּשְׂא אֶת בְּנָיו וְאֶת נָשָׁיו עַל

הַגְּמָלִים׃

וְקָם יַעֲקֹב וַנָּטֵל יֵת בְּנוֹהֵי וֵית נְשׁוֹהֵי

עַל גְּמָלֵי־אֵל׃

אֶת בְּנָיו וְאֶת נָשָׁיו. הַקָּדִים זָכָרִים

לְנִקְבוֹת, וַעֲשׂוּ הַקָּדִים נִקְבוֹת לְזָכָרִים,

שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּקַּח עָשׂוּ אֶת נָשָׁיו וְאֶת בְּנָיו וְגו'׃

יֵה וַיִּנָּהֲג אֶת כָּל מִקְנֵהוּ וְאֶת

כָּל רֹכֵשׁוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ מִקְנֵה

קִנְיָנוּ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפִדְן אֶרֶם

לָבוֹא אֶל יִצְחָק אָבִיו אֶרְצָה

כְּנָעַן:

וַדְבַר יְתָ כָּל גִּיתוּהִי וַיֵּת כָּל קִנְיָנָהּ

דְּקָנָא גִיתִי קִנְיָנָהּ דִּי קָנָא בְּפִדְן אֶרֶם

לְמִיתִי לֹות יִצְחָק אָבוּהִי לְאֶרְעָא

כְּנָעַן:

מקנה קנינו. מה שקנה מצאנו, עבדים

ושפחות וגמלים וחמורים:

יֵט וְלִבֶּן הַלֵּךְ לְגִזֹּז אֶת צֶאֱנוּ

וְתִגְנֹב רַחֵל אֶת הַתְּרָפִים

אֲשֶׁר לְאֲבִיהָ:

וְלִבֶּן אֶזֶל לְמַגֵּז יֵת עֲנֶה וְנִסְבֹּת רַחֵל

יֵת צֶלְמִנִּיא דִּי לְאֲבוּהָ:

לְגִזֹּז אֶת צֶאֱנוּ. שְׁנַתֵּן בִּיד בְּנֵיו דְּרֹךְ

שְׁלֹשַׁת יָמִים בֵּינוּ וּבֵין יַעֲקֹב: וְתִגְנֹב רַחֵל

אֶת הַתְּרָפִים. לְהַפְרִישׁ אֶת אֲבִיהָ מֵעֲבֹדֶת

אֱלֹהִים נְתֻכּוֹנָה:

כ וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת לֵב לָבֶן

הָאֲרָמִי עַל בְּלִי הַגִּיד לוֹ כִּי

בֵּרַח הוּא:

וְכִסִּי יַעֲקֹב מִן לְבָא דְלָבֶן אֲרָמָא עַל

דְּלֹא חֲוֵי לָהּ אֲרִי אֲזַל הוּא:

כא וַיְבָרַח הוּא וְכָל אֲשֶׁר לוֹ

וּבָקָם וַיַּעֲבֹר אֶת הַנָּהָר וַיֵּשֶׁם

אֶת פָּנָיו הַר הַגִּלְעָד:

וְאֲזַל הוּא וְכָל דֵּי לָהּ וּבָקָם וַיַּעֲבֹר יַת

פֶּרֶת וְשׁוּי יֵת אַפּוֹהִי לְטוֹרָא דְּגִלְעָד:

כב וַיִּגַּד לְלִבִּן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי

כִּי בָרַח יַעֲקֹב:

וְאֶת־חֹוֹא לְלִבִּן בַּיּוֹמָא תְּלִיתָאָה אַרִי

אַזֵּל יַעֲקֹב:

בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי. שְׁהָרִי דְרָךְ שְׁלֶשֶׁת יָמִים

הִיָּה בִּינֵיהֶם:

כג וַיִּקַּח אֶת אָחִיו עֶמְוֹ וַיְרִדֵהָ

אַחֲרָיו דְרָךְ שְׁבַעַת יָמִים

וַיִּדְבֹּק אֹתוֹ בְּהָר הַגִּלְעָד׃

וַיְדַבֵּר יְתָ אֶחָוָהּ עִמָּה וַיַּדְּף בַּתְרוּהָ

מִהֶלֶךְ שְׁבַעַת יוֹמִין וַאֲדֹבֶק יָתָהּ

בְּטוֹרָא דְגִלְעָד׃

את אחיו. קרוביו: דרך שבעת ימים. כל

אותן ג' ימים שהלך המגיד להגיד ללבן

הלך יעקב לדרכו, נמצא יעקב רחוק מלבן

ששה ימים, ובשביעי השיגו לבן, למדנו

שכל מה שהלך יעקב בשבעה ימים, הלך

לבן ביום אחד,:

כֹּד וַיִּבֹּא אֱלֹהִים אֶל לִבּוֹ

הָאָרֶץ בַּחֲלֹם הִלְלָה וַיֹּאמֶר

לִּי הֵשָׁמַר לָךְ פֶּן תִּדְבֹּר עִם

יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד רָע:

וְאַתָּה מִיָּמַר מִן קֶדֶם יִי לֹות לִבּוֹ

אֶרְמֶאָה בְּחִילָמָא דִּילִיָּא וַאֲמַר לָהּ

אֶסְתַּמַּר לָךְ דִּילָמָא תַּמְלִיל עִם יַעֲקֹב

מִטּוֹב עַד בִּישׁ:

מטוב עד רע. כל טובתן של רשעים רעה

היא אצל הצדיקים:

כה וַיֵּשֶׁג לִבּוֹ אֶת יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב

תִּקַּע אֶת אָחִיו בַּחֵר וּלְבֹן

תִּקַּע אֶת אָחִיו בַּחֵר חֶגְלָעַד:

וְאֶדְבִּיק לִבּוֹ יֵת יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב פָּרַס יֵת

מִשְׁכָּנָה בְּטוֹרָא וּלְבֹן אֲשֶׁר יֵת אַחוֹהִי

בְּטוֹרָא דְּגִלְעָד:

כו וַיֹּאמֶר לִבּוֹ לִיַּעֲקֹב מָה

עֲשִׂיתָ וְתִגְנֹב אֶת לְבָבִי

וְתִנְחַג אֶת בְּנֹתַי כְּשִׁבּוֹת

חָרָב:

וְאָמַר לְבֶן לִיעֶקֶב מַה עֲבַדְתָּ וְכִסִּיתָא

מִנִּי וּדְבַרְתָּא יֵת בְּנֹתַי כְּשִׁבּוֹת חָרָבָא:

כְּשִׁבּוֹת חָרָב. כָּל חֵיל הָבָא לְמַלְחָמָה

קְרוֹי חָרָב:

כֹּז לָמָּה נִחַבְתָּא לְבָרַח וְתִגְנֹב

אֶתִּי וְלֹא חֲגַדְתָּ לִּי וְאַשְׁלַחְךָ

בְּשִׁמְחָה וּבְשָׂרִים בְּתֹף

וּבְכֹנֹר:

לָמָּה אֶטְמַרְתָּ לְמִיזֹל וְכִסִּיתָּא מִנִּי וְלֹא

חִוִּיתָּא לִּי וְשִׁלַּחְתָּךְ פּוֹן בְּחֶדְוָא

וּבְתוֹשִׁבְחָן בְּתוֹפִין וּבְכֹנֹרִין:

וְתַגְנַב אֶתִּי. גִּנְבַת אֶת דַּעֲתִי:

כַּח וְלֹא נִטְשִׁיתָנִי לְנֶשֶׁק לְבָנִי

וְלִבְנֹתִי עָתָה חֶסֶפ־לָתַ עֲשׂוֹ:

וְלֹא שְׁבַקְתָּנִי לְנֶשֶׁקָא לְבָנִי וְלִבְנֹתִי

כַּעַן אֶסְכְּלָתָא לְמַעַבְדַּ:

כֹּה יֵשׁ לְאֵל יְדֵי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם

רַע וְאֱלֹהֵי אֲבִיכֶם אֶמְשֶׁ אֶמַר

אֵלַי לֵאמֹר הִשָּׁמַר לָךְ מִדְּבַר

עִם יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד רָע:

אֵת חֵילָא בְיָדִי לְמַעַבְד עִמָּכֶם בִּישׁ

וְאֱלֹהֵא דְאַבּוּכֶם בְּרַמְשָׁא אֶמַר לִי

לְמִימַר אֶסְתַּמַּר לָךְ מִלְּמַלְלָא עִם

יַעֲקֹב מִטֵּב עַד בִּישׁ:

יש לאל ידי. יש כח וחיל בידי לעשות

עמכם רע. וכל אל שהוא לשון קדש, על

שם עזוז ורוב אונים הוא:

לְוַעֲתָהּ הֶלֶךְ הִלְכָּתָּ כִּי נִכְסָף

נִכְסַפְתָּהּ לְבֵית אָבִיךָ לָמָּה

גִּנְבָתָּ אֶת אֱלֹהֵי:

וְכַעַן מִיִּזַּל אֲזַלְתָּ אֲרִי חֲמָדָא חֲמָדָתָא

לְבֵית אָבוֹךָ לָמָּה נִסְבַּתָּא יְת דַּחְלָתִי:

נִכְסַפְתָּהּ. חֲמָדָת, וְהִרְבָּה יֵשׁ בַּמִּקְרָא

נִכְסַפָּה וְגַם כִּלְתָּה נַפְשִׁי, לַמַּעֲשֵׂה יָדֶיךָ

תִּכְסֹּף:

לֹא וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לִלְבָּן כִּי

יִרְאֵתִי כִּי אֶמְרָתִי כֹן תִּגְזֹל

אֶת בְּנוֹתַי מֵעַמִּי:

וְאֵתִיב יַעֲקֹב וַאֲמַר לִלְבָּן אֲרִי דְחִילִית

אֲרִי אֶמְרִית דִּילְמָא תַּנִּים יֵת בְּנִתְךָ

מִנִּי:

כִּי יִרְאֵתִי וְגו'. הַשִּׁיבּוּ עַל רֹאשׁוֹן רֹאשׁוֹן,

שֶׁאָמַר לוֹ וְתִנְהַג אֶת בְּנוֹתַי וְגו':

לֵב עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת אֱלֹהֶיךָ

לֹא יַחֲיֶיהָ נֶגֶד אֲחֵינוּ הַכֹּר לְךָ

מָה עֲמָדִי וְקַח לְךָ וְלֹא יֵדַע

יַעֲקֹב כִּי רָחֵל גִּנְבָתָם:

עַם (נ"י אֶתֶר) דִּי תִשְׁכַּח יֵת דַּחֲלָתָךְ

לֹא יִתְקַים קָדָם אֲחֵנָּא אֲשֶׁת־מוֹדַע לְךָ

מָה דַעְמִי וְסַב לְךָ וְלֹא יֵדַע יַעֲקֹב אֲרִי

רָחֵל נִסְיַבְתָּהּ:

לֹא יַחֲיֶיהָ. וּמֵאוֹתָהּ קָלָלָה מֵתָה רָחֵל

בְּדֶרֶךְ: מָה עֲמָדִי. מִשְׁכֶּךְ:

לֹג וַיֵּבֶא לִבִּן בְּאֶהָל יַעֲקֹב

וּבְאֶהָל לֵאָה וּבְאֶהָל שְׁתֵּי

הָאֵמָהוֹת וְלֹא מִצָּא וַיֵּצֵא

מֵאֶהָל לֵאָה וַיֵּבֶא בְּאֶהָל רַחֵל׃

וְעַל לִבִּן בְּמִשְׁכָּנָא דִּיעֲקֹב וּבְמִשְׁכָּנָא

דְּלֵאָה וּבְמִשְׁכָּנָא דִּתְרֵיתִין לְחֵינְתָא וְלֹא

אֶשְׁכַּח וּנְפַק מִמִּשְׁכָּנָא דְּלֵאָה וְעַל

בְּמִשְׁכָּנָא דְּרַחֵל׃

באהל יעקב. הוא אהל רחל, שהיה יעקב

תדיר אצלה, וכן הוא אומר בני רחל אשת
יעקב, ובכולן לא נאמר אשת יעקב: ויבא
באהל רחל. כשיצא מאהל לאה חזר לו
לאהל רחל קודם שחפש באהל האמהות,
וכל כך למה, לפי שהיה מכיר בה שהיא
משמשנית:

לד ורחל לקחה את התרפים
ותשמים בכר הגמל ותשב
עליהם וימשש לבן את כל
האהל ולא מצא:

וְרַחֵל נְסִיבַת יָת צִלְמְנִיא וְשׁוֹתְנוֹן
בְּעֵבִיטָא דְגַמְלָא וִיתִיבַת עֲלֵיהוֹן
וּמִשִּׁישׁ לָבָן יָת כָּל מִשְׁכָּנָא וְלֹא
אֶשְׁכַּח:

בכר הגמל. לשון ברים וכסתות, כתרגומו
בעביטא דגמלא, והיא מרדעת העשויה
כמין בר, ובעירובין הקיפוח בעביטין, והן
עביטי גמלים, בסט"ו בלע"ז:

לֵה וְתֹאמַר אֵל אָבִיָּה אֵל יִחָר
בְּעֵינַי אֲדָנִי כִי לֹא אוֹכֵל

לְקוֹם מִפָּנֶיךָ כִּי דָרְךָ נִשְׁיִם לִי

וַיַּחֲפֹשׂ וְלֹא מִצָּא אֶת

הַתִּרְפִּים:

וְאָמַרְתָּ לְאֲבוֹהָא לָא יִתְקַף בְּעֵינַי

רְבוֹנִי אֲרִי לָא אֶכּוּל לְמִיקָם מִן קַדְמָךְ

אֲרִי אֶרַח נִשְׁיִן לִי וּבִלְשׁ וְלֹא אֲשַׁכַּח

יָת צִלְמִנִּיא:

לוֹ וַיַּחֲרֵל לִיעֲקֹב וַיִּרְבּ בְּלִבָּן

וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלִבָּן מַה

פֶּשַׁעַי מִה חָטֵאתִי כִּי דִלְקֹתַי

אַחֲרָיִ:

וּתְקִיף לִיעֲקֹב וּנְצֹא עִם לִבִּן וְאַתִּיב

יַעֲקֹב וְאֹמַר לְלִבִּן מַה חֹבִי מַה סוֹרְחָנִי

אֲרִי רִדְפָתָא בְּתָרִי:

דִּלְקֹתַי. רִדְפָתַי, כִּמּוֹ עַל הָהָרִים דִּלְקוֹנוֹ,

וּכִמּוֹ מִדְּלִיק אַחֲרֵי פִלְשְׁתִּים:

לֹא כִּי מִנְשֵׁשֶׁת אֶת כָּל כְּלֵי מַה

מִנְצֵאתָ מִכָּל כְּלֵי בֵיתְךָ שִׁים

כֹּה נִגַּד אַחִי וְאַחִיךָ וַיּוֹכִיחוּ

בֵּין שְׁנֵיהֶם:

אֲרִי מִשְׁשָׁתָא יָת כָּל מְנֵי מָה

אֲשַׁכְחָתָא מִכָּל מְנֵי בֵיתְךָ שְׁוֵי הָכָא

קָדָם אַחִי וְאַחִיךָ וַיּוֹכִיחוּ בֵּין תְּרוּנָא:

וַיּוֹכִיחוּ. וַיְבַרְרוּ עִם מִי הָדִין, אֶפְרוֹבִי"ר

בִּלְעִי"ז:

לֹא זֶה עֲשָׂרִים שָׁנָה אֲנֹכִי עֹמֵךְ

רַחֲלִיךָ וְעֵזִיךָ לֹא שָׁכְלוּ וְאֵילִי

צֵאנֶךָ לֹא אֲכָלְתִּי:

**דִּבֶּן עֶסְרִין שָׁנִין אֲנִי עִמָּךְ רַחֲלִיךְ
וְעִזִּיךְ לֹא אֲתִכִּילוּ וְדַכֵּרִי עִנָּךְ לֹא
אֲכָלִית:**

**לֹא שִׁכְלוּ. לֹא הִפִּילוּ עִיבֹרִם, כִּמוֹ רַחֵם
מִשְׁכִּיל, תִּפְלֹט פִּרְתּוֹ וְלֹא תִשְׁכַּל: וְאֵילִי
צֵאנֶךָ. מִכֹּאן אֲמַרְוּ, אֵיל בֶּן יוֹמוֹ קִרְוִי אֵיל,
שֵׁם לֹא בֶן מֶה שְׁבַחֹ, אֵילִים לֹא אִכְל
אֲבָל כִּבְשִׁים אִכְל, אִם בֶּן גִּזְלוֹ הוּא:**

לֹט טִירְפָּה לֹא הִבֵּאתִי אֵלֶיךָ

אֲנֹכִי אַחַטְנָה מִיָּדִי תִּבְקֶשְׁנָה

וְגִבַּתִּי יוֹם וְגִבַּתִּי לַיְלָה:

דַּתְּבִירָא לֹא אֵיתִיתִי לְוֹתָךְ דְּהוֹת

שְׂגִיָּא מִמְּנִינָא מְנִי אַתְּ בְּעֵי לָהּ נְטָרִית

בִּימָמָא וְנְטָרִית בְּלֵילִיא:

טרפה. על ידי ארי וזאב: אנכי אחטנה.

לשון קולע באבן אל השערה ולא יחטא,

אני ובני שלמה חטאים, חסרים, אנכי

אחסרנה, אם חסרה, חסרה לי, שמיידי

תבקשנה: אנכי אחטנה. תרגומו דהות

שגיא ממנינא, שהיתה נפקדת ומחוסרת,
כמו ולא נפקד ממנו איש, תרגומו ולא
שגא: גנבתי יום וגנבתי לילה. גנובת יום
או גנובת לילה הכל שלמתי: גנבתי. כמו
רבתי בגוים שרתי במדינות, מלאתי
משפט, אוהבתי לדוש:

מ הִיִּיתִי בַיּוֹם אֲכַלְנִי חֶרֶב
וְקֶרַח בְּלִילָה וְתִדְד שְׁנָתִי
מַעֲיָנִי:

הִיִּיתִי בִּמְמָא אֲכַלְנִי שְׂרָבָא וְגִלְיָדָא

(הוֹה) נַחִית עָלַי בְּלִילִיא וְנִדְד שְׁנָתִי

מֵעֵינַי:

אֲכַלְנִי חֶרֶב. לִשׁוֹן אֵשׁ אוֹכֵלָה: וְקָרָח.

כִּמּוֹ מִשְׁלִיךְ קָרָחוֹ, תִּרְגְּמוּ מוֹ גְּלִידָא: שְׁנָתִי.

לִשׁוֹן שִׁינָה:

מֵאֵזָה לִּי עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתִךָ

עַבְדְּתִיךָ אֲרַבֵּעַ עֶשְׂרֵה שָׁנָה

בְּעֹשֶׂתִי בְּנֹתֶיךָ וְעֵשֶׂשׁ שָׁנִים

בְּצֹאֲנֶךָ וְתַחֲלֶף אֶת מִשְׁפַּרְתִּי

עֲשֶׂת מִנִּים:

דִּנּוֹ לִי עֲשֵׂרִין שָׁנִין בְּבֵיתְךָ פְּלֹחֶתְךָ

אַרְבַּע עֲשָׂרִי שָׁנִין בְּתַרְתִּין בְּנֶתְךָ וְשֵׁת

שָׁנִין בְּעֶנְךָ וְאַשְׁנִיתָא יְתָ אֲגָרִי עֶשֶׂר

זְמָנִין:

וְתַחֲלֶף אֶת מִשְׁכַּרְתִּי. הֵיית מִשְׁנָה תִּנְאִי

שְׁבִינִינוּ, מִנְקוּד לְטָלוּא, וּמַעֲקוּדִים

לְבָרוּדִים:

מִב לִוְלִי אֱלֹהֵי אָבִי אֱלֹהֵי

אֲבָרָהֶם וּפְחַד יִצְחָק הִיָּה לִי

כִּי עָתָה רִיקָם שְׁלַחְתָּנִי אֶת

עֲנִי וְאֵת יְגִיעַ כַּפִּי רְאֵה

אֱלֹהִים וַיּוֹכַח אֲמֹשׁ:

אֵילּוּלָא פּוֹן אֱלֹהֵה דְּאַבָּא אֱלֹהֵה

דְּאַבְרָהָם וַדְּדַחֵיל לֵה יִצְחָק הוּא בְּסַעְדִּי

אַרִּי כַּעַן רִיקָן שְׁלַחְתָּנִי יְתַ עַמְלִי וְיֵת

לִיאוֹת יְדֵי גְלִי קָדָם יִי וְאוֹכַח

בְּרַמְשָׁא:

ופחד יצחק. לא רצה לומר אלהי יצחק,
שאיין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים
בחייהם, ואף על פי שאמר לו בצאתו
מבאר שבע אני ה' אלהי אברהם אביך
ואלהי יצחק, בשביל שבהו עיניו זהרי
הוא כמת, ויעקב נתיירא לומר ואלהי,
ואמר ופחד: ויזבח. לשון תוכחה הוא,
ולא לשון תוכחה הוא:

מג שביעי ויעז לבן

וַיֹּאמֶר אֵל יַעֲקֹב הַבְּנוֹת בְּנֹתַי

וְהַבָּנִים בְּנֵי וְהַצָּאן צֹאנִי וְכָל

אֲשֶׁר אֶתָּה רֹאֶה לִי הוּא

וְלִבְנֹתַי מָה אַעֲשֶׂה לָאֵלָּה

הַיּוֹם אֹו לְבָנֶיהֶן אֲשֶׁר יִלְדוּ:

וְאֶתֵּיב לָבָן וְאָמַר לְיַעֲקֹב בְּנֹתַי בְּנֹתַי

וּבְנֵיָא בְנֵי וְעֲנָא עָנִי וְכָל דִּי אַתָּה חֲזִי

דִּילִי הוּא וְלִבְנֹתַי מָה אַעֲבִיד לָאֵלִין

יוֹמָא דִּין אֹו לְבָנֶיהֶן דִּילִידוּ:

מה אעשה לאלה. איך תעלה על לבי

להרע להן:

מד וְעַתָּה לָכֵּה נִכְרַתָּה בְּרִית

אֲנִי וְאַתָּה וְהָיָה לְעֵד בֵּינִי

וּבֵינָךְ:

וְכַעַן אֶתָּא נִגְזֹר קִים אֲנִי וְאַתָּה וַיְהִי

לְסַהֵיד בֵּינִי וּבֵינָךְ:

וְהָיָה לְעֵד. הַקֵּב"ה:

מה וַיִּקַּח יַעֲקֹב אָבִן וַיְרִימָה

מצבה:

וְנָסִיב יַעֲקֹב אֲבָנָא וְזָקֶפֶה קָמָא:

מוֹ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאָחִיו לְקַטּוּ

אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים וַיַּעֲשׂוּ

גָּל וַיֹּאכְלוּ שָׁם עַל הַגָּל:

וַאֲמַר יַעֲקֹב לְאָחוֹהִי לְקוּטּוּ אֲבָנִין

וְנָסִיבוּ אֲבָנִין וַעֲבְדוּ דְגוֹרָא וַאֲכְלוּ

תַּמָּן עַל דְּגוֹרָא:

לְאָחִיו. הֵם בְּנֵי, שָׁהִיו לוֹ אֲחִים, נִגְשִׁים

אֲלִיוֹ לַצָּרָה וּלְמַלְחָמָה:

מִזֵּי־קָרָא לוֹ לִבֶּן יִגַּר שְׁהֲדוּתָא

וַיַּעֲקֹב קָרָא לוֹ גַּלְעָד:

וַקָּרָא לָהּ לִבֶּן יִגַּר שְׁהֲדוּתָא וַיַּעֲקֹב

קָרָא לָהּ גַּלְעָד:

יִגַּר שְׁהֲדוּתָא. תַּרְגוּמוֹ שֶׁל גַּלְעָד:

מִחַ וַיֹּאמֶר לִבֶּן חֲגַל חֲזָה עַד

בִּינִי וּבִינָךְ חִיּוֹם עַל כֵּן קָרָא

שְׁמוֹ גַּלְעָד:

וַאֲמַר לָבֵן דְּגוֹרֵא הָדִין סָהִיד בֵּינִי

וּבֵינָךְ יוֹמָא דִּין עַל כֵּן קָרָא שְׁמָה

גַּלְעָד:

גלעד. גלעד:

מִטְּ וְהַמִּצָּפָה אֲשֶׁר אָמַר יִצְחָק

יְהוָה בֵּינִי וּבֵינָךְ כִּי נִסְתָּר

אִישׁ מֵרְעָהוּ:

וְסָכוּתָא דִּי אָמַר יִסְךְ מִימָרָא דִּי בֵּינִי

וּבֵינָךְ אֲרִי נִתְכַּסִּי גִבּוֹר מִחֲבֵרָה:

והמצפה אשר אמר וגו'. והמצפה אשר
בהר הגלעד, וכמו שנאמר ויעבר את
מצפה גלעד, ולמה נקרא שמה מצפה,
לפי שאמר כל אחד מהם לחברו, יצף ה'
ביני ובינך אם תעבור את הברית: כי
נסתר. ולא נראה איש את רעהו:

וְאִם תֵּעָנֶה אֶת בְּנֹתַי וְאִם
תִּקַּח נָשִׁים עַל בְּנֹתַי אֵין אִישׁ
עִמָּנוּ רֹאֶה אֱלֹהִים עַד בִּינִי
וּבִינְךָ:

אִם תֵּעָנִי יְתָ בְּנֹתַי וְאִם תִּסָּב נַשִּׁין עַל

בְּנֹתַי לִית אֲנִשׁ עַמָּנָא חֲזִי מִימָרָא דִּיִּי

סְהִיד בִּינִי וּבִינָךְ:

בנתי בנתי. ב' פעמים, אף בלחה וזלפה

בנותיו היו מפלגש: אם תענה את בנתי.

למנוע מהן עונת תשמיש:

נא ויאמר לָבֹן לִיעֲקֹב הֲנִה חֲגֹל

הֲזִה וְהִנֵּה הַמִּצְבָּה אֲשֶׁר

יִרְיֵתִי בִּינִי וּבִינָךְ:

וַאֲמַר לָבֶן לִיעֶקֶב הֵא דְּגֹרָא הָדִין

וְהָא קִמְתָּא דִּי אַקִּימִית בִּינִי וּבִינָךְ:

יריתי. כמו ירה בים, כזה שהוא יורה

החץ:

נב עד חגל הזה ועדה המצבה

אם אני לא אעבור אליך את

חגל הזה ואם אתה לא תעבור

אלי את חגל הזה ואת

המצבה הזאת לרעה:

סֶהִיד דְּגוֹרָא הֵדִין וְסֶהֱדָא קָמָא אִם

אַנָּא לֹא אֶעֱבֹר לְוֹתְךָ יְת דְּגוֹרָא הֵדִין

וְאִם אַתָּ לֹא תֵעֲבֹר לְוֹתִי יְת דְּגוֹרָא

הֵדִין וְיֵת קָמְתָא הֵדָּא לְבִישׁוֹ:

אִם אֲנִי. הֲרִי אִם מִשְׁמֵשׁ בְּלִשׁוֹן אֲשֶׁר,

כְּמוֹ עַד אִם דְּבַרְתִּי דְּבָרִי: לְרַעָה. לְרַעָה אִי

אַתָּה עֹזְבֵר, אֲבָל אַתָּה עֹזְבֵר לְפִרְקַמְטִיא:

נָג אֱלֹהֵי אֲבִרְהָם וְאֱלֹהֵי נַחֲזֹר

יִשְׁפָּטוּ בֵּינֵינוּ אֱלֹהֵי אֲבִיָּהֶם

וַיֵּשְׁבֵעַ יַעֲקֹב בְּפֶחַד אָבִיו

יִצְחָק:

אֱלֹהֵה דְאַבְרָהָם וְאֱלֹהֵה דְנָחוֹר יְדוּנֹן

בִּינְנָא אֱלֹהֵה דְאַבוּהוֹן וְקַיִים יַעֲקֹב

בְּדַדְחִיל לָהּ אַבּוּהִי יִצְחָק:

אֱלֹהֵי אַבְרָהָם. קדש: וְאֱלֹהֵי נָחוֹר. חוּל:

אֱלֹהֵי אַבִּיהֶם. חוּל:

נְד וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח בָּחָר

וַיִּקְרָא לְאֶחָיו לְאָכֵל לָחֶם

וַיֹּאכְלוּ לֶחֶם וַיְלִינוּ בַּחֹרֶ:

וְנַכְסֵי יַעֲקֹב נִכְסֵי אֲבֹתָם בְּטוֹרָא וַיִּקְרָא

לְאַחֵיהֶם לְמִיכַל לְחֵמָא וְאֶכְלוּ לְחֵמָא

וּבֵיתוֹ בְּטוֹרָא:

וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח. שַׁחַט בַּהֲמוֹת לְמִשְׁתָּה:

לְאֶחָיו. לְאֹהֲבָיו שַׁעַם לְבָן: לֹאכְל לֶחֶם.

כָּל דְּבַר מֵאֲכָל קְרוֹי לֶחֶם, כִּמּוֹ עֶבֶד לֶחֶם

רַב, נִשְׁחִיתָה עֵץ בְּלֶחֶמוֹ:

בראשית פרק-לב

א. מפטיר וישכם לבן

בַּבֶּקֶר וַיִּנָּשֶׁק לְבָנָיו וְלַבָּנוֹתָיו
וַיְבָרֶךְ אֶתְהֶם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לְבֶן
לְמִקְמוֹ:

וְאַקְדָם לְבֶן בְּצִפְרָא וַיִּנָּשֶׁק לְבָנוֹהִי
וְלַבָּנֹתָהּ וַיְבָרֶךְ יִתְהֵן וַאֲזַל וַתֵּב לְבֶן
לְאַתְרָה:

ב וַיַּעֲקֹב הָלַךְ לְדָרְכוֹ וַיַּפְגְּעוּ

בּוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים:

וַיַּעֲקֹב אָזַל לְאַרְחָה וַעֲרָעוּ בָהּ

מַלְאֲכֵי דִי:

וַיַּפְגְּעוּ בּוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים. מַלְאֲכִים שֶׁל

אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּאוּ לְקִרְאָתוֹ, לָלוּתוֹ לְאֶרֶץ:

ג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כִּי־אֲשֶׁר רָאִים

מִחַנֵּה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם

הַמָּקוֹם הַהוּא מִחַנֵּי:

וַאֲמַר יַעֲקֹב כֹּד חֲזָנוֹן מִשְׁרִיתָא מִן

קָדָם ייִ דִּין וְקָרָא שְׁמָא דְאַתְרָא הֵהוּא

מִחְנִים:

מִחְנִים. שְׁתֵּי מִחְנוֹת, שֶׁל חוּצָה לָאָרֶץ

שֶׁבָּאוּ עִמּוֹ עַד כֹּאן. וְשֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל

שֶׁבָּאוּ לְקִרְאָתוֹ: חֲסִלַּת פְּרֶשֶׁת וַיֵּצֵא:

בַּרְשָׁת

וַיִּשְׁלַח

עַם אֹנֶקְלוֹם וַרְשָׁ"י

פרשת וישלח

דַּוִּי־שִׁלַּח יַעֲקֹב מִלְּאֲכִים לִפְנֵי

אֵל עֵשׂוֹ אָחִיו אֲרָצָה שְׁעִיר

שְׂדֵה אֲדוֹם:

וַשִּׁלַּח יַעֲקֹב אֲזַגְדִּין קָדְמוֹהִי לֹת עֵשׂוֹ

אֲחוֹהִי לְאֲרָעָא דְשְׁעִיר לַחֲקֹל דְּאֲדוֹם:

וישלח יעקב מלאכים. מלאכים ממש:

אֶרְצָה שְׁעִיר. לְאֶרֶץ שְׁעִיר, כָּל תִּיבָה

שֶׁצְרִיכָה לִמ"ד בַּתְּחִלָּה הִטִּיל לָהּ הַכַּתוּב

ה"א בְּסוּפָה:

ה וַיֵּצֵא אֹתָם לֵאמֹר כֹּה

תֹּאמְרוּן לְאֶדְנִי לַעֲשׂוּ כֹה

אָמַר עֲבַדְךָ יַעֲקֹב עִם לְבֹן

גִּרְתִּי וְאַחֲרַי עַד עֲתָה:

וּפִקִּיד יִתְּהוֹן לְמִיָּמָר כְּדִין תִּימְרוּן

לְרִבּוֹנִי לַעֲשׂוּ כְּדִנּוֹ אָמַר עֲבַדְךָ יַעֲקֹב

עִם לִבִּן דְּרִית וְאוֹחֲרִית עַד פְּעֹן:

גִּרְתִּי. לֹא נַעֲשִׂיתִי שֶׁר וְחָשׁוּב, אֲלֵא גֵר,
אֵינְךָ כְּדֹאִי לְשִׁנּוּא אוֹתִי עַל בְּרֻכּוֹת אֲבִיךָ
שֶׁבִּרְכַּנִּי הוּא גִבִּיר לְאַחִיךָ, שֶׁהָרִי לֹא
נִתְקַיֵּמָה בִּי. דְּבַר אַחֵר, גִּרְתִּי בְּגִימָטְרִיא
תַּרְי"ג, כְּלוּמָר עִם לִבִּן הִרְשַׁע גִּרְתִּי,
וְתַרְי"ג מִצּוֹת שִׁמְרַתִּי, וְלֹא לְמַדְתִּי
מִמַּעֲשֵׂי הָרַעִים:

וַיְהִי לִי שׁוֹר וְחֲמֹר צֹאן
וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וְאַשְׁלָחָה לְחֶגְרִיד

לֹא־דָנִי לְמַצָּא חַן בְּעֵינַיִךְ:

וְהָיָה לִי תוֹרִין וְחֲמַרִּין עָאן וְעַבְדִּין

וְאַמְהָן וְשִׁלְחִית לְחֻאָה לְרַבּוֹנִי

לֹא־שִׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינֶךָ:

וַיְהִי לִי שׁוֹר וְחֲמוֹר. אַבָּא אָמַר לִי מַטְלִי

הַשָּׁמַיִם וּמַשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ, זֶה אֵינָה לֹא מִן

הַשָּׁמַיִם וְלֹא מִן הָאָרֶץ: שׁוֹר וְחֲמוֹר. דֶּרֶךְ

אֶרֶץ לֹא־עַל שׁוֹרִים הִרְבָּה שׁוֹר, אָדָם

אֹמֵר לְחַבִּירוֹ, בְּלִילָה קִרְא הַתְּרַנְגּוֹל, וְאֵינוֹ

אֹמֵר קִרְאוּ הַתְּרַנְגּוֹלִים: וְאֶשְׁלַח לְהַגִּיד

לֹאֲדַנִּי. לְהוֹדִיעַ שְׁאֲנִי בֵּא אֵלַיִךְ: לְמַצֵּא חֵן

בְּעֵינֶיךָ. שְׁאֲנִי שָׁלֵם עִמָּךְ וּמִבְקֵשׁ אֶהְבֶּתְךָ:

וַיֵּשְׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל יַעֲקֹב

לֵאמֹר בָּאנוּ אֵל אַחִיךָ אֶל

עֲשׂוֹ וְגַם הִלֵּךְ לִקְרֹאתְךָ

וְאֶרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ:

וְתָבוּ אֲזַגְדִּיא לֹת יַעֲקֹב לְמִיָּמָר

אֲתִינָא לֹת אַחוּךְ לֹת עֲשׂוֹ וְאִף אֲתִי

לִקְדָּמוֹתְךָ וְאֶרְבַּע מֵאוֹת גְּבָרָא עִמָּה:

בֹּאנוּ אֶל אַחִיד אֶל עֲשׂו. שְׁהִיִּית אֹמֵר

אֲחִי הוּא, אֲבָל הוּא נוֹהֵג עִמָּךְ כְּעֲשׂו

הַרְשַׁע, עוֹדְנוּ בִּשְׁנֵאתוֹ:

ח וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֵר לוֹ

וַיַּחֲזִין אֶת הָעַם אֲשֶׁר אֵתוֹ

וַאֲת הַצֹּאן וַאֲת הַבָּקָר

וַחֲמָלִים לְשָׁנֵי מַחֲנוֹת:

וַדַּחִיל יַעֲקֹב לַחֲדָא וַעֲקַת לָהּ וּפְלִיג יֵת

עֲמָא דִּי עֲמָהּ וַיֵּת עֲנָא וַיֵּת תּוֹרֵי

וַגְּמַלְיָא לְתַרְיֵן מִשִּׁירֵיִן:

וַיִּירָא וַיַּצַּר. וַיֵּרָא שְׁמַא יְהִרְגֵהוּ, וַיַּצַּר לוֹ, אִם

יִהְיוּג הוּא אֶת אַחֲרֵיָם.:

ט וַיֹּאמֶר אִם יָבוֹא עֲשֹׂו אֶל

הַמַּחֲנֶה הָאֶחָד וְהַכֹּהֵן וְהַיָּה וְהַיָּה

הַמַּחֲנֶה הַנֶּשְׂאָר לְפָלִיטָה:

וַאֲמַר אִם יֵיתִי עֲשֹׂו לְמִשְׁרִיתָא חֲדָא

וַיִּמְחַנֶּה וַיְהִי (נ"י וַיִּמְחַנֶּה וְתִהְיֶה)

מִשְׁרִיתָא דְאַשְׁתָּאֵר לְשִׁיזְבָּא:

המחנה האחת והכהן. מחנה משמש

לשון זכר ולשון נקבה, אם תחנה עלי

מחנה, הרי לשון נקבה. המחנה הזה, לשון

זכר. וכן יש שאר דברים משמשים לשון

זכר ולשון נקבה, השמש יצא על הארץ,

מקצה השמים מוצאו, הרי לשון זכר,

השמש זרחה על המים הרי לשון נקבה.

וכן רוח, והנה רוח גדולה באה, הרי לשון

נקבה. ויגע בארבע פנות הבית, הרי לשון

זכר. ורוח גדולה וחזק מפרק הרים, הרי

לשון זכר ולשון נקבה. וכן אש, ואש

יצאה מאת ה', לשון נקבה. אש לזהט,

לשון זכר: והיה המחנה הנשאר

לפליטה. על כרחו, כי אלחם עמו. התקין

עצמו לשלשה דברים, לדורון, לתפלה,

ולמלחמה. לדורון, ותעבור המנחה על

פניו. לתפלה, אלהי אבי אברהם.

למלחמה, והיה המחנה הנשאר לפליטה:

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי

אֲבֹרָהֶם וְאֱלֹהֵי אָבִי יִצְחָק

יְהוָה הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאָרְצְךָ

וְלִמְוֹלָדֶתְךָ וְאִיטִיבָה עִמָּךְ:

וַאֲמַר יַעֲקֹב אֱלֹהֵהּ דָּאבָא אַבְרָהָם

וְאֱלֹהֵהּ דָּאבָא יִצְחָק יִי דִּי אֲמַר לִי

תּוֹב לְאַרְעָךְ וּלְיִלְדוּתְךָ וְאִוְטִיב עִמָּךְ:

וְאֵלֵהִי אָבִי יִצְחָק. וְלֵהֲלֹךְ הוּא אֹמֵר וּפָחַד

יִצְחָק, וְעוֹד, מֵהוּ שָׁחַז וְהִזְכִּיר שֵׁם

הַמְּיוֹחַד, הִיָּה לוֹ לְכַתּוֹב הָאֹמֵר אֵלֵי שׁוֹב

לְאַרְצְךָ וְגו', אֵלֵא כֵךְ אֹמֵר יַעֲקֹב לְפָנַי

הַקַּב"ה, שְׁתֵּי הַבְּטָחוֹת הַבְּטַחְתָּנִי, אַחַת

בְּצֵאתִי מִבֵּית אָבִי מִבְּאֵר שֶׁבַע, שְׁאִמְרַת לִי

אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק,
ושם אמרת לי ושמרתיך בכל אשר תלך,
ובבית לבן אמרת לי שוב אל ארץ אבותיך
ולמולדתך ואהיה עמך, ושם נגלית אלי
בשם המיוחד לבדו, שנאמר ויאמר ה' אל
יעקב שוב אל ארץ אבותיך וגו', בשתי
הבטחות האלו אני בא לפניך:

יֵא קִטְנֹתִי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכֹּל
הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת עַבְדְּךָ
כִּי בְמִקְלִי עָבַרְתִּי אֶת הַיַּרְדֵּן

הִזָּה וְעַתָּה הֲיִיתִי לְשָׁנִי

מַחֲנוֹת:

זַעֲרֹן זְכוֹתִי מִכָּל חֶסֶדֶן וּמִכָּל טָבוֹן דִּי

עֲבַדְתָּ עִם עֲבָדְךָ אֲרִי יַחֲדִי עֲבָרִית יָת

יִרְדָּנָא הָדִין וּכְעַן הָיִיתִי לְתַרִּין (נ"י

לְתַרִּינִי) מִשְׁרִין:

קִטְנַתִּי מִכָּל הַחֲסָדִים. נִתְמַעֲטוּ זְכוֹתִי

עַל יְדֵי הַחֲסָדִים וְהָאֵמֶת שַׁעֲשִׂית עַמִּי,

לִכְךָ אֲנִי יֹרָא שְׂמָא מִשְׁהַבְטַחְתָּנִי

נִתְלַכְלַכְתִּי בַחֲטָא, וַיִּגְרוּם לִי לְהִמָּסַר בִּיד

עשו: ומכל האמת. אמתת דבריך,

ששמרת לי כל ההבטחות שהבטחתני: כי

במקלי. לא היה עמי לא כסף ולא זהב

ולא מקנה, אלא מקלי לבדו. ומדרש

אגדה, נתן מקלו בירדן ונבקע הירדן:

יב הֲצִילָנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד

עֲשׂוּ כִּי יֵרָא אֲנֹכִי אֶתוֹ כֵּן

יָבוֹא וְהַכֵּנִי אִם עַל בָּנִים:

שׁוּבֵנִי כֶּעֶן מִיַּד דָּאָחִי מִיַּד דְּעֲשׂוֹ

אֲרִי דַחֵל אֲנֹא מִנָּה דִּילְמָא יִיתִי

וַיִּמְחַנְנִי אִמָּא עַל בְּנֵי־אֶ:

מִיד אחי מִיד עֵשׂו. מִיד אחי, שֶׁאֵין נוֹהֵג

עִמִּי כֵּאֶח אֲלֵא כַעֲשׂו הִרְשַׁע:

יִג וְאַתָּה אֲמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב

עִמָּךְ וְשִׂמְתִּי אֶת זִרְעֶךָ כְּחוֹל

הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִסְפָּר מֵרֹב:

וְאַתָּה אֲמַרְתָּ אוֹטָבָא אוֹטִיב עִמָּךְ וְאַשּׁוּי

יֵת בְּנֶיךָ סִגִּיאִין כְּחֻלָּא דִּימָא דִּי לֹא

יִתְמָנוּן מִסִּגִּי:

**הִיטֵב אִיטִיב. הִיטֵב בַּזְכוּתְךָ, אִיטִיב בַּזְכוּת
אֲבוֹתֶיךָ: וּשְׁמַתִּי אֶת זֶרַעְךָ בַּחֹל הַיָּם.
וְהִיכֵן אֹמֵר לוֹ בֵּן, וְהִלֵּא לֹא אֹמֵר לוֹ אֲלֵא
וְהִיָּה זֶרַעְךָ כַּעֲפֹר הָאָרֶץ, אֲלֵא שֶׁאֹמֵר לוֹ,
כִּי לֹא אֶעֱזֹבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם עָשִׂיתִי אֶת
אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ, וּלְאַבְרָהָם אֹמֵר הָרַבָּה
אַרְבָּה אֶת זֶרַעְךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וּבַחֹל
אֲשֶׁר עַל שִׁפְתַּי הַיָּם:**

שְׁנִי וַיֵּלֶן שֵׁם בְּלִילָה

הַהוּא וַיִּקַּח מִן הַבָּא בִידּוֹ

מִנְחָה לַעֲשׂוֹ אָחִיו:

וְבַת תָּמָן בְּלִילִיָּא הַהוּא וַנְּסִיב מִן

דְּאִיתִי בִידָּהּ תְּקַרְבָּתָא לַעֲשׂוֹ אָחוּהִי:

הבא בידו. ברשותו, וכן ויקח את כל

ארצו מידו. ומדרש אגדה מן הבא בידו,

אבנים טובות ומרגליות, שאדם צר בצרור

ונושאם בידו. דבר אחר מן הבא בידו, מן

החולין, שנטל מעשר, כמה דאת אמר

עשר אעשרנו לך, והדר לקח מנחה:

טו עֲזִים מֵאֲתִים וְתִישִׁים

עֲשָׂרִים רַחֲלִים מֵאֲתִים וְאִילִים

עֲשָׂרִים:

עֲזֵי מֵאֲתָן וְתִישֵׁי אֶסְרִין רַחֲלִין מֵאֲתָן

וְדַכְרִין אֶסְרִין:

עֲזִים מֵאֲתִים וְתִישִׁים עֲשָׂרִים. מֵאֲתִים

עֲזִים צְרִיכוֹת עֲשָׂרִים תִּישִׁים, וְכֵן כּוֹלֵם,

הַזְכָּרִים כְּדֵי צוּרֶךְ הַנִּקְבוֹת. וּבִבְרָאשִׁית

רַבָּה דּוֹרֵשׁ מִכֵּאן לְעֹנָה הָאֲמֹרָה בַּתּוֹרָה,

הַטִּיילִים בְּכָל יוֹם, הַפּוֹעֲלִים שְׁתֵּים בַּשַּׁבָּת,

החמרים אחת בשבת, הגמלים אחת
לשלשים יום, הספנים אחת לששה
חדשים, ואיני יודע לכוין המדרש הזה
בכוון, אך נראה בעיני שלמדנו מכאן,
שאין העונה שזה בכל אדם, אלא לפי
טורח המוטל עליו, שמצינו כאן שמסר
לכל תיש עשר עזים, וכן לכל איל, לפי
שהם פנויים ממלאכה, דרכן להרבות
תשמיש לעבר עשר נקבות, ובהמה
משנתעברה אינה מקבלת זכר, ופרים
שעוסקין במלאכה, לא מסר לזכר אלא

ארבע נקבות, ולחמור שהולך בדרך
רחוקה, שתי נקבות לזכר, ולגמלים
שהולכים דרך יותר רחוקה, נקבה אחת
לזכר:

טו גַּמְלִים מִיִּנְקוֹת וּבְנֵיהֶם
שֶׁלְּעֵשִׂים פָּרוֹת אַרְבַּעִים וּפָרִים
עֲשָׂרָה אֶתְנֹת עֶשְׂרִים וְעֶרְם
עֲשָׂרָה:

גַּמְלֵי מִנְקָתָא וּבְנֵיהוֹן תִּלְתִּין תּוֹרָתָא
אַרְבַּעִין וְתוֹרֵי עֶסְרָא אֶתְנָן עֶסְרִין

וְעִירֵי עֶסְרָא:

גמלים מיניקות שלשים. ובניהם עמהם.

ומדרש אגדה ובניהם, בנאיהם, זכר כנגד

נקבה, לפי שצנוע בתשמיש, לא פרסמו

הכתוב: ועירים. חמורים זכרים:

יִזְוִיתָן בְּיַד עֲבָדָיו עֵדָר עֵדָר

לְבָדָו וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדָיו עֲבָרוּ

לִפְנֵי וְרוּחַ תְּשִׁימוּ בֵּין עֵדָר

ובין עֵדָר:

וַיֵּהָב בְּיַד עֲבָדָיו עֵדְרָא עֵדְרָא

בְּלַחְדָּוָהּ וַאֲמַר לְעֲבָדָיו עֲבְרוּ קִדְמִי

וְרוּחָא תִשּׁוּן בֵּין עֵדְרָא וּבֵין עֵדְרָא:

עֵדֵר עֵדֵר לְבָדוּ. כֹּל מִין וּמִין לְעֲצָמוֹ:

עֲבְרוּ לִפְנֵי. דֶּרֶךְ יוֹם אֶחָד פַּחֲזִית, וְאֲנִי אֲבוֹא

אַחֲרֵיכֶם: וְרוּחַ תִּשְׁיָמוּ. עֵדֵר לִפְנֵי חֲבֵרוֹ

מִלֵּא עֵינָן, כְּדִי לְהַשְׁבִּיעַ עֵינָנו שֶׁל אוֹתוֹ

רִשְׁעֵי, וּלְתוֹזָהוּ עַל רַבּוֹי הַדּוֹרוֹן:

יְהוָה יֵצֵא אֶת הָרֹאשׁוֹן לֵאמֹר כִּי

יִפְגַּשְׁךָ עֵשָׂו אָחִי וְשִׂאֲלֶךָ

לֵאמֹר לְמִי אַתָּה וְאַנְהָ תֵּלֶךְ

וּלְמִי אֱלֹהִים לְפָנֶיךָ׃

וּפָקַד יְתָ קִדְמָאָה לְמִימָר אֲרִי יַעֲרֵעֲנֶךָ

עֲשׂוּ אָחִי וּשְׂאֵלֶנָּךְ לְמִימָר לָמֵן אַתָּה

וּלְאֵן אַתָּה אֲזַל וּלְמֵן אֵלֶיךָ דִּקְדָּמָךְ׃

לְמִי אַתָּה. שֶׁל מִי אַתָּה, מִי שׁוֹלָחְךָ,

וְתִרְגֹּם דִּמְאָן אַתָּה: וְלְמִי אֱלֹהִים לְפָנֶיךָ.

וְאֱלֹהִים שֶׁלִּפְנֶיךָ שֶׁל מִי הֵם, לְמִי הַמִּנְחָה

הַזֹּאת שֶׁלּוֹחָה לְמִי מִשְׁמֶשֶׁת בְּרֹאשׁ

הַתִּיבָה בַּמָּקוֹם שֶׁל, כִּמוֹ וְכֹל אֲשֶׁר אַתָּה

רואה לי הוא, שלי הוא, לה' הארץ
ומלואה, של ה':

יט ואמרת לעבדך? ליעקב
מנחה הוא שלוחה לאדני
לעשו? והנה גם הוא אחרינו:

וְתִימַר לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב תִּקְרַבְתָּא הִיא
דְּמִשְׁלָחַא לְרַבּוֹנִי לְעֵשָׂו וְהָא אַף הוּא
אֲתִי בְּתִרְנָא:

ואמרת לעבדך ליעקב. על ראשון

ראשון ועל אחרון אחרון, ששאלת למי
אתה, לעבדך ליעקב אני, ותרגומו דעבדך
דיעקב, וששאלת ולמי אלה לפניך, מנחה
היא שלוחה וגו': והנה גם הוא. יעקב:

כ וַיֵּצֵא גַם אֶת הַשְּׂנִי גַם אֶת
הַשְּׁלִישִׁי גַם אֶת כָּל הַחֲלָכִים
אַחֲרֵי הָעֲדָרִים לֵאמֹר כִּדְבַר
הַזֶּה תִּדְבְּרוּן אֶל עֵשָׂו
בְּמִצְאָכֶם אֹתוֹ:

וּפִקֵּיד אֶף יָת תַּנְיִנָּא אֶף יָת תְּלִיתָא

אֶף יָת כָּל דְּאִזְלִין בְּתַר עֲדַרְיָא לְמִימַר

כְּפִתְגָמָא הָדִין תַּמְלִלֻן עִם עֵשׂוֹ כִּד

תְּשַׁכְּחוּן יִתְּהּ:

כא וְאֶמְרֶתֶם גַּם הִנֵּה עֲבַדְדִּי

יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ כִּי אָמַר

אֲבִפְרָח פָּנָיו בַּמִּנְחָה הַחֲלֹכֶת

לְפָנָי וְאַחֲרֵי כֵן אֶרְאֶה פָּנָיו

אוּלֵי יֵשָׂא פָּנָי:

וְתִמְרוֹן אֵף הָא עֲבָדְךָ יַעֲקֹב אֹתִי

בְּתֵרֵנָא אֲרִי אֲמַר אֲנַחְנָה לְרוּגְזָה

בְּתִקְרַבְתָּא דְּאִזְלִית קְדָמִי וּבְתַר כֵּן

אֲחִזִּי אֲפוּהִי מֵאִים יִסֵּב אִפִּי:

אכפרה פניו. אבטל רוגזו, וכן וכפר

בריתכם את מות, לא תוכלו כפרה, ונראה

בעיני, שכל כפרה שאצל עון וחטא ואצל

פנים, כלן לשון קנוח והעברה הן, ולשון

ארמי הוא, והרבה בגמרא וכפר ידיה, בעי

לכפורי ידיה בההוא גברא, וגם בלשון

המקרא נקראים המזרקים של קדש
כפורי זהב, על שם שהכהן מקנה ידיו בהן
בשפת המזרק:

כב וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל פָּנָיו
וְהוּא לֹן בַּלִּילָה הַהוּא בַּמִּנְחָה:
וַעֲבַרְתָּ תִקְרַבְתָּא עַל אַפּוֹהִי וְהוּא בַת
בַּלִּילָיָא הַהוּא בַּמִּשְׁרִיתָא:

על פניו. כמו לפניו, וכן חמם ושוד ישמע
בה על פני תמיד, וכן המבעיסים אותי על
פני, ומדרש אגדה על פניו, אף הוא שרוי

בכעס שהיה צריך לכל זה ב"ר:

כג וַיִּקְרָא בַּלִּילָה הַזֶּה וַיִּקְרָא אֶת

שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֵת שְׁתֵּי שַׁכְּחָתָיו

וְאֵת אֶחָד עֶשֶׂר יְלָדָיו וַיַּעֲבֹר

אֶת מִעְבַּר יַבֵּן:

וְקָם בַּלִּילָה הַזֶּה וַדְּבַר יְת תַּרְתִּין

נִשְׁוְהִי וַיֵּת תַּרְתִּין לְחִינְתָּהּ וַיֵּת חֵד עֶסֶר

בְּנוֹהִי וַעֲבַר יְת מִעְבַּר יוֹבְקָא:

ואת אחד עשר ילדיו. ודינה היכן היתה,

נתנה בתיבה ונעל בפניה, שלא יתן בה
עשו עיניו, ולכך נענש יעקב שמנעה
מאחיו, שמא תחזירנו למוטב, ונפלה ביד
שכם: יבק. שם הנהר:

כד וַיִּקְנֵחֻם וַיַּעֲבֹרֵם אֶת הַנָּחַל
וַיַּעֲבֹר אֶת אֲשֶׁר לוֹ:
וַדְּבַר־נֹן וַעֲבַר־נֹן יֵת נַחֲלָא וַאֲעַבֵּר יֵת
דִּילָה:

את אשר לו. הבהמה והמטלטלים, עשה
עצמו כגשר, נוטל מבאן ומניח באן:

כֹּה וַיֹּתֶר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ וַיֵּאבֶּק

אִישׁ עָמּוֹ עַד עֲלֹת הַשָּׁחַר׃

וַאֲשַׁתְּאֵר יַעֲקֹב בְּלַחֲדוֹהִי וַאֲשַׁתְּדָּל

גַּבְרָא עָמָה עַד דְּסִלֵּק צַפְרָא׃

וַיֹּתֶר יַעֲקֹב. שָׂכַח פְּכִים קִטְנִים וַחֲזַר

עֲלֵיהֶם׃ וַיֵּאבֶּק אִישׁ. מִנַּחֵם פִּירֵשׁ וַיִּתְּעַפֵּר

אִישׁ, מִלְּשׁוֹן אֲבִי, שֶׁהָיוּ מֵעַלְמֵי עַפְרַיִם

בְּרַגְלֵיהֶם עַל יְדֵי נַעֲנוּעֵם. וְלִי נִרְאָה שֶׁהוּא

לְשׁוֹן וַיִּתְּקֶשֶׁר, וְלְשׁוֹן אֲרָמִי הוּא, בְּתֵר

דְּאֲבִיקוֹ בֵּיהּ, וְאֲבִיק מִיבֵּק לְשׁוֹן עֲנִיבָה,

שכן דרך שנים שמתעצמים להפיל איש

את רעהו, שחובקו ואובקו בזרועותיו,

ופירשו רז"ל שהוא שרו של עשו:

כו וַיֵּרָא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיִּגַּע

בְּכַף יָרְכוֹ וַתִּקַּע כַּף יָרְדֵּי

יַעֲקֹב בְּהֶאֱבֹקוֹ עָמוֹ:

וַחֲזָא אֲרִי לֹא יָכִיל לָהּ וַקָּרַב בַּפִּתִּי

יִרְכָּה וְזַע פִּתִּי יִרְכָּא דִּיעֲקֹב

בַּאֲשַׁתְּדָּלוּתָהּ עֲמָה:

וַיֵּצֵא בַּבֶּקֶף יִרְכּוּ. קוֹלִית הִירֶךְ הַתְּקוּעַ
בְּקִילְבוֹסַת קְרוֹי כֶּף, עַל שֵׁם שֶׁהַבֶּשֶׁר
שֶׁעָלִיהָ כַּמִּין כֶּף שֶׁל קְדִירָה: וְתַקַּע.
נִתְקַעְקַע מִמָּקוֹם חֲבֵרָתָהּ, וְדוֹמָה לוֹ כֵּן
תַּקַּע נִפְשֵׁי מִמֶּדֶה, לְשׁוֹן הַסֵּרָה, וּבִמְשִׁנָּה
לְקַעְקַע בִּיצָתָן, לְשׁוֹרֵשׁ שְׂרָשִׁיהֶן:

כֹּז וַיֹּאמֶר שְׁלַחְנִי כִּי עָלָה
הַנֶּשֶׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא אֶשְׁלַחְךָ כִּי
אִם בִּרְכָּתִנִּי:

וַיֹּאמֶר שְׁלַחְנִי אֲרִי סֶלִיק צִפְרָא וַיֹּאמֶר

לֹא אֶשְׁלַחנָךְ אֱלֹהִין בְּרִכַּתְנִי:

כי עלה השחר. וצריך אני לומר שירה

ביום: ברכתני. הודה לי על הברכות

שברכני אבי, שעשו מעדער עליהן.:

בה ויאמר אליו מה שמך

ויאמר יעקב:

ואמר לה מה שמך ואמר יעקב:

בט ויאמר לא יעקב יאמר עוד

שמך כי אם ישראל כי שרית

עַם אֱלֹהִים וְעַם אֲנָשִׁים

וְתוֹכָל:

וְאָמַר לֹא יַעֲקֹב יִתְאַמֵּר עוֹד שֵׁמֶךָ

אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל אֲרִי רַב־בַּת קָדֶם יי

וְעַם גּוֹבְרִיא וִיכָלֶתָא:

לֹא יַעֲקֹב. לֹא יֵאמַר עוֹד שֶׁהַבְּרוּכּוֹת בָּאוּ

לָךְ בַּעֲקֵבָה וּרְמִיָּה, כִּי אִם בַּשְּׂרָרָה וּגְלוּי

פְּנִים, וְסוּפֶךְ שֶׁהַקֶּב"ה נִגְלָה עֲלֶיךָ בְּבֵית

אֵל וּמַחֲלִיף שֵׁמֶךָ, וְשֵׁם הוּא מְבָרְכְךָ, וְאֲנִי

שֵׁם אֱהִיָּה וְאוֹדָה לָךְ עֲלִיָּהֶךָ, וְזֶהוּ שְׂכָתוֹב

וישר אל מלאך ויוכל בכה ויתחנן לו, בכה
המלאך ויתחנן לו, ומה נתחנן לו, בית אל
ימצאנו ושם ידבר עמנו, המתן לי עד
שידבר עמנו שם, ולא רצה יעקב, ועל
ברחו הודה לו עליהן, וזהו ויברך אותו
שם, שהיה מתחנן להמתין לו ולא רצה:
ועם אנשים. עשו ולבן: ותוכל. להם:

לְוִישָׁאֵל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הַגִּידָה
נָא שְׁמִי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה
תִּשְׁאֵל לְשְׁמִי וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ שָׁם:

וַיִּשְׂאֵל יַעֲקֹב וַאֲמַר חֲוִי כָעַן שְׁמֶךָ
וַאֲמַר לָמָּה דָנִן אֶת שְׂאֵל לְשָׁמִי וּבָרִיךְ
יְיָ תִּתֵּן תַּמָּן:

לָמָּה זֶה תִּשְׂאֵל. אֵין לָנוּ שֵׁם קְבוּעַ,
מִשְׁתַּנִּין שְׁמוֹתֵינוּ, לְפִי מִצּוֹת עֲבוֹדַת
הַשְׁלִיחוֹת שֶׁאֲנוּ מִשְׁתַּלְּחִים:

לֹא שְׁלִיחַ וַיִּקְרָא

יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם בְּנִיָּאֵל כִּי

רְאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל פָּנִים

וְתַנְצֵל נִפְשִׁי:

וְקָרָא יַעֲקֹב שְׁמָא דְאַתְרָא פְּנִיאל אֲרִי

חֲזִיתִי מַלְאַכְיָא דִּי אֶפְיִן בְּאַפִּין

וְאַשְׁתַּזְבַּת נִפְשִׁי:

לֵב וַיִּזְרַח לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר

עָבַר אֶת פְּנֵיָאֵל וְהוּא צִלַּע עַל

יְרֵכוֹ:

וַדְּנַח לָהּ שְׁמִשָּׁא כְּמָא דִּי עָבַר יְת

פְּנוּאֵל וְהוּא מִטֹּלַע עַל יַרְכֵּה:

וַיִּזְרַח לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ. לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם הוּא,
כְּשֶׁהִגַּעְנוּ לְמָקוֹם פְּלוֹנֵי הָאֵיר לָנוּ הַשָּׁחַר,
זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרַשׁ אַגְדָּה וַיִּזְרַח לוֹ,
לְצַרְכוֹ, לְרַפָּאוֹת אֶת צִלְעָתוֹ, כִּמְהָ דְתִימָא
שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וּמִרְפָּא בְּכַנְפֶיהָ, וְאוֹתָן שְׁעוֹת
שְׁמִיָּהֳרָה לְשִׁקּוּעַ בְּשִׁבְלֹו כְּשִׁיצָא מִבְּאֵר
שֶׁבַע, מִיָּהֳרָה לְזֵרוּחַ בְּשִׁבְלֹו: וְהוּא צִלְעַ.
הִיָּה צוֹלַע כְּשִׁזְרָחָה הַשֶּׁמֶשׁ:

לֹא עַל כֵּן לֹא יֵאָכְלוּ בְּנֵי

יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנְּשָׂה אֲשֶׁר

עַל כַּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי

נָגַע בְּכַף יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּגִיד

הַנְּשָׂה:

עַל כֵּן לֹא יִכְלֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת גִּידָא

דְּנִשְׂיָא דִּי עַל פִּתֵּי יֶרְכָא עַד יוֹמָא

הַדִּין אֲרִי קָרִיב בְּפִתֵּי יֶרְכָא דִּיעֲקֹב

בְּגִידָא דְּנִשְׂיָא:

גיד הנשה. ולמה נקרא שמו גיד הנשה,

לְפִי שְׁנֵשָׁה מִמְּקוֹמוֹ וְעָלָה, וְהוּא לְשׁוֹן
קִפְּצָה, וְכֵן נִשְׁתָּה גְבוּרָתָם, וְכֵן כִּי נִשְׁנִי
אֱלֹהִים אֶת כָּל עַמִּלִּי:

בראשית פרק-לג

אֲוִישָׁא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה
עֲשׂוֹ בָּא וְעַמּוֹ אֲרַבַּע מֵאוֹת
אִישׁ וַיַּחֲזֵן אֶת הַיְלָדִים עַל
לֵאָה וְעַל רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי
הַשְּׂפָחוֹת:

וַיִּזְקֶה יַעֲקֹב עֵינָוְהִי וַחֲזָא וְהָא עֲשׂוֹ

אֶת־אֶעֱמָה אַרְבַּע מֵאָה גְּבֻרִין וּפְלִיגִית בְּנֵי־אֵל לָאָה וְעַל רָחֵל וְעַל תַּרְתִּין לְחֵינְתָא:

ב וַיֵּשֶׁב אֶת הַשְּׂפָחוֹת וְאֶת יִלְדֵיהֶן רֵאשֻׁנָּה וְאֶת לָאָה וִילְדֵיהָ אַחֲרָנִים וְאֶת רָחֵל וְאֶת יוֹסֵף אַחֲרָנִים:

וַשִּׁוִּי יֵת לְחֵינְתָא וַיֵּת בְּנֵיהֶן קִדְמָאִין וַיֵּת לָאָה וּבְנֶהָ בַת־רָאִין וַיֵּת רָחֵל וַיֵּת

יוסף בְּתָרְאִין:

ואת לאה וילדיה אחרונים. אחרון אחרון

חביב:

ג. וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ

אֶרְצָה שָׁבַע פְּעָמִים עַד גִּשְׁתּוֹ

עַד אָחִיו:

וְהוּא עָבַר קִדְמֵיהֶן וּסְגִיד עַל אֶרְעָא

שָׁבַע זְמָנִין עַד מִקְרֵבָה עַד (נ"י לֹות)

אֲחוּהִי:

עבר לפניהם. אמר, אם יבא אותו רשע
להלחם, ילחם בי תחלה:

דֹּוֹרֵיץ עֲשׂוֹ לְקַרְאֲתוֹ וַיַּחְבְּקֵהוּ
וַיַּפֹּל עַל צוֹאָרוֹ וַיִּשְׁקֵהוּ
וַיִּבְכּוּ:

וַיִּרְהֹט עֲשׂוֹ לְקַדְמוֹתָהּ וַיַּפֶּה וַיַּפֹּל עַל
צוֹאָרָהּ וַיִּשְׁקֶה וַיִּבְכּוּ:

ויחבקהו. נתגלגלו רחמיו כשראהו
משתחזה כל השתחואות הללו:
וישקהו. נקוד עליו, ויש חולקין בדבר

הִזָּה בְּבִרְיִיתָא דְּסַפְרִי, יֵשׁ שְׂדֵרֶשׁוּ נְקוּדָה
זו, לֹאמַר שֶׁלֹּא נִשְׁקוּ בְּכָל לְבָו. אֹמַר רַבִּי
שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי, הִלְכָּהּ הִיא, בִּידוּעַ שְׁעֵשׁוּ
שׁוֹנָא לִיעֲקֹב, אֲלֵא שֶׁנִּכְמְרוּ רַחֲמֵיו בְּאוֹתָהּ
שְׁעָה, וְנִשְׁקוּ בְּכָל לְבָו:

הַ וַיֵּשְׂא אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת
הַנָּשִׁים וְאֶת הַיְלָדִים וַיֹּאמֶר
מִי אֵלֶּה לָּךְ וַיֹּאמֶר הַיְלָדִים
אֲשֶׁר חָנַן אֱלֹהִים אֶת עַבְדְּךָ:
וַיִּזְקֶךָ יְת עֵינֹהִי וַחֲזָא יְת נִשְׂיָא וַיֵּת

בְּנֵי־אֱמֹרֶת מִן־אֱלֵי־נֶחֱלָה וְאֵמֹר בְּנֵי־אֱמֹרֶת

דִּי חֵן יִי יֵת עֲבָדֶיךָ:

מִי אֱלֹהֵי לֶךְ. מִי אֱלֹהֵי לֵהִיּוֹת שְׁלֶכְךָ.

רְבִיעִי

וְהַגְשֵׁן

הַשְׁפָּחוֹת הֶנְחָה וִילְדֵי־הֶן

וְהַשְׁתַּחֲוִיָּה:

וְקָרִיבֵן לְחִינְתָּא אֲנוּן וּבְנֵי־הֶן וְסִגִּידוּ:

וְתַגֵּשׁ גַּם לְאֵה וּלְדִיָּה

וַיִּשְׁתַּחֲוּ וְאַחַר נִגַּשׁ יוֹסֵף

וְרַחֵל וַיִּשְׁתַּחֲוּ׃

וַקְרִיבָא אֵף לְאֵה וּבְנֵהָ וּסְגִידוּ וּבְתֵר

כֵּן קְרִיב יוֹסֵף וְרַחֵל וּסְגִידוּ׃

נִגַּשׁ יוֹסֵף וְרַחֵל. בְּכֹל הָאֲמָהוֹת נִגְשׁוֹת

לִפְנֵי הַבָּנִים, אֲבָל בְּרַחֵל, יוֹסֵף נִגַּשׁ לִפְנֵיהָ,

אָמַר, אֲמִי יִפֹּת תּוֹאֵר, שִׁמָּא יִתְּלָה בָּה עֵינָיו

אוֹתוֹ רָשַׁע, אַעֲמֹד כְּנֹגְדָה וְאַעֲכַבְנוּ

מִלְּהִסְתַּכֵּל בָּה, מִכָּאן זָכָה יוֹסֵף לְבִרְכַּת

עלי עיין:

ח וַיֹּאמֶר מִי לָךְ כָּל הַמַּחֲנֶה

הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי וַיֹּאמֶר

לְמַצֵּא חֵן בְּעֵינַי אֲדֹנָי:

וַאֲמַר מִן לָךְ כָּל מִשְׁרִיתָא הָדִין דִּי

עֲרַעִית וַאֲמַר לְאַשְׁכָּחא רַחֲמִין בְּעֵינַי

רַבּוֹנִי:

מי לך כל המחנה. מי כל המחנה אשר

פגשתי שהוא שלך, כלומר למה הוא לך.

וּבִשְׁוֹטוֹ שֶׁל מִקְרָא עַל מוֹלִיכֵי הַמִּנְחָה.
וּמִדְרָשׁוֹ, כְּתוּת שֶׁל מְלָאכִים פִּגְעַת, שֶׁהִיוּ
דוֹחֲפִין אוֹתוֹ וְאֵת אֲנָשָׁיו, וְאוֹמְרִים לָהֶם,
שֶׁל מִי אַתֶּם, זֶהֱם אוֹמְרִים לָהֶם שֶׁל עֲשׂוֹ,
וְהֵן אוֹמְרִים הִכּוּ הִכּוּ, וְאָלוֹ אוֹמְרִים הַנִּיחוּ,
בְּנוֹ שֶׁל יִצְחָק הוּא, וְלֹא הִיוּ מִשְׁגִּיחִים
עֲלָיו, בֶּן בְּנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הוּא, וְלֹא הִיוּ
מִשְׁגִּיחִים עֲלָיו, אַחִיו שֶׁל יַעֲקֹב הוּא,
אוֹמְרִים לָהֶם אִם כֵּן מִשְׁלָנוּ אַתֶּם:

ט וַיֹּאמֶר עֲשׂוֹ יֵשׁ לִי רַב אָחִי
יְהִי לָךְ אֲשֶׁר לָךְ:

וַאֲמַר עֲשׂוּ אֵת לִי סִגִּי אָחִי אֲצִלַּח
בְּדִילָךְ:

יְהִי לְךָ אֲשֶׁר לְךָ. כֹּאן הוּדָה לוֹ עַל
הַבְּרִכּוֹת:

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֵל נָא אִם נָא
מַצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלִקְחֹת
מִנְּחֹתַי מִיָּדַי כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי
כִּפְּנֶיךָ כִּרְאֹת כִּפְּנֵי
אֱלֹהִים וְתִרְצֵנִי:

וַאֲמַר יַעֲקֹב בְּבָעוּ אִם כָּעַן אֲשַׁכַּחִית
רַחֲמִין בְּעֵינַיִךְ וְתִקַּבֵּל תִּקְרַבְתִּי מִן יְדֵי
אֲרִי עַל כֵּן חֲזַתְנוּן לְאַפֶּיךָ כַּחֲזֹו אֲפִי
רַב־רֵבִיא וְאַתְרֵעִית לִי:

אל נא. אל נא תאמר לי כן: אם נא
מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי
כי על כן ראיתי פניך וגו'. כי כדאי והגון
לך שתקבל מנחתי, על אשר ראיתי פניך,
והן חשובין לי כראיית פני המלאך,
שראיתי שר שלך ועוד, על שנתרצית לי

למחול על סורחני. ולמה הזכיר לו ראיית
המלאך, כדי שיתיירא הימנו, ויאמר, ראה
מלאכים וניצול, איני יכול לו מעתה:
ותרצני. נתפייסת לי. וכן כל רצון
שבמקרא לשון פיוס, אפיצומנ"ט בלע"ז,
כי לא לרצון יהיה לכם, הקרבנות באות
לפיים ולרצות, וכן שפתי צדיק ידעון
רצון, יודעים לפיים ולרצות:

יֹאֵל קָח נָא אֶת בְּרַכְתִּי אֲשֶׁר
הֵבֵאתָ לָךְ כִּי חֲנַנִי אֱלֹהִים וְכִי

יֵשׁ לִי כָּל־וַיִּפְצַר בּוֹ וַיִּקְחָ:

קָבַל כְּעֵן יְתַתְּקֶרְבְּתִי דְאֶתוֹתִיאת לָךְ

אֲרִי רַחִים עָלַי (קָדָם) יִי וַאֲרִי אִית לִי

כָּלָא וְאֶתְקַף בֵּה וְקַבִּיל:

ברכתי. מנחתי, מנחה זו הבאה על ראיתי

פנים, ולפרקים אינה באה אלא לשאיכלת

שלום, וכל ברכה שהיא לראיית פנים,

כגון ויברך יעקב את פרעה, עשו אתי

ברכה, דסנחריב, וכן לשאול לו לשלום

ולברכו, דתועי מלך חמת, כולם לשון

ברכת שלום הן, שקורין בלע"ז
שלודא"ר, אף זו ברכתי, מז"ן שלז"ד:
אשר הובאת לך. לא טרחת בה, ואני
יגעתי להגיעה עד שבאה לידך: חנני. נו"ן
ראשונה מודגשת, לפי שהיא משמשת
במקום שתי נוני"ן, שהיה לו לומר חננני,
שאין חנן בלא שני נוני"ן, והשלישית
לשימוש, כמו עשני, זבדני: יש לי כל. כל
ספוקי, ועשו דבר בלשון גאווה, יש לי רב,
יותר ויותר מכדי צרכי:

יב־וִיאָמַר נִסְעָה וְנִלְכָּה וְנִלְכָּה

לִנְגֹדְךָ:

וַאֲמַר נָטַל וְנָהָךְ וַאֲיִתְךָ לְקַבֶּלְךָ:

נסעה. כמו שמעה, סלחה, שהוא כמו

שמע, סלח, אף כאן נסעה כמו נסע,

והנו"ן יסוד בתיבה, ותרגום של אונקלוס

טול ונהך, עשו אמר ליעקב נסע מכאן

ונלך: ואלכה לנגדך. בשוה לך, טובה זו

אעשה לך, שאאריך ימי מהלכתי ללכת

לאט כאשר אתה צריך, זהו לנגדך, בשוה

לך:

יְגִיד וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אֲדֹנָי יִדְעָה כִּי

הֵילָדִים רַבִּים וְהִצָּאן וְהִבָּקֶר

עֲלֹת עָלַי וְדַפְקוּם יוֹם אֶחָד

וּמָתוּ כָּל הַצָּאן:

וַאֲמַר לָהּ רַבּוֹנִי יִדְעָה אֲרִי יִנְקִיָּא

רַבִּיכִין וְעָנָא וְתוֹרִי מִיִּנְקָתָא עָלַי

וְדַחֲקִנּוּן יוֹמָא חֵד וַיִּמּוֹתוּן כָּל עָנָא:

עֲלֹת עָלַי. הַצָּאן וְהִבָּקֶר שֶׁהֵן עֲלֹת,

מוֹטְלוֹת עָלַי לְנַהֲלָן לֹאט. עֲלֹת. מִגְדְּלוֹת

עולליהן, לשון עולל ויונק, עול ימים,
שתי פרות עלות, ובלע"ז אנפיטי"ש:
ודפקום יום אחד. ליגעם בדרך במרוצה,
ומתו כל הצאן: ודפקום. כמו קול דודי
דופק, נוקש בדלת:

יד יַעֲבֹר נָא אֶרְצִי לִפְנֵי עֲבָדֶי
וְאֲנִי אֶתְנַחֵלָהּ לְאִטִּי לְרֹגֶל
הַמִּלְאכָה אֲשֶׁר לִפְנֵי וְלְרֹגֶל
הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר אָבֹא אֶל
אֶרְצִי שְׁעִירָה:

יַעֲבֹר כַּעַן רַבּוֹנִי קָדָם עֲבֹדָהּ וְאַנָּה
אֲדַבֵּר בְּנִיחַ לְרַגְלִי עוֹבְדָתָא דִּי קָדָמִי
וּלְרַגְלִי יִנְקִיא עַד דִּי אֵעוֹל לְוֹת רַבּוֹנִי
לְשַׁעִיר:

יעבר נא אדני. אל תאריך ימי הליכתך,
עבור כפי דרכך, ואף אם תתרחק:
אתנהלָה. אתנהל, ה"א יתירה, כמו
ארדה, אשמעה: לאטי. לאט שלי, לשון
נחת כמו ההולכים לאט, לאט לי לנער.
לאטי, הלמ"ד מן היסוד ואינה משמשת,

אתנהל נחת שלי: לרגל המלאכה. לפי
צורך הליכת רגלי המלאכה המוטלת עלי
להוליך: ולרגל הילדים. לפי רגליהם
שהם יכולים לילך: עד אשר אבא אל
אדני שעירה. הרחיב לו הדרך, שלא היה
דעתו ללכת אלא עד סוכות, ואמר עד
אשר אבוא אל אדוני שעירה, אמר, אם
דעתו לעשות לי רעה, ימתין עד בואי
אצלו, והוא לא הלך, ואימתי ילך, בימי
המשיח, שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון
לשפוט את הר עשו. ומדרשי אגדה יש

לפרשה זו רבים:

טוֹ וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ אֶצִּיגָה נָא עֲמֹד

מִן הָעַם אֲשֶׁר אֲתִי וַיֹּאמֶר

לָמָּה זֶה אֶמְצֵא חַן בְּעֵינַי

אַדְנִי:

וַאֲמַר עֲשׂוּ אֶשְׁבּוֹק כְּעֵן עֲמֹד מִן עַמָּא

דְּעַמִּי וַאֲמַר לָמָּה דִּנֵּן אֶשְׁכַּח רַחֲמִין

בְּעֵינַי רַבּוֹנִי:

ויאמר למה זה. תעשה לי טובה זו שאיני

צריך לה: אמצא חן בעיני אדני. ולא

תשלם לי עתה שום גמול:

טז וַיָּשָׁב בַּיּוֹם הַהוּא עָשׂו

לְדַרְכּוֹ שְׁעִירָה:

יז וְתֵב בַּיּוֹמָא הַהוּא עָשׂו לְאַרְחָה

לְשִׁעִיר:

וישב ביום ההוא עשו לדרכו. עשו

לבדו, וד' מאות איש שהלכו עמו נשמטו

מאצלו אחד אחד, והיכן פרע להם

הקב"ה בימי דוד, שנאמר כי אם ארבע

מאות איש נער אשר רכבו על הגמלים:

וַיַּעֲקֹב נָסַע סִכָּתָה וַיָּבֹן לוֹ

בַּיִת וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סִכָּת עַל

כֹּן קָרָא שֵׁם הַמָּקוֹם סִכּוֹת:

וַיַּעֲקֹב נָטַל לְסִכּוֹת וּבָנָא לָהּ בֵּיתָא

וּלְבַעֲיָרָה עֶבֶד מִטָּלָן עַל כֹּן קָרָא שְׁמָא

דַּאֲתָרָא סִכּוֹת:

ויבן לו בית. שמה שם י"ח חדש, קיץ

וחורף וקיץ, סכות קיץ, בית חורף, סכות

ק״ץ:

יְהוָה וַיָּבֵא יַעֲקֹב שְׁלָם עִיר שְׁכֵם

אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּבֵאוֹ

מִפְּדֵן אֲרָם וַיַּחַן אֶת פְּנֵי

הָעִיר:

וְאֵתָּא יַעֲקֹב שְׁלָם קִרְתָּא דְשְׁכֵם דִּי

בְּאַרְעָא דְכְנַעַן בְּמִיתָהּ מִפְּדֵן דְאַרָם

וַיֵּשְׂרָא לְקַבֵּל (אִפִּי) קִרְתָּא:

שְׁלָם. שְׁלָם בְּגֻפּוֹ, שְׁנֵת־רַפָּא מִצְלֵתּוֹ,

שָׁלֹם בַּמִּמּוֹנֹה, שֶׁלֹא חֹסֵר כְּלוֹם מִכָּל אוֹתוֹ
דִּוְרוֹן, שֶׁלֹם בַּתּוֹרָתוֹ, שֶׁלֹא שִׁכַּח תִּלְמוּדוֹ
בְּבֵית לִבָּן: עֵיר שְׂכֵם. כִּמוֹ לְעִיר, וְכִמּוֹהוּ
עַד בּוֹאנָה בֵּית לָחֶם: בָּבֶאוּ מִפֶּדֶן אֶרֶם.
כָּאָדָם הָאוֹמֵר לְחִבִּירוֹ, יֵצֵא פְּלוֹנִי מִבֵּין
שִׁינֵי אֲרִיזוֹת וּבֹא שָׁלֹם, אִךְ כֹּאן וַיֵּבֶא שָׁלֹם
מִפֶּדֶן אֶרֶם, מִלִּבָּן וּמַעֲשֵׂו שֶׁנִּזְדוּגּוּ לוֹ
בַּדֶּרֶךְ: וַיַּחֲן אֶת פָּנָיו הָעִיר. עֶרֶב שַׁבַּת הִיְהִי,
בִּשְׁאֵלֹת דֶּרֶב אַחֲאִי:

יֵטְוִיָּקוֹן אֶת חֶלְקָת הַשְּׂדֵה אֲשֶׁר

נָטָה שָׁם אֶהְיוֹ מִיַּד בְּנֵי חָמוֹר

אָבִי שְׁכָם בְּמֵאָה קְשִׁיטָה:

וַיִּזְבֶּן יֵת אַחֲסָנֶת חֶקֶלָא דִּי פָרַס תַּמָּן

מִשְׁכָּנָה מִיָּדָא דְבְנֵי חָמוֹר אַבוּהִי

דְשְׁכָם בְּמֵאָה חוּרְפָן:

קְשִׁיטָה. מַעָה. אִמֵּר רַבִּי עַקִּיבָא,

בַּשָּׁה לִכְתִּי לְכַרְכִּי הֵימָּן קוּרִין לְמַעָה,

קְשִׁיטָה.:

כּ וַיַּצֵּב שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לוֹ

אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

וַאֲקָם תָּמֹן מִדְּבַחַת וּפְלַח עֲלוֹהֵי קָדָם

אֵל אֱלֹהֵי דִישְׂרָאֵל:

וַיִּקְרָא לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. לֹא שֶׁהַמִּזְבֵּחַ

קָרוֹי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, אֲלֹא עַל שֵׁם שֶׁהִיָּה

הַקַּב"ה עִמּוֹ וְהַצִּילוֹ, קָרָא שֵׁם הַמִּזְבֵּחַ עַל

שֵׁם הַנֶּסֶם, לְהִיּוֹת שִׁבְחוֹ שֶׁל מְקוֹם נִזְכָּר

בַּקְרִיָּאת הַשֵּׁם, כְּלוּמַר, מִי שֶׁהוּא אֵל, הוּא

הַקַּב"ה, הוּא לֹאֱלֹהִים לִי, שֶׁשְּׁמִי יִשְׂרָאֵל,

וְכֵן מִצִּינוּ בַּמִּשְׁה, וַיִּקְרָא שְׁמוֹ ה' נֶסֶם, לֹא

שֶׁהַמִּזְבֵּחַ קָרוֹי ה', אֲלֵא עַל שֵׁם הַנֵּס קָרָא
שֵׁם הַמִּזְבֵּחַ, לְהַזְכִּיר שֶׁבַחֹו שֶׁל הַקִּדּוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא, ה' הוּא נִסִּי. וּרְבוּתֵינוּ דְרֵשׁוּ,
שֶׁהַקִּדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא קָרָאוּ לִיעֲקֹב אֵל,
וְדַבְּרֵי תוֹרָה כַּפְּטִישׁ יִפּוּצֵץ סֵלַע,
מִתַּחֲלָקִים לְכַמָּה טַעֲמִים, וְאֲנִי לִישֵׁב
פְּשׁוּטֹו שֶׁל מִקְרָא בִּאתִי:

בראשית פרק-לד

חֲמִישִׁי וְתֵצֵא דִינָה

בַּת לֹאֶה אֲשֶׁר יִלְדָּה לְיַעֲקֹב

לִרְאוֹת בְּבָנוֹת הָאָרֶץ:

וּנְפִקַת דִּינָה בַת לֹאֶה דִּי יִלְדֶּת

לְיַעֲקֹב לְמַחֲזִי בְּבִנֹת אֶרֶץ:

בַת לֹאֶה. וְלֹא בַת יַעֲקֹב, אֲלֵא עַל שֵׁם

יִצְיָאֵתָה נִקְרְאָת בַת לֹאֶה, שֶׁאֵף הִיא

יִצְאָנִית הִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר וְתֵצֵא לֹאֶה

לְקַרְאָתוֹ:

ב וַיֵּרָא אֶתָּה שְׁכֶם בֶּן חַמּוֹר

הַחֲוִי נִשְׂיָא הָאָרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ

וַיִּשְׁכַּב אֹתָהּ וַיַּעֲנֶה:

וַחֲזָא יְתָה שְׁכָם בֶּר חַמּוֹר חֲוָא רַבָּא

דְּאַרְעָא וּדְבַר יְתָה וּשְׁכִיב יְתָה וַעֲנִיה:

וַיִּשְׁכַּב אֹתָהּ. כְּדֹרְכָהּ: וַיַּעֲנֶה. שְׁלָא

כְּדֹרְכָהּ:

וְתַדְבֵּק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה בַּת

יַעֲקֹב וַיֵּאָהֵב אֶת הַנַּעֲרָ וַיְדַבֵּר

עַל לֵב הַנַּעֲרָ:

וְאֶתְרַעֲיֹאת נַפְשָׁהּ בְּדִינָהּ בֵּת יַעֲקֹב
וְרָחִים יֵת עוֹלָמָתָא וּמְלִיל עַל לְבָא
דְּעוֹלָמָתָא:

על לב הנערה. דברים המתיישבים על
הלב, ראי אביך בחלקת שדה קטנה כמה
ממון בזבז, אני אשיאך ותקנה העיר וכל
שדותיה:

דְּוִיאָמְרָ שְׂכָם אֶל חֲמוֹר אָבִיו
לְאֹמֹר קַח לִי אֶת הַיְלָדָה
הַזֹּאת לְאִשָּׁה:

וַאֲמַר שְׁכֶם לַחֲמֹר אֲבוֹהֵי לְמִימָר סב

לִי יֵת עוֹלָמָתָא הָדָא לְאַנְתּוּ:

ה וַיַּעֲקֹב שָׁמַע כִּי טָמְא אֶת

דִּינָה בָתּוֹ וּבָנָיו הָיוּ אֶת

מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה וַהֲחֹרֵשׁ יַעֲקֹב

עַד בָּאָם:

וַיַּעֲקֹב שָׁמַע אֲרִי סְאִיב יֵת דִּינָה בְּרִיתָהּ

וּבָנוּהִי הָיוּ עִם גִּיתוֹהִי בַּחֲקָלָא וְשָׁתִיק

יַעֲקֹב עַד מִיתִיהוּן:

וַיֵּצֵא חֲמוֹר אָבִי שָׁכֶם אֶל

יַעֲקֹב לְדַבֵּר אֵתוֹ:

וּנְפֹק חֲמוֹר אֲבוֹהִי דְשָׁכֶם לֹת יַעֲקֹב

לְמַלְלָא עִמָּה:

וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן הַשָּׂדֶה

בְּשִׂמְעָם וַיִּתְּעֲצְבוּ הָאֲנָשִׁים

וַיַּחַר לָהֶם מְאֹד כִּי נִבְלָה עָשָׂה

בִּישְׂרָאֵל לְשָׁכֶם אֵת בֵּת יַעֲקֹב

וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה:

וּבְנֵי יַעֲקֹב עָלוּ מִן חֶקְלָא כִּד שְׁמָעוּ
וְאֶתְנַסִּיסוּ גְבַרִיא וְתִקִּיף לְהוֹן לְחֶדָא
אַרִי קִלְנָא עֶבֶד בִּישְׂרָאֵל לְמִשְׁכַּב עִם
בֵּת יַעֲקֹב וְכֵן לֹא כִשֵּׁר לְאֶתְעַבְדָּא:
זְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה. לַעֲנוֹת אֶת הַבְּתוּלוֹת,
שֶׁהָאוֹמוֹת גָּדְרוּ עֲצָמָן מִן הָעֲרִיּוֹת עַל יְדֵי
הַמְּבֹול:

ח וַיִּדְבֹּר חֲמוֹר אֶתָּם לֵאמֹר
שִׁכְּבִים בְּנֵי חֲשִׁיקָה נַפְשׁוֹ

בְּבִתְכֶם תֵּנוּ נָא אֶתְּהָ לִּי

לְאִשָּׁה:

וּמִלִּיל חֲמֹר עֲמָהוֹן לְמִימָר שְׁכֶם בְּרִי

אֶתְרַעֲיֹאת נַפְשָׁה בְּבִרְתִּכּוֹן הָבוּ כְעַן

יְתֶהּ לָהּ לְאִנָּתוֹ:

חֲשִׁקָה. חֲפָצָה:

ט וְהִתְחַתְּנוּ אֶתְנוּ בְּנֹתֵיכֶם

תִּתְּנוּ לָנוּ וְאֵת בְּנֹתֵינוּ תִקְחוּ

לָכֶם:

וְתַתְּחַתְּנוּ בְנֵי בְנֵיכֹן תַּתְּנוּ לָנָא

וַיֵּת בְּנֵתְנָא תְסָבוּן לְכוּן:

וְאַתְּנוּ תֵשְׁבוּ וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה

לְפָנֵיכֶם שְׁבוּ וּסְחָרוּהָ וְהָאֲחִזּוּ

בָּהּ:

וְעַמָּנָא תַתְּבוּן וְאַרְעָא תִּהְיֶה קְדָמִיכֹן

תִּיבוּ וְעַבְדּוּ בָּהּ סְחֹרְתָא וְאַחֲסִינוּ בָּהּ:

יֵא וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל אָבִיָּה וְאֶל

אֲחִיָּה אֶמְצָא חֵן בְּעֵינֵיכֶם

וַאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אַתָּן׃

וְאָמַר שְׁכֶם לְאַבְוֵהָא וּלְאַחָהָא אֲשַׁכַּח

רַחֲמִין בְּעֵינַיִכוֹן וְדִי תִימְרוֹן לִי אַתָּן׃

יב הַרְבוּ עָלַי מְאֹד מִחֵר וּמִתָּן

וְאַתָּנָה כַּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי

וְתֵנוּ לִי אֶת הַנֶּעֱר לְאַשָׁה׃

אֲסֹגוּ עָלַי לַחֲדָא מוֹהָרִין וּמִתָּנָן וְאַתָּן

כְּמָא דִּי תִימְרוֹן לִי וְהָבוּ לִי יֵת

עוֹלָמָתָא לְאַנְתּוֹ׃

מהר. כתובה:

יג וַיַּעֲנוּ בְנֵי יִעֲקֹב אֶת שְׁכֶם
וְאֶת חֲמוֹר אֲבִיו בְּמַרְמָה
וַיִּדְבְּרוּ אֲשֶׁר טָמְא אֶת דִּינָה
אֶחָתָם:

וְאֶתִּיבוּ בְנֵי יִעֲקֹב יָת שְׁכֶם וַיִּתְּ חֲמוֹר
אֲבוֹהֵי בְּחֻמַּתָּא וּמְלִילוֹ דִּי סֵאב יָת
דִּינָה אֶחָתָהוּן:

במרמה. בחכמה: אשר טמא. הכתוב

אומר שלא היתה רמיה, שהרי טמא את

דינה אחותם:

יד ויאמרו אליהם לא נוכל

לעשות הדבר הזה לתת את

אחותנו לאיש אשר לו ערלה

כי חרפה הוא לנו:

ואמרו להון לא נכול למעבד פתגמא

הדין למתן ית אחתנא לגבר די ליה

ערלתא ארי חסודא היא לנו:

חרפה הוא. שמץ פסול הוא אצלנו, הבא
לחרף חברו הוא אומר לו, ערל אתה, או
בן ערל. חרפה בכל מקום, גדוף:

טו אך בזאת נאות לכם אם
תהיו כמנו להמל לכם כל
זכר:

ברם בדא נתפס לכון אם תהוון
כותנא למגזר לכון כל דכורא:
נאות לכם. נתרצה לכם, לשון ויאותו:
להמול. להיות נמול, אינו לשון לפעול,

אלא לשון להפעל:

טוּ וְנָתַנּוּ אֶת בְּנֵינּוּ לָכֶם וְאֶת

בְּנֵיכֶם נִקַּח לָנוּ וְיִשְׁבְּנוּ

אִתְּכֶם וְהֵינּוּ לָעַם אֶחָד:

וְנָתַן יְת בְּנֵתָנָא לְכוּן וְיֵת בְּנֵיכוּן נִסֵּב

לָנָא וְנִתּוּב עִמְכוּן וְנִיֵּהִי לְעַמָּא חָד:

ונתנו. נו"ן שנייה מודגשת, לפי שהיא

משמשת במקום שתי נוני"ן, ונתננו: ואת

בנתיכם נקח לנו. אתה מוצא בתנאי

שאמר חמור ליעקב ובתשובת בני יעקב
לחמור, שתלו החשיבות בבני יעקב, ליקח
בנות שכם את שיבחרו להם, ובנותיהם
יתנו להם לפי דעתם, דכתיב ונתנו את
בנותינו, לפי דעתנו, ואת בנותיכם נקח
לנו, ככל אשר נחפוץ, וכשדברו חמור
ושכם בנו אל יושבי עירם, הפכו הדברים,
את בנותם נקח לנו לנשים, ואת בנותינו
נתן להם, כדי לרצותם שיאותו להמול:

וַיֹּאמֶר חָמוֹר לְבָנָיו וְלָאִשְׁתּוֹ
לְהִמּוֹל לְבָנֵינוּ וְלָאִשְׁתּוֹ

וְהִלְכֵנוּ:

וְאִם לֹא תִקְבְּלוּן מִנָּא לְמַגֵּזֶר וְנִדְבָר

יֵת בְּרַתְנָא וְנִזְיֵל:

יח וַיִּיטְבוּ דְבָרֵיהֶם בְּעֵינֵי

חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שְׂכָם בֶּן חֲמוֹר:

וּשְׁפָרוּ פִתְגָמֵיהוֹן בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי

שְׂכָם בֶּן חֲמוֹר:

יט וְלֹא אַחֲרֵי הַנֶּעַר לַעֲשׂוֹת

הַדָּבָר כִּי חָפִיץ בַּבַּת יַעֲקֹב

וְהוּא נִכְבָּד מִכָּל בֵּית אָבִיו:

וְלֹא אַחֲרַי עוֹלִימָא לְמַעַבְד פְּתַגְמָא

אַרִי אֶתְרַעֵי בְּבֵת יַעֲקֹב וְהוּא יְקִיר

מִכָּל בֵּית אֲבוֹהֵי:

כ וַיָּבֹא חֲמוֹר וּשְׁכֶם בְּנוֹ אֶל

שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל אַנְשֵׁי

עִירָם לֵאמֹר:

וְאַתָּא חֲמוֹר וּשְׁכֶם בְּרֵה לְתַרְע קְרִתְהוֹן

וּמִלִּילוֹ עִם אַנְשֵׁי קְרִתְהוֹן לְמִימָר:

כֹּה הֵאָנְשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלֵמִים הֵם

אֶת־נֹו וַיֵּשְׁבוּ בָאָרֶץ וַיִּסְחֲרוּ

אֶת־הָ וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת יָדַיִם

לְפָנֵיהֶם אֶת בְּנֹתָם נָקַח לָנוּ

לְנָשִׁים וְאֶת בְּנֹתֵינוּ נָתַן לָהֶם׃

גְּבֻרֵיא הָאֵלֶּיךָ שְׁלֵמִין אֲנוּן עֲמָנָא

וַיִּתִּיבוּן בָּאֶרֶץ וַיַּעֲבֹדוּן בָּהּ סְחֹרְתָא

וְאֶרֶץ הָא פְּתִיּוֹת יָדֶיךָ קַדְמִיָּהוֹן יֵת

בְּנִיתִיהוֹן נִסָּב לָנָא לְנָשִׁין וַיֵּת בְּנִתָּנָא

נָתַן לְהוֹן:

שְׁלָמִים. בְּשָׁלוֹם וּבְלֵב שָׁלֵם: וְהָאָרֶץ הִנֵּה
רַחֲבַת יָדַיִם. כָּאָדָם שִׁידּוֹ רַחֲבָה וּזְתָרְנִית,
כְּלוֹמֵר, אֵל תַּפְסִידוֹ כְּלוֹם, פֶּרֶק מִטִּיא
הִרְבֵּה בָּאָה לִכְאֹן וְאֵין לָהּ קוֹנִים:

כב אַךְ בְּזָאת יֵאָתֶּנּוּ לָנוּ
הָאֱנָשִׁים לְשֹׁבֶת אֶתְּנוּ לְהִיּוֹת
לְעַם אֶחָד בְּחֶמּוֹל לָנוּ כָּל זָכָר
כַּאֲשֶׁר הֵם נִמְלִים:

בְּרֵם בְּדָא יִתְּפִסּוֹן לָנָא גּוֹבְרִיא לְמַתָּב

עֲמָנָא לְמַהּוּי לְעַמָּא חַד בְּמַגְזֹר לָנָא

כָּל דְּכוּרָא כְּמָא דִּי אֲנוּן גְּזִירִין:

בַּהֲמוּל. בַּהֲיוֹת נִמוּל:

כַּג מְקַנְהֵם וְקַנְיָנָם וְכָל בַּהֲמָתָם

הֲלוֹא לָנוּ הֵם אֲךָ נִאֲוֹתָהּ לָהֶם

וַיֵּשְׁבוּ אֶתְנֹו:

גִּיתִיהוֹן וְקַנְיָנְהוֹן וְכָל בְּעִירְהוֹן הֲלָא

דִּילָנָא אֲנוּן בְּרֵם נְתִפֵּס לְהוֹן וַיִּתִּיבוּן

עֲמָנָא:

אך נאותה להם. לדבר זה, ועל ידי כן

ישבו אתנו:

בד וַיִּשְׁמְעוּ אֶל חֲמוֹר וְאֵל

שְׁכֶם בְּנוֹ כָּל יִצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ

וַיַּמְלִיכוּ כָּל זָכָר כָּל יִצְאֵי שַׁעַר

עִירוֹ:

וַקְבִּילוּ מִן חֲמוֹר וּמִן שְׁכֶם בְּרָה כָּל

נַפְקֵי תִרְעָה קָרְתָּהּ וּגְזָרוּ כָּל דְּכוּרָא כָּל

נִפְקִי תִרַע קָרְתָּהּ:

כֹּה־וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהֵיוֹתָם

כְּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב

שְׁמַעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי דִינָה אִישׁ

חָרָבוּ וַיָּבֵאוּ עַל הָעֵיר בָּטָח

וַיַּהֲרֹגוּ כָּל זָכָר:

וְהָיָה בַיּוֹמָא תְּלִיתָא כֹּד תִּקְיֹפוּ

עַל־יְהוֹן כְּאֲבִיהוֹן וְנָסִיבוּ תִרְיִן בְּנֵי

יַעֲקֹב שְׁמַעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי דִינָה גְּבַר

חֲרִיבָה וְעָלוּ עַל קִרְתָּא דִּיתְבוּן לְרַחֲצוֹן
וְקִטְּלוּ כָּל דְּכוּרָא:

שני בני יעקב. בניו היו, ואף על פי כן
נהגו עצמן שמעון ולוי כשאר אנשים
שאינם בניו, שלא נטלו עצה הימנו: אחי
דינה. לפי שמסרו עצמן עליה נקראו
אחיה: בטח. שהיו כואבים. ומדרש אגדה,
בטוחים היו על כחו של זקן:

כו וְאֵת חֲמוֹר וְאֵת שָׁכֶם בְּנוֹ
הָרְגוּ לְפִי חָרֵב וַיִּקְחוּ אֵת

דִּינָה מִבֵּית שְׁכֶם וַיֵּצֵאוּ:

וַיֵּת חֲמוֹר וַיֵּת שְׁכֶם בָּרָה קָטְלוּ לַפֶּתֶגֶם

דְּחָרַב וּדְבָרוֹ יֵת דִּינָה מִבֵּית שְׁכֶם

וַנִּפְקוּ:

כֹּז בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל הַחֲלָלִים

וַיִּבְזּוּ הָעִיר אֲשֶׁר טָמְאוּ

אֲחֻתָּם:

בְּנֵי יַעֲקֹב עָלוּ לַחֲלָצָא קְטִילִיָּא וּבְזוּ

קִרְתָּא דִּי סְאִיבוּ אַחְתָּהוֹן:

עַל הַחֲלָלִים. לַפֶּשֶׁט אֶת הַחֲלָלִים, וְכֵן

תִּרְגַּם אֶזְנֵךְ לִחְלָצָא קִטּוּלִיא:

כֹּה אֶת צֵאֲנָם וְאֶת בְּקָרָם וְאֶת

חֲמֹרֵיהֶם וְאֶת אֲשֶׁר בְּעִיר

וְאֶת אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לְקַחוּ:

יֵת עֲנֵהוֹן וְיֵת תּוֹרְהוֹן וְיֵת חֲמֹרֵיהוֹן וְיֵת

דֵּי בִקְרָתָא וְיֵת דֵּי בַחֲקָלָא בְּזוּ:

כֹּט וְאֶת כָּל חֵילָם וְאֶת כָּל טַפָּם

וְאֶת נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיָּבֹזּוּ וְאֶת

כָּל־אֲשֶׁר־בַּבַּיִת:

וַיֵּת כָּל־נִכְסֵיהֶון וַיֵּת כָּל־טַפְלֵהֶון וַיֵּת

נְשֵׁיהֶון שָׁבוּ וּבְזוּ וַיֵּת כָּל־דֵּי־בֵּיתָא:

חֵילָם. מִמוֹנָם, וּכְן עָשָׂה לִי אֶת־הַחֵיל־הַזֶּה,

וַיִּשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה חֵיל, וַעֲזָבוּ לְאַחֲרֵים חֵילָם:

שָׁבוּ. לְשׁוֹן שְׁבִיָּה, לְפִיכָךְ טַעְמוֹ מִלְרַע:

לְוִי־אָמַר יַעֲקֹב אֵל שְׁמַעֲוֹן וְאֵל

לְוִי עֲכָרְתָּם אֹתִי לְהַבְאִישְׁנִי

בְּיָשֵׁב הָאָרֶץ בְּכַנְעַנִי וּבַפְּרָזִי

וְאֶנִּי מֵתִי מִסֶּפֶר וְנֶאֱסַפּוּ עָלַי

וְהִכּוּנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי׃

וְאָמַר יַעֲקֹב לְשִׁמְעוֹן וּלְלֵוִי עֲכָרְתֶּם

יְתִי לְמַתָּן דְּבָבוּ בִּינָנָא וּבֵין יְתֵבִי

אֶרְעָא בְּכֻנְעֵנָאָה וּבִפְרִזָּאָה וְאֲנָא עִם

דְּמַנִּין וְיִתְכַנְשׁוֹן עָלַי וְיִמְחַנּוּנִי

וְאַשְׁתִּצִּי אֲנָא וְאַנֶּשׁ בֵּיתִי׃

עֲכַרְתֶּם. לְשׁוֹן מִים עֲכוּרִים, אֵין דַּעֲתִי

צְלוּלָה עֲכַשִּׁיו. וְאַגְדָּה, צְלוּלָה הִיתָה

הַחֲבִית, וְעֲכַרְתֶּם אוֹתָהּ. מִסּוּרַת הִיתָה בִּיד

כנענים שיכלו ביד בני יעקב, אלא שהיו
אומרים עד אשר תפרה ונחלת את הארץ,
לפיכך היו שותקין: מתי מספר. אנשים
מועטים:

לא ויאמרו הכזונה יעשה את
אחותנו:

ואמרו הכנפקת ברא יתעבד (נ"א
יעבד ית אחתנא) לאחתנא:

הכזונה. הפקר: את אחותנו. ית אחתנא:

אֶֽוֹיָאמֶר אֱלֹהִים אֶל יַעֲקֹב קוּם

עֲלֵה בֵּית אֵל וְשָׁב שָׁם וְעֲשֵׂה

שָׁם מִזְבֵּחַ לְאֵל הַנִּרְאָה אֵלֶיךָ

בְּבִרְחֶךָ מִפָּנַי עֲשׂוּ אָחִיךָ׃

וְאָמַר יי לַיַּעֲקֹב קוּם סֶק לְבֵית אֵל

וְתִיב תָּמֹן וְעִבַּד תָּמֹן מִדְּבַחָא לְאֱלֹהָא

דְּאַתְגָּלִי לָךְ בְּמַעְרָקְךָ מִן קָדָם עֲשׂוּ

אָחוּךְ׃

קוּם עֲלֵה. לְפִי שְׂאֵחָרַת בְּדֶרֶךְ, נַעֲנִשְׁתָּ

ובא לך זאת מבתך:

ב וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל בֵּיתוֹ וְאֶל

כָּל אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסְרוּ אֶת אֱלֹהֵי

הַנֶּכֶד אֲשֶׁר בְּתֹכְכֶם וְהַטְּהֲרוּ

וְהַחֲלִיפוּ שְׂמֹלְתֵיכֶם:

וַאֲמַר יַעֲקֹב לְאַנֹּשׁ בֵּיתָהּ וּלְכָל דִּי

עֲמָה אֲעֲדוּ יָת טַעֲוֹת עַמִּמֶּיָּא דִּי

בִּינִיכּוֹן וְאֲדַכּוּ וְשִׁנּוּ כְּסוּתְכּוֹן:

הַנֶּכֶד. שִׁישׁ בִּידְכֶם מִשְׁלַל שֵׁל שְׁכֶם:

והטהרו. מעבודת אלילים: והחליפו

שמלתכם. שמא יש בידכם כסות של

עבודת אלילים:

ג ונקומה ונעלה בית אל

ואעשה שם מזבח לאל הענה

אתי ביום צאתי ויהי עמדי

בדרך אשר הלכתי:

ונקום ונסק לבית אל ואעבד תמן

מדבחה לאלהא דקביל צלותי ביוםא

דַּעֲקֹתַי וְהוּא מִיִּמְרָה בְּסַעְדֵּי בְּאַרְחָא דִּי
אַזְלִית:

ד וַיִּתְּנוּ אֶל יַעֲקֹב אֶת כָּל
אֱלֹהֵי הַנֹּכַח אֲשֶׁר בַּיָּדָם וְאֶת
הַנִּזְמִים אֲשֶׁר בְּאַזְנוֹתָם וַיִּטְמֹן
אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֲלֹהִים אֲשֶׁר
עִם שְׁכָם:

וַיָּהֲבוּ לַיעֲקֹב יָת כָּל טַעֲוֹת עַמּוּמִיָּא דִּי
בִּידֵיהוֹן וַיִּת קַדְשֵׁיָא דִּי בְּאֲדִנְיָהוֹן

וַטַּמַּר יִתְהוֹן יַעֲקֹב תַּחֲתֵּי בְטָמָא דִּי עַם

שְׁכָם:

הֶאֱלָה מִיָּן אֵילָן סָרֵק: עַם שְׁכָם. אֲצִל

שְׁכָם:

הַ וַיִּסְעוּ וַיְהִי חֲתָת אֱלֹהִים עַל

הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא

רָדְפוּ אַחֲרֵי בְנֵי יַעֲקֹב:

וַנִּטְּלוּ וְהָיוּ דַחֲלָא דִּי עַל עַמְמִיָּא דִּי

בְּקָרוּי סַחְרַנִּיהוֹן וְלֹא רָדְפוּ בְּתַר בְּנֵי

יַעֲקֹב:

חתת. פחד:

וַיָּבֹא יַעֲקֹב לִוְזָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ

כְּנַעַן הוּא בֵּית אֵל הוּא וְכָל

הָעָם אֲשֶׁר עִמּוֹ:

וְאַתָּה יַעֲקֹב לָלוּז דִּי בְּאַרְעָא דְכְנַעַן

הִיא בֵּית אֵל הוּא וְכָל עַמָּא דִּי עִמָּה:

וַיָּבֹן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לְמָקוֹם

אֵל בֵּית אֵל כִּי שָׁם נִגְלוּ אֱלֹהֵינוּ

הָאֱלֹהִים בְּבִרְחוֹ מִפְּנֵי אֲחִיו:

וּבְנֵא תָמַן מִדְּבַחַא וְקָרָא לְאַתְרָא אֱל

בֵּית אֱל אֲרִי תָמַן אֶתְגְּלִי לָהּ יִי

בְּמַעֲרֵקָה מִן קָדָם אֲחוּהִי:

אֵל בֵּית אֵל. הַקַּב"ה בְּבֵית אֵל, גִּילּוֹי

שְׁכִינָתוֹ בְּבֵית אֵל. יֵשׁ תִּיבָה חִסְרָה בִּי"ת

הַמְשַׁמֶּשֶׁת בְּרֵאשָׁה, כְּמוֹ הֵנָּה הוּא בֵּית

מְכִיר בֶן עַמִּיאֵל, כְּמוֹ בְּבֵית מְכִיר, בֵּית

אַבִּיךָ, כְּמוֹ בְּבֵית אַבִּיךָ: נִגְלוֹ אֱלִיו

הָאֱלֹהִים. בַּמְקוֹמוֹת הָרַבָּה יֵשׁ שֵׁם אֱלֹהוֹת

ואדנות בלשון רבים, כמו אדני יוסף, אם
בעליו עמו, ולא נאמר בעלו, וכן אלהות
שהוא לשון שופט ומרות נזכר בלשון
רבים, אבל אחד מכל שאר השמות לא
תמצא בלשון רבים:

ח וְתַמַּת דְּבוֹרָה מִיִּנְקָת רַבָּקָה
וְתִקְבֹּר מִתַּחַת לְבֵית אֵל תַּחַת
הָאֵלֹזִן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אֵלֹזִן
בְּכוֹת:

ומיתת דבורה מנקתא דרבקה

וְאֶת־קִבְרֹת מַלְרַע לְבֵית אֵל בְּשִׁפּוֹלֵי

מִיִּשְׂרָא וּקְרָא שְׁמָהּ מִיִּשְׂר בְּכִיתָא:

ותמת דבורה. מה ענין דבורה בבית

יעקב, אלא לפי שאמרה רבקה ליעקב

ושלחתי ולקחתיך משם, שלחה דבורה

אצלו לפדן ארם לצאת משם, ומתה

בדרך, מדברי רבי משה הדרשן למדתיה:

מתחת לבית אל. העיר יושבת בהר,

ונקברה ברגלי ההר: תחת האלון.

בשיפולי מישרא, שהיה מישור מלמעלה

בשפוע ההר, והקבורה מלמטה, ומישור

של בית אל היו קורין לו אלון. ואגדה,
נתבשר שם באבל שני, שהוגד לו על אמו
שמתה. ואלון בלשון יוני, ולפיכך
העלימו את יום מותה, שלא יקללו
הבריות כרם שיצא ממנו עשו, אף הכתוב
לא פרסמה:

ט וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל יַעֲקֹב עוֹד
בְּבֹאוֹ מִפָּדֶן אֲרָם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ:
וְאֵתְגִלִּי יִי לַיַּעֲקֹב עוֹד בְּמִיתוֹהִי מִפָּדֶן
אֲרָם וּבְרִיךְ יִתֶּה:

עוד. פעם שני במקום הזה, אחד בלכתו

ואחד בשובו: ויברך אתו. ברכת אבלים:

וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים שְׁמֹךְ יַעֲקֹב

לֹא יִקָּרָא שְׁמֹךְ עוֹד יַעֲקֹב כִּי

אֵם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֹךְ וַיִּקָּרָא

אֶת שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל:

וַאֲמַר לָהּ יִי שְׁמֹךְ יַעֲקֹב לֹא יִתְקַרֵּי

שְׁמֹךְ עוֹד יַעֲקֹב אֱלֹהִין יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה

שְׁמֹךְ וַיִּקָּרָא יֵת שְׁמָהּ יִשְׂרָאֵל:

לֹא יִקְרָא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב. לְשׁוֹן אָדָם

הָבָא בַּמֶּאֱרֹב וַעֲקֹבָהּ, אֲלֵא לְשׁוֹן שֶׁר וְנִגִּיד:

יֵאֱמָר לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֵל

שְׁדֵי פֶּרֶה וְרֵבָה גֹי וְקָהֵל גֹּיִם

יְהִיָּה מִמֶּנָּה וּמִלְכֵיהֶם מִחֲלָצֶיהָ

יֵצֵאוּ:

וְאָמַר לָהּ יִי אֲנִי אֵל שְׁדֵי פֹשׁ וּסְגִי

עִם וְכַנְשֵׁת שְׁבֻטִין יְהִי מִנָּהּ וּמִלְכִין

דְּשְׁלִיטִין בְּעַמֵּמֶיהָ מִנָּהּ יִפְקֹון:

אני אל שדי. שאני כדאי לברך,
שהברכות שלי: פרה ורבה. על שם
שעדיין לא נולד בנימין, ואף על פי שכבר
נתעברה ממנו: גוי. בנימין: גוים. מנשה
ואפרים, שעתידיים לצאת מיוסף, והם
במנין השבטים: ומלכים. שאול ואיש
בשת, שהיו משבט בנימין שעדיין לא
נולד: גוי וקהל גוים. שגוים עתידיים בניו
ליעשות כמנין הגוים, שהם ע' אומות, וכן
כל הסנהדרין שבעים. דבר אחר,
שעתידיים בניו להקריב בשעת איסור

הבמות, כגוים בימי אליהו:

יב שִׁיטִי וְאֵת הָאָרֶץ

אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וְלִיצְחָק

לָךְ אֶת־נֶנְחָה וְלִזְרַעְךָ אֶחָדֶיךָ

אֶת־נֶנְחָה אֶת הָאָרֶץ:

וְיֵת אֶרֶץ אֲדָמָה לְיִשְׂרָאֵל וְלִיצְחָק

לָךְ אֶת־נֶנְחָה וְלִבְנֶיךָ בְּתֶרֶךְ אֶת־נֶנְחָה

אֶרֶץ:

יג וַיַּעַל מֵעָלָיו אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם

אֲשֶׁר דִּבֶּר אֹתוֹ:

וַאֲסֹתֶלֶק מֵעֲלֹהֵי יִקְרָא דִּי בַּתָּרָא דִּי

מִלִּיל עֲמָה:

בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אֹתוֹ. אֵינִי יוֹדֵעַ, מַה

מִלְּמַדְנֹ:

יד וַיֵּצֵב יַעֲקֹב מֵצִבְחָה בַּמָּקוֹם

אֲשֶׁר דִּבֶּר אֹתוֹ מֵצִבְחַת אָבִיו

וַיִּסֹּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ וַיֵּצֵק עָלֶיהָ

שָׁמֹן:

וְאַקֹם יַעֲקֹב קִמְתָּא בְּאַתְרָא דִּי מַלְיִל

עֵמָה קִמַּת אֲבִנָא וְאַסִּיךְ עֲלֵה נְסֹוכִין

וְאַרִיק עֲלֵה מְשַׁחָא:

טוֹוִיקָרָא יַעֲקֹב אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם

אֲשֶׁר דִּבֶּר אֶתוֹ שֵׁם אֱלֹהִים

בֵּית אֵל:

וְקָרָא יַעֲקֹב יֵת שְׁמָא דְאַתְרָא דִּי מַלְיִל

עֵמָה תַּמָּן יֵי בֵּית אֵל:

טו וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי עוֹד

כְּבֶרֶת הָאָרֶץ לָבוֹא אֶפְרָתָה

וְתֵלֵד רָחֵל וַתִּקַּשׁ בְּלִדְתָּהּ:

וַנִּטְּלוּ מִבֵּית אֵל וַהֲוָה עוֹד כְּרוֹבֶת

אֶרֶץ לְמִיעַל לְאֶפְרָת וּלְיִדָּת רָחֵל

וְקָשִׁיאת בְּמִלְדָּה:

כברת הארץ. מנחם פירש לשון כביר,

רבוי מהלך רב. ואגדה, בזמן שהארץ

חלולה ומנוקבת ככברה, שהניר מצוי,

הסתיו עבר, והשרב עדיין לא בא. ואין זה

בשׁוֹטְטוֹ שֶׁל מִקְרָא, שֶׁהָרִי בִנְעָמָן מִצִּינּוֹ,
וַיֵּלֶךְ מֵאֲתוֹ כְּבֵרֶת אֶרֶץ, וְאוֹמֵר אֲנִי שֶׁהוּא
שֵׁם מִדַּת קֶרֶקֶעַ, כִּמּוֹ מִהֵלֶךְ פֶּרֶסָה אוֹ
יֹתֵר, כִּמּוֹ שֶׁאֲתָה אוֹמֵר צֶמֶד כֶּרֶם, חֲלֻקַּת
שָׂדֶה, כֵּךְ בְּמֵהֵלֶךְ אָדָם נוֹתֵן שֵׁם מִדָּה
כְּבֵרֶת אֶרֶץ:

יִזְ וַיְהִי בְּהִקְשׁוֹתָהּ בְּלִדְתָּהּ
וְתֹאמַר לָהּ הִמְיָלְדֶת אֵל
תִּירְאִי כִּי גַם זֶה לָךְ בֵּן:
וְהָיָה בְּקִשְׁיוֹתָהּ בְּמִילְדָהּ וְאָמַרְתְּ לָהּ

חִיתָא לֹא תִדְחֲלִי אֲרִי אֶף דִּין לִיךְ בָּר:

כי גם זה. נוסף לך על יוסף. ורבותינו

דרשו, עם כל שבט נולדה תאומה, ועם

בנימין נולדה תאומה יתירה:

יח ויהי בצאת נפשה פי מתה

ותקרא שמו בן אונן ואביו

קרא לו בנימין:

והיה במפק נפשה ארי מיתת (נ"י

מיתא) וקרת שמה בר דוי ואבוהי

קָרָא לֵהּ בְּנִימִין:

בן אוני. בן צערי: בנימין. נראה בעיני,
לפי שהוא לבדו נולד בארץ כנען, שהיא
בנגב כשֶׁאדם בא מארם נהרים, כמו
שנאמר בנגב בארץ כנען, הלוך ונסוע
הנגבה: בנימין. בן ימין, לשון צפון וימין
אתה בראתם, לפיכך הוא מלא:

יֵט וְתַמָּת רָחֵל וְתַקְבֵּר בְּדָרֶךְ
אֶפְרַתָּה הוּא בֵּית לָחֶם:

ומיתת רחל ואת־קברת באֶרֶח אֶפְרַת

הִיא בֵּית לֶחֶם:

ב וַיַּצֵּב וַיַּעֲקֹב מִצְבָּה עַל

קְבֻרָתָהּ הִוא מִצְבַּת קְבֻרַת

רַחֵל עַד הַיּוֹם:

וְאֵלֶּים יַעֲקֹב קָמָתָא עַל קְבֻרָתָהּ הִיא

קָמָת קְבֻרָתָא דְרַחֵל עַד יוֹמָא דִּין:

כא וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיָּט אֶהְלָה

מֵהָלָאָה לְמַגְדָּל עֶדְרָ:

וַנָּטַל יִשְׂרָאֵל וּפָרַס מִשְׁכָּנָה מֵהָלָא

לְמַגְדֵּל אֶדְעָדָר:

כב וַיְהִי בְּשֹׁכֵן יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ

חֲחֹזָא וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת

בְּלָהָה פִּילָגֶשׁ אֲבִיו וַיִּשְׁמַע

יִשְׂרָאֵל וַיְהִי בְנֵי יַעֲקֹב שְׁנַיִם

עָשָׂר:

וַהֲוָה כֹּד שָׂרָא יִשְׂרָאֵל בְּאֶרְעָא הָהִיא

וְאִזֵּל רְאוּבֵן וְשָׁכִיב עִם בְּלָהָה לְחִינְתָּא

דְּאֲבוּהִי וְשָׁמַע יִשְׂרָאֵל וַהֲוּ בְנֵי יַעֲקֹב

תִּירֵי עֵסֶר:

בשכן ישראל בארץ הזו. עד שלא בא
לחברון אצל יצחק, ארעוהו כל אלה:
וישכב. מתוך שבלבל משכבו, מעלה
עליו הכתוב כאילו שכבה. ולמה בלבל
וחלל יצועיו, שבשמתה רחל, נטל יעקב
מטתו שהיתה נתונה תדיר באהל רחל,
ולא בשאר אהלים, ונתנה באהל בלהה,
בא ראובן ותבע עלבון אמו, אמר, אם
אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות
אמי תהא צרה לאמי, לכך בלבל: ויהיו

בני יעקב שנים עשר. מתחיל לענין
ראשון, משנולד בנימין נשלמה המטה,
ומעתה ראויים להמנות, ומנאן. ורבותינו
דרשו, ללמדנו בא, שכולם שוין וכולם
צדיקים, שלא חטא ראובן:

כג. בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן
וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וַיהוּדָה וַיִּשָּׁשֶׁכֶר
וְזַבְלֹן:

בְּנֵי לֵאָה בּוֹכָרָא דִּיעֲקֹב רְאוּבֵן
וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וַיהוּדָה וַיִּשָּׁשֶׁכֶר וְזַבְלֹן:

בכור יעקב. אפילו בשעת הקללה קראו

בכור: בכור יעקב. בכור לנחלה, בכור

לעבודה בכור למנין, ולא נתנה בכורה

ליוסף אלא לענין השבטים, שנעשה לשני

שבטים:

כד בני רחל יוסף ובנימן:

בני רחל יוסף ובנימן:

כה ובני בלהה שפחת רחל דן

ונפתלי:

ובני בלהה אמתא דרחל דן ונפתלי:

כו וּבְנֵי זִלְפָּה שְׁפַחַת לֵאָה גֵּד

וְאֲשֶׁר אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר

יָלַד לוֹ בְּפַדֵּן אֲרָם:

וּבְנֵי זִלְפָּה אֲמַתָּא דֵּלֵאָה גֵּד וְאֲשֶׁר

אֵלֶּין בְּנֵי יַעֲקֹב דִּי אֲתִילִידוּ לָהּ בְּפַדֵּן

אֲרָם:

כז וַיָּבֵא יַעֲקֹב אֶל יִצְחָק אָבִיו

מִמֶּרְא קִרְיַת הָאֲרָבֶּעַ הוּא

חֶבְרוֹן אֲשֶׁר גָּר שָׁם אַבְרָהָם

וַיִּצְחָק:

וְאַתָּה יַעֲקֹב לֹות יִצְחָק אֲבוֹהֵי מִמְּרָא

קִרִּית אַרְבַּע הִיא חֲבֵרוֹן דִּי דָר תַּמָּן

אֲבִרָהֶם וַיִּצְחָק:

מִמְּרָא. שם המישור: קרית ארבע. שם

העיר. ממרא קרית הארבע, איל מישור

של קרית ארבע. ואם תאמר היה לו

לכתוב ממרא הקרית ארבע, כן דרך

המקרא בכל דבר ששמו כפול, כגון זה,

וכגון בית לחם אבי עזר, בית אל, אם

הוצרך להטיל בו ה"א, נותנה בראש

התיבה השניה, בית הלחמי, בעפרת אבי

העזרי, בנה חיאל בית האלי:

כח ויהיו ימי יצחק מאת שנה

ושמנים שנה:

והיו יומי יצחק מאה ותמנן שנים:

כט ויהיו יצחק וימת ויאסף

אל עמיו זקן ושבע ימים

ויקברו אתו עשו ויעקב

בְּנֵי־

וְאֶת־נֶגִיד יִצְחָק וּמִית וְאֶת־כְּנִישׁ לַעֲמָה

סִיב וּשְׁבַע יוֹמִין וּקְבָרוֹ יִתֶּה עֲשׂוֹ

וַיַּעֲקֹב בְּנוֹהִי:

ויגוע יצחק. אין מוקדם ומאוחר בתורה,

מכירתו של יוסף קדמה למיתתו של

יצחק י"ב שנה, שהרי כשנולד יעקב היה

יצחק בן ס' שנה, שנאמר ויצחק בן ששים

שנה וגו', ויצחק מת בשנת ק"ב ליעקב,

אם תוציא ששים מק"פ שנה, נשארו

ק"ד, ויוסף נמכר בן י"ז שנה, ואותה שנה
שנת מאה ושמונה ליעקב, כיצד, בן
ששים ושלש נתברך, וארבע עשרה שנה
נטמן בבית עבר, הרי שבעים ושבע,
וארבע עשרה עבד באשה, ובסוף ארבע
עשרה נולד יוסף, שנאמר ויהי כאשר
ילדה רחל את יוסף וגו', הרי תשעים
ואחת, וי"ז עד שלא נמכר יוסף, הרי מאה
ושמונה.:

בראשית פרק-לו

א וַיֵּלֶךְ תְּלָדוֹת עֵשָׂו הוּא

אָדוּם:

וְאֵלֵּין תּוֹלְדֹת עֲשׂוֹ הוּא אָדוּם:

ב עֲשׂוֹ לָקַח אֶת נְשָׁיו מִבְּנוֹת

כְּנַעַן אֶת עֵדָה בַּת אֵילָן

הַחֹתִי וְאֶת אֶהֱלִיבָמָה בַּת

עֵנָה בַת צִבְעוֹן הַחֹתִי:

עֲשׂוֹ נָסִיב יֵת נְשׁוֹהֵי מִבְּנֵי כְנַעַן יֵת

עֵדָה בַת אֵילָן חֲתָאָה וֵית אֶהֱלִיבָמָה

בַּת עֵנָה בַת צִבְעוֹן חֲוָאָה:

**עדה בת אילון. היא בשמת בת אילון,
ונקראת בשמת על שם שהיתה מקטרת
בשמים לעבודת אלילים: אהליבמה. היא
יהודית, והוא כינה שמה יהודית, לומר,
שהיא כופרת בעבודת אלילים כדי
להטעות את אביו: בת ענה בת צבעון.
אם בת ענה לא בת צבעון, ענה בנו של
צבעון, שנאמר ואלה בני צבעון ואיה
וענה, מלמד שבא צבעון על כלתו אשת
ענה, ויצאת אהליבמה מבין שניהם,
והודיעך הכתוב שכולן בני ממזרות היו:**

ג וְאַתָּה בְּשִׁמְתֹּת בֵּית יִשְׁמָעֵאל

אַחֲזֹת נְבִיּוֹת:

וְיִת בְּשִׁמְתֹּת בֵּית יִשְׁמָעֵאל אַחֲתָה

דְּנְבִיּוֹת:

בשמת בת ישמעאל. ולהלן קורא לה

מחלת, מצינו באגדת מדרש ספר שמואל,

ג' מוחלים להן עונותיהן, גר שנתגייר,

והעולה לגדולה, והנושא אשה, ולמד

הטעם מבאן, לכך נקראת מחלת,

שנמחלו עונותיו: אחזת נביות. על שם

שֶׁהוּא הַשִּׁיָּאָה לֹו מִשְׁמַת יִשְׁמַעֵאל,

נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ:

דֹּוּתֶלֶד עֲדָה לַעֲשׂוֹ אֶת אֱלִיפֹז

וּבְשִׁמַּת יִלְדָּה אֶת רְעוּאֵל:

וּלְיִדָּת עֲדָה לַעֲשׂוֹ יֵת אֱלִיפֹז וּבְשִׁמַּת

יִלְיִדָּת יֵת רְעוּאֵל:

הִ וְאֵהָלִיבִמָּה יִלְדָּה אֶת (יַעֲיִשׁ)

יַעֲיִשׁ וְאֵת יַעֲלָם וְאֵת קִנְרַח

אַלְהָ בְנֵי עֲשׂוֹ אֲשֶׁר יִלְדוּ לֹו

בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:

וְאֶהֱלִיבֶמָה יִלְדֶּת יֵת יַעֲוֹשׁ וַיֵּת יַעֲלֹם

וַיֵּת קָרַח אֱלִיָּן בְּנֵי עֵשָׂו דִּי אֶתִּילִידוֹ

לָהּ בְּאֶרְעָא דְכְנַעַן:

וְאֶהֱלִיבֶמָה יִלְדָה וְגו'. קרח זה ממזר היה,

ובן אליפז היה, שבא על אשת אביו אל

אהליבמה אשת עשו, שהרי הוא מנוי עם

אלופי אליפז בסוף הענין:

וַיִּפְקַח עֵשָׂו אֶת נָשָׁיו וְאֶת

בָּנָיו וְאֶת בְּנֹתָיו וְאֶת כָּל

נִפְשׁוֹת בֵּיתוֹ וְאֵת מִקְנֵהוּ

וְאֵת כָּל בְּהֵמָתוֹ וְאֵת כָּל

קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן

וַיֵּלֶךְ אֵל אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב

אַחִיו:

וַדְּבַר עָשׂוּ יֵת נִשְׁוֶהִי וַיֵּת בְּנוֹהִי וַיֵּת

בְּנִתָּהּ וַיֵּת כָּל נַפְשֹׁת בֵּיתָהּ וַיֵּת גִּיתוֹהִי

וַיֵּת כָּל בְּעִירָהּ וַיֵּת כָּל קִנְיָנָהּ דִּי קָנָא

בְּאֶרֶעֱא דְכְנַעַן וַאֲזַל לְאֶרֶעֱא אוֹחָרִי

מִן קֶדֶם יַעֲקֹב אַחֻזָּהּ:

וַיֵּלֶךְ אֶל אֶרֶץ. לְגֹר בְּאֶשֶׁר יִמְצָא:

וְכִי הָיָה רְכוּשָׁם רַב מְשַׁבֵּת

יַחְדָּו וְלֹא יִכְלֹה אֶרֶץ מְגֹרֵיהֶם

לְשֹׂאת אֹתָם מִפְּנֵי מְקִנֵּיהֶם:

אֲרִי הָיָה קִנְיָהוֹן סִגִּי מִלְמַתֵּב כַּחֲדָא

וְלֹא יִכְלִית אֶרֶץ תּוֹתְבוֹתָהוֹן לְסוּבְרָא

יִתְהוֹן מִן קֶדֶם גִּיתִיהוֹן:

וְלֹא יִכְלֹה אֶרֶץ מְגֹרֵיהֶם. לְהַסְפִּיק מִרְעָה

לְבַהֲמוֹת שְׁלָהֶם. וּמִדֶּרֶשׁ אֲגָדָה מִפְּנֵי יַעֲקֹב
אֲחִיו, מִפְּנֵי שֹׁטֵר חֹבֵב שֶׁל גְּזִירַת כִּי גֵר יִהְיֶה
זֶרַעַךְ, הַמוֹטֵל עַל זֶרְעוֹ שֶׁל יִצְחָק, אָמַר,
אֲלֹךְ לִי מִכָּאֵן, אֵין לִי חֶלֶק לֹא בַּמִּתְנָה
שֶׁנִּתְּנָה לּוֹ הָאָרֶץ הַזֹּאת, וְלֹא בַּפְּרִעוֹן
הַשֹּׁטֵר, וּמִפְּנֵי הַבוֹשָׁה שֶׁמִּכֹּר בְּכוֹרָתוֹ:

חַ וַיֵּשֶׁב עֲשׂוֹ בְּחֶרֶשׁ עֲשִׂיר עֲשׂוֹ
הוּא אֲדוֹם:

וַיֵּתִיב עֲשׂוֹ בְּטוֹרָא דְּשִׁעִיר עֲשׂוֹ הוּא
אֲדוֹם:

ט וְאֵלֶּה תִּלְדוֹת עֵשָׂו אָבִי

אָדוֹם בְּהָר שְׁעִיר:

וְאֵלֶּין תִּוְלַדַּת עֵשָׂו אֲבוֹהוֹן דְּאָדוֹמָא

בְּטוֹרָא דְשְׁעִיר:

וְאֵלֶּה הַתּוֹלְדוֹת שֶׁהוֹלִידוּ בְנֵי מִשְׁהַלָּךְ

לְשְׁעִיר:

י אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי עֵשָׂו אֲלִיפֹז

בֶּן עֲדָה אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו רְעוּאֵל בֶּן

בְּשִׁמֹּת אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו:

אֵלֶּיֶן שְׁמַחַת בְּנֵי עֵשָׂו אֲלִיפֹז בַּר עֲדָה

אֶתֶּת עֵשָׂו רְעוּאֵל בַּר בְּשֶׁמֶת אֶתֶּת

עֵשָׂו:

יֵא וַיִּהְיוּ בְנֵי אֲלִיפֹז תִּימָן

אוֹמֵר צִפּוֹ וְגַעְתָּם וְקִנְזֹ:

וְהוּ בְנֵי אֲלִיפֹז תִּימָן אוֹמֵר צִפּוֹ

וְגַעְתָּם וְקִנְזֹ:

יב וְתַמְנַע הִיתָה פִּילָגֶשׁ

לְאִלִּיפֹז בֶּן עֵשָׂו וְתִלָּד לְאִלִּיפֹז

אֶת עַמְּלֶק אֱלֹה בְּנֵי עֲדָה

אֲשֶׁת עֵשָׂו:

וְתִמְנַע הֹוֹת לְחִינָתָא לְאֱלִיפֹז בַּר עֵשָׂו

וּלְיִדָּת לְאֱלִיפֹז יֵת עַמְלֶק אֱלִין בְּנֵי

עֲדָה אֶתָּת עֵשָׂו:

וְתִמְנַע הִיתָה פִּילְגֶשׁ. לְהוֹדִיעַ גְּדוּלָּתוֹ שֶׁל

אֲבֵרָהָם כִּמָּה הָיוּ תַּאֲבִים לִידְבֹק בְּזֵרְעוֹ,

תִּמְנַע זֹו בַּת אֱלֹפִים הִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר וְאַחֲזָה

לְוִטָן תִּמְנַע, וְלְוִטָן מֵאֱלֹפִי יוֹשְׁבֵי שְׁעֵיר

הָיָה, מִן הַחֲזוּרִים שִׁישְׁבוּ בָהּ לְפָנִים, אִמְרָה,

איני זוכה להנשא לך, הלואי ואהיה
פילגש. ובדברי הימים מונה אותה בבניו
של אליפז, מלמד שבא על אשתו של
שעיר ויצאה תמנע מביניהם, וכשגדלה
נעשית פילגשו, וזהו ואחות לוטן תמנע,
ולא מנאה עם בני שעיר, שהיתה אחותו
מן האם ולא מן האב:

יְהוָה אֱלֹהֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶחֱת וְזָרַח
שֶׁמֶת וּמִזָּה אֱלֹהֵי הַיּוֹ בְנֵי
בְשֶׁמֶת אִשָּׁת עֵשָׂו:

וְאֵלֵּין בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וְזָרַח שְׁמָה

וּמִזֶּה אֵלֵּין הָיוּ בְּנֵי בְשָׁמַת אֶתֶת עֵשׂוֹ:

יד וְאֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי אֶהְלִיבָמָה

בֵּת עֵנָה בֵּת צַבְעוֹן אִשָּׁת

עֵשׂוֹ וְהַלֵּד לְעֵשׂוֹ אֶת (יַעֲיִשׁ)

יַעֲוִשׁ וְאֶת יַעֲלָם וְאֶת קַרַּח:

וְאֵלֵּין הָיוּ בְּנֵי אֶהְלִיבָמָה בֵּת עֵנָה בֵּת

צַבְעוֹן אֶתֶת עֵשׂוֹ וּלְיִידָת לְעֵשׂוֹ יֵת

יַעֲוִשׁ וְיֵת יַעֲלָם וְיֵת קַרַּח:

טו אֱלֹהֵי אֱלֹפִי בְּנֵי עֲשׂוֹ בְּנֵי

אֱלִיפַז בְּכוֹר עֲשׂוֹ אֱלֹהֵי תִימָן

אֱלֹהֵי אוֹמֵר אֱלֹהֵי צֶפּוֹ אֱלֹהֵי

קִנְזִי:

אֱלִין רַב־רֵבִי בְּנֵי עֲשׂוֹ בְּנֵי אֱלִיפַז

בוֹכֵרֵי דְעֲשׂוֹ רַבֵּי תִימָן רַבֵּי אוֹמֵר

רַבֵּי צֶפּוֹ רַבֵּי קִנְזִי:

אלה אלופי בני עשו. ראשי משפחות:

טז אֱלֹהֵי קִנְרַח אֱלֹהֵי גִעְיָתָם אֱלֹהֵי

עֲמַלְק אֱלֹה אֱלֹהֵי אֱלִיפַז

בְּאֶרֶץ אֲדוֹם אֱלֹה בְּנֵי עֲדָה:

רַב־א קָרַח רַב־א גִּעְתָּם רַב־א עֲמַלְק

אֱלִין רַב־רֵבִי אֱלִיפַז בְּאֶרְעָא דְאֲדוֹם

אֱלִין בְּנֵי עֲדָה:

יִזְ וְאֱלֹה בְּנֵי רְעוּאֵל בֶּן עִשָׂו

אֱלֹהֵי נַחֲת אֱלֹהֵי זֶרַח אֱלֹהֵי

שִׁמְעוֹן אֱלֹהֵי מִנְחָה אֱלֹהֵי אֱלִיפַז

רְעוּאֵל בְּאֶרֶץ אֲדוֹם אֱלֹה בְּנֵי

בְּשִׁמַּת אִשָּׁת עֵשָׂו:

וְאֵלֶיךָ בְּנֵי רְעוּאֵל בֶּר עֵשָׂו רַב־א נַחַת

רַב־א זָרַח רַב־א שִׁמָּה רַב־א מִזָּה אֵלֶיךָ

רַב־רְבִי רְעוּאֵל בְּאַרְעָא דְּאָדוּם אֵלֶיךָ

בְּנֵי בְּשִׁמַּת אֶתֶת עֵשָׂו:

יח וְאֵלֶּה בְּנֵי אֶהְיֶיב־מָה אִשָּׁת

עֵשָׂו אֶלֶּה יַעֲקֹב אֶלֶּה יַעֲקֹב

אֶלֶּה קְנָח אֶלֶּה אֶלֶּה

אֶהְיֶיב־מָה בֵּת עֲנָה אִשָּׁת

עֲשׂוֹ:

וְאֵלֶיךָ בְּנֵי אֱהֱלִיבָמָה אֵת עֲשׂוֹ רַב־אֵל

יְעֹשֶׁה רַב־אֵל יַעֲלֶם רַב־אֵל קִנְיָן אֵלֶיךָ

רַב־רֵבִי אֱהֱלִיבָמָה בַּת עֵנָה אֵת עֲשׂוֹ:

יֵט אֵלֶיךָ בְּנֵי עֲשׂוֹ וְאֵלֶיךָ

אֱלֹהֵיהֶם הוּא אֲדֹם:

אֵלֶיךָ בְּנֵי עֲשׂוֹ וְאֵלֶיךָ רַב־בְּנֵיהוּן הוּא

אֲדֹם:

ב. שביעי אלה בני

שְׁעִיר הַחֹרִי יֵשֶׁבִי הָאָרֶץ לֹטֵן

וְשׁוֹבֵל וְצִבְעוֹן וְעֵנָה:

אֵלֶּין בְּנֵי שְׁעִיר חֹרָאָה יִתְּבִי דְאֶרְעָא

לֹטֵן וְשׁוֹבֵל וְצִבְעוֹן וְעֵנָה:

יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ. שֶׁהֵיוּ יוֹשְׁבֵיהָ קוֹדֵם שְׁבֹא

עָשׂוּ לָשֵׁם. וּרְבוּתֵינוּ דְרֵשׁוּ. שֶׁהֵיוּ בְקִיָּאִין

בִּישׁוּבָה שֶׁל אֶרֶץ, מִלֹּא קִנְיָה זֶה לְזִיתִים,

מלא קנה זה לגבנים, שהיו טועמין

ויודעין אי זו נטיעה ראויה לה:

כא וְדִשּׁוֹן וְאַצָּר וְדִישּׁוֹן אֱלֹה

אֱלֹפִי חֲרִי בְּנֵי שְׁעִיר בְּאֶרֶץ

אֲדוֹם:

וְדִשּׁוֹן וְאַצָּר וְדִישּׁוֹן אֱלִין רַבְרָבִי

חֲרָאִי בְּנֵי שְׁעִיר בְּאֶרֶץ אֲדוֹם:

כב וַיְהִיו בְּנֵי לֹטָן חֲרִי וַהֲיָמָם

וַאֲחֹת לֹטָן תַּמְנָע:

וְהוּא בְּנֵי לֹטֵן חֹרֵי וְהֵימָּם וְאַחֲתָהּ

דְּלֹטֵן תִּמְנָע:

כג וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוּבֵל עֵלֶז

וּמִנַּחַת וְעֵיבֵל שְׁפֹו וְאוֹנָם:

וְאֵלֶּין בְּנֵי שׁוּבֵל עֵלֶז וּמִנַּחַת וְעֵיבֵל

שְׁפֹו וְאוֹנָם:

כד וְאֵלֶּה בְּנֵי צַבְעֹון וְאִיהָ

וְעֵנָה הִוא עֵנָה אֲשֶׁר מִצָּא

אֶת הֵימָּם בַּמִּדְבָּר בְּרַעְתּוֹ אֶת

הַחֲמֹרִים לְצִבְעוֹן אֲבִיו:

וְאֵלֶּיךָ בְּנֵי צִבְעוֹן וְאִיהָ וְעֵנָה הוּא עֵנָה

דִּי אֲשַׁכַּח יְתָ גְבֻרִיא בְּמִדְבָּרָא כִּד הוּא

רָעִי יְתָ חֲמֹרִיא לְצִבְעוֹן אֲבוּהִי:

וְאִיהָ וְעֵנָה. וי"ו יתירה, והוא כמו איה

וענה, והרבה יש במקרא, תת וקדש וצבא

מרמס, נרדם ורכב וסוס: הוא ענה.

האמור למעלה שהוא אחיו של צבעון,

וכאן הוא קורא אותו בנו, מלמד שבא

צבעון על אמו והוליד את ענה: את

**הימם. פרדים. הרביע חמור על סוס
וילדה פרד, והוא היה ממזר והביא פסולין
לעולם. ולמה נקרא שמם ימים, שאימתן
מוטלת על הבריות, דאמר רבי חנינא,
מימי לא שאלני אדם על מכת פרדה
לבנה, וחיה. ולא הוזקק לכתוב לנו
משפחות החורי, אלא מפני תמנע,
ולחודיע גדולת אברהם כמו שפירשתי
למעלה:**

**כה וְאֵלֶּה בְּנֵי עֵנָה רְשֹׁן
וְאֵלֶּה לִבְמֹתָ בֶּת עֵנָה:**

וְאֵלֵינוּ בְּנֵי עֲנָה דִּשְׁנָן וְאֶהְיִיבִמָּה בֵּית

עֲנָה:

כו וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישְׁנָן חֲמִידָן

וְאַשְׁבֵּן וִיתָרָן וְכָרָן:

וְאֵלֵינוּ בְּנֵי דִישְׁנָן חֲמִידָן וְאַשְׁבֵּן וִיתָרָן

וְכָרָן:

כז אֵלֶּה בְּנֵי אֶצֶר בְּלָחָן וְזַעֲזָן

וְעֶקֶן:

אֵלֵינוּ בְּנֵי אֶצֶר בְּלָחָן וְזַעֲזָן וְעֶקֶן:

כח אֱלֹהֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֹמֵן וְאֶרֶן:

אֵלֶּיִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֹמֵן וְאֶרֶן:

כט אֱלֹהֵי אֱלֹפִי הַחֲרִי אֱלֹהֵי

לֹטֵן אֱלֹהֵי שׁוּבֵל אֱלֹהֵי צַבְעֹן

אֱלֹהֵי עֵנָה:

אֵלֶּיִן רַב־רַבִּי חֹרָאָה רַב־א לֹטֵן רַב־א

שׁוּבֵל רַב־א צַבְעֹן רַב־א עֵנָה:

ל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי אֶצֶר אֱלֹהֵי

יִשְׂרָאֵל אֱלֹפִי הַחֲרִי

לֹא־לִפְיֵיהֶם בְּאֶרֶץ שְׁעִיר:

רַבָּא דִּשְׁן רַבָּא אֶצֶר רַבָּא דִּשְׁן אֱלִין

רַבִּי חוּרָא לְרַבִּינְהוֹן בְּאַרְעָא

דְּשְׁעִיר:

לֹא וְאֵלָּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מְלָכוּ

בְּאֶרֶץ אֲדוּם לְפָנַי מֶלֶךְ מֶלֶךְ

לְבָנַי יִשְׂרָאֵל:

וְאֱלִין מַלְכִּיא דִּי מְלִיכוּ בְּאַרְעָא

דְּאֲדוּם קִדָּם דִּי מֶלֶךְ מַלְכָּא לְבָנַי

יִשְׂרָאֵל:

ואלה המלכים וגו'. שמנה היו, וכנגדן
העמיד יעקב, ובטל מלכות עשו בימיהם,
אלו הן, שאול, ואיש בשת, דוד ושלמה,
רחבעם, אביה, אסא, יהושפט. ובימי יורם
בנו כתיב, בימיו פשע אדום מתחת יד
יהודה וימליכו עליהם מלך, ובימי שאול
כתיב אין מלך באדום נצב מלך:

לב וימלך באדום בלע בן
בעור וישם עירו דנהבה:

וּמֶלֶךְ בְּאֶדוֹם בִּלְע בַּר בְּעוֹר וְשׁוֹם

קָרְתָּהּ דִּנְהָבָה:

לֹג וַיָּמָת בִּלְע וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו

יֹבֵב בֶּן זֶרַח מִבְּצָרָה:

וּמִית בִּלְע וּמֶלֶךְ תַּחֲתוֹהִי יֹבֵב בַּר

זֶרַח מִבְּצָרָה:

יֹבֵב בֶּן זֶרַח מִבְּצָרָה. בַּצָּרָה מַעֲרִי מוֹאָב

הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר וְעַל קָרִיּוֹת וְעַל בַּצָּרָה זָגוּ,

וְלִפִּי שֶׁהַעֲמִידָה מֶלֶךְ לְאֶדוֹם עֲתִידָה

לְלַקּוֹת עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי זָבַח לָהּ

בבצרה:

לֹד וַיָּמָת יוֹבָב וַיְמַלֵּךְ תַּחֲתָיו

חֵשֶׁם מֵאֶרֶץ הַתִּימָנִי:

וּמִית יוֹבָב וַיְמַלֵּךְ תַּחֲתָיו חֵשֶׁם

מֵאֶרֶץ דְּרוֹמָא:

לֹה וַיָּמָת חֵשֶׁם וַיְמַלֵּךְ תַּחֲתָיו

הֲדַד בֶּן בְּדַד הַמִּכָּה אֶת מִדְיָן

בְּשָׂדֵה מוֹאָב וְשֵׁם עִירוֹ עֲוִית:

וּמִית חֵשֶׁם וַיְמַלֵּךְ תַּחֲתָיו הֲדַד בֶּר

בְּדַד דְּקָטִיל יֵת מְדִינָאֵי בַּחֲקָלָא

דְּמוֹאֵב וְשׁוֹם קָרְתָּה עֲוִיתָ:

המכה את מדין בשדה מואב. שבאכ

מדין על מואב למלחמה, והלך מלך אדום

לעזור את מואב, ומכאן אנו למדים, שהיו

מדין ומואב מריבים זה עם זה, ובימי

בלעם עשו שלום להתקשר על ישראל:

לו וַיָּבֹאוּ הָרֹדֶד וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו

שִׁמְלָה מִמֶּשֶׁרְקָה:

ומית הרודד ומלך תחתוהי שִׁמְלָה

מִמִּשְׁרָקָה:

לֹא וַיָּבֹא שָׁמָּה וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו

שָׂאוֹל מִרְחוֹבוֹת הַנֶּהָר:

וּמִית שָׁמָּה וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו שָׂאוֹל

מִרְחוֹבוֹת דָּעַל פָּרַת:

לֹא וַיָּבֹא שָׂאוֹל וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו

בַּעַל חֲנָן בֶּן עֲכָבוֹר:

וּמִית שָׂאוֹל וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו בַּעַל חֲנָן

בֶּר עֲכָבוֹר:

לֹט וַיָּמָת בַּעַל חֲנָן בֶּן עֲכָבֹר

וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַד וְשֵׁם עִירוֹ

פָּעוֹ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהִיטְבָּאֵל

בֵּת מַטְרַד בַּת מִי זָהָב:

וּמִית בַּעַל חֲנָן בַּר עֲכָבֹר וַיִּמְלֹךְ

תַּחְתָּיו הֲדַד וְשֵׁם קְרָתָה פָּעוֹ וְשֵׁם

אִתָּתָה מְהִיטְבָּאֵל בֵּת מַטְרַד בַּת מִצְרָף

זָהָבֹא:

בת מי זהב. מהו זהב, עשיר היה, ואין

זהב חשוב בעיניו לכולם:

מפטיר מ ואלה

שְׁמוֹת אֱלֹהֵי עֵשָׂו לְמִשְׁפְּחֹתָם

לְמִקְמֹתָם בְּשִׁמְתָם אֱלֹהֵי

תַּמְנֵעַ אֱלֹהֵי עֵלְוָה אֱלֹהֵי יִתְתִּי:

וְאֵלֵיךְ שְׁמַת רַבְרָבִי עֵשָׂו לְזִרְעִיתְהוֹן

לְאַתְרֵיהוֹן בְּשִׁמְתְּהוֹן רַבָּא תַמְנֵעַ רַבָּא

עֵלְוָה רַבָּא יִתְתִּי:

ואלה שמות אלופי עשו. שנקראו על

שם מדינותיהם לאחר שמת הדר, ופסקה

מהם מלכות, והראשונים הנזכרים

למעלה הם שמות תולדותם, וכן מפורש

בדברי הימים וימת הדר ויהיו אלופי אדום

אלוף תמנע וגו':

מא אֱלֹהֵי אֶהְיֶיבְמָה אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי

אֱלֹהֵי פִינֵן:

רַבָּא אֱלֹהֵי אֶהְיֶיבְמָה רַבָּא אֱלֹהֵי רַבָּא פִינֵן:

מב אֱלֹהֵי קַנִּז אֱלֹהֵי תִימָן אֱלֹהֵי

מִבְּצָר:

רַבָּא קִנְזֵי רַבָּא תִּימָן רַבָּא מִבְּצָר:

מִגְּאֱלֹהֶם מִגְּדִי־אֵל אֱלֹהֶם עִירָם

אֵלֶּה אֱלֹהֵי אֲדָם לְמַשְׁבָּתָם

בְּאֶרֶץ אַחֲזָתָם הוּא עָשׂוֹ אֲבִי

אֲדָם:

רַבָּא מִגְּדִי־אֵל רַבָּא עִירָם אֵלֶּיךָ רַב־רִבִּי

אֲדָם לְמוֹת־בְּנֵהוּן בְּאֶרֶץ אַחֲסַנְתָּהוּן

הוּא עָשׂוֹ אֲבוֹהוּן דְּאֲדוֹמָאִי:

פרשת וישלח – מפטיר – דף קנט

מגדיאל. הוא רומי: חסלת פרשת וישלח:

בַּרְשָׁת

וַיֵּשֶׁב

עַם אֲוֵנֶקֶלֶום וְרַעֲשִׁי

פרשת וישב

בראשית פרק-לז

א וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִגְדוֹר

אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנַעַן׃

וַיֵּתֵב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ תּוֹתְבוֹת אַבְנֵהי

בְּאֶרֶץ דְּכַנְעַן׃

וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב וְגו'. אחר שכתב לך ישובי

עשו ותולדותיו בדרך קצרה, שלא היו
ספונים וחשובים לפרש היאך נתישבו,
וסדר מלחמותיהם איך הורישו את החורי,
פירש לך ישובי יעקב ותולדותיו בדרך
ארוכה, כל גלגולי סבתם, לפי שהם
חשובים לפני המקום להאריך בהם, וכן
אתה מוצא בעשרה דורות שמאדם ועד
נח, פלוני הוליד פלוני, וכשבא לנח
האריך בו, וכן בעשרה דורות שמנח ועד
אברהם קצר בהם, ומשהגיע אצל אברהם
האריך בו. משל למרגליות שנפלה בין

החול, אדם ממשמש בחול וכוברו בכברה
עד שמוצא את המרגליות, ומשמצאה,
הוא משליך את הצרורות מידו ונוטל
המרגליות.:

ב אֵלֶּה תִּלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן
שִׁבְעַ עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רָעָה
אֶת אָחִיו בְּצֹאן וְהוּא נָעַר
אֶת בְּנֵי בְלָחָה וְאֶת בְּנֵי זִלְפָּה
נָשֵׁי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת

דְּבַתְּם רְעָה אֶל אֲבִיהֶם:

אֵלַיִן תּוֹלְדֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בַּר שִׁבְעַ

עֲסָרִי שְׁנֵינ (כַּד) הָיָה רָעִי עִם אֲחֻוָּהִי

בַּעֲנָא וְהוּא מִרְבִּי עִם בְּנֵי בְלָהָה וְעִם

בְּנֵי זִלְפָּה נָשִׁי אֲבוּהִי וְאֵיתִי יוֹסֵף יֵת

דְּבַהוֹן בִּישָׁא לֹות אֲבוּהוֹן:

אֵלָה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב. וְאֵלָה שֶׁל תּוֹלְדוֹת

יַעֲקֹב, אֵלָה יִשׁוּבֵיהֶם וְגִלְגּוּלֵיהֶם, עַד

שֶׁבָאוּ לְכָל יִישׁוּב. סָבָה רֵאשׁוּנָה, יוֹסֵף בֶּן

שִׁבְעַ עֶשְׂרֵה זָגוּ, עַל יְדֵי זֶה נִתְגַּלְגְּלוּ וַיִּרְדּוּ

למצרים, זהו אחר ישוב פשוטו של
מקרא, להיות דבר דבור על אופניו.
ומדרש אגדה דורש, תלך הכתוב תולדות
יעקב ביוסף, מפני כמה דברים, אחת,
שכל עצמו של יעקב לא עבד אצל לבן
אלא ברחל, ושהיה זיו איקונין של יוסף
דומה לו, וכל מה שאירע ליעקב אירע
ליוסף, זה נשטם וזה נשטם, זה אחיו
מבקש להרגו וזה אחיו מבקשים להרגו,
וכן הרבה בבראשית רבה. ועוד נדרש בו,
וישב, ביקש יעקב לישב בשלוח, קפץ

עליו רוגזו של יוסף, צדיקים מבקשים
לישב בשלוח, אומר הקב"ה, לא דיין
לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא,
אלא שמבקשים לישב בשלוח בעולם
הזה: והוא נער. שהיה עושה מעשה
נערות, מתקן בשערו, ממשמש בעיניו,
כדי שיהיה נראה יפה: את בני בלחה.
כלומר, ורגיל אצל בני בלחה, לפי שהיו
אחיו מבזין אותן, והוא מקרבן. את דבתם
רעה. כל רעה שהיה רואה באחיו בני
לאה, היה מגיד לאביו, שהיו אוכלין אבר

מִן הַחַי, וּמִזִּלְזָלִין בְּבְנֵי הַשְּׁפָחוֹת לְקָרוֹתָן
עֲבָדִים, וְחֲשׂוֹדִים עַל הָעֲרִיּוֹת. וּבִשְׁלֹשָׁתָן
לָקָה, עַל אֲבֵר מִן הַחַי, וַיִּשְׁחָטוּ שְׁעִיר עִזִּים
בְּמִכִּירָתוֹ, וְלֹא אֲכָלוּהוּ חַי וְעַל דְּבַה שִׁסְפָּר
עֲלֵיהֶם שְׁקוֹרִין לְאַחֵיהֶם עֲבָדִים, לְעַבֵּד
נִמְכָּר יוֹסֵף, וְעַל הָעֲרִיּוֹת שִׁסְפָּר עֲלֵיהֶם,
וְתֵשֶׂא אִשָּׁת אֲדוֹנֶיךָ וְגו': דְּבַתָּם. כֹּל לְשׁוֹן
דְּבַה פִּרְלִי"ץ בִּלְע"ז. כֹּל מָה שֶׁהִיא יִכּוֹל
לְדַבֵּר בָּהֶם רַעָה, הִיא מִסְפָּר: דְּבַה. לְשׁוֹן
דּוֹבֵב שִׁפְתֵי יִשְׁנִים:

וַיִּשְׁרָאֵל אֶת־אֶהֱבָאֵת יוֹסֵף מִכָּל

בְּנֵי כִּי בֶן זִקְנִים הוּא לוֹ

וַעֲשֵׂה לוֹ כְּתָנֹת פַּסִּים:

וַיִּשְׂרָאֵל רַחֵם יְת יוֹסֵף מְכָל בְּנוֹהֵי אָרִי

בֶּר חַכִּים הוּא לָהּ וַעֲבַד לָהּ כְּתוּנָא

דַּפְסִי:

בֶּן זִקְנִים. שְׁנוּלָד לוֹ לַעַת זִקְנָתוֹ.

וְאוֹנֵקְלוֹס תִּרְגָּם. בֶּר חַכִּים הוּא לָיָהּ, כָּל

מָה שֶׁלָּמַד מִשֵּׁם וַעֲבַד מִסֵּר לוֹ. דְּבַר אַחֵר,

שֶׁהָיָה זִיז אֵיִקוֹנִין שָׁלוֹ דּוֹמָה לוֹ: פַּסִּים.

לְשׁוֹן כָּלִי מַלְתָּ, כְּמוֹ כְּרַפָּס וְתַכְלָת, וְכְמוֹ

כתונת הפסים דתמר ואמנון. ומדרש
אגדה על שם צרותיו, שנמכר לפוטיפר
ולסוחרים ולישמעאלים ולמדינים:

ד וַיֵּרְאוּ אֶחָיו כִּי אֵתוּ אֶחָב
אֲבִיהֶם מִכָּל אֶחָיו וַיִּשְׁנֶאוּ
אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם:
וַחֲזוּ אֲחֻהִי אֲרִי יְתֵה רַחֵם אֲבוֹהוֹן מִכָּל
אֲחֻהִי וּסְנוּ יְתֵה וְלֹא צָבֵן לְמַלְלָא
עֲמָה לְשָׁלֹם:

וְלֹא יִכְלוּ דַבְּרוּ לְשָׁלוֹם. מִתּוֹךְ גְּנוּתָם

לְמַדְנוּ שִׁבְחָם, שֶׁלֹּא דַבְּרוּ אֶחָת בַּפֶּה וְאֶחָת

בַּלֵּב: דַּבְּרוּ. לְדַבֵּר עִמּוֹ:

ה וַיַּחֲלֹם יוֹסֵף חֲלֹם וַיִּגֹּד

לְאַחֵיו וַיֹּסְפוּ עוֹד שְׁנֵאֵי אֹתוֹ:

וַחֲלֹם יוֹסֵף חֲלֵמָא וַחֲוֵי לְאַחֵיו

וְאוֹסִיפוּ עוֹד סְנוֹ יִתְּה:

ו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׁמַעוּ נָא

הַחֲלֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתִּי:

וַאֲמַר לְהוֹן שְׁמָעוּ כְּעֵן חֲלָמָא הֲדִין דִּי
חֲלִימִית:

וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מֵאֲלֹמִים אֲלֹמִים
בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קָמָה
אֲלֵמָתִי וְגַם נִצָּבָה וְהִנֵּה
תִּסְבִּינָה אֲלֵמָתִי כֶּם

וְתִשֶׁתְּחַוֶּינִי לְאֵלֵמָתִי:

וְהִיא אֲנַחְנָא מֵאֲסָרִין אֲסָרִין בְּגוֹ חֲקָלָא
וְהִיא קָמַת אֲסָרָתִי וְאִף אֲזַדְקַפֶּת וְהִיא

מִסֵּתֶחֱרֹן אֶסְרֶת־כּוֹן וְסִגְדֹן לְאַסְרֶתִּי:

מֵאלֵלִים אֵלִים. כְּתִרְגֹּמוֹ מֵאֲסָרִין

אֲסָרִין, עֲמָרִין, וְכֵן נוֹשֵׂא אֱלֹמֹתִיו,

וּבְמֹהוּ בְלִשׁוֹן מִשְׁנָה זֶה־אֱלֹמֹת נוֹטֵל

וּמְכַרִּיז: קִמָּה אֱלֹמֹתִי. נִזְקָפָה: וְגַם

נִצְבָּה. לְעֲמוֹד עַל עֲמֻדָּה בִּזְקִיפָה:

ח וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֶחָיו הַמֶּלֶךְ:

תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם מִשׁוּל תִּמְשָׁל

בָּנוּ וַיֹּסְפוּ עוֹד שֵׁנָא אֶתוֹ עַל

חֲלֻמֹתָיו וְעַל דְּבָרָיו:

וַאֲמָרוּ לָהּ אַחֹתִי הַמֶּלֶכָּה אֵת מִדְּמִי

לַמֶּמְלָךְ עֲלָנָא אוֹ שׁוֹלְטָן אֵת סִבִּיר

לַמִּשְׁלֵט בָּנָא וְאוֹסִיפוֹ עוֹד סִנּוֹ יִתֶּה

עַל חֲלָמוֹתַי וְעַל פִּתְגָּמוֹתַי:

וְעַל דְּבָרֵיו. עַל דְּבַתָּם רְעָה שֶׁהִיא מֵבִיא

לְאֲבִיהֶם:

טוֹיַחֲלָם עוֹד חֲלֹם אַחֵר וַיִּסְפֹּר

אֵתוֹ לְאַחֵיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה

חֲלָמֹתַי חֲלֹם עוֹד וְהִנֵּה

הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עֶשֶׂר

כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי:

וְחַלַּם עוֹד חֲלָמָא אַחֲרָנָא וְאַשְׁתַּעֲי יְתָה

לְאַחוּהִי וְאָמַר הָא חֲלֵמִית חֲלָמָא עוֹד

וְהָא שְׁמֵשׁ וְסִהֲרָא וְחַד עֶשֶׂר כּוֹכָבִיא

סִגְדֵּן לִי:

וַיִּסְפֹּר אֶל אָבִיו וְאֶל אֶחָיו

וַיַּגִּיעַר בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מָה

הַחֲלֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלָמְתָּ

הַבּוֹא נְבוֹא אֲנִי וְאַמֶּךָ וְאַחֶיךָ

לְהַשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אֶרְצָה:

וְאַשְׁתַּעֲי לְאֲבוֹהֵי וּלְאַחֹהֵי וּנְזַף בָּהֶם

אֲבוֹהֵי וְאֶמַר לָהֶם מָה חֲלָמָא הָדִין דִּי

חֲלָמָתָא הַמִּיתָא נִיתִי אֲנָא וְאַמֶּךָ

וְאַחֶיךָ לְמַסְגֵּד לְךָ עַל אֶרְעָא:

וּסְפַר אֶל אֲבִיו וְאֶל אַחִיו. לְאַחַר שְׁסַפֵּר

אוֹתוֹ לְאַחִיו, חֲזַר וּסְפְּרוּ לְאֲבִיו בַּפְּנִיָּהם:

וַיַּגְעֵר בּוֹ. לִפִּי שֶׁהִיא מְטִיל שְׁנָאָה עֲלָיו:

הַבּוֹא נְבוֹא. וְהֵלֵא אִמְךָ כְּבַר מִתָּה, וְהוּא

לֹא הִיָּה יוֹדֵעַ שֶׁהַדְּבָרִים מִגִּיעֵינָן לְבִלְהָהּ,
שֶׁגִּדְלָתוֹ כְּאִמּוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ לְמַדּוֹ מִכֵּאֵן,
שֶׁאִין חֵלֹם בְּלֹא דְבָרִים בְּטָלִים, וַיַּעֲקֹב
נִתְכוּוֹן לְהוֹצִיא הַדָּבָר מִלֵּב בְּנָיו, שֶׁלֹּא
יִקְנֹאוּהוּ, לְכַךְ אָמַר לוֹ הַבּוֹא נִבּוֹא וְגו',
כִּשֶׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר בְּאֵמֶךְ, כֵּךְ הַשָּׂאֵר הוּא
בְּטָל:

יֵא וַיִּקְנֹאוּ בּוֹ אֶחָיו וְאָבִיו
שָׁמַר אֶת הַדָּבָר:
וַיִּקְנֵאוּ בֵּה אֶחָיו וְאָבוֹהִי נִטָּר יֵת

פֶּתִיגְמָא:

שִׁמְרָה אֶת הַדְּבָר. הִיא מִמַּתִּין וּמַצְפָּה מִתִּי
יְבוֹא, וְכֵן שׁוֹמֵר אֲמוּנִים, וְכֵן לֹא תִשְׁמֹר
עַל חֲטָאֵתִי, לֹא תִמַּתִּין:

יב שְׁנִי וַיֵּלְכוּ אֶחָיו

לְרַעוֹת אֶת צֹאן אֲבִיהֶם
בְּשֹׁכֶם:

וַאֲזָלוּ אֶחָוֵהִי לְמִרְעֵי יֵת עֲנָא דְאֲבוּהוֹן

בְּשִׁכְּם:

לְרַעוֹת אֶת צֹאן. נִקּוּד עַל אֶת, שֶׁלֹא הִלְכוּ

אֶלֹא לְרַעוֹת אֶת עֲצֻמּוֹ:

וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף

הֲלוֹא אֲחִיךָ רַעִים בְּשִׁכְּכֵם לָכֵה

וְאֶשְׁלַחךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ

הֲנִי:

וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הֲלֹא אֲחִיךָ רָעוּ

בְּשִׁכְּכֵם אֶתֹא וְאֶשְׁלַחְנִי לְוִתְהוֹן וַאֲמַר

לֵּהָ הָאֱנָא:

הנני. לשון ענוה וזריזות, נזדרז למצות

אביו, ואף על פי שהיה יודע באחיו

ששונאין אותו:

יד־ויאמר לוֹ לָךְ נָא רֵאָה אֶת

שְׁלוֹם אַחִיךָ וְאֶת שְׁלוֹם הַצֵּאן

וְהַשִּׁבְנִי דְּבָר וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעֵמֶק

חֶבְרוֹן וַיָּבֹא שְׂכֵמָה:

וַאֲמַר לֵה אֵיזֵל כְּעֵן חַיִּי יֵת שְׁלָמָא

דִּאֲחוּךְ וַיֵּת שְׁלֵמָא דְּעֵנָא וְאֶתְבְּנִי

פְּתִגְמָא וְשִׁלְחָה מִמִּישָׁר חֶבְרוֹן וְאֶתְא

לְשִׁכָּם:

מעמק חברון. והלא חברון בהר, שנאמר

ויעלו בנגב ויבא עד חברון, אלא מעצה

עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון,

לקיים מה שנאמר לאברהם בין הבתרים,

כי גר יהיה זרעך: ויבא שכמה. מקום

מוכן לפורענות, שם קלקלו השבטים, שם

ענו את דינה, שם נחלקה מלכות בית דוד,

שנאמר וילך רחבעם שכמה:

טו וַיִּמְצְאוּהוּ אִישׁ וְהִנֵּה תַעֲה

בַּשָּׂדֶה וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר

מַה תַּבְּקֶשׁ:

וַאֲשַׁכְּחֶה גִבֹּרָא וְהָא תַעֲי בַחֲקָלָא

וַיִּשְׁאַלְנָה גִבֹּרָא לְמִימַר מַה אַתָּ בַעֲי:

וַיִּמְצְאוּהוּ אִישׁ. זֶה גִבְרִיאֵל שֶׁנֶּאֱמַר

וְהָאִישׁ גִּבְרִיאֵל:

טז וַיֹּאמֶר אֶת אַחִי אֲנֹכִי

מִבֵּקֶשׁ הַגִּידָה נָא לִי אֵיפֹה הֵם

רָעִים:

וַאֲמַר יְתֹאחִי אֲנִי בְּעֵי חֹי כֵּעֵן לִי

הֵיכָא אֲנֹן רָעָן:

וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נִסְעוּ מִזֶּה כִּי

שָׁמַעְתִּי אֲמָרִים נִלְכָּה דִּתְיִנָּה

וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחֵר אָחָיו וַיִּמְצְאוּם

בְּדֹתָן:

וַאֲמַר גְּבֵרָא נִטְלוּ מִכָּא אֲרִי שְׁמַעִית

דֹּאמְרִין נִיזֵל לְדַתָּן וְאַזֵּל יוֹסֵף בְּתֵר

אַחוּהִי וְאַשְׁכְּחֵנוּן בְּדַתָּן:

נִסְעוּ מִזֶּה. הִסִּיעוּ עֲצֵמָן מִן הָאָחוּה: נִלְכָּה

דוֹתִינָה. לְבַקֵּשׁ לָךְ נְכֵלֵי דָתוֹת שִׁמִּיתוּךְ

בָּהֶם. וְלִפִּי פֶשׁוּטוֹ, שֵׁם מְקוֹם הוּא, וְאִין

מִקְרָא יוֹצֵא מִיַּדִּי פֶשׁוּטוֹ:

יח וַיֵּרְאוּ אֹתוֹ מֵרָחֵק וּבְטָרֵם

יִקְרַב אֲלֵיהֶם וַיִּתְּנֵם לּוֹ אֹתוֹ

לְהַמִּיתוֹ:

וַחֲזֹוּ יִתֵּה מֶרְחִיק וְעַד לֹא קָרִיב לְוַתְּהוֹן

וַחֲשִׁיבוּ עָלוּהִי לְמִקְטִלָּהּ:

וַיִּתְּנִכְלוּ. נִתְּמַלְאוּ נִכְלִים וְעַרְמוּמִיּוֹת:

אֲתוּ. כְּמוֹ אֲתוּ, עִמּוּ, כְּלוּמַר אֵלָיו:

יֵט וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו הִנֵּה

בַּעַל הַחֲלָמוֹת הִלְזָה בָּא:

וַאֲמָרוּ גִבּוֹר לְאַחֻהִי הֵא מָרִי חֲלָמִיא

דִּיכִי אֲתָא:

כּוֹעֵתָה לָכוּ וְנַחֲרַגְהוּ וְנַשְׁלִכְהוּ

בְּאַחַד הַבָּרוֹת וְאָמְרָנוּ חַיָּה

רָעָה אֲכַלְתָּהּ וְנִרְאָה מֶה יִהְיוּ

חֲלָמוֹתֶיךָ:

וְכַעַן אַתָּה וְנִקְטְלָנָה וְנִרְמָנָה בַּחֲדָא מִן

גְּבִיָּא וְנִימַר חֵיתָא בִישְׁתָּא אֲכַלְתָּהּ

וְנַחֲזִי מֶה יִהוּן בְּסוּף חֲלָמוֹתֶיךָ:

וְנִרְאָה מֶה יִהְיוּ חֲלוֹמוֹתֶיךָ. אָמַר רַבִּי

יִצְחָק מִקְרָא זֶה אֹמֵר דְּרֵשְׁנִי, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ

אֹמֶרֶת בֶּן, הֵם אֹמְרִים נִהְרְגָהּ, וְהַכְּתוּב

מִסִּיִּם וְנִרְאָה מֶה יִהְיוּ חֲלוֹמוֹתֶיךָ, נִרְאָה

דבר מי יקום, או שלכם או שלי, ואי
אפשר שיאמרו הם ונראה מה יהיו
חלומותיו, שמכיון שיהרגוהו בטלו
חלומותיו:

כא וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיֵּצֵאֵהוּ
מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נִכְנּוּ נַפְשׁ:
וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּשְׁזְבֵה מִיַּדְיָהוּן וַאֲמַר
לֹא נִקְטְלָנָה נַפְשׁ:

לֹא נִכְנּוּ נַפְשׁ. מכת נפש, זו היא מיתה:

כב וַיֹּאמֶר אֶלָּהֶם רְאוּבֵן אֵל

תִּשְׁפְּכוּ דָם הַשְּׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל

הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר וְיִד

אֶל תִּשְׁלְחוּ בּוֹ לְמַעַן הַצִּיל

אֹתוֹ מִיָּדָם לְהַשִּׁיבוּ אֶל אֲבִיו:

וְאָמַר לְהוֹן רְאוּבֵן לָא תוֹשְׁדוֹן דְּמָא

רְמוּ יִתָּה לְגַבָּא הֲדִין דִּי בַּמִּדְבָּרָא

וְיָדָא לָא תוֹשְׁטוֹן בֵּה בְּדִיל לְשִׁיזְבָּא

יִתָּה מִיִּדְיָהוֹן לְאַתְבוּתָה לְוֹת אַבוּהִי:

למען הציל אתו. רוח הקדש העידה על

ראובן שלא אמר זאת אלא להציל אותו,

שיבא הוא ויטלנו משם, אמר, אני בכור

וגדול שבכולן, לא יתלה הסרחון אלא בי:

שלישי

בג

ויהי

כִּאֲשֶׁר בא יוסף אל אחיו

וַיִּפְשִׁטוּ אֶת יוֹסֵף אֶת כִּתְּנֹתָיו

אֶת כִּתְּנֹת הַפָּסִים אֲשֶׁר עָלָיו:

וַהֲוה כִּד אֶתָּא יוֹסֵף לֹת אֲחוּהִי

וְאַשְׁלַחוּ יְתָ יוֹסֵף יְתָ כְּתוּנָה יְתָ כְּתוּנָא

דְּפָסִי דִּי עֲלוּהִי:

את כתנתו. זה חלוק: את כתנת הפסים.

הוא שהוסיף לו אביו יותר על אחיו:

כַּד־וַיִּקְנֶחֱהוּ וַיַּשְׁלֹכוּ אֹתוֹ הַבְּרָה

וְהַבּוּר רַק אֵין בּוּ מִיָּם:

וְנִסְבוּהִי וְרָמוּ יְתָהּ לְגַבָּא וְגַבָּא רִיקָא

לִית בָּהּ מִיָּא:

והבור רק אין בו מים. ממשמע שנאמר

והבור רק, איני יודע שאין בו מים, מה

תלמוד לומר אין בו מים, מים אין בו, אבל

נחשים ועקרבים יש בו:

כה וישבו לאכל לחם וישאו

עיניהם ויראו והנה ארחת

ישמעאלים באה מגלעד

וגמליהם נשאים נכאת וצרי

ולט חולכים להוריד מצרימה:

ואסחרו למיכל לחמא וזקפו עיניהון

וַחֲזוּ וְהָא שִׁירַת עֲרֵבָאִי אֲתִיָּא מִגְּלָעַד

וְגַמְלִיהוֹן טְעִינִין שְׁעָף וְקִטָּף וְלִטּוֹם

אֲזִלִּין לְאַחַתָּא לְמַצָּרִים:

אֲרַחַת. כְּתִרְגוּמוֹ שִׁירַת, עַל שֵׁם הוֹלְכִי

אֲרַח: וְגַמְלִיהֶם נִשְׁאִים וְגו'. לָמָּה פִּרְסָם

הַכְּתוּב אֶת מִשְׁאֵם, לְהוֹדִיעַ מִתֵּן שְׂכָרָן שֶׁל

צְדִיקִים, שֶׁאֵין דְּרֹכָן שֶׁל עֲרַבִּים לְשֵׁאת

אֶלָּא נִפְטָ וְעֵטְרָן שֶׁרִיחָן רַע, וְלָזֶה נִזְדַּמְנוּ

בְּשָׁמִים, שֶׁלֹּא יוֹזֵק מִרִּיחַ רַע: נִכְאֵת. כֹּל

כְּנוּסֵי בְּשָׁמִים הָרַבָּה קְרוּי נִכְאֵת, וְכֵן

ויראם את כל בית נכתה, מרקחת בשמיו.

ואונקלום תרגם לשון שעוה: וצרי. שרף

הנוטף מעצי הקטף והוא נטף הנמנה עם

סמני הקטורת: ולט. לוטיתא שמו בלשון

משנה, ורבותינו פירשו שרש עשב ושמו

אשטרולוזיא"ה, במס' נדה:

כו ויאמר יהודה אל אחיו מה

בצע כי נהרג את אחינו

וכסינו את דמו:

ואמר יהודה לאחיו מה ממון נתתני

לָנָא אֲרִי נִקְטוּל יֵת אַחוּנָא וְנַכְסֵי עַל

דְּמָה:

מַה בַּצַּע. מַה מִּמּוֹן, כְּתִרְגוּמוֹ: וְכַסִּינוּ אֶת

דְּמוֹ. וְנַעֲלִים אֶת מִיתָתוֹ:

כּוּ לָכוּ וְנִמְכְּרֵנוּ לִישְׁמַעְיָאֵלִים

וַיִּדְּנוּ אֵל תְּהִי בּוּ כִי אַחֵינוּ

בְּשָׂרֵנוּ הוּא וַיִּשְׁמְעוּ אַחֵיו:

אֲתוּ וְנִזְבְּנָה לְעֶרְבָאִי וַיִּדְּנָא לָא תְהִי

בֵּה אֲרִי אַחוּנָא בְּסִרְנָא הוּא וְקַבִּילוּ

מִנֵּה אַחֻהִי:

וַיִּשְׁמָעוּ. וְקָבִילוּ מִנִּיהָ, וְכָל שְׁמִיעָה שֶׁהִיא
קִבְלַת דְּבָרִים, כְּגוֹן זֶה, וְכְגוֹן וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב
אֶל אָבִיו, נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע מִתּוֹרָגָם נִקְבַּל,
וְכָל שֶׁהוּא שְׁמִיעַת הָאוֹזָן, כְּגוֹן וַיִּשְׁמָעוּ
אֶת קוֹל ה' אֱלֹהִים מִתְּהַלֵּךְ בִּגֵן, וְרַבִּקָּה
שׁוֹמֵעַת, וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל, שְׁמַעְתִּי אֶת
תְּלוֹנוֹת, כּוֹלֵן מִתּוֹרָגָם וְשִׁמְעוּ, וְשִׁמְעַת,
וְשִׁמְעוּ, שְׁמִיעַ קִדְמִי:

כַּח וַיַּעֲבְרוּ אֲנָשִׁים מִדִּינִים

סַחֲרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת

יוֹסֵף מִן הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת

יוֹסֵף לַיִּשְׁמַעֲאֵלִים בְּעֶשְׂרִים

כֶּסֶף וַיָּבִיאוּ אֶת יוֹסֵף

מִצְרַיִם׃

וַעֲבְדוּ גִבְרֵי מִדְיָנָאִי תֹגְרִי וַנְּגִידוּ

וְאֶסְיִקוּ יֵת יוֹסֵף מִן גִּבְא וְזַבִּינוּ יֵת

יוֹסֵף לְעֶרְבָאִי בְּעֶסְרִין כֶּסֶף וְאִיתִּיו יֵת

יוֹסֵף לְמִצְרַיִם׃

ויעברו אנשים מדינים. זו היא שיירא

אחרת, והודיעך הכתוב, שנמכר פעמים

הרבה: וימשכו. בני יעקב את יוסף מן

הבור וימכרוהו לישמעאלים,

והישמעאלים למדינים, והמדינים מכרו

אותו למצרים:

כט וַיֵּשֶׁב יִרְאֵל בְּנֵי יַעֲקֹב אֶל הַבּוֹר

וְהָנָה אֵין יוֹסֵף בַּבּוֹר וַיִּקְרַע

אֶת בְּגָדָיו:

וְתָב יִרְאֵל לְגִבָּא וְהָא לִית יוֹסֵף בְּגִבָּא

וּבִזַּע יָת לְבוּשׁוֹהִי:

וַיֵּשֶׁב רֵאוּבֵן. וּבִמְכִירְתּוֹ לֹא הָיָה שֵׁם,

שֶׁהִגִּיעַ יוֹמּוֹ לִילֶכֶךְ וּלְשֹׁמֵשׁ אֶת אָבִיו. דָּבַר

אַחֵר, עֶסֶק הָיָה בְּשִׁקּוֹ וּבַתְעֲנִיתוֹ עַל

שִׁבְלָבִל יִצְוְעֵי אָבִיו:

לְוִי־שֵׁשׁ אֶל אֶחָיו וַיֹּאמֶר הֵילָךְ

אֵינֶנּוּ וְאַנִּי אֲנִי אֲנִי בֹא:

וְתַב לֹת אֲחוֹהִי וַאֲמַר עוֹלִימָא לִיתוּהִי

וְאַנָּא לֹאן אֲנָא אֲתִי:

אֲנִי אֲנִי בֹא. אֲנִי אֲבִירָה מִצְעָרוֹ שֶׁל אָבִי:

לֹא וַיִּקְחוּ אֶת כְּתָנֹת יוֹסֵף

וַיַּשְׁחֲטוּ שְׁעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ

אֶת הַכְּתָנֹת בָּדָם:

וַנְּסִיבוּ יָת כְּתוּנָא דְיוֹסֵף וַנְּכִיסוּ צִפִּיר

בַּר עִזֵּי וַיִּטְבְּלוּ יָת כְּתוּנָא בְּדָמָא:

שְׁעִיר עִזִּים. דְּמוּ דוּמָה לְשַׁל אָדָם:

הַכְּתָנֹת. זֶה שְׂמָה, וּכְשֶׁהִיא דְּבוּקָה לְתִיבָה

אַחֲרֵת, כְּגוֹן כְּתָנֹת יוֹסֵף, כְּתָנֹת פְּסִים,

כְּתָנֹת בֶּד, נִקּוּד כְּתָנֹת:

לֹב וַיִּשְׁלַח אֶת כְּתָנָת הַפָּסִים

וַיָּבִיאוּ אֵל אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ

זֹאת מִצָּאֵנוּ הֶכֶר נָא הַכְתָּנָת

בְּנֶךָ הוּא אִם לֹא:

וַיִּשְׁלַח יֵת כְּתוּנָא דְּפָסִי וַאֲתִיּוֹ לֹות

אֲבוּהוֹן וַיֹּאמְרוּ דָא אֲשַׁכְחֵנָא

אֶשְׁתְּמוּדַע כְּעַן הַכְתוּנָא דְּבָרְךָ הִיא

אִם לֹא:

לֹג וַיִּכְיֶרְהָ וַיֹּאמֶר כְּתָנָת בְּנִי

חַיָּה רָעָה אֲכָלְתָּהּ טָרֵף טָרֵף

יוֹסֵף:

וְאַשְׁתְּמוֹדָעָה וְאָמַר כְּתוּנָא דְּבָרִי חַיָּתָא

בִּישְׁתָּא אֲכָלְתָּהּ מִקְטֵל קְטִיל יוֹסֵף:

וַיֹּאמֶר כַּתְנַת בְּנִי. הִיא זֹאת חַיָּה רָעָה

אֲכָלְתָּהּ. נִצְנָצָה בּוֹ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, סוּפוּ

שֶׁתִּגְרָה בּוֹ אִשָּׁת פּוֹטִיפָר. וְלָמָּה לֹא גִלָּה

לּוֹ הַקֶּב"ה, לְפִי שֶׁהַחֲרִימוּ וְקָלְלוּ אֶת כָּל

מִי שִׁיגְלָה, וְשֶׁתִּפּוּ לַהֲקַב"ה עֲמָהֶם, אֲבָל

יִצְחָק הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא חַי, אָמַר, הִיאֵךְ

אגלה, והקב"ה אינו רוצה לגלות לו:

לֹד־וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שְׂמֹלְתֹי וַיִּשֶׂם

שֵׁק בְּמַתְנֵיו וַיִּתְאַבֵּל עַל בְּנוֹ

יָמָיו רַבִּים:

וּבָזַע יַעֲקֹב לְבוּשׁוֹ וַאֲסַר שָׂקָא

בְּחֶרֶץ וַאֲתַבֵּל עַל בְּרָהּ יוֹמִין

סְגִיאִין:

ימים רבים. כ"ב שנה, משפירש ממנו עד

שירד יעקב למצרים, שנאמר יוסף בן

שבע עשרה שנה וגו', ובן שלשים שנה
היה בעמדו לפני פרעה, ושבע שני
השובע ושנתיים הרעב כשבא יעקב
למצרים, הרי כ"ב שנה, כנגד כ"ב שנה
שלא קיים יעקב כבוד אב ואם, כ' שנה
שהיה בבית לבן, וב' שנה בדרך בשובו
מבית לבן, שנה וחצי בסכות וששה
חדשים בבית אל. וזהו שאמר ללבן זה לי
עשרים שנה בביתך, לי הן, עלי הן, וסופי
ללקות כנגדן:

לֹא וַיִּקְמוּ כָּל בָּנָיו וְכָל בָּנֹתָיו

לְנַחֲמֹוּ וַיִּמָּאֵן לְהַתְנַחֵם וַיֹּאמֶר

כִּי אֶרֶד אֶל בְּנֵי אָבִי שְׂאֵלָה

וַיִּבְכֶּה אֶתֹּאבִיו:

וַקָּמוּ כָל בְּנוֹהֵי וְכָל בָּנֹתָהּ לְנַחֲמוֹתָהּ

וְסָרִיב לְקַבֵּלָהּ תִּנְחוּמִין וַאֲמַר אֲרִי

אֲחוֹת לֹות (על) בְּרִי כִּד אֲבִילָה

לְשֹׂאוֹל וּבָכָא יָתָה אֲבוֹהֵי:

וכל בנתיו. רבי יהודה אומר, אחיות

תאומות נולדו עם כל שבט ושבט,

ונשאום. רבי נחמיה אומר, כנעניות היו,
אלא מהו וכל בנותיו, כלותיו, שאין אדם
נמנע מלקרוא לחתנו בנו ולכלתו בתו:
וימאן להתנחם. אין אדם מקבל תנחומין
על החי, וסבור שמת, שעל המת נגזרה
גזירה שישתכח מן הלב, ולא על החי:
ארד אל בני. כמו על בני והרבה אל
משמשיך בלשון על, אל שאול ואל בית
הדמים, אל הלכה ארון האלהים, ואל
חמיה ואישה: אבל שאלה. כפשוטו
לשון קבר הוא, באבלי אקבר ולא אתנחם

כל ימי. ומדרשו, גיהנם, סימן זה היה
מסור בידי מפי הגבורה, אם לא ימות אחד
מבני בחיי, מובטח אני שאיני רואה גיהנם:
ויבך אתו אביו. יצחק היה בוכה מפני
צרתו של יעקב, אבל לא היה מתאבל
שהיה יודע שהוא חי:

לו וְהַמִּדְּנִים מָכְרוּ אֶתוֹ אֶל
מִצְרַיִם לְפֹטִיפָר סָרִיס פְּרֹעֶה
שֶׁר הַטִּבְחִים:

וּמִדִּינָאֵי זַבִּינוּ יְתֵה לְמִצְרַיִם לְפֹטִיפָר

פרשת וישב – רביעי – דף רו

רַבָּא דְּפַרְעָה רַב קְטוּלִיא:

הטבחים. שוחטי בהמות המלך:

בראשית פרק-לח

א רביעי ויהי בעת

ההוא וירד יהודה מאת אחיו

ויט עד איש עדלמי ושמו

חירה:

והוא בעדנא ההיא ונחת יהודה מלות

אָחוֹהִי וְסָטָא עַד גְּבֵרָא עַד לְמָאָה

וְשִׁמָּה חִירָה:

ויהי בעת ההוא. למה נסמכה פרשה זו
לכאן והפסיק בפרשתו של יוסף, ללמד,
שהורידוהו אחיו מגדולתו כשראו בצרת
אביהם, אמרו, אתה אמרת למכרו, אלו
אמרת להשיבו, היינו שומעים לך: ויט.
מאת אחיו: עד איש עדלמי. נשתתף
עמו:

ב וַיֵּרָא שָׁם יְהוֹדָה בֶּת אִישׁ

כִּנְעַנִּי וְשִׁמּוֹ שׁוּעַ וַיִּקְחָהּ וַיָּבֵא

אֵלֶיהָ:

וַחֲזָא תַּמָּן יְהוּדָה בֵּת גִּבּוֹר תִּגְרָא וְשִׁמָּה

שׁוּעַ וְנִסְבָּה וְעַל לְוֹתָהּ:

כנעני. תגרא:

ג וַתַּחַר וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת

שִׁמּוֹ עֵר:

וְעַד־יָאֵת וַיִּלְדֹּת בָּר וַיִּקְרָא יֵת שִׁמָּה

ער:

ד וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא

אֶת שְׁמוֹ אוֹנָן׃

וַעֲדִיאת עוֹד וַיֵּלֶד בָּר וַקְרַת יֵת

שִׁמָּה אוֹנָן׃

ה וַתִּסֶּף עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא

אֶת שְׁמוֹ שִׁלָּה וַהֲיָה בְּכִזִּיב

בְּלִדְתָּהּ אֹתוֹ׃

וַאֲסִיפֹת עוֹד וַיֵּלֶד בָּר וַקְרַת יֵת

שִׁמָּה שִׁלָּה וַהֲיָה בְּכִזִּיב כִּד יֵלֶדֶת יִתָּה׃

וְהָיָה בְּכִזְיָב. שֵׁם הַמָּקוֹם, וְאָמַר אֲנִי, עַל

שֵׁם שֶׁפִּסְקָה מִלֵּדָת נִקְרָא כִזְיָב, לְשׁוֹן הָיוּ

תְּהִיָּה לִי כִמוֹ אֲכֹזֵב, אֲשֶׁר לֹא יִכְזְבוּ מִיָּמָיו,

דָּאֵם לֹא כֵן מָה בָּא לְהוֹדִיעֵנוּ. וּבִבְרָאשִׁית

רַבָּה רֵאִיתִי, וְתִקְרָא שְׁמוֹ שְׁלָה וְגו' פִּסְקָת:

וַיִּפְקַח יְהוֹדָה אֶת־אִשָּׁה לְעֵר בְּכוֹרוֹ

וַשְׁמָה תֹמַר:

וְנָסִיב יְהוֹדָה אֶת־תָּא לְעֵר בּוֹכֶרָה וַשְׁמָה

תֹמַר:

וַיְהִי עֵר בְּכוֹר יְהוֹדָה רַע

בְּעֵינַי יְהוָה וַיִּמָּתְהוּ יְהוָה:

וְהוּא עַר בּוֹכָרָא דִּיהוּדָה בִּישׁ קָדָם יי

וְאַמִּיתָה יי:

רע בעיני ה'. כרעתו של אונן, משהית

זרעו, שנאמר באונן וימת גם אותו,

כמיתתו של ער מיתתו של אונן. ולמה

היה ער משהית זרעו כדי שלא תתעבר

ויכחיש יפיה:

ח וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאֹנָן בֶּאֱלֵ

אַשֶׁת אַחִיךָ וַיִּבֶם אֹתָהּ וְהִקָּם

זֶרַע לְאַחִיךָ:

וַאֲמַר יְהוּדָה לְאוֹנָן עוֹל לֹת אֶת־

אָחוֹךָ וַיִּבֶם יְתֵה וַאֲקִים זֶרַע לְאַחִיךָ:

וזהקם זרע. הבן יקרא על שם המת:

ט וַיֵּדַע אוֹנָן כִּי לֹא לוֹ יִהְיֶה

הַזֶּרַע וְהָיָה אִם בָּא אֵל אִשְׁתּוֹ

אָחִיו וְשָׂחַת אֶרְצָה לְבָלְתִּי

נָתַן זֶרַע לְאַחִיו:

וידע אונן ארי לא על שמה מתקרי

זָרַעַא וְהָוָה כֹּד עָלִיל לֹת אֶתֶת אַחֻוּהִי

וּמַחְבֵּל אֶרְחָה עַל אֶרְעָא בְּדִיל דְּלֹא

לְקַיֵּמָא זָרַעַא לְאַחֻוּהִי:

ושחת ארצה. דש מבפנים וזורה מבחוץ:

וַיִּרַע בְּעֵינָי יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה

וַיָּמָת גַּם אֹתוֹ:

וּבְאִישׁ קָדָם יִי דִי עֲבַד וְאַמִּית אֵף

יְתָה:

יֵא וַיֹּאמֶר יְהוָה לְתַמָּר כִּלְתּוֹ

שְׁבִי אֶלְמָנָה בֵּית אָבִיךָ עַד

יִגְדֶּל שְׁלָח בְּנִי כִי אָמַר פֶּן

יָמוּת גַּם הוּא כְּאַחִיו וְתִלָּךְ

תֹּאמַר וְתֵשֶׁב בֵּית אָבִיהָ:

וְאָמַר יְהוּדָה לְתָמָר כִּלְתָּה תִּיבִי

אַרְמָלָא בֵּית אָבִיךָ עַד דִּירְבִּי שְׁלָח

בְּרִי אֲרִי אָמַר דְּלָמָּא יָמוּת אַף הוּא

כְּאַחוּהִי וְאִזְלָת תֹּאמַר וִיתִיבַת בֵּית

אָבוּהָא:

כי אמר וגו'. כלומר, דוחה היה אותה
בקש, שלא היה בדעתו להשיאה לו: כי
אמר פן ימות. מוחזקת היא זו שימותו
אנשיה:

יב וַיִּרְבוּ הַיָּמִים וַתָּמָת בַּת
שׁוֹעַ אִשָּׁת יְהוֹדָה וַיִּנָּחֻם
יְהוֹדָה וַיַּעַל עַל גִּזְזֵי צֹאנֹו
הוּא וַחֲיִירָה יִרְעֻהוּ הָעֶדְלָמִי
תִּמְנָתָה:

וּסְגִיאוֹ יוֹמִיָא וּמִיתַת בֵּת שׁוּעַ אֶתֶת
יְהוּדָה וְאֶת־נַחֲם יְהוּדָה וּסְלִיק עַל גּוֹזְזֵי
עֲנָה הוּא וְחִירָה רַחֲמָה עַד־לְמָאָה
לְתַמְנָת:

וַיַּעַל עַל גּוֹזְזֵי צֶאֱנוּ. וַיַּעַל תַּמְנָתָה לַעֲמוּד
עַל גּוֹזְזֵי צֶאֱנוּ:

יג וַיֵּגֵד לְתַמָּר לֵאמֹר הִנֵּה
חֲמוּיָךְ עֹלָה תַמְנָתָה לְגֹז צֶאֱנוּ:
וְאֶת־חֲוָא לְתַמָּר לְמִימָר הָא חֲמוּיָךְ סָלֵק

לְתַמְנַת לְמִיגֹז עֲנֶה:

עֲלֵה תַמְנָתָהּ. וּבִשְׁמִשׁוֹן הוּא אֹמֵר וַיִּרַד

שְׁמִשׁוֹן וְגו' תַמְנָתָהּ, בִּשְׁפֹעַ הַהָר הִיטָה

יֹשֶׁבֶת, עוֹלִין לָהּ מִכָּאן וַיִּזְרְדִין לָהּ מִכָּאן:

יָד וְתֶסֶר בְּגָדֵי אֶלְמָנוּתָהּ

מֵעֲלֶיהָ וְתַכֶּם בַּצָּעִיף וְתַתְּעֲלֶף

וְתַשֵּׁב בְּכַתָּח עֵינַיִם אֲשֶׁר עַל

דָּרָךְ תַּמְנָתָהּ כִּי רֵאֲתָהּ כִּי

גָּדֹל שִׁלָּה וְהוּא לֹא נִתְּנָה לוֹ

לְאִשָּׁה:

וְאֶעֱדִיאת לְבוּשֵׁי אֲרֻמֹּתֶיהָ מִנֶּה

וְאֶת־כִּסִּיאת בְּעִיפָא וְאֶת־קִנֵּת וִיתִיבַת

בְּפָרָשׁוֹת עֵינֵינִי דִּי עַל אֲרַח תְּמַנֶּת אֲרִי

חֲזַת אֲרִי רַבָּא שְׁלָה וְהִיא לָא

אֶתִּיהֵיבַת לָהּ לְאַנְתּוּ:

וְתַתְּעִלָּהּ. כִּסְתָה פְּנִיָּה שְׁלָא יְכִיר בַּהּ:

וְתִשָּׁב בַּפֶּתַח עֵינֵינִי. בַּפֶּתִיחַת עֵינֵינִי,

בַּפֶּרֶשֶׁת דְּרָכִים שַׁעַל דְּרָךְ תְּמַנֶּתָּה.

וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרִשּׁוּ, בַּפֶּתַחוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ,

שכל עינים מצפות לראותו: כי ראתה כי
גדל שלח וגו'. לפיכך הפקירה עצמה
אצל יהודה, שהיתה מתאוה להעמיד
ממנו בנים:

טו וַיֵּרָא יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבָה
לְזוּנָה כִּי כִסֶּתָה פָּנֶיהָ:

וַחֲזָאָה יְהוּדָה וַחֲשָׁבָה כְּנִפְקַת בְּרָא אֲרִי
כִּסִּיאת אֶפְאָה:

ויחשבה לזונה. לפי שיושבת בפרשת
דרכים: כי כסתה פניה. ולא יכול

לראותה ולהכירה. ומדרש רבותינו כי
כסתה פניה, כשהיתה בבית חמיה היתה
צנועה לפיכך לא חשדה:

טז וַיֵּט אֱלֹהֶיהָ אֶל הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמֶר
הִבָּה נָא אָבּוֹא אֵלַיךָ כִּי לֹא
יָדַע כִּי כָלְתָו הוּא וַתֹּאמֶר מֶה
תִּתֶּן לִי כִּי תָבּוֹא אֵלַי:

וסטא לֹוְתָהּ לְאַרְחָא וַאֲמַר הִבִּי כַּעַן
אֵיעוּל לֹוְתִיךָ אֲרִי לָא יָדַע אֲרִי כָלְתָהּ

הִיא וְאָמַרְתָּ מֶה תִּתֵּן לִי אֲרִי תִיעוֹל
לְוֹתִי:

וַיֵּט אֵלָיָהּ אֵל הַדֶּרֶךְ. מִדֶּרֶךְ שֶׁהִיא בָּהּ,
נָטָה אֵל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִיא בָּהּ, וּבִלְשׁוֹן לַעֲיִז
דִּשְׁטוֹרְנִי"ר: הִבָּה נָא. הַכִּינִי עֵצֶמֶךְ
וּדְעַתְךָ לְכֹךְ. כֹּל לְשׁוֹן הִבָּה לְשׁוֹן הַזְמָנָה
הוּא, חוץ מִמָּקוֹם שֶׁיֵּשׁ לְתִרְגָּמוֹ בִּלְשׁוֹן
נִתְיָנָה, וְאֵף אוֹתָן שֶׁל הַזְמָנָה קְרוּבִים
לְשׁוֹן נִתְיָנָה הֵם:

יִז וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדִי

עֲזִים מִן הַצֹּאן וַתֹּאמֶר אִם

תִּתֶּנּוּ עֶרְבוֹן עַד שְׁלָחָה:

וַאֲמַר אֲנִי אֲשַׁלַּח גִּדִּיָּא בֶר עֲזֵי מִן

עֲנָא וַאֲמַרְתְּ אִם תִּתֶּנּוּ מִשְׁכֹּנָא עַד

דְּתִשְׁלַח:

ערבון. משכון:

יח וַיֹּאמֶר מָה הָעֶרְבוֹן אֲשֶׁר

אֶתֶּנּוּ לָךְ וַתֹּאמֶר חֲתָמָה

וּכְתִיבָהּ וּמַטֵּה אֲשֶׁר בְּיָדָהּ

וַיֵּתֶן לָהּ וַיִּבְנֶא אֱלִיָּהּ וַתַּהַר לוֹ:

וַאֲמַר מָה מִשְׁכּוֹנָא דִּי אַתָּן לָךְ וַאֲמַרְת

עֲזָקְתָךְ וְשׁוֹשְׁפָךְ וְחוּטָרְךָ דִּי בִידְךָ

וַיֵּהֱב לָהּ וְעַל לִוְתָּהּ וְעַדִּיאַת לָהּ:

חַתְמָךְ וּפְתִילְךָ. עֲזָקְתָךְ וְשׁוֹשִׁיפְךָ. טַבַּעַת

שְׂאֵתָה חֹתֶם בָּהּ, וּשְׂמַלְתְּךָ שְׂאֵתָה

מִתְכַּסֶּה בָּהּ: וַתַּהַר לוֹ. גְּבוּרִים כִּיּוֹצֵא בּוֹ,

צַדִּיקִים כִּיּוֹצֵא בּוֹ:

יֵט וַתִּקָּם וַתֵּלֶךְ וַתָּסֵר צַעֲיָפָהּ

מַעֲלִיָּה וְתִלְבַּשׁ בְּגָדֵי

אֶל־מְנוֹתָהּ:

וְקָמַת וְאַזְלַת וְאֶעֱדִיאת עֵיפָה מִנָּה

וְלְבִישַׁת לְבוּשֵׁי אֶרְמְלוֹתָהּ:

כִּי־יִשְׁלַח יְהוָה אֶת־גְּדֵי הָעֶזִּים

בְּיַד רַעְהוּ הָעֶדְלָמִי לְקַחַת

הָעֶרְבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא

מִצָּאָהּ:

וְשִׁדַּר יְהוָה יֵת גְּדֵי־בָר עֲנִי בִידָא

דֶּרֶחַמָּה עֵדֶלְמָאָה לְמִסֵּב מִשְׁכּוֹנָא

מִידָא דְאַתְתָּא וְלֹא אֲשַׁכְחָהּ:

כֹּא וַיִּשְׁאַל אֶת אֲנָשֵׁי מִקְנָהּ

לֵאמֹר אֵיךְ הִקְדָּשָׁה הִוא

בְּעֵינַיִם עַל הַדָּרָךְ וַיֹּאמְרוּ לֹא

הִי־תָה בָזָה קֹדֶשָׁה:

וַיִּשְׁאַל יֵת אֲנָשֵׁי אֶתְרָה לְמִימַר אָן

מִקְדָּשָׁתָא הִיא בְּעֵינַיִן עַל אֶרְחָא

וַיֹּאמְרוּ לֵית הָכָא מִקְדָּשָׁתָא:

הַקֹּדֶשׁ. מִקֹּדֶשׁ וּמִזִּמְנָה לְזָנוֹת:

כב וַיֵּשֶׁב אֶל יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לֹא

מִצָּאֵתִיָּה וְגַם אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם

אָמְרוּ לֹא הִיתָה בַּזֶּה קֹדֶשׁ:

וְתַב לֹות יְהוּדָה וַאֲמַר לֹא אֲשַׁכְחִיתָהּ

וְאִף אֲנָשֵׁי אֶתְרָא אָמְרוּ לִית הָכָא

מִקֹּדֶשְׁתָּא:

כג וַיֹּאמֶר יְהוּדָה תִּקַּח לָהּ פֶּן

נִהְיֶיהָ לְבוֹז הִנֵּה שְׁלַחְתִּי הַגָּדִי

הִזָּה וְאַתָּה לֹא מַצֵּאתָּהּ:

וְאָמַר יְהוּדָה תִּסֹּב לָהּ דִּילְמָא נָהִי

לְחוּץ הֵא שְׂדֵרִית גְּדִיָּא הָדִין וְאַתָּה לֹא

אֲשַׁכַּחְתָּהּ:

תִּקַּח לָהּ. יִהְיֶה שְׁלָה מָה שְׁבִידָהּ: פֶּן נִהְיָה

לְבוּז. אִם תִּבְקֶשְׁנָה עוֹד, יִתְפָּרֶסֶם הַדָּבָר

וַיִּהְיֶה גִנְאִי, כִּי מָה עָלַי לַעֲשׂוֹת עוֹד לְאִמָּת

דְּבָרִי: הִנֵּה שְׁלַחְתִּי הַגְּדִי הַזֶּה. לִפִּי שִׁרְמָה

יְהוּדָה אֶת אֲבִיו בְּגַדֵּי עִזִּים, שֶׁהִטְבִּיל כְּתָנָת

יוֹסֵף בְּדָמוֹ, רִמּוּהוּ גַם אוֹתוֹ בְּגַדֵּי עִזִּים:

כֹּד וַיְהִי כִּמְשָׁלֶשׁ חֲדָשִׁים וַיֵּגֶד

לַיהוּדָה לֵאמֹר זָנְתָּה תֹמַר

כָּל־תֶּךָ וְגַם הִנֵּה הָרָה לְזָנוּנִים

וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיָאָהּ

וְתִשְׁרָף׃

וְהָיָה כִּתְּלֹתָיו יֶרֶחִיָּא וְאַתְחִיָּא לַיהוּדָה

לְמִיָּמָר זָנִיאת תֹמַר כָּל־תֶּךָ וְאַף הִיא

מֵעַדִּיָּא לְזָנוּתָא וַאֲמַר יְהוּדָה אֶפְקוּיָהּ

וְתִתּוֹקֵד׃

כמשלש חדשים. רזבו של ראשון, ורזבו
של אחרון, ואמצעי שלם. ולשון כמשלש
חדשים, בהשתלש החדשים, כמו
ומשלוח מנות, משלוח ידם, וכן תרגום
אונקלוס בתלות ירחיא: הרה לזנונים.
שם דבר, מעוברת, כמו אשה הרה, וכן
ברה כחמה: ותשרף. אמר אפרים
מקשאה משום רבי מאיר, בתו של שם
היתה שהוא כהן, לפיכך דנוה בשריפה:
כה הוא מוצאת וְהִיא שְׁלֵחָה

אֵל חֲמִיָּה לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר

אֵלָּה לֹא אֲנֹכִי הָרָח וְתֹאמַר

הַכֹּר נָא לְמִי הַחֲתָמָה

וְהַפְתִּי לָיוּ וְהַמַּטָּה הָאֵלָּה:

הִיא מִתְּפָקָא וְהִיא שְׁלַחַת לַחֲמוּהָא

לְמִימַר לְגַבַּר דִּי אֵלִין דִּילָּה מִנָּה אֲנָא

מַעֲדִיא וְאֶמֶרֶת אֶשְׁתְּמוּדַע כְּעֵן לְמִן

עֲזָקְתָא וְשׁוֹשְׁפָא וְחוּטְרָא הָאֵלִין:

הוּא מוֹצֵאת. לִישׁוּרָא: וְהִיא שְׁלַחָה אֵל

חמיה. לא רצתה להלבין פניו, ולומר
ממך אני מעוברת, אלא לאיש אשר אלה
לו, אמרה, אם יודה מעצמו, יודה, ואם
לאו, ישרפוני ואל הלבין פניו, מכאן
אמרו, נוח לו לאדם שיפילוהו לכבשן
האש ואל הלבין פני חבירו ברבים: הכר
נא. אין נא אלא לשון בקשה, הכר נא
בזראך, ואל תאבד שלש נפשות:

כו וַיִּכַּר יְהוֹדָה וַיֹּאמֶר צְדָקָה
מִמֶּנִּי כִּי עַל כֵּן לֹא נִתְּתִיהָ

לְשַׁלָּה בְּנֵי וְלֹא יִסַּף עוֹד

לְדַעְתָּהּ:

וְאֶשְׁתְּמוֹדַע יְהוּדָה וְאָמַר זָכָא מִנִּי

מֵעַדִּיא אֲרִי עַל כֵּן לֹא יִהְיֶה לְשַׁלָּה

בְּרִי וְלֹא אוֹסִיף עוֹד לְמִידַעָהּ:

צדקה. בדבריה: ממני. היא מעוברת.

ורז"ל דרשו, שיצאה בת קול ואמרה,

ממני ומאתי יצאו הדברים, לפי שהיתה

צנועה בבית חמיה, גזרתי שיצאו ממנה

מלכים, ומשבט יהודה גזרתי להעמיד

מלכים בישראל: כי על כן לא נתתיה. כי

בדין עשיתה, על אשר לא נתתיה לשלה

בני: ולא יסף עוד. יש אומרים לא הוסיף,

ויש אומרים לא פסק,:

כז וַיְהִי בַּעֲת לְדָתָהּ וְהִנֵּה

תְּאוֹמִים בְּבִטְנָהּ:

וְהָיָה בְּעֵדֶן דְּמִילְדָּה וְהָא תִּיּוֹמִין

בְּמַעָּהָ:

בעת לדתה. וברבקה הוא אומר וימלאו

ימיה ללדת, להלך למלאים וכאן לחסרים:

והנה תאומים. מלא, ולהלן תומים חסר,

לפי שהאחד רשע, אבל אלו שניהם

צדיקים:

כה ויהי בלדתה ויתן יד ותקח

המילדת ותקשר על ידו שני

לאמר זה יצא ראשונה:

והוה במילדה ויהב ידא ונסיבת חיתא

וקטרת על ידה זהוריתא למימר דין

נפק קדמאה:

ויתן יד. הוציא האחד ידו לחוץ, ולאחר

שקשרה על ידו השני, החזירה:

כט וַיְהִי כַּמֵּשִׁיב יָדוֹ וְהִנֵּה יָצָא

אָחִיו וַתֹּאמֶר מַה פִּרְצָתָ עָלַיךָ

פֶּרִץ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פֶּרִץ:

וְהָיָה כִּד אֲתִיב יָדָהּ וְהָא נִפְק אָחוּהִי

וַאֲמַרְתָּ מַה תִּקּוֹף סָגִי עָלַי לְמַתְקוֹךָ

וַיִּקְרָא שְׁמָהּ פֶּרִץ:

פרצת. חזקת עליך חוזק:

לְוַאֲחֵר יֵצֵא אֶחָיו אֲשֶׁר עַל

יָדוֹ הַשְּׁנִי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זֶרַח:

וּבִתּוֹ כֵּן נָפַק אֶחָוָהּ דִּי עַל יָדָהּ

זְהוּרִיתָא וַיִּקְרָא שְׁמָהּ זֶרַח:

אֲשֶׁר עַל יָדוֹ הַשְּׁנִי. אַרְבַּע יָדוֹת כְּתוּבוֹת

בָּאן, כְּנֶגֶד אַרְבַּע חֲרָמִים שִׁמְעַל עֵכָן שִׁיִּצָּא

מִמֶּנּוּ. וַיֵּשׁ אֲזוּמָרִים כְּנֶגֶד אַרְבַּעָה דְּבָרִים,

שְׁלֵקָה אֲדָרַת שְׁנַעֲרָה, וְשְׁנֵי חֲתִיכוֹת כֶּסֶף

שֶׁל מֵאֲתִים שְׁקָלִים, וְלִשּׁוֹן זָהָב: וַיִּקְרָא

שְׁמוֹ זֶרַח. עַל שֵׁם זְרִיחַת מִרְאִית הַשְּׁנִי:

חמישי ויוסף הורד

מצרימה ויקנהו פוטיפר

סרים פרעה שר הטבחים

איש מצרי מיד הישמעאלים

אשר הורדהו שמה:

ויוסף אתחת למצרים וזבנה פוטיפר

רבא דפרעה רב קטוליא גבר מצראה

מִידָא דְעַרְבָאֵי דִּי אַחַתּוּהִי לְתַמָּן:

**וְיוֹסֵף הוֹרֵד. חוֹזֵר לְעֲנִין רֹאשׁוֹן, אֲלֹא
שֶׁהַפְּסִיק בּוֹ כְּדִי לְסַמּוֹךְ יְרִידָתוֹ שֶׁל יְהוּדָה
לְמַכִּירָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, לֹאמַר לֵךְ שְׁבִשְׁבִּילֹו
הוֹרִידוּהוּ מִגְדוּלָתוֹ. וְעוֹד, כְּדִי לְסַמּוֹךְ
מַעֲשֵׂה אֲשֶׁתוֹ שֶׁל פּוֹטִיפָר לְמַעֲשֵׂה תִמְרָה,
לֹאמַר לֵךְ, מָה זֶה לְשֵׁם שָׁמַיִם אֵף זֶה לְשֵׁם
שָׁמַיִם, שֶׁרֵאֲתָהּ בְּאַצְטְרוּלוֹגִין שְׁלָה
שַׁעֲתִידָה לְהַעֲמִיד בָּנִים מִמֶּנּוּ, וְאִינָה
יֹודַעַת אִם מִמֶּנָּה אִם מִבְּתָהּ:**

ב וַיְהִי יְהוָה אֶת יוֹסֵף וַיְהִי

אִישׁ מִצִּלְיָח וַיְהִי בְּבֵית

אֲדָנָיו הַמִּצְרִי:

וַהֲוֶה מִימָרָא דִּי בְּסַעֲדָה דִּיּוֹסָף וַהֲוֶה

גִּבּוֹר מִצִּלְחַ וַהֲוֶה בְּבֵית רְבוֹנָה מִצְרָאָה:

וַיֵּרָא אֲדָנָיו כִּי יַחְזִיחַ אֹתוֹ

וְכָל אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה יַחְזִיחַ

מִצִּלְיָח בִּידָו:

וַחֲזָא רְבוֹנָה אֲרִי מִימָרָא דִּי בְּסַעֲדָה

וְכָל דִּי הוּא עֹבֵד יִּ מִצִּלְחַ בִּידָה:

כי ה' אתו. שם שמים שגור בפיו:

ד וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו

וַיִּשְׁרַת אֹתוֹ וַיַּפְקְדֵהוּ עַל

בֵּיתוֹ וְכָל יֵשׁ לֹו נָתַן בְּיָדוֹ:

וַאֲשַׁכַּח יוֹסֵף רַחֲמִין בְּעֵינֹהֵי וְשִׁמְשׁ

יָתֶהּ וּמִנִּיָּה עַל בֵּיתָהּ וְכָל דֵּי אֵית לָהּ

מִסֵּר בְּיָדָהּ:

וְכָל יֵשׁ לֹו. הרי לשון קצור חסר אשר:

ה וַיְהִי מֵאֵז הַפְּקִיד אֹתוֹ

בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ

וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת בֵּית הַמִּצְרִי

בְּגִלְגַּל יוֹסֵף וַיְהִי בִּרְכַת יְהוָה

בְּכָל אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ בַּבַּיִת

וּבְשָׂדֵה:

וַהֲוֶה מַעֲדָן דְּמִנֵּי יְתֵה בְּבֵיתָהּ וְעַל כָּל

דִּי אֵית לָהּ וּבָרִיךְ יִי יֵת בֵּית מִצְרָאָה

בְּדִיל יוֹסֵף וַהֲוֶה בִּרְכַתָּא דִּי בְּכָל דִּי

אֵית לָהּ בְּבֵיתָהּ וּבַחֲקָלָא:

וַיַּעֲזֹב כָּל אֲשֶׁר לוֹ בְּיַד יוֹסֵף

וְלֹא יָדַע אֶתֹּ מַאֲמָה כִּי אִם

הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הוּא אוֹכֵל וַיְהִי

יוֹסֵף יֵפֶה תֹּאֵר וַיֵּפֶה מִרְאָה:

וַשְׁבַּק כָּל דֵּי לֶה בְּיָדָא דְיוֹסֵף וְלֹא

יָדַע עֲמָה מַדְעָם אֶלְהֵן לַחֲמָא דֵּי הוּא

אֹכֵל וְהָוָה יוֹסֵף שֹׁפִיר בְּרִיָּא וַיֵּאֵי

בְּחֲזוֹא:

וְלֹא יָדַע אֶתֹּ מַאֲמָה. לֹא הִיָּה נוֹתֵן לְבוֹ

לכלום: כי אם הלחם. היא אשתו, אלא
שדבר בלשון נקייה: ויהי יוסף יפה תאר.
כיון שראה עצמו מושל, התחיל אוכל
ושותה ומסלסל בשערו, אמר הקב"ה,
אביך מתאבל ואתה מסלסל בשערך, אני
מגרה בך את הדוב. מיד

וְיִהְיֶה אַחֵר
שִׁטִּי

הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְתֵשָׂא אִשָּׁת

אֲדֹנָיו אֶת עֵינֶיהָ אֶל יוֹסֵף

וַתֹּאמֶר שְׁכַבְהָ עִמִּי:

וַהֲוֶה בְּתָר פְּתִגְמִיָּה הָאֵלֶּיךָ וְזָקַפְתִּי אֹתָהּ

רְבוֹנָה יְתֵ עֵינֶיהָ לְיוֹסֵף וַאֲמָרָת שְׁכֹב

עִמִּי:

וַתֵּשֶׂא אִשָּׁת אֲדֹנָיו וְגו'. כֹּל מְקוֹם

שֶׁנֶּאֱמַר אַחֵר, סְמוּךְ:

ח וַיִּמָּאֵן וַיֹּאמֶר אֶל אִשָּׁת

אֲדֹנָיו הֵן אֲדֹנִי לֹא יָדַע אֹתִי

מָה בַּבַּיִת וְכָל אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ

נָתַן בְּיָדֵי:

וְסָרִיב וְאָמַר לֹת אֶתֶּת רְבוּנָה הָא

רְבוּנִי לֹא יָדַע עָמִי מָה דְּבַבִּיתָּא וְכָל

דִּי אֵית לָהּ מִסֵּר בְּיָדֵי:

ט אֵינְנֵנוּ גָדוֹל בַּבַּיִת הַזֶּה מִמֶּנִּי

וְלֹא חֲשֵׁךְ מִמֶּנִּי מְאוּמָּה כִּי

אִם אֹתָךְ בְּאֲשֶׁר אַתָּה אֲשַׁתּוֹ

וְאִידָּךְ אֶעֱשֶׂה הֲרָעָה הַגְדֹּלָה

הִזָּאת וְחַטָּאתִי לְאֱלֹהִים:

לִיתוּהִי רַב בְּבֵיתָא הַדִּין מִנִּי וְלֹא מִנֵּעַ

מִנִּי מִדַּעַם אֱלֹהֵן יְתִיךָ בְּדִיל דְּאֵתְ

אֲתֵתָהּ וְאֶכְדִּין אֶעֱבִיד בִּישְׁתָּא רַבָּתָא

הָדָא וְאַחוּב קָדָם יִי:

וְחַטָּאתִי לְאֱלֹהִים. בְּנֵי נַח נִצְטוּ עַל

הַעֲרִיּוֹת:

וַיְהִי כַד־בָּרָה אֶל יוֹסֵף יוֹם יוֹם

וְלֹא שָׁמַע אֱלֹהִי לְשֹׁכֵב אֶצְלָהּ

לְהִיּוֹת עֲמָה:

וְהָיָה כִּד מַלְּיֵלֶת עִם יוֹסֵף יוֹם יוֹם וְלֹא

קָבִיל מִנֶּה לְמִשְׁכָּב לְוֹתָהּ לְמַהְיֵי עֲמָה:

לְשֹׁכֵב אֲצִלָּהּ. אֲפִילוּ בִּלְאֵי תִשְׁמִישׁ:

לְהִיּוֹת עֲמָה. לְעוֹלָם הַבֹּא:

יֵא וְיִהְיֶה כְּהַיּוֹם הַזֶּה וְיִבֹּא

הַבֵּיתָה לַעֲשׂוֹת מְלָאכָתּוֹ וְאֵין

אִישׁ מֵאֲנָשֵׁי הַבֵּית שֶׁ

בַּבֵּית:

וְהָיָה כִּיּוֹמָא הָדִין וְעַל לְבֵיתָא לְמַבְדֵּק

בְּכַתְּבֵי חֲשַׁבְנָה וְלִית אִנְשׁ מֵאִנְשֵׁי

בֵּיתָא תַּמָּן בְּבֵיתָא:

וְיִהִי כַּהֵיוֹם הַזֶּה. כְּלוּמַר, וְיִהִי כַּאֲשֶׁר

הִגִּיעַ יוֹם מִיּוֹחַד, יוֹם צַחֲוֹק, יוֹם אִיד

שְׁלָהֶם, שֶׁהֲלָכוּ כּוֹלָם לְבֵית עֲבוּדָת

אֱלִילִים, אִמְרָה, אֵין לִי יוֹם הַגּוֹן לְהַזְקֵק

לְיוֹסֵף כַּהֵיוֹם הַזֶּה, אִמְרָה לָהֶם, חוֹלָה אֲנִי

וְאִינִי יִכּוֹלָה לֵילֵךְ: לַעֲשׂוֹת מַלְאכְתּוֹ. רַב

וּשְׁמוּאֵל, חַד אִמַּר מַלְאכְתּוֹ מִמֶּשֶׁ, וְחַד

אמר לעשות צרכיו עמה, אלא שנראית לו

דמות דיוקנו של אביו וכו', כדאיתא

במסכת סוטה:

יב וְתִתְּפֹשְׁהוּ בְּבִגְדוֹ לֵאמֹר

שְׁכַבְתָּ עִמִּי וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ בַּיָּדָה

וַיָּנָם וַיֵּצֵא חֲחוּצָה:

וְאַחֲדֶתָה בְּלִבוֹשָׁה לְמִימַר שְׁכַבְתָּ עִמִּי

וְשָׁבְתָה לְלִבוֹשָׁה בַּיָּדָה וְעָרַק וַנִּפְקֹד

לְשׁוֹקָא:

יג וַיְהִי כִּרְאוֹתָהּ כִּי עָזַב בְּגָדָו

בִּידָהּ וַיֵּנָם חֲחוּצָה:

וַהֲוָה כִּד חֲזַת אֲרִי שְׂבָקָה לְלְבוּשָׁה

בִּידָהּ וַעֲרַק לְשׁוּקָא:

יד וַתִּקְרָא לְאַנְשֵׁי בֵּיתָהּ

וַתֹּאמֶר לָהֶם לְאֹמַר רְאוּ הֵבִיא

לָנוּ אִישׁ עֲבָרִי לְצַחֵק בָּנוּ בָּא

אֵלַי לְשֹׁכֵב עִמִּי וַאֲקָרָא בְּקוֹל

גְּדוֹל:

וְקָרַת לְאִנְשֵׁי בֵּיתָהּ וְאָמַרְתְּ לְהוֹן

לְמִימַר חֲזוּ אֵתִי לָנָא גְבָרָא עֲבָרָא

לְחֵיכָא בְנָא עַל לֹותִי לְמִשְׁכַּב עָמִי

וְקָרִית בְּקָלָא רַבָּא:

ראו הביא לנו. הרי זה לשון קצרה, הביא

לנו, ולא פירש מי הביאו, ועל בעלה

אומרת כן: עברי. מעבר הנהר, מבני

עבר,:

טו וַיְהִי כְשֶׁמָעוּ כִּי הָרִימֹתִי

קוֹלִי וְאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ

אֶצְלִי וַיָּנָם וַיֵּצֵא הַחֹצֶה:

וַהֲוָה כִּד שָׁמַע אֲרִי אֲרִימִית קָלִי

וַקָּרִית וְשָׁבָקָה לְלְבוּשָׁה לְוֹתִי וְעֶרְק

וַנִּפֶּק לְשׁוּקָא:

מִזֹּ וַתֵּנַח בְּגִדּוֹ אֶצְלָהּ עַד בּוֹא

אֲדָנֶיּוֹ אֶל בֵּיתוֹ:

וַאֲחֻתָּהּ לְלְבוּשָׁה לְוֹתָהּ עַד דְּעַל

רְבוּנָה לְבֵיתָהּ:

אֲדָנֶיּוֹ. שֶׁל יוֹסֵף:

יְוָה־דְּבַר אֱלֹהֵינוּ כְּדִבְרֵיהֶם הֵאָלָה

לֵאמֹר בֹּא אֵלַי הָעֶבֶד הָעֶבְרִי

אֲשֶׁר הֵבֵאתָ לָנוּ לְצֶחֶק בֵּי:

וּמִלִּילַת עֲמָה כְּפֶתַח־מִיָּא הָאֵלֵינוּ לְמִימָר

עַל לֹוְתֵי עֲבָדָא עֲבָרָאָה דִּי אֵיתִיתָא

לָנָא לְחִיכָא בֵּי:

בֹּא אֵלַי. לְצֶחֶק בֵּי, הָעֶבֶד הָעֶבְרִי אֲשֶׁר

הֵבֵאתָ לָנוּ:

יְיָ וַיְהִי כִּדְבָרֵיהֶם קוֹלִי וַאֲקֹרָא

וַיַּעֲזֹב בְּגָדָיו אֶצְלִי וַיָּנָם

הַחוּצָה:

וַהֲוָה כִּד אֲרִימִית קָלִי וְקָרִית וְשִׁבְקָה
לְלְבוּשָׁה לְוֹתִי וְעֶרְק לְשׁוּקָא:

יט וַיְהִי כְשֶׁמַּע אֲדָנָיו אֶת

דְּבָרֵי אֲשֶׁתּוֹ אֲשֶׁר דְּבָרָה אֵלָיו

לֵאמֹר כִּדְבָרִים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי

עֲבָדְךָ וַיַּחַר אַפּוֹ:

וַהֲוָה כִּד שְׁמַע רְבוּנָה יְת פְּתִגְמִי

אֶתֶּתָהּ דִּי מַלְּיִלַת עֲמָהּ לְמִימַר

כְּפֶתֶגְמִיָּא הָאֵלִין עֶבֶד לִי עֲבָדְךָ וְתִקָּה

רְגִזָּה:

וַיְהִי כַשְׁמוֹעַ אֲדֹנָיו וְגו'. בִּשְׁעַת תִּשְׁמִישׁ

אִמְרָה לֹו כֵן, וְזֶהוּ שְׁאִמְרָה, כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה

עָשָׂה לִי עֲבָדְךָ, עֲנִינִי תִשְׁמִישׁ כְּאֵלֶּה:

כַּוְיָקַח אֲדֹנִי יוֹסֵף אֶתֹו וַיִּתְּנֶהוּ

אֶל בֵּית הַסֵּהר מְקוֹם אֲשֶׁר

(אֲסוּרִי) אֲסִירִי הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים

וַיְהִי שָׁם בְּבֵית הַסֹּהַר:

וַנָּסִיב רַבּוֹנָה דְיוֹסָף יְתָה וַיְהִי לְבֵית

אַסִּירֵי אֲתָר דִּי אַסִּירֵי מַלְכָּא אַסִּירִין

וְהָוָה תָּמֹן בְּבֵית אַסִּירֵי:

כֹּא וַיְהִי יְהוָה אֶת יוֹסֵף וַיַּט

אֱלֹיו חֶסֶד וַיִּתֵּן חֲנוּ בְּעֵינָיו

שׁוֹר בֵּית הַסֹּהַר:

וְהָוָה מִימְרָא דֵי בְּסַעֲדָה דְיוֹסָף וַנִּגַּד

לָהּ חֶסֶדָּא וַיְהִי לְרַחֲמִין בְּעֵינָיו רַב

בֵּית אֲסִירִי:

וַיֵּט אֱלֹהֵי חֶסֶד. שְׁהִיָּה מִקּוֹבֵל לְכָל רוֹאִיו,

לְשׁוֹן כֹּלָה נָאָה וְחִסּוּדָה שְׁבַמ־שִׁנָּה:

כַּב וַיִּתֵּן עַל בֵּית הַסֵּהר בְּיַד

יוֹסֵף אֶת כָּל הָאֲסִירִים אֲשֶׁר

בְּבֵית הַסֵּהר וְאֶת כָּל אֲשֶׁר

עָשִׂים שָׁם הוּא הָיָה עֹשֶׂה:

וַיֵּהָב רַב בֵּית אֲסִירִי בִידָא דְיוֹסֵף יֵת

כָּל אֲסִירֵיָא דִּי בְּבֵית אֲסִירִי וַיֵּת כָּל דִּי

עֲבָדִין תִּמְנָן עַל מִימְרָה הָיָה מִתְעַבֵּד:

הוא היה עושה. כתרגומו במימריה הוזה
מתעביד:

בג אֵין שַׁר בֵּית הַסֵּהר רֶאָה
אֶת כָּל מְאוּמָה בִּידוֹ בַּאֲשֶׁר
יְהוָה אֱתוֹ וַאֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה
יְהוָה מִצְלִיחַ:

לֵית רַב בֵּית אֲסִירֵי חַזִּי יֵת כָּל סָרְחָן
בִּידָה בְּדֵי מִימְרָא דֵּי בְּסַעֲדָה וְדֵי הוּא

עֶבֶד יְיָ מִצִּלָּח:

בְּאִשׁוֹר ה' אֲתוֹ. בְּשִׁבְלִי שֵׁה' אֲתוֹ:

בראשית פרק-מ

אֵל שִׁבְעִי וַיְהִי אַחֵר

הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָטְאוּ מִשְׁקָה

מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְהֶאֱפָה לְאֶדְנֵיהֶם

לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם:

וַהֲוֶה בְּתֵר פֶּתַגְמִיָּא הָאֵלִין סְרָחוּ שְׁקִיָּא

מִלְכָּא דְּמִצְרַיִם וְנַחְתּוּמָּא לְרַבּוּנֵיהוֹן

לְמִלְכָּא דְּמִצְרַיִם:

אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. לְפִי שֶׁהֲרִגִּילָה

אוֹתָהּ אֲרוּרָה אַתְּ הַצַּדִּיק בְּפִי כֹלָם לְדַבֵּר בּוֹ

בַּגְּנוֹתָיו, הֵבִיא לָהֶם הַקֶּב"ה סוֹרַחָנָם שֶׁל

אֱלֹהֵינוּ, שִׁיפְנוּ אֱלֹהֵיהֶם וְלֹא אֱלֹהֵינוּ, וְעוֹד

שֶׁתִּבּוֹא הַרוּחָה לַצַּדִּיק עַל יְדֵיהֶם: חֲטָאוּ.

זֶה נִמְצָא זָבוּב בְּפִיִּלִי פּוֹטִירִין שָׁלוֹם, וְזֶה

נִמְצָא צִרּוֹר בַּגְּלוּסְקִין שָׁלוֹם: וְהָאוֹפָה. אַתְּ

פֶּת הַמֶּלֶךְ, וְאֵין לְשׁוֹן אִפִּיָּיהָ אֲלֵא בַּפֶּת,

וּבִלְעִי"ז פִּיסְטוֹ"ר:

בַּיִקְנָצָה פֶּרֶעָה עַל שְׁנֵי סָרִיסִין

עַל שֵׁר הַמִּשְׁקִים וְעַל שֵׁר

הָאוֹפִים:

וְרָגַז פֶּרֶעָה עַל תִּרְיִן רַב־בְּנוֹהֵי עַל רַב

שָׁקִי וְעַל רַב גַּחְתוּמִּי:

גַּוְיִיתָן אֹתָם בְּמִשְׁמַר בֵּית שֵׁר

הַטַּבָּחִים אֶל בֵּית הַסֵּהר מְקוֹם

אֲשֶׁר יוֹסֵף אָסוּר שָׁם:

וַיֵּהָב יִתְהוֹן בְּמִטָּרָא בֵּית רַב קְטוּלִיָּא

לְבֵית אֲסִירֵי אֶתֶר דִּי יוֹסֵף אֲסִיר תִּמָּן:

דְּוַיִּפְקֹד שַׁר הַטַּבָּחִים אֶת יוֹסֵף

אֹתָם וַיִּשְׁרֹת אֹתָם וַיַּהֲיוּ יָמִים

בְּמִשְׁמָר:

וּמִנִּי רַב קָטוֹלִיא יֵת יוֹסֵף עֲמָהוֹן

וְשֵׁמֶשׁ יִתְהוֹן וַהֲוּ יוֹמִין בְּמִטְרָא:

וַיִּפְקֹד שַׁר הַטַּבָּחִים וְגו'. לְהִיּוֹת אֹתָם:

וַיַּהֲיוּ יָמִים בְּמִשְׁמָר. שְׁנַיִם עָשָׂר חֲדָשׁ:

ה וַיַּחֲלֹמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם אִישׁ

חֲלָמוֹ בְּלִילָה אֶחָד אִישׁ

כַּפֶּת־רוּחַ חֲלָמוֹ חֲמִשָּׁקָה וְהֶאֱפָה

אֲשֶׁר לְמַלְךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר

אֲסוּרִים בְּבֵית הַסֵּהר:

וְחֲלָמוֹ חֲלָמָא תַּרְוִיּהוּן גְּבַר חֲלָמָה

בְּלִילִיא חַד גְּבַר כְּפוּשֵׁרֶן חֲלָמָה שְׁקִיא

וְנַחֲתוּמָא דִּי לְמַלְכָּא דְּמִצְרַיִם דִּי

אֲסִירִין בְּבֵית אֲסִירִי:

ויחלמו חלום שניהם. ויחלמו שניהם

חלום, זהו פשוטו. ומדרשו, כל אחד חלם
חלום שניהם, שחלם את חלומו ופתרון
חבירו, וזה שנאמר וירא שר האופים כי
טוב פתר: איש כפתרון חלומו. כל אחד
חלם חלום הדומה לפתרון העתיד לבא
עליהם:

וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בְּבִקְרֹ
וַיַּרְא אֹתָם וְהֵנָּה זַעֲפִים:
וְאֵתָּא לְוִתְהוֹן יוֹסֵף בְּצַפְרָא וְחִזָּא
יְתְּהוֹן וְהָא אֲבוּן נְסִיִּסין:

זועפים. עצבים, כמו סר וזעה, זעה ה'

אשא:

וַיִּשְׁאַל אֶת סְרִיסֵי פָרְעָה

אֲשֶׁר אֵתוּ בְּמִשְׁמַר בֵּית

אֲדֹנָיו לֵאמֹר מִדּוּעַ פְּנִיכֶם

רְעִים הֵי אַתֶּם:

וַיִּשְׁאַל יֵת רַבְרָבִי פָרְעָה דִּי עֲמָה

בְּמִטָּרָא בֵּית רַבּוּנָה לְמִימָר מָה דִּין

אֶפְיִכּוֹן בִּישִׁין יוּמָא דִּין:

ח וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו חֲלוֹם חֲלֹמָנוּ

וּפְתָר אֵין אֹתוֹ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם

יוֹסֵף הֲלוֹא לְאֱלֹהִים פְּתָרָנִים

סִפְּרוּ נָא לִי:

וַאֲמָרוּ לֵה חֲלֹמָא חֲלֹמָנָא וּפֶשֶׁר לִית

לֵה וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף הֲלֹא מִן קִדָּם יִי

פּוֹשֵׁר חֲלֹמִיָּא אֶשְׁתַּעֲו כַּעַן לִי:

ט וַיֹּסֶפֶר שֵׁר הַמִּשְׁקִים אֶת

חֲלֹמֹו לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ

בַּחֲלוֹמֵי וְהִנֵּה גֶפֶן לְפָנַי:

וְאֶשְׁתִּיעִי רַב שָׁקִי יֵת חֶלְמָה לְיוֹסֵף

וְאָמַר לָהּ בַּחֲלוֹמֵי וְהִנֵּה גּוֹפֶנֶת קִדְמִי:

וּבַגֶּפֶן שְׁלֹשָׁה שָׁרִיגִם וְהוּא

כַּפְרֹחַת עֲלֹתָהּ נֹצֶה הַבְּשִׁילֹ

אֲשַׁכְּלֶתִּיהָ עֲנָבִים:

וּבַגּוֹפֶנֶת תֵּלֶתָא שְׁבֻשִׁין וְהִיא כֹד

אֶפְרֹחַת אִפְקַת לְבָלְבִין וְאֲנִיצַת נֶץ

בְּשִׁילֹ אֶתְכַלְתָּהּ עֲנָבִין:

שריגם. זמורות ארוכות שקורין וידי"ן:
והיא כפרחת. דומה לפורחת והיא
כפורחת, נדמה לי בחלומי כאלו היא
פורחת, ואחר הפרח עלתה נצה ונעשה
סמדר, אשפני"ר בלע"ז, ואחר כך
הבשילו, והיא כד אפרחת אפיקת לבלבין,
עד כאן תרגום של פורחת. נץ גדול מפרח,
כדכתיב ובוסר גומל יהיה נצה, וכתיב
ויוצא פרח, והדר ויצץ ציץ:

יֵא וְכוּם פֶּרֶעָה בְּיָדֵי וְאַקָח אֶת

הַעֲנִיבִים וְאַשְׁחֹט אֹתָם אֵל כּוֹם

פַּרְעֹה וְאַתָּן אֶת הַכוֹם עַל כַּף

פַּרְעֹה:

וְכִסָּא דְּפַרְעֹה בְּיַדִּי וְנִסִּיבַת יָת עֲנַבִּיא

וְעֲצָרִית יִתְהוֹן לְכִסָּא דְּפַרְעֹה וִיהַבִּית

יָת כִּסָּא עַל יָדָא דְּפַרְעֹה:

וְאַשְׁחֹט. כְּתִרְגוּמוֹ וְעֲצָרִית, וְהִרְבָּה יֵשׁ

בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה:

יב וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹסֵף זֶה פְּתָרְנוֹ

שְׁלֹשַׁת הַשָּׁרָגִים שְׁלֹשַׁת יָמִים

הֵם:

וְאָמַר לָהּ יוֹסֵף דֵּין פְּשָׁנָה תִּלְתָּא

שְׁבָשִׁין תִּלְתָּא יוֹמִין אֲנוּן:

שְׁלֹשַׁת יָמִים הֵם. סִימָן הֵם כֹּךְ לְשֹׁלֶשֶׁת

יָמִים. וַיֵּשׂ מִדְּרָשִׁי אֲגָדָה הִרְבָּה:

יג בְּעוֹד שְׁלֹשַׁת יָמִים יֵשֵׁא

פְּרַעָה אֶת רֹאשׁוֹ וְהִשְׁיבָהּ עַל

כַּנּוֹךְ וְנָתַתָּ כּוֹם פְּרַעָה בִּידּוֹ

כִּמְשַׁפֵּט הָרֹאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ

מִשְׁקָחוֹ:

בְּסוֹף תִּלְתָּא יוֹמִין יִדְכֹּר פְּרַעָה יְתָ

רִישָׁךְ וַיִּתִּיבֶנָּךְ עַל שְׁמוֹשָׁךְ וַתֵּתֶן כֶּסֶּא

דְּפְרַעָה בְּיָדָהּ כְּהִלְכָתָא קַדְמָאָה דִּי

הָיִיתָ מִשְׁקִי לָהּ:

יֵשָׁא פְרַעָה אֶת רֹאשָׁךְ. לְשׁוֹן חֲשִׁבוֹן,

כְּשִׁיפְקוּד שְׂאֵר עֲבָדֶיךָ לְשִׁרְתָּ לְפָנֶיךָ

בְּסַעֲוָדָהּ, יִמְנָה אוֹתְךָ עֲמָהֶם: כֵּנָךְ. בְּסִים

שְׁלָךְ וּמִוִּשְׁבְּךָ:

יֵד כִּי אִם זָכַרְתָּנִי אֶתְךָ כֹּאֲשֶׁר

יִיטֵב לָךְ וְעָשִׂיתָ נָא עֲמָדִי

חֶסֶד וְהִזְכַּרְתָּנִי אֶל פְּרָעָה

וְהוֹצֵאתָנִי מִן הַבַּיִת הַזֶּה׃

אֱלֹהִים תִּדְכֹּרְנִי עֲמָךְ כִּד יִיטֵב לָךְ

וְתַעֲבֹד כְּעֵן עַמִּי טִיבוֹ וְתִדְכֹּר עָלַי

קָדָם פְּרָעָה וְתִפְקֹנִי מִן בֵּית אֲסִירָא

הַדִּין׃

כי אם זכרתני אתך. אשר אם זכרתני

אתך, מאחר שייטב לך כפתרוני: ועשית

נא עמדי חסד. אין נא אלא לשון בקשה:

טו כי גִּנַּב גִּנְבָתִי מֵאֶרֶץ

הַעֲבָרִים וְגַם פָּה לֹא עָשִׂיתִי

מֵאוֹמָה כִּי שָׁמוּ אֹתִי בַּבּוֹר:

יֵאֲרִי מִגִּנַּב גִּנְבָנָא מֵאֶרֶץ דַּעְבָּרָא

וְאֵף הָכָא לֹא עֲבָדִית מִדַּעַם יֵאֲרִי

שׁוֹיֵאוּ יָתִי בְּבֵית אֲסִירִי:

טז וַיֵּרָא שָׁר הָאֲפִים כִּי טוֹב

פֶּתַר וַיֹּאמֶר אֶל יוֹסֵף אֵף אֲנִי
בַּחֲלוּמִי וְהִנֵּה שְׁלֵשָׁה סֵלִי חֲרִי
עַל רֹאשִׁי:

וַחֲזָא רַב נַחֲתוּמֵי אֲרִי יָאוֹת פֶּשֶׁר וַאֲמַר
לְיוֹסֵף אֵף אֲנִי בַּחֲלוּמִי וְהִנֵּה תִלְתָּא
סֵלִין דְּחִירוּ עַל רִישִׁי:

סלי חורי. סלים של נצרים קלופים חורין
חורין, ובמקומנו יש הרבה, ודרך מזכרי
פת כסנין שקורין אובלי"ש, לתתם באותן
סלים:

וְבַסֵּל הֶעֱלִיזוּ מִכֹּל מֵאֲכֹל

פֶּרֶעָה מִנְעִשָׁה אֲפָה וְהֶעֱזֹף

אֲכֹל אֹתָם מִן הַסֵּל מִנְעֵל

רֹאשִׁי:

וְבַסֵּלָא עֲלָא מִכֹּל מִיכֹל פֶּרֶעָה עוֹבֵד

נִחְתּוֹם וְעוֹפָא אֲכֹל יִתְהוֹן מִן סֵלָא

מִנְעֵלִי רִישִׁי:

יח וַיַּעַן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר זֶה פֶּתָרְנוּ

שְׁלֹשָׁת הַסֵּלִים שְׁלֹשָׁת יָמִים

הם:

וְאַתָּב יוֹסֵף וְאָמַר דִּין פִּשְׁרֹנָה תִּלְתָּא

סְלִין תִּלְתָּא יוֹמִין אֲנֹן:

יט בְּעוֹד שְׁלֹשָׁת יָמִים יֵשֵׂא

פֶּרֶעָה אֶת רֹאשֶׁךָ מֵעֲלֶיךָ

וְתִלָּה אֹתְךָ עַל עֵץ וְאָכַל

הָעוֹף אֶת בְּשָׂרְךָ מֵעֲלֶיךָ:

בְּסוֹף תִּלְתָּא יוֹמִין יַעֲדִי פֶּרֶעָה יֵת

רִישְׁךָ מִנָּךְ וַיִּצְלֹב יִתְּךָ עַל צְלִיבָא

וַיִּכּוֹל עֹפָא יָת בְּשָׂרָךְ מִנָּךְ:

ב. **מפטיר** וַיְהִי בַיּוֹם

הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הַלָּדֶת אֶת פִּרְעָה

וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה לְכָל עֲבָדָיו

וַיֵּשֶׂא אֶת רֹאשׁ שַׁר הַמִּשְׁקִים

וְאֶת רֹאשׁ שַׁר הָאֲפִים בְּתוֹךְ

עֲבָדָיו:

וְהָיָה בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה יוֹמָא בֵּית וְלָדָא
דְּפִרְעָה וְעַבְד מִשְׁתִּיא לְכָל עַבְדוּהִי
וְאִדְכֹר יְת רִיש רַב שְׁקִי וְיֵת רִיש רַב
נַחְתוּמִי בְּגו עַבְדוּהִי:

יום הולדת את פרעה. יום לידתו, וקורין
לו יום גינוס'יא. ולשון הולדת, לפי שאין
הולד נולד אלא על ידי אחרים, שהחיה
מילדת את האשה, ועל כן החיה נקראת
מילדת, וכן ומולדותיך, ביום הולדת
אותך, וכן אחרי הוכבם את הנגע,

שְׁכִיבוּסוֹ עַל יְדֵי אַחֲרִים: וַיֵּשֶׁא אֶת רֹאשׁ
וָגו'. מִנָּאם עִם שָׂאָר עֲבָדָיו, שְׁהִיָּה מוֹנָה
הַמִּשְׁרָתִים שִׁישְׁרָתוֹ לֹא בַּסְּעוּדָתוֹ, וְזָכַר אֶת
אֱלֹהֵי בְּתוּכָם, כִּמּוֹ שֶׁאֵין אֶת רֹאשׁ, לְשׁוֹן
מִנִּין:

כֹּא וַיֵּשֶׁב אֶת שָׂר הַמִּשְׁקִים עַל
מִשְׁקָהוּ וַיִּתֵּן הַכּוֹס עַל כַּף
פְּרִעָה:

וַאֲתֵיב יָת רַב שְׁקִי עַל שְׁקִיּוֹתָהּ וַיִּהַב
יָת כַּסָּא עַל יָדָא דְּפְרִעָה:

כב וְאֵת שֵׁר הָאֲפִים תִּלָּה

כֹּאֲשֶׁר פָּתַר לָהֶם יוֹסֵף:

וַיֵּת רַב נַחֲתוּמֵי צֶלֶב כָּמָא דִּי פֶשֶׁר

לְהוֹן יוֹסֵף:

כג וְלֹא זָכַר שֵׁר הַמִּשְׁקִים אֵת

יוֹסֵף וַיִּשְׁכַּחְהוּ:

וְלֹא דָכִיר רַב שָׁקִי יֵת יוֹסֵף וְאֵנְשֵׁיהּ:

וְלֹא זָכַר שֵׁר הַמִּשְׁקִים. בּוּ בִּיּוֹם: וַיִּשְׁכַּחְהוּ.

לְאַחַר מִכָּאן, מִפְּנֵי שֶׁתִּלָּה בּוּ יוֹסֵף לְזָכְרוֹ,

הוֹזַקְק לְהִיּוֹת אֶסּוּר שְׁתֵּי שָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר

אֲשֶׁר־יִהְיֶה אֲשֶׁר שֵׁם ה' מִבִּטְחוֹ וְלֹא פָנָה

אֶל רִהְבִּים, וְלֹא בִטָּח עַל מִצָּרִים הַקְּרוֹיִים

רִהֵב: חֶסֶל פֶּרֶשֶׁת וִישָׁב:

בַּרְשָׁת

מִקֵּץ

עַם אֲוֵנִקְלוּם וְרַעֲשִׁי

פרשת מקץ

בראשית פרק-מא

א וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים
וּפַרְעֹה חָלַם וַהֲנָה עֹמֵד עַל
הָאָרֶץ:

וַהֲוָה מִסּוּף תִּרְתִּין שָׁנִין וּפַרְעֹה חָלַם
וְהָא קָאם עַל נַהֲרָא:

וַיְהִי מִקֵּץ. כִּתְּרִגְמוֹ מִסּוֹף, וְכָל לִשׁוֹן קֵץ.

סוֹף הוּא: עַל הַיָּאוֹר. כָּל שְׂאֵר נִהְרֹת אֵינָם

קְרוּיִם יָאוֹרִים, חוּץ מִנִּילּוֹם, מִפְּנֵי שֶׁכָּל

הָאָרֶץ עֲשׂוּיִין יָאוֹרִים יָאוֹרִים בְּיַד אָדָם,

וְנִילּוֹם עוֹלָה בְּתוֹכָם וּמִשְׁקָה אוֹתָם, לְפִי

שֶׁאֵין גְּשָׁמִים יוֹרְדִין בַּמִּצָּרִים תְּדִיר כִּשְׂאֵר

אֲרָצוֹת:

ב וְהִנֵּה מִן הַיָּאֹר עֹלֹת שְׂבַע

פָּרוֹת יְפוֹת מִרְאֶה וּבְרִיאוֹת

בְּשָׂר וְתַרְעִינָה בְּאַחוּ:

וְהָא מִן נִתְּרָא סִלְקֵן שְׁבַע תּוֹרֵן שְׁפִירֵן

לְמַחְזִי וּפְטִימֵן בְּשׂר וְרַעִין בְּאַחֻה:

יפּוֹת מֵרָאָה. סִימֵן הוּא לִימֵי הַשּׁוֹבַע,

שֶׁהַבְּרִיּוֹת נִרְאוֹת יפּוֹת זֶה לָזֶה, שְׂאִין עֵין

בְּרִיָּה צֶרֶחַ בַּחֲבֵרְתָּהּ: בְּאַחוֹ. בְּאַגָּם,

מִרִּישׁ"ק בִּלְע"ז, כְּמוֹ יִשְׁגָּא אַחוֹ:

ג וְהִנֵּה שְׁבַע פָּרוֹת אַחֲרוֹת

עֲלֹת אַחֲרֵיהֶן מִן הַיָּאָר רַעוֹת

מִרְאָה וְדַקּוֹת בְּשׂר וְתַעֲמֻדָּה

אֶצֶל הַפָּרוֹת עַל שְׂפַת הַיָּאָר:

וְהָא שְׁבַע תּוֹרָן אַחֲרָנִין סִלְקָן בְּתַרְיָהוֹן

מִן נִהְרָא בִישָׁן לְמַחְזִי וְחֲסִירָן בִּישָׁר

וְקָמָן לְקַבְּלֵיהוֹן דְּתּוֹרָן עַל פִּיָּה נִהְרָא:

וְדַקּוֹת בִּישָׁר. טִיגְבִּי"ש בִּלְעִ"ז, לְשׁוֹן דָּק:

ד וְתֹאכַלְנָה הַפָּרוֹת רְעוֹת

הַמִּרְאָה וְדַקּוֹת הַבִּישָׁר אֵת

שְׁבַע הַפָּרוֹת יֹפֹת הַמִּרְאָה

וְהַבְּרִיאת וַיִּיקַּן פְּרָעָה:

וְאָכַלְתָּ תֹרֶתָא בִּישָׁן לְמַחְזֵי וְחֲסִירָן

בִּישָׁר יֵת שְׁבַע תֹרֶתָא שְׁפִירָן לְמַחְזֵי

וּפְטִימָתָא וְאַתְעָר פְּרַעָה:

וְתֹאכְלָנָה. סִימָן שְׁתָּהָא כָּל שְׁמַחַת

הַשְׁוֹבַע נִשְׁכַּחַת בִּימֵי הָרַעֲב:

ה וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֹם שְׁנֵית וְהִנֵּה

שְׁבַע שְׂבָלִים עֹלֹת בְּקִנָּה

אֶחָד בְּרִיאֹת וְטָבוֹת:

וְדַמוֹךְ וַחֲלֹם תְּנִינֹת וְהָא שְׁבַע שְׂבָלִיא

סֶלֶקוֹן בִּקְנִיָּא חַד פִּטְיָמָן וְטָבָן:

בַּקְנָה אַחַד. טוֹאִיד"ל בִּלְע"ז: בְּרִיאוֹת.

שִׁי"ש בִּלְע"ז:

וְהִנֵּה שְׁבַע שְׂבָלִים דְּקוֹת

וְשִׁדּוּפּוֹת קָדִים צִמְחוֹת

אַחֲרֵיהֶן:

וְהָא שְׁבַע שְׂבָלִיָּא לְקִין וְשִׁקִּיפֹן קָדוּם

צִמְחֹן בְּתִרְיָהוֹן:

וְשִׁדּוּפּוֹת. הַשְׁלִי"ד שׁ בִּלְע"ז. וְשִׁקִּיפֹן

קדום, חבוטות, לשון משקוף, החבוט

תמיד על ידי הדלת המכה עליו: קדים.

רוח מזרחית, שקורין ביש"א:

וְתִבְלַעְנָה הַשְּׂבָלִים הַדִּקּוֹת

אֶת שְׂבַע הַשְּׂבָלִים הַבְּרִיאֹת

וְהַמְּלֹאֹת וַיִּקֶּץ פַּרְעֹה וַהֲנֵה

חֲלוֹם:

וּבִלְעָא שְׂבָלִיא לְקִיתָא יֵת שְׂבַע

שְׂבָלִיא פְטִימָתָא וּמְלִיתָא וְאַתְעָר

פֶּרֶעָה וְהָא חֶלְמָא:

הברִיאֹת. שִׁינִי"ש בלע"ז: וְהִנֵּה חִלּוּם.

וְהִנֵּה נִשְׁלַם חִלּוּם שְׁלָם לִפְנֵי וְהוֹצֵרֵךְ

לְפִוְתֵי:

ח וְיִהְיֶה בַּבֶּקֶר וְתִפְעֶם רוּחוֹ

וְיִשְׁלַח וְיִקְרָא אֶת כָּל חֲרָטְמֵי

מִצֻּרִים וְאֶת כָּל חֲכָמֵיהֶ

וְיִסַּפֵּר פֶּרֶעָה לָהֶם אֶת חֲלֻמוֹ

וְאֵין פִּוְתֵי אֹתָם לְפֶרֶעָה:

וְהָיָה בְּצַפְרָא וּמִטְרָפָא רוּחָהּ וְשִׁלַּח

וְקָרָא יָת כָּל חֲרָשֵׁי מִצְרַיִם וְיָת כָּל

חֲכִימָהָּא וְאַשְׁתַּעֲי פִרְעָה לְהוֹן יָת

חֲלָמָהּ וְלִית דְּפִשָׁר יִתְהוֹן לְפִרְעָה:

ותפעם רוחו. ומטרפא רוחיה, מקשקשת

בתוכו כפעמון, ובנבוכדנצר הוא אומר

ותתפעם רוחו, לפי שהיו שם שתי

פעימות, שכחת החלום והעלמת פתרונו:

חרטמי. הנחרים בטימי מתים, ששואלים

בעצמות. ⁽⁷²⁾ ואין פותר אותם לפרעה.

פֹּתְרִים הָיוּ אוֹתָם, אֲבָל לֹא לַפְּרֹעָה, שֶׁלֹּא
הָיָה קוֹלָן נִכְנָס בְּאֶזְנוֹ, וְלֹא הָיָה לוֹ קוֹרֶת
רוּחַ בַּפְּתָרוֹנָם, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים שִׁבְעַת בָּנוֹת
אֶתָּה מוֹלִיד, שִׁבְעַת בָּנוֹת אֶתָּה קוֹבֵר:

ט וַיִּדְבֹּר שֵׁר הַמַּשְׁקִים אֶת
פַּרְעֹה לֵאמֹר אֶת הַחֲטָאִי אֲנִי
מִזְכִּיר הַיּוֹם:

וּמִלִּיל רַב שָׁקִי (עַם פַּרְעֹה) לַפְּרֹעָה
לְמִימָר יְתַ סָּרְחָנִי אֲנִי מִדְּכָר יוֹמָא
דִּין:

י פֶּרַעַה קִצַּף עַל עֲבָדָיו וַיִּתֵּן

אֹתִי בְּמִשְׁמַר בֵּית שָׂר

הַטַּבָּחִים אֹתִי וְאֵת שָׂר

הָאֲפִים:

פֶּרַעַה רָגַז עַל עֲבָדָיו וַיַּהַב יָתִי

בְּמִטְרָא בֵּית רַב קְטוּלִיָּא יָתִי וַיִּת רַב

נַחֲתוּמִי:

יָא וַנַּחֲלָמָה חֲלוּם בְּלִילָה אַחַד

אַנִּי וְחֵוָא אִישׁ כְּכַתְרוֹן חֲלָמוֹ

חֲלֹמְנוֹ:

וְחֲלֹמְנָא חֲלֵמָא בְּלִילִיא חַד אֲנָא וְהוּא

גַּבְר כְּפִשְׁרֵן חֲלֵמָה חֲלֹמְנָא:

אִישׁ כַּפְתְּרוֹן חֲלוֹמוֹ. חֲלוֹם הָרְאוּי

לַכַּפְתְּרוֹן שֶׁנִּפְתַּר לָנוּ, וְדוֹמָה לוֹ:

יְבִי וְשָׁם אֶתְּנוּ נַעַר עֲבָרִי עֶבֶד

לְעֹשֶׁר הַטַּבָּחִים וְנִסְפָּר לוֹ

וַיִּפְתַּר לָנוּ אֶת חֲלֹמֹתֵינוּ אִישׁ

בְּחֲלֹמּוֹ פֶּתַר:

וְתִמֶּן עֲמָנָא עוֹלָם עֲבָרָאָה עֲבָדָא לְרַב

קְטוֹלִיא וְאַשְׁתֵּינָא לָהּ וּפִשֵׁר לָנָא יֵת

חֲלָמָנָא גִבֵּר כְּחִלְמָה פִּשֵׁר:

נַעַר עֲבָרִי עֲבַד. אַרְזוּרִים הִרְשָׁעִים, שְׂאִין

טוֹבָתָם שְׁלָמָה, מִזְכִּירוּ בִלְשׁוֹן בִּזְיוֹן: נַעַר.

שׁוּטָה, וְאִין רֵאזִי לְגִדּוּלָה: עֲבָרִי. אִפִּילוּ

לְשׁוֹנָנוּ אִינוּ מַכִּיר: עֲבַד. וְכַתוּב בְּנִימוּסִי

מִצָּרִים, שְׂאִין עֲבַד מִזְלֵךְ וְלֹא לֹבֵשׁ בְּגָדֵי

שָׂרִים: אִישׁ כְּחִלּוּמוֹ. לִפִּי הַחֲלוּם וּקְרוֹב

לְעֲנִינוּ:

יג וַיְהִי כִּאֲשֶׁר פָּתַר לָנוּ כֵּן

הָיָה אֵתִי הַשֵּׁיב עַל פְּנֵי וְאֶתֹ

תָּלָה:

וְהָוָה כָּמָא דִּי פֶשֶׁר לָנָא כֵּן הָוָה יִתִּי

אֲתִיב עַל שְׁמוֹשֵׁי וַיִּתֶּה צֶלֶב:

הַשֵּׁיב עַל כְּנִי. פֶּרְעָה הִנְזִכָּר לְמַעֲלָה, כְּמוֹ

שֶׁאָמַר פֶּרְעָה קִצֵּף עַל עֲבָדָיו, הָרִי מִקְרָא

קִצֵּר לְשׁוֹן, וְלֹא פִירֵשׁ מִי הַשֵּׁיב, לְפִי שֶׁאֵין

צָרִיךְ לְפִירֵשׁ מִי הַשֵּׁיב, מִי שֶׁבִּידוֹ לְהַשֵּׁיב,

וְהוּא פֶּרְעָה, וְכֵן דֶּרֶךְ כָּל מִקְרָאוֹת קִצְרִים,

עַל מִי שֶׁעָלִיו לַעֲשׂוֹת הֵם סוֹתָמִים אֶת

הַדָּבָר:

יָד וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת

יוֹסֵף וַיְרִיצֵהוּ מִן הַבּוֹר וַיַּגְלֵחַ

וַיַּחֲלֵף שְׂמֹלֹתָיו וַיָּבֵא אֶל

פַּרְעֹה:

וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא יֵת יוֹסֵף וְאַרְהֶטוֹהִי

מִן בֵּית אֲסִירֵי וְסֹפֵר וְשָׁנִי כְּסוּתָהּ וְעַל

לְוֹת פַּרְעֹה:

מִן הַבּוֹר. מִן בֵּית הַסּוּהַר, שֶׁהוּא עֲשׂוּי
בְּמִין גּוּמָא, וְכֵן כָּל בּוֹר שֶׁבְּמִקְרָא לְשׁוֹן
גּוּמָא הוּא, וְאֵף אִם אֵין בּוֹ מֵיִם קְרוּי בּוֹר,
פּוֹשׁ"י בִּלְעִ"ז: וַיִּגְלַח. מִפְּנֵי כְבוֹד
הַמַּלְכוּת:

שְׁנִי מו וַיֹּאמֶר פֶּרְעֹה אֶל

יֹסֵף חֲלֹם חֲלֹמְתִי וּפְתֹר אֵין
אֶתּוֹ וְאַנִּי שְׂמַעְתִּי עָלֶיךָ

לֵאמֹר תִּשְׁמַע חֵלֹם לְפָתוֹר

אֶתֹ:

וְאֵמֶר פֶּרַעַה לְיוֹסֵף חֲלָמָא חֲלָמִית

וּפֶשֶׁר לִית לָהּ וְאֵנָּה שְׁמַעִית עַלָּךְ

לְמִימַר דְּאֵת שְׁמַע חֲלָמָא לְמִפְשֶׁר

יְתָה:

תשמע חלום לפתור אתו. תאזין ותבין

חלום לפתור אותו: תשמע. לשון הבנה

והאזנה, כמו שומע יוסף, אשר לא תשמע

לשוננו, אנטינדר"א בלע"ז:

טו וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת פַּרְעֹה לֵאמֹר

בְּלִעְדִּי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת שְׁלוֹם

פַּרְעֹה:

וְאֶתִּיב יוֹסֵף יָת פַּרְעֹה לְמִימַר בַּר מִן

חֲכָמָתִי אֶלֶּהֶן מִן קָדָם יי יתַתֵּב יָת

שְׁלָמָא דְפַרְעֹה:

בלעדִי. אין החכמה משלִי, אלא אלהים

יענה, יתן עניייה בפי לשלום פרעה:

יז וַיַּדְבֵּר פַּרְעֹה אֶל יוֹסֵף

בַּחֲלָמִי הִנְנִי עֹמֵד עַל שְׂפַת

הַיָּאָר׃

וּמִלִּיל פַּרְעֹה עִם יוֹסֵף בַּחֲלָמִי הָאֵל אֲנִי

קָאֵם עַל כִּיף נִהְרָא׃

יְיָ וְהִנֵּה מִן הַיָּאָר עֹלֹת שְׂבַע

פָּרוֹת בְּרִיאֹת בְּשָׂר וִיבֹת

תֵּאָר וְתִרְעִינָה בְּאַחוּ׃

וְהָאֵל מִן נִהְרָא סִלְקֹן שְׂבַע תוֹרֵן פִּטְיָמֹן

בְּשָׂר וְשִׁפְיָרֹן לְמַחְזִי וְרַעֲיָן בְּאַחוּה׃

יֵט וְהֵנָּה שְׁבַע פָּרוֹת אַחֲרוֹת

עֲלוֹת אַחֲרֵיהֶן דָּלוֹת וְרַעוֹת

תֵּאָר מְאֹד וְרַקוֹת בָּשָׂר לֹא

רָאִיתִי כִּהְנָה בְּכָל אֶרֶץ

מִצְרַיִם לָרַע:

וְהָא שְׁבַע תוֹרֵן אַחֲרָנִין סִלְקֵן בְּתֵרֵיהוֹן

חֲסִיכֵן וּבִישָׁן לְמַחְזִי לַחֲדָא וְחֲסִירֵן

בָּשָׂר לֹא חֲזִיתִי כּוֹתֵהֶן בְּכָל אֶרְעָא

דְּמִצְרַיִם לְבִישׁוֹ:

דלות. בחושות, כמו מדוע אתה ככה דל

דאמנון: ורקות בשר. כל לשון רקות

שבמקרא, חסרי בשר, ובלע"ז בלוא"ש:

ב וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת הָרְקוֹת

וְהָרְעוֹת אֶת שִׁבְעַת הַפָּרוֹת

הָרָאשִׁנּוֹת הַבְּרִיאֹת:

וַאֲכָלָן תּוֹרֵתָא חֲסִיכְתָּא וּבִישְׁתָּא יֵת

שִׁבְעַת תּוֹרֵתָא קַדְמִיתָא פְּטִימָתָא:

כא וַתִּבְאֲנָה אֵל קַרְבָּנָה וְלֹא

נֹדַע כִּי בָּאוּ אֶל קַרְבְּנָה

וּמֵרְאִיָּהוּ רַע כֹּאֲשֶׁר בַּת־חֶלָּה

וְרֵאִיָּקִין:

וְעַלֹּא לְמַעֲיָהוּ וְלֹא אֶת־יַדֵּעַ אֲרִי עָלוּ

לְמַעֲיָהוּ וּמַחֲזִיָּהוּ בִישׁ כֹּד בְּקַדְמִיתָא

וְאֶת־עֲרִית:

כב וְאֶרְאֵה בַּחֲלֻמִּי וְהִנֵּה יָשָׁבַע

שְׁבָלִים עֹלֹת בְּקַנָּה אֶחָד

מִלְאֹת וְטָבוֹת:

וְחִזִּית בְּחִלְמִי וְהָא שְׁבַע שְׁבָלִיא סֶלֶקֶן

בְּקִנְיָא חַד מְלִין וְטָבֵן:

כג וְהִנֵּה שְׁבַע שְׁבָלִים צְנִמּוֹת

דַּקּוֹת שְׂדֵפוֹת קָדִים צִמְחוֹת

אַחֲרֵיהֶם:

וְהָא שְׁבַע שְׁבָלִיא נֶצֶן לָקִין שְׁקִיפֹן

קָדִים צִמְחֵן בְּתִרְיָהוֹן:

צְנִמּוֹת. צוֹנְמָא בלשון ארמי סלע, הרי הן

בעץ בלי לחלוח, וקשות כסלע. ותרגומו

נִצֵּן לְקִיָּן, נִצֵּן, אֵין בַּהֵן אֵלֹא הַנֶּץ, לְפִי
שְׁנַת־רוֹקְנוֹ מִן הַזֶּרַע:

כֹּד וְתַבְלֵעֹן ְ הַשְּׁבָלִים הַדִּקּוֹת
אֵת שְׁבַע הַשְּׁבָלִים הַטְּבוֹת
וְאָמַר אֵל הַחֲרֻטִּים וְאֵין
מִגִּיד לִי:

וְבַלְעֹן שְׁבָלִיא לְקִיתָא יֵת שְׁבַע
שְׁבָלִיא טַבְתָּא וְאִמְרִית לְחַרְשִׁיא וְלִית
דִּי מַחְוֵי לִי:

כה וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל פַּרְעֹה חֲלוֹם

פַּרְעֹה אֶחָד הוּא אֵת אֲשֶׁר

הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הַגִּיד לְפַרְעֹה:

וַאֲמַר יוֹסֵף לְפַרְעֹה חֲלֹמָא דְּפַרְעֹה חַד

הוּא יֵת דִּי יִי עֲתִיד לְמַעֲבַד חַיִּי

לְפַרְעֹה:

כו שִׁבְעַת פָּרֹת הַטֹּבֹת שִׁבְעַת

שָׁנִים הֵנָּה וְשִׁבְעַת הַשָּׁבָלִים

הַטֹּבֹת שִׁבְעַת שָׁנִים הֵנָּה חֲלוֹם

אַחַד הוּא:

שִׁבְעַת תּוֹרָתָא טַבְתָּא שִׁבְעַת שְׁנִין אֲנוּן

וּשְׁבַע שְׁבָלִיא טַבְתָּא שִׁבְעַת שְׁנִין אֲנוּן

חֲלָמָא חַד הוּא:

שִׁבְעַת שְׁנִים. וּשְׁבַע שְׁנִים. כֹּלן אֵיןן אַלָּא

שִׁבְעַת, וְאִשְׁר נִשְׁנָה הַחֲלוּם פַּעֲמִים, לְפִי

שֶׁהַדָּבָר מִזְזֻמָּן, כִּמּוֹ שֶׁפִּירֵשׁ לוֹ בְּסוּף, וְעַל

הַשְּׁנוֹת הַחֲלוּם וְגו'. בְּשִׁבְעַת שְׁנִים הַטּוֹבוֹת

נֹאמַר הַגִּיד לְפָרְעָה, לְפִי שֶׁהִיא סֻמוּךְ,

וּבְשִׁבְעַת שְׁנֵי רַעֲב נֹאמַר הִרְאָה אֶת פָּרְעָה,

לפי שהיה הדבר מופלג ורחוק נופל בו
לשון מראה:

בו וְשָׁבַע הַפָּרוֹת הַרְקוֹת
וְהָרַעַת הָעֵלֹת אַחֲרֵיהֶן שָׁבַע
שָׁנִים הֵנָּה וְשָׁבַע הַשָּׁבָלִים
הַרְקוֹת שְׂדֵפוֹת הַקָּדִים יֵהִיוּ
שָׁבַע שָׁנֵי רָעָב:

וְשָׁבַע תּוֹרָתָא חֲסִיכָתָא וּבִישָׁתָא
דְּסִלְקוֹן בְּתַרְיָהוֹן שָׁבַע שָׁנִין אֲנוּן

וּשְׁבַע שְׁבַל־יֵא לְקִיתָא דְשְׁקִיפֹן קְדוּם

יְהוֹיָן שְׁבַע שְׁנֵי כַפָּנָא:

כח הוּא הִדְבָּר אֲשֶׁר דְּבִרְתִּי אֶל

פַּרְעֹה אֲשֶׁר הֶאֱלָהִים עֲשָׂה

הִרְאָה אֶת פַּרְעֹה:

הוּא פִתְגָמָא דִּי מַלְיָלִית עִם פַּרְעֹה דִּי

יְיָ עֲתִיד לְמַעֲבַד אֲחֲזִי לְפַרְעֹה:

כט הִנֵּה שְׁבַע שָׁנִים בָּאוֹת

שְׁבַע גְּדוֹל בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם:

הָא שִׁבַּע שְׁנִין אֶתְיִן שׁוֹבְעָא רַבָּא

בְּכָל אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם:

ל וְקָמוּ שִׁבַּע שְׁנֵי רַעֲב

אַחֲרֵיהֶן וְנִשְׁכַּח כָּל הַשִּׁבַּע

בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְכָלָה הָרַעֲב

אֶת הָאֶרֶץ:

וַיִּקְוֶמוּ שִׁבַּע שְׁנֵי כַּפָּא בִּתְרֵיהֶן

וַיִּתְּנֵשִׁי כָּל שׁוֹבְעָא בְּאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם

וַיִּשִׁיֲצֵי כַּפָּא יָת (עֲמָא ד) אֶרְעָא:

ונשכח כל השבע. הוא פתרון הבליעה:

לא ולא יודע השבע בארץ

מפני הרעב ההוא אחרי כן

כי כבוד הוא מאד:

ולא יתידע שובעא בארעא מן קדם

כפנא ההוא דיהי בתר כן ארי תקיף

הוא לחדא:

ולא יודע השבע. הוא פתרון ולא נודע כי

באו אל קרבנה:

לֹב וְעַל הַשָּׁנוֹת הַחֲלוּם אֵל

פֶּרַעַה פְּעָמִים כִּי נָכוֹן הָדָבָר

מֵעַם הָאֱלֹהִים וּמִמַּהֲר הָאֱלֹהִים

לַעֲשׂוֹתוֹ:

וְעַל דְּאִתְּנִית חֶלְמָא לְפֶרַעַה תִּרְתִּין

זְמַנִּין אֲרִי תִקִּין פְּתַגְמָא מִן קָדָם יי

וְאוֹחֵי יי לְמַעְבְּדָה:

נכוֹן. מזוֹמֵן:

לֹב וְעַתָּה יֵרָא פֶּרַעַה אִישׁ נָכוֹן

וְחַכְמֵי וַיִּשְׁתַּחֲוּ עַל אֶרֶץ

מִצְרַיִם:

וְכַעַן יַחְזִי פַרְעֹה גִבּוֹר סוֹכְלָתָן וְחַכְמֵי

וַיִּמְנִינִיהָ עַל אֶרֶץ דְּמִצְרַיִם:

לֹד יַעֲשֶׂה פַרְעֹה וַיִּפְקֹד פְּקֻדִים

עַל הָאָרֶץ וְחַמֵּשׁ אֶת אֶרֶץ

מִצְרַיִם בְּשֶׁבַע שָׁנֵי הַשָּׁבַע:

יַעֲבֹד פַּרְעֹה וַיִּמְנֵי מִהִמְנִין עַל אֶרֶץ

וַיִּזְרֹז יֵת אֶרֶץ דְּמִצְרַיִם בְּשֶׁבַע שָׁנֵי

שׁוֹבְעָא:

וּחֲמִשָּׁה. כְּתִרְגֻמוֹ וַיִּזְרַז, וּבֶן וּחֲמוּשִׁים:

לֹהֵ וַיִּקְבְּצוּ אֶת כָּל אֹכְלֵ הַשָּׁנִים

הַטְּבוֹת הַבָּאֹת הָאֵלֶּה וַיִּצְבְּרוּ

בָּר תַּחַת יַד פְּרָעָה אֹכְלֵ

בְּעָרִים וְשָׂמְרוּ:

וַיִּכְנְשׁוּן יֵת כָּל עֵיבוֹר שְׁנֵי טָבֵן

דְּאֵתִין הָאֵלֶּין וַיִּצְבְּרוּן עֵיבוֹרָא תַּחוֹת

יָדָא מִהֵימְנִי דְּפְרָעָה עֵיבוֹרָא בְּקִירוֹיָא

וַיִּטְרוּן:

**את כל אכל. שם דבר הוא, לפיכך טעמו
באל"ף ונקוד בפתח קטן, ואוכל שהוא
פועל, בגון כי כל אוכל חלב, טעמו למטה
בכ' ונקוד קמץ קטן: תחת יד פרעה.
ברשותו ובאוצרותיו:**

**לו וְהִיא הָאֵכָל לַפָּקֶדוֹן לְאֶרֶץ
לְשִׁבַּע שְׁנֵי הָרָעָב אֲשֶׁר
תִּהְיֶינָּה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְלֹא
תִּכָּרֵת הָאֶרֶץ בָּרָעָב:**

וַיְהִי עֵיבוֹרָא גְּנִיז (לְעַמָּא דִּ) לְאַרְעָא

לְשַׁבַּע שְׁנֵי כַּפְנָא דִּי תַּהוּיִן בְּאַרְעָא

דְּמִצְרַיִם וְלֹא תִשְׁתַּיֵּצִי עַמָּא דְּאַרְעָא

בְּכַפְנָא:

וְהָיָה הָאֵכֶל הַצִּבּוֹר, כִּשְׂאֵר פְּקֻדֵּי הַגָּנוֹז

לְקִיּוֹם הָאָרֶץ:

לֹא וַיִּיטֵב הַדָּבָר בְּעֵינַי פְּרָעָה

וּבְעֵינַי כָּל עֲבָדָיו:

וַשֹּׁפֵר פִּתְגָמָא בְּעֵינַי פְּרָעָה וּבְעֵינַי כָּל

עֲבֹדוֹהִי:

לח וַיֹּאמֶר פֶּרַעַה אֶל עֲבָדָיו

הַנִּמְצָא כִּזָּה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ

אֱלֹהִים בּוֹ:

וַאֲמַר פֶּרַעַה לְעֲבָדָיו הַנִּשְׁכַּח כְּדִין

גִּבּוֹר דֵּי רוּחַ נִבּוֹאָה מִן קֶדֶם יְיָ בָּהֶם:

הַנִּמְצָא כִּזָּה. כְּתִרְגוּמוֹ הַנִּשְׁכַּח כְּדִין, אִם

נִלְךָ וְנִבְקִשְׁנוּ הַנִּמְצָא כְּמוֹהוּ. הַנִּמְצָא לְשׁוֹן

תְּמִיּהָה, וְכֵן כֹּל ה"א הַמִּשְׁמַשֵּׁת בְּרֹאשׁ

תיבה ונקודה בחטף פתח:

שלישי

לט ויאמר

פֶּרַעַה אֶל יוֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ

אֱלֹהִים אֹתָךְ אֵת כָּל זֹאת אֵין

נִבּוֹן וְחָכָם כְּמֹדֶךָ:

וַאֲמַר פֶּרַעַה לְיוֹסֵף בְּתַר דְּאוֹדַע יִי

יִתְּךָ יֵת כָּל דָּא לֵית סְכָלְתָן וְחֲכָיִם

כֹּתְךָ:

אִין נְבוֹן וְחָכָם כְּמוֹד. לְבַקֵּשׁ אִישׁ נְבוֹן

וְחָכָם שְׁאִמְרַת, לֹא נִמְצָא כְּמוֹד:

מֵאַתָּה תִּהְיֶה עַל בֵּיתִי וְעַל

בֵּיתֶךָ יִשָּׁק כָּל עַמִּי רַק הַכַּסָּא

אַגְדֵּל מִמֶּנִּי:

אַתָּה תִּהְיֶה מִמֶּנָּה עַל בֵּיתִי וְעַל מִימָרְךָ

יִתְּזֶן כָּל עַמִּי לְחוּד כָּרְסִי מִלְכוּתָא

הַדִּין אֵינִי יִקִּיר מִנֶּךָ:

יִשָּׁק. יִתְזֶן, יִתְפַּרְנֵם, כָּל צֹרְכֵי עַמִּי יִהְיוּ

נעשים על ידך, כמו ובן משק ביתי, ו כמו
נשקו בר, גרנישו"ן בלע"ז: רק הכסא.
שיהיו קורין לי מלך: כסא. לשון של
המלוכה, כמו ויגדל את כסאו מכסא
אדוני המלך:

מא־וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל יוֹסֵף רְאֵה
נָתַתִּי אֶתְךָ עַל כָּל אֶרֶץ
מִצְרָיִם:

וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף חַזִּי מִנִּיתִי יְתָךְ עַל
כָּל אֶרֶץ מִצְרָיִם:

נתתי אתך. מניתי יתך, ואף על פי כן
לשון נתינה הוא, כמו ולתתך עליון. בין
לגדולה בין לשפלות נופל לשון נתינה
עליו, כמו נתתי אתכם נבזים ושפלים:

מב וַיִּסַּר פַּרְעֹה אֶת טַבַּעְתּוֹ
מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֹתָהּ עַל יַד
יוֹסֵף וַיִּלְבֹּשׁ אֹתוֹ בְּגָדֵי שֵׁשׁ
וַיַּשֶּׂם רֶבֶד הַזָּהָב עַל צוּאָרוֹ:
וַאֲעֲדֵי פַרְעֹה יָת עֲזָקְתָּהּ מֵעַל יָדָהּ

וַיֵּהֱב יְתֵהּ עַל יָדָא דְיוֹסֶף וְאַלְבִּישׁ יְתֵהּ

לְבוֹשֵׁינ דְּבוּץ וְשׂוּי מְנִיכָא דְדֶהֱבָא עַל

צִוְאָרָה:

וַיִּסַּר פִּרְעָה אֶת טַבַּעְתּוֹ. נְתִינָה טַבַּעַת

הַמֶּלֶךְ, הִיא אֹת לְמִי שְׁנוֹתְנָה לוֹ, לְהִיזֹת

שְׁנֵי לוֹ לְגִדּוּלָה: בְּגָדֵי שֵׁשׁ. דְּבַר חֲשִׁיבוֹת

הוּא בַּמִּצְרִיִּם: רַבִּיד. עֲנֵק, וְעַל שֶׁהוּא

רְצוּף בַּטַּבַּעֲוֹת קְרוֹי רַבִּיד, וְכֵן רַבִּידִי

עֲרֵשִׁי, רְצַפְתִּי עֲרֵשִׁי מִרְצַפּוֹת. בְּלִשּׁוֹן

מִשְׁנָה מִזְקָה רֹבֵדִין שֶׁל אֲבָן. עַל הָרֹבֵד

שבעזרה והיא רצפה:

מג וַיִּרְכַּב אֹתוֹ בְּמִרְכַּבַּת

הַמִּשְׁנָה אֲשֶׁר לוֹ וַיִּקְרָאוּ

לְפָנָיו אֲבִירָד וְנָתָן אֹתוֹ עַל

כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם:

וְאַרְכִּיב יָתָה בְּרִתְכָא תְּנִיתָא (נ"י

תְּנִינָא) דִּי לָהּ וְאַכְרִיזוּ קַדְמוֹהִי דִּין

אַבָּא לְמַלְכָּא וּמִנִּי יָתָה עַל כָּל אֶרְעָא

דְּמִצְרַיִם:

במרכבת המשנה. השניה למרכבתו,
המהלכת אצל שלו: אברך. כתרגומו דין
אבא למלכא רך בלשון ארמי מלך,
בהשותפין לא ריכא ולא בר ריכא. ובדברי
אגדה דרש ר' יהודה, אברך זה יוסף,
שהוא אב בחכמה ורך בשנים, אמר לו בן
דורמסקית, עד מתי אתה מעוזת עלינו
את הכתובים אין אברך אלא לשון ברכים,
שהכל היו נכנסין לפניו ויוצאין תחת ידו,
בענין שנאמר ונתון אותו וגו':

מדַּ וַיֹּאמֶר פֶּרְעָה אֶל יוֹסֵף אֲנִי

פֶּרַעַה וּבְלִעְדֶּיהָ לֹא יָרִים אִישׁ
אֶת יָדוֹ וְאֶת רַגְלוֹ בְּכָל אֶרֶץ
מִצְרַיִם:

וְאָמַר פֶּרַעַה לְיוֹסֵף אֲנִי פֶּרַעַה וְבַר
מִימְרְךָ לֹא יָרִים גֶּבֶר יָת יְדָה לְמִיחַד
זֵין וְיִת רַגְלָהּ לְמַרְכָּב עַל סוּסִיא בְּכָל
אֶרֶץ דְּמִצְרַיִם:

אני פרעה. שיש יכולת בידי לגזור גזרה
על מלכותי, ואני גוזר שלא ירים איש את

ידו: ובלעדיך. שלא ברשותך. דבר אחר
אני פרעה, אני אהיה מלך, ובלעדיך וגו',
וזהו דוגמת רק הכסא: את ידו ואת רגלו.
בתרגומו:

מה וַיִּקְרָא פֶּרַעַח שֵׁם יוֹסֵף
צִפְנֹת פִּעְנֹחַ וַיִּתֶּן לוֹ אֶת
אֶסְנַת בַּת פּוֹטִי פֶּרַע כַּהֵן אֵן
לְאִשָּׁה וַיֵּצֵא יוֹסֵף עַל אֶרֶץ
מִצְרַיִם:

וַיִּקְרָא פַרְעֹה שׁוֹם יוֹסֵף גִּבֹּרָא דְּמִטְמָר

גְּלִין לֵה וַיֵּהֱב לֵה יֵת אֲסֻנַּת בַּת פּוּטִי

פַּרְעֹה רָבָא דְּאוֹן לְאַתְתָּא וַנִּפֶּק יוֹסֵף

(שְׁלִיט) עַל אֲרַעָא דְּמִצְרַיִם:

צפנת פענח. מפרש הצפונות, ואין

לפענח דמיון במקרא: פוטי פרע. הוא

פוטיפר, ונקרא פוטי פרע על שנסתרם

מאליו, לפי שחמד את יוסף למשכב זכר:

מו יוֹסֵף בֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה

בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי פַרְעֹה מֶלֶךְ

מִצָּרִים וַיֵּצֵא יוֹסֵף מִלְּפָנֵי

פַּרְעֹה וַיַּעֲבֹר בְּכָל אֶרֶץ

מִצְרָיִם:

וַיּוֹסֶף בָּר תִּלְתִּין שָׁנִין כִּד קָם קָדָם

פַּרְעֹה מֶלֶכָּא דְּמִצְרָיִם וַנִּפְק יוֹסֵף מִן

קָדָם פַּרְעֹה וַעֲבַר (שְׁלִיט) בְּכָל אֶרְעָא

דְּמִצְרָיִם:

מִן וַתַּעַשׂ הָאֶרֶץ בְּשִׁבְע שָׁנִי

הַשָּׁבַע לְקַמְצֵיהֶם:

וְכִנְשׁוּ דִירֵי אֶרֶץ בְּשֶׁבַע שָׁנִי שׁוֹבְעָא

עִיבוּרָא לְאוֹצְרִין:

וְתַעַשׂ הָאָרֶץ. כְּתִרְגוּמוֹ, וְאִין הַלְשׁוֹן

נֶעֱקַר מִלְשׁוֹן עִשְׂיָה: לְקַמְצִים. קוֹמֵץ עַל

קוֹמֵץ, יָד עַל יָד הִיוּ אוֹצְרִים:

מִחַ וַיִּקְבֹּץ אֶת כָּל אֲכָל שְׁבַע

שָׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם

וַיִּתֵּן אֲכָל בְּעָרִים אֲכָל שְׂדֵה

הָעִיר אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן

בְּתוֹכָהּ:

וּכְנֹשׁ יֵת כָּל עֵיבוֹר שְׁבַע שָׁנִין דִּי הוּוּ

בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וְיֵהב עֵיבוֹר בְּקִרְוֵיא

עֵיבוֹר חֲקֵל קִרְתָּא דִּי בְּסַחְרָנְהָא יֵהב

בְּגִוְהָ:

אֲכַל שְׂדֵה הָעִיר אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֶיהָ נָתַן

בְּתוֹכָהּ. שְׂכָל אֶרֶץ וְאֶרֶץ מַעֲמַדַּת פִּירוֹתֶיהָ

וְנֹתְנִין בְּתַבּוּאָה מַעֲפָר הַמָּקוֹם, וּמַעֲמִיד

אֶת הַתַּבּוּאָה מִלִּירֵקָב:

מִט וַיִּצְבֹּר יוֹסֵף בָּר כְּחוֹל הַיָּם

הֲרִיבָה מְאֹד עַד כִּי חָדַל לְסַפֵּר

כִּי אֵין מִסְפָּר:

וּכְנֵשׁ יוֹסֵף עִיבוּרָא כְּחֵלָא דִּימָא סְגִי

לְחֻדָּא עַד דִּי פִסֵּק לְמִמְנֵי אֲרִי לִית

מִנֵּין:

עַד כִּי חָדַל לְסַפֵּר. עַד כִּי חָדַל לֹו הַסּוֹפֵר

לְסַפֵּר, וְהָרִי זֶה מִקְרָא קֶצֶר: כִּי אֵין

מִסְפָּר. לְפִי שְׂאֵין מִסְפָּר וְהָרִי כִי מִשְׁמֵשׁ

בְּלִשּׁוֹן דֵּהֶא:

וּלְיוֹסֵף יֵלֵךְ שְׁנֵי בָנִים בְּטָרֵם

תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב אֲשֶׁר יֵלְדָה

לּוֹ אֲסֹנֹת בֵּת פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן

אֶזְרָא:

וּלְיוֹסֵף אֶתִּילֵיד תַּרְתִּין בְּנִין עַד לָא

עֲלֵת שְׁתָּא דְכַפְנָא דִּילִידַת לֵה אֲסֹנֹת

בֵּת פּוֹטִי פֶרַע רַבָּא דְאֶזְרָא:

בטרם תבוא שנת הרעב. מכאן שאסור

לאדם לשמש מטתו בשני רעבון:

נא ויקרא יוסף את שם הבכור

מן־נְשָׁה כִּי נִשְׁנִי אֱלֹהִים אֶת

כָּל עַמְלִי וְאֵת כָּל בֵּית אָבִי:

וַיִּקְרָא יוֹסֵף יֵת שׁוֹם בּוֹכְרָא מִן־נְשָׁה אֲרִי

אֲנִשְׁנִי יֵי יֵת כָּל עַמְלִי וְיֵת כָּל בֵּית

אָבִא:

נב וְאֵת שֵׁם הַנְּשִׁנִּי קָרָא אֲפֹרִים

כִּי הִפְרִנִּי אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ עֲנִי:

וְיֵת שׁוֹם תְּנִינָא קָרָא אֲפֹרִים אֲרִי

אֶפְשָׁנִי יִי בְּאֶרֶץ שְׁעָבוּדִי:

נג רביעי וְתַחֲלִינָה

שָׁבַע שְׁנֵי הַשָּׁבָע אֲשֶׁר הָיָה

בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:

וְשְׁלִימַת שָׁבַע שְׁנֵי שׁוֹבְעָא דִּי הָוָה

בְּאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם:

נד וְתַחֲלִינָה שָׁבַע שְׁנֵי הָרַעַב

לְבוֹא כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי

רָעַב בְּכָל הָאֲרָצוֹת וּבְכָל

אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה לֶחֶם:

וַיֵּשְׁרִיאת שְׁבַע שָׁנִי כַּפְנָא לְמִיַּעַל כְּמָא

דִּי אָמַר יוֹסֵף וַהֲוָה כַּפְנָא בְּכָל אֲרֻעָתָא

וּבְכָל אֲרֻעָא דְּמִצְרַיִם הָוָה לֶחֶמָא:

נָה וַתִּרְעַב כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם

וַיִּצְעַק הָעָם אֶל פַּרְעֹה לֵלְחֵם

וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה לְכָל מִצְרַיִם לְכוּ

אֶל יוֹסֵף אֲשֶׁר יֹאמַר לָכֶם

תַּעֲשׂוּ:

וּכְפַנֶּת כָּל אֶרֶץ דְּמִצְרַיִם וְצֹחַ עֲמָא

קָדָם לְפִרְעָה עַל לַחֲמָא וְאֹמַר פִּרְעָה

לְכָל מִצְרָאִי אִיזִילוּ לֹות יוֹסֵף דִּי יִימַר

לְכוּן תַּעֲבֹדוּן:

וּתְרַעֲב כָל אֶרֶץ מִצְרַיִם. שְׁהִרְקִיבָה

תְּבוֹאָתָם שְׁאֲצֹרוּ, חוּץ מִשְׁלֵ יוֹסֵף: אֲשֶׁר

יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ. לְפִי שְׁהִיָּה יוֹסֵף אֹמַר

לָהֶם שִׁימוּלוּ, וּכְשִׁבְאוּ אֲצִל פִּרְעָה

ואומרים כך הוא אומר לנו, אמר להם
ולמה לא צברתם בר, והלא הכריז לכם
ששני הרעב באים, אמרו לו אספנו הרבה
והרקיבה, אמר להם אם כן כל אשר יאמר
לכם תעשו, הרי גזר על התבואה
והרקיבה, מה אם יגזור עלינו ונמות:

נו וְהִרְעֵב הָיָה עַל כָּל פְּנֵי
הָאָרֶץ וַיִּפְתַּח יוֹסֵף אֶת כָּל
אֲשֶׁר בָּהֶם וַיֵּשְׁבוּ לְמִצְרַיִם
וַיִּחְזַק הָרָעָב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:

וּכְפָנָא הוּה עַל כָּל אֲפִי אֲרַעָא וּפְתַח

יוֹסֵף יָת כָּל דִּי בְהוֹן עֵיבּוּרָא וְזַבִּין

לְמַצְרִים וּתְקִיף כְּפָנָא בְּאֲרַעָא

דְּמַצְרִים:

עַל כָּל פְּנֵי הָאָרֶץ. מִי הֵם פְּנֵי הָאָרֶץ, אֱלוֹ

הַעֲשִׂירִים: אֵת כָּל אֲשֶׁר בָּהֶם. כְּתַרְגּוּמוֹ

דִּי בְהוֹן עֵיבּוּרָא: וַיִּשְׁבֶּר לְמַצְרִים. שְׁבֵר

לְשׁוֹן מִכַּר וּלְשׁוֹן קִנְיָן הוּא, כֹּאן מִשְׁמַשׁ

לְשׁוֹן מִכַּר, שְׁבֵרוֹ לָנוּ מַעֲטֵי אוֹכֵל, לְשׁוֹן

קִנְיָן. וְאֵל תֹּאמַר אֵינּוּ כִּי אִם בְּתַבּוּאָה,

שֶׁאֵף בִּיַּין זַחֲלָב מִצִּינוּ, וְלָכוּ שִׁבְרוּ בְּלֹא
כֶסֶף וּבְלֹא מַחִיר יַיִן זַחֲלָב:

נֹז וְכָל הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרִימָה
לְשִׁבּוֹר אֶל יוֹסֵף כִּי חֲזַק הָרָעָב
בְּכָל הָאָרֶץ:

וְכָל דִּירֵי אֶרֶץ עֵלּוּ לְמִצְרַיִם לְמִזְבֵּן
עִיבוֹרָא מִן יוֹסֵף אֲרִי תִקֶּיף כִּפְנָא בְּכָל
אֶרֶץ:

וְכָל הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרִימָה. אֶל יוֹסֵף

לְשָׁבוֹר, וְאִם תִּדְרֹשׁוּהוּ כַסְדְּרוֹ, הִיּה צָרִיד
לְכַתּוֹב לְשָׁבוֹר מִן יוֹסֵף:

בראשית פרק-מב

א וַיֵּרָא יַעֲקֹב כִּי יֵשׁ שָׁבוֹר
בְּמִצְרַיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו
לָמָּה תִּתְּרֹאוּ:

וַחֲזָא יַעֲקֹב אֲרִי אֵית עֵיבוֹרָא מִזְדַּבֵּן
בְּמִצְרַיִם וַאֲמַר יַעֲקֹב לְבָנוֹהִי לָמָּה
תִּתְּחַזּוּן:

וירא יעקב כי יש שבר במצרים. ומהיכן

**ראה, זה לא לא ראה אלא שמע, שנאמר
הנה שמעתי וגו', ומהו וירא, ראה
באספקלריא של קדש שעדיין יש לו שבר
במצרים, ולא היתה נבואה ממש להודיעו
בפירוש שזה יוסף: למה תתראו. למה
תראו עצמכם בפני בני ישמעאל ובני עשו
כאילו אתם שבעים, כי באותה שעה
עדיין היה להם תבואה. ומפי אחרים
שמעתי שהוא לשון בחישה, למה תהיו
בחושים ברעב, ודומה לו ומרוה גם הוא
יורה:**

ב וַיֹּאמֶר הִנֵּה שְׂמַעְתִּי כִּי יֵשׁ

שָׁבֵר בְּמִצְרַיִם רָדוּ שָׂמָּה

וְשִׁבְרוּ לָנוּ מִנֶּשֶׁם וְנַחֲיָה וְלֹא

נִמּוּתִּי׃

וַאֲמַר הָא שְׁמַעִית אֲמַרִּין אֲרִי אִית

עִיבּוּרָא מִזְדַּבֵּן בְּמִצְרַיִם חוּתוֹ תַּמָּן

וְזָבוּנוֹ לָנָא מִתַּמָּן וְנַחֲי וְלֹא נִמּוּתִּי׃

רָדוּ שָׂמָּה. וְלֹא אָמַר לָכוּ, רַמְזֵי לְמֵאֲתִים

וְעֵשֶׂר שָׁנִים שְׁנֵשֶׁת עֲבָדוֹ לְמִצְרַיִם כַּמִּנִּין

דד"ו:

ג וַיִּרְדּוּ אֲחֵי יוֹסֵף עֶשְׂרָה

לְשֹׁבֵר בַּר מִמְצָרִים:

וַנַּחֲתוּ אֲחֵי יוֹסֵף עֶסְרָא לְמִזְבֵּן עֵיבֹרָא

מִמְצָרִים:

וירדו אחי יוסף. ולא כתב בני יעקב,

מלמד שהיו מתחרטים במכירתו, ונתנו

לבם להתנהג עמו באחזה, ולפדותו בכל

ממון שיפסקו עליהם: עשרה. מה תלמוד

לומר, והלא כתיב ואת בנימין אחי יוסף

לא שלח, אלא לענין האחזה היו חלוקין
לעשרה, שלא היתה אהבת כולם ושנאת
כולם שזה לו, אבל לענין לשבור בר, כלם
לב אחד להם:

ד וְאֶת בְּנֵימִין אָחִי יוֹסֵף לֹא
שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת אָחִיו כִּי אָמַר
פֶּן יִקְרָאנוּ אִסּוּן:

וְיֵת בְּנֵימִין אֲחוּהִי דְיוֹסֵף לֹא שָׁלַח
יַעֲקֹב עִם אֲחוּהִי אֲרִי אָמַר דְּלָמָּא
יַעֲרֵעֵנָה מוֹתָא:

פֶּן יִקְרָאנוּ אִסּוֹן. וּבבֵּית לֹא יִקְרָאנוּ אִסּוֹן.

אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, מִכָּאן שֶׁהַשֵּׁטֶן

מִקְטָרֵג בַּשַּׁעַת הַסַּכָּנָה:

ה וַיִּבְאֹּו בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְשֹׁבֹר

בְּתוֹךְ הַבָּאִים כִּי הָיָה הָרָעָב

בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:

וְאֵתוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִזְבֵּן עֵיבּוֹרָא בְּגוֹ

עֲלִיָּא אֲרִי הוּא כַּפְנָא בְּאֶרֶץ דְּכְנָעַן:

בְּתוֹךְ הַבָּאִים. מִטְמִינִין עֲצֻמֵּן שְׁלֹא

יִכְיָרוּם, לְפִי שְׁצוּזָה לָהֶם אֲבִיהֶם שְׁלֹא

יתראו כולם בפתח אחד, אלא שיכנס כל
אחד בפתחו, כדי שלא תשלוט בהם עין
הרע שכולם נאים וכולם גבורים:

וַיּוֹסֶף הוּא הַשְּׁלִיט עַל הָאָרֶץ
הוּא הַמַּשְׁבִּיר לְכָל עַם הָאָרֶץ
וַיָּבֹאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחֲוּ לוֹ
אֲפַיִם אֲרָצָה:

וַיּוֹסֶף הוּא דִּשְׁלִיט עַל אֶרֶץ הוּא
דַּזְבִּין עֵיבוֹרָא לְכָל עַמָּא דְאֶרֶץ אַתּוּ

אָחִי יוֹסֵף וְסִגִּידוֹ לָהּ עַל אֶפְיָהוֹן עַל

אֶרְעָא:

וַיִּשְׁתַּחֲוּ לֹו אֲפִים. נִשְׁתַּחֲוּ לֹו עַל

פְּנֵיהֶם, וְכֵן כָּל הַשְׁתַּחֲוָא פֶּשׁוּט יָדִים

וְרַגְלִים הוּא:

וַיִּירָא יוֹסֵף אֶת אָחָיו וַיִּכְרַם

וַיִּתֶּנּוּכָם אֲלֵיהֶם וַיְדַבֵּר אֲתָם

קְשׁוֹת וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם מֵאִין

בָּאתֶם וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ כְּנַעַן

לְשׁוֹבֵר אֶכְלִי:

וַחֲזָא יוֹסֵף יְתֹ אַחֻוּהִי וְאַשְׁתִּמּוֹד־עֲנוֹן

וַחֲשִׁיב מָה דְמַלִּיל לְהוֹן וּמַלִּיל עֲמַהוֹן

קִשְׁיִן וְאַמַּר לְהוֹן מִנָּן אֲתִיתוֹן וְאַמְרוּ

מֵאֲרַעָא דְכִנְעַן לְמַזְבֵּן עֵיבוּרָא:

וַיִּתְנַכֵּר אֱלִיהֶם. נַעֲשֶׂה לָהֶם כְּנַכְרֵי

בְּדַבְרִים לְדַבֵּר קִשּׁוֹת:

חַוִּיכָר יוֹסֵף אֶת אֶחָיו וְהֵם לֹא

הִכְרִחוּ:

וְאַשְׁתְּמוֹדֶעַ יוֹסֵף יְתֵ אַחֲוָהִי וְאַנּוֹן לֹא

אַשְׁתְּמוֹדֶעוּהִי:

וַיְכַר יוֹסֵף וְגו'. לְפִי שֶׁהִנִּיחַם חֲתוּמֵי זֶקֶן:

וְהֵם לֹא הִכִּירוּהוּ. שִׁינָא מֵאַצֵּלָם בִּלְאִ

חֲתִימַת זֶקֶן. וְעַכְשִׁיו מֵצֵאוּהוּ בַחֲתִימַת

זֶקֶן. וּמִדְרַשׁ אֲגִידָה וַיְכַר יוֹסֵף אֶת אֲחִיו,

כְּשֶׁנִּמְסְרוּ בִידוֹ הַכִּיר שֶׁהֵם אֲחִיו וְרִיחָם

עָלִיהֶם, וְהֵם לֹא הִכִּירוּהוּ כְּשֶׁנִּפְלַ בִידָם

לְנֶהוּג בּוֹ אַחֲוָה:

ט וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֻמּוֹת

אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם

מִרְגְּלִים אֲתֶם לִרְאוֹת אֶת

עֲרוֹת הָאָרֶץ בָּאתֶם:

וַדְּכִיר יוֹסֵף יֵת חֲלֹמֵיָא דִּי חֲלִים לְהוֹן

וַאֲמַר לְהוֹן מֵאֲלֵלִין אֲתוֹן לְמַחֲזִי יֵת

בְּדִקָּא דְאַרְעָא אֲתִיתוֹן:

אשר חלם להם. עליהם, וידע שנתקיימו,

שהרי השתחוו לו: ערות הארץ. גלוי

הארץ, מהיכן היא נוחה ליכבש, כמו את

מקורה הערה, וכמו ערום ועריה, וכן כל
ערוה שבמקרא לשון גילוי. ותרגם
אונקלוס בדקא דארעא, כמו בדק הבית,
רעוע הבית, אבל לא דקדק לפרשו אחר
לשון המקרא:

וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהִים לֹא אֲדָנִי

וְעַבְדֶּיךָ בָּאוּ לְשֹׁבַר אֲכָלִי:

וַיֹּאמְרוּ לָהּ לֹא רַבּוֹנִי וְעַבְדֶּיךָ עִלּוּ

לְמִזְבֵּן עִיבוֹרָא:

לא אדני. לא תאמר כן, שהרי עבדיך באו

לשבר אוכל:

יֵא כִּלְנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד נַחֲנוּ

בְּנִים אֲנַחֲנוּ לֹא הָיוּ עֲבָדֶיךָ

מִרְגְּלִים:

כִּלְנָא בְּנֵי גִבְרָא חַד נַחֲנָא כִּיּוֹנֵי

אֲנַחֲנָא לֹא הָיוּ עֲבָדֶיךָ אֱלִילִי:

כלנו בני איש אחד נחנו. נצנצה בהם רוח

הקדש וכללוהו עמהם, שאף הוא בן

אביהם: בנים. אמתיים כמו כן דברת, כן

בנות צלפחד דוברות, ועברתו לא כן בדיו:

יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לֹא כִּי עֲרוֹת

הָאָרֶץ בָּאתֶם לְרֹאוֹת־

וַאֲמַר לְהוֹן לֹא אֲרִי בְּדָקָא דְּאַרְעָא

אֲתִיתוֹן לְמַחְזִי־

כִּי עָרוֹת הָאָרֶץ בָּאתֶם לְרֹאוֹת. שְׁהִי

נִכְנַסְתֶּם בַּעֲשֻׂרָה שְׁעָרֵי הָעִיר, לָמָּה לֹא

נִכְנַסְתֶּם בְּשַׁעַר אֶחָד־

יג וַיֹּאמְרוּ שְׁנַיִם עָשָׂר עַבְדֵּי

אֲחֵיכֶם אֲנַחְנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד

בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְהֵנָּה הַקָּטָן אֶת

אֲבִינוּ הַיּוֹם וְהָאֶחָד אֵינָנו׃

וְאָמְרוּ תָרִין עֶשֶׂר עֲבָדֶיךָ אַחִין אֲנַחְנָא

בְּנֵי גִבְרָא חַד בְּאַרְעָא דְכְנָעַן וְהָא

זַעִירָא עִם אֲבוֹנָא יוֹמָא דִּין וְחַד

לִיתוּהִי׃

וַיֹּאמְרוּ שְׁנַיִם עֶשֶׂר עֲבָדֶיךָ זְגוּ'. וּבִשְׁבִיל

אוֹתוֹ אֶחָד שְׁאִינָנוּ, נִתְפָּזְרָנוּ בְּעִיר לְבַקְשׁוֹ׃

יָד וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵם יוֹסֵף הוּא

אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר

מִרְגְּלִים אַתֶּם:

וְאֵמַר לְהוֹן יוֹסֵף הוּא דִּי מִלִּילִית

עֲמֹכּוֹן לְמִימַר אֲלֵלִי אֶתוֹן:

הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי. הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי

שֶׁאַתֶּם מִרְגְּלִים, הוּא הָאֵמֶת וְהַנִּכּוֹן, זֶהוּ

לִפִּי פֶשׁוּטוֹ. וּמִדֶּרֶשׁוֹ, אָמַר לָהֶם, וְאִילוֹ

מִצַּאתֶם אוֹתוֹ וַיִּפְסְקוּ עֲלֵיכֶם מִמּוֹן הָרֶבֶה,

תִּפְדּוּהוּ, אָמְרוּ לוֹ הֵן, אָמַר לָהֶם, וְאִם

יֹאמְרוּ לָכֶם שְׁלֹא יִחְזִירוּהוּ בִשְׁוֹם מִמּוֹן מֵהָ

תעשו, אמרו לכך באנו, להרוג או ליהרג,
אמר להם הוא אשר דברתי אליכם, להרוג
בני העיר באתם, מנחש אני בגביע שלי,
ששנים מכם אחריבו כרך גדול של שכם:

טו בְּזֹאת תִּבְחֲנוּ חַי פַּרְעֹה אִם
תֵּצְאוּ מִזֶּה כִּי אִם בָּבוֹא
אֲחֵיכֶם הַקָּטָן הַנֶּה:

בְּדֹא תִּבְחֲרוּן חַי פַּרְעֹה אִם תִּפְקֹן
מִכָּא אֱלֹהִין בְּמִיתִי אֲחֻכּוֹן זַעִירָא הָכָא:
חַי פַּרְעֹה. אִם יִחְיֶה פַרְעֹה: אִם תֵּצְאוּ

מזה. מן המקום הזה:

טו שְׁלַחוּ מִכֶּם אֶחָד וַיִּקַּח אֶת

אֶחָיֶכֶם וְאַתֶּם הֶאֱסְרוּ וַיִּבְחֲנוּ

דְּבַרְיֶכֶם הֲאֵמַת אֶתְכֶם וְאִם

לֹא חַי פַּרְעֹה כִּי מִרְגְּלִים

אַתֶּם:

שְׁלַחוּ מִנֶּכֶן חֵד וַיִּדְבַּר יְיָ אֲחֻכּוֹן

וְאַתּוֹן תִּתְּאֲסְרוּן וַיִּתְּבַחְרוּן פֶּתַח־מִיכּוֹן

הַקָּשׁוּט אֲתוֹן אֲמַרִין וְאִם לֹא חַי פַּרְעֹה

אֲרִי אֱלִילִי אֶתּוֹן:

האמת אתכם. אם אמת אתכם. לפיכך

ה"א נקוד פתח, שהוא כמו בלשון תימה,

ואם לא תביאוהו חי פרעה כי מרגלים

אתם:

יִזְ וַיֹּאסֹף אֶתְּם אֶל מִשְׁמַר

שֶׁלֶשֶׁת יָמִים:

וְכַנֵּשׁ יִתְּהוֹן לְבֵית מִטְרָא תִּלְתָּא יוֹמִין:

משמר. בית האסורים:

יח וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יוֹסֵף בְּיוֹם

הַנְּשִׁלְשִׁי זֹאת עָשׂוּ וַחֲיוֹ אֶת

הָאֱלֹהִים אֲנִי יֵרָא:

וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה דָּא

עֲבִידוּ וְאֶתְקַיְמוּ מִן קַדָּם יי אֲנִי דְחֵל:

יט חמ ישי אם פנים

אֶתָּם אֲחֵיכֶם אֶחָד יֹאמֶר

בְּבֵית מִשְׁמַרְכֶּם וְאַתֶּם לָכוּ

הַבִּיאוּ שֶׁבַר רַעְבוֹן בְּתִיכֶם:

אִם כִּיֹּנִי אֶתוֹן אֲחֻכּוֹן חֵד יִתְאַסֶּר

בְּבֵית מִטְרֶתְכוֹן וְאַתוֹן אִיזִילוּ אוֹבִילוּ

עִיבוּרָא דְחֶסֶר בְּבְתִיכוֹן:

בבית משמרכם. שאתם אסורים בו

עכשיו: ואתם לכו הביאו. אל בית

אביכם: שבר רעבון בתיכם. מה שקניתם

לרעבון אנשי בתיכם:

כ וְאֵת אֲחֵיכֶם הַקָּטָן תְּבִיאוּ

אֵלַי וַיֹּאמְנוּ דְּבָרֵיכֶם וְלֹא

תָּמוּתוּ וַיַּעֲשׂוּ כֵן׃

וַיֵּת אַחֲוֵיכֶם זַעֲרָא תִּתּוֹן לְוָתִי

וַיִּתְּהֶמְנוּן פֶּתַח־מִיכּוֹן וְלֹא תָמוּתוּן

וַעֲבָדוּ כֵן׃

וַיֹּאמְנוּ דְּבָרֵיכֶם. יתאמנו ויתקיימו, כמו

אמן אמן, וכמו יאמן נא דבריך׃

כא וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו אֲבֹל

אֲשַׁמִּים אֶנְחֵנוּ עַל אֶחָיו

אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ

בְּהִתְחַנְנוּ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמַעְנוּ

עַל כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה

הַזֹּאת:

וְאָמְרוּ גֵבֶר לְאַחֵיהִי בְּקוֹשֵׁטָא חֵיבִין

אֶנְחֵנָא עַל אַחֵינוּ דִּי חֲזִינָא עֲקָת

נַפְשָׁה כַּד הוּא מִתְחַנֵּן לָנָא וְלֹא

קִבְּלָנָא מִנָּה עַל כֵּן אֲתַת לֹוֹתָנָא

עֲקָתָא הָדָא:

אבל. כתר־גוֹמוֹ בקוֹשֵׁטָא. וראיתי

בבראשית רבה לישנא דרומאה הוא, אבל

ברם: באה אלינו. טעמו בבי"ת, לפי

שהוא בלשון עבר, שכבר באה. ותר־גוֹמוֹ

אתת לנא:

כב וַיַּעַן רְאוּבֵן אֶתָּם לֵאמֹר

הֲלוֹא אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם לֵאמֹר

אֵל תַּחֲטִיאוּ בַּיָּלָד וְלֹא

שְׁמַעְתֶּם וְגַם דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ:

וְאֶתִּיב רְאוּבֵן יִתְּהוֹן לְמִימַר הֲלֹא
אֲמַרִּית לְוֹתָכוֹן לְמִימַר לֹא תַחֲבוֹבֹן
בְּעוֹלִימָא וְלֹא קִבְּלָתוֹן וְאַף דִּמָּה הָא
מִתְּבַעִי:

וגם דמו. אתין וגמין רבויין, דמו וגם דם
הזקן:

כג וְהֵם לֹא יִדְעוּ כִּי שְׁמִיעַ יוֹסֵף
כִּי הִמְלִיץ בִּינָתָם:

ואנון לֹא יִדְעוֹן אֲרִי שְׁמִיעַ יוֹסֵף אֲרִי

מִתְרַגְּמָן הָיָה בִּינִיחוֹן:

והם לא ידעו כי שומע יוסף. מבין
לשונם, ובפניו היו מדברים כן: כי המליץ
בינותם. כי כשהיו מדברים עמו היה
המליץ ביניהם, היודע לשון עברי ולשון
מצרי, והיה מליץ דבריהם ליוסף, ודברי
יוסף להם, לכך היו סבורים שאין יוסף
מכיר בלשון עברי: המליץ. זה מנשה בנו:
כֹּד וַיִּסֹּב מֵעֲלֵיהֶם וַיִּבֶן וַיֵּשֶׁב
אֲלֵהֶם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם וַיִּקַּח

מֵאַתָּה אֶת שְׁמֵעוֹן וַיֹּאסֶר

אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם:

וְאַסְתָּחַר מֵעֲלֹוֹיָהוֹן וּבָכָא וְתָב לְוֹתָהוֹן

וּמִלִּיל עֲמָהוֹן וּדְבַר מְלֹוֹתָהוֹן יֵת

שְׁמֵעוֹן וַאֲסֶר יֵתָה לְעֵינֵיהוֹן:

וַיִּסַּב מֵעֲלֵיהֶם. נִתְרַחַק מֵעֲלֵיהֶם, שְׁלֹא

יִרְאוּהוּ בֹוֹכָה: וַיִּבֶךְ. לִפִּי שֶׁשָּׁמַע שֶׁהָיוּ

מִתְחַרְטִּין: אֶת שְׁמֵעוֹן. הוּא הַשְּׁלִיכּוֹ

לְבוֹר, הוּא שֶׁאָמַר לְלוֹי הִנֵּה בַעַל הַחֲלוּמוֹת

הַלְזָה בָּא. דְּבַר אַחֵר, נִתְכוּוֹן יוֹסֵף לְהַפְרִידוֹ

מלוי, שמא יתיעצו שניהם להרוג אותו:
ויאמר אתו לעיניהם. לא אסרו אלא
לעיניהם, וכיון שיצאו, הוציאו והאכילו
והשקהו:

בה ויצו יוסף וימלאו את
כליהם בָּר וְלֶחֶם שֵׁיב כִּסְפֵיהֶם
אִישׁ אֶל שַׁקֹּו וְלָתֵת לָהֶם צֹדָה
לֶדְרֹךְ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן:

ופקיד יוסף ומלו ית מניהון עיבורא

וְלֹא־תָבֹא כִסְפִיהוֹן גִּבֹּר לְסִקָּה וּלְמִתָּן

לְהוֹן זֹוּדִין לְאַרְחָא וְעֶבֶד לְהוֹן כֵּן:

כו וַיִּשְׁאֹר אֶת שִׁבְרָם עַל

חֲמֹרֵיהֶם וַיִּלְכוּ מִשָּׁם:

וַנִּטְּלוּ יָת עֵיבוֹרֵהוֹן עַל חֲמֹרֵיהוֹן וַאֲזָלוּ

מִתַּמָּן:

כז וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת שַׁקּוֹ לָתֵת

מִסָּפֹר לְחֲמֹרוֹ בַּמָּלֹךְ וַיֵּרָא

אֶת כִּסְפּוֹ וְהִנֵּה הוּא בְּכִי

אַמַּת־חַתָּוֹ:

וּפֶתַח חַד יֵת סִקָּה לְמַתָּן כִּסֵּתָא לְחַמְרָה

בְּבֵית מִבְתָּא וַחֲזָא יֵת כִּסְפִּיהָ וְהָא הוּא

בְּפוּם טוֹעֵנָה:

וַיִּפְתַּח הָאֶחָד. הוּא לֹוי שְׁנֵשֶׁאֱר יַחִיד

מִשְׁמַעוֹן בֶּן זִגְוֹ: בְּמַלּוֹן. בְּמִקּוּם שְׁלָנוּ

בְּלִילָה: אַמַּת־חַתָּו. הוּא שֶׁקֶ:

כַּח וַיֹּאמֶר אֶל אֶחָיו הוֹשִׁיב

כִּסְפִּי וְגַם הִנֵּה בְּאַמַּת־חַתָּי

וַיֵּצֵא לָבָם וַיַּחֲרֶדּוּ אִישׁ אֶל

אָחִיו לֵאמֹר מַה זֹּאת עָשָׂה

אֱלֹהִים לָנוּ:

וַאֲמַר לְאַחֵוְהִי אֶתוֹתַב כַּסְפִּי וְאֵף הָא

בְּטוֹעָנִי וּנְפֹק מִדַּע לְבָהוֹן וּתְוָהוּ גִבֹּר

לְאַחֵוְהִי לְמִימַר מָה דָּא עֲבַד יִי לָנָא:

וְגַם הִנֵּה בִּאֲמַת־חַתִּי. הַכֶּסֶף בּוֹ עִם

הַתְּבוּאָה: מַה זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ.

לְהַבִּיאֵנוּ לַיָּדַי עַל־כֵּלָה זֶה, שְׁלֹא הוֹשֵׁב אֲלֹא

להתעולל עלינו:

כט וַיִּבְּאוּ אֶל יַעֲקֹב אֲבֵיהֶם

אֶרְצָה כְּנָעַן וַיִּגִּידוּ לוֹ אֵת כָּל

הַקֹּרֹת אֲתָם לֵאמֹר:

וְאֵתוּ לֹת יַעֲקֹב אֲבוֹהוֹן אֶרְעָא דְכְנָעַן

וְחַוּיוֹ לָהּ יֵת כָּל דְּעֶרְעָא יִתְהוֹן לְמִימָר:

ל דְּבַר הָאִישׁ אֲדָנִי הָאֶרֶץ

אֲתָנוּ קְשׁוֹת וַיִּתֵּן אֲתָנוּ

בְּמִרְגָּלִים אֶת הָאֶרֶץ:

מִלִּיל גְּבֵרָא רַבּוֹנָא דְאַרְעָא עֲמָנָא

קִשִּׁין וִיהֵב יִתְנָא כְּמֵאֱלִילִי יֵת אַרְעָא:

לֹא וְנֶאמַר אֱלִיו כְּנִים אֲנַחְנוּ

לֹא הֵיִינוּ מֶרְגְּלִים:

וְאִמְרָנָא לָהּ כִּיּוֹנִי אֲנַחְנָא לֹא הוּיָנָא

אֱלִילִי:

לֵב שְׁנִים עָשָׂר אֲנַחְנוּ אֲחִים

בְּנֵי אֲבִינוּ הָאֶחָד אֵינָנוּ

וְהַקָּטָן הַיּוֹם אֶת אֲבִינוּ בְּאֶרֶץ

כִּנְעַן:

תִּרְיִן עֶסֶר אֲנַחְנָא אַחִין בְּנֵי אַבְוִנָא חַד

לִיתוּהִי וְזַעֲיָרָא יוֹמָא דִּין עִם אַבְוִנָא

בְּאַרְעָא דְכְנַעַן:

לג וַיֹּאמֶר אֱלִינוּ הָאִישׁ אֲדָנִי

הָאָרֶץ בְּזֹאת אֲדַע כִּי כְנִים

אַתֶּם אֲחֵיכֶם הָאֶחָד הַנִּיחוּ

אֶתִּי וְאֶת רַעְבּוֹן בְּתִיכֶם קִחוּ

וְלָכוּ:

וַאֲמַר לָנָא גְבֵרָא רַבּוֹנָא דְאַרְעָא בְּדָא

אַדְעָ אֲרִי כִּיּוֹנִי אֶתּוֹן אֲחֹכּוֹן חַד

שְׁבוּקוֹ לֹתִי וִית עֵיבוּרָא דְחֶסֶר

בְּבַתִּיכּוֹן סִיבוּ וַאֲזִילוּ:

לִדּוּ וְהִבִּיאוּ אֶת אֲחֵיכֶם הַקָּטָן

אֵלַי וְאֲדַעָה כִּי לֹא מִרְגָּלִים

אַתֶּם כִּי כְּנִים אַתֶּם אֶת

אֲחֵיכֶם אֶתְּן לָכֶם וְאֶת הָאָרֶץ

תִּסְחָרוּ:

וְאֵיתִיאוּ יָת אַחֲוֹכּוֹן זַעֲיָרָא לְוֹתִי וְאֲדַע

אַרִי לֹא אֱלִילִי אֶתּוֹן אַרִי כִיּוֹנִי אֶתּוֹן

יָת אַחֲוֹכּוֹן אֶתּוֹן לְכּוֹן וְיָת אֶרְעָא

תַּעֲבִדוֹן בֵּה סְחֹרְתָא:

וְאֵת הָאָרֶץ תִּסְחָרוּ. תִּסּוּבּוּ. וְכֹל לְשׁוֹן

סוֹחָרִים וְסִחְרוּרָה עַל שֵׁם שְׂמַחֲזִירִים

וְסוֹבְבִים אַחֲרֵי פִרְקַמְטִיא:

לֵה וְיִהְיֶה הֵם מְרִיקִים שְׂקִיהֶם

וְהִנֵּה אִישׁ צָרוּר כֶּסֶף בְּשִׁקּוֹ

וַיֵּרְאוּ אֶת צָרָרוֹת כַּסְפֵּיהֶם

הַמָּה וַאֲבֵיהֶם וַיֵּרְאוּ:

וַהֲוֶה אֲנֹן מְרִיקִין סְקִיהוֹן וְהָא גֹבֵר

צָרִיר כַּסְפָּה בְּסִקָּה וַחֲזֹו יֵת צָרִיר

כַּסְפֵּיהוֹן אֲנֹן וַאֲבוֹהוֹן וַדְּחִילוֹ:

צָרוֹר כַּסְפּוֹ. קֶשֶׁר כַּסְפּוֹ:

לוֹ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יַעֲקֹב אֲבֵיהֶם

אֶתִּי שְׁכַלְתֶּם יוֹסֵף אֵינְנוּ

וְשִׁמְעוֹן אֵינְנוּ וְאֵת בְּנֵימֵן

תִּקְחוּ עָלֶי הַיּוֹ כִּלְנָה:

וְאָמַר לְהוֹן יַעֲקֹב אַבְוֵהוֹן יְתִי

אֶתְכִּלְתּוֹן יוֹסֵף לִיתוּהִי וְשִׁמְעוֹן לֹא

הָיָה הָכָא (לִיתוּהִי) וַיֵּת בְּנֵימָן תִּדְבָּרוֹן

עָלֶי הָיוּ כִּלְהוֹן:

אֵתִי שִׁכְלָתָם. מִלְּמַד שִׁחֲשָׁדוֹן שִׁמָּא

הִרְגוּהוּ אִו מִכְרוּהוּ כִּי־וֹסֵף: שִׁכְלָתָם. כֹּל

מִי שִׁבְנִיֹּא אֲבוּדִים קְרוֹי שִׁכּוֹל:

לֹא וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן אֶל אָבִיו

לֹא־אָמַר אֶת שְׁנֵי בְנֵי תַמְיִית אִם

לֹא אֲבִיאֵנּוּ אֵלֶיךָ תִּנָּח אֹתוֹ

עַל יְדֵי וְאֲנִי אֲשִׁיבֵנּוּ אֵלֶיךָ׃

וְאָמַר רְאוּבֵן לֹת אֲבוֹהִי לְמִימַר יֵת

תֵּרִין בְּנֵי תַמְיִית אִם לֹא אֵיתְנָה לְוֹתְךָ

הֵב יְתָה עַל יְדֵי וְאֲנִי אֲתַבְּנָה לָךְ׃

לֹח וַיֹּאמֶר לֹא יֵרֵד בְּנֵי עַמְכֶּם

כִּי אֶחָיו מֵת וְחָוָא לְבָדוֹ

נִשְׁאָר וְקָרְאָהוּ אָסוֹן בְּדָרְךָ

אֲשֶׁר תֵּלְכוּ בָּהּ וְהוֹרְדְתֶם אֶת

שִׁיבְתִי בִּיגוֹן שְׂאוּלָה:

וְאֶמַר לֹא יֵחֹת בְּרִי עִמָּכֹן אֲרִי אַחֻהִי

מִיֵּת וְהוּא בְּלִחְדוּהִי אֲשַׁתָּאֵר וַיַּעֲרַעֲנָה

מוֹתָא בְּאַרְחָא דִּי תִהְכּוֹן בָּהּ וְתַחֲתוֹן

יֵת שִׁיבְתִי בְּדוּוֹנָא לְשְׂאוּל:

לֹא יֵרֵד בְּנֵי עִמְכֶם. לֹא קִבַּל דְּבָרֵיו שֶׁל

ראובן, אמר, בכור שוטה הוא זה, הוא

אומר להמית בניו, וכי בניו הם ולא בני:

אֶוְהָרַעַב כָּבֵד בְּאַרְיִן:

וְכַפְנָא תַקִּיף בְּאַרְעָא:

ב וַיְהִי כֹאֲשֶׁר כָּלוּ לֶאֱכֹל אֶת

הַשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הֵבִיאוּ מִמִּצְרַיִם

וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֲבִיהֶם שִׁבוּ

שֶׁבְרוּ לָנוּ מִעֵט אֶכֶל:

וַהֲוָה כֵּד שִׁיּוֹנוֹ לְמִיכַל יִתְּ עִיבּוֹרָא

דְּאִיתִיאוּ מִמִּצְרַיִם וַאֲמַר לְהוֹן אֲבוּהוֹן

תּוּבוּ זְבוּנוּ לָנָא זַעִיר עִיבּוֹרָא:

כֹּאשֶׁר כָּלוּ לֹאכֹול. יְהוּדָה אָמַר לָהֶם
הִמָּתִינוּ לְזֶקֶן עַד שֶׁתִּכְלֶה פֶת מִן הַבַּיִת:
כֹּאשֶׁר כָּלוּ. כֹּד שִׁצִּיאֻ:

ג וַיֹּאמֶר אֱלִיֹּו יְהוּדָה לֵאמֹר
הָעֵד הָעֵד בָּנוּ הָאִישׁ לֵאמֹר
לֹא תִרְאוּ פָנַי בְּלָתִי אֲחֵיכֶם
אֶתְכֶם:

וַאֲמַר לָהּ יְהוּדָה לְמִימָר אֶסְהָדָא אֶסְהָד
בְּנָא גְבָרָא לְמִימָר לֹא תַחֲזֹון אִפִּי

אֱלֹהִין כִּד אַחוּכוֹן עִמְכוֹן:

העֵד העֵיד. לְשׁוֹן הַתְּרָאָה, שְׁסַתָּם הַתְּרָאָה

מִתְרָה בּוּ בִפְנֵי עֵדִים, וְכֵן הַעֲיִדוֹתִי בָכֶם,

רַד הַעֵד בַּעַם: לֹא תִרְאוּ פָנַי בְּלֹתִי אַחֵיכֶם

אַתְכֶם. לֹא תִרְאוּנִי בְּלֹא אַחֵיכֶם אַתְכֶם.

וְאוֹנֵק לֹוֹם תִּרְגֵּם אֱלֹהִין כִּד אַחוּכוֹן עִמְכוֹן,

יֵישֵׁב הַדָּבָר עַל אוֹפָנוּ, וְלֹא דִקְדַק לְתִרְגֵּם

אַחֵר לְשׁוֹן הַמִּקְרָא:

ד אִם יִשְׁקֶךָ מִשְׁלַח אֶת אַחֵינוּ

אַתָּנוּ נִרְדָּה וְנִשְׁבָּרָה לָךְ אֲכָל:

אִם אֵיתָךְ מִשְׁלַח יָת אַחֲוָנָא עֲמָנָא

נִיחוֹת וְנִזְבֵּן לָךְ עִיבוּרָא:

הִיאָם אֵינְךָ מִשְׁלַח לֹא נִרְדַּ פִּי

הָאִישׁ אָמַר אֲלֵינוּ לֹא תִרְאוּ

פָּנֵי בִלְתִּי אֲחֵיכֶם אֶתְכֶם:

וְאִם לֵיתָךְ מִשְׁלַח לֹא נִיחוֹת אֲרִי

גִּבּוֹרָא אָמַר לָנָא לֹא תַחֲזוֹן אִפִּי אֶלְהִין

כֹּד אֲחוּכוֹן עֲמָכוֹן:

וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לָמָּה הִרְעֹתֶם

לִי לְהַגִּיד לְאִישׁ הָעוֹד לָכֶם

אַחֵ:

וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְמָה אֲבֹשְׁתוֹן לִי

לְחַוָּאָה לְגִבּוֹרָה הַעֵד כְּעַן לְכוּן אַחָא:

וַיֹּאמְרוּ שְׂאוֹל שְׂאוֹל הָאִישׁ

לָנוּ וּלְמוֹלֶדֶתֵנוּ לֵאמֹר הָעוֹד

אֲבִיכֶם חַי הַיֵּשׁ לָכֶם אַח וַנִּגֵּד

לּוֹ עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה

הַיָּדוּעַ נִדְעַ כִּי יֹאמַר הוֹרִידוּ

אֶת אֲחֵיכֶם:

וַאֲמָרוּ מִשָּׂאֵל שָׂאֵל גְּבֵרָא לָנָא

וְלִילְדוּתָנָא לְמִימַר הַעֵד כְּעֵן אַבּוּכּוֹן

קָיָם הָאִית לְכוֹן אָחָא וְחֵינָא לָהּ עַל

מִימַר פְּתַגְמִיָּא הָאֱלִין הַמַּדַּע הֵינָא

יְדַעִין אַרִי יִימַר אוֹחִיתוּ יְת אַחוּכּוֹן:

לָנוּ וּלְמוֹלְדַתָּנוּ. לְמַשְׁפַּחוֹתֵינוּ. וּמַדְרָשׁוֹ,

אִפִּילוּ עֲנִינֵי עֲרִיסוֹתֵינוּ גְלָה לָנוּ: וְנִגַּד לָנוּ.

שִׁישׁ לָנוּ אֲב וְאָח: עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה.

עַל פִּי שְׁאֵלוֹתָיו אֲשֶׁר שָׂאֵל, הוֹזַקְנוּ

לְהַגִּיד: כִּי יֹאמֶר. אֲשֶׁר יֹאמֶר, כִּי מִשְׁמֵשׁ
בְּלִשׁוֹן אִם, וְאִם מִשְׁמֵשׁ בְּלִשׁוֹן אֲשֶׁר, הֲרִי
זֶה שְׁמוֹשׁ אֶחָד מֵאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שִׁמְשָׁמֵשׁ
כִּי, וְהוּא אִי, שֶׁהֲרִי כִּי זֶה כִּמוֹ אִם, כִּמוֹ עַד
אִם דִּבַּרְתִּי דְּבָרִי:

ח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל יִשְׂרָאֵל
אָבִיו שְׁלַחַח חֲנֹנִי אֶתִּי
וְנִקְוָמָה וְנִלְכָּה וְנַחֲיָה וְלֹא
נִמּוּת גַּם אֲנַחְנוּ גַּם אֶתָּה גַּם
טַפְּנוּ:

וַאֲמַר יְהוּדָה לְיִשְׂרָאֵל אֲבוֹהִי שְׁלַח

עוֹלָיִמָא עָמִי וְנִקּוּם וְנִזִּיל וְנִיחִי וְלֹא

נִמּוֹת אֶף אֲנַחְנָא אֶף אַתְּ אֶף טַפְלָנָא:

וְנַחֲיָה. נַצְנִצָה בּוֹ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, עַל יְדֵי

הַלִּיכָה זֶה תַּחֲיִי רוּחְךָ, שֶׁנֶּאֱמַר וְתַחֲיִי רוּחַ

יַעֲקֹב אֲבִיהֶם: וְלֹא נִמּוֹת. בִּרְעֵב, בְּנִימִין

סָפֵק יִתְפַּשׁ סָפֵק לֹא יִתְפַּשׁ, וְאֵנוּ כָּלֵנוּ

מֵתִים בִּרְעֵב אִם לֹא נֵלֵךְ, מוֹטֵב שֶׁתִּנִּיחַ אֶת

הַסָּפֵק וְתִתְּפוּשׁ אֶת הַזֵּדִי:

ט אֲנִכִּי אֶעֱרֹבֶנּוּ מִיָּדֵי תְּבַקְשָׁנוּ

אִם לֹא הֵבִיאתִיו אֵלַיךְ

וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ וְחָטֵאתִי לָךְ

כָּל הַיָּמִים:

אֲנִי מַעֲרִבָנָא בֵּה מִן יְדֵי תְבַעֲנָה אִם

לֹא אֵיתְנָה לָךְ וְאַקִּימָנָה קִדְמָךְ וְאֵהִי

חָטִי לָךְ כָּל יוֹמִיָא:

וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ. שְׁלֹא אֲבִיאֲנוּ אֵלֶיךָ מֵת

כִּי אִם חַיִּים: וְחָטֵאתִי לָךְ כָּל הַיָּמִים. לְעוֹלָם

הַבֹּא:

יְכִי לֹא־הִתְמַהֲמַה־נּוּ כִּי עָתָה

שֹׁבְנוּ זֶה פַּעַמִּים:

אֲרִי אֱלֹלֶפוֹן בָּדָא אֶת־עַכְבָּנָא אֲרִי

כַּעַן תִּבְנֶא דִּנֵּן תִּרְתִּין זְמַנִּין:

לֹא־הִתְמַהֲמַה־נּוּ. עַל יֶדֶךָ, כְּבֹר הֵיִינוּ

שְׁבִים עִם שִׁמְעוֹן, וְלֹא נִצְטַעֲרַת כָּל הַיָּמִים

הַלָּלוּ:

יֵא וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָאֵל

אֲבִיָּהֶם אִם כֵּן אֲכֹזֵא זֹאת

עֲשׂוּ קָחוּ מִזְמֶרֶת הָאָרֶץ

בְּכֵלֵיכֶם וְהוֹרִידוּ לְאִישׁ מִנְּחָה

מִעֵט צָרִי וּמִעֵט דְּבִשׁ נִכְאֹת

וְלֹט בַּטְנִים וְשִׁקְדִים:

וְאָמַר לְהוֹן יִשְׂרָאֵל אֲבוֹהוֹן אִם כֵּן

הָכָא דָּא עֵיבִידוּ סִיבוּ מִדְּמִשְׁבַּח

בְּאַרְעָא בְּמַנִּיכוֹן וְאוֹחִיתוּ לְגַבְרָא

תְּקַרְבָּתָא זַעִיר קִטָּף וְזַעִיר דְּבִשׁ שְׁעָף

וְלִטּוֹם בַּטְנִין וְשִׁגְדִין:

**אפוא. כל לשון אפוא לשון יתר הוא,
לתקן המלה בלשון עברי, אם כן אזדקק
לעשות שאשלחנו עמכם, צריך אני
לחזור ולבקש איה פה תקנה ועצה
להשיאכם, ואומר אני זאת עשו: מזמרת
הארץ. מתורגם מדמשבח בארעא, שהכל
מזמרים עליו כשהוא בא לעולם: נכאת.
שעוזה. בראשית רבה: בטנים. לא ידעתי
מה הם, ובפירוש א"ב של רבי מכיר
ראיתי, פושטציא"ס, ודומה לי שהם
אפרסקין:**

יב וְכֶסֶף מִשְׁנֶה קָחוּ בְיִדְכֶם

וְאֵת הַכֶּסֶף הַמּוֹשָׁב בְּפִי

אֲמַתְּחֵיכֶם תְּשִׁיבוּ בְיִדְכֶם

אֲוִלִי מִשְׁנֶה הוּא:

וְכֶסֶף עַל חֵד תֵּרִין סִיבוּ בְיִדְכוֹן וְיֵת

כֶּסֶף דְּאֲתוֹתָב בְּפוֹם טוֹעֲנִיכוֹן תְּתִיבוֹן

בְּיִדְכוֹן מָאִים שְׁלוֹ הוּא:

וְכֶסֶף מִשְׁנֶה. פִּי שְׁנִים כְּרֹאשׁוֹן: קָחוּ

בְּיִדְכֶם. לְשִׁבוֹר אוֹכֵל שְׁמֵא הוֹקֵר הַשְּׁעָר:

אוֹלֵי מִשְׁגָּה הוּא. שְׁמָא הַמְּמוֹנָה עַל הַבַּיִת

שִׁכְחוּ שׁוֹגְגִים:

יג וְאַתָּה אֶחֱיָכֶם קָחוּ וְקוּמוּ

שׁוּבוּ אֶל הָאֵישׁ:

יד וְיֵת אַחֲוֵיכֶם דְּבָרוּ וְקוּמוּ תוֹבוּ לוֹת

גְּבֵרָא:

יד וְאַל שִׁדִּי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים

לְפָנַי הָאֵישׁ וְשִׁלַּח לָכֶם אֶת

אֶחֱיָכֶם אַחֵר וְאַתָּה בְּנֵימִין

וְאֲנִי כֹאֲשֶׁר שְׂכַלְתִּי שְׂכַלְתִּי:

וְאֵל שְׁדֵי יִתֵּן לְכוֹן רַחֲמִין קָדָם גְּבֹרָא

וַיִּפְטֹר לְכוֹן יֵת אַחֻכּוֹן אַחֲרָנָא וַיֵּת

בְּנֵימִין וְאֲנָא כִּמָּא דְּאַתְּכֵלִית תְּכֵלִית:

וְאֵל שְׁדֵי. מַעַתָּה אֵינְכֶם חֲסָרִים כְּלוּם

אֵלָא תַּפְלָה, הֲרִינִי מִתַּפְּלָל עֲלֵיכֶם: וְאֵל

שְׁדֵי. שְׁדֵי בִנְתִינַת רַחֲמִין, וְכַדִּי הִיכּוּלַת

בִּידּוֹ לִיתָן, יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים, זֶהוּ פִּשְׁטוֹ.

וּמִדְרָשׁוֹ, מִי שֶׁאָמַר לַעֲזוֹלָם דִּי, יֹאמַר דִּי

לְצָרוֹתַי, שְׁלָא שְׁקִטְתִּי מִנְעוּרִי, צָרַת לִבִּי,

צרת עשו, צרת רחל, צרת דינה, צרת
יוסף, צרת שמעון, צרת בנימין: ושלח
לכם. ויפטר לכוון בתרגומו, יפטרנו
מאסוריו, לשון לחפשי ישלחנו, ואינו
נופל בתרגום לשון וישלח, שהרי לשם
הם הולכים אצלו: את אחיכם. זה
שמעון: אחר. רוח הקודש נזרקה בו,
לרבות יוסף: ואני. עד שובכם אהיה שכול
מספק: כאשר שכלתי. מיוסף ומשמעון:
שכלתי. מבנימין:

טו וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת הַמִּנְחָה

הַזֹּאת וּמִשְׁנֶה כֶּסֶף לִקְחוֹ

בְּיָדָם וְאֵת בְּנֵימָן וַיִּקְמוּ וַיֵּרְדּוּ

מִצָּרִים וַיַּעֲמֵדוּ לִפְנֵי יוֹסֵף׃

וַנְּסִיבוּ גְבִרְיָא יֵת תְּקַרְבְּתָא הָדָא וְעַל

חַד תִּרִּין כֶּסֶפָּא נְסִיבוּ בִידֵיהוֹן וּדְבֵרוּ

יֵת בְּנֵימָן וְקָמוּ וּנְחָתוּ לְמִצְרַיִם וְקָמוּ

קָדָם יוֹסֵף׃

וְאֵת בְּנִימִין. מִתְּרַגְמִינָן וּדְבֵרוּ יֵת בְּנִימִין,

לְפִי שְׂאִין לְקִיחַת הַכֶּסֶף וּלְקִיחַת הָאָדָם

שׁוּה בַלְשׁוֹן אֲרָמִי, בַּדָּבָר הַנֶּקָח בִּיד

מִתְרַגְמִינָן וְנָסִיב, וְדָבָר הַנֶּקָח בַּהֲנָהֲגַת

דְּבָרִים מִתְרַגְמִינָן וְדָבָר:

טז שִׁיר שִׁיר וִירָא יוֹסֵף

אֶתְּכֶם אֶת בְּנֵי־מִיָּן וַיֹּאמֶר

לְאַשֶׁר עַל בֵּיתוֹ הָבֵא אֶת

הָאֲנָשִׁים הַבָּיְתָה וְטַבַּח טַבַּח

וְהָכֵן כִּי אֶתִּי יֵאָכְלוּ הָאֲנָשִׁים

בַּצְהָרִים:

וְחָזָא יוֹסֵף עֲמָהוֹן יֵת בְּנִימִין וְאָמַר לְדִי

מִמֶּנָּה עַל בֵּיתָה אֶעֱיֵל יֵת גְּבִרְיָא

לְבֵיתָה וְנָכוּס נִכְסָתָה וְאַתְקִין אֶרִי

עָמִי יִיכָלוֹן גְּבִרְיָא בְּשִׁירוֹתָה:

וְטַבַּח טַבַּח זֶהֱכֵן. כְּמוֹ וּלְטַבּוּחַ טַבַּח

וּלְהָכֵן, וְאִין טַבּוּחַ לְשׁוֹן צוּזִי, שְׁהִיָּה לוֹ

לֹאמַר וְטַבַּח: בַּצְהָרִים. זֶה מִתּוֹרָגָם

בְּשִׁירוֹתָה, שֶׁהוּא לְשׁוֹן סְעוּדָה רִאשׁוֹנָה

בלשון ארמי ובלע"ז דיזנ"ר, ויש הרבה
בגמרא, שדא לכלבא שירותיה, בצע
אכולא שירותא, אבל כל תרגום של
צהרים טיהרא:

יז וַיַּעַשׂ הָאִישׁ כְּאֲשֶׁר אָמַר
יוֹסֵף וַיָּבֹא הָאִישׁ אֶת
הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף:

וַעֲבַד גְּבֵרָא כְּמָא דִּי אָמַר יוֹסֵף וְאֵעִיל
גְּבֵרָא יְת גְּבֵרִיא לְבֵית יוֹסֵף:

יח וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים כִּי הוּבָאוּ

בֵּית יוֹסֵף וַיֹּסֶף וַיֹּאמְרוּ עַל דְּבַר

הַכֹּסֶף הַזֶּה הֵשֵׁב בָּאֲמַת־חֵיתֵינוּ

בַּת־חֲלָה אֲנַחֲנוּ מִוּבָאִים

לְחַת־גִּלְלָה עָלֵינוּ וּלְחַת־נַפְלָה עָלֵינוּ

וּלְקַחַת אֶת־נוֹ לַעֲבָדִים וְאֵת

חַמְרֵינוּ׃

וַדְחִילוּ גְבַר־יֹא אֲרִי אֶת־עֲלוֹ לְבֵית יוֹסֵף

וַיֹּאמְרוּ עַל עֵסֶק כֶּסֶף דְּאִתּוֹתֵב

בְּטוֹעַנָּא בְּקַדְמִיתָא אֲנַחְנָא מִתְעַלִּין

לְאַתְרֵי בְּרַבָּא עֲלָנָא וְלְאַסְתָּקְפָא עֲלָנָא

וְלְמִקְנֵי יִתְנָא לְעַבְדֵּין וְלְמַדְבְּרָא יִתְ

חֲמַרְנָא:

וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים. כִּתּוּב הוּא בִּשְׁנֵי יוֹדֵי"ן,

וְתַרְגּוּמוֹ וְדַחִילוֹ: כִּי הוּבְאוּ בֵּית יוֹסֵף.

וְאֵין דֶּרֶךְ שְׂאֵר הַבָּאִים לְשִׁבּוֹר בַּר לְלוֹן

בְּבֵית יוֹסֵף כִּי אִם בַּפּוֹנְדִקָּאוֹת שִׁבְעִיר.

וַיִּירָאוּ שְׂאֵין זֶה אֵלָא לְאַסְפָּם אֶל מִשְׁמַר:

אֲנַחְנוּ מוֹבָאִים. אֶל תּוֹךְ הַבֵּית הַזֶּה:

להתגולל. להיות מתגלגלת עלינו עלילת
הכסף, ולהיותה נופלת עלינו. ואונקלום
שתרגם ולאסתקפא עלנה, הוא לשון
להתעולל, כדמתרגמינן עלילות דברים,
תסקופי מלין, ולא תרגמו אחר לשון
המקרא, ולהתגולל שתרגם לאתרברבא,
הוא לשון גלת הזהב, והצב גלתה העלתה,
שהוא לשון מלכות:

יְהוָה יִהְיֶה אֵל הָאִישׁ אֲשֶׁר עָלָה
בֵּית יוֹסֵף וַיִּדְבְּרוּ אֵלָיו פָּתַח

הַבַּיִת:

וְקָרִיבוּ לֹות גִּבֹּרָא דִּי מִמְּנָא עַל בֵּית

יוֹסֵף וּמִלִּילוּ עִמָּה בְּתִרְעָה בֵּיתָא:

כַּ וַיֹּאמְרוּ בִּי אֲדֹנָי יֵרֵד יֵרֵדְנוּ

בְּתַחֲלָה לְשָׁכֵר אֲכָל:

וַיֹּאמְרוּ בְּבָעוּ רַבּוֹנֵי מִיַּחַת נַחֲתָנָא

בְּקַדְמֵיתָא לְמַזְבֵּן עֵיבוֹרָא:

בִּי אֲדֹנָי. לְשׁוֹן בַּעִיא וְתַחֲנוּנִים, הוּא

בְּלִשׁוֹן אַרְמִי בִּיָּא בִּיָּא: יֵרֵד יֵרֵדְנוּ. יְרִידָה

הוא לנו, רגילים היינו לפרנס אחרים,

עכשיו אנו צריכים לך:

כא ויהי פי באנו אל המלון

ונפתחה את אמתחתינו והנה

כסף איש בפי אמתחתו

כספנו במשקלו ונשב אתו

בידנו:

והוה כד אתינא לבית מבתא ופתחנא

ית טוענא והא כסף גבר בפומ

טוֹעֵנָה כִּסְפָנָא בְּמַתְקֵלָה וְאַתִּיבְנָא יְתָהּ

בִּידְנָא:

כב וְכֶסֶף אַחַר הוֹרְדָנוּ בִּידְנָו

לְשֹׁבֵר אֲכָל לֹא יִדְעָנוּ מִי שֵׁם

כִּסְפָנוּ בְּאַמְתַּחֲתֵינוּ:

וְכִסְפָּא אַחֲרָנָא אוֹחִיתָנָא בִּידְנָא לְמִזְבֵּן

עִיבוּרָא לֹא יִדְעָנָא מִן שְׂוִי כִּסְפָנָא

בְּטוֹעֵנָא:

כג וַיֹּאמֶר שְׁלוֹם לָכֶם אֵל

תִּירָאוּ אֱלֹהֵיכֶם וְאֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם

נָתַן לָכֶם מִטְמוֹן

בְּאַמְתְּחֹתֵיכֶם כַּסְפְּכֶם בָּא אֵלַי

וַיֹּצֵא אֱלֹהִים אֶת שְׁמִעוֹן:

וַאֲמַר שְׁלֹם לָכֹון לֹא תִדְחֲלוֹן אֱלֹהֵכֹון

וְאֵלֶהָ דִּאֲבוּכֹון יֵהָב לָכֹון סִימָא

בְּטוֹעֵנִיכֹון כַּסְפְּכֹון אֶתָּא לֹותִי וְאַפִּיק

לֹותֶהוֹן יֵת שְׁמִעוֹן:

אֱלֹהֵיכֶם. בְּזִכּוֹתְכֶם, וְאִם אֵין זִכּוֹתְכֶם

כדאי, אלהי אביכם, בזכות אביכם נתן
לכם מטמון:

כד וַיָּבֵא הָאֱלֹהִים אֶת הָאֲנָשִׁים
בֵּיתָה יוֹסֵף וַיִּתֶּן מַיִם וַיִּרְחֲצוּ
רַגְלֵיהֶם וַיִּתֶּן מִסֹּבָא
לְחֻמְרֵיהֶם:

וַאֲעִיל גְּבֵרָא יֵת גְּבֵרִיא לְבֵית יוֹסֵף
וַיֵּהָב מִיָּא וַאֲסָחוּ רַגְלֵיהוֹן וַיֵּהָב כִּסְתָּא
לְחֻמְרֵיהוֹן:

וַיָּבֹא הָאִישׁ. הִבָּאָה אַחֵר הִבָּאָה, לְפִי שֶׁהָיוּ
דוֹחֲפִים אוֹתוֹ חוּץ, עַד שֶׁדִּבְּרוּ אֵלָיו פֶּתַח
הַבַּיִת, וּמִשְׁאֵמֶר לָהֶם שְׁלוֹם לָכֶם, נִמְשְׁכוּ
וּבָאוּ אַחֲרָיו:

כֹּה וַיְכִינּוּ אֶת הַמִּנְחָה עַד בּוֹא
יוֹסֵף בְּצִהְרִים כִּי שָׁמְעוּ כִּי
שֵׁם יֹאכֵל לֶחֶם:

וְאֶתְקִינוּ יָת תְּקַרְבָּתָא עַד דְּעַל יוֹסֵף
בְּשִׁירוֹתָא אֲרִי שְׁמְעוּ אֲרִי תַמָּן יִיכָלוּ
לֶחֶמָא:

וַיְכִינּוּ. הַזְמִינוּ, עֲטְרוּהוּ בַכִּלִּים נְאֻמִּים:

כּו וַיָּבֹא יוֹסֵף הַבֵּיתָה וַיְבִיאוּ

לוֹ אֶת הַמִּנְחָה אֲשֶׁר בִּידָם

הַבֵּיתָה וַיִּשְׁתַּחֲוּ לוֹ אַרְצָה:

וְעַל יוֹסֵף לְבֵיתָא וַאֲתִיאוּ לָהּ יֵת

תְּקַרְבָּתָא דִּי בִידֵיהוֹן לְבֵיתָא וּסְגִידוּ

לָהּ לְאַרְעָא:

הַבֵּיתָה. מִפְּרוֹזְדוֹר לְטֶרַקְלִין.:

כז וַיֵּשְׂאֵל לָהֶם לְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר

הַשְׁלֹם אַבְיָכֶם הַזֶּקֶן אֲשֶׁר

אֲמַרְתֶּם הַעֲדָנוּ חַיִּים:

וְשֵׁאִיל לְהוֹן לְשֹׁלֵם וְאֶמַר הַשְׁלֹם

אֲבוּכֹן סָבָא דִּי אֲמַרְתּוֹן הַעֲד כָּעַן

קָיִים:

בִּח וַיֹּאמְרוּ שְׁלֹם לְעַבְדֶּךָ

לְאַבְיָנוּ עֲדָנוּ חַי וַיִּקְדּוּ

(וַיִּשְׁתַּחוּ) וַיִּשְׁתַּחוּ:

וְאֶמַר שְׁלֹם לְעַבְדֶּךָ לְאַבּוֹנָא עַד כָּעַן

קָיָם וּכְרָעוּ וּסְגִידוּ:

וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ. עַל שְׂאֵלַת שְׁלוֹם. קִידָה

כּפִיפַת קִדְקִד, הִשְׁתַּחֲוָא מִשְׁתַּטַּח לְאַרְצִי:

כֹּט וַיֵּשֶׁא עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת

בְּנֵי־מִין אָחִיו בֶּן אָמֹן וַיֹּאמֶר

הִזֵּה אֲחֵיכֶם הַקָּטָן אֲשֶׁר

אָמַרְתֶּם אֵלַי וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים

יַחֲנֶךָ בְּנִי:

וַיִּזְקַף עֵינָוְהִי וַחֲזָא יֵת בְּנֵי־מִין אֲחֻהִי

בַּר אֲמִיהַ וְאָמַר הָדִין אֲחוּכֹן זַעֲרָא דִּי
אֲמַרְתּוֹן לִי וְאָמַר מִן קָדָם יִי יְתַרְחַם
עָלָךְ בְּרִי:

אלהים יחנך בני. בשאר שבטים שמענו
חנינה, אשר חנן אלהים את עבדך, ובנימין
עדיין לא נולד, לכך ברכו יוסף בחנינה:

שְׁבִיעִי וַיִּמָּהֲר יוֹסֵף

כִּי נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל אָחִיו

וַיִּבְקֹשׁ לְבָכּוֹת וַיָּבֹא הַחֲדָרָה

וַיִּבֶךְ שָׁמָּה:

וְאוֹחֵי יוֹסֵף אֲרִי אֶתְגּוֹלְלוּ רַחֲמוּהִי עַל

אֲחוּהִי וּבָעָא לְמַבְכֵּי וְעַל לְאֲדָרוֹן בֵּית

מִשְׁכָּבָא וּבָכָא תַּמָּן:

כִּי נִכְמְרוּ רַחֲמֵיו. שְׁאֵלוּ יֵשׁ כֹּךְ אַח מֵאֵם,

אִמֹר לוֹ אַח הִיָּה לִי וְאֵינִי יוֹדֵעַ הֵיכָן הוּא,

יֵשׁ כֹּךְ בָּנִים, אִמֹר לוֹ יֵשׁ לִי עֲשֵׂרָה, אִמֹר לוֹ

וּמָה שְׁמֵם, אִמֹר לוֹ, בִּלְעַ וּבִכּוֹר וְכו', אִמֹר

לוֹ מָה טִיבָן שֶׁל שְׁמוֹת הַלָּלוּ, אִמֹר לוֹ כֻלָּם

על שם אחי והצרות אשר מצאזהו, בלע,
שנבלע בין האומות. בכר, שהיה בכור
לאמו. אשבל, ששבאו אל. גרא, שנתגייר
באכסניא. ונעמן, שהיה נעים ביותר. אחי
וראש, אחי היה וראשי היה. מפים, מפי
אבי למד. וחפים, שלא ראה חופתי ולא
ראיתי אני חופתו. וארד, שירד לבין
האומות, כדאיתא במס' סוטה, מיד נכמרו
רחמיו: נכמרו. נתחממו, ובלשון משנה
על הכומר של זיתים, ובלשון ארמי
במכמר בשרא, ובמקרא עורנו כתנור

נִבְמָרוּ, נִתְחַמְמוּ וְנִקְמְטוּ קִמְטִים קִמְטִים,

מִפְּנֵי זִלְעָפוֹת רַעֲב. כֵּן דֶּרֶךְ כָּל עוֹר

כִּשְׂמַחֲמִין אוֹתוֹ נִקְמֵט וְנִתְכוּוץ:

לֹא וַיִּרְחֹץ פָּנָיו וַיֵּצֵא וַיִּתְאַפֵּק

וַיֹּאמֶר שְׂיִמּוּ לָחֶם:

וַאֲסִחֵי אֶפֹּהֵי וְנִפֵּק וַאֲתַחֲסִין וַאֲמֹר

שׁוּׁׁ לַחֲמָא:

וַיִּתְאַפֵּק. נִתְאַמֵּץ, וְהוּא לְשׁוֹן וּמְזִיחַ

אֶפִּיקִים רַפָּה, וְכֵן אֶפִּיקֵי מַגְנִים, חוֹזֵק:

לֵב וַיִּשְׂיִמּוּ לוֹ לְבָדוֹ וְלָחֶם

לִבְדָּם וְלִמְצָרִים הָאֹכְלִים אֹתוֹ

לִבְדָּם כִּי לֹא יוּכְלוּן הַמְצָרִים

לֶאֱכֹל אֶת הָעֲבָרִים לֶחֶם כִּי

תוֹעֲבָה הוּא לִמְצָרִים:

וְשׂוּיָאוֹ לֵה בְלַחֲדוֹתַי וּלְהוֹן בְּלַחֲדִיהוֹן

וְלִמְצָרָאֵי דְאֹכְלִין עִמָּה בְּלַחֲדִיהוֹן אֲרִי

לֹא יִכְלִין מְצָרָאֵי לְמִיכַל עִם עֲבָרָאֵי

לְחֵמָא אֲרִי בְּעִירָא דְּמְצָרָאֵי דְּחִלִּין לֵה

עֲבָרָאֵי אֹכְלִין:

כי תועבה היא. דבר שנאוי הוא למצרים
לאכול את העברים, ואונקלוס נתן טעם
לדבר:

לג וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָיו הַבְּכֹר
בְּבִכּוּרָתוֹ וְהַצֵּעִיר בְּצַעֲרָתוֹ
וַיִּתְּמֵהוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל
רֵעֵהוּ:

וַאֲסָחֲרוּ קִדְמוֹתָי רַבָּא כְּרַבִּיּוּתָהּ וַיִּזְעִירָא
בְּזַעֲרוּתָהּ וַתִּתְּמֵהוּ גְּבֵרִיא גְּבֵר לְחִבְרָה:

הבכר כבכרתו. מכה בגביע וקורא, ראובן
שמעון לוי יהודה יששכר וזבולון בני אם
אחת, הסבו כסדר הזה שהוא סדר
תולדותיכם, וכן כולם, כיון שהגיע
לבנימין, אמר, זה אין לו אם ואני אין לי
אם, ישב אצלי:

לֹד וַיֵּשֶׁב מִשָּׂאת מֵאָת פָּנִיו
אֲלֵהֶם וַתֵּרֶב מִשָּׂאת בְּנֵימִן
מִמִּשָּׂאת כָּלם חֲמֵשׁ יָדוֹת
וַיֵּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ:

וְנָטַל חֲלָקִין מִן קַדְמוֹהִי לְקַדְמֵיהוֹן

וּסְגִי חֲלָקָא דְּבִנְיָמִן מִחֲלָקֵי דְּכָלְהוֹן

חֲמִשָּׁא חֲלָקִין וְשִׁתִּיאוּ וְרוֹיאוּ עִמָּה:

מִשְׁאוֹת. מִנּוֹת: חֲמֵשׁ יָדוֹת. חֲלָקוּ עִם

אֲחֵיו, וּמִשְׁאֵת יוֹסֵף וְאַסְנָת, וּמִנְשֵׁה

וְאַפְרַיִם: וַיִּשְׁכְּרוּ אִמּוֹ. וּמִיּוֹם שִׁמְכֻרוֹהוּ

לֹא שָׁתוּ יַיִן וְלֹא הָיָה שָׁתָה יַיִן, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם

שָׁתוּ:

בראשית פרק-מד

א וַיֵּצֵא אֶת אֲנָשׁוֹ עַל בֵּיתוֹ

לֹא־מֹר מִלֵּא אֶת אֲמַת־חַת

הָאֲנָשִׁים אֲכָל כֹּאֲשֶׁר יוֹכֵלוֹן

שָׂאת וְשִׁים כֶּסֶף אִישׁ בְּכִי

אֲמַת־חַתֹּ:

וּפִקֵּיד יָת דִּי מִמְנָא עַל בֵּיתָה לְמִימַר

מְלִי יָת טוֹעֲנִי גְבִרְיָא עִיבּוֹרָא כְּמָא דִּי

יְכָלִין לְמַטְעֵן וְשׁוֹי כֶּסֶף גְּבַר בְּפוּם

טוֹעֲנָה:

ב וְאֶת גְּבִיעֵי גְבִיעַ הַכֶּסֶף

תִּשְׁמְרוּ בְּכִי אֶמְתַּחַת הַקֶּטֶן

וְאֵת כָּסֶף שְׂבָרוֹ וַיַּעַשׂ כְּדַבַּר

יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר:

וַיֵּת כִּלְדֵי כִלְיָא דְכֶסֶף תְּשִׁי בְּפֹם

טוֹעֵנָא דְזַעֲרָא וַיֵּת כָּסֶף זְבִינוֹהִי וַעֲבַד

כְּפֶתֶת־גִּמָּא דְיוֹסֵף דִּי מַלְיָל:

גביע. כוס ארוך, וקורין לו מדרינ"ש:

הַבֶּקֶר אֹר וְהָאֲנָשִׁים שְׁלָחוּ

הֶמָּה וְחַמְרֵיהֶם:

צַפְרָא נֶהָר וְגַבְרִיא אֶת־פִּטְרוֹ אֲנֹן

וַחֲמַרְיָהוּן:

ד הֵם יֵצְאוּ אֶת הָעִיר לֹא

הֶרְחִיקוּ וַיּוֹסֶף אָמַר לֹא־אֲשֶׁר עַל

בֵּיתוֹ קוֹם רֹדֶף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים

וְהַעֲשִׂיתֶם וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לָמָּה

שְׁלַמְתֶּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה:

אֲנֹן נִפְקוּ מִן קִרְתָּא לֹא אֶרְחִיקוּ

וַיּוֹסֶף אָמַר לְדִי מִמֶּנָּה עַל בֵּיתָה קוֹם

וְדַף בְּתֵר גְּבֵרִיא וְתִדְבְּקֵנוּן וְתִימָר

לְהוֹן לְמָה שְׁלֵמָתוֹן בִּישָׁא חֲלָף טַבְתָּא:

ה הֶלְוָא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתָּה אֲדָנִי

בּוֹ וְהוּא נַחֲשׁ יִנַּחֲשׁ בּוֹ

הִרְעִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתֶם:

הֲלֹא דִין דְּשִׁתִּי רַבּוֹנִי בֵּהּ וְהוּא בְּדָקָא

מְבַדֵּק בֵּהּ אֲבִאֲשֶׁתוֹן דִּי עֲבַדְתוֹן:

ו וַיִּשְׁגּוּם וַיִּדְבֹּר אֲלֵהֶם אֶת

הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:

וְאֵדְבִיקֶנּוּן וּמִלֵּיל עֲמֹהוּן יְתַּ פֶּתַח־מִיָּא

הָאֱלִין:

וַיֹּאמְרוּ אֱלִין לְמָה יְדַבֵּר

אֲדָנִי כַּדְבָרִים הָאֵלֶּה חֲלִילָה

לְעַבְדֵּיךָ מַעֲשֹׂת כַּדְבָר הַזֶּה:

וַיֹּאמְרוּ לָהּ לְמָה יִמְלֹל רַבּוֹנִי כְּפֶתַח־מִיָּא

הָאֱלִין חֵם לְעַבְדֵּיךָ מִלְּמַעַבַּד כְּפֶתַח־מָא

הַדִּין:

חֲלִילָה לְעַבְדֵּיךָ. חוֹלִין הוּא לָנוּ, לְשׁוֹן

גנאי. ותרגום חס לעבדיך, חס מאת

הקב"ה יהי עלינו מעשות זאת, והרבה יש

בגמרא חס ושלום:

ח הן כסף אשר מצאנו בפי

אמת חתינו השיבנו אליך

מארץ כנען ואיך נגנב מבית

אדניך כסף או זהב:

הא כסף די אשכחנא בפומ טוענא

אתיבנוהי לך מארעא דכנען ואכדין

נִגְנוּב מִבֵּית רְבוּנָךְ כִּסְפָּא אוֹ דִּהְבָּא

(מִנִּין דְּכֶסֶף אוֹ מִנִּין דְּדִהָב):

הן כסף אשר מצאנו. זה אחד מעשרה

קל וחומר האמורים בתורה, וכלן מנויין

בבראשית רבה:

ט אֲשֶׁר יִמָּצֵא אֹתוֹ מֵעַבְדֶּיךָ

וְמֵת וְגַם אֲנַחְנוּ נִהְיָה לְאֲדֹנֵי

לְעַבְדֶּיךָ:

די ישתכח עמה מעבדיך ומית ואף

אֲנַחְנָא נְהִי לְרַבּוֹנִי לְעַבְדִּין:

וַיֹּאמֶר גַּם עַתָּה כְּדַבְּרֵיכֶם כֵּן

הוּא אֲשֶׁר יִמָּצֵא אֹתוֹ יִהְיֶה לִּי

עֶבֶד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִיִּם:

וַאֲמַר אֵף כֶּעֶן כְּפִתְגָּמֵינוֹן כֵּן הוּא דִּי

יִשְׁתַּכַּח עִמָּה יְהִי לִי עֶבְדָּא וְאַתּוֹן תִּהְיוּ

זָכָאִין:

גם עתה כדבריכם. אף זו מן הדין אמת,

כדבריכם כן הוא, שכלכם חייבים בדבר,

עשרה שנמצאת גניבה ביד אחד מהם כלם
נתפשים, אבל אני אעשה לכם לפנים
משורת הדין, אשר ימצא אתו יהיה לי
עבד:

יֹא וַיִּמְהָרוּ וַיִּזְרְדוּ אִישׁ אֶת
אֲמֹתָהוּ אֶרְצָה וַיִּפְתְּחוּ אִישׁ
אֲמֹתָהוּ:

וְאוֹחֵיאוֹ וְאוֹחֵיתוֹ גִּבֹּר יָת טוֹעֵנָה
לְאֶרְעָא וּפְתָחוּ גִבֹּר טוֹעֵנָה:

יב וַיַּחֲפֹשׂ בַּגְדֹול הַחֵל וּבִקְטֹן

כָּלָה וַיִּמָּצֵא הַגָּבִיעַ בְּאַמַּת־חַת

בְּנִימֹן:

וּבְלֹשׁ בְּרַבָּא שָׂרִי וּבִזְעִירָא שְׂצִי

וְאַשְׁתִּכַּח כְּלִידָא בְּטוּעָנָא דְּבְנִימֹן:

בגדול החל. שלא ירגישו שהיה יודע

היכן הוא:

יג וַיִּקְרְעוּ שְׂמֹלֹתָם וַיַּעֲמֹם אִישׁ

עַל חֲמֹרוֹ וַיָּשִׁבוּ הָעִירָה:

וּבָזְעוּ לְבוֹשֵׁיהֶון וְרָמוּ גְבֵר עַל חֲמִירָה
וְתָבוּ לְקִרְתָּא:

ויעמם איש על חמורו. בעלי זרוע היו,
ולא הוצרכו לסייע זה את זה לטעון:
וישובו העירה. מטרפולין היתה, והוא
אומר העירה, העיר כל שהוא, אלא שלא
היתה חשובה בעיניהם אלא כעיר בינונית
של עשרה בני אדם לענין המלחמה:

יד וַיָּבֹא יְהוָה וַאֲחִיו בֵּיתָה
יוסף והוא עוֹדֶנּוּ שָׁם וַיִּפְּלוּ

לִפְנֵי אֶרְצָה:

וְעַל יְהוּדָה וְאַחֲוֵהי לְבֵית יוֹסֵף וְהוּא

עַד כְּעַן תִּמְן וּנְפֹלוּ קַדְמוֹהִי לְאַרְעָא:

עוֹדְנוּ שֵׁם. שְׁהִיָּה מִמַּתִּין לָהֶם:

מִפְטִיר וַיֹּאמֶר טו

לָהֶם יוֹסֵף מָה הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה

אֲשֶׁר עָשִׂיתֶם הֲלוֹא יִדְעֶתֶם כִּי

נַחֲשׁ יִנְחַשׁ אִישׁ אֲשֶׁר כָּמֹנִי:

וְאָמַר לְהוֹן יוֹסֵף מָה עוֹבְדָא הָדִין דִּי

עֲבַדְתוֹן הֲלֹא יִדְעָתוֹן אֲרִי בְדָקָא

מִבְדֵּק גְּבָרָא דִּי כוֹתִי:

הֲלֹא יִדְעַתֶּם כִּי נַחֲשׁ יִנְחַשׁ וְגו'. הֲלֹא

יִדְעַתֶּם כִּי אִישׁ חָשׁוּב כְּמוֹנִי יוֹדֵעַ לְנַחֲשׁ,

וְלִדְעַת מִדְעַת וּמִסְבְּרָא וּבִינָה כִּי אַתֶּם

גִּנְבַתֶּם הַגְּבִיעַ:

טז וַיֹּאמֶר יְהוֹדָה מָה נֹאמַר

לְאֲדֹנִי מָה נְדַבֵּר וְכֵּן נַצְטַדֵּק

הֵאלֹהִים מִצָּא אֶת עֶוֹן עֲבָדֶיךָ

הִנֵּנוּ עֲבָדִים לְאֹדֹנִי גַם אֲנַחֲנוּ

גַּם אֲשֶׁר נִמְצָא הֶגְבִּיעַ בְּיָדוֹ:

וְאָמַר יְהוּדָה מַה נִּימַר לְרַבּוֹנִי מַה

נִמְלִל וּמַה נִּזְכִּי מִן קֶדֶם יְיָ אֱשַׁתְּכָח יִתְּ

חֹבָא דְעֲבָדֶיךָ הָא אֲנַחְנָא עֲבָדִין

לְרַבּוֹנִי אַף אֲנַחְנָא אַף דְאֶשְׁתְּכַח

כְּלִידָא בְּיָדָהּ:

האלהים מצא. יודעים אנו שלא סרחנו,

אבל מאת המקום נהיתה להביא לנו זאת,
מצא בעל חוב מקום לגבות שטר חובו:
ומה נצטדק. לשון צדק, וכן כל תיבה
שתחלת יסודה צד"י והיא באה לדבר
בלשון מתפעל או נתפעל, נותן טי"ת
במקום תי"ו, ואינו נותנה לפני אות
ראשונה של יסוד התיבה, אלא באמצע
אותיות העיקר, כגון נצטדק מגזרת צדק,
ויצטבע מגזרת צבע, ויצטירו מגזרת ציר
אמונים, הצטיידנו מגזרת צדה לדרך.
ותיבה שתחלתה סמ"ך או שי"ן כשהיא

מתפעלת, התי"ו מפרדת את אותיות
העיקר כגון, ויסתכל החגב, מגזרת סכל.
מסתכל הוית בקרניא, מגזרת סכל.
וישתמר חקות עמרי, מגזרת שמר. וסר
מרע משתולל, מגזרת מוליך יועצים
שולל. מסתולל בעמי, מגזרת דרך לא
סלולה:

וַיֹּאמֶר חֲלִילָה לִּי מַעֲשֹׂת
זֹאת הָאֵישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא
חֲגִבִּיעַ בִּידוֹ הוּא יִהְיֶה לִּי

עֲבַד וְאַתָּם עָלוּ לְשִׁלּוֹם אֵל

אֲבִיכֶם:

וְאָמַר חֵם לִי מִלְמַעְבַּד דָּא גִבְרָא דִּי

אֲשַׁתְּכַח כְּלִידָא בִידָהּ הוּא יְהִי לִי

עֲבָדָא וְאַתּוֹן סָקוּ לְשָׁלָם לְוֹת אֲבוּכוֹן:

ססס:

כרשת

ויגש

עם אונקלוס ורש"י

פרשת ויגש

יְהוָה וַיִּגֹּשׁ אֱלֹהֵי יִהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי

אֲדֹנָי יִדְבָּר נָא עֲבֹדְךָ דָּבָר

בְּאֲזָנַי אֲדֹנָי וְאֵל יִחִיר אֲפֹךָ

בְּעֲבֹדְךָ כִּי כִמּוֹךָ כְּפִרְעֹה׃

וַיִּקְרַב לִוְתֶּהּ יִהוּדָה וַאֲמַר בְּבָעוּ רַבּוֹנִי

יִמְלֹל כְּעֵן עֲבָדְךָ פֶּתַגְמָא קָדָם רַבּוֹנִי
וְלֹא יִתְקַף רוּגְזֶךָ בְּעֲבָדְךָ אֲרִי כְּפָרְעָה
כֵּן אֶתְּ:

ויגש אליו. דבר באזני אדני. יכנסו דברי
באזניך: ואל יחר אפך. מכאן אתה למד
שדבר אליו קשות: כי כמוד כפרעה.
חשוב אתה בעיני כמלך, זהו פשוטו,
ומדרשו. סופך ללקות עליו בצרעת, כמו
שלקה פרעה על ידי זקנתי שרה, על
לילה אחת שעכבה. דבר אחר, מה פרעה

גִּזְזֵר וְאֵינּוּ מִקִּיִּים, מִבְּטִיחַ וְאֵינּוּ עוֹשֶׂה, אֵף
אֵתָּה בֶן, וְכִי זֶה הִיא שִׁימַת עֵינַי, שֶׁאֵמַרְתָּ
לְשׁוֹם עֵינֶךָ עָלָיו. דָּבָר אַחֵר כִּי כַּמוֹד
כַּפְרָעָה, אִם תִּקְנִיטֶנִּי, אֶהְרֹג אוֹתְךָ וְאֵת
אֲדוֹנֶיךָ:

יְיָ אֲדֹנָי שְׂאֵל אֶת עֲבָדָיו
לֵאמֹר הֲיֵשׁ לָכֶם אָב אוֹ אֶחָ:
רַבּוֹנִי שְׂאֵל יְיָ עֲבָדָיו לְמִימָר הֲאִית
לְכוֹן אֲבָא אוֹ אֶחָ:

אֲדֹנִי שְׂאֵל אֶת עֲבָדָיו. מִתְחַלֵּה בַּעֲלִילָה

באת עלינו, למה היה לך לשאול כל אלה,

בתך היינו מבקשים, או אחותנו אתה

מבקש, ואף על פי כן ונאמר אל אדוני, לא

בחדנו ממך דבר:

כִּוְנֵאמַר אֶל אֲדֹנָי יֵשׁ לָנוּ אָב

זָקֵן וְיֶלֶד זָקֵנִים קָטָן וְאָחִיו

מֵת וַיָּתֵר הוּא לְבָדּוֹ לְאִמּוֹ

וְאָבִיו אֶהְיֶה:

וַאֲמַרְנָא לְרַבּוֹנִי אֵית לָנָא אָבָא סָבָא

וְבַר סִיבְתִּין זְעִיר וְאָחוּהִי מִית

וְאַשְׁתָּאֵר הוּא בְּלִחְדוֹהִי לְאִמָּהּ וְאַבּוֹהִי

רְחִים לָהּ:

וְאַחִיו מֵת. מִפְּנֵי הִירָאָה הִיָּה מוֹצִיא דְּבַר

שֶׁקֶר מִפִּיו, אֹמֵר, אִם אֹמֵר לוֹ שֶׁהוּא

קַיִים, יֹאמֵר הִבִּיֵּאֵהוּ אֶצְלִי: לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ.

מֵאוֹתוֹ הָאֵם אֵין לוֹ עוֹד אַח:

כֹּא וְתֹאמַר אֵל עֲבָדֶיךָ הוֹרְדָהוּ

אֵלַי וְאַשְׁיֵמָה עֵינַי עָלָיו:

וְאִמְרָתָ לְעֲבָדֶיךָ אֲחִיתוֹהִי לְוֹתִי וְאַשְׁוִי

עֵינַי עָלָוְהִי:

כב וַנֹּאמֶר אֶל אֲדֹנָי לֹא יוּכַל

הַנֶּעַר לַעֲזֹב אֶת אָבִיו וְעֲזֹב

אֶת אָבִיו וּמֵת:

וַאֲמַרְנָא לְרַבּוֹנִי לֹא יְכוּל עוֹלִימָא

לְמַשְׁבֵּק יֵת אַבּוּהִי וְאִם יִשְׁבּוֹק יֵת

אַבּוּהִי וּמֵית:

ועזב את אביו ומת. אם יעזוב את אביו,

דואגים אנו שמא ימות בדרך, שהרי אמו

בדרך מתה:

כג וַתֹּאמֶר אֶל עֲבָדֶיךָ אִם לֹא

יֵרֵד אֲחֵיכֶם הַקָּטָן אֶתְכֶם לֹא

תִּסְפּוּן לִרְאוֹת פָּנַי:

וַאֲמַרְתָּ לְעֲבָדֶיךָ אִם לֹא יֵחֹת אֲחֻכּוֹן

זַעֲיֶרָא עֲמֻכּוֹן לֹא תוֹסְפּוּן לְמַחְזִי אִפִּי:

כד וַיְהִי כִּי עָלִינוּ אֶל עֲבָדֶיךָ

אָבִי וַנִּגַּד לוֹ אֶת דְּבָרֵי אֲדֹנָי:

וַהֲוֶה כִּד סְלִיקָנָא לְעֲבָדֶיךָ אֲבָא וַחֲוִינָא

לָהּ יֵת פְּתַגְמֵי רַבּוֹנֵי:

כה וַיֹּאמֶר אֲבִינוּ שִׁבּו שְׂבָרוּ

לָנוּ מִעַט אֲכֹל:

וַאֲמַר אֲבוֹנָא תוּבו זְבוּנוּ לָנָא זְעִיר

עִיבוּרָא:

כו וַנֹּאמֶר לֹא נוֹכַל לְרִדֹת אִם

יֵשׁ אֲחֵינוּ הַקָּטָן אֶתֵּנוּ וַיִּרְדְּנוּ

כז כִּי לֹא נוֹכַל לְרַאֲוֹת פָּנֵי

הָאִישׁ וְאֲחֵינוּ הַקָּטָן אֵינָנו

אֶתֵּנוּ:

וַאֲמַרְנָא לָא נְכוּל לְמִיחָת אִם אִית

אַחוּנָא זַעִירָא עֲמָנָא וְנַחוּת אַרִי לָא

נְכוּל לְמַחְזִי אִפִּי גִבְרָא וַאֲחוּנָא זַעִירָא

לִיתוּהִי עֲמָנָא:

כּוֹ וַיֹּאמֶר עֲבַדְךָ אָבִי אֱלֹהֵינוּ

אַתֶּם יַדְעֶתֶם כִּי שְׁנַיִם יְלָדָה

לִי אֲנֹשְׁתִּי:

וַאֲמַר עֲבַדְךָ אָבִא לָנָא אַתּוּן יַדְעֶתוּן

אַרִי תַרִּין יְלִידַת לִי אֲתַתִּי:

כח וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאֶתִי וְאָמַר

אַךְ טָרַף טָרַף וְלֹא רָאִיתִיו עַד

הַנֶּה:

וַנִּפֶק חַד מִלּוֹתַי וְאָמַרִית בָּרַם מִקְטֹל

קִטִּיל וְלֹא חֲזַתָה עַד כְּעַן:

כט וְלִקְחֹתֶם גַּם אֶת זֶה מֵעַם

פָּנִי וְקִנְיָהּ אָסוֹן וְחֹרְדוֹתֶם אֶת

עֲשִׂיבָתִי בִרְעָה שְׂאֵלָה:

וְתִדְבְּרוּן אַף יֵת דִּין מִן קִדְמִי וַיַּעֲרַעֲנָה

מוֹתָא וְתַחֲתוֹן יֵת שְׁבִתִּי בְּבִישָׁתָא
לְשֹׂאֵל:

וקרהו אסון. שהשטן מקטרג בשעת
הסכנה: והורדתם את שיבתי וגו'. עכשיו
כשהוא אצלי, אני מתנחם בו על אמו ועל
אחיו, ואם ימות זה, דומה עלי ששלתן
מתו ביום אחד:

לְוַעֲתָה כְּבֹאִי אֶל עַבְדְּךָ אָבִי
וְהַנֶּעַר אֵינָנו אֶתָּנוּ וְנַפְשׁוֹ
קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ:

וְכַעַן כְּמִיתִי לֹות עֲבָדְךָ אֲבֹא וְעוֹלִימָא

לִיתוּהִי עֲמָנָא וְנִפְשָׁה חֲבִיבָא לָהּ

כְּנִפְשָׁה:

לֹא שְׁנִי וְהִיָּה כְּרֹאוֹתוֹ כִּי

אֵין חֲנֵעַר וְכִמֶּת וְחֹרִידוֹ

עֲבָדֶיךָ אֶת שִׁיבַת עֲבָדֶיךָ

אֲבִינוֹ בִּיגוֹן שְׂאֵלָה:

וַיְהִי כֹד יַחְזִי אֲרִי לֵית עוֹלִימָא וּמִית

וַיַּחְתּוּן עֲבָדֶיךָ יְת שִׁיבַת עֲבָדֶךָ אֲבוֹנָא

בְּדוֹנָא לְשָׂאוֹל:

וְהִיא כְּרֹאוֹתוֹ כִּי אֵין הַנֶּעַר וּמַת. אֲבִיו

מִצָּרְתּוֹ:

לֵב כִּי עֲבָדֶךָ עָרַב אֶת הַנֶּעַר

מֵעַם אֲבִי לְאֹמֹר אִם לֹא

אֲבִיָּאֲנוּ אֵלֶיךָ וְחָטְאֲתִי לְאֲבִי

כָּל הַיָּמִים:

אֲרִי עֲבָדְךָ מֵעֶרֶב בְּעוֹלִימָא מִן אַבָּא
לְמִימָר אִם לֹא אֵיתְנָה לְוֹתְךָ וְאַהִי חֲטִי
לְאַבָּא כָּל יוֹמֵיָא:

כי עבדך ערב את הנער. ואם תאמר למה
אני נכנס לתגר יותר משאר אחי, הם כולם
מבחוץ, ואני נתקשרתי בקשר חזק להיות
מנודה בב' עולמות:

לג' וְעַתָּה יֵשֵׁב נָא עֲבָדְךָ תַּחַת
הַנַּעַר עָבֹד לְאֲדֹנָי וְהַנַּעַר יַעֲלֶה
עִם אֲחָיו:

וְכַעַן יִתֵּב כְּעַן עֲבָדְךָ תַּחֲתֵּי עוֹלִימָא
עֲבָדָא לְרַבּוֹנִי וְעוֹלִימָא יִסֵּק עִם
אַחֵוּהִי:

יֵשֵׁב נָא עֲבָדְךָ וְגו'. לְכֹל דְּבַר אֲנִי מַעֲוֹלָה
מִמֶּנּוּ, לְגַבּוּרָה וּלְמַלְחָמָה וּלְשִׁמְשׁוֹ:

לִדְ כִּי אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל אָבִי
וְהִנֵּנִי אֵינֶנּוּ אֶתִּי כֵּן אֶרְאֶה
בְּרַע אֲשֶׁר יִמָּצֵא אֶת אָבִי:

אֲרִי אֶכְדִּין אֶסֶק לֹת אֲבָא וְעוֹלִימָא

לִיתְּוָהּ עַמִּי דְלָמָּא אַחֲזִי בְּבִישׁוֹ דִּי

יִשְׁכַּח יְת אַבָּא:

בראשית פרק-מה

א וְלֹא יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל

הַנֶּצְבִּים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ

כָּל אִישׁ מֵעָלָיו וְלֹא עָמַד אִישׁ

אֹתוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל אֶחָיו:

וְלֹא יָכִיל יוֹסֵף לְאַתְחַסֵּנָא לְכָל דְּקִימִין

עָלָוָהּ וַיִּקְרָא אֶפִּיקוּ כָּל אֲנָשׁ מֵעָלָיו

וְלֹא קָם אִישׁ עִמָּה כִּד אֶתִּידַע יוֹסֵף
לֹת אַחֻהִי:

וְלֹא יָכוֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנִּצְבִּים.
לֹא הִיָּה יָכוֹל לְסָבוֹל שִׁיְהִיו מִצָּרִים נִצְבִּים
עָלָיו וְשׁוֹמְעִין שְׂאֲחָיו מִתְבִּיִּישִׁין בַּהוֹדְעוֹ
לָהֶם:

בַּוִּיתָן אֶת קָלּוֹ בְּבִכִּי וַיִּשְׁמְעוּ
מִצָּרִים וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה:

וַיִּהְיֶה יָת קָלָהּ בְּבִכִּיתָא וַיִּשְׁמְעוּ מִצָּרִים
וַיִּשְׁמַע אִישׁ בֵּית פַּרְעֹה:

וַיִּשְׁמַע בֵּית פֶּרְעָה. בֵּיתוֹ שֶׁל פֶּרְעָה,

כְּלוֹמַר עֲבָדָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ, וְאִין זֶה לְשׁוֹן בֵּית

מִמֶּשׁ, אֲלֹא כְּמוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל, בֵּית יְהוּדָה,

מִישַׁנִּי"דָה בִּלְעִי"ז:

ג. וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אֶחָיו אֲנִי

יוֹסֵף הָעֹזֵד אָבִי חַי וְלֹא יָכֹלוּ

אֶחָיו לַעֲנֹת אֹתוֹ כִּי נִבְחָלוּ

מִפָּנָיו:

וַאֲמַר יוֹסֵף לְאַחֲוָהִי אֲנִי יוֹסֵף הָעֵד

כֶּעֶן אֲבֹא קָיָם וְלֹא יָכִילוּ אַחֲוָהִי

לְאַתְבֹּא יִתֶּה פֶתֶגָם אֲרִי אֶתְבְּהִילוּ מִן

קִדְמוֹהִי:

נְבַהֲלוּ מִפְּנֵיו. מִפְּנֵי הַבוֹשָׁה:

דַּ וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אֶחָיו גִּשּׁוּ

נָא אֵלַי וַיִּגֹּשְׁשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי

יוֹסֵף אֶחֱיָכֶם אֲשֶׁר מְבָרַתֶּם

אֹתִי מִצָּרִימָה:

וַאֲמַר יוֹסֵף לְאַחֲוָהִי קְרִיבוּ כֶעֶן לְוֹתִי

וְקָרִיבוּ וְאָמַר אֲנִי יוֹסֵף אֲחֹכָן דִּי
זַבְנָתוֹן יְתִי לְמִצְרַיִם:

גִּשּׁוּ נָא אֵלַי. רֹאה אֹתָם נְסוּגִים לְאַחֹר,
אָמַר, עֲבֹשׂיוּ אֲחֵי נְכֻלָּמִים, קְרֹא לָהֶם
בְּלִשׁוֹן רְכָה וְתַחֲנוּנִים וְהִרְאֶה לָהֶם שֶׁהוּא
מֵהוּל:

ה' וְעָתָה אֵל תַּעֲצֹבוּ וְאֵל יַחַר
בְּעֵינֵיכֶם כִּי מִכִּרְתָּם אֲתִי
הִנֵּה כִּי לְמַחֲיָה שְׁלַחְנִי אֱלֹהִים

לפניכם:

וכֵּעֵן לֹא תִתְנַסֶּסוּן וְלֹא יִתְקַף בְּעֵינֵיכֶם

אֲרִי זִבְנֶתוֹן יָתִי הֲלֹכָא אֲרִי לְקִימָא

שְׁלַחְנִי יי קְדַמִּיכֶם:

למחיה. להיות לכם למחיה:

וְכִי זֶה שְׁנַתִּים הָרַעַב בְּקֶרֶב

הָאָרֶץ וְעוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר

אֵין חֲרִישׁ וְקִצִּיר:

אֲרִי דָנָן תִּרְתִּין שְׁנִין כַּפְנָא בְּגוֹ אֶרֶעָא

וְעוֹד חֲמִשׁ שָׁנִין דִּי לִית זְרוּעָא

וְחֻצָּא:

כי זה שנתיים הרעב. עברו משני הרעב:

וַיִּשְׁלַחֲנִי אֱלֹהִים לְפָנֵיכֶם

לְשׁוֹם לָכֶם שְׂאֲרִית בְּאֶרֶץ

וְלַחֲחִיזוֹת לָכֶם לְפָלִיטָה גְּדוֹלָה:

וַיִּשְׁלַחֲנִי יי קִדְמִיכּוֹן לְשׁוֹאָה לְכוֹן

שְׂאֲרָא בְּאֶרֶעָא וְלִקְיָמָא לְכוֹן לְשִׁיזְבָּא

רַבָּא:

ח שלישי

ועתה לא

אתם שלחתם אתי הנה פי
האלהים וישמיני לאב לפרעה
ולאדון לכל ביתו ומשל בכל
ארץ מצרים:

וכען לא אתון שלחתון יתי הלכא
אלהן מן קדם יי ושוניני לאבא לפרעה

וְלָרַבּוֹן לְכָל אֲנֵשׁ בֵּיתָהּ וְשִׁלִּיט בְּכָל

אֶרֶץ דְּמִצְרַיִם:

לֹאֲבָ. לַחֲבֵר וּלְפִטְרוֹן:

ט מִהָרֹו וְעַלֹו אֶל אָבִי

וְאֶמְרָתָם אֵלָיו כֹּה אָמַר בְּנִי

יוֹסֵף שְׁמֵנִי אֱלֹהִים לְאֲדוֹן לְכָל

מִצְרַיִם רָדָה אֵלַי אֵל תַּעֲמֹד:

אוֹחֹו וּסְקוֹ לֹות אֲבָא וְתִימָרוֹן לֵה כְּדָנוֹ

אָמַר בְּרַךְ יוֹסֵף שְׁוִינִי יִי לָרַבּוֹן לְכָל

מִצָּרִים חֹת לוֹתִי לֹא תִתְּעָכֵב:

וּעָלוּ אֶל אָבִי. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוּהָ מִכָּל

הָאֲרָצוֹת:

וַיֵּשְׁבֶתָּ בְּאֶרֶץ גִּשָּׁן וְהָיִיתָ

קָרוֹב אֵלַי אֶתָּה וּבְנֶיךָ וּבְנֵי

בְּנֶיךָ וְצִאֲנֶךָ וּבְקִרְךָ וְכָל אֲשֶׁר

לָּךְ:

וְתִתֵּב בְּאֶרֶץ דְּגִשָּׁן וְתֵּהִי קָרִיב לִי

אֶתָּה וּבְנֶיךָ וּבְנֵי בְנֶיךָ וְעַנְךָ וְתוֹרְךָ וְכָל

דִּי לָךְ:

יֹא וְכָל־לִבִּי אֶתְךָ שָׁם כִּי עוֹד

חֲמִשׁ שָׁנִים רָעַב פֶּן תִּוָּרֶשׁ

אֶתָּה וּבֵיתְךָ וְכָל אֲשֶׁר לָךְ:

וְאִזּוֹן יָתֵךְ תִּמָּן אֲרִי עוֹד חֲמִשׁ שָׁנִין

כִּפְנֵא דְלָמָּא תִּתְמַסְכֵּן אַתָּה וְאַנְשֵׁי בֵיתְךָ

וְכָל דִּי לָךְ:

פֶּן תִּוָּרֶשׁ. דְּלָמָּא תִּתְמַסְכֵּן, לְשׁוֹן מִזְרִישׁ

וּמַעֲשִׂיר:

יב וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רְאוּת וְעֵינֵי
אָחִי בְנֵי־מִין פִּי פִי הַמְדַּבֵּר
אֵלֵיכֶם:

וְהֵא עֵינֵיכֹן חֲזֹן וְעֵינֵי אָחִי בְנֵי־מִין
אֲרִי בְּלִישַׁנְכֹן אֲנִי מִמֶּלֶל עֲמֹכֹן:

והנה עיניכם רואות. בכבודי, ושאני
אחיכם, שאני מהול בכם. ועוד, כי פי
המדבר אליכם בלשון הקדש: ועיני אחי
בנימין. השזה את כולם יחד, לומר,
שכשם שאין לי שנאה על בנימין אחי,

שְׁהִרִי לֹא הִיָּה בַּמִּכִּירָתִי, כֹּךְ אֵין בְּלִבִּי
שְׁנֵאָה עֲלֵיכֶם:

יְיָ וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי אֶת כָּל
כְּבוֹדִי בְּמִצְרִים וְאֵת כָּל אֲשֶׁר
רְאִיתֶם וּמַהֲרֶתֶם וְהוֹרַדְתֶּם
אֶת אָבִי הַנֶּחֱזֶה:

וְתַחֲוֹן לְאָבִא יְיָ כָּל יִקְרִי בְּמִצְרִים וְיֵת
כָּל דֵּי חַיִּיתוֹן וְתוֹחוֹן וְתַחֲתוֹן יְיָ אָבִא
הַכֹּא:

יִדְּוִיפֹל עַל צִוְאֵי בְּנֵי־מִן אֲחִיו

וַיִּבֶךְ וּבְנֵי־מִן בָּכָה עַל

צִוְאֵי־וְ:

וַנִּפֹּל עַל צִוְאֵי בְּנֵי־מִן אֲחוּהִי וּבָכָה

וּבְנֵי־מִן בָּכָה עַל צִוְאֵיהֶם:

וַיִּפֹּל עַל צִוְאֵי בְּנֵי־מִן אֲחִיו וַיִּבֶךְ. עַל

שְׁנֵי מִקְדָּשׁוֹת שְׁעֵתִי־דִין לְהִיזֹת בַּחֲלָקוֹ שֶׁל

בְּנֵי־מִן וְסוּפֹן לְהַחֲרֹב: וּבְנֵי־מִן בָּכָה עַל

צִוְאֵי־וְ. עַל מִשְׁכַּן שִׁילָה שְׁעֵתִיד לְהִיזֹת

בַּחֲלָקוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְסוּפֹן לְהַחֲרֹב,:

טו וַיִּנָּשֶׁק לְכָל אָחִיו וַיִּבְכֶּה׃

עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי כֵן דִּבְרוּ אָחִיו

אֹתוֹ׃

וַיִּנָּשֶׁק לְכָל אֲחוֹתָי וּבָכָא עֲלֵיהֶן וּבָתַר

כֵּן מִלִּילֹו אֲחוֹתָי עִמָּה׃

וַיִּנָּשֶׁק. הוֹסִיף בְּנִשְׁקָה מִנִּשְׁק וְהוֹלֵךְ

דִּבְיִישׁ״ר בִּלְע״ז׃ וְאַחֲרֵי כֵן. מֵאַחַר

שֶׁרְאוּהוּ בֹכָה וּלְבֹו שָׁלֵם עִמָּהֶם׃ דִּבְרוּ

אֹחִיו אֹתוֹ. שֶׁמֵּתַחֲלָה הָיוּ בּוֹשִׁים מִמֶּנּוּ׃

טז וְהָקֹל נִשְׁמָע בֵּית פַּרְעֹה

לֵאמֹר בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיֵּיטֵב

בְּעֵינָי פַּרְעֹה וּבְעֵינָי עֲבָדָיו:

וְקָלָא אֲשַׁתְּמַע בֵּית פַּרְעֹה לְמִימַר עָלוּ

אֲחֵי יוֹסֵף וְשֹׁפֵר בְּעֵינָי פַּרְעֹה וּבְעֵינָי

עֲבָדָיו:

והקול נשמע בית פרעה. כמו בבית

פרעה, וזהו לשון בית ממש:

יז וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל יוֹסֵף אֹמַר

אֶל אַחִיךָ זֹאת עָשׂוּ טַעֲנוּ אֶת
בְּעִירְכֶם וּלְכוּ בָּאוּ אֶרְצָה
כְּנָעַן:

וְאָמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף אֲמַר לְאַחִיךָ דָּא
עִיבִידוּ טַעוּנוּ יֵת בְּעִירְכוֹן וְאִזְלוּ
אוֹבִילוּ לְאַרְעָא דְכְנָעַן:

טענו את בעירכם. תבואה:

יח וְקָחוּ אֶת אֲבִיכֶם וְאֶת
בְּתִיכֶם וּבָאוּ אֵלַי וְאֶתְּנָה לָכֶם

אֶת טוֹב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאָכְלוּ

אֶת חֶלֶב הָאָרֶץ:

וַדְּבָרוּ יְת אֲבוֹכֹן וַיֵּת אֲנִש בְּתִיכֹן

וְעוֹלוּ לְוֹתִי וְאַתֶּן לְכֹן יְת טוֹב אֶרְעָא

דְּמִצְרַיִם וְתִיכְלוֹן יְת טוֹבָא דְאֶרְעָא:

אֵת טוֹב אֶרֶץ מִצְרַיִם. אֶרֶץ גּוֹשֶׁן, נִיבָא

וְאִינוּ יוֹדַע מָה נִיבָא, סוּפָה לַעֲשׂוֹתָהּ

כַּמְצוּלָה שְׂאִין בָּהּ דְּגִים: חֶלֶב הָאֶרֶץ. כֹּל

חֶלֶב לְשׁוֹן מִיטֵב הוּא:

רביעי

יט ואתה

צויתָהּ זאת עֲשׂוּ קֶחֱזוּ לָכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגֹלוֹת לְטַפְּכֶם
וְלִנְשֵׁיכֶם וְנִשְׂאֲתֶם אֶת
אֲבֵיכֶם וּבְאֲתֶם:

וְאֵת מִפְקְדָא דָּא עֵיבִידוּ סִיבוּ לְכוּן
מֵאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם עֲגֹלוֹן לְטַפְּלֵיכוּן

וְלִנְשִׁיכּוֹן וְתַטְלוֹן יְת אֲבוּכּוֹן וְתִיתוֹן:

וְאַתָּה צוֹיְתָהּ. מִפִּי לֹאמַר לָהֶם: זֹאת עָשׂוּ.

כֹּךְ אָמַר לָהֶם שְׁבַרְשׁוֹתֵי הִיא:

כ וְעֵינֵיכֶם אֵל תַּחֲסֹם עַל כָּלֵיכֶם

כִּי טוֹב כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם

הוּא:

וְעֵינֵיכֶם לֹא תַחֲסֹם עַל מַנִּיכּוֹן אֲרֵי טַב

כָּל אֶרֶץ דְּמִצְרַיִם דְּלִכּוֹן הוּא:

כא וַיַּעֲשׂוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתֶּן

לָהֶם יוֹסֵף עֲגָלוֹת עַל פִּי פַרְעֹה

וַיֵּתֶן לָהֶם צָדָה לְדָרְדֹּ:

וַעֲבָדוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְהִי לְהוֹן יוֹסֵף

עֲגָלָן עַל מִימַר פַּרְעֹה וַיְהִי לְהוֹן זָוָדִין

לְאַרְחָא:

כב לְכָלֶם נָתַן לְאִישׁ חֲלָפוֹת

שְׂמָלֹת וּלְבָנֵי־מֶן נָתַן שְׂלֹשׁ

מֵאוֹת כְּסֵף וְחֲמִשׁ חֲלָפוֹת

שְׂמָלֹת:

לְכַלְהוֹן יִהְיֶה לְגֹבֶר אֶצְטָלוֹן דְּלְבוּשֵׁין

וּלְבִנְיָמִן יִהְיֶה תִּלְתַּת מֵאָה סְלָעִין דְּכֶסֶף

וְחַמֵּשׁ אֶצְטָלוֹן דְּלְבוּשֵׁין:

כַּג וּלְאַבְיֹן שְׁלַח כְּזֹאת עֲשֶׂרָה

חֲמֹרִים נִשְׁאִים מִטּוֹב מִצָּרִים

וְעֶשֶׂר אֶתְנַת נִשְׁאֵת בָּר וְלָחֶם

וּמִזֶּן לְאַבְיֹן לְדָרְדֵּי:

וּלְאַבוּהִי שְׁלַח כְּדָא עֶסְרָא חֲמֹרִין

טְעִינִין מִטּוֹבָא דְּמִצָּרִים וְעֶסֶר אֶתְנָן

טַעֲיִנָּן עֵיבוֹר וְלֶחֶם וְזֹדִין לְאַבוּהִי

לְאַרְחָא:

שִׁלַּח כְּזֹאת. כַּחֲשֹׁבוֹן הַזֶּה, וּמֵהוּ הַחֲשֹׁבוֹן,

עֲשֵׂרָה חֲמוּרִים וְגו'. מִטּוֹב מִצָּרִים. מִצִּינוּ

בַּגִּמְרָא שֶׁשִּׁלַּח לוֹ יֵין יֶשֶׁן, שִׁדְעַת זִקְנִים

נוֹחָה הֵימָנוּ. וּמִדְרֵשׁ אַגְדָּה, גְּרִיסִין שֶׁל

פּוֹל: בַּר וְלֶחֶם. כְּתִרְגוּמוֹ: וּמִזֶּן. לִפְתָּן:

כִּד וַיִּשְׁלַח אֶת אֶחָיו וַיִּלְכוּ

וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם אֵל תִּרְגְּזוּ

בְּדָרְךָ:

וְשַׁלַּח יְתָ אֶחָוֶהֱי וְאַזְלוּ וְאָמַר לְהוֹן לָא

תְּנִצּוֹן בְּאַרְחָא:

אֵל תְּרַגְזוּ בַּדֶּרֶךְ. אֵל תִּתְעַסְקוּ בַּדָּבָר

הַלְכָה, שֶׁלֹא תְרַגְזוּ עֲלֵיכֶם הַדֶּרֶךְ. דָּבָר אַחֵר

אֵל תִּפְסִיעוּ פְּסִיעָה גְּסָה, וְהַכְנִסוּ בַּחֲמָה

לְעִיר. לְפִי פִשּׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא יֵשׁ לֹזְמֵר,

לְפִי שֶׁהָיוּ נִכְלָמִים, הִיָּה דוֹאֵג שֶׁמָּא יִרְיֵבוּ

בַּדֶּרֶךְ עַל דָּבָר מִכִּירָתוֹ, לְהַתּוֹכַח זֶה עִם זֶה

וּלְזֹמֵר, עַל יֶדֶךְ נִמְכָּר, אֶתְּהָ סִפְרָת לְשׁוֹן

הָרַע עֲלִיו, וְגִרְמַת לָנוּ לְשִׁנְאָתוֹ:

כֹּה וַיַּעַלּוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ

כְּנַעַן אֶל יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:

וְסָלִיקוּ מִמִּצְרַיִם וְאֵתוּ לְאֶרֶץ כְּנַעַן

לֹת יַעֲקֹב אֲבוֹהוֹן:

כּוֹ וַיִּגְדּוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי

וְכִי הוּא מֵשִׁל בְּכָל אֶרֶץ

מִצְרַיִם וַיָּפֹג לְבֹו כִּי לֹא

הָאֵמִין לָהֶם:

וַחֲוִיאוּ לָהּ לְמִימַר עַד כְּעַן יוֹסֵף קָיָם

וְאֵרִי הוּא שְׁלִיט בְּכָל אֶרֶץ דְּמִצְרַיִם
וְהוּ מִלֵּיא פִּיגָן עַל לְבָה אֵרִי לֹא
הֵימִין לְהוֹן:

זכי הוא מושל. ואשר הוא מושל: ויפג
לבו. נחלף לבו והלך מלהאמין, לא היה
לבו פונה אל הדברים, לשון מפיגין טעמן
בלשון משנה, וכמו מאין הפוגות, וריחו
לא נמר, מתרגמינן וריחיה לא פג:

כֹּז וַיִּדְבְּרוּ אֱלֹדִיו אֶת כָּל דְּבָרֵי
יוֹסֵף אֲשֶׁר דָּבַר אֱלֹהִים וַיֵּרָא

אֶת הַעֲגֹלֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף
לְשֵׂאת אֹתוֹ וְתַחֲי רֹחַ יַעֲקֹב
אֲבִיהֶם:

וּמִלֵּלוּ עִמָּה יָת כָּל פְּתִגִּי יוֹסֵף דִּי
מִלֵּיל עֲמָהוֹן וַחֲזָא יָת עֲגֻלָּתָא דְשָׁלַח
יוֹסֵף לְמַטֵּל יָתָּהּ וְשִׁרְת רֹחַ נְבוּאָה עַל
יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן:

את כל דברי יוסף. סימן מסר להם, במה
היה עוסק כשפירש ממנו, בפרשת עגלה

ערופה, זהו שנאמר וירא את העגלות
אשר שלח יוסף, ולא נאמר אשר שלח
פרעה: ותחי רוח יעקב. שרתה עליו
שכינה שפירשה ממנו:

חמישי כח
ויאמר

יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד יוֹסֵף בְּנֵי חֵי
אֶלְכָּה וְאֶרְאֶנּוּ בְּטָרֵם אָמוֹת:
וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל סָגִי לִי חֲדָוָא עַד כְּעַן

יוֹסֵף בְּרִי קַיִם אֲזִיל וְאַחֲזֶנָּה עַד לֹא

אֲמוֹת:

רַב עוֹד. רַב לִי עוֹד שְׂמִיחָה וַחֲדוּה, הוֹאִיל

וְעוֹד יוֹסֵף בְּנֵי חַי:

בראשית פרק-מו

א וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל אֲשֶׁר לוֹ

וַיָּבֹא בְּאֶרֶץ שֹׁבַע וַיִּזְבַּח

זִבְחִים לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק:

וַנִּטַּל יִשְׂרָאֵל וְכָל דֵּי לָהּ וַאֲתָא לְבָאֵר

שֹׁבַע וַדְּבַח דְּבַחִין לֵאלֹהֵא דְּאֲבוּהֵי

יִצְחָק:

**בֹּאֲרָה שְׁבַע. כְּמוֹ לְבֹאֲר שְׁבַע ה"א בְּסוּף
תִּיבָה, בְּמִקּוֹם לִמ"ד בְּתַחֲלֹתָהּ: לֹאֲלֹהִי
אֲבִיו יִצְחָק. חַיִּיב אָדָם בְּכַבּוּד אֲבִיו יוֹתֵר
מִבְּכַבּוּד זִקְנּוֹ לִפְיֶכֶךְ תִּלְהָ בִּיצְחָק וְלֹא
בִּאֲבֵרָהֶם:**

**ב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל
בְּמִרְאֵת הַלֵּילָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנְנִי:**

וַאֲמַר יי לְיִשְׂרָאֵל בְּחֲזוֹי דְּלִילִיא וַאֲמַר

יַעֲקֹב יַעֲקֹב וְאָמַר הָאֵל אֲנִי:

יַעֲקֹב יַעֲקֹב. לְשׁוֹן חֲבֵה:

וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי

אָבִיךָ אֵל תִּירָא מִרְדָּה

מִצְרֵימָה כִּי לָגֹי גָדוֹל

אֲשִׁימְךָ שָׁם:

וְאָמַר אֲנִי אֵל אֱלֹהֵי דָאָבוּךָ לֹא

תִּדְחַל מִלְּמִיחַת לְמִצְרַיִם אֲרִי לְעַם סְגִי

אֲשׁוּנְךָ תִּמָּן:

אֵל תִּירָא מִרְדָּה מִצְרִימָה. לְפִי שֶׁהִיא

מִצֵּר עַל שֶׁנִּזְקַק לְצֵאת לַחֲוֻצָה לְאֶרֶץ:

ד אֲנֹכִי אֶרֶד עִמָּךְ מִצְרִימָה

וְאֲנֹכִי אֶעֱלֶךָ גַּם עָלָה וַיּוֹסֶף

יֹשִׁיט יָדוֹ עַל עֵינֶיךָ:

וְאֵנָּה אֲחֹת עִמָּךְ לְמִצְרַיִם וְאֵנָּה

אֲסַקְנֶךָ אֵף אֲסַקָּא וַיּוֹסֶף יֹשִׁיט יָדוֹהִי

עַל עֵינֶיךָ:

וְאֲנֹכִי אֶעֱלֶךָ. הִבְטִיחוּ לִהְיוֹת נִקְבֵּר בְּאֶרֶץ:

ה וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע
וַיֵּשְׂאוּ בָנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת יַעֲקֹב
אֲבִיהֶם וְאֶת טַפָּם וְאֶת נְשֵׁיהֶם
בַּעֲגֻלֹת אֲשֶׁר שָׁלַח פַּרְעֹה
לְשִׂאתָם אֹתָם׃

וַקָּם יַעֲקֹב מִבְּאֵר דְּשֶׁבַע וַנִּטְלוּ בָנֵי
יִשְׂרָאֵל יָת יַעֲקֹב אֲבוֹהוֹן וְיָת טַפְלֵהוֹן
וְיָת נְשֵׁיהוֹן בַּעֲגֻלָּתָא דִּי שָׁלַח פַּרְעֹה
לְמַטֵּל יָתָהּ׃

וַיִּקְחוּ אֶת מִקְנֵיהֶם וְאֶת
רֶכֶשׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן וַיָּבֵאוּ מִצְרַיִם יַעֲקֹב
וְכָל זֶרְעוֹ אֹתוֹ:

וַדְּבָרוּ יָת גִּיתִיהוֹן וַיֵּת קִנְיָהוֹן דִּי קְנוּ
בְּאַרְעָא דְכְנַעַן וְאֹתוֹ לְמִצְרַיִם יַעֲקֹב
וְכָל בְּנוֹהֵי עִמָּה:

אשר רכשו בארץ כנען. אבל מה שרכש
בפדן ארם נתן הכל לעשו, בשביל חלקו

במערת המכפלה, אמר, נכסי חוצה לארץ
אינן כדאי לי, וזהו אשר בריתי לי, העמיד
לו צבורין של זהב ושל כסף כמין כרי,
ואמר לו טול את אלו:

וּבְנֵי וְבָנֵי בָנִיו אֹתוֹ בְּנֹתָיו
וּבָנוֹת בָּנָיו וְכָל זָרְעוֹ הֵבִיא
אֹתוֹ מִצָּרִימָה:

בְּנוֹתָיו וְבָנֵי בְנוֹתָיו עִמָּה בְּנֹתָהּ וּבָנֵי
בְּנוֹתָיו וְכָל זָרְעָהּ אֵתָיו עִמָּה לְמִצְרַיִם:
וּבָנוֹת בָּנָיו. סרה בת אשר ויזכר בת לוי:

ח וְאַלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

הַבָּאִים מִצְרֵימָה יַעֲקֹב וּבָנָיו

בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן:

וְאֵלֶּיךָ שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּעָלוּ

לְמִצְרַיִם יַעֲקֹב וּבָנוֹהִי בּוֹכָרָא דִּי־יַעֲקֹב

רְאוּבֵן:

הַבָּאִים מִצְרֵימָה. עַל שֵׁם הַשְּׁעָה קוֹרָא

לָהֶם הַכְּתוּב בָּאִים, וְאֵין לְתִמּוּזָה עַל אֲשֶׁר

לֹא כָתַב אֲשֶׁר בָּאוּ:

ט וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוּךְ וּפִלֹא

וְחֶצְרֹן וְכַרְמִי:

וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוּךְ וּפִלֹא וְחֶצְרֹן וְכַרְמִי:

י וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יִמְיָאל וַיִּמִּין

וְאַהֲד וַיָּכִין וְצַחַר וְשָׂאוּל בֶּן

הַכִּנְעָנִית:

וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יִמְיָאל וַיִּמִּין וְאַהֲד וַיָּכִין

וְצַחַר וְשָׂאוּל בֶּן כִּנְעָנִיתָא:

בן הכנענית. בן דינה שנבעלה לכנעני.

בשהרגו את שכבם, לא היתה דינה רוצה

לצאת עד שנשבע לה שמעון שישאנה:

יא ובני לוי גרשון קהת

ומררי:

ובני לוי גרשון קהת ומררי:

יב ובני יהודה ער ואונן ושלח

ופריץ וזרח וימת ער ואונן

באריץ כנען ויהיו בני פריץ

חצרן וחרמול:

וּבְנֵי יִהוּדָה עַר וְאוֹנָן וְשִׁלָּה וּפְרִץ וְזָרַח

וּמִית עַר וְאוֹנָן בְּאַרְעָא דְכְנַעַן וְהוּ

בְּנֵי פְרִץ חֲצֹרָן וְחָמוּל:

יג וּבְנֵי יִשָּׁשְׁכָר תּוֹלַע וּפּוּה וְשִׁמְרוֹן

וְיֹב וְשִׁמְרוֹן:

וּבְנֵי יִשָּׁשְׁכָר תּוֹלַע וּפּוּה וְיֹב וְשִׁמְרוֹן:

יד וּבְנֵי זְבֻלֹן סֹרֵד וְאֵלֹן

וְיַחֲלָאֵל:

וּבְנֵי זְבֻלֹן סֹרֵד וְאֵלֹן וְיַחֲלָאֵל:

טו אֱלֹהִים בְּנֵי לֹאֵה אֲשֶׁר יִלְדָּה

לִיעֶקֶב בְּפֶדֶן אֶרֶם וְאֵת דִּינָה

בָּתָּה כָּל נַפְשׁ בְּנֵיהֶם וּבָנוֹתֵיהֶם

שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ:

אֵלֶּיךָ בְּנֵי לֹאֵה דִילִידָת לִיעֶקֶב בְּפֶדֶן

אֶרֶם וְיֵת דִּינָה בְּרִיתָהּ כָּל נַפְשׁ בָּנוֹתֶיהָ

וּבָנֶיהָ תִּלְתִּין וְתִלָּת:

אלה בני לאה ואת דינה בתו. הזכרים

תלה בלאה והנקבות תלה ביעקב, ללמדך,

אשה מזרעת תחלה יולדת זכר, איש
מזריע תחלה יולדת נקבה: שלשים
ושלש. ובפרטן אי אתה מוצא אלא ל"ב,
אלא זו יוכבד שנולדה בין החומות
בבניסתן לעיר, שנאמר אשר ילדה אותה
ללוי במצרים, לידתה במצרים ואין
הורתה במצרים:

טו וּבְנֵי גָד צַפְיֹון וְחֲגִי שֹׁנִי
וְאַצְבֹּן עֲרִי וְאַרְוֵדִי וְאַרְאֵלִי:
וּבְנֵי גָד צַפְיֹון וְחֲגִי שֹׁנִי וְאַצְבֹּן עֲרִי

וְאֶרֻדִּי וְאַרְאֵלִי׃

יז וּבְנֵי אֲשֶׁר יִמְנָה וַיֵּשְׁבוּ

וַיֵּשְׁבוּ וּבְרִיעָה וְשֶׁרַח אֲחֹתָם

וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמִלְכִּיאֵל׃

וּבְנֵי אֲשֶׁר יִמְנָה וַיֵּשְׁבוּ וַיֵּשְׁבוּ וּבְרִיעָה

וְשֶׁרַח אֲחֹתָהּ וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר

וּמִלְכִּיאֵל׃

יח אֵלֶּה בְנֵי זְלָפָה אֲשֶׁר נָתַן

לָבֶן לְלֵאָה בָּתוֹ וְהִתְלַד אֶת

אֵלֶּה לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה נַפְשֵׁי:

אֵלֶּיךָ בְּנֵי זִלְפָּה דִּי יִהְיֶה לָּךְ לְלֵאָה

בְּרִיתָהּ וּלְיִדָּתָךְ אֵלֶּיךָ לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ

עֶשְׂרֵי נַפְשֵׁי:

יֵשׁ בְּנֵי רָחֵל אִשְׁתִּי יַעֲקֹב יוֹסֵף

וּבְנֵימָן:

בְּנֵי רָחֵל אֵת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבְנֵימָן:

בְּנֵי רָחֵל אִשְׁתִּי יַעֲקֹב. וּבְכוֹלָן לֹא נֹאמַר

בְּהֵן אִשְׁתִּי, אֲלֹא שֶׁהִיטָה עֵיקָרוֹ שֶׁל בֵּית.

ב וַיִּוָּלַד לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
אֲשֶׁר יָלְדָה לוֹ אִסְמֶת בַּת
פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֵן אֶת מְנַשֶּׁה
וְאֶת אֶפְרַיִם:

וְאֶת־יְלִידוֹ לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם
דִּילִידַת לֵה אִסְמֶת בַּת פּוֹטִי פֶרַע רַבָּא
דְּאוֹן יֵת מְנַשֶּׁה וְיֵת אֶפְרַיִם:

כא וּבְנֵי בְנֵי־מֶן בָּלַע וּבְכֹר
וְאֲשֶׁבֶל גִּרָא וְנַעֲמָן אַחֵי

וְרֹאשׁ מִפִּים וְחִפִּים וְאַרְדִּי:

וּבְנֵי בְנֵימִן בָּלַע וּבָכָר וְאַשְׁבֵּל גָּרָא

וְנַעֲמָן אַחִי וְרֹאשׁ מִפִּים וְחִפִּים וְאַרְדִּי:

כב אֵלֶּה בְנֵי רַחֵל אֲשֶׁר יָלְדָה

לִיעֶקֶב כָּל נַפְשׁ אַרְבַּעַה עָשָׂר:

אֵלֶּין בְנֵי רַחֵל דָּאֲתִילִידוּ לִיעֶקֶב כָּל

נַפְשָׁא אַרְבַּעַה עָשָׂר:

כג וּבְנֵי דָן חֲשִׁים:

וּבְנֵי דָן חֲשִׁים:

כד וּבְנֵי נִפְתָּלִי יַחְצֵאל וְגוֹנִי

וַיֵּצֵר וְשָׁלַם:

וּבְנֵי נִפְתָּלִי יַחְצֵאל וְגוֹנִי וַיֵּצֵר וְשָׁלַם:

כה אֵלָּה בְנֵי בִלְהָה אֲשֶׁר נָתַן

לָבֶן לְרַחֵל בָּתוֹ וְהַלֵּל אֶת

אֵלָּה לִיעֶקֶב כָּל נַפְשׁ שְׁבַעָה:

אֵלֶּיךָ בְנֵי בִלְהָה דִּיהָב לָבֶן לְרַחֵל

בְּרִיתָהּ וַיִּלֶּידָתָה יֵת אֵלֶּיךָ לִיעֶקֶב כָּל

נַפְשָׁא שְׁבַעָה:

כּו כָּל הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לִיעֲקֹב

מִצְרֵימָה יֵצְאֵי יִרְכּוּ מְלָבָד

נָשֵׁי בְנֵי יִעֲקֹב כָּל נֶפֶשׁ

שְׂנֵאִים וְנִשְׂאִים:

כָּל נֶפֶשׁ דְּעָלָא לִיעֲקֹב לְמִצְרַיִם

נִפְקֵי יִרְכּוּ בַר מִנְּשֵׁי בְנֵי יִעֲקֹב כָּל

נֶפֶשׁ שְׂתִין וְנִשְׂתִין:

כל הנפש הבאה ליעקב. שיצאו מארץ

בנען לבא למצרים, ואין הבאה זו לשון

עבר, אלא לשון הווה, כמו בערב היא
באה, וכמו והנה רחל בתו באה עם הצאן,
לפיכך טעמו למטה באל"ף, לפי
שכשיצאו לבוא מארץ כנען, לא היו אלא
ששים ושש, והשני, כל הנפש לבית יעקב
הבאה מצרימה שבעים, הוא לשון עבר,
לפיכך טעמו למעלה בבי"ת, לפי
שמשבאו שם היו שבעים, שמצאו שם
יוסף ושני בניו, ונתוספה להם יוכבד בין
החומות. ולדברי האומר תאומות נולדו
עם השבטים, צריכים אנו לומר שמתו

לפני ירידתן למצרים, שהרי לא נמנו כאן.

מצאתי בויקרא רבה עשו שש נפשות היו

לו, והכתוב קורא אותן נפשות ביתו לשון

רבים, לפי שהיו עובדין לאלהות הרבה.

יעקב שבעים היו לו, והכתוב קורא אותן

נפש, לפי שהיו עובדים לאל אחד:

כז ובני יוסף אשר ילד לו

במצרים נפש שנים כל

הנפש לבית יעקב הבאה

מצרימה שבעים:

וּבְנֵי יוֹסֵף דִּי אֶתְיִלְיָדוֹ לָהּ בְּמִצְרַיִם

נִפְשָׁתָא תַּרִּין כָּל נִפְשָׁתָא לְבֵית יַעֲקֹב

דְּעָלוּ לְמִצְרַיִם שְׁבַעֲיִן:

כח **שְׁיִטְי** וְאֵת יְהוּדָה

שְׁלַח לְפָנָיו אֶל יוֹסֵף לְחֹרֶת

לְפָנָיו גְּשָׁנָה וַיָּבֵאוּ אֶרְצָה

גְּשָׁן:

וַיֵּת יְהוּדָה שְׁלַח קְדָמוֹהִי לְוֹת יוֹסֵף

לְפָנָאָה קְדָמוֹהִי לְגֶשֶׁן וְאֶתוֹ לְאַרְעָא

דְּגֶשֶׁן:

לְהוֹרוֹת לְפָנָיו. כְּתִרְגוּמוֹ, לְפָנֹת לֹ מְקוֹם

וּלְהוֹרוֹת הֵיאֵךְ יִתְיִישֵׁב בָּהּ: לְפָנָיו. קוּדֵם

שִׁיגִיעַ לְשֵׁם. וּמִדְרַשׁ אֲגִידָה לְהוֹרוֹת לְפָנָיו,

לְתַקֵּן לֹ בֵּית תְּלִמּוּד שֶׁמֶשֶׁם תִּצָּא הוֹרָאָה:

כֹּט וַיֵּאמֹר יוֹסֵף מִרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל

לְקַרְאֵת יִשְׂרָאֵל אָבִיו גְּשֻׁנָּה

וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל צַוְאַרְיוֹ

וַיִּבֶךְ עַל צוּאָרָיו עוֹד:

וְטָקִים יוֹסֵף רְתֻכֹּהֵי וּסְלִיק לְקַדְמוֹת

יִשְׂרָאֵל אֲבוֹהֵי לְגֶשֶׁן וְאֶתְגְּלִי לָהּ וּנְפִל

עַל צוּאָרָהּ וּבָכָא עַל צוּאָרָהּ עוֹד:

וַיֹּאסֶר יוֹסֵף מִרְכַּבְתּוֹ. הוּא עֲצָמוֹ אִסַּר אֶת

הַסּוֹסִים לְמִרְכַּבָּהּ, לְהִזְדַּרֵּז לְכַבּוֹד אֲבִיו:

וַיֵּרָא אֵלָיו. יוֹסֵף נִרְאָה אֶל אֲבִיו: וַיִּבֶךְ עַל

צוּאָרָיו עוֹד. לְשׁוֹן הַרְבוֹת בְּכִיָּה, וְכֵן כִּי

לֹא עָלַי אִישׁ יֹשֵׁם עוֹד, לְשׁוֹן רַבּוּי הוּא,

אֵינוֹ שֵׁם עָלָיו עֵילוֹת נּוֹסְפוֹת עַל חֲטָאֵיו,

אֵף כֹּאֵן הָרְבָּה וְהוֹסִיף בְּבָכִי יוֹתֵר עַל
הָרְגִיל, אֲבָל יַעֲקֹב לֹא נִפְלָ עַל צוֹאֲרֵי יוֹסֵף
וְלֹא נִשְׁקוּ, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ, שֶׁהִיא קוֹרָא
אֶת שִׁמְעִי:

לֵּי וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֵל יוֹסֵף
אֲמוֹתָה הַפְּעַם אַחֲרֵי רְאוֹתִי
אֶת פָּנָיִךְ כִּי עוֹדֶךָ חַי:

וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף אֱלֹהֵי אָנָּה מֵאִית
זְמַנָּה הָדָא מִנַּחֵם אָנָּה בְּתֵר דְּחַזִּיתִי יְת
אֶפְיֶךָ אֲרִי עַד כְּעַן אֶת קַיָּם:

אמותה הפעם. פשוטו כתרגומו.

ומדרשו, סבור הייתי למות שתי מיתות.

בעולם הזה ולעולם הבא, שנסתלקה

ממני שכינה, והייתי אומר שיתבעני

הקב"ה מיתתך, עכשיו שעודך חי, לא

אמות אלא פעם אחת:

לא ויאמר יוסף אל אחיו ואל

בית אביו אעלה ואגידה

לפרעה ואמרה אליו אחי

ובית אבי אשר בארץ כנען

בָּאוּ אֵלָיו:

וַאֲמַר יוֹסֵף לְאַחֻזָּה וּלְבִית אָבוֹהִי אֶסֶק

וְאֶחָיו לְפָרְעָה וַאֲמַר לָהּ אֲחִי וּבֵית

אָבִא דִּי בְּאַרְעָא דְכַנְעַן עֵלּוּ לְוֹתִי:

וַאֲמַרְהָ אֵלָיו אֲחִי וְגו'. וְעוֹד אוֹמֵר לוֹ

וְהָאֲנָשִׁים רוּעֵי צֶאן וְגו':

לִב וְהָאֲנָשִׁים רוּעֵי צֶאן כִּי

אֲנָשִׁי מִקְנֶה הֵיוּ וְצֹאֲנָם

וּבִקְרָם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ:

וַגְּבִרְיָא רָעִי עָנָא אַרִי גְבִרִי מָרִי גִיתִי

הוּוּ וְעָנְהוּן וְתוֹרְהוּן וְכָל דִּי לְהוּן

אַתִּיתִּיא:

לֹג וְהִיָּה כִּי יִקְרָא לָכֶם פַּרְעֹה

וְאָמַר מַה מַּעֲשִׂיכֶם:

וַיְהִי אַרִי יִקְרִי לְכוּן פַּרְעֹה וַיִּימַר מַה

עוֹבְדֵיכֹון:

לֹד וְאָמַרְתֶּם אֲנָשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ

עֲבָדֵיךָ מִנְּעוֹרֵינוּ וְעַד עַתָּה גַם

אֲנַחֲנוּ גַם אֲבֹתֵינוּ בַּעֲבוּר

תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁשׁ כִּי תוֹעֲבַת

מִצֵּרִים כָּל רְעָה צֹאן:

וְתִמְרוֹן גִּבְרִי מָרִי גִיתִי הוּא עֲבָדֶיךָ

מֵעוֹלָמָנָה וְעַד כְּעַן אֶף אֲנַחֲנָה אֶף

אֲבֹהֵתָנָה בְּדִיל דֵּי תִיתְבוֹן בְּאֶרֶעָא

דְּגִשְׁשׁ אֲרִי מִרְחֻקִּין מִצֵּרָאִי כָּל רְעֵי

עֲנָא:

בעבור תשבו בארץ גשש. והיא צריכה

לָכֶם, שֶׁהִיא אֶרֶץ מִרְעָה, וּכְשֶׁתֹּאמְרוּ לָךְ
שֶׁאֵין אַתָּם בְּקִי־אֵין בַּמִּלָּכָה אַחֲרֵיתָ,
יִרְחִיקְכֶם מֵעַלְיוֹ וַיּוֹשִׁיבְכֶם שָׁם: כִּי
תִוְעֵבֶת מִצָּרִים כָּל רְעָה צֹאן. לִפִּי שֶׁהֵם
לָהֶם אֱלֹהוֹת:

בראשית פרק-מז

א וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיִּגֹּד לְפָרְעָה
וַיֹּאמֶר אָבִי וְאֶחָי וְצִאֲנָם
וּבְקָרָם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ
מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהֵנָּה בְּאֶרֶץ גִּשְׁשׁ:

וְאַתָּא יוֹסֵף וְחָיוּ לְפָרְעָה וְאָמַר אָבִא

וְאָחִי וְעִנְהוֹן וְתוֹרְהוֹן וְכָל דֵּי לְהוֹן אֶתּוּ

מֵאֲרַעָא דְכִנְעֵן וְהָא אֲנֹן בְּאֲרַעָא

דְּגִשֵּׁן:

ב וּמִקְצֵה אָחִיו לָקַח חֲמִשָּׁה

אֲנָשִׁים וַיַּצְגֵּם לִפְנֵי פַרְעֹה:

וּמִקְצֵת מִן אֲחוֹהִי דְבַר חֲמִשָּׁה גְּבֻרִין

וְאֶקִּימְנוּן קָדָם פַּרְעֹה:

וּמִקְצֵה אֲחִיו. מִן הַפְּחוּתִים שְׁבָהֵם

לגבורה, שאין נראים גבורים, שאם יראה
אותם גבורים, יעשה אותם אנשי
מלחמתו. ואלה הם, ראובן, שמעון, לוי,
יששכר, ובנימין, אותן שלא ככל משה
שמותם כשברכן, אבל שמות הגבורים
ככל. וזאת ליהודה שמע ה' קול יהודה,
ולגד אמר ברוך מרחיב גד, ולנפתלי אמר
נפתלי, ולדן אמר דן, וכן לזבולון, וכן
לאשר. זהו לשון בראשית רבה שהיא
אגדת ארץ ישראל, אבל בגמרא בבלי
שלנו מצינו, שאותן שככל משה שמותן

הם החלשים, ואותן הביא לפני פרעה,
ויהודה שהוכפל שמו, לא הוכפל משום
חלשות, אלא טעם יש בדבר, כדאיתא
בבא קמא. ובברייתא דספרי שנינו בוזאת
הברכה כמו בגמרא שלנו:

ג וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל אֶחָיו מֶה
מַעֲשֵׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל פַּרְעֹה
רְעָה צֵאן עֲבָדֶיךָ גַּם אֲנַחְנוּ
גַּם אֲבוֹתֵינוּ:

וַאֲמַר פַּרְעֹה לְאַחֹהִי מָה עוֹבְדִיכֶן

וַאֲמָרוּ לְפָרְעָה רְעִי עֲנָא עֲבָדֶיךָ אֶף

אֲנַחְנָא אֶף אֲבֵהֶתְנָא:

ד וַיֹּאמְרוּ אֵל פַּרְעֹה לְגֹרֶר

בְּאֶרֶץ בָּאֲנֹו כִּי אֵין מִרְעָה

לְצֹאֵן אֲשֶׁר לְעֲבָדֶיךָ כִּי כֶבֶד

הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה

יָשֻׁבוּ נָא עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן:

וַאֲמָרוּ לֹות פַּרְעֹה לְאַתּוֹתְבָא בְּאֶרְעָא

אֲתִינָא אֲרִי לִית רְעִיא לְעֲנָא דִּי

לְעַבְדֶּיךָ אֲרִי תִקְיָה כַּפְנָא בְּאַרְעָא

דְּכִנְעֵן וְכִעֵן יִתְבוֹן כְּעֵן עַבְדֶּיךָ בְּאַרְעָא

דְּגִשָּׁן:

הַיֹּאמֵר פֶּרְעָה אֶל יוֹסֵף לֵאמֹר

אָבִיךָ וְאֶחֱיךָ בָּאוּ אֵלַיךָ:

וְאֵמַר פֶּרְעָה לְיוֹסֵף לְמִימָר אֲבוֹךָ

וְאֶחֱיךָ אֶתוֹ לְוֹתָךְ:

וְאַרְיָן מִצֵּרִים לְפָנֶיךָ הוּא

בְּמִיטָב הָאָרְץ הוֹשִׁיב אֶת

אֲבִיךָ וְאֵת אֶחֱיֶיךָ יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ

גִּשְׁן וְאִם יִדְעָתָּ וְיֵשׁ בָּם אֲנָשִׁי

חֵיל וְשִׁמְתָם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל

אֲשֶׁר לִי:

אֶרֶץ דְּמֹצְרִים קְדָמְךָ הִיא בְּדֹשְׁפִיר

בְּאֶרֶץ אוֹתִיב יְתֵ אֲבוֹךָ וְיֵת אֶחֱיֶיךָ

יִתְבוֹן בְּאֶרֶץ דְּגִשְׁן וְאִם יִדְעָתָּ וְאִית

בְּהוֹן גְּבָרִין דְּחִילָא וְתַמְנָנוֹן רַבָּנִי גִיתִי

עַל דֵּי לִי:

אנשי חיל. בקיאים באומנות לרעות צאן:

על אשר לי. על צאן שלי:

וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת יַעֲקֹב אָבִיו

וַיַּעֲמִדְהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיְבָרֶךְ

יַעֲקֹב אֶת פַּרְעֹה:

וְאֵתִי יוֹסֵף יָת יַעֲקֹב אֲבוֹהִי וְאֶקִּמְנָה

קָדָם פַּרְעֹה וּבָרִיךְ יַעֲקֹב יָת פַּרְעֹה:

ויברך יעקב. היא שאילת שלום, בדרך

כל הנראים לפני המלכים לפרקים

שְׁלוֹדִי"ר בלע"ז:

ה וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל יַעֲקֹב כִּמָּה

יָמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ:

וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיַעֲקֹב כִּמָּה יוֹמֵי שְׁנֵי

חַיֶּיךָ:

ט וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל פַּרְעֹה יָמֵי

שְׁנֵי מִגִּדְרֵי שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה

שָׁנָה מֵעַט וְרַעִים הָיוּ יָמֵי שְׁנֵי

חַיֵּי וְלֹא הִשְׁיגוּ אֶת יָמֵי שְׁנֵי

חַיִּי אֲבֹתַי בְּיָמַי מִגּוּרֵיהֶם:

וְאָמַר יַעֲקֹב לְפָרְעָה יוֹמֵי שְׁנַי תּוֹתְבוֹתַי

מֵאָה וּתְלָתִין שָׁנִין זְעִירִין וּבִישִׁין הֵווּ

יוֹמֵי שְׁנַי חַיִּי וְלֹא אֲדַבֵּיקוּ יָת יוֹמֵי

שְׁנַי חַיִּי אֲבֹתַי בְּיוֹמֵי תּוֹתְבוֹתֵהוּן:

שְׁנַי מִגּוּרֵי. יָמֵי גְרוּתִי, כָּל יָמֵי הַיִּיתִי גֵר

בָּאָרֶץ, וְלֹא הִשְׁיָגוּ בְטוֹבָה:

וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת פָּרְעָה וַיֵּצֵא

מִלִּפְנֵי פָרְעָה:

וַיְבָרֵךְ יַעֲקֹב יֵת פְּרִעָה וַנִּפְק מִן קָדָם

פְּרִעָה:

**ויברך יעקב. בדרך כל הנפטרים מלפני
שרים, מברכים אותם ונוטלים רשות. ומה
ברכה ברכו, שיעלה נילום לרגליו, לפי
שאינן ארץ מצרים שותה מי גשמים, אלא
נילום עולה ומשקה, ומברכתו של יעקב
ואילך, היה פרעה בא אל נילום, והוא
עולה לקראתו ומשקה את הארץ:**

וַיָּשָׁב שְׁבִיעִי יא

יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אֶחָיו

וַיֵּתֶן לָהֶם אֶחְזָה בְּאֶרֶץ

מִצְרַיִם בְּמִיטַב הָאֶרֶץ בְּאֶרֶץ

רַעְמֶסֶם כְּאִשֶּׁר צִוָּה פַּרְעֹה׃

וְאוֹתֵיב יוֹסֵף יֵת אֲבוֹהֵי וֵית אֲחוֹהֵי

וַיֵּהָב לָהוֹן אֲחֻסָּנָא בְּאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם

בְּדֹשִׁים בְּאֶרְצָא בְּאֶרְצָא דְרַעְמִים

כִּמָּא דִּי פִקִּיד פִּרְעָה:

רַעְמִים. מֵאֶרֶץ גּוֹשֵׁן הִיא:

יִבְרָכְכָּל יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת

אֶחָיו וְאֶת כָּל בֵּית אָבִיו לֶחֶם

לְפִי הַטָּה:

וְזֶן יוֹסֵף יֵת אֲבוֹהֵי וֵית אֲחוֹהֵי וֵית כָּל

בֵּית אֲבוֹהֵי לֶחֶמָא לְפִנֵּי טַפָּלָא:

לְפִי הַטָּה. לְפִי הַצֵּרִיךְ לְכָל בְּנֵי בֵיתָם:

יג וְלֶחֶם אֵין בְּכָל הָאָרֶץ כִּי

כָּבֵד הָרָעָב מְאֹד וַתֵּלֶה אֶרֶץ

מִצֻּרִים וְאֶרֶץ כְּנַעַן מִפְּנֵי

הָרָעָב:

וְלַחֲמָא לִית בְּכָל אֶרֶץ אֲרִי תִקְיָה

כַּפְּנָא לַחֲדָא וְאַשְׁתִּלְהִי עַמָּא דְאֶרֶץ

דְּמִצֻּרִים וְעַמָּא דְאֶרֶץ דְּכְנַעַן מִן

קָדָם כַּפְּנָא:

וּלְחֶם אֵין בְּכָל הָאָרֶץ. חוּזַר לַעֲנִין

הראשון, לתחלת שני הרעב: ותלה. כמו
ותלאה, לשון עיפות בתרגומו, ודומה לו
במתלהלה היורה זקים:

יד וילקט יוסף את כל חֲפָסָם
הַנִּמְצָא בָאָרֶץ מִצִּרִּים וּבָאָרֶץ
כְּנָעַן בַּשָּׂבַר אֲשֶׁר הֵם שֹׂבְרִים
וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת חֲפָסָם בֵּיתָה
פָּרְעָה:

ולקט יוסף ית כל כֶּסֶף דְּאֶשְׁתַּכַּח

בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וּבְאַרְעָא דְּכְנַעַן

בְּעִיבּוּרָא דִּי אֲנוּן זְבִינִין וְאַיְתִי יוֹסֵף יִת

כֶּסֶּפָּא לְבֵית פְּרַעֲה:

בשבר אשר הם שוברים. נותנין לו את

הכסף:

טו וַיִּתֵּם הַכֶּסֶּף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם

וּמֵאֶרֶץ כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ כָּל

מִצְרַיִם אֶל יוֹסֵף לֵאמֹר הִבָּח

לָנוּ לָחֶם וְלִמָּחָה נִמְוֹת נִגְדָּךְ כִּי

אָפּם כּסָּף:

וְשָׁלִים כֶּסֶף מֵאֶרֶץ דְּמֹצְרִים

וּמֵאֶרֶץ דְּכַנְעַן וְאֵתוּ כָּל מֹצְרֵי לֹות

יוֹסֵף לְמִימַר הֵב לָנָא לַחֲמָא וּלְמָה

נְמוּת לְקַבֵּלְךָ אֲרֵי שְׁלִים כֶּסֶף:

אפם. כתר גומו שלים:

טז וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הֵבוּ מִקְנֵיכֶם

וְאֶתְנָה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם

אָפּם כּסָּף:

וַאֲמַר יוֹסֵף הָבוּ גִּיתֵיכֹון וְאֶתֶן לָכֹון

בְּגִיתֵיכֹון אִם שְׁלִים כֶּסֶפָּא:

וַיָּבִיאוּ אֶת מִקְנֵיהֶם אֶל יוֹסֵף

וַיֵּתֶן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בַּסּוּסִים

וּבַמִּקְנֵה הַצֹּאן וּבַמִּקְנֵה הַבָּקָר

וּבַחֲמֹרִים וַיִּנְהֵלֵם בַּלֶּחֶם בְּכָל

מִקְנֵיהֶם בַּשָּׁנָה הַהוּא:

וַאֲתִיּוֹ יָת גִּיתֵיהוֹן לֹות יוֹסֵף וַיֵּהב

לַהוֹן יוֹסֵף לַחֲמָא בַּסּוּסוֹתָא וּבְגִיתֵי

עָנָא וּבִגִּיתִי תוֹרִין וּבַחֲמִירִין וְזַנֵּנוּן

בְּלַחֲמָא בְּכָל גִּיתֵיהוֹן בְּשֵׁתָא הֵיא:

וַיִּנְהַלְם. כִּמוֹ וַיִּנְהַגְם, וְדוּמָה לֹא אֵין מִנְהַל

לָהּ, עַל מִי מְנוּחֹת יִנְהַלְנִי:

יְה וְהַתָּם הַשָּׁנָה הַחֹזָא וַיִּבְּאוּ

אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית וַיֹּאמְרוּ

לֹא לֹא נִבְחַד מֵאֲדָנִי כִּי אִם

תָּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה אֵל

אֲדָנִי לֹא נִשְׁאַר לְפָנֵי אֲדָנִי

בְּלֹתִי אִם גְּוִיתָנוּ וְאֶדְמַתָּנוּ:

וְשְׁלִימַת שְׁתָּא הִיא וְאֶתוּ לֹתָהּ

בְּשְׁתָּא תְּנִיתָא וְאֶמְרוּ לָהּ לֹא נִכְסִי מִן

רְבוֹנִי אֱלֹהִין שְׁלִים כִּסְפָּא וְגִיתִי

בְּעִירָא לֹת רְבוֹנִי לֹא אֶשְׁתָּאֵר קָדָם

רְבוֹנִי אֱלֹהִין גְּוִיתָנָא וְאֶרְעָנָא:

בשנה השנית. שנית לשני הרעב: כי אם

תם הכסף וגו'. כי אשר תם הכסף

והמקנה, ובא הכל אל יד אדוני: בלתי אם

גויתנו. כמו אם לא גויתנו.:

יֵט לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ גַּם

אֲנַחְנוּ גַּם אֲדַמְתָּנוּ קִנָּה אֶת־נוּ

וְאֵת אֲדַמְתָּנוּ בַּלָּחֶם וְנַחֲיָה

אֲנַחְנוּ וְאֲדַמְתָּנוּ עֲבָדִים

לְפָרֶעָה וְתָן זֶרַע וְנַחֲיָה וְלֹא

נָמוּת וְהֵאֲדַמָּה לֹא תִשָּׂם׃

לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ אֶף אֲנַחְנָא אֶף

אֶרְעֵתְנָא קִנִּי יִתְנָא וְיֵת אֶרְעֵתְנָא

בַּלְחָמָא וְנַחֲיָי אֲנַחְנָא וְאֶרְעֵתְנָא עֲבָדִין

לְפַרְעֹה וְהֵב בַּר זֶרַעַּא וְנִיחִי וְלֹא נִמּוּת

וְאַרְעֹא לֹא תְבוּר:

ותן זרע. לזרוע האדמה, ואף על פי

שאמר יוסף ועוד חמש שנים אשר אין

חריש וקציר, מכיון שבא יעקב למצרים,

באה ברכה לרגליו, והתחילו לזרוע וכלה

הרעב, וכן שנינו בתוספתא דסוטה: לא

תשם. לא תהא שממה, לא תבור, לשון

שדה בור, שאינו חרוש:

כ וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת כָּל אֲדָמַת

מִצָּרִים לַפְּרֹעָה כִּי מִכָּרוּ

מִצָּרִים אִישׁ שֶׁיָּהוּ כִּי חֲזַק

עָלֵהֶם הֲרַעַב וַתְּהִי הָאָרֶץ

לַפְּרֹעָה:

וַיִּקְנֶא יוֹסֵף יֵת כָּל אֶרֶץ דְּמִצְרַיִם

לַפְּרֹעָה אֲרֵי זַבִּינוּ מִצְרַיִם גִּבֹּר חֲקִלָּה

אֲרֵי תִקֶּיף עֲלֵיהוֹן כִּפְנֶא וַהֲוֹת אֶרֶץ

לַפְּרֹעָה:

וַתְּהִי הָאָרֶץ לַפְּרֹעָה. קְנוּיָה לֹו:

כֹּא וְאֵת הָעָם הָעֵבִיר אֹתוֹ

לְעָרִים מְקֻצָּה גְבוּל מִצְרַיִם

וְעַד קְצָחוֹ:

וַיֵּת עַמָּא אֲעִיבֵר יְתֶהּ מִקְרִי לְקִרִי

מִסִּיפֵי תַחֲוֹם מִצְרַיִם וְעַד סוּפָה:

וְאֵת הָעָם הָעֵבִיר. יוֹסֶה, מַעִיר לְעִיר,

לְזִכְרוֹן שְׂאִין לָהֶם עוֹד חֶלֶק בָּאָרֶץ,

וְהוֹשִׁיב שָׁל עִיר זוֹ בַחֲבֵרְתָּהּ. וְלֹא הוֹצֵרֶךְ

הַכְּתוּב לְכַתּוּב זֹאת, אֲלֵא לְהוֹדִיעַךְ שֶׁבַחֲו

שָׁל יוֹסֶה, שְׁנַתְכוּיִן לְהַסִּיר חֶרֶפָה מֵעַל

אֲחִיו, שֶׁלֹּא יִהְיוּ קוֹרִין אוֹתָם גּוֹלִים:
מִקְצָה גְבוּל מִצְרִים וְגו'. כֵּן עָשָׂה לְכָל
הָעָרִים אֲשֶׁר בַּמְּלָכוֹת מִצְרִים, מִקְצָה
גְבוּלָהּ וְעַד קֶצֶה גְבוּלָהּ:

כַּב־רַק אֲדַמַּת הַכְּהֲנִים לֹא קָנָה
כִּי חֵק לַכְּהֲנִים מֵאֵת פִּרְעֹה
וְאָכְלוּ אֶת חֲקָם אֲשֶׁר נָתַן
לָהֶם פִּרְעֹה עַל כֵּן לֹא מָכְרוּ
אֶת אֲדַמָּתָם:

לְחֹד אֶרְעָא דְכַמְרִיא לָא זְבִין אַרִי

חֲלָקָא לְכַמְרִיא מְלוֹת פְּרַעָה וְאַכְלִין

יֵת חֲלָקְהוֹן דִּי יְהֵב לְהוֹן פְּרַעָה עַל כּוֹן

לָא זְבִינוּ יֵת אֶרְעָהוֹן:

הכּהנים. הַכּוֹמְרִים, כּל לשוֹן כּהן, משרת

לאלהות הוא, חוץ מאותן שהם לשוֹן

גדולה, כּמו כּהן מדין, כּהן און: חוק

לכּהנים. חק, כּך וכּך לחם ליום:

כּג וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל הָעָם הֵן

קִנִּיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת

אֲדַמְתְּכֶם לְפָרְעָה הֲאֵל לָכֶם

זֶרַע וְזֶרְעָתָם אֵת הָאֲדָמָה:

וְאָמַר יוֹסֵף לְעֶמָּא הֵא זַבְנִית יִתְכוֹן

יוֹמָא דִּין וְיֵת אֲרַעְכוֹן לְפָרְעָה הֲאֵל לָכֶם

בַּר זֶרַעַא וְתִזְרְעוֹן יֵת אֲרַעַא:

הֵא. כִּמּוֹ הִנֵּה, כִּמּוֹ זָגָם אֲנִי הֵא דְרַכָּךְ

בְּרֹאשׁ נִתְתִּי:

כִּד וְהָיָה בְּתִבּוּאָת וְנִתְתָּם

חֲמִישִׁית לְפָרְעָה וְאַרְבַּע הַיָּדוֹת

יְהִיָּה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה

וְלֹאֲכֹלְכֶם וְלֹאֲשֶׁר בְּבִתְיֶכֶם

וְלֹאֲכֹל לְטַפְּכֶם:

וַיְהִי בְּאֶעֱזָלִי עַל־לֶתֶא וְתַתָּנוֹן חֵד מִן

חֲמִשָּׁא לְפַרְעֹה וְאַרְבַּע חֲלָקִין יְהִי

לְכוֹן לְבַר זֶרַע חֲקָלָא וְלִמְיַכְלָכוֹן

וְלֹאֲנֶשׁ בְּתִיכוֹן וְלִמְיַכְלָ לְטַפְּלָכוֹן:

לְזֶרַע הַשָּׂדֶה. שְׁבַכְל שְׁנָה: וְלֹאֲשֶׁר

בְּבִתְיֶכֶם. וְלֹאֲכוֹל הַעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת

אשר בבתיכם: טפכם. בנים קטנים:

כה **מפטיר** ויאמרו:

החיתנו נמצא חן בעיני אדני

והיינו עבדים לפרעה:

ואמרו קימתנא נשכח רחמין בעיני

רבוני ונהי עבדין לפרעה:

נמצא חן. לעשות לנו זאת כמו שאמרת:

והיינו עבדים לפרעה. להעלות לו המס

הַזֶּה בְּכָל שָׁנָה, לַחֵק שְׂלֹא יַעֲבֹר:

כּוּ וַיֵּשֶׁם אֶתָּה יוֹסֵף לְחֵק עַד

הַיּוֹם הַזֶּה עַל אֲדַמַּת מִצְרַיִם

לְפָרֶעָה לְחֹמֶשׁ רַק אֲדַמַּת

הַכְּהֻנִּים לְבָדָם לֹא הִיתָה

לְפָרֶעָה:

וְשׁוּי יִתֶּה יוֹסֵף לְגִזְרָא עַד יוֹמָא הַדִּין

עַל אֶרֶץ דְּמִצְרַיִם דִּיהוֹן יְהֻבִּין חַד מִן

חֲמִשָּׁא לְפָרֶעָה לְחוּד אֶרֶץ דְּכַמְרִיא

בְּלַחֲזֵיהוֹן לֹא הָיוּ לְפָרְעָה:

כִּזְוִישׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם

בְּאֶרֶץ גִּשְׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְּרוּ

וַיִּרְבוּ מְאֹד:

וַיֵּתִיב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם

בְּאֶרֶץ דְּגִשְׁן וַאֲחֲסִינוּ בָהּ וַנִּפְּיֶשׁוּ

וַסְּגִיאוּ לַחֲדָא:

וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. וְהֵיכֵן בְּאֶרֶץ

גִּשְׁן, שֶׁהִיא מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ.

פרשת ויגש – מפטיר – דף תקמב

לשון אחיזה: חסלת פרשת ויגש:

כרשית

ויחי

עם אונקלוס ורש"י

פרשת ויחי

כה וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם

שְׁבַע עָשָׂר שָׁנָה וַיְחִי יָמָיו

יַעֲקֹב שְׁנֵי חֲיָיו שְׁבַע שָׁנִים

וְאַרְבָּעִים וּמֵאָה שָׁנָה:

וַחֲיָא יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם שְׁבַע

עָשָׂר שָׁנִין וְהָיוּ יוֹמֵי יַעֲקֹב שְׁנֵי חֲיָוָהּ

מֵאָה וְאַרְבָּעִין וְשֶׁבַע שָׁנִין:

ויחי יעקב. למה פרשה זו סתומה, לפי

שכיון שנפטר יעקב אבינו, נסתמו עיניהם

ולבם של ישראל מצרת השעבוד,

שהתחילו לשעבדם. דבר אחר, שבקש

לגלות את הקץ לבניו, ונסתם ממנו בב"ר:

כט וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לְמוֹת

וַיִּקְרָא לְבָנוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ

אֵם נָא מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ

שִׁים נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי

וַעֲשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וְאַמֶּת אֵל

נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם׃

וְקָרִיבוּ יוֹמֵי יִשְׂרָאֵל לְמַמַּת וְקָרָא

לְבָרָהּ לְיוֹסֵף וַאֲמַר לָהּ אִם כָּעַן

אֲשַׁכַּחֲתִית רַחֲמִין בְּעֵינַיִךְ שׁוֹי כָּעַן יָדְךָ

תַּחֲוֹת יָרְכִי וְתַעֲבֹד עַמִּי טִיבוּ וְקִשׁוּט

לָא כָּעַן תִּקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם׃

וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לָמוֹת. כֹּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר

בּו קְרִיבָה לָמוֹת, לֹא הִגִּיעַ לְיְמֵי אֲבוֹתָיו׃

וַיִּקְרָא לְבָנָו לְיוֹסֵף. לְמִי שֶׁהִיָּה יְכוּלָּה
בִּידּוֹ לַעֲשׂוֹת: שִׁים נָא יָדְךָ. וְהַשְׁבַּע: חֶסֶד
וְאֵמֶת. חֶסֶד שֶׁעוֹשִׂין עִם הַמֵּתִים הוּא חֶסֶד
שֶׁל אֵמֶת, שְׁאִינוֹ מַצְפָּה לְתַשְׁלוּם גְּמוּלָּה:
אֵל נָא תִּקְבְּרֵנִי בַּמִּצְרִים. סוּפָה לְהִיּוֹת
עֹפְרָה כְּנִים וְשֹׁאֵין מִתִּי חוֹצָה לְאֶרֶץ חַיִּים
אֲלֹא בַּצֵּעַר גִּלְגּוּל מַחִילוֹת, וְשֹׁלָא יַעֲשׂוּנִי
מִצְרִים עֲבוֹדַת אֱלִילִים, ב"ר:

וְיִשְׁכַּבְּתִּי עִם אֲבֹתִי וְנִשְׁאַתִּי
בַּמִּצְרִים וְקִבַּרְתִּינִי בְּקִבְרָתָם

וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה כְּדְבָרְךָ:

וְאֶשְׁכּוּב עִם אֲבֹתַי וְתַטְלֵנִי מִמִּצְרִים

וְתִקְבְּרֵנִי בְּקִבְרֵתְהוֹן וַאֲמַר אָנֹכִי

אֶעֱבֹד כְּפִתְגָמְךָ:

וּשְׁכַבְתִּי עִם אֲבוֹתַי. וַיֵּ"ו זֶה מַחֲזֹר

לְמַעַל לְתַחֲלֹת הַמִּקְרָא, שִׁים נָא יָדְךָ

תַּחַת יְרֵכִי וְהִשְׁבַּע לִי, וְאֲנִי סוֹפִי לְשֹׁכֵב עִם

אֲבוֹתַי, וְאַתָּה תִּשְׁאַנֵּי מִמִּצְרִים, וְאֵין לֹאמֹר

וּשְׁכַבְתִּי עִם אֲבוֹתַי הַשְׁכִּיבֵנִי עִם אֲבוֹתַי

בְּמַעֲרָה, שֶׁהָרִי כְּתִיב אַחֲרָיו וְנִשְׁאַתְנִי

ממצרים וקברתני בקבורתם, ועוד, מצינו
בכל מקום לשון שכיבה עם אבותיו היא
הגויעה, ולא הקבורה, כמו וישכב דוד עם
אבותיו, ואחר כך ויקבר בעיר דוד:

לא ויאמר השבעה לי וישבע
לו וישתחו ישראל על ראש
המטה:

ואמר קים לי וקיים לה וסגיד ישראל
על ריש ערסא:

וישתחו ישראל. תעלא בעידניה סגיד

לִיה: עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה. הַפֶּךְ עֲצָמוּ לְצַד
הַשְּׂכִינָה, מִכָּאן אָמְרוּ, שֶׁהַשְּׂכִינָה לִמְעַלָּה
מִרֹאשֹׁתֶיךָ שֶׁל חֹלָה. דָּבָר אֲחֵר עַל רֹאשׁ
הַמִּטָּה, עַל שֶׁהִיתָה מִטָּתוֹ שְׁלִימָה וְלֹא
הָיָה בָּהּ רָשָׁע, שֶׁהָרִי יוֹסֵף מֶלֶךְ הָיָה, וְעוֹד
שֶׁנִּשְׁבָּה לְבֵין הַגּוֹיִם, וְהָרִי הוּא עוֹמֵד
בְּצַדְקוֹ:

בראשית פרק-מח

א וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חָלָה

וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת

מִנְשָׁה וְאֶת אֶפְרַיִם:

וַהֲוָה בְּתָר פֶּתַח־מֵיָּא הָאֱלִין וַאֲמַר לְיוֹסֵף

הָא אֲבוֹךְ שֹׁכֵיב מָרַע וְדַבֵּר יֵת תִּירִין

בְּנוֹהֵי עֲמָה יֵת מִנְשָׁה וְיֵת אֶפְרַיִם:

וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף. אֶחָד מִן הַמְּגִידִים, וְהָרִי זֶה

מִקְרָא קֶצֶר. וַיֵּשׂ אוֹמְרִים אֶפְרַיִם הִיָּה רִגִּיל

לִפְנֵי יַעֲקֹב בַּת־לְמוֹד, וּכְשַׁחֲלָה יַעֲקֹב בָּאָרֶץ

גּוֹשֶׁן, הֵלֶךְ אֶפְרַיִם אֶצֶל אָבִיו לְמַצְרַיִם

לְהַגִּיד לוֹ: וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ. כַּדִּי

שיברכם יעקב לפני מותו:

בַּיָּגֵד לִיעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְנִי

יוֹסֵף בָּא אֵלַי וַיִּתְּחַזֵּק יִשְׂרָאֵל

וַיָּשָׁב עַל הַמִּטָּה:

וַחֲוֵי לִיעֲקֹב וַאֲמַר הָא בְּרִךְ יוֹסֵף אֶתָּא

לְוִתְךָ וְאֶתְּקַף יִשְׂרָאֵל וַיְתִיב עַל

עֲרֹסָא:

ויגד. המגיד ליעקב, ולא פירש מי, והרבה

מקראות קצרי לשון: ויתחזק ישראל.

אמר, אף על פי שהוא בני, מלך הוא,
אחלק לו כבוד, מכאן שחולקין כבוד
למלכות. וכן משה חלק כבוד למלכות,
וירדו כל עבדיך אלה אלי, וכן אליהו
וישנם מתניו וגו':

ג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל יוֹסֵף אֵל
שְׁדֵי נִרְאָה אֵלַי בְּלוֹז בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי:

וַאֲמַר יַעֲקֹב לְיוֹסֵף אֵל שְׁדֵי אֶתְגַּלֵּי לִי
בְּלוֹז בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ יִתִּי:

ד וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנְנִי מִפְּרֶךְ

וְהִרְבֵּיתֶךָ וְנָתַתִּיךָ לְקָהֹל עַמִּים

וְנָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת

לְזֶרַעַךָ אַחֲרֶיךָ אַחֲזֶת עוֹלָם:

וַאֲמַר לִי הֲאֵאָנָה מִפְּשִׁינֶךָ וְאֶסְגְּנֶךָ

וְאֶתְנַנֶּךָ לְכַנְשֵׁת שְׁבָטִין וְאֶתֵּן יָת

אֶרְעָא הָדָא לְבָנֶיךָ בְּתָרְךָ אַחֲסַנֶּת

עוֹלָם:

וְנָתַתִּיךָ לְקָהֹל עַמִּים. בְּשָׂרְנִי שְׁעֵתִידִים

לְצֵאת מִמֶּנִּי עוֹד קָהָל זְעִמִּים, וְאֵף עַל פִּי
שֶׁאֵמַר לִי גוֹי וְקָהָל גּוֹיִם, גּוֹי אֵמַר לִי עַל
בְּנֵימִין, קָהָל גּוֹיִם, הֲרִי שְׁנַיִם לְבַד מִבְּנֵימִין,
וְשׁוֹב לֹא נוֹלַד לִי בֶן, לְמַדְנוּ שֶׁעֲתִיד אֶחָד
מִשְׁבֹּטֵי לִיחָלָק, וְעַתָּה אוֹתָהּ מֵתְנָה אֲנִי
נוֹתֵן לָךְ:

הַיְעֲלֶתָּה שְׁנֵי בָנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לָךְ
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד בֹּאִי אֵלַיךְ
מִצְרַיִמָּה לִי הֵם אֲפָרַיִם
וּמְנַשֶּׁה בְּרָאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יְהוּדָה

לִי:

וְכַעַן תֵּרִין בְּנִיךָ דְּאַתִּילִידוּ לָךְ בְּאַרְעָא
דְּמִצְרַיִם עַד מִיתִי לְוָתְךָ לְמִצְרַיִם דִּילִי
אֲנוּן אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרֵאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן
יְהוּדָה קְדָמִי:

הַנוֹלָדִים לָךְ וְגו' עַד בּוֹאִי אֵלֶיךָ. לִפְנֵי
בּוֹאִי אֵלֶיךָ, כְּלוּמַר שֶׁנוֹלְדוּ מִשְׁפַּרְשַׁת
מִמֶּנִּי עַד שֶׁבֹאֲתִי אֲצִלְךָ: לִי הֵם. בַּחֲשָׁבוֹן
שֶׁאֵר בְּנֵי הֵם, לִיטּוֹל חֶלֶק בָּאָרֶץ אִישׁ
כְּנֶגְדּוֹ:

וּמִזֵּדֶיךָ אֲשֶׁר הוֹלֵדְתָּ

אֲחֵיהֶם לָךְ יִהְיוּ עַל שֵׁם

אֲחֵיהֶם יִקְרְאוּ בְּנֵחֶלְתָם:

וּבְנֶיךָ דֵּי תוֹלִיד בְּתַרְיָהוֹן דִּילָךְ יִהְיוּ

עַל שֵׁם אַחוּהוֹן יִתְקַרוּן בְּאַחֲסִנְתָּהוֹן:

וּמִזֵּדֶיךָ וְגו'. אִם תוֹלִיד עוֹד, לֹא יִהְיוּ

בְּמִנִּין בְּנִי, אֲלֹא בְּתוֹךְ שִׁבְטֵי אֶפְרַיִם

וּמִנְשָׁה יִהְיוּ נִכְלָלִים, וְלֹא יִהְיֶה לָהֶם שֵׁם

בְּשִׁבְטֵים לְעִנִּין הַנַּחֲלָה. וְאֵף עַל פִּי

שֶׁנֶּחֱלָקָה הָאָרֶץ לְמִנִּין גְּלוּלֹתָם, כְּדַכְתִּיב

לרב תרבו נחלתו, וכל איש ואיש נטל
בשורה חוץ מן הבכורים, מכל מקום לא
נקראו שבטים אלא אלו:

וַיֹּאֲנִי בְּבֹאִי מִפָּדֹן מִתַּח עָלִי
רַחֵל בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בְּדֶרֶךְ בְּעוֹד
בְּבֵרַת אֶרֶץ לְבָא אֶפְרַתָּה
וַאֲקַבְּרָהּ שָׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרַת
הוא בית לָחֶם:

וַאֲנִי בְּמִיתִי מִפָּדֹן מִיתַת עָלִי רַחֵל

בְּאַרְעָא דְּכַנְעַן בְּאַרְחָא בְּעוֹד כְּרוּבָא

דְּאַרְעָא לְמִיעַל לְאַפְרָת וּקְבֻרָתָהּ תַּמָּן

בְּאַרְחָא אַפְרָת הִיא בֵּית לָחֶם:

וְאֲנִי בָּבוֹאִי מִפֶּדֶן וְגו'. וְאֵף עַל פִּי שְׂאֲנִי

מִטְרִיחַ עָלַי לְהוֹלִיכֵנִי לְהַקְבֹּר בָּאָרֶץ

כְּנַעַן, וְלֹא כֵךְ עָשִׂיתִי לְאִמֶּךָ, שֶׁהָרִי מִתָּה

סְמוּךְ לְבֵית לָחֶם: כְּבִרְתְּ אָרֶץ. מִדַּת אָרֶץ,

וְהֵם אֲלֹפִים אִמָּה, כְּמִדַּת תַּחֲוֹם שַׁבָּת,

כְּדִבְרֵי ר' מֹשֶׁה הַדְּרִשָּׁן, וְלֹא תֹאמַר שֶׁעֲכָבוּ

עָלַי גַּשְׁמִיִּם מִלְּהוֹלִיכָהּ וּלְקַבְרָהּ בַּחֲבֵרוֹן,

עת הגריד היה, שהארץ חלולה ומנוקבת
ככברה: ואקברה שם. לא הולכתיה
אפילו לבית לחם להכניסה לארץ, וידעתי
שיש בלבך עלי, אבל דע לך שעל פי
הדיבור קברתיה שם, שתהא לעזרה
לבניה, כשיגלה אותם נבוזראדן והיו
עוברים דרך שם, יצאת רחל על קברה
ובוכה ומבקשת עליהם רחמים, שנאמר
קול ברמה נשמע וגו', והקב"ה משיבה יש
שכר לפעולתך נאם ה' וגו' ושבנו בנים
לגבולם. ואונקלוס תרגם כרוב ארעא, כדי

שיעזר חרישת יום, ואומר אני שהיה להם
קצב שהיו קורין אותו כדי מחרישה אחת,
קוריאד"א בלע"ז, כדאמרינן ברוב ותני,
כמה דמסיק תעלא מבי ברבא:

ח וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת בְּנֵי יוֹסֵף
וַיֹּאמֶר מִי אֵלָּה:

וַחֲזָא יִשְׂרָאֵל יְת בְּנֵי יוֹסֵף וַאֲמַר מִן
אֵלֵין:

וירא ישראל את בני יוסף. בקש לברכם
ונתסלקה שכינה ממנו, לפי שעתיד

יִרְבְּעֵם וְאַחֲאֵב לְצֵאת מֵאֲפֵרִים, וַיְהִי־אֵל

וּבְנָיו מִמִּנְשָׁה: וַיֹּאמֶר מִי אֱלֹהִים. מֵהֵיכָן

יֵצְאוּ אֲלוֹ שְׂאֵינָן רֵאשִׁין לְבִרְכָּה:

ט וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָבִיו בְּנֵי

הֵם אֲשֶׁר נָתַן לִי אֱלֹהִים בְּזֶה

וַיֹּאמֶר קִחֵם נָא אֵלַי וְאֶבְרַכֵּם:

וַאֲמַר יוֹסֵף לְאֲבוֹהֵי בְנֵי אֲנוּן דִּי יְהִי

לִי יִי הָכָא וַאֲמַר קְרַבְנוּן כְּעֵן לְוֹתִי

וְאֶבְרַכְנוּן:

בזה. הראה לו שטר אירוסין ושטר
כתובה, ובקש יוסף רחמים על הדבר,
ונחה עליו רוח הקודש: ויאמר קחם נא
אלי ואברכם. זה שאמר הכתוב, ואנכי
תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו,
תרגלתי רוחי ביעקב בשביל אפרים, עד
שלקחן על זרועותיו:

שני, וְעֵינַי יִשְׂרָאֵל כְּבֹדוֹ

מִזֶּקֶן לֹא יוֹכֵל לִרְאוֹת וַיִּגַּשׁ

אַתֶּם אֱלֹיוּ וְיִשְׁכּוּ לָהֶם וַיַּחֲבֹק

לָהֶם:

וְעֵינַי יִשְׂרָאֵל יִקְרָן מִסִּיבוֹ לֹא יִכּוֹל

לְמַחְזִי וְקָרִיב יִתְהוֹן לְוִתָּהּ וְנִשְׁיֵק לְהוֹן

וְגַפִּיף לְהוֹן:

יֵא וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֵל יוֹסֵף

רֵאָה בְּנִיךָ לֹא בָלָלְתִּי וְהֵנָּה

הִרְאָה אֶתִּי אֱלֹהִים גַּם אֶת

זִרְעִי:

וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף לְמַחְזִי אֶפֶיךָ לֹא

סְבִרִית וְהֵא אֲחִזִּי יְתִי יִי אֶף יֵת בְּנִיךָ:

לֹא פִלְלָתִי. לֹא מִלְאֲנִי לְבִי לְחֶשֶׁב

מַחֲשָׁבָה שְׂאֵרָאָה פְּנִיךָ עוֹד. פִּלְלָתִי, לְשׁוֹן

מַחֲשָׁבָה, כְּמוֹ הִבִּיֵּא עֲצָה עֲשֵׂי פִלִּילָה:

יב וַיּוֹצֵא יוֹסֵף אֹתָם מִנְּעַם

בְּרַפְּיוֹ וַיַּשְׁתַּחֲוֶה לְאַפְּיוֹ אֶרְצָה:

וַאֲפִיק יוֹסֵף יִתְהוֹן מִן קַדְמוֹהִי וּסְגִיד

עַל אֲפוֹהִי עַל אֶרְעָא:

ויוצא יוסף אתם. לאחר שנשקם,

הוציאם יוסף מעם ברכיו, כדי לישבם זה

לימין וזה לשמאל, לסמוך ידיו עליהם

ולברכם: וישתחו לאפיו. כשחזר

לאחוריו מלפני אביו:

יג וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת שְׁנֵיהֶם אֶת

אֶפְרַיִם בְּיָמֵינוּ מִשְׁמָאל

יִשְׂרָאֵל וְאֶת מְנַשֶּׁה בְּשִׁמְאֵלֹ

מִיָּמִין יִשְׂרָאֵל וַיִּגַּשׁ אֵלָיו:

וַדַּבֵּר יוֹסֵף יְתַ תְּרוּיָהוּן יְתַ אֶפְרַיִם

בִּימֵינוּ מִשְׁמָאלָא דִּישְׂרָאֵל וִית מְנַשֶּׁה
בְּשִׁמְאֵלָה מִימֵינָא דִּישְׂרָאֵל וְקָרִיב
לָוְתָהּ:

את אפרים בימינו משמאל ישראל.
הבא לקראת חברו, ימינו כנגד שמאל
חברו, וכיון שהוא הבכור מימין לברכה:

יד וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת יָמֵינוּ
וַיָּשֶׁת עַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא
הַצָּעִיר וְאֵת שְׁמָאלוֹ עַל רֹאשׁ

מִנְשֵׁה שֹׁכֵל אֶת יָדָיו כִּי

מִנְשֵׁה הַבְּכוֹר:

וְאוֹשִׁיט יִשְׂרָאֵל יָת יְמִינָה וְשׁוֹי עַל

רִישָׁא דְּאַפְרַיִם וְהוּא זְעִירָא וְיָת

שְׂמָאלָה עַל רִישָׁא דְּמִנְשֵׁה אַחְכְּמִינוֹן

לִידוֹהִי אֲרִי מִנְשֵׁה בּוֹכְרָא:

שֹׁכֵל אֶת יָדָיו. כְּתִרְגוּמוֹ אַחְכְּמִינוֹן,

בַּהֲשֹׁכֵל וְחִכְמָה הַשֹּׁכֵל אֶת יָדָיו לְכַד,

וּמַדְעָת, כִּי יוֹדֵעַ הִיָּה כִּי מִנְשֵׁה הַבְּכוֹר, וְאַף

עַל כִּי כֵן לֹא שֵׁת יְמִינוֹ עָלָיו:

טו וַיְבָרֶךְ אֶת יוֹסֵף וַיֹּאמֶר

הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְחַלְכוּ אֲבֹתַי

לִפְנֵי אַבְרָהָם וַיְצַחֵק הָאֱלֹהִים

הָרַעָה אֹתִי מֵעוֹדִי עַד הַיּוֹם

הַזֶּה:

וַבֶּרֶךְ יֵת יוֹסֵף וַאֲמַר יִי דִּי פִלְחוֹ

אַבְהָתִי קִדְמוֹהִי אַבְרָהָם וַיְצַחֵק יִי דִין

יְתִי מִדְּאִיתָנִי עַד יוֹמָא הַדִּין:

טז הַמִּלְאָךְ הַגָּאֵל אֹתִי מִכָּל רָע

יְבָרֶךְ אֶת הַנְּעָרִים וַיִּקְרָא בָהֶם

שְׁמֵי וְשֵׁם אֲבֹתָי אֲבָרָהָם

וַיִּצְחָק וַיִּדְגּוּ לָרֹב בְּקִרְבִּי

הָאָרֶץ:

מִלְאָכָא דִּי פִּרְק יְתִי מִכָּל בִּישָׁא יְבָרֶךְ

יְת עוֹלָמֵיָא וַיִּתְקַרֵּי בְּהוֹן שְׁמֵי וְשׁוֹם

אֲבֹתָי אֲבָרָהָם וַיִּצְחָק וַיִּכְנוּנֵי יִמָּא

יִסְגּוֹן בְּגוֹ בְּנֵי אֲנָשָׁא עַל אֶרְעָא:

הַמִּלָּאךְ הַגּוֹאֵל אוֹתִי. מִלָּאךְ הַרְגִּיל

להשתלח אלי בצרתי, כענין שנאמר
ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום יעקב
וגו' אנכי האל בית אל: יברך את הנערים.
מנשה ואפרים: וידגו. כדגים הללו
שפריים ורבים ואין עין הרע שולטת בהם:

שלישי
ויירא יוסף

כי ישיבת אביו יד ימינו על
ראש אפרים וירע בעיניו

וַיִּתְּמֹךְ יָד אָבִיו לְהַסִּיר אֹתָהּ

מֵעַל רֹאשׁ אֲפֹרֹתָיו עַל רֹאשׁ

מִנִּשָּׁה:

וַחֲזָא יוֹסֵף אֶרֶץ שְׁנֵי אָבוֹהֵי יָד יְמִינָהּ

עַל רִישָׁא דְּאֲפֹרֹתָיו וּבֵאִישׁ בְּעֵינוֹהִי

וְסִיעַד יָדָא דְּאָבוֹהֵי לְאַעֲדָאָהּ יְתָהּ מֵעַל

רִישָׁא דְּאֲפֹרֹתָיו לְאַנְחוּתָהּ עַל רִישָׁא

דְּמִנִּשָּׁה:

וַיִּתְּמֹךְ יָד אָבִיו. הָרִימָהּ מֵעַל רֹאשׁ בְּנוֹ

ותמכה בידו:

וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָבִיו לֹא כֵן

אָבִי כִּי זֶה הַבְּכֹר שְׁמִים יִמְיִנֶה

עַל רֹאשׁוֹ:

וַאֲמַר יוֹסֵף לְאֲבוֹהֵי לֹא כֵן אֲבֹא אֲרִי

דִּין בּוֹכֵרָא שׁוֹ יִמְיִנֶה עַל רִישָׁה:

יֵט וַיִּמָּאֵן אָבִיו וַיֹּאמֶר יִדְעָתִי

בְּנֵי יִדְעָתִי גַם הוּא יִהְיֶה לְעַם

וְגַם הוּא יִגְדֹּל וְאֹלָם אָחִיו

הַקָּטָן יִגְדֹּל מִמֶּנּוּ וְזָרְעוֹ יִהְיֶה

מִלֹּא הַגּוֹיִם:

וְסָרִיב אָבוֹהֵי וְאִמֹּר יִדְעָנָא בְּרִי יִדְעָנָא

אֵךְ הוּא יְהִי לְעַמָּא וְאֵךְ הוּא יִסְגִּי

וּבָרַם אָחוֹהֵי זַעֲיָרָא יִסְגִּי מִנָּה וּבְנוֹהֵי

יְהוֹן שְׁלִיטִין בְּעַמֵּמִיא:

יִדְעָתִי בְּנֵי יִדְעָתִי. שֶׁהוּא הַבְּכוֹר: גַּם הוּא

יִהְיֶה לָעָם. וַיִּגְדַּל, שֶׁעָתִיד גִּדְעוֹן לְצֵאת

מִמֶּנּוּ, שֶׁהַקַּב"ה עוֹשֶׂה נֶם עַל יָדוֹ: וְאוֹלָם

אֲחִיו הַקָּטָן יִגְדַּל מִמֶּנּוּ. שֶׁעָתִיד יְהוֹשֻׁעַ

לִצְאֹת מִמֶּנּוּ, שִׁנְחִיל אֶת הָאָרֶץ וְיִלְמֹד
תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל: וְזָרְעוּ יִהְיֶה מְלֹא הַגּוֹיִם.
כָּל הָעוֹלָם יִתְמַלֵּא בַּצֵּאת שְׁמֵעוּ וְשִׂמּוּ,
בְּשִׁיעַמִּיד חֲמָה בִּגְבֻעוֹן וִירַח בַּעֲמָק אֵילָוִן:
וַיְבָרְכֵם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר
בָּךְ יְבָרַךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יִשְׁמְךָ
אֱלֹהִים בְּאַפְרַיִם וּבְמִנְשֶׁה
וַיִּשָּׂם אֶת אֶפְרַיִם לְפָנָי מִנְשֶׁה:
וַיְבָרֵכֵנוּ בַּיּוֹמָא הַהוּא לְמִימָר בָּךְ

יְבָרֶךְ יִשְׂרָאֵל לְמִימַר יְשׁוּיָנָךְ יי

כְּאַפְרִימ וְכַמְנַשֶּׁה וְשׁוּי יְת אַפְרִימ קָדָם

מִנַּשֶּׁה:

בך יברך ישראל. הבא לברך את בניו,

יברכם בברכתם, ויאמר איש לבנו ישימך

אלהים כאפריים וכמנשה: וישם את

אפריים. בברכתו לפני מנשה, להקדימו

בדגלים ובחנוכת הנשיאים:

כא ויאמר יִשְׂרָאֵל אֵל יוֹסֵף

הִנֵּה אֲנֹכִי מֵת וְהִיָּה אֱלֹהִים

עֲמַכֶּם וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל אֲרִץ

אֲבֹתֵיכֶם:

וְאָמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הֲאֵאֱנָא מֵאִית

וְיְהִי מִימָרָא דִּי בְּסַעֲדָכוֹן וְיִתִּיב יִתְכוֹן

לְאַרְעָא דְאַבְהַתְכוֹן:

כב וְאֲנִי נָתַתִּי לָךְ שְׂכָם אֶחָד

עַל אֶחָיִךְ אֲשֶׁר לְקַחְתִּי מִיַּד

הָאֱמֹרִי בְּחֶרְבִּי וּבְקִשְׁתִּי:

וְאֲנָא יְהִבִּית לָךְ חוּלְק חַד יִתִּיר עַל

אַחִיךָ דִּי נְסִיבִית מִידָא דְאַמּוֹרָא

בְּצִלוֹתִי וּבְבָעוֹתִי:

וְאֲנִי נָתַתִּי לָךְ. לְפִי שֵׁאתָה טוֹרַח

לְהַתְעַסֵּק בַּקְבוּרָתִי, וְגַם אֲנִי נָתַתִּי לָךְ

נַחֲלָה שֶׁתִּקְבֹּר בָּהּ, וְאִיזוֹ, זֶה שְׁכָם, שֶׁנֶּאֱמַר

וְאֵת עֲצָמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הָעֵלּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בְּשָׁכָם: שְׁכָם אֶחָד עַל

אֶחָיִךְ. שְׁכָם מִמֶּשׁ, הִיא תִּהְיֶה לָךְ חֶלֶק

אֶחָד יִתִּירָה עַל אֶחָיִךְ: בַּחֲרָבִי וּבִקְשָׁתִי.

כְּשֶׁהָרְגוּ שְׁמַעוֹן וְלֹוִי אֶת אֲנָשֵׁי שְׁכָם,

נִתְכַּנְּסוּ כָּל סְבִיבוֹתֵיהֶם לְהַזְדוּזֵג לָהֶם,

וַחֲגַר יַעֲקֹב כָּלִי מִלְחָמָה כְּנֶגְדָּן. דָּבָר אַחֵר
שִׁכְמָם אֶחָד, הוּא הַבְּכוּרָה, שִׁיטְלוּ בְּנֵיו שְׁנֵי
חֲלָקִים, וְשִׁכְמָם לְשׁוֹן חֲלָק הוּא, כְּתִרְגוּמוֹ,
וְהִרְבָּה יֵשׁ לוֹ דּוּמִים בַּמִּקְרָא, כִּי תִשְׁתַּמּוּ
שִׁכְמָם, תִּשְׁתִּית שׁוֹנָאִי לִפְנֵי לַחֲלָקִים,
אַחֲלָקָה שִׁכְמָם, דֶּרֶךְ יִרְצָחוּ שִׁכְמָה אִישׁ
חֲלָקוֹ, לְעַבְדּוֹ שִׁכְמָם אֶחָד: אֲשֶׁר לִקְחָתִי
מִיַּד הָאֻמּוֹרִי. מִיַּד עָשׂו, שֶׁעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה
אֻמּוֹרִי. דָּבָר אַחֵר, שֶׁהִיא צַד אֲבִיו בְּאֹמְרִי
פִּיו: בַּחֲרָבִי וּבִקְשָׁתִּי. הִיא חֲכַמְתּוֹ
וְתַפְלָתּוֹ.:

א רביעי ויקרא יעקב

אל בניו ויאמר האספו

ואגידה לכם את אשר יקרא

אתכם באחרית הימים:

ויקרא יעקב לבנוהי ואמר אתכנסו

ואחוי לכון ית די יערע יתכון בסוף

יומיא:

וַאֲגִידָה לָכֶם. בִּקֵּשׁ לְגִלּוֹת אֶת הַקֶּץ

וְנִסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ שְׂכִינָה, וְהִתְחִיל אֹמֵר

דְּבָרִים אַחֲרִים:

ב הַקִּבְצוֹ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יִעֲקֹב

וְשִׁמְעוּ אֵל יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם:

אֶת־כַּנְשׁוֹ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יִעֲקֹב וְקִבְּלוּ

אוֹלְפָן מִן יִשְׂרָאֵל אֲבוֹכוֹן:

ג רְאוּבֵן בְּכֹרִי אֶתָּה כָּחִי

וְרֵאשִׁית אֹנִי יֶתֶר שְׂאֵת

וַיֵּתֶר עֵז:

רְאוּבֵן בּוֹכְרִי אֶת חֵילִי וַיֵּשׁ תִּקְפִּי לָךְ

הָיָה חֲזִי לְמַסָּב תִּלְתָּא חוֹלְקִין

בְּכִירוֹתָא כְּהִנְתָּא וּמִלְכוֹתָא:

וראשית אוני. היא טפה ראשונה שלו,

שלא ראה קרי מימיו: אוני. בוחי, כמו

מצאתי און לי, מרוב אונים, ולאין אונים:

יתר שאת. ראוי היית להיות יתר על

אחיד בבהונה, לשון נשיאות כפים: ויתר

עז. במלכות, כמו ויתן עז למלכו, ומי גרם

לך להפסיד כל אלה:

ד פִּחַז כַּמִּים אֵל תוֹתַר כִּי

עֲלִית מִשְׁכְּבִי אֲבִיךָ אִז חֲלָלָתָ

יִצְוֵעִי עָלָה:

עַל דְּאִזְלָתָא לְקַבֵּל אֶפְיךָ הָא כְּמִיא

בְּרַם לֹא אֶהְיֶיתָא חוֹלֵק יְתִיר לֹא תִסַּב

אַרִי סְלִקְתָּא בֵּית מִשְׁכְּבִי אֲבוּךָ בְּכֹן

אַחֲלָתָא לְשׁוּרֵי בְּרִי סְלִקְתָּא:

פִּחַז כַּמִּים. הַפְחִז וְהַבְהִילָה אֲשֶׁר מִהֲרַת

להראות כעסך, כמים הללו הממהרים
למרוצתם. לכך: אל תותר. אל תרבה
ליטול כל היתרות הללו שהיו ראויות לך,
ומהו הפחז אשר פחזת: כי עליית משכבי
אביך אז חללת. אותו שם שעלה על
יצועי, והיא השכינה שהיה דרכה להיות
עולה על יצועי: פחז. שם דבר הוא,
לפיכך טעמו למעלה, וכולו נקוד פת"ח,
ואלו היה לשון עבר, היה נקוד חציו
קמ"ץ וחציו פת"ח, וטעמו למטה: יצועי.
לשון משכב, על שם שמציעים אותו על

ידי לבדין וסדינין, והרבה דומים לו, אם
זכרתיך על יצועי, אם אעלה על ערש
יצועי:

ה שִׁמְעוֹן וְלֹאֵי אֶחָיִם כָּלִי חָמֶם
מִכֶּרְתֵּיהֶם:

שִׁמְעוֹן וְלֹאֵי אֶחָיִן גִּבְרִין גִּבְרִין בְּאֶרֶע
תּוֹתְבוֹתָהוֹן עֲבָדוֹ גְּבוּרָא:

שמעון ולוי אחים. בעצה אחת, על שכם
ועל יוסף, ויאמרו איש אל אחיו וגו' ועתה
לכו ונהרגהו, מי הם, אם תאמר ראובן או

**יהודה, הרי לא הסכימו בהריגתו, אם
תאמר בני השפחות, הרי לא היתה שנאתן
שלמה, שנאמר והוא נער את בני בלחה
ואת בני זלפה וגו', יששכר וזבולון לא היו
מדברים בפני אחיהם הגדולים מהם, על
ברחך שמעון ולוי הם שקראם אביהם
אחים: כלי חמס. אומנות זו של רציחה
חמס הוא בידכם, מברכת עשו היא, זו
אומנות שלו היא, ואתם חמסתם אותה
הימנו: מכרתיהם. לשון כלי זיין, הסייף
בלשון יוני מבי"ר. דבר אחר מכרתיהם,**

בארץ מגורתם נהגו עצמן בכלי חמס, כמו
מכורותיך ומולדותיך, וזה תרגום של
אונקלוס:

וּבְסֻדְרָם אֵל תִּבְאָ נַפְשִׁי בְּקַחְלָם
אֵל תַּחַד כְּבֹדִי כִּי בְּאַפָּם
הִרְגוּ אִישׁ וּבְרִצְנָם עֲקְרוּ
שׁוֹר:

בְּרִזְהוֹן לֹא הָיוּ נַפְשִׁי בְּאַתְכַּנְשֵׁהוֹן
לְמַתָּה לֹא נַחֲתִית מִן יְקָרִי אֲרִי

בְּרִגְזָהוֹן קָטְלוּ קְטוֹל וּבְרַעְיוֹתָהוֹן תִּרְעוּ

שׁוֹר סִנְאָה:

**בסדם אל תבא נפשי. זה מעשה זמרי,
כשנתקבצו שבטו של שמעון להביא את
המדינית לפני משה, ואמרו לו זו אסורה
או מותרת, אם תאמר אסורה, בת יתרו מי
התירה לך, אל יזכר שמי בדבר, שנאמר
זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני,
ולא כתב בן יעקב: בקהלם. כשיקהיל
קרח שהוא משבטו של לוי, את כל העדה
על משה ועל אהרן: אל תחד כבודי. שם**

אל יתיחד עמהם שמי, שנאמר בן קרח בן
יצהר בן קהת בן לוי, ולא נאמר בן יעקב,
אבל בדברי הימים, כשנתיחסו בני קרח
על הדוכן, נאמר בן קרח בן יצהר בן קהת
בן לוי בן ישראל: אל תחד כבודי. כבוד
לשון זכר הוא, ועל כרחך אתה צריך
לפרש כמדבר אל הכבוד, ואומר אתה
כבודי אל תתיחד עמהם, כמו לא תחד
אתם בקבורה: כי באפם הרגו איש. אלו
חמור ואנשי שכם, ואינן חשובין כולם
אלא כאיש אחד, וכן הוא אומר בגדעון,

והכית את מדין כאיש אחד וכן במצרים
סוס ורוכבו רמה בים, זהו מדרשו.
ופשוטו, אנשים הרבה קורא איש, כל
אחד לעצמו, באפם הרגו כל איש שכעסו
עליו, וכן וילמד לטרוף טרף אדם אכל:
וברצונם עקרו שור. רצו לעקור את יוסף
שנקרא שור, שנאמר בכור שורו הדר לו.
עקרו אשרישו"ר בלע"ז, לשון את
סוסיהם תעקר:

וְאֶרְוֶה אִפְּם כִּי עֵז וְעִבְרָתָם
כִּי קִשְׁתָּהּ אֲחִלָּקָם בִּיעֲקֹב

וַאֲפִיצֶם בְּיִשְׂרָאֵל:

לִיט רְגִזְהוֹן אֲרִי תִקִּיף וַחֲמַתְהוֹן אֲרִי

קָשִׁיא אַפְלָגְנוֹן בִּיעֶקֶב וַאֲבַדְרָנוֹן

בְּיִשְׂרָאֵל:

אֲרוֹר אַפֶּם כִּי עִז. אֲפִילוֹ בִשְׁעַת תּוֹכַחַה

לֹא קָלָל אֶלֶּא אֶת אַפֶּם, וְזֶהוּ שֶׁאֵמַר בִּלְעָם

מָה אֶקוֹב לֹא קִבָּה אֵל: אַחֲלָקֶם בִּיעֶקֶב.

אֲפִרִידֶם זֶה מִזֶּה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה לּוֹי בַּמִּנִּין

הַשְּׁבֵטִים, וְהָרִי הֵם חֲלוּקִים. דְּבַר אַחֵר, אִין

לֶךְ עֲנִיִּים וְסוֹפְרִים וּמַלְמָדֵי תִינוּקוֹת אֶלֶּא

משמעון, כדי שיהיו נפוצים, ושבטו של
לוי עשאו מחזר על הגרנות לתרומות
ולמעשרות, נתן לו תפוצתו דרך כבוד:

חִי־הוֹדָה אֶת־הַיְּדוּדִי אֶחָיִךְ יִדְּךָ
בְּעֶרְףְּ אֲבִיךָ יִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ בְּנֵי
אָבִיךָ:

יְהוּדָה אַתְּ אוֹדִיתָא וְלֹא בְּהִיתָתָא בְּךָ
יְדוּן אֶחָיִךְ יִדְּךָ תִּתְקַף עַל בְּעָלִי
דְּבָבְךָ יִתְבַּדְּרוּן סְנַאךָ יְהוּן מִחֲזָרִין

קָדֵל קִדְמָךְ וַיְהוֹן מִקְדָּמִין לְמִשְׁאַל
בְּשִׁלְמָךְ בְּנֵי אָבוֹךְ:

יהודה אתה יודוך אחיך. לפי שהוכיח
את הראשונים בקנטורים, התחיל יהודה
לסוג לאחוריו, וקראו יעקב בדברי רצוי,
יהודה לא אתה כמותם: ידך בערף
איביך. בימי דוד, ואויבי תתה לי עזרף:
בני אביך. על שם שהיו מנשים הרבה, לא
אמר בני אמך, כדרך שאמר יצחק:

ט גִּוֹר אֲרִיָּה יְהוּדָה מִפְּיָךְ בְּנֵי

עֲלִיתָ כָּרַע רַבִּין כְּאַרְיֵה

וּכְלָבִיא מִי יְקִימְנוּ:

שֶׁלֹטוֹן יְהִי בְּשֵׁרוּיָא וּבְסוּפָא יִתְרַבָּא

מִלְכָּא מַדְבֵּית יְהוּדָה אֲרִי מִדִּין קַטְלָא

בְּרִי נַפְשָׁךְ סֶלְקָתָא יְנוּחַ יִשְׂרָי בְּתַקוּף

כְּאַרְיֵה וּכְלִיתָא וְלִית מַלְכוּ דְתַזְעִזְעֵנָה:

גִּזְרֵי אַרְיֵה. עַל דּוּד נִתְנַבָּא בַתְּחִלָּה, גִּזְרֵי,

בְּהִיּוֹת שְׂאוֹל מֶלֶךְ עַלִּינוּ אַתָּה הֵיית

הַמוֹצִיא זֶה מְבִיא אֶת יִשְׂרָאֵל, וְלִבְסוּף

אַרְיֵה, כְּשֶׁהַמְּלִיכוּת עָלֵיהֶם. וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגַּם

שִׁלְטוֹן יֵהָא בִּשְׂרֹיָא, בַּתְּחִלָּתוֹ: מִטְרָף.

מָמָה שְׁחַשְׁדִּיתִךְ בִּטְרוּף טוֹרָף יוֹסֵף חֵיה

רַעָה אֲכַלְתָּהוּ, וְזֵהוּ יִהְיֶה שְׁנַמְשָׁל

לְאִרְיָה: בְּנֵי עֲלִית. סִלְקַת אֶת עֲצָמֶךָ

וְאָמַרְתָּ מָה בָּצַע וְגו', וְכֵן בַּהֲרִיגַת תָּמָר

שְׁהוּדָה צְדָקָה מִמֶּנִּי, לְפִיכֵךְ כָּרַע רַבֵּץ וְגו',

בִּימֵי שְׁלָמָה אִישׁ תַּחַת גִּפְנוֹ וְגו':

יֵּ, לֹא יָסוּר שִׁבְט מִיִּהוּדָה

וּמִחֲקֹק מִבֵּין רַגְלָיו עַד פִּי

יָבֹא (שִׁילָה) שִׁילֹו וְלֹו יִקְנֶהָת

עמים:

לֹא יַעֲדֵי עֶבֶד שְׁלֹטֵן מְדִבֵּית יְהוּדָה
וּסְפָרָא מִבְּנֵי בְנוֹהֵי עַד עֲלָמָא עַד
דִּיִּיתִי מְשִׁיחָא דְדִילָהּ הִיא מַלְכוּתָא
וְלָהּ יִשְׁתַּמְעוֹן עַמֵּיָא:

לֹא יסור שבט מִיהוּדָה. מדוד ואילך אלו
ראשי גליות שבבבל, שרודים את העם
בשבט, הממונים על פי המלכות: ומחקק
מבין רגליו. תלמידים, אלו נשיאי ארץ
ישראל: עד כי יבא שילח. מלך המשיח

שהמלוכה שלו, וכן תרגמו אונקלוס.
ומדרש אגדה, שילו, שי לו שנאמר יובילו
שי למורא: ולו יקחת עמים. אסיפת
העמים, שהיו"ד עיקר היא ביסוד, כמו
יפעתך, ופעמים שנופלת ממנו, וכמה
אותיות משמשות בלשון זה, והם נקראים
עיקר נופל, כגון נו"ן של נוגף, ושל נושך,
ואל"ף שבאותי באזניכם, ושבאבחת
חרב, ואסוך שמן, אף זה יקחת עמים,
אסיפת עמים, שנאמר אליו גוים ידרושו,
ודומה לו עין תלעג לאב ותבוז ליקחת

אם, לקבוצ קמטים שבפניה מפני זקנתה,
ובגמרא דיתבי ומקהו אקהתא בשוקי
דנהרדעא במסכת יבמות, ויכול היה לומר
קהיית עמים:

יא אַמְרֵי לְגַפֶּן (עירה) עִירוֹ
וְלִשְׁרָקָה בְּנֵי אֲתָנּוּ כָּבֶם בִּיּוֹן
לְבִשׁוֹ וּבָדָם עֲנָבִים (סותה)
סותו:

יִסְחַר יִשְׂרָאֵל לְקָרְתָּה עֲמָא יְבָנוֹן
הֵיכְלָה יְהוֹן צִדִּיקָא סְחֹר סְחֹר לָהּ

וְעַבְדִּי אֲוִרִיתָא בְּאוּלְפָן עִמָּה יְהִי

אֶרְגֹּן טַב לְבוֹשׁוֹהִי כְּסוּתָהּ מִלָּא

מִלָּא צִבֵּעַ זְהוּרִי וְצִבְעוֹנִין:

אסרי לגפן עירה. נתנבא על ארץ יהודה

שתהא מושכת יין כמעייין, איש יהודה

יאסור לגפן עיר אחד, ויטעננו מגפן אחת,

ומשורק אחד בן אתון אחד: שרקה.

זמורה ארוכה, קוריי"רא בלע"ז: כבס

ביין. כל זה לשון רבוי יין: סותה. לשון

מין בגד הוא, ואין לו דמיון במקרא:

**אסרי. כמו אוסר דוגמתו מקימי מעפר
דל, היושבי בשמים, וכן בני אתונו כענין
זה. ואונקלוס תרגם במלך המשיח. גפן
הם ישראל, עירה זו ירושלים, שורקה אלו
ישראל, ואנכי נטעתיך שורק: בני אתנו.
יבנון היכליה, לשון שער האיתון בספר
יחזקאל, ועוד תרגמו בפנים אחרים. גפן
אלו צדיקים, בני אתונו עבדי אורייתא
באולפן, על שם רוכבי אתונות צחורות,
כבם ביין, יהא ארגוון טב לבושוהי,
שציבועו דומה לייין, וצבעונין הוא לשון**

סוּתָהּ, שֶׁהָאִשָּׁה לֹבֶשֶׁתָּן, וּמִסִּיתָהּ בֶּהֱן אֶת
הַזָּכָר לִיתֵן עֵינָיו בָּהּ. וְאַף רַבּוּתֵינוּ פִּירְשׁוּ
בַּגִּמְרָא, לְשׁוֹן הַסֵּתֶת שְׂכָרוֹת, בַּמַּסַּכָּת
כַּתּוּבֹת, וְעַל הַיֵּין, שֶׁמָּא תֹאמַר אֵינוּ
מֵרֹזֶה, תִּלְמִיד לֹמֵד לֹמֵר סוּתָהּ:

יב חֲכָלֵילִי עֵינַיִם מִיָּין וְלֶבָן
שְׁנַיִם מִחֲלָב:

??? יִסְמְקוֹן טוֹרוֹהִי בְּכַרְמוֹהִי יִטּוּפוֹן
נִעְוֹהִי בַּחֲמָר יַחֲוֹרֵן בְּקַעֲתָהּ בְּעִיבוֹר
וּבְעֵדְרֵי עָנָא:

חכלילי. לשון אודם, כתרגומו, וכן למי
חכלילות עינים, שכן דרך שותי יין
עיניהם מאדימין: מחלב. מרוב חלב,
שיהא בארצו מרעה טוב לעדרי צאן, וכן
פירוש המקרא, אדום עינים יהא מרוב יין,
ולבן שנים יהא מרוב חלב. ולפי תרגומו
עינים ל' הרים שמשם צופים למרחוק.
ועוד תרגמו בפנים אחרים, לשון מעינות
וקילוח היקבים, נעוזה, יקבים שלו,
ולשון ארמי הוא במס' עבודת אלילים,
נעוזה ארתחו, יחזורן בקעתיה תרגם שנים,

לשון שני הסלעים:

יג זבולן לחוף ימים ישכון

והוא לחוף אנית וירכתו על

צידו:

זבולן על ספר יממיה ישרי והוא

יכבש מחוזין בספינן וטוב ימא ייכול

ותחומה יהי מטי על צידו:

זבולן לחוף ימים. על חוף ימים תהיה

ארצו, חוף, כתרגומו ספר, מרק"א בלע"ז,

והוא יהיה מצוי תדיר אל חוץ אניות,
במקום הנמל, שאניות מביאות שם
פרקמטיא, שהיה זבולון עוסק
בפרקמטיא, וממציא מזון לשבט יששכר,
והם עוסקים בתורה, הוא שאמר משה
שמח זבולון בצאתך ויששכר באהלך,
זבולון יוצא בפרקמטיא, ויששכר עוסק
בתורה באהלים: וירכתו על צידן. סוף
גבולו יהיה סמוך לצידון, וירכתו, סופו,
כמו ולירכתי המשכן:

יד יִשְׁשַׁכָּר חֲמֹר גָּרָם רֵבִיץ בֵּין

הַמִּשְׁפָּתִים:

יִשְׁשַׁכַּר עֶתִיר בְּנֵי־כָסִין וְאַחֲסֵנֶתָהּ בֵּין

תַּחֲמוּמֵיהֶם:

יִשְׁשַׁכַּר חֲמוֹר גֵּרָם. חֲמוֹר בַּעַל עֲצָמוֹת,

סוֹבֵל עוֹל תוֹרָה כַּחֲמוֹר חֲזַק שְׂמִטְעִינִין

אוֹתוֹ מִשָּׂא כְּבֹד: רַבֵּץ בֵּין הַמִּשְׁפָּתִים.

כַּחֲמוֹר הַמַּהֲלֵךְ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וְאֵין לוֹ לִינָה

בַּבַּיִת, וְכַשֵּׁהוּא רוֹצֵה לָנוּחַ, רוֹבֵץ בֵּין

הַתַּחֲמוּמִין בַּתַּחֲמוּמֵי הָעֵיירוֹת שֶׁהוֹלִיךְ שָׁם

פֶּרֶק מֵיָא:

טו וַיֵּרָא מִנְּחָה כִּי טוֹב וְאֵת

הָאָרֶץ כִּי נָעֲמָה וַיֵּט שְׁכֻמוֹ

לְסִבְלָ וַיְהִי לָמָס עֲבָדִ:

וַחֲזָא חוֹלְקָא אֲרִי טַב וַיֵּת אֶרְעָא אֲרִי

מֵעֲבָדָא פִירִין וַיִּכְבֵּשׁ מַחֲזֵי עַמְמִיא

וַיִּשְׁיִצֵי יֵת דִּירִיהוֹן וְדֵאֲשַׁת־אֲרוֹן בְּהוֹן

יְהוֹן לָהּ פִלְחִין וּמַסְקִי מַסִּין:

וַיֵּרָא מִנּוּחָה כִּי טוֹב. רֵאָה לַחֲלָקוֹ אֲרֶץ

מְבוֹרַכַת וְטוֹבָה לְהוֹצִיא פִירוֹת: וַיֵּט שְׁכֻמוֹ

**לסבל. עול תורה: ויהי. לכל אחיו
ישראל: למס עבד. לפסוק להם הוראות
של תורה וסדרי עבודין, שנאמר ומבני
יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה
יעשה ישראל ראשיהם מאתים, מאתים
ראשי סנהדראות העמיד, וכל אחיהם על
פיהם: ויט שכמו. השפיל שכמו, כמו ויט
שמים הטו אזניכם. ואונקלוס תרגם
בפנים אחרים, ויט שכמו לסבול מלחמות,
ולכבוש מחוזות, שהם יושבים על הספר,
ויהיה האויב כבוש תחתיו למס עובד:**

טו דן יִדִּין עֲמוֹ כְּאַחַד שְׁבִטֵי
יִשְׂרָאֵל:

מִדְּבֵית דָּן יִתְבַּחַר וַיִּקְוֶם גִּבּוֹרָא בְּיוֹמוֹהִי
יִתְפָּרֵק עֲמָהּ וּבְשָׁנוֹהִי יִנוּחוֹן כְּחֻדָּא
שְׁבִטֵיא דִּישְׂרָאֵל:

דן ידין עמו. ינקום נקמת עמו
מכלשתיים, כמו כי ידין ה' עמו: כאחד
שבטי ישראל. כל ישראל יהיו כאחד
עמו, ואת כלם ידין, ועל שמשון נבא
נבואה זו. ועוד יש לפרש כאחד שבטי

ישראל, כמיוחד שבשבטים, הוא דוד

שבא מיהודה:

יְיָֽיְהִי דָן נֶחֱשׁ עָלַי דֶּרֶךְ שְׁפִיכֹן

עָלַי אֶרֶח הַנֶּשֶׁךְ עֲקֹבִי סוֹם

וַיִּפֹּל רֶכְבוֹ אַחֲזָר:

יְיָֽיְהִי גִבֹּרָא דִּיתְבַּחַר וַיִּקּוּם מִדְּבִית דָּן

אִימָתָה תִּתְרַמֶּי עַל עַמִּמִּיא וּמַחֲתָה

תִּתְיַקַּף בְּפִלְשֶׁתַּי כַּחֲיוֹי חוֹרֵמָן יִשְׂרִי

עַל אֶרְחָא וּכְפַתְנָא יְכַמוֹן עַל שְׂבִילָא

יִקְטִיל גְּבַרִי מִשְׁרִית פְּלִשְׁתָּאִי פְּרָשִׁין

עִם רַגְלָאִין יַעֲקֹב סוּסוֹן וְרִתְכִין וַיִּמָּגֵר

רוֹכְבֵיהוֹן לְאַחֻרָא:

שפיפן. הוא נחש, ואומר אני שקראו בן

על שם שהוא נושף כמו ואתה תשופנו

עקב: הנושך עקבי סוס. כך דרכו של

נחש. ודמהו לנחש הנושך עקבי סוס.

ויפל רכבו אחור. שלא נגע בו, ודוגמתו

מצינו בשמשון, וילפת וגו' את שני עמודי

התוך וגו', ושעל הגג מתו. ואונקלוס

תרגם כחיזי חורמן, שם מיין נחש שאין

רפואה לנשיכתו, והוא צפעוני, וקרזי

חורמן על שם שעושה הכל חרס,

וכפתנא, כמו פתן, יכמון, יארוב:

יח? לישועתך קויתי יחזק:

לפורקנך סברית יי:

לישועתך קויתי ה'. נתנבא שינקרו

כלשתיים את עיניו, וסופו לומר זכרני נא

וחזקני נא אך הפעם:

יט חמישי גֵּד גְּדוּד

יְגוּדְנוּ וְהוּא יִגֵּד עֲקֵב:

מִדְּבֵית גֵּד מִשְׁרֵית מְזִינִין כִּד יַעֲבֹרֶן

יֵת יִרְדְּנָא קָדָם אַחִיהוֹן לְקָרְבָּא

וּבְנִכְסִין סְגִיאִין יְתוּבוֹן לְאַרְעָהוֹן:

גֵּד גְּדוּד יְגוּדְנוּ. כּוֹלָם לְשׁוֹן גְּדוּד הֵם, וּבֶךְ

חֲבֵרוֹ מִנְחָם. וְאֵם תֹּאמַר אֵין גְּדוּד בְּלֹא שְׁנֵי

דְּלָתֵי"ן, יֵשׁ לוֹמַר גְּדוּד שֵׁם דְּבַר צְרִיךְ שְׁנֵי

דלתי"ן, שכן דרך תיבה בת שתי אותיות
להכפל בסופה, ואין יסודה אלא שתי
אותיות, וכן אמר כצפור לנוד, מגזרת
ושבעתי נדודים, שם נפל שדוד, מגזרת
ישוד צהרים, אף יגוד יגודנו, וגדוד מגזרה
אחת הם, וכשהוא מדבר בלשון יפעל,
אינו כפול, כמו יגוד, ינוד, ירום, ישוד,
ישוב, וכשהוא מתפעל או מפעיל אחרים,
הוא כפול, כמו יתגודד, יתנודד, יתרום,
יתבולל, יתעודד, ובלשון מפעיל יתום
ואלמנה יעודד, לשובב יעקב אליו,

משובב נתיבות, אף יגודנו האמור כאן אין
לשון שיפעילוהו אחרים, אלא כמו יגוד
הימנו, כמו בני יצאוני, יצאו ממני. גד
גדוד יגודנו, גדודים יגודו הימנו, שיעברו
הירדן עם אחיהם למלחמה כל חלוץ עד
שנכבשה הארץ: והוא יגד עקב. כל
גדודיו ישובו על עקבם לנחלתם שלקחו
בעבר הירדן, ולא יפקד מהם איש: עקב.
בדרך ובמסילותם שהלכו ישובו, כמו
ועקבותיך לא נודעו, וכן בעקבי הצאן,
בלשון לע"ז תרציא"ס:

כ מֵאֲשֶׁר שְׁמֶנָּה לַחֲמוֹ וְהוּא

יֵתֵן מִעֲדֵנִי מִלֶּךְ:

דָּאֲשֶׁר טָבָא אֶרְעָה וְהוּא מֶרְבִּיא

בְּתַפְנוּקֵי מִלְכִּין:

מאשר שמנה לחמו. מאכל הבא מחלקו

של אשר יהא שמן, שיהיו זיתים מרובים

בחלקו, והוא מושך שמן כמעין, וכן ברכו

משה וטובל בשמן רגלו, כמו ששנינו

במנחות, פעם אחת הוצרכו אנשי לודקיא

לשמן זכו:

כא נִפְתָּלִי אֵילָה שְׁלַחַה הֲנֹתָן

אֲמַרִי שֹׁפֵר:

נִפְתָּלִי בְּאַרְעַ טָבָא יִתְרַמִּי עַדְבָּה

וְאַחֲסִנְתָּה תְּהִי מְעַבְדָּא פִירִין יְהוֹן

מוֹדֵן וּמְבָרְכִין עֲלֵיהוֹן:

אֵילָה שְׁלַחַה. זֹו בִקְעַת גִּינוֹסֶר, שֶׁהִיא

קִלָּה לְבֶשֶׁל פִּירוֹתִיהָ, כֹּאֵילָה זֹו שֶׁהִיא

קִלָּה לְרוּץ, אֵילָה שְׁלוּחָה, אֵילָה מִשּׁוֹלַחַת

לְרוּץ: הֲנֹתָן אֲמַרִי שֹׁפֵר. כְּתִרְגוּמוֹ. דְּבַר

אַחֵר, עַל מַלְחָמַת סִיסְרָא נִתְנַבָּא, וּלְקַחַת

עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי וגו',
והלכו שם בזריזות, וכן נאמר שם לשון
שלוח, בעמק שולח ברגליו. הנתן אמרי
שפר. על ידם שרו דבורה וברק שירה.
ורבותינו דרשוהו על יום קבורת יעקב,
כשערער עשו על המערה, במסכת סוטה.
ותרגומו יתרמי עדבה, יפול חבלו, והוא
יודה על חלקו אמרים נאים ושבח:

כב בֵּן פִּזְרֵת יוֹסֵף בֵּן פִּזְרֵת עָלִי
עֵין בָּנוֹת צַעֲדָה עָלִי שׁוּר:

בְּרִי דִּסְגִי יוֹסֵף בְּרִי דִּתְבָּרַךְ כְּגֹפֶן
דְּנִצֵּב עַל עֵינָא דְּמִיָּא תִּרִין שְׁבֻטִין
יִפְקֹון מִבְּנוֹהֵי יִקְבְּלוֹן חוּלְקָא
וְאַחֲסִנְתָּא:

בן פרת. בן חן, והוא לשון ארמי, אפריון
נמטייה לרבי שמעון, בסוף בבא מציעא:
בן פרת עלי עין. חנו נטוי על העין
הרואה אותו: בנות צעדה עלי שור. בנות
מצרים היו צועדות על החומה להסתכל
ביפיו, ובנות הרבה צעדה כל אחת ואחת

במקום שתוכל לראותו משם. עלי שור.
על ראייתו, כמו אשורנו ולא קרוב.
ומדרש אגדה יש רבים, וזה נוטה ליישב
המקרא. פרת. תי"ז שבו הוא תקון
הלשון, כמו על דברת בני האדם. שור.
כמו לשור. עלי שור, בשביל לשור.
ותרגום של אנוקלום בנות צעדה עלי
שור, תרין שבטין יפקון מבנוהי וכו',
וכתב בנות, על שם בנות מנשה, בנות
צלפחד, שנטלו חלק בשני עברי הירדן.
ברי דיסגי יוסף, פורת לשון פריה ורביה.

וַיֵּשׁ מִדְרָשִׁי אַגְדָּה בּוֹ הַמְתִּישְׁבִּים עַל
הַלְשׁוֹן, בַּשְּׁעָה שֶׁבָּא עָשׂו לְקַרְאֵת יַעֲקֹב,
בְּכוֹלֹן קִדְמוֹ הָאֲמָהוֹת לִלְכַּת לְפָנַי בְּנֵיהֶם
לְהַשְׁתַּחֲוֹת, וּבִרְחֹל כְּתִיב נִגַּשׁ יוֹסֵף וְרַחֵל
וַיִּשְׁתַּחֲוּ, אָמַר יוֹסֵף, רַשַׁע הִזָּה עֵינֹו רָמָה,
שִׁמָּא יִתֵּן עֵינָיו בְּאֲמִי, יֵצֵא לְפָנֶיהָ וְשִׁרְבֵב
קוֹמָתוֹ לְכַסּוֹתָהּ, וְהוּא שֶׁבֶרְכוֹ אָבִיו בֶּן
פֹּזֶרֶת, הַגְדִּילָת עֶצְמֹךְ יוֹסֵף עָלַי עֵין שֶׁל
עָשׂו, לְפִיכֶךְ זָכִית לְגְדוּלָהּ: בְּנוֹת צַעֲדָה
עָלַי שׂוֹר. לְהַסְתַּכֵּל בְּךָ בַּצֵּאתְךָ עַל
מִצְרִים. וְעוֹד דְּרַשׁוּהוּ לְעֵנִין שֶׁלֹּא יִשְׁלֹוּט

בזרעו עין הרע, ואף כשברך מנשה
ואפרים, ברכם כדגים שאין עין הרע
שולטת בהם:

כג. וַיִּמְרְרוּ וַרְבוּ וַיִּשְׁטַמּוּ
בְּעַלֵּי חֲצִים:

וַאֲתַמְּרוּ יְתָהּ וַנִּקְמוּהִי וְאָעִיקוּ לָהּ
גִּבּוֹרִין גִּבּוֹרִין בְּעַלֵּי פִלְגוֹתָא:

וימררו ורבו. וימררוהו אחיו, וימררוהו
פוטיפר ואשתו לאסרו, לשון וימררו את
חייהם: ורבו. נעשו לו אחיו אנשי ריב,

ואין הלשון הזה לשון פעלו, שאם כן היה
לו לינקד ורבו כמו המה מי מריבה אשר
רבו וגו', ואף אם לשון רביית חצים הוא,
כן היה לו להנקד, ואינו אלא לשון פועלו,
כמו שמו שמים, שהוא לשון הושמו, וכן
רמו מעט, שהוא לשון הורמו, אלא
שלשון הורמו והושמו על ידי אחרים,
ולשון שמו, רמו, רבו, מאליהם הוא,
משוממים את עצמם, נתרוממו מעצמם,
נעשו אנשי ריב, וכן דומו יושבי אי, כמו
נדמו. וכן תרגם אונקלוס ונקמוהי: בעלי

חֲצִיִּם. שְׁלֹשׁוֹנָם כַּחֲץ, וְתַרְגּוּמוֹ מִרִּי
כִּלְגוּתָא, לְשׁוֹן וְתַהִי הַמַּחֲצָה, אוֹתָן שֶׁהִיוּ
רְאוּיִם לַחֲלוּק עִמּוֹ נַחֲלָה:

כִּד וְתֵשֶׁב בְּאַיִתָּן קִנְשָׁתוֹ וַיִּפְזוּ
זְרַעֵי יָדָיו מִיַּדֵּי אָבִיר יַעֲקֹב
מִנְשָׁם רָעָה אָבֶן יִשְׂרָאֵל:
וְתַבַּת בְּהוֹן נְבִיאֹתָהּ עַל דְּקָיִם
אוֹרֵיתָא בְּסִתְרָא וְשׁוּי בְּתוֹקְפָא
רוּחַצְנָה בְּכֵן יִתְרַמָּא דְּהַב עַל דְּרַעוּהִי

וְאַחֲסִין מִלְּכוּתָא וּתְקִיף דָּא הָוּת לָהּ

מִן קָדָם אֵל תְּקִיפָא דִיעֶקֶב דִּי

בְּמִימְרָה זֶן אֲבָהֶן וּבְנִין זֶרְעָא

דִּישְׂרָאֵל:

וּתְשַׁב בְּאִיתָן קִשְׁתּוֹ. נְתִישְׁבָּה בַּחוּזְקָ:

קִשְׁתּוֹ. חֲזָקוֹ: וַיִּפְּזוּ זֶרְעֵי יִדְיוֹ. זֶה הֵיא

נְתִינָה טְבַעַת עַל יְדוֹ, לְשׁוֹן זֶהב מוֹפָז, זֹאת

הִיתָה לוֹ מִיַּד הַקֶּב"ה שֶׁהוּא אֲבִיר יַעֲקֹב,

וּמִשָּׁם עָלָה לְהִיּוֹת רוּעָה אֲבִן יִשְׂרָאֵל,

עֶקְרוֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לְשׁוֹן אֲבִן הָרֹאשָׁה,

לשון מלכות, ואונקלוס אף הוא כך
תרגמו, ותשב. ותבת בהון נביאותיה,
החלומות אשר חלם להם, על דקים
אוריתא בסתרא, תוספת הוא ולא מלשון
עברי שבמקרא, ושוי בתוקפא רוחצניה,
תרגום של באיתן קשתו, וכך לשון
התרגום על העברי, ותשב נבואיתו,
בשביל שאיתנו של הקב"ה היתה לו
לקשת ולמבטה, בכך יתרמא דהב על
דרעוהי, לכך ויפזו זרועי ידיו, לשון פז:
אבן ישראל. לשון נוטריקון, אב ובן

אבהן ובנין, יעקב ובניו:

כה מאל אביך ויעזרך ואת

שדי ויברכך ברכות שמים

מעל ברכות תחום רבצת

תחת ברכות שדים ורחם:

מימר אלהא דאבוך יהי בסעךדך וית

שדי ויברכך ברכן דנחתן מטלא

דשמיא מלעלא ברכן דנגדן ממעמקי

ארעא מלרע ברכתא דאבוך ודאמך:

מאל אביך. היתה לך זאת, והוא יעזור:
ואת שדי. ועם הקב"ה היה לבך כשלא
שמעת לדברי אדונתך, והוא יברכך:
ברכת שדים ורחם. ברכתא דאבא
ודאמא. כלומר יתברכו המולידיה
והיולדות, שיהיו הזכרים מזריעין טיפה
הראוייה להריון, והנקבות לא ישכלו את
רחם שלהן להפיל עובריהן: שדים. ירה
יירה מתרגמינן אישתדאי ישתדי, אף
שדים כאן על שם שהזרע יורה כחץ:

כו בְּרִכּוֹת אָבִיךָ וְגִבּוֹרְךָ עַל

בְּרִכַּת הוֹרִי עַד תֵּאָוֹת גְּבֻעֹת

עוֹלָם תִּהְיֶינָּה לְרֹאשׁ יוֹסֵף

וְלִקְדָּקָד נְזִיר אֶחָיו:

בְּרִכַּתָּא דְּאָבוּךָ יְתוֹסֶפֶן עַל בְּרִכַּתָּא

דִּילִי בְּרִיכוּ אֲבֹהַּי דְּחַמֵּידוּ לְהֵן

רַבְרַבֵּיא דְּמֵן עֲלֵמָא יִהְיֶין כָּל אֱלִין

לְרִישָׁא דִּיוֹסֵף וְלִגְבָּרָא פְּרִישָׁא

דְּאַחוּהִי:

ברכת אביך גברו וגו'. הברכות שברכני

הקב"ה גברו והלכו על הברכות שבירך
את הורי: עד תאות גבעת עולם. לפי
שהברכות שלי גברו עד סוף גבולי גבעות
עולם, שנתן לי ברכה פרוצה בלי מצרים,
מגעת עד ד' קצות העולם, שנאמר ופרצת
ימה וקדמה וגו', מה שלא אמר לאברהם
אבינו וליצחק. לאברהם אמר לו שא
עיניך וראה וגו' כי את כל הארץ אשר
אתה רואה לך אתננה, ולא הראהו אלא
ארץ ישראל בלבד. ליצחק אמר לו כי לך
ולזרעך אתן את כל הארצות האל

והקימותי את השבועה וגו', זהו שאמר
ישעיה והאכלתיך נחלת יעקב אביך, ולא
אמר נחלת אברהם: תאות. אשכול"ץ, כך
חברו מנחם בן סרוק: הורי. לשון הריון,
שהורוני במעי אמי, כמו הורה גבר: עד
תאות. עד קצות, כמו והתאוויתם לכם
לגבול קדמה, תתאו לבא חמת: תהיין.
כולם לראש יוסף: נזיר אחיו. פרישא
דאחזיה, שנבדל מאחיו, כמו וינזרו
מקדשי בני ישראל, נזרו אחור. ורבותינו
דרשו ותשב באיתן קשתו, על כבישת

יצרו באשת אדוניו, וקוראו קשת על שם
שהזרע יורה כחץ. ויפזו זרועי ידיו. כמו
ויפוצו, שייצא הזרע מבין אצבעות ידיו.
מידי אביר יעקב. שנראתה לו דמות
דיוקנו של אביו וכו', כדאיתא בסוטה.
ואונקלוס תרגם תאות עולם, לשון תאווה
וחמדה, וגבעות עולם לשון מצוקי ארץ,
שחמדתן אמו והזקיקתו לקבלם:

כז שרישי בְּנֵי־מִיץ זֶאֱב

יִטְרַף בַּבֶּקֶר יֹאכֵל עַד וְלָעֶרֶב

יִחַלֵּק שָׁלָל:

בְּנֵימִין בְּאַרְעָה תִּשְׂרִי שְׁכֵנָתָא

וּבֶאֱחָסְנָתָה יִתְבְּנִי מִקְדָּשָׁא בְּצַפְרָא

וּבַפְּנִיָּא יְהוֹן מִקְרָבִין כְּהֵנִיָּא קָרְבָּנָא

וּבַעֲדָן רַמְשָׁא יְהוֹן מִפְּלָגִין מוֹתָר

חוֹלְקֵהוֹן מִשְׁאֵר קְדֻשִׁיא:

בְּנֵימִין זֶאב יִטְרַף. זֶאב הוּא אֲשֶׁר יִטְרַף.

נבא על שיהיו עתידין להיות חטפנין,

וחטפתם לכם איש אשתו, בכלגש בגבעה.

ונבא על שאול שיהיה נוצח באויביו סביב,
שנאמר ושאול לכד המלוכה וגו' וילחם
במואב ובאדום וגו' ובכל אשר יפנה
ירשיע: בבקר יאכל עד. לשון ביזה
ושלל, המתורגם עדאה. ועוד יש לו דומה
בלשון עברית, אז חולק עד, שלל. ועל
שאול הוא אומר, שעמד בתחלת בוקרן
וזריחתן של ישראל: ולערב יחלק שלל.
אף משתשקע שמשן של ישראל, על ידי
נבוכדנצר שיגלם לבבל: יחלק שלל.
מרדכי ואסתר שהם מבנימין, יחלקו את

שָׁלַל הַמֶּן, שֶׁנֶּאֱמַר הִנֵּה בֵּית הַמֶּן נִתְּתִי
לְאַסְתָּר. וְאוֹנֵקְלוֹם תִּרְגָּם עַל שָׁלַל הַכַּהֲנִים
בִּקְדָּשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ:

כֹּחַ כָּל אֱלֹהִים שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל
שְׁנֵי עָשָׂר וְזֹאת אֲשֶׁר דִּבֶּר
לָהֶם אֲבִיהֶם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם
אִישׁ אֲשֶׁר כִּבְרָכְתּוֹ בִּרְךְ
אֹתָם:

כָּל אֵלֶּיךָ שְׁבִטֵי דִּישְׂרָאֵל תִּרְיִן עֵסֶר

וְדַא דְּמַלִּיל לְהוֹן אַבוּהוֹן וּבְרִיךְ יִתְהוֹן

גְּבַר דִּי כְּבִרְכָתָהּ בִּרְךְ יִתְהוֹן:

וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך

אותם. והלא יש מהם שלא ברכם אלא

קנטרן, אלא כך פירושנו, וזאת אשר דבר

להם אביהם מה שנאמר בענין, יכול שלא

ברך לראובן שמעון ולוי, תלמוד לומר

ויברך אותם, כולם במשמע: איש אשר

כברכתו. ברכה העתידה לבא על כל אחד

ואחד: ברך אתם. לא היה לו לומר אלא

אִישׁ אֲשֶׁר כִּבְרַכְתּוּ בֶּרֶךְ אוֹתוֹ, מִה תִּלְמֹד
לֹאמַר בֶּרֶךְ אוֹתָם, לְפִי שִׁנַּתְךָ לַיהוּדָה גְּבוּרַת
אֲדִי, וּלְבָנִימִין חֲטִיפַתוֹ שֶׁל זֶאֱבִי, וּלְנַפְתָּלִי
קִלּוֹתוֹ שֶׁל אֵילָה, יִכּוֹל שֶׁלֹּא כָלֶכֶךְ כּוֹלֵם
בְּכָל הַבְּרִכוֹת, תִּלְמֹד לֹאמַר בֶּרֶךְ אוֹתָם:

כֹּט וַיֵּצֵא אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
אֲנִי נִצָּסָה אֶל עַמִּי קִבְּרוּ אֹתִי
אֶל אֲבֹתִי אֶל הַמַּעֲרָה אֲשֶׁר
בַּשִּׂדֶּה עֶפְרוֹן הַחֲתָי:

וּפִקֵּד יִתְּהוֹן וַאֲמַר לְהוֹן אֲנִי מִתְכַּנֵּשׁ

לְעַמִּי קָבְרוּ יְתִי לֹות אֲבֹהָתִי בְּמַעְרַתָּא

דִּי בַחֲקַל עֶפְרוֹן חֲתָאָה:

נאספּ אַל עמי. עַל שם שמכניסין

הנפשות אַל מקום גניזתן, שיש אסיפה

בְּלִשְׁוֹן עֲבָרִי שֶׁהִיא לִשְׁוֹן הַכְּנֶסֶה, כְּגֹוֹן וְאִין

אִישׁ מֵאֶסְפָּה אוֹתָם הַבֵּיתָה, וְאֶסְפָּתוּ אַל

תּוֹךְ בֵּיתְךָ, בְּאֶסְפָּכֶם אַתְּ תָּבוֹאֵת הָאָרֶץ.

הַכְּנֶסֶתָם לְבֵית מִפְּנֵי הַגַּשְׁמִיִּם, בְּאֶסְפָּכֶם

אַתְּ מַעֲשִׂיכֶם, וְכָל אֲסִיפָה הָאֲמוּרָה בְּמִיתָה

אֵף הִיא לִשְׁוֹן הַכְּנֶסֶה: אַל אֲבָתִי. עִם

אֲבוֹתִי:

ל בַּמַּעֲרָה אֲשֶׁר בְּשֹׂדָה

הַמִּכְפֹּלָה אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מִמְרָא

בְּאַרְיָן כְּנָעַן אֲשֶׁר קְנָה

אֲבָרָהָם אֶת הַשֹּׂדָה מֵאֵת

עֶפְרַן הַחֹתִי לְאַחֲזַת קֶבֶר:

בַּמַּעֲרָתָא דִּי בַחֲקַל כְּפֻלְתָּא דִּי עַל

אַפִּי מִמְרָא בְּאַרְעָא דְכְנָעַן דִּי זֶבֶן

אֲבָרָהָם יֵת חֲקֻלָּא מִן עֶפְרַן חֲתָאָה

לְאַחֲסֹנֶת קְבוּרָא:

לֹא שִׁמְחָה קִבְּרוּ אֶת אֲבֹרָהִם

וְאֵת שָׂרָה אֵשֶׁתוֹ שִׁמְחָה קִבְּרוּ

אֶת יִצְחָק וְאֵת רַבֵּקָה אֵשֶׁתוֹ

וְשִׁמְחָה קִבְּרֹתַי אֶת לֵאָה׃

תָּמֹן קִבְּרוּ יֵת אֲבֹרָהִם וְיֵת שָׂרָה אֶתֶּתָהּ

תָּמֹן קִבְּרוּ יֵת יִצְחָק וְיֵת רַבֵּקָה אֶתֶּתָהּ

וְתָמֹן קִבְּרִית יֵת לֵאָה׃

לֵב מִקְנֶה הַשְּׂדֵה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר

בּוֹ מֵאֵת בְּנֵי חֵת׃

זְבִינֵי חֶקְלָא וּמַעֲרָתָא דִּי בֵּה מִן בְּנֵי

חֲתָאָה:

לג וַיִּכַּל יַעֲקֹב לְצֹחֹת אֶת בְּנָיו

וַיֵּאסֹף רְגֵלָיו אֶל הַמַּטָּה וַיִּגְוַע

וַיֵּאסֹף אֶל עַמּוּיוֹ:

וַיֵּשֶׁעַ יַעֲקֹב לְפָקֶדָא יְת בְּנוֹהֵי וְכַנֵּשׁ

רְגֵלוֹהֵי לְעֶרְסָא וְאַתְנַגִּיד וְאַתְכַּנֵּישׁ

לְעֵמָה:

וַיֵּאסֹף רְגֵלָיו. הַכְּנִים רְגֵלָיו: וַיִּגְוַע וַיֵּאסֹף.

ומיתה לא נאמרה בו, ואמרו רז"ל יעקב

אבינו לא מת:

בראשית פרק-נ

א וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל פְּנֵי אָבִיו

וַיִּבְכֶּה עָלָיו וַיִּשַׁק לוֹ:

וַנִּפֹּל יוֹסֵף עַל אִפֵּי אָבוֹהִי וַיִּבְכֶּה

עָלוֹהִי וַיִּשַׁק לָהּ:

ב וַיֵּצֵא יוֹסֵף אֶת עֲבָדָיו אֶת

הַרְפָּזִים לַחֲנֹט אֶת אָבִיו

וַיַּחַנְטוּ הָרַפָּאִים אֶת יִשְׂרָאֵל:

וּפִקֵּיד יוֹסֵף יֵת עֲבָדָיו יֵת אֲסוֹתָא

לְמַחֲנֵט יֵת אֲבוֹהֵי וַחֲנָטוֹ אֲסוֹתָא יֵת

יִשְׂרָאֵל:

לְחַנֵּט אֶת אֲבִיו. עֲנִין מִרְקַחַת בְּשָׁמַיִם

הוּא:

ג. וַיִּמְלְאוּ לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם כִּי

כֵּן יִמְלְאוּ יָמֵי הַחֲנֻטִּים וַיִּבְכּוּ

אֹתוֹ מִצָּרִים שְׁבָעִים יוֹם:

וְשָׁלִימוּ לָהּ אַרְבַּעִין יוֹמִין אֲרִי כֹן

שָׁלִימוּ יוֹמֵי חֲנִיטָא וּבְכוּ יְתָה מְצָרָאֵי

שִׁבְעִין יוֹמִין:

וַיִּמְלְאוּ לוֹ. הַשְׁלִימוּ לוֹ יְמֵי חֲנִיטָתוֹ עַד

שִׁמְלָאוֹ לוֹ אַרְבַּעִים יוֹם: וַיִּבְכוּ אוֹתוֹ וְגו'.

אַרְבַּעִים לַחֲנִיטָה וְשִׁלְשִׁים לַבְּכִיָּה, לְפִי

שִׁבְאָה לָהֶם בְּרָכָה לְרַגְלוֹ, שִׁכְלָה הִרְעַב

וְהָיוּ מִי נִילוּם מִתְּבַרְכִּין:

ד' וַיַּעֲבְרוּ יְמֵי בְּכִיתוֹ וַיִּדְבֹּר

יוֹסֵף אֶל בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר

אִם נָא מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיכֶם

דַּבְּרוּ נָא בְּאָזְנֵי פַרְעֹה לֵאמֹר:

וְעָבְרוּ יוֹמֵי בְכִיתָהּ וּמְלִיל יוֹסֵף עִם

בֵּית פַּרְעֹה לְמִימָר אִם כָּעַן אֲשַׁכַּחֲתִי

רַחֲמִין בְּעֵינֶיכֶם מְלִילוֹ כָּעַן קָדָם

פַּרְעֹה לְמִימָר:

הָ אָבִי הַשְׁבִּיעֵנִי לֵאמֹר הִנֵּה

אֲנֹכִי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר פָּרִיתִי

לִי בָאָרֶץ כְּנָעַן שָׁמָּה תִקְבְּרֵנִי

וְעַתָּה אֶעֱלֶה נָא וְאֶקְבְּרָה אֶת

אָבִי וְאֶשׁוּבָה׃

אָבִא קַיִם עָלַי לְמִימָר הָאֵל אֲנִי מֵאִת

בְּקִבְרִי דַּאֲתִקְנִית לִי בְּאֶרֶץ דְּכַנְעַן

תָּמָן תִּקְבְּרֶנִּי וְכַעַן אֶסַּק כְּעַן וְאֶקְבֹּר

יְתֵ אֲבִא וְאֵ יתוב׃

אֲשֶׁר כְּרִיתִי לִי. כַּבְּשׁוּטוֹ, כְּמוֹ כִּי יִכְרֶה

אִישׁ. וּמִדְּרֻשׁוֹ, עוֹד מִתִּישֵׁב עַל הַלְשׁוֹן

כְּמוֹ אֲשֶׁר קִנִּיתִי, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא

כִּשְׁהִלְכַּתִּי לְכַרְכֵּי הַיָּם הָיוּ קוֹרִין לְמַכִּירָה

כירה. ועוד מדרשו לשון כרי, דגור, שנטל
יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן,
ועשה אותו כרי, ואמר לעשו, טול זה
בשביל חלקך במערה:

וַיֹּאמֶר פֶּרְעָה עֲלֵה וְקַבֵּר אֶת
אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעַךָ:

וַאֲמַר פֶּרְעָה סַק וְקַבֹּר יְתֵ אַבְנֶיךָ כְּמָא
דְּקִיִּים עֲלֶיךָ:

כאשר השביעך. ואם לא בשביל
השבועה לא הייתי מניחך, אבל ירא לומר

עבור על השבועה, שלא יאמר אם כן
אעבור על שבועה שנשבעתי לך, שלא
אגלה על לשון הקודש שאני מכיר עודף
על שבעים לשון, ואתה אינך מכיר בו,
כדאיתא במסכת סוטה:

וַיַּעַל יוֹסֵף לְקַבֵּר אֶת אָבִיו
וַיַּעַל אֹתוֹ כָּל עַבְדֵי פַרְעֹה
זְקֵנֵי בֵיתוֹ וְכָל זְקֵנֵי אֶרֶץ
מִצְרַיִם:

וַסְלִיֵּק יוֹסֵף לְמִקְבַּר יִתְ אָבוֹהֵי וַסְלִיֵּקוּ

עֲמָה כָּל עַבְדֵי פֶרְעָה סְבִי בֵיתָה וְכֹל

סְבִי אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם:

ה וְכֹל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית

אֲבִיו רַק טַפָּם וְצִאָנָם וּבְקָרָם

עָזְבוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן:

וְכֹל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אֲבוֹהֵי

לְחֹד טַפְלָהוֹן וְעֲנָהוֹן וְתוֹרִיהוֹן שְׁבָקוּ

בְּאֶרְעָא דְּגִשְׁן:

ט וַיַּעַל עַמּוֹ גַּם רָכַב גַּם

פֶּרֶשִׁים וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כָּבֵד

מְאֹד:

וּסְלִיקוּ עִמָּה אֶף רִתְכִין אֶף פֶּרֶשִׁין

וְהָיָה מִשְׁרִיתָא סְגִיָּאָה לַחֲדָא:

וַיֵּבְאוּ עַד גִּרְן הָאֲטָד אֲשֶׁר

בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ שָׁם

מִסְפַּד גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד וַיַּעַשׂ

לְאֲבִיו אֲבָל שְׁבַעַת יָמִים:

וְאֵתוּ עַד בֵּית אֲדָרִי דְאֲטָד דִּי בְּעֵבְרָא

דִּירְדְּנָא וְסִפְדוּ תִּמָּן מִסְפֵּד רַב וְתִקְיָה
לְחֵדָא וְעַבֵּד לְאַבוּהִי אֲבֵלָא שְׁבַעַא
יוֹמִין:

גִּרְן הָאֵטֵד. מוֹקֶה אֵטֵדִין הִיָּה. וּרְבוּתִינוּ
דְּרֵשׁוּ עַל שֵׁם הַמְּאֹרֶעַ, שְׁבֹאוּ כָל מַלְכֵי
בְּנֵעַן וְנִשְׂיֵאֵי יִשְׁמַעְאֵל לְמַלְחָמָה, וּכְיוֹן
שִׁרְאוּ כְּתָרוֹ שֶׁל יוֹסֵף תִּלְוֵי בְּאֲרוֹנוֹ שֶׁל
יַעֲקֹב, עֲמָדוֹ כָּלָן וְתִלּוּ בּוֹ כְּתָרֵיהֶם,
וְהַקִּיפּוּהוּ כְּתָרִים כְּגֵרֵן הַמוֹקֶה סִיג שֶׁל
קוֹצִים:

יֵא וַיֵּרָא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי

אֶת הָאָבֶל בְּגֶרֶן הָאֵטֵד

וַיֹּאמְרוּ אֲבֵל כָּבֵד זֶה לְמִצְרַיִם

עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ אֲבֵל מִצְרַיִם

אֲשֶׁר בָּעֵבֶר הֵי־רֵדִן:

וַחֲזָא יִתְב אַרְעָא כְּנַעֲנָאָה יֵת אֲבֵלָא

בְּבֵית אֲדָרִי דְאֵטֵד וַאֲמָרוּ אֲבֵל תְּקִיף

דִּין לְמִצְרָאִי עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ אֲבֵל

מִצְרַיִם דִּי בָּעֵבֶרָא דִּירְדְנָא:

יב וַיַּעֲשׂוּ בָנָיו לוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר

צוּם:

וַעֲבָדוּ בְנוֹהִי לֵה כֵּן כַּמָּא דִּי פִקְדָּנוֹן:

כאשר צום. מהו אשר צום:

יג וַיֵּשְׂאוּ אֹתוֹ בָּנָיו אֶרְצָה

בְּנֵעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּמַעְרַת

שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר קָנָה

אַבְרָהָם אֶת הַשְּׂדֵה לְאַחֲזַת

קֶבֶר מֵאֵת עֶפְרַן הַחֲתָי עַל

פְּנֵי מִמָּוֶה:

וְנָטְלוּ יְתֵהּ בְּנוֹהֵי לְאֶרֶץ דְּכַנָּעַן

וְקָבְרוּ יְתֵהּ בְּמַעַרַת חֶקֶל כַּפְלָתָא דִּי

זֶבֶן אֲבֵרָהֶם יֵת חֶקֶלָא לְאַחֲסַנַת קְבוּרָא

מִן עֶפְרוֹן חֲתָאָה עַל אִפִּי מִמָּוֶה:

וַיֵּשְׂאוּ אֹתוֹ בְּנָיו. וְלֹא בְנֵי בְנָיו שִׁכְךְ צוּם,

אֶל יֵשְׂאוּ מִטַּתִּי לֹא אִישׁ מִצָּרִי וְלֹא אֶחָד

מִבְּנֵיכֶם שָׁהָם מִבְּנוֹת כְּנַעֲנִי, אֲלֵא אַתֶּם,

וְקָבַע לָהֶם מְקוֹם, ג' לְמִזְרַח, וְכֵן לְאַרְבַּע

רוֹחוֹת, וּכְסֻדְרוֹן לְמַסַּע מַחֲנֵה שֶׁל דְּגָלִים

נקבעו כאן. לוי לא ישא, שהוא עתיד
לשאת את הארון. ויוסף לא ישא, שהוא
מלך. מנשה ואפרים יהיו תחתיהם, וזהו
איש על דגלו באותות, באות שמסר להם
אביהם לישא מטתו:

יד וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף מִצְרַיִם הוּא
וְאָחִיו וְכָל הָעֲלִים אֹתוֹ לְקַבֵּר
אֶת אָבִיו אַחֲרֵי קִבְרוֹ אֶת
אָבִיו:

וַתָּב יוֹסֵף לְמִצְרַיִם הוּא וְאָחֻזִּי וְכָל

דִּסְלִיקוּ עִמָּה לְמִקְבַּר יְת אָבוֹהֵי בְּתֵר

דִּקְבַּר יְת אָבוֹהֵי:

הוא ואחיו וכל העולים אתו. בחזרתן
באן הקדים אחיו למצרים העולים אתו,
ובהליכתן הקדים מצרים לאחיו, שנאמר
ויעלו אתו כל עבדי פרעה וגו' ואחר כך
כל בית יוסף ואחיו, אלא לפי שראו כבוד
שעשו מלכי כנען, שתלו כתריהם בארזו
של יעקב, נהגו בהם כבוד:

טו וַיֵּרְאוּ אֶחָי יוֹסֵף כִּי מֵת

אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יִשְׁטַמְנוּ

יוֹסֵף וְהָעֵבֶר יֵשֵׁב לָנוּ אֵת כָּל

הָרְעָה אֲשֶׁר גִּמְלָנוּ אֹתָם:

וַחֲזוּ אֶחָי יוֹסֵף אֶרֶץ מִית אֲבוֹהוֹן וַאֲמָרוּ

דְּלָמָּא יִטַּר לָנָּא דְּבָבוּ יוֹסֵף וְאַתְּבָא

יְתִיב לָנָּא יֵת כָּל בִּישְׁתָּא דִּי גִמְלָנָא

יְתֵה:

ויראו אחי יוסף כי מת אביהם. מהו

ויראו, הכירו במיתתו אצל יוסף, שהיו

רגילים לסעוד על שולחנו של יוסף, והיה
מקרבן בשביל כבוד אביו, ומשמת יעקב
לא קרבן: לו ישטמנו. שמא ישטמנו. לו
מתחלק לענינים הרבה, יש לו משמש
בלשון בקשה ולשון הלואי, כגון לו יהיה
כדברך, לו שמענו, ולו הוא לנו, לו מתנו.
ויש לו משמש בלשון אם ואולי, כגון לו
חבמו, לו הקשבת למצותי, ולו אנכי
שוקל על כפי. ויש לו משמש בלשון
שמא, לו ישטמנו, ואין לו עוד דומה
במקרא, והוא לשון אולי, כמו אולי לא

תלך האשה אחרי, לשון שמא הוא. ויש
אולי לשון בקשה, כגון אולי ירא ה' בעניי,
אולי ישוב ה' אותי, הרי הוא כמו לו יהי
כדברך. ויש אולי לשון אם, אולי יש
חמשים צדיקים:

טו וַיֵּצֵאוּ אֶל יוֹסֵף לְאֹמֶר אָבִיךָ
צֵה לְפָנַי מוֹתוֹ לְאֹמֶר:

וּפִקְדוֹ לֹת יוֹסֵף לְמִימָר אָבוֹךָ פִּקֵּד
קָדָם מוֹתָהּ לְמִימָר:

ויצאו אל יוסף. כמו ויצום אל בני ישראל,

צוה למשה ולאהרן להיות שלוחים אל
בני ישראל, אף זה, ויצו אל שלוחם,
להיות שליח אל יוסף לומר לו בן. ואת מי
צוה, את בני בלחה, שהיו רגילין אצלו,
שנאמר והוא נער את בני בלחה: אביך
צוה. שינו בדבר מפני השלום, כי לא צוה
יעקב בן, שלא נחשד יוסף בעיניו:

יִזְכָּר כֹּה תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אֲנֵנָּה שָׂא
נָא פֶשַׁע אֶחָיִךְ וְחַטָּאתָם כִּי
רָעָה גִמְלוֹךְ וְעַתָּה שָׂא נָא

לְפָשַׁע עַבְדִּי אֱלֹהֵי אָבִיךָ וַיִּבְךְּ

יוֹסֵף בְּדַבָּרָם אֵלָיו:

כִּדִּין תִּימָרוֹן לְיוֹסֵף בְּבָעוּ שְׂבוּק כָּעַן

לְחֹבָא אַחֶיךָ וּלְחַטֹּאתֶיךָ אֲרִי בִישָׁתָא

גְּמָלוֹךְ וּכְעַן שְׂבוּק כָּעַן לְחֹבָא עַבְדִּי

אֱלֹהֵא דְאָבוֹךָ וּבָכָא יוֹסֵף בְּמַלְלוֹתֶיךָ

עֲמָה:

שא נא לפשע עבדי אלהי אביך. אם

אביך מת אלוהיו קיים, והם עבדיו:

יח וַיִּלְכוּ גַם אַחֵיו וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו

וַיֹּאמְרוּ הֲנֵנוּ לְךָ לְעֲבָדִים:

וַאֲזָלוּ אֵף אַחֲוָהִי וּנְפָלוּ קִדְמוֹהִי וַאֲמָרוּ

הֵא אַנְחֲנָא לְךָ לְעֲבָדִין:

וילכו גם אחיו. מוסף על השליחות:

יט וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהִים יוֹסֵף אֵל

תִּירָאוּ כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי:

וַאֲמָרוּ לְהוֹן יוֹסֵף לָא תִדְחִלּוֹן אֲרִי

דַּחֲלָא דִּי אֲנָא:

כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים אֲנִי. שִׁמָּא בִּמְקוֹמוֹ אֲנִי,
בִּתְמִיָּה, אִם הִיִּיתִי רוֹצֶה לְהִרְעֵ לָכֶם כָּלֹם
אֲנִי יָכוֹל, וְהִלֵּא אֶתְּכֶם כּוֹלְכֶם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי
רָעָה וְהִקְבִּ"ה חֲשַׁבָה לְטוֹבָהּ, וְהִיאֵךְ אֲנִי
לְבַדִּי יָכוֹל לְהִרְעֵ לָכֶם:

כ וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה
אֱלֹהִים חֲשַׁבָה לְטוֹבָה לְמַעַן
עֲשֶׂה כִּיּוֹם הַזֶּה לְחַיֵּיתָ עִם
רַב:

וְאַתּוֹן חֲשַׁבְתּוֹן עָלַי בִּישָׂא מִן קָדָם יי

אֶת־חֲשֵׁבֶת לְטָבָא בְּדִיל לְמַעַבְד כּוּמָא

הַדִּין לְקִימָא עִם סְגִי:

כא שביעי וְעַתָּה אֵל

תִּירָאוּ אֲנָכִי אֲכַלְכֶּל אֶתְכֶם

וְאֵת טַפְכֶם וַיִּנָּחֵם אוֹתָם

וַיִּדְבֹּר עַל לַבָּם:

וּכְעַן לֹא תִדְחֲלוּן אֲנֵא אֲזוּן יִתְכוּן וְיִת

**טַפְּלָכוֹן וְנַחֵם יִתְּהוֹן וּמַלִּיל תַּנְחוּמִין
עַל לְבָהוֹן:**

**וידבר על לבם. דברים המתקבלים על
הלב, עד שלא ירדתם לכאן, היו מרגנים
עלי שאני עבד, ועל ידיכם נודע שאני בן
חורין, ואני הורג אתכם מה הבריות
אומרות, כת של בחורים ראה, ונשתבח
בהם, ואמר אחי הם ולבסוף הרג אותם, יש
לך אח שהורג את אחיו. דבר אחר, עשרה
נרות לא יכלו לכבות נר אחד כו':**

כב וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא

וּבֵית אָבִיו וַיְחִי יוֹסֵף מֵאָה

וָעֶשְׂרִי שָׁנִים:

וַיָּתִיב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבִיו

וַחֲיָא יוֹסֵף מֵאָה וָעֶסֶר שָׁנִין:

כג **מִפְטִיר** וַיָּרָא יוֹסֵף

לְאַבְרָהָם בְּנֵי שְׁלֹשִׁים גַּם בְּנֵי

מְכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה יִלְדוּ עַל

בְּרַכֵּי יוֹסֵף:

וַחֲזָא יוֹסֵף לְאַפְרַיִם בְּנֵי תְּלִיתָאִין אָף

בְּנֵי מְכִיר בֶּר מְנַשֶּׁה אֶתִּילִידוּ וְרַבֵּי

יוֹסֵף:

עַל בְּרַכֵּי יוֹסֵף. כְּתִרְגוּמוֹ. גְּדֻלָּה בֵּין בְּרַכִּיו:

כַּד וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אֶחָיו אֲנֹכִי

מֵת וְאֱלֹהִים פָּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם

וְהָעֵלָה אֶתְכֶם מִן הָאָרֶץ

הִזְזֹאת אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע

לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלִיעֲקֹב:

וְאָמַר יוֹסֵף לְאַחֻזַּי אֲנִי מָאִית וַיִּ

מְדַכָּר דְּכִיר יִתְכוֹן וַיִּסַּק יִתְכוֹן מִן

אֶרֶץ הָדָא לְאֶרֶץ דִּי קָיִים לְאַבְרָהָם

לְיִצְחָק וְלִיעֲקֹב:

כֹּה וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת בְּנֵי

יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד

אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהָעֲלָתֶם אֶת

עֲצַמֹתַי מִזָּה:

וְאֹמַי יוֹסֵף יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימָר

מִדְּכָר דְּכִיר יִי יִתְּכֹון וְתִסְקֹון יֵת גְּרָמִי

מִכָּא:

כּוּ וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן מֵאָה וָעֶשֶׂר

שָׁנִים וַיַּחֲנֹטוּ אֹתוֹ וַיִּישָׂם

בְּאֶרֶץ בְּמִצְרַיִם:

וּמִית יוֹסֵף בֶּר מֵאָה וָעֶסֶר שָׁנִין וַיַּחֲנֹטוּ

יָתָה וְשָׁמוּהָ בְּאֶרֶץ בְּמִצְרַיִם:

פרשת ויחי – מפטיר – דף תרסט